FINNMÁRKO-
KOMIŠUVDNA

FINNMARKS-
KOMMISJONEN

Bind 3
Kapittel 28–60

RAPPORT FELT 7
TANA/TANAFJORDEN

RAPPORT FELT 7
Tana/Tanafjorden

BIND 3

Finnmarkskommisjonen
10. september 2026

Forsidefoto: Frank Martin Ingilæ

INNHOLDSFORTEGNELSE

DEL III
MULIGE INDIVIDUELLE RETTIGHETSERVERV 13

28. GJERMUND SKØIEN VARSI 14

28.1 Hva saken gjelder 14
28.2 Nærmere om sakens bakgrunn 14
28.3 Bemerkninger fra Gjermund Skøien Varsi .. 14
28.4 Bemerkninger fra andre 16
28.4.1 Josef Nils Pedersen Varsi 16
28.4.2 Nils Anders Nilsen Varsi 16
28.5 Skriftlige kilder 16
28.6 Kommisjonens vurderinger 18
28.6.1 Innledning – rettslige problemstillinger 18
28.6.2 Eiendomsrett til landbruksarealene 18
28.6.2.1 Tidsvilkåret 18
28.6.2.2 Bruksvilkåret 18
28.6.2.3 Godtrovilkåret 19
28.6.2.4 Konklusjon 20

29. ERIK ANDREAS OG INGA TROSTENS ETTERKOMMERE 21

29.1 Hva saken gjelder 21
29.2 Nærmere om sakens bakgrunn 22
29.3 Bemerkninger fra Trosten-familien 23
29.3.1 Innledning 23
29.3.2 Eiendomsrett, innsigelsesrett og vetorett 23
29.3.3 Bruksrett – tradisjonell utmarksbruk 24
29.3.4 Plasser for gammer og byggverk i utmark 26
29.3.5 Øvrige bemerkninger 28
29.4 Bemerkninger og informasjon fra andre ... 28
29.4.1 Finnmarkseiendommen 28
29.4.2 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš 28
29.4.3 Alfred Helander 28
29.4.4 Masjok Bygdelag 28
29.4.5 NIKUs informanter 29
29.4.6 Skriftlige kilder 30
29.5 Kommisjonens vurderinger 30
29.5.1 Innledning og avgrensninger 30
29.5.2 Eiendomsrett til slåtteområdet Giettádat ved Lišmmajávri 31
29.5.2.1 Innledning 31
29.5.2.2 Tidsvilkåret 31
29.5.2.3 Bruksvilkåret 31
29.5.2.4 Godtrovilkåret 32
29.5.3 Bruksrett til utmarkshøsting 33
29.5.4 Rett til gammeplasser mv. 34
29.5.4.1 Innledning 34
29.5.4.2 Plasser der familien har hatt gammer/byggverk som har brent eller falt ned for mer enn 40 år siden 35
29.5.4.3 Gammeplassen ved Njárgajávri (Iŋggá goahti) 35
29.5.4.4 Eksisterende gammer og faste installasjoner 36
29.5.4.5 Plasser der familien ikke har hatt byggverk 37
29.5.5 Oppsummerende konklusjon 38

30. JÁNOŠ TROSTEN 40

30.1 Hva saken gjelder 40
30.2 Nærmere om sakens bakgrunn 40
30.3 Bemerkninger fra Jánoš Trosten og informanter foreslått av han 40
30.3.1 Jánoš Trosten 40
30.3.2 Erik Andreas Trosten 42
30.4 Bemerkninger fra andre 44
30.4.1 Finnmarkseiendommen 44
30.4.2 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš 44
30.4.3 NIKU-informanter 44
30.4.4 John Aslaksen (Ásllat Jovnna) 44
30.5 Skriftlige kilder 45
30.5.1 Jordsalgsmyndighetes behandling av Jánoš Trostens sak 45
30.5.2 Tana kommunes behandling av Jánoš Trostens sak 46
30.6 Kommisjonens vurderinger 47
30.6.1 Innledning – rettslige problemstillinger 47
30.6.2 Gammerett ved Uvjalánjágoržoaivi 47
30.6.2.1 Brukens varighet 47
30.6.2.2 Alders tids bruk 48
30.6.2.3 Hevd 48
30.6.3 Rett til hytte/koie ved Uvjalánjágoržoaivi med grunnlag i bruk etter 1987 49
30.6.3.1 Innledning 49

30.6.3.2 Tidsvilkåret ... 49
30.6.3.3 Bruksvilkåret ... 49
30.6.3.4 Godtrovilkåret ... 49
30.6.3.5 Konklusjon ... 53

31. FAMILIEN HELANDER 54

31.1 Hva saken gjelder ... 54
31.2 Nærmere om sakens bakgrunn ... 54
31.3 Bemerkninger fra Helander-familien ... 55
31.4 Bemerkninger fra andre ... 57
31.4.1 Finnmarkseiendommen ... 57
31.4.2 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš ... 57
31.4.3 Eli og Ragnhild Rajala Lautz ... 57
31.4.4 Erik Andreas Trosten ... 57
31.4.5 Birgit Sonja Ingeborg Gaup ... 57
31.4.6 Jan Atle Samuelsen ... 58
31.4.7 Polmak bygdelag ... 58
31.5 Skriftlige kilder ... 58
31.6 Kommisjonens vurderinger ... 59
31.6.1 Innledning ... 59
31.6.2 Gammeplassen ved Ciikojohka ... 59
31.6.2.1 Tidsvilkåret ... 59
31.6.2.2 Bruksvilkåret ... 59
31.6.2.3 Godtrovilkåret ... 60
31.6.3 Andel i kollektiv rett ... 61
31.6.4 Oppsummerende konklusjon ... 61

32. ELI OG RAGNHILD RAJALA LAUTZ 62

32.1 Hva saken gjelder ... 62
32.2 Nærmere om sakens bakgrunn ... 62
32.3 Bemerkninger fra Eli og Ragnhild Rajala Lautz ... 63
32.4 Bemerkninger fra andre ... 65
32.4.1 Helander-familien ... 65
32.4.2 Erik Andreas Trosten ... 65
32.4.3 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš ... 65
32.4.4 Jan Atle Samuelsen ... 65
32.4.5 Polmak bygdelag ... 66
32.5 Skriftlige kilder ... 66
32.6 Kommisjonens vurderinger ... 66
32.6.1 Andel i kollektiv rett ... 66
32.6.2 Konklusjon ... 67

33. LILLIAN MALIN 68

33.1 Hva saken gjelder ... 68
33.2 Nærmere om sakens bakgrunn ... 68
33.3 Bemerkninger fra Lillian Malin ... 68
33.3.1 Rettighetsmeldingen med vedlegg ... 68
33.3.2 Høringsmøtet (2. november 2021) ... 70
33.4 Bemerkninger fra andre ... 70
33.4.1 Finnmarkseiendommen (FeFo) ... 70
33.4.2 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš ... 71
33.4.3 Nils Oskar Anthi ... 71
33.4.4 Magnus Varsi ... 71
33.4.5 Per Holm-Varsi ... 71
33.4.6 Johannes Erik Alfred Varsi ... 71
33.5 Skriftlige kilder ... 71
33.6 Kommisjonens vurderinger ... 72
33.6.1 Innledning – rettslige problemstillinger ... 72
33.6.2 Gammeplassen ved Gurtejohka ... 72
33.6.2.1 Tidsvilkåret ... 72
33.6.2.2 Bruksvilkåret ... 73
33.6.2.3 Godtrovilkåret ... 73
33.6.3 Slåttemarkene ved Gurtejohka ... 74
33.6.4 Særrett til jakt av småvilt ved Gurtejohka ... 74
33.6.4.1 Tidsvilkåret ... 74
33.6.4.2 Bruksvilkåret ... 75
33.6.5 Oppsummerende konklusjon ... 75

34. ETTERKOMMERE AV NILS OLE HOLM OG EINAR HEGGE 76

34.1 Hva saken gjelder ... 76
34.2 Nærmere om sakens bakgrunn ... 76
34.3 Bemerkninger fra etterkommere av Nils Ole Holm og Einar Hegge ... 77
34.3.1 Rettighetsmeldingen (12. juli 2015) og oppdatert versjon (9. august 2015) ... 77
34.3.2 Intervju med Nils Ole Holm og Siri Inga Holm (6. juli 2016) ... 78
34.3.3 Høringsmøtet (15. mars 2019) ... 78
34.3.4 Brev fra John Eirik Hegge (21. mars 2019) ... 79
34.3.5 Brev fra Nils Ole Holm og John Eirik Hegge (18. april 2023) ... 79
34.3.6 Intervju med Per Holm Pedersen Varsi (januar 1991) ... 80
34.3.7 Gammebok for 1981–1997 ... 80
34.3.8 Intervju med Jon Erland Balto og bilder av båthus (20. juni og 23. juli 2024) ... 81
34.4 Bemerkninger fra andre ... 81
34.4.1 Etterkommere av John Ingvald Holm v/Åsa Márgget Anti ... 81
34.4.2 Etterkommere etter Nils Johnsen Joks ... 82
34.4.3 Magnus Varsi ... 82
34.4.4 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš ... 82
34.4.5 Josef Nils Pedersen Varsi ... 82
34.4.6 Per Holm-Varsi ... 83
34.4.7 Hilda Elise Olsen ... 83
34.4.8 Johannes Erik Alfred Varsi ... 83

34.4.9 Nils Anders Nilsen Varsi 83
34.5 Skriftlige kilder 83
34.6 Kommisjonens vurderinger 84
34.6.1 Innledning 84
34.6.2 Oppføring av båthus ved Miennajávrrit 84
34.6.2.1 Tidsvilkåret 84
34.6.2.2 Bruksvilkåret 85
34.6.2.3 Godtrovilkåret 85
34.6.3 Særrett til fiske i Miennajávrrit 86
34.6.3.1 Tidsvilkåret 86
34.6.3.2 Bruksvilkåret 86
34.6.4 Motorisert ferdsel til Miennajávrrit 88
34.6.5 Oppsummerende konklusjon 89

35. ETTERKOMMERE AV JOHN INGVALD HOLM 90

35.1 Hva saken gjelder 90
35.2 Nærmere om sakens bakgrunn 90
35.3 Bemerkninger fra etterkommere av John Ingvald Holm 91
35.3.1 Rettighetsmeldingen (30. november og 16. desember 2022) med vedlegg 91
35.3.2 Høringsmøtet (16. mars 2023) 92
35.3.3 Opplysninger gitt i e-post (26. mai 2023) 93
35.4 Bemerkninger fra informanter foreslått av etterkommere av John Ingvald Holm 93
35.4.1 Ellen Olsen 93
35.4.2 Einar Pavelsen Varsi 93
35.4.3 Per Nilsen Varsi 94
35.5 Bemerkninger fra andre 94
35.5.1 Finnmarkseiendommen 94
35.5.2 Etterkommere av Nils Ole Holm og Einar Hegge 94
35.5.3 Etterkommere av Nils Johnsen Joks 94
35.5.4 Magnus Varsi 94
35.5.5 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš 95
35.5.6 Josef Nils Pedersen Varsi 95
35.5.7 Per Holm-Varsi 95
35.5.8 Hilda Elise Olsen, Johannes Erik Alfred Varsi og Nils Anders Nilsen Varsi 95
35.6 Kommisjonens vurderinger 95
35.6.1 Innledning 95
35.6.2 Gammerett ved Miennačohkka 95
35.6.2.1 Tidsvilkåret 95
35.6.2.2 Bruksvilkåret 97
35.6.2.3 Godtrovilkåret 97
35.6.2.4 Betydningen av utviklingen på begynnelsen av 1970-tallet 97
35.6.3 Utmarkshøsting ved Miennajávrrit 98
35.6.4 Motorisert ferdsel til Miennajávrrit 98
35.6.5 Oppsummerende konklusjon 99

36. ETTERKOMMERE AV NILS JOHNSEN JOKS 100

36.1 Hva saken gjelder 100
36.2 Nærmere om sakens bakgrunn 101
36.3 Bemerkninger fra Joks-familien 101
36.3.1 Rettighetsmeldingen (23. oktober 2013) 101
36.3.2 Høringsmøtet (15. mars 2019) 102
36.3.3 Brev fra Inga Kirsti Joks (6. mai 2019) 103
36.3.4 Brev fra Advokathuset Lakselv (2. mai og 6. oktober 2022) 103
36.3.5 Intervju med Idar Torgrim Olsen (2. november 2022) 103
36.3.6 Andre opplysninger og bemerkninger fra Joks-familien 103
36.4 Bemerkninger fra andre 104
36.4.1 Finnmarkseiendommen 104
36.4.2 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš 104
36.4.3 Etterkommere av Nils Ole Holm og Einar Hegge 104
36.4.3.1 Per Holm Pedersen Varsi 104
36.4.3.2 Nils Ole Holm 105
36.4.3.3 John Eirik Hegge 105
36.4.4 Etterkommere av John Ingvald Holm 105
36.4.5 Johannes Erik Alfred Varsi 105
36.4.6 Josef Nils Pedersen Varsi 105
36.4.7 Aslak Anders Aslaksen Somby 106
36.4.8 Nils Porsanger 106
36.4.9 Nils Anders Nilsen Varsi 106
36.5 Skriftlige kilder 106
36.6 Kommisjonens vurderinger 107
36.6.1 Innledning – rettslige problemstillinger 107
36.6.2 Gammerett ved Gappatjohka 107
36.6.2.1 Tidsvilkåret 107
36.6.2.2 Bruksvilkåret 108
36.6.2.3 Godtrovilkåret 108
36.6.2.4 Har gammeretten falt bort? 108
36.6.3 Bruksrett ved Gappatjohka og Miennajávrrit .. 110
36.6.4 Ferdselsrett til Gahpatjávri, Heastaláš, Miennajávrrit og Gievdneskáljávrrit 110
36.6.5 Oppsummerende konklusjon 111

37. NILS OSKAR ANTHI MED ETTERKOMMERE 112

37.1 Hva saken gjelder 112
37.2 Nærmere om sakens bakgrunn 112
37.3 Bemerkninger fra Nils Oskar Anthi 112
37.4 Bemerkninger fra andre 114
37.4.1 Finnmarkseiendommen 114
37.4.2 John Peter Persen Gaup 114
37.4.3 Nils Ole Holm og Siri Inga Holm 114
37.4.4 Johannes Erik Alfred Varsi 114

37.4.5 Josef Nils Pedersen Varsi 114
37.4.6 Nils Anders Nilsen Varsi 114
37.4.7 Per Holm-Varsi 115
37.4.8 Magnus Varsi 115
37.4.9 Hans Erik Varsi 115
37.4.10 Tom Erik Malin 115
37.4.11 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš 115

37.5 Skriftlige kilder 115
37.5.1 Opplysninger om gammen ved Látnajávri 115
37.5.2 Opplysninger om Nils Oskar Anthis ferdsel fra Laksjok til Látnajávri 116

37.6 Kommisjonens vurderinger 116
37.6.1 Innledning – rettslige problemstillinger 116
37.6.2 Gammerett ved Látnajávri 116
37.6.2.1 Tidsvilkåret 116
37.6.2.2 Bruksvilkåret 116
37.6.2.3 Godtrovilkåret 117
37.6.3 Ferdselsrett til Látnajávri 117
37.6.4 Oppsummerende konklusjon 118

38. HANS TERJE JOHNSEN M.FL. 119

38.1 Hva saken gjelder 119

38.2 Nærmere om sakens bakgrunn 119

38.3 Bemerkninger fra Hans Terje Johnsen 119
38.3.1 Rettighetsmeldingen med vedlegg 119
38.3.2 Høringsmøtet (14. mars 2019) 121

38.4 Bemerkninger fra andre 121
38.4.1 Finnmarkseiendommen 121
38.4.2 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš 121
38.4.3 Olaf Trygve Hansen 121

38.5 Skriftlige kilder 121
38.5.1 Aage Solbakk 121
38.5.2 Dokumenter mottatt fra FeFo 122

38.6 Kommisjonens vurderinger 122
38.6.1 Innledning 122
38.6.2 Gammeplassen ved Sámbberjohka 122
38.6.3 Konklusjon 124

39. ETTERKOMMERE AV JOHAN JOHANSEN WIGELIUS 125

39.1 Hva saken gjelder 125

39.2 Nærmere om sakens bakgrunn 125

39.3 Bemerkninger fra etterkommere av Johan Johansen Wigelius 126
39.3.1 Bruksrettskravet 126
39.3.2 Gammerettskravet 128

39.4 Bemerkninger og informasjon fra andre .. 129
39.4.1 Finnmarkseiendommen (FeFo) 129
39.4.2 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš 129
39.4.3 Sámiid meahcit 129
39.4.4 Hans Terje Johnsen 129
39.4.5 Etterkommere av Nils A. Hansen og Ellen K. Hansen 129
39.4.6 NIKU-informanter 129
39.4.7 Olaf Trygve Hansen 130
39.4.8 Klemet Guttorm 130
39.4.9 Nils Ole Nilsen 130
39.4.10 Nils Anders Nilsen Varsi 130

39.5 Skriftlige kilder 130

39.6 Kommisjonens vurderinger 131
39.6.1 Innledning – rettslige problemstillinger 131
39.6.2 Bruksrett til utmarkshøsting i kravsområdet ... 131
39.6.3 Gammeplassen ved Alloaivvit 132
39.6.4 Oppsummerende konklusjon 133

40. PER ANDREAS HOLM 134

40.1 Hva saken gjelder 134

40.2 Nærmere om sakens bakgrunn 134

40.3 Bemerkninger fra Per Andreas Holm 135
40.3.1 Gammeplass og bruksområde ved Njuorggánvuopmi 135
40.3.2 Gammeplass ved Jeagilveaisuolu 136
40.3.3 Eiendomsrett til jordbruksarealer i Sirma 136

40.4 Bemerkninger fra andre 137
40.4.1 Finnmarkseiendommen (FeFo) 137
40.4.2 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš 137
40.4.3 Sirpmá gilisearvi 137
40.4.4 Magnus Varsi 137
40.4.5 Gjermund Skøien Varsi 137
40.4.6 Johannes Erik Alfred Varsi 138
40.4.7 Nils Ole Holm og Siri Inga Holm 138
40.4.8 John Eirik Hegge 138

40.5 Skriftlige kilder 138

40.6 Kommisjonens vurderinger 139
40.6.1 Innledning – rettslige problemstillinger 139
40.6.2 Eiendomsrett til gammeplassen ved Njuorggánvuopmi 139
40.6.3 Eiendomsrett til gammeplassen i Jeagilveaisuolu 141
40.6.4 Bruksrett til kravsområdet ved Njuorggánvuopmi 141
40.6.5 Eiendomsrett til seks festede jordbruksarealer 141
40.6.5.1 Innledning 141
40.6.5.2 Gnr. 7, bnr. 148; gnr. 7, bnr. 153 og gnr. 7, bnr. 1, fnr. 70 142
40.6.5.2 Gnr. 7, bnr. 1, fnr. 4 og gnr. 7, bnr. 1, fnr. 11 142
40.6.5.4 Gnr. 7, bnr. 101 (tidligere gnr. 7, bnr. 1, fnr. 4) 142
40.6.6 Oppsummerende konklusjon 143

41. GAMMEPLASS PÅ NORDØSTSIDEN AV LÁTNAJÁVRI 144

41.1 Hva saken gjelder ... 144
41.2 Nærmere om sakens bakgrunn ... 144
41.3 Bemerkninger fra sakens parter ... 145
41.3.1 Arvingene etter Nils Johnsen Varsi ... 145
41.3.2 Etterkommere av Peter Henriksen Guttorm og Ravna Andersdatter Guttorm ... 147
41.3.3 Finnmarkseiendommen ... 147
41.4 Bemerkninger fra andre ... 147
41.4.1 Johannes Erik Alfred Varsi ... 147
41.4.2 Nils Ole Holm ... 147
41.4.3 Josef Nils Pedersen Varsi ... 147
41.4.4 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš ... 147
41.5 Kommisjonens vurderinger ... 148
41.5.1 Innledning ... 148
41.5.2 Gammerett på nordøstsiden av Látnajávri ... 148
41.5.3 Konklusjon ... 149

42. REIDAR ANDREAS VARSI 150

42.1 Hva saken gjelder ... 150
42.2 Nærmere om sakens bakgrunn ... 150
42.3 Bemerkninger fra Reidar Andreas Varsi ... 150
42.3.1 Rettighetsmeldingen med vedlegg ... 150
42.3.2 Høringsmøtet (15. mars 2019) ... 152
42.4 Bemerkninger og informasjon fra andre ... 152
42.4.1 Finnmarkseiendommen ... 152
42.4.2 NIKUs informanter ... 152
42.4.3 Sirpmá gilisearvi ... 153
42.4.4 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš ... 153
42.4.5 Nils Ole Holm ... 153
42.4.6 Johannes Erik Alfred Varsi ... 153
42.4.7 Nils Anders Nilsen Varsi ... 154
42.5 Kommisjonens vurderinger ... 154
42.5.1 Innledning – rettslige problemstillinger ... 154
42.5.2 Gammeplassen ved Goahtejávri ... 154
42.5.3 Konklusjon ... 155

43. MAGNUS VARSI 156

43.1 Hva saken gjelder ... 156
43.2 Nærmere om sakens bakgrunn ... 156
43.3 Bemerkninger og informasjon fra Magnus Varsi ... 156
43.3.1 Rettighetsmeldingen med vedlegg (april 2017) 156
43.3.2 Høringsmøtet ... 157
43.3.3 Opplysninger gitt i intervjuer ... 158
43.4 Bemerkninger og informasjon fra andre ... 158
43.4.1 Finnmarkseiendommen ... 158
43.4.2 NIKUs informanter ... 158
43.4.3 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš ... 159
43.4.4 Johannes Erik Alfred Varsi ... 159
43.4.5 Nils Ole Holm ... 159
43.4.6 Josef Nils Pedersen Varsi ... 159
43.5 Kommisjonens vurderinger ... 159
43.5.1 Innledning – rettslige problemstillinger ... 159
43.5.2 Har en eventuell rett til gammeplassen ved Njuorggánjohka i Njuorggánvuopmi falt bort? 160
43.5.3 Konklusjon ... 161

44. OLE NILSEN VUOLABS ETTERKOMMERE 162

44.1 Hva saken gjelder ... 162
44.2 Nærmere om sakens bakgrunn ... 162
44.3 Bemerkninger fra Roald Andreas Vuolab ... 162
44.4 Bemerkninger fra andre ... 164
44.4.1 Finnmarkseiendommen ... 164
44.4.2 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš ... 164
44.5 Kommisjonens vurderinger ... 164
44.5.1 Innledning ... 164
44.5.2 Gammeplassene ved Lavnnjossuovka ... 164
44.5.3 Bruksrettskravet ... 165
44.5.4 Oppsummerende konklusjon ... 165

45. JOHN ASLAK JOHANSEN OG ETTERKOMMERE AV HANS OLE PEDERSEN VARSI 166

45.1 Hva saken gjelder ... 166
45.2 Nærmere om sakens bakgrunn ... 166
45.3 Bemerkninger fra John Aslak Johansen og etterkommere av Hans Ole Pedersen Varsi ... 167
45.3.1 Rettighetsmeldingen (26. mars 2019) ... 167
45.3.2 Høringsmøtet (7. november 2019) ... 168
45.3.3 Intervju med John Aslak Johansen (15. januar 2024) ... 169
45.4 Bemerkninger og opplysninger fra andre ... 170
45.4.1 Finnmarkseiendommen (FeFo) ... 170
45.4.2 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš ... 170
45.4.3 Sirpmá gilisearvi ... 170
45.4.4 NIKU-informanter ... 170
45.5 Kommisjonens vurderinger ... 171
45.5.1 Innledning – rettslige problemstillinger ... 171
45.5.2 Gammeplassen ved Sáhpánjávri ... 171
45.5.3 Bruksrett i kravsområdet ... 172
45.5.4 Oppsummerende konklusjon ... 172

46. HERDIS GAUP AAMOT 173

46.1 Hva saken gjelder ... 173
46.2 Nærmere om sakens bakgrunn ... 173
46.3 Bemerkninger fra Herdis Gaup Aamot ... 173
46.4 Bemerkninger fra andre ... 175
46.4.1 Finnmarkseiendommen ... 175
46.4.2 Marit Anna Halonen ... 175
46.4.3 Jorunn Sottinen ... 176
46.5 Kommisjonens vurderinger ... 176
46.5.1 Innledning ... 176
46.5.2 Gammeplassen i Skidalen (Savetvuopmi) ... 176
46.5.3 Konklusjon ... 177

47. JAN ATLE SAMUELSEN 178

47.1 Hva saken gjelder ... 178
47.2 Nærmere om sakens bakgrunn ... 178
47.3 Bemerkninger fra Jan Atle Samuelsen ... 178
47.4 Bemerkninger fra andre ... 180
47.4.1 Finnmarkseiendommen ... 180
47.4.2 Polmak bygdelag ... 180
47.4.3 Marit Kristine Eriksen ... 180
47.5 Skriftlige kilder ... 180
47.6 Kommisjonens vurderinger ... 181
47.6.1 Innledning ... 181
47.6.2 Gammeplassen ved Ørretvann (Dápmotjávri) i Polmakdalen ... 181
47.6.2.1 Tidsvilkåret ... 181
47.6.2.2 Bruksvilkåret ... 181
47.6.2.3 Godtrovilkåret ... 181
47.6.2.4 Konklusjon ... 182

48. ETTERKOMMERE AV NILS A. HANSEN OG ELLEN K. HANSEN 183

48.1 Hva saken gjelder ... 183
48.2 Nærmere om sakens bakgrunn ... 183
48.3 Bemerkninger fra Hartvik Hansen ... 183
48.3.1 Rettighetsmeldingen ... 183
48.3.2 Nærmere om bruksrettskravet ... 184
48.3.3 Nærmere om ferdselsrett ... 185
48.3.4 Punktfestet næringshytte ... 186
48.4 Bemerkninger fra andre ... 186
48.4.1 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš ... 186
48.4.2 Klemet Guttorm ... 186
48.4.3 Ottar Wigelius ... 186
48.5 Kommisjonens vurderinger ... 186
48.5.1 Innledning ... 186
48.5.2 Bruksrett til kravsområdet i Jeakkaš ... 187
48.5.3 Rett til motorferdsel ... 187
48.5.4 Oppsummerende konklusjon ... 189

49. MARGIT VARSI 190

49.1 Hva saken gjelder ... 190
49.2 Nærmere om sakens bakgrunn ... 190
49.3 Bemerkninger fra Margit Varsi og Nils A. Gaup ... 190
49.4 Bemerkninger fra andre ... 192
49.4.1 Finnmarkseiendommen (FeFo) ... 192
49.4.2 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš ... 192
49.4.3 Einar Pavelsen Varsi ... 193
49.4.4 Johannes Erik Alfred Varsi ... 193
49.4.5 NIKU-informanter ... 193
49.5 Skriftlige kilder ... 193
49.6 Kommisjonens vurderinger ... 194
49.6.1 Innledning ... 194
49.6.2 Hyttetomta ved Báišjávri (gnr. 5, bnr. 1, fnr. 3) ... 194
49.6.2.1 Innledning ... 194
49.6.2.2 Tidsvilkåret ... 195
49.6.2.3 Bruksvilkåret ... 195
49.6.2.4 Godtrovilkåret ... 196
49.6.2.5 Særlig om bruken av hyttetomta etter at festekontrakten ble inngått ... 196
49.6.3 Gammeplassen ved Davit Viđisjohka ... 196
49.6.4 Andel i kollektiv bruksrett nord for Tanaelva mellom Borsejohka og Luosnjárga ... 197
49.6.5 Konklusjon ... 199

50. MARIT KRISTINE JOHANSEN 200

50.1 Hva saken gjelder ... 200
50.2 Nærmere om sakens bakgrunn ... 200
50.3 Bemerkninger fra Marit Kristne Johansen ved Bjarne Johansen ... 200
50.4 Bemerkninger fra andre ... 202
50.4.1 Nils Porsanger ... 202
50.4.2 Viktor Trosten ... 202
50.4.3 Jorunn Sottinen ... 202
50.5 Skriftlige kilder ... 202
50.5.1 Generelle opplysninger om laksehytter ... 202
50.5.2 Andre skriftlige kilder ... 202
50.6 Kommisjonens vurderinger ... 203
50.6.1 Innledning ... 203
50.6.2 Laksehytteplass ovenfor Lišmmajohka (Guivvašguoika) ... 203
50.6.2.1 Tidsvilkåret ... 203
50.6.2.3 Bruksvilkåret ... 203
50.6.2.4 Godtrovilkåret ... 204
50.6.2.5 Konklusjon ... 204

51. JOHAN FREDRIK INGVALD GUTTORM 205

51.1 Hva saken gjelder 205
51.2 Nærmere om sakens bakgrunn 205
51.3 Bemerkninger fra Johan Fredrik Ingvald Guttorm. 205
51.4 Bemerkninger fra andre 207
51.4.1 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš. 207
51.4.2 Marit Kristine Eriksen 207
51.5 Kommisjonens vurderinger 207
51.5.1 Innledning 207
51.5.2 Bruksrett til området ved Njallavárri, Skoarrojohleahki og Skoarrojávri 208
51.5.3 Konklusjon 208

52. ETTERKOMMERE AV PER MATHISEN GAUP OG ALETTE K. SOMBY GAUP 209

52.1 Hva saken gjelder 209
52.2 Nærmere om sakens bakgrunn 209
52.3 Bemerkninger fra etterkommere av Per Mathisen Gaup og Alette K. Somby Gaup . 210
52.3.1 Rettighetsmeldingen 210
52.3.2 Anders Persen Gaup 210
52.3.3 John Peter Persen Gaup 211
52.3.4 Marit Anna Halonen 212
52.4 Bemerkninger fra andre 212
52.4.1 Jorunn Sottinen 212
52.4.2 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš 212
52.4.3 Nils Ole Holm 213
52.4.4 Erik Andreas Trosten 213
52.5 Kommisjonens vurderinger 213
52.5.1 Innledning 213
52.5.2 Eiendomskravet 213
52.5.3 Bruksrett ved Čortnahanjávri og området rundt 214
52.5.3.1 Tidsvilkåret 214
52.5.3.2 Bruksvilkåret 214
52.5.4 Oppsummerende konklusjon 215

53. SAMEIE AV ETTERKOMMERE AV GUNNAR OG MAGNA OLSEN 216

53.1 Hva saken gjelder 216
53.2 Nærmere om sakens bakgrunn 216
53.3 Bemerkninger fra etterkommere av Gunnar og Magna Olsen 218
53.4 Andre opplysninger 219
53.4.1 Forpaktnings- og skjøtebøker mv. 219
53.4.2 Opplysninger fra Svein Henriksen 219
53.5 Kommisjonens vurderinger 219
53.5.1 Innledning 219
53.5.2 Eiendomsrett til jordstykket i Čámmájohka-dalen 220
53.5.2.1 Eiendomsrett i kraft av utøvd bruk (alders tids bruk eller hevd) 220
53.5.2.2 Eiendomsrett på annet grunnlag 220
53.5.2.3 Konklusjon 221

54. ALEKSANDER LYNGBERG 222

54.1 Hva saken gjelder 222
54.2 Nærmere om sakens bakgrunn 222
54.3 Bemerkninger fra Aleksander Lyngberg ... 222
54.3.1 Kobbejakt 222
54.3.2 Gammeplass ved Basávži 223
54.3.3 Elgjakt og utmarkshøsting 224
54.3.4 Torskefiske 224
54.3.5 Sjølaksefiske 224
54.3.6 Oterjakt og dobbel kongekrabbekvote 224
54.4 Bemerkninger fra informanter foreslått av Aleksander Lyngberg. 225
54.4.1 Svein Henriksen 225
54.4.2 Yngve Johansen 225
54.5 Bemerkninger fra andre 226
54.5.1 Finnmarkseiendommen (FeFo) 226
54.5.2 Bivdu 226
54.5.3 Olav Nordstrand 226
54.5.4 Reidar Andersen 226
54.5.5 Else Margrethe Utsi 226
54.5.6 Torbjørn Olsen Dervola 227
54.5.7 Wivian Johnsen og Øystein Hauge 227
54.6 Kommisjonens vurderinger 227
54.6.1 Innledning – rettslige problemstillinger 227
54.6.2 Kobbejakt 227
54.6.3 Gammerett ved Basávži 228
54.6.4 Elgjakt og annen utmarkshøsting 229
54.6.5 Torskefiske 229
54.6.6 Sjølaksefiske 229
54.6.7 Oppsummerende konklusjon 230

55. ETTERKOMMERE AV OLE RAVNA, NILS HIRSTI OG JOHANNES HIRSTI 231

55.1 Hva saken gjelder 231
55.2 Nærmere om sakens bakgrunn 231
55.3 Bemerkninger fra etterkommere av Ole Ravna, Nils Hirsti og Johannes Hirsti .. 232
55.3.1 Rettighetsmelding (21. august 2019) 232
55.3.2 Høringsmøtet (7. november 2019) 233

55.3.3 Innsendte dokumenter ... 234
55.3.4 Ragnhild Ravna ... 234
55.4 Bemerkninger fra andre ... 235
55.4.1 Finnmarkseiendommen (FeFo) ... 235
55.4.2 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš ... 235
55.4.3 Sverre Kimo Pedersen ... 235
55.4.4 Ole Einar Olsen ... 235
55.4.5 Bjarne Hirsti ... 235
55.4.6 Knut Hildonen ... 236
55.4.7 Vestertana kapell- og bygdelag ... 236
55.4.8 Masjok bygdelag ... 236
55.5 Skriftlige kilder ... 236
55.6 Kommisjonens vurderinger ... 237
55.6.1 Innledning – rettslige problemstillinger ... 237
55.6.2 Gammeplassen ved Uhca Guovžajávri (Tredje Bjørnvann) ... 237
55.6.2.1 Tidsvilkåret ... 237
55.6.2.2 Bruksvilkåret ... 237
55.6.2.3 Godtrovilkåret ... 238
55.6.2.4 Betydningen av at gammen ble flyttet ca. 80 meter i 2011 ... 239
55.6.3 Bruksrett til utmarkshøsting ... 239
55.6.4 Oppsummerende konklusjon ... 240

56. ETTERKOMMERE AV NANNA OG JOHN JOHNSEN 241

56.1 Hva saken gjelder ... 241
56.2 Nærmere om sakens bakgrunn ... 241
56.3 Bemerkninger fra etterkommere av Nanna og John Johnsen ... 241
56.3.1 Rettighetsmeldingen ... 241
56.3.2 Høringsmøtet ... 243
56.3.3 Øvrig dokumentasjon fra Wivian Johnsen ... 244
56.3.4 NIKU-intervju med Wivian Johnsen og Øystein Hauge ... 244
56.4 Bemerkninger og opplysninger fra andre ... 245
56.4.1 Finnmarkseiendommen (FeFo) ... 245
56.4.2 Befolkningen i Luftjok ... 245
56.4.3 Austertana bygdelag ... 245
56.4.4 Geir Olsen, Svein Henriksen og Yngve Johansen m.fl. ... 245
56.4.5 Ranveig og Einar Sund ... 245
56.5 Kommisjonens vurderinger ... 245
56.5.1 Innledning – rettslige problemstillinger ... 245
56.5.2 Bruksrett til kravsområdet ... 246
56.5.3 Gjenreising av gammen i Hana ... 246
56.5.4 Oppsummerende konklusjon ... 247

57. JAKOB LANTO 248

57.1 Hva saken gjelder ... 248
57.2 Nærmere om sakens bakgrunn ... 248
57.3 Bemerkninger fra Jakob Lanto ... 248
57.3.1 Rettighetsmeldingen ... 248
57.3.2 Høringsmøtet (2. november 2021) ... 248
57.4 Bemerkninger fra Sverre Kimo Pedersen ... 250
57.5 Skriftlige kilder ... 250
57.6 Kommisjonens vurderinger ... 251
57.6.1 Innledning ... 251
57.6.2 Opplags- og fortøyningsplass for båt ved Čoalbmi ... 251
57.6.2.1 Tidsvilkåret ... 251
57.6.2.2 Bruksvilkåret ... 252
57.6.2.3 Godtrovilkåret ... 252
57.6.2.4 Konklusjon ... 252

58. ELI SABBASEN 253

58.1 Hva saken gjelder ... 253
58.2 Nærmere om sakens bakgrunn ... 253
58.3 Bemerkninger fra Eli Sabbasen ... 253
58.4 Bemerkninger fra informanter foreslått av Eli Sabbasen ... 255
58.4.1 Kristine Birgitte Sabbasen ... 255
58.4.2 Sverre Kimo Pedersen ... 255
58.5 Skriftlige (historiske) opplysninger om eiendommen «Saraktoppen» ... 256
58.6 Kommisjonens vurderinger ... 256
58.6.1 Innledning ... 256
58.6.2 Eiendomsrett til strandtomt i Smalfjord ... 256
58.6.2.1 Tidsvilkåret ... 256
58.6.2.2 Bruksvilkåret ... 256
58.6.2.3 Godtrovilkåret ... 257
58.6.2.4 Konklusjon ... 258

59. MAY IRENE OLSEN 259

59.1 Hva saken gjelder ... 259
59.2 Nærmere om sakens bakgrunn ... 259
59.3 Bemerkninger fra May Irene Olsen og Henry Samuel Olsen ... 260
59.4 Bemerkninger fra Reidar Larsen ... 262
59.5 Skriftlige kilder ... 263
59.6 Kommisjonens vurderinger ... 263
59.6.1 Innledning – rettslige problemstillinger ... 263
59.6.2 Særrett til lakseplass 80A og 82 i Tana kommune ... 264
59.6.2.1 Tidsvilkåret ... 264
59.6.2.2 Bruksvilkåret ... 265
59.6.2.3 Godtrovilkåret ... 266

59.6.3 Betydningen av opphold i bruken fra og med 1998 til og med 2019 267
59.6.4 Innholdet i bruksretten 268
59.6.5 Konklusjon 269

60. EINAR NILSENS OG OLAF JOAKIM NILSENS ETTERKOMMERE 270

60.1 Hva saken gjelder 270
60.2 Nærmere om sakens bakgrunn 270
60.3 Bemerkninger fra Einar Nilsen, Olaf Joakim Nilsen og Elin Johanne Nilsen 271
60.4 Bemerkninger fra andre 272
60.5 Skriftlige kilder 273
60.5.1 Arkivmateriale om gnr. 15, bnr. 1, fnr. 20 i Gamvik kommune 273
60.5.2 Arkivmateriale om utvisning av lakseplasser .. 273
60.6 Kommisjonens vurderinger 274
60.6.1 Innledning 274
60.6.2 Særrett til lakseplass nr. 50, 51 og 53 i Gamvik kommune 274
60.6.2.1 Sammenlegging av brukstid 274
60.6.2.2 Tidsvilkåret 275
60.6.2.3 Bruksvilkåret 275
60.6.2.4 Godtrovilkåret 276
60.6.2.5 Konklusjon 276

LITTERATUR OG KILDER 277

DEL III

MULIGE INDIVIDUELLE RETTIGHETSERVERV

28. GJERMUND SKØIEN VARSI

28.1 Hva saken gjelder

Spørsmålet i saken er om Gjermund Skøien Varsi med grunnlag i langvarig bruk har opparbeidet eiendomsrett til fire landbrukseiendommer i Tana.

Han krevde ved rettighetsmelding mottatt 15. oktober 2017 eiendomsrett til fire festeeiendommer i Tana kommune; gnr. 7, bnr. 1, fnr. 1, 13, 33 og 45 (jnr. 17/1500-1). Se kartet i figur 28. Kommisjonen bekreftet 2. november 2017 at rettighetsmeldingen var mottatt, og ba ham om å kartfeste kravsområdene og opplyse om eventuelle skriftlige og muntlige kilder (jnr. 17/1500-2).

Kommisjonen anmodet 6. februar 2019 Tana kommune og Finnmarkseiendommen (FeFo) om å oversende arkivmateriale som knytter seg til eiendommene (jnr. 17/1500-3). Finnmarkseiendommen oversendte festekontrakter og annet arkivmateriale 14. februar 2019 (jnr. 17/1500-4). Kommunen oversendte arkivmateriale 25. februar 2019 (jnr. 17/1500-5). Fordi oversendelsen fra FeFo manglet festekontrakter for den del tidsperioder (fra 1991 til 2014 for 7/1/1; fra 1996 til 2011 for 7/1/13; og fra 1997 til 2014 for 7/1/33 og 7/1/45), ba kommisjonen ved brev 5. september 2023 (jnr. 15/1500-10) FeFo om å oversende festekontrakter for de manglende tidsperiodene. FeFo opplyste i e-post 8. september 2019 (jnr. 17/1500-14) at de etterspurte festekontraktene ikke finnes i FeFos fysiske arkiv.

Gjermund Skøien Varsi avga forklaring på kommisjonens høringsmøte 7. november 2019 (jnr. 17/1500-6). Han oversendte 6. september 2023 festekontrakter for årene 1977 til 1987 (jnr. 17/1500-12) og enkelte tilleggsmerknader 1. oktober 2023 (jnr. 17/1500-16).

Som ledd i arbeidet med å intervjue informanter i Tana uavhengig av spesifikke krav, intervjuet kommisjonen Gjermund Skøien Varsis bestefar, Josef Nils Pedersen Varsi (1920–2015) 4. november 2013 (jnr. 17/1500-8). Kommisjonen har også intervjuet Nils Anders Nilsen Varsi (f. 1945) (jnr. 17/1500-9) 26. februar 2020.

28.2 Nærmere om sakens bakgrunn

Gjermund Skøien Varsi (f. 1981) er gårdbruker på gården «Bergmyr», gnr. 7, bnr. 1, fnr. 13 i Sirma i Tana kommune. Han har eiendomsrett til noe av landbruksarealet selv. Det gjelder gnr. 7, bnr. 19; gnr. 7, bnr. 24; gnr. 7, bnr. 69; gnr. 7, bnr. 73; gnr. 7, bnr. 106; og gnr. 7, gnr. 14. De fire enhetene som kravet gjelder, har Gjermund Skøien Varsi festerett til gjennom festekontrakter med FeFo. Dette gjelder blant annet den enheten der gården ligger. Festeeiendommene utgjør ifølge matrikkelen om lag 732 dekar. Det landbruksarealet Gjermund Skøien Varsi selv har eiendomsrett til, utgjør om lag 196 dekar.

Gjermund Skøien Varsi overtok gården etter sine foreldre, Nils Hjalmar Varsi (f. 1949) og Marit Skøien Varsi (f. 1947) i 2014. De hadde drevet gården siden 1985, da de overtok den fra Nils Hjalmar Varsis foreldre, Josef Nils Pedersen Varsi (Peđar Jovsset) (1920–2015) og Marit Kristine Sofie Varsi (1927–2013).[1]

Josef Nils Pedersen Varsi inngikk avtale med daværende Finnmark jordsalgskommisjon om å feste parsellen «Bergmyr», første gang i 1963.[2] Han søkte om tilleggsjord, og fikk festerett til de andre tre parsellene på 1970-tallet. Se punkt 28.5.

28.3 Bemerkninger fra Gjermund Skøien Varsi

Gjermund Skøien Varsi har krevd eiendomsrett til gården og de tilhørende arealene som han i dag fester fra FeFo. Han opplyser i rettighetsmeldingen at han ser det slik at han selv, foreldrene og besteforeldrene ved den bruken de har utøvd i

1 Aage Solbakk, *Tanadalen. Slekter – historie*, 2001 s. 544 og 546. Opplysninger om fødsels- og dødsår er også hentet fra folkeregisteret.

2 Festekontrakten finnes ikke i det oversendte materialet fra Finnmarkseiendommen, men i festekontrakt for samme festeeiendom fra 1977 er det presisert at «denne festekontrakt avløser tidligere kontrakt under samme nr. og med samme fester, godkjent 11. september 1963».

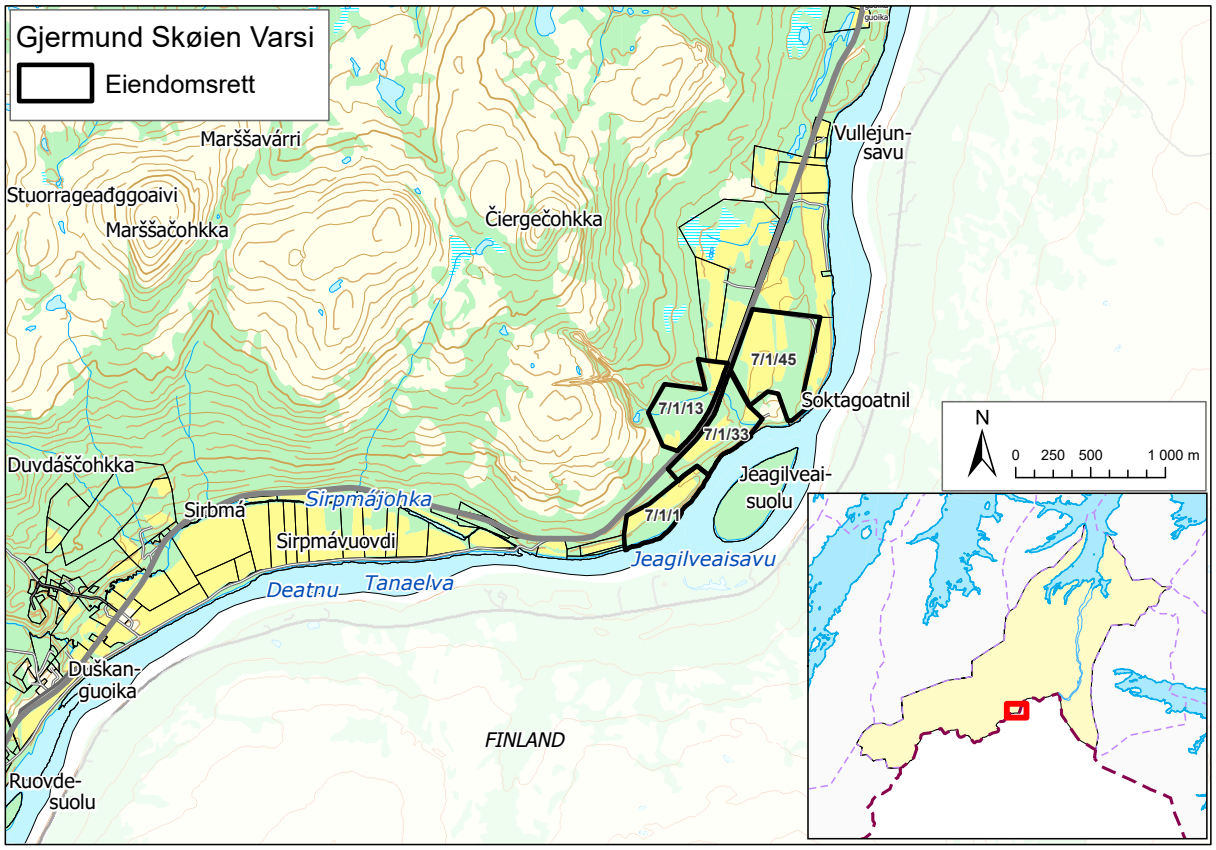

Figur 28

lang tid, har opparbeidet eiendomsrett til arealene. Han mener å ha eiendomsrett med grunnlag i hevd.[3]

Gjermund Skøien Varsi opplyste på *høringsmøtet 7. november 2019* at gårdsdriften består i melkeproduksjon, med 32 årskyr og en melkekvote på 280 000 liter. Han har planer om å utvide driften og blant annet dyrke opp en større del av jorda på de arealene som han nå fester fra FeFo. Han fremholdt at som bonde er det «*en stor fordel å eie i stedet for å leie*».[4]

Han opplyste videre at han i 2019 betalte om lag kr 15 000 i festeavgift til FeFo, og at festeavgiften har holdt seg på samme nivå de årene han har drevet gården.[5] Han har tidligere fått tilbud om å kjøpe arealene fra FeFo for kr. 370 000, men har avslått tilbudet.[6]

Videre fortalte han at besteforeldrene tidligere bodde i Bievrrá ovenfor Sirma, men at de på slutten av 1960-tallet etablerte seg på den gården som fikk navnet «Bergmyr»:[7]

> «Det her er da eiendom som ble begynt å jobbe med i 1969 av min bestefar, og som er jordbrukseiendom og hjemsted. Der begynte det å lages jorder, og begynte å bo der da, min bestefar og min far. Det het Bergmyr før, fordi det det var berg og det var bare myr. Men nå er det jorder og fjøs der og melkebruk, og hjem for en stor familie. Det har som sagt vært foredlet siden 1969, der er kilometer med gjerder, og på jordene er det et vannrørsanlegg på flere kilometer det også, under jorda. Der er fjøs, låve, hovedbolig og kårbolig.

3 Gjermund Skøien Varsi, *Rettighetsmelding*,15. oktober 2017 (jnr. 17/1500-1).

4 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte,* 6.–7. november 2019 (jnr. 17/1500-7) s. 149.

5 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 7. november 2019 (jnr. 17/1500-7) s. 151.

6 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 7. november 2019 (jnr. 17/1500-7) s. 150.

7 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 7. november 2019 (jnr. 17/1500-7) s. 148.

> Der er stier, veier, elg og kratt ... nei, kratt er det ikke lenger, fordi der har vi jo vært i 50 år. Så det område har vi satt preg på i snart 50 år nå, og da synes jeg at jeg kan begynne å eie det i stedet for å leie det.»

Gjermund Skøien Varsi forklarte at han hadde fremmet kravert for kommisjonen fordi han anser det som urettferdig at noen bønder i Sirma da «*Statskog ble overtatt av FeFo*» fikk kjøpe de arealene de festet «*for ingenting*», mens han må betale «*ganske mye*» om han skal kjøpe nå. Han fortalte videre om dialogen mellom Statskog og sin bestefar og far:[8]

> «Tingen er at da Statskog ble overtatt av FeFo, så ble min bestefar og min far fortalt at de ikke måtte kjøpe da, det var ikke noe hastverk, og derfor kjøpte de ikke det. De ble fortalt at prisene ikke kom til å gå opp. Det kom til å være like billig i lang, lang tid fremover, men prisen gikk opp ganske fort etter at FeFo overtok. Så vi føler jo oss egentlig litt ført bak lyset sånn sett.»

Gjermund Skøien Varsi viser i tilleggsbemerkninger oversendt 1. oktober 2023 til at han har investert et betydelig beløp på gnr. 7, bnr. 1, fnr. 13, og mener at dette forsterker hans «*hevd på eiendommen*». Med henvisning til at familien har drevet eiendommene i tre generasjoner og hans egen sterke tilstedeværelse i området, anser han det urimelig at FeFo fortsatt skal være eier av eiendommene, og særlig fordi festeavgiften utgjør en betydelig økonomisk belasting.

28.4 Bemerkninger fra andre

28.4.1 Josef Nils Pedersen Varsi

Finnmarkskommisjonen intervjuet Gjermund Skøien Varsis bestefar, Josef Nils Pedersen Varsi (1920–2015) 4. november 2013. Josef fortalte at han og ektefellen bodde i Bievrrá fra 1949/50 til 1970. De drev et småbruk og hadde noen kyr og sauer.[9] De søkte om bureisningstilskudd i Bievrrá, men fikk avslag.[10] Derimot fikk de tilskudd i Sirma, og de flyttet dit i oktober-november 1970, der de bygde hus og fikk innlagt vann.[11]

8 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 7. november 2019 (jnr. 17/1500-7) s. 151.

9 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Josef Nils Pedersen Varsi*, 4. november 2013 (jnr. 17/1500-8) s. 26–27.

10 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 4. november 2013 (jnr. 17/1500-8) s. 30.

11 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 4. november 2013 (jnr. 17/1500-8) s. 27.

På spørsmål om det var noen som bodde der før de flyttet dit, svarte han at «*ingen bodde her. Her er det et par hundre mål her rundt, alt dette ...*».[12]

28.4.2 Nils Anders Nilsen Varsi

Finnmarkskommisjonen intervjuet Nils Anders Nilsen Varsi (f. 1945) 26. februar 2020. Nils Anders Nilsen Varsi er firmenning til Gjermund Skøien Varsis bestefar, Josef Nils Pedersen Varsi. Han sa at kravet fra Gjermund Skøien Varsi «*er helt rett, ellers må han jo betale festeavgift til FeFo*», og at «*det er rart de ikke har ordna skjøte til eiendommene tidligere*».[13]

28.5 Skriftlige kilder

Finnmarkskommisjonen har innhentet arkivmateriale fra FeFo og Tana kommune. Materialet knytter seg til de fire festeeiendommene som er angitt i rettighetsmeldingen. Dokumentene gjennomgås nedenfor, sortert på matrikkelenhet og i kronologisk rekkefølge:

Gnr. 7, bnr. 1, fnr. 1, «*Stangnes*»

- Møtebok for fylkeslandbruksstyret i Finnmark 11.02.1970, vedrørende søknad om tilleggsutmåling fra Josef P. Varsi. Uttalelse: tilrår at forpaktning nr. 2626 blir overdratt Josef P. Varsi, Sirma.[14]

- Utmålsforretning 13.07.1970, etter søknad fra Josef P. Varsi om tilleggsjord. Utmålet ble gitt navnet «Stangnes».[15]

- Festekontrakt mellom Finnmark jordsalgskontor og Josef P. Varsi, 17.10.1972. Festetid: 1972–1981. Kontrakten viser til utmålsforretning av 13.07.1970. Festeavgift kr 55.[16]

- Brev fra Finnmark Jordsalgskontor til Josef P. Varsi 06.01.1982. Brevet viser til festekontrakt som utløp 31.12.1981. Spørsmål om fester ønsker fornyelse av festekontrakt.[17]

12 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 4. november 2013 (jnr. 17/1500-8) s. 30.

13 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Nils Anders Nilsen Varsi*, 26. februar 2020 (jnr. 17/1500-9) s. 10.

14 Tana kommune, *Oversendelse av arkivmateriale*, 25. februar 2019 (jnr. 17/1500-5 vedlegg 4) s. 2.

15 Tana kommune, Op. cit., 25. februar 2019 (jnr. 17/1500-5 vedlegg 4) s. 3–4.

16 Finnmarkseiendommen, *Oversendelse av arkivmateriale,* 14. februar 2019 (jnr. 17/1500-4 vedlegg 1) s. 15–16.

17 Tana kommune, *Oversendelse av arkivmateriale,* 25. februar 2019 (jnr. 17/1500-5 vedlegg 4) s. 1.

- Festekontrakt mellom Finnmark jordsalgskontor og Josef P. Varsi, 02.08.1982. Festetid: 1982–1991. Festeavgift kr. 500.[18]

- Festekontrakt mellom Finnmarkseiendommen og Gjermund Skøien Varsi, 21.03.2014. Festetid: ikke begrenset. Festeavgift kr 2354.[19]

Gnr. 7, bnr. 1, fnr. 13, «*Bergmyr*»

- Møtebok for fylkeslandbruksstyret i Finnmark 18.11.1976. Uttalelse: tilrår at festekontrakt for «Bergmyr» blir fornyet med samme fester.[20]

- Møtebok Tana jordstyre [udatert]. Innstilling: tilrår at festet fornyes [mangler sider].[21]

- Festekontrakt mellom Finnmark jordsalgskontor og Josef P. Varsi, 28.02.1977. Festetid: 1977–1986. Kontrakten viser til målebrev av 13.07.1961. Festeavgift kr 150. Påskrift om at «denne festekontrakt avløser tidligere kontrakt under samme nr. og med samme fester, godkjent 11. september 1963».[22]

- Møtebok Landbruksnemnda i Tana 29.06.1987. Søknad fra Marit S. og Nils H. Varsi om fornying og overføring av feste [ser ut som det mangler sider].[23]

- Festekontrakt mellom Finnmark jordsalgskontor og Nils H. Varsi og Marit S. Varsi, 27.11.1987. Festetid: 1987–1996. Kontrakten viser til målebrev av 13.07.1961. Festeavgift kr 330. Kontrakten sier videre at kontrakten avløser festekontrakt av 28.02.1977.[24]

- Festekontrakt mellom FeFo og Nils H. og Marit S. Varsi 06.07.2011. Festetid: ikke begrenset. Kontrakten viser til målebrev av 13.07.1961. Festeavgift kr 2520.[25]

- Festekontrakt mellom FeFo og Gjermund Skøien Varsi 21.03.2014. Festetid: ikke begrenset. Kontrakten viser til målebrev av 13.06.1961 [feilskrift, skal nok være 13.07.1961]. Festeavgift kr 2564.[26]

Gnr. 7, bnr. 1, fnr. 33, «*Tillegg til Stangnes*»

- Utmålsforretning 23.07.1975, etter søknad fra Josef P. Varsi om utmåling av tilleggsjord. Utmålet ble gitt navnet «Tillegg til Stangnes».[27]

- Festekontrakt mellom Finnmark jordsalgskontor og Josef P. Varsi 28.02.1977 [første side mangler].[28]

- Festekontrakt mellom Finnmark jordsalgskontor og Nils H. og Marit S. Varsi 27.11.1987. Festetid 1987–1996. Kontrakten viser til utmålsforretning av 23.07.1975. Kontrakten presiserer at kontrakten avløser festekontrakt av 28.02.1977. Festeavgift kr 330.[29]

- Festekontrakt mellom Finnmark jordsalgskontor og Gjermund Skøien Varsi 21.03.2014. Festetid: ikke begrenset. Kontrakten viser til målebrev 23.07.1975. Festeavgift kr. 2787.[30]

Gnr. 7, bnr. 1, fnr. 45 «*Tillegg til Oternes*»

- Utmålsforretning 23.07.1975, etter søknad fra Josef P. Varsi om utmåling av tilleggsjord. Utmålet ble gitt navnet «Tillegg til Oternes».[31]

- Festekontrakt inngått mellom Finnmark jordsalgskontor og Josef P. Varsi 23.11.1979. Festetid 1978–1987. Det er vist til utmålsforretning 23.07.1975. Festeavgift kr. 300.[32]

- Overføring av festekontrakt for gnr.7, bnr. 1, fnr 45 til Nils H. og Marit S. Varsi [udatert].[33]

18 Finnmarkseiendommen, *Oversendelse av arkivmateriale,* 14. februar 2019 (jnr. 17/1500-4 vedlegg 1) s. 13–14.
19 Finnmarkseiendommen, Op. cit., 14. februar 2019 (jnr. 17/1500-4 vedlegg 1) s. 1–2.
20 Tana kommune, *Oversendelse av arkivmateriale,* 25. februar 2019 (jnr. 17/1500-5 vedlegg 2) s. 1.
21 Tana kommune, Op. cit., 25. februar 2019 (jnr. 17/1500-5 vedlegg 2) s. 2.
22 Finnmarkseiendommen, *Oversendelse av arkivmateriale*, 14. februar 2019 (jnr. 17/1500-4 vedlegg 3) s. 15–16.
23 Tana kommune, *Oversendelse av arkivmateriale*, 25. februar 2019 (jnr. 17/1500-5 vedlegg 2) s. 4–8.
24 Finnmarkseiendommen, *Oversendelse av arkivmateriale*, 14. februar 2019 (jnr. 17/1500-4 vedlegg 3) s. 13–14.
25 Finnmarkseiendommen, Op. cit., 14. februar 2019 (jnr. 17/1500-4 vedlegg 3) s. 11–12.
26 Finnmarkseiendommen, Op. cit., 14. februar 2019 (jnr. 17/1500-4 vedlegg 3) s. 1–2.
27 Finnmarkseiendommen, Op. cit., 14. februar 2019 (jnr. 17/1500-4 vedlegg 4) s. 15–16.
28 Finnmarkseiendommen, Op. cit., 14. februar 2019 (jnr. 17/1500-4 vedlegg 4) s. 14.
29 Finnmarkseiendommen, Op. cit., 14. februar 2019 (jnr. 17/1500-4 vedlegg 4) s. 11–12.
30 Finnmarkseiendommen, Op. cit., 14. februar 2019 (jnr. 17/1500-4 vedlegg 4) s. 1–2.
31 Finnmarkseiendommen, Op. cit., 14. februar 2019 (jnr. 17/1500-4 vedlegg 5) s. 17–18.
32 Finnmarkseiendommen, Op. cit., 14. februar 2019 (jnr. 17/1500-4 vedlegg 5) s. 13–14.
33 Finnmarkseiendommen, Op. cit., 14. februar 2019 (jnr. 17/1500-4 vedlegg 5) s. 15.

- Festekontrakt inngått mellom Finnmark jordsalgskontor og Nils H. og Marit S. Varsi 27.11.1987. Festetid: 1987–1996. Kontrakten viser til utmålsforretning 23.07.1975. Festeavgift kr. 620.[34]

- Festekontrakt inngått mellom Finnmark jordsalgskontor og Gjermund Skøien Varsi 21.03.2014. Festetid: ikke begrenset. Festeavgift: 5787.[35]

Materiale som gjelder samtlige festeeiendommer:

- Kopi av skjøte med føderåd, signert 20.09.1985. Josef Nils Pedersen Varsi og Marit Kristine Sofie Varsi overfører til sammen sju eiendommer, hvorav fire festeeiendommer, til Nils Hjalmar Varsi og Marit Skøien Varsi. Dokumentet fastsetter at kjøperen overtar eiendommene 01.01.1985.[36]

- Kopi av skjøte, signert 01.04.2014. Overdragelse av eiendommer fra Nils Hjalmar Varsi og Marit Skøien Varsi til Gjermund Skøien Varsi.[37]

28.6 Kommisjonens vurderinger

28.6.1 Innledning – rettslige problemstillinger

Spørsmålet i saken er om Gjermund Skøien Varsi har opparbeidet eiendomsrett til fire festeeiendommer på grunn der FeFo er registrert som grunneier. Han bruker i dag eiendommene til landbruksformål. Én eiendom tjener også som tomt for bolig og gårdsbygninger.

Gjermund Skøien Varsi har i rettighetsmeldingen anført hevd som rettsgrunnlag. For å erverve eiendomsrett må hevderen i full hevdstid i aktsom god tro ha rådet over området som en eier. Se den nærmere redegjørelsen for hevdsvilkårene i punkt 6.3.2.

Han har i oversendelsen 1. oktober 2023 også vist til at han har investert mye i eiendommene, og at det derfor er urimelig at FeFo skal stå som grunneier og at han må betale festeavgift, jf. punkt 28.3. Kommisjonen har forståelse for at Gjermund Skøien Varsi kan oppleve situasjonen som urimelig. Slike rimelighetsbetraktninger er imidlertid ikke relevante for hevdsvurderingen. Etter det kommisjonen kjenner til, har FeFo også lagt seg på en strengere linje enn Statskog SF når det gjelder jordbrukeres muligheter til å kunne kjøpe jordbruksarealer som de har festerett til, men heller ikke de urimelighetene denne praksisendringen måtte ha medført, har betydning for hevdsvurderingen.

28.6.2 Eiendomsrett til landbruksarealene

28.6.2.1 Tidsvilkåret

Tidsvilkåret innebærer at arealene må ha vært brukt i minst 20 år i sammenheng, jf. hevdslova § 2. Ved hevdserverv som involverer flere etterfølgende brukere, kan hevderen også påberope brukstiden til bruksforgjengerne forutsatt at bruken har skjedd «*i samanheng*» og at overgangen mellom brukerne er «*lovleg*», f.eks. ved salg eller arv, jf. hevdslova § 3 og foran i punkt 6.3.3.5. I Gjermund Skøien Varsis sak har overgangen skjedd som del av alminnelige generasjonsskifter. Dette bekreftes også av de skjøtene fra 1985 og 2014 som kommisjonen har innhentet. Gjermund Skøien Varsi kan derfor påberope rettsforgjengernes brukstid.

På bakgrunn av sakens øvrige opplysninger, legger kommisjonen til grunn at familien tok i bruk den eldste parsellen, «*Bergmyr*» (gnr. 7, bnr. 1, fnr. 13), i 1963, og de andre parsellene noe senere, jf. blant annet Josef Nils Pedersen Varsis opplysninger i intervju 4. november 2013, jf. punkt 28.4.1, og det arkivmaterialet som er omtalt i punkt 28.5. For den nyeste parsellen, «*Tillegg til Oternes*», inngikk Gjermund Skøien Varsis bestefar, Josef Nils Pedersen Varsi, festeavtale med Finnmark jordsalgskontor i 1979. Kommisjonen antar at bruken startet omtrent samtidig. Det dreier seg dermed om en brukstid på noe over 60 år for «*Bergmyr*» og i overkant av 45 år for «*Tillegg til Oternes*».

Som gjennomgangen i punkt 28.5 viser, har kommisjonen ikke funnet festekontrakter for perioden fra midt på 1990-tallet og fram til rundt 2011. Det foreligger derfor ikke skriftlig dokumentasjon for at det ble inngått festekontrakter i disse årene. Sakens muntlige kilder gir imidlertid ikke holdepunkter for at andre enn Varsi-familien har hatt festerett til eller har brukt eiendommene. Det er heller ikke noe som tyder på at det har vært opphold i familiens bruk.

Kommisjonen legger derfor til grunn at alle parsellene er brukt «*i samanheng*» fra inngåelsen av festekontraktene og fram til i dag. Tidsvilkåret er oppfylt for samtlige arealer.

28.6.2.2 Bruksvilkåret

Når det gjelder bruksvilkåret, følger det av hevdslova § 2 at hevderen må ha tingen «*som sin eigen*». Med andre ord må hevderen ha brukt tingen som om han eller hun var eier.

Gjermund Skøien Varsi og hans rettsforgjengere (besteforeldre og foreldre) har trolig hatt et festeforhold med jordsalgsmyndighetene og senere med FeFo, og betalt festeavgift i hele bruksperioden. Det er også sannsynlig at familiens bruk har tilsvart en grunneiers bruk.

34 Finnmarkseiendommen, Op. cit., 14. februar 2019 (jnr. 17/1500-4 vedlegg 5) s. 11–12.

35 Finnmarkseiendommen, Op. cit., 14. februar 2019 (jnr. 17/1500-4 vedlegg 5) s. 1–2.

36 Tana kommune, *Oversendelse av arkivmateriale,* 25. februar 2019 (jnr. 17/1500-5 vedlegg 5). s. 1–2

37 Finnmarkseiendommen, *Oversendelse av arkivmateriale,* 14. februar 2019 (jnr. 17/1500-4 vedlegg 1) s. 3–10.

Josef Nils Pedersen Varsi startet å bearbeide jorda da han tok den i bruk på 1960- og 70-tallet. Familien har benyttet området til jordbruk og til tomt for bolig og gårdsbygninger. Deler av jorda er dyrket opp og familien har etablert vannrørsanlegg. Andre deler av arealene er ikke oppdyrket, og består av myr og skog, uten at det endrer det samlede inntrykket av at alle fire eiendommer er brukt i forbindelse med landbruk, som om familien var eier. Det er ikke opplyst om andre brukere av arealene. Kommisjonen legger etter dette til grunn at Gjermund Skøien Varsi og hans rettsforgjengere har brukt arealene eksklusivt, og at familien har brukt jorda på samme måte som andre gårdbrukere i området har brukt sin jord.

28.6.2.3 Godtrovilkåret

Godtrovilkåret kommer til uttrykk i hevdslova § 4. Det er her fastsatt at «*den som veit at han ikkje eig tingen, hevdar ikkje*», og at det samme gjelder «*den som ikkje veit det avdi han ikkje har vore så aktsam som han burde etter tilhøva*». En forutsetning for et hevdserverv er dermed at hevderen ikke har hatt kunnskap om de underliggende rettsforholdene, og heller ikke kan bebreides for å ha unnlatt å skaffe seg slik kunnskap. Se punkt 6.3.2.3.

Hevdslova § 5 om at den som alt har «*rett til å sitja med tingen*» ikke hevder eiendomsrett, utfyller godtrovilkåret. Som hovedregel vil den som får tillatelse fra grunneieren, eksempelvis ved en leieavtale eller en festekontrakt om bruk av et areal, ikke være i aktsom god tro med hensyn til å hevde eiendomsrett over arealet. Det finnes imidlertid eksempler fra rettspraksis på at inngåelse av festeavtaler med staten ikke alltid kan tas til inntekt for at folk har oppfattet at staten var eier, eller være diskvalifiserende for god tro.[38]

Utmarksdomstolen for Finnmark drøftet spørsmålet i saken der Eriksen/Eira-familien krevde eiendomsrett til hyttetomt ved Gásadat i Karasjok kommune.[39] I vurderingen av familiens gode tro, vektla domstolen den tidsmessige nærheten mellom oppføringen av hytta og familiens søknad om festeforhold. Det forholdet at familien søkte om feste av hyttetomt kort tid etter at hytta var oppført, stadfestet etter domstolens vurdering at familien kjente til at det krevde et avtaleforhold for å føre opp hytte i området. Domstolen konkluderte derfor med at familien ikke var i god tro, og dermed ikke hadde hevdet eiendomsrett til hyttetomta.

Gjermund Skøien Varsis bestefar, Josef Nils Pedersen Varsi, har opplyst at han og kona flyttet til Bergmyr i 1970 og at de etablerte gården da. Det skriftlige materialet fra FeFo og Tana kommune viser at Josef søkte om jord og fikk utmålt jord av jordsalgsmyndighetene på 1960- og 1970-tallet. Hovedbruket «Bergmyr» ble oppmålt i 1961, og bortfestet til Varsi i 1963. Denne festekontrakten finnes ikke i det oversendte materialet, men festekontrakten inngått i 1977 opplyser at den erstatter festekontrakten fra 1963, inngått med samme fester.[40]

Parsellen «Stangnes» ble utmålt som tilleggsjord til Josef Nils Pedersen Varsi i 1970, og han og jordsalgskontoret inngikk festekontrakt for «Stangnes» i 1972.[41] Parsellen «Tillegg til Stangnes» ble utmålt som tilleggsjord til Josef Nils Pedersen Varsi i 1975, og festekontrakt ble inngått i 1977.[42] Varsi fikk videre utmålt «Tillegg til Oternes» i 1975. Festekontrakten som gjelder denne parsellen, inngikk partene i 1979.[43] Det er dermed tidsmessig sammenfall mellom når bruken startet og når Josef Nils Pedersen Varsi søkte om festeforhold.

Dette viser at Josef Nils Pedersen Varsi kjente til at det var nødvendig å søke staten om tillatelse før han etablerte gårdsbruk og tok jorda i bruk. Et annet spørsmål er om han med dette også hadde kunnskap om at staten var registrert som grunneier, eller om han forholdt seg til staten som offentlig myndighet. Det er likevel overveiende sannsynlig at han var kjent med de formelle eiendomsforholdene i området, og at staten var registrert som hjemmelshaver.

Eiendomshevd kan likevel være aktuelt dersom bruken har gått ut over festerettens rammer. I tillegg til at bruken må overskride den avtalte eller tillatte bruken, må overskridelsen være synlig for grunneieren.[44] Samtlige av dagens festekontrakter mellom Gjermund Skøien Varsi og FeFo, fastsetter at arealet skal brukes til «*landbruksformål*».[45] Noen av de eldre kontraktene gjelder «dyrkingsjord» eller «tilleggsjord».[46] Kommisjonen forstår det slik at Gjermund Skøien Varsi i dag bruker eiendommene i forbindelse med gårdsdrift, og at noen arealer er dyrket opp og andre er ubearbeidet. Etableringen av et anlegg med nedgravde vannledninger, fremstår også som en del av gårdsdriften. Det er ikke opplyst at han selv, og heller ikke bestefaren og faren, har brukt eller bruker eiendommene til annen næring. Derfor det ikke holdepunkter for at bruken har gått utenfor rammene av festekontraktene.

Familiens bruk har dermed skjedd etter tillatelse fra staten og innenfor tillatelsens rammer, og med kunnskap til at staten

38 Rt. 2001 s. 1229 (Svartskogen) s. 1247 flg.

39 Dom av 8. november 2022, UTMA-2021-86603 og UTMA-2021-87408 punkt 3.2.

40 Finnmarkseiendommen, *Oversendelse av arkivmateriale*, 14. februar 2019 (jnr. 17/1500-4 vedlegg 3) s. 15–16.

41 Finnmarkseiendommen, Op. cit., 14. februar 2019 (jnr. 17/1500-4 vedlegg 1) s. 15–16.

42 Finnmarkseiendommen, Op. cit., 14. februar 2019 (jnr. 17/1500-4 vedlegg 4) s. 14.

43 Finnmarkseiendommen, Op. cit., 14. februar 2019 (jnr. 17/1500-4 vedlegg 5) s. 13–14.

44 Borgar Høgetveit Berg, *Hevd,* 2. utg. 2025, s. 267 flg.

45 Se for eksempel for hovedbruket (gnr. 7, bnr. 1, fnr. 13): Finnmarkseiendommen, *Oversendelse av arkivmateriale,* 14. februar 2019 (jnr. 17/1500-4 vedlegg 3) s. 1–2.

46 Se Finnmarkseiendommen, *Oversendelse av arkivmateriale,* 14. februar 2019 (jnr. 17/1500-4 (vedlegg 3 s. 15–16 og vedlegg 5 s. 13–14).

var registrert som grunneier. Gjermund Skøien Varsi og rettsforgjengerne oppfyller derfor ikke godtrovilkåret for hevd av eiendomsrett. Som nevnt i punkt 28.6.1, er generelle rimelighetsvurderinger ikke relevante ved vurderingen av hevdsvilkårene.

28.6.2.4 Konklusjon

Gjermund Skøien Varsi og hans rettsforgjengere har ikke opparbeidet eiendomsrett til de fire festeeiendommene saken gjelder (gnr. 7, bnr. 1, fnr. 1, 13, 33 og 45 i Tana kommune).

29. ERIK ANDREAS OG INGA TROSTENS ETTERKOMMERE

29.1 Hva saken gjelder

Erik Andreas og Inga Trostens etterkommere (heretter kalt Trosten-familien) har ved rettighetsmelding 30. november 2022 (jnr. 22/2148-1) og senere forklaringer og oversendelser, krevd bruksrett til tradisjonell samisk utmarkshøsting i et område på 634 km^2, i området fra Skidalen og grensen mot Finland i sørøst til Laksefjordvidda i nordvest. Innenfor dette området har de også krevd eiendomsrett til slåtteområdet *Giettádat* på ca. 90 dekar ved Lišmmajávri, og bruksrett til 12 gamme- og hytteplasser. Se kartet i figur 29.

Kravsområdet overlappes helt eller delvis av rettighetsmeldingene fra Tana kommune og Sohpar (begge behandlet i kapittel 8), Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš (kapittel 9), Reinbeitedistrikt 7 Rákkonjárga (kapittel 10), Sirpmá gilisearvi (kapittel 12), Badje-Deanu siida (kapittel 13), Sámiid meahcit (kapittel 15), Polmak bygdelag (kapittel 16), Lálloš siida (kapittel 17), Masjok bygdelag (kapittel 19), Bygdefolket i Vestre Seida (kapittel 21), Vestertana kapell- og bygdelag (kapittel 25), Samer på finsk side av riksgrensen (kapittel 26), Oskar Trosten m.fl. (kapittel 27), Jánoš Trosten (kapittel 30), Familien Helander (kapittel 31), Eli og Ragnhild Rajala Lautz (kapittel 32), Nils Oskar Anthi med etterkommere (kapittel 37), Etterkommere av Johan Johansen Wigelius (kapittel 39), Arvingene etter Nils Johnsen Varsi og Etterkommere av Peter Henriksen Guttorm og Ravna Andersdatter Guttorm (begge behandlet i kapittel 41), Ole Nilsen Vuolabs etterkommere (kapittel 44), John Aslak Johansen og etterkommere av Hans Ole P. Varsi (kapittel 45), Herdis Gaup Aamot (kapittel 46), Etterkommere av Nils A. Hansen og Ellen K. Hansen (kapittel 48), Marit K. Johansen (kapittel 50), Johan Fredrik Ingvald Guttorm (kapittel 51) og Etterkommere av Per M. Gaup og Alette K. Somby Gaup (kapittel 52).

Ved brev 8. desember 2022 bekreftet kommisjonen å ha mottatt Trosten-familiens rettighetsmelding, og ba familien om å kartfeste kravsområdet med gammer og gammeplasser, beskrive bruken av kravsområdet og oversende annet materiale. Familien oversendte 16. desember 2022 Erik Andreas Trostens driftsplan for tradisjonell samisk naturalhusholdning (utmarksbruksplan), og ulike dokumenter om Lišmmajávri vannverk (jnr. 22/2148-3).

Kommisjonen innkalte 10. februar 2023 (jnr. 22/2148-4) familien til høringsmøtet 15.–16. mars 2023. Brødrene Oskar og Viktor Trosten avga forklaring 15. mars 2023 (jnr. 14/294-52 s. 52–71), og overleverte en oppdatert versjon av Erik Andreas Trostens driftsplan (jnr. 22/2148-9).

Ved brev 4. april 2023 ba kommisjonen Trosten-familien om å opplyse hvilke gammer, bygninger og gammeplasser som omfattes av rettighetsmeldingen (jnr. 22/2148-10). Familien besvarte henvendelsen 1. mai 2023 (jnr. 14/2148-12), og kommenterte også rettighetsmeldingen fra Masjok bygdelag, og øvrige krav om eiendomsrett innenfor gamle Polmak kommune.

Kommisjonen har intervjuet Erik Andreas Trosten 21. september 2021 (jnr. 15/200-9), 18. oktober 2021 (jnr. 15/200-16) og 9. november 2021 (jnr. 21/2151-2). Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) intervjuet ham 11. november 2015 under arbeidet med den sakkyndige feltutredningen (jnr. 14/295-25). Kommisjonen intervjuet Viktor Trosten 16. og 22. november 2023 (jnr. 22/2148-20). Han overleverte 22. november 2023 en erklæring utstedt 8. februar 2005 (jnr. 22/2148-22) av Henny Jonette Agnethe Trosten der hun overdrar sin ektemann, Johan Edvard Trosten (1929–1963), sine «*samiske utmarksrettigheter*» og «*gammer/gammeplasser*» til Viktor Trosten.[1]

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš oversendte 18. juni 2023 en generell merknad til alle rettighetsmeldinger som gjelder områder innenfor distriktets vinterbeiteområde (jnr. 14/1434-38), deriblant meldingen fra Erik Andreas og Inga Trostens etterkommere.

Finnmarkseiendommen (FeFo) har 27. april 2024 oversendt et notat med en del generelle synspunkter på retten til å ha og oppføre gammer i Finnmark (jnr. 14/294-69).

1 Viktor Trosten er nevø av Johan Edvard og Henny Jonette Agnethe Trosten, jf. Aage Solbakk, *Tanadalen – Slekter – Historie*, 2001 s. 1009 og 1011.

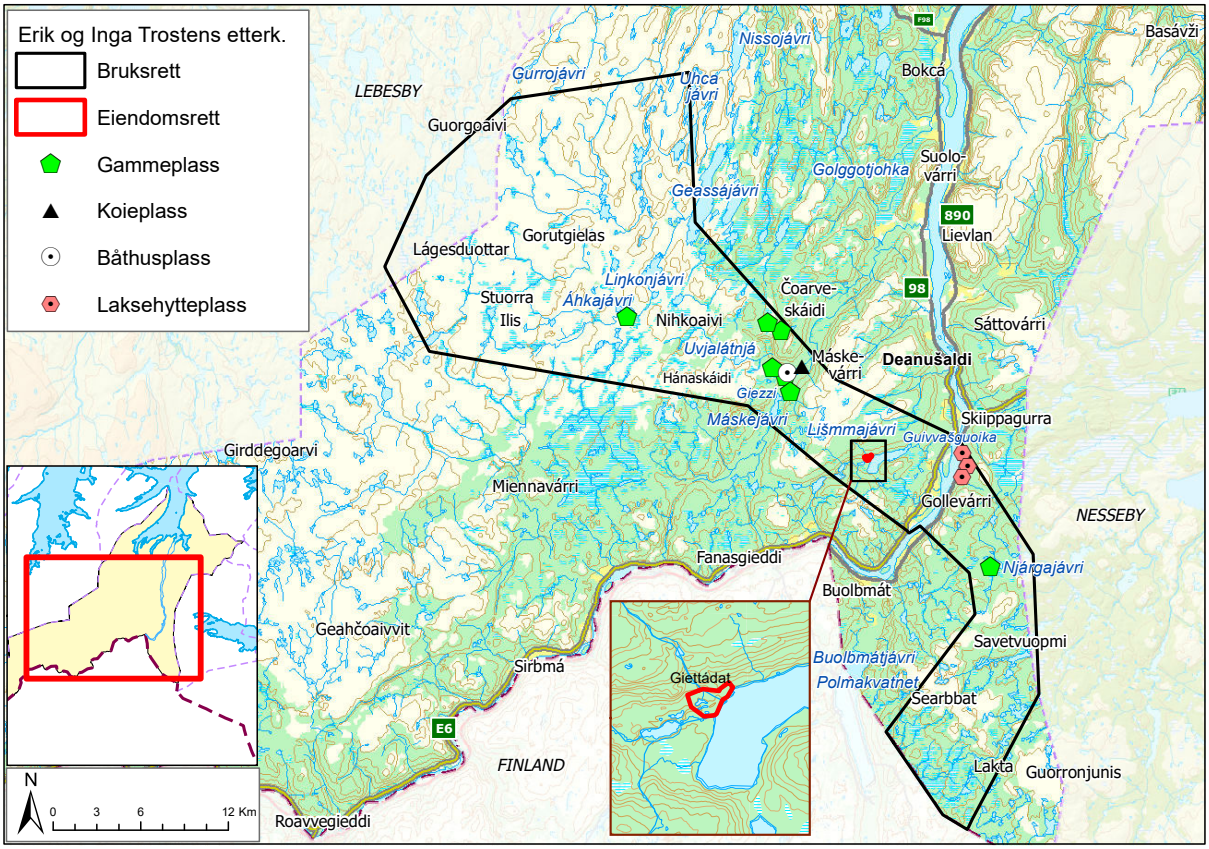

Figur 29

29.2 Nærmere om sakens bakgrunn

Saken er fremmet av etterkommerne til Erik Andreas Trosten (1931–2023) og Inga (Saua) Trosten (1928–2001): 1) Anbjørg Johnsen (f. 1951), bosatt i Skiippagurra, Tana, 2) Esther Trosten (f. 1952), bosatt i Bjørnevatn, Sør-Varanger, 3) Viktor Trosten (f. 1954), bosatt i Árbanatjohka, Tana, 4) Unni Trosten (f. 1956), bosatt Lállošluohkká, Tana, 5) Nils Erik Trosten (f. 1958), bosatt i Árbanatjohka, Tana, 6) Oskar Trosten (f. 1960), bosatt i Árbanatjohka, Tana, og 7) Jánoš Trosten (f. 1963), bosatt i Nesseby.[2]

Trosten-familien har bodd i Árbanatvuovdi (Holmesund) siden midt på 1800-tallet. Erik Andreas Trostens oldefar, Issac (Isak) Olsen Trosten (1829–1875), flyttet fra Enontekiö til Enare i 1852 og videre til Polmak der han bosatte seg i Árbanatvuovdi (Holmesund).[3] Han fikk regjeringsskjøte på jordplassen «Arbanikvuovde», etter at han på auksjon 26. september 1866 avga høyeste bud for jordplassen. Skjøtet ble tinglyst 18. august 1877.[4] Árbanatvuovdi (Holmesund) ligger i Trosten-familiens kravsområde. Issac (Isak) Olsen Trostens sønn, Erik Isaksen Trosten (1863–1938), og sønnesønn Erik Eriksen Trosten (Uhca Erke) (1897–1957), var også bosatt her. Det samme gjaldt Erik Andreas og Inga Trosten.[5] Flere av deres etterkommere er bosatt i samme område, blant annet Oskar Trosten, Nils Erik Trosten og Viktor Trosten.

2 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 52 og 56–57.

3 Aage Solbakk, *Tanadalen – Slekter – Historie*, 2001, s. 1007.

4 Regjeringsskjøte, jordplassen «Arbanikvuovde», tinglyst 18. august 1877 (jnr. 22/2148-24).

5 Aage Solbakk, *Tanadalen – Slekter – Historie*, 2001, s. 1007–1009 og 1011–1012.

29.3 Bemerkninger fra Trosten-familien

29.3.1 Innledning

I rettighetsmeldingen 30. november 2022 krever Trosten-familien anerkjent rettigheter til «*tradisjonell samisk utmarksbruk*», og opplyser at det i kravsområdet er «*noen gammer*» tilhørende Erik Andreas Trosten og hans etterkommere. Familien angir hevd, alders tids bruk og lokal sedvanerett som rettsgrunnlag, og ettersendte mer informasjon 16. desember 2022, blant annet i form av Erik Andreas Trostens utmarksbruksplan. De overleverte en oppdatert versjon av planen på høringsmøtet 15. mars 2023. Familien oversendte 1. mai 2023 en oversikt over hvilke gammer og gamme- og hytteplasser som kravet omfatter (jnr. 22/2148-12).

Trosten-familiens rettighetsmelding gjaldt opprinnelig også rett til en koie-/gammeplass ved Uvjalánjágoržoaivi. På høringsmøtet 15. mars 2023 viste Viktor Trosten til at hans bror, Jánoš Trosten (f. 1963), har krevd rett til denne plassen.[6] Kommisjonen har derfor behandlet koie-/gammeplassen i kapittel 30, der kommisjonen behandler Jánoš Trostens rettighetsmelding. Fordi Jánoš Trosten i sin forklaring opplyste at han, som en av etterkommerne av Erik Andreas og Inga Trosten, står bak Trosten-familiens felleskrav,[7] har kommisjonen behandlet hans krav om bruksrett ved Uvjalátnjá som en del av felleskravet i kapittel 29.

Nedenfor gjennomgås hovedtrekkene i det Trosten-familien har gjort gjeldende.

29.3.2 Eiendomsrett, innsigelsesrett og vetorett

(1.) Trosten-familien krever individuell eiendomsrett til et mindre område (Giettádat) ved Lišmmajávri. Utmarksbruksplanen opplyser at dette området «*er slåtteområdet til våre forfedre. Der har det vært en stor gamme og en hestestall og badstue. Viktor Trosten har et punktfeste til en gamme/hytte i det området vi krever eiendomsrett til.*»[8]

På høringsmøtet 15. mars 2023 opplyste Viktor Trosten at *Giettádat* er ca. 90 dekar, og at familien har brukt *området i «flere hundre år … antagelig så lenge det har bodd folk her.»* Han forklarte at Lišmmajávri «*er det viktigste vannet for vår slekt*».[9] Der har han et punktfeste som ble innvilget i 1985 (gnr. 12, bnr. 1, fnr. 60), og som han hadde overtatt etter sin far, Erik Andreas Trosten. Ifølge Viktor Trosten ble hytta på punktfestet bygd av far og sønner.[10] Han har presisert at punktfestet ikke inngår i rettighetsmeldingen.[11]

Erik Andres Trosten fortalte i intervju 21. september 2021 at familien hadde «*store myrslåtter og gode starrgress-slåtter*» i nærheten av gården i Árbanatvuovdi (Holmesund), og at de også hadde store utmarksslåtter i Giettádat på vestsiden av Lišmmajávri ved foten av Lišmmavárri. Der slo de gresset og satte det på staur før de hentet det ned til gården med okse som trekkdyr. Han fortalte at han bygde en hytte på sørvestsiden av Lišmmajávri ved siden av restene etter den opprinnelige gammen, og at gammeplassen fremdeles er synlig. Familien hadde også en stall i gammen og en båtlandingsplass ved Lišmmajávri.[12] Han sa at familiens opprinnelige gamme ble ført opp en tid etter 1850, og at den var omtrent 15 meter lang.[13]

Viktor Trosten anslo i intervju 16. november 2023 at den opprinnelige gammen ble oppført mellom 1870 og 1890. Ifølge Viktor sto reisverket fortsatt oppe rundt 1965, men gammen var da ikke lenger i bruk. Han sa at det var en stall i enden av gammen,[14] og at Giettádat-området tilhører etterkommerne til (Viktors farfar) Erik Eriksen Trosten (Uhca Erke (1897–1957)). Etter Viktors mening har derfor ikke bare Erik Andreas Trostens etterkommere rettigheter der, men også resten av Trosten-slekta, men han var i tvil om det er riktig å inkludere resten av slekta i kravet, fordi de selv må bestemme om de vil hevde egne rettigheter.[15] Han fortalte at familien hadde flere slåtter nær Giettádat, ved Loddejeaggi og Gaskaládjosajit.[16]

Viktor Trosten fremholdt ellers at familiens båthus på østsiden av Lišmmajávri ikke omfattes av rettighetsmeldingen fordi de har punktfeste på det (gnr. 12, bnr. 1, fnr. 59). Han fortalte at båthuset ble bygd der fordi det går en trasé dit, og at det er mulig å få dispensasjon til å bruke motorisert kjøretøy frem til der båthuset står.[17]

6 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 53.

7 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 77–78.

8 Erik og Inga Trostens etterkommere, *Rettighetsmelding/utmarksbruksplan*, 15. mars 2023 (jnr. 22/2148-9) s. 13.

9 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 15.–16. mars 2023, jnr. 14/294-52, s. 67–68.

10 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 15.–16. mars 2023, jnr. 14/294-52, s. 67.

11 Viktor Trosten, Oversendelse til kommisjonen, 22. november 2023 (jnr. 22/2148-21). Se også Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Viktor Trosten*, 16. og 22. november 2023 (jnr. 22/2148-20) s. 10–17.

12 Finnmarkskommisjonen, Intervju med Erik Andreas Trosten, 21. september 2021 (jnr. 15/200-9) s. 7–12.

13 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 21. september 2021 (jnr. 15/200-9) s. 17.

14 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Viktor Trosten*, 16. og 22. november 2023 (jnr. 22/2148-20) s. 16 og 20–21.

15 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 16. og 22. november 2023, jnr. 22/2148-20, s. 10–12 og 25–26.

16 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 16. og 22. november 2023 (jnr. 22/2148-20) s. 16.

17 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 16. og 22. november 2023 (jnr. 22/2148-20) s. 21.

(2.) Trosten-familien har videre anført at de har *andel i kollektiv eiendomsrett*, sammen med den øvrige befolkningen i Badje-Deanu siida, i det området som omfattes av familiens bruksrettskrav (se figur 29). Ifølge familiens utmarksbruksplan krever de «*eiendomsrett og forvaltningsrett til de områdene vi tradisjonelt har brukt. Vårt [kravs]område og vår slekt inngår i kravet fra Badje-Deanu siida [BDS] når det gjelder kravet om eiendomsrett og forvaltningsrett. Det er BDS som forvalter disse rettighetene på vegne av oss.*»[18]

På høringsmøtet 15. mars 2023 sa Viktor Trosten at området «*er felles bruksområde med flere bygder*». Han opplyste at Trosten-familien «*støtter Badje-Deanu siidas krav om eiendomsrett og forvaltningsrett*», og at de «*har skrevet under på at [BDS] kan forvalte våre rettigheter.*» Viktor Trosten fortalte at «*vårt område*», gjennom Holmesund og Gardak bygdelag, holdt et offentlig møte der de sluttet seg til kravet fra BDS. Han presiserte at det eneste området Trosten-familien krever (individuell) eiendomsrett til, er Giettádat.[19]

(3.) I tillegg til eiendomsrett, krever familien *innsigelsesrett og vetorett* i områder som familien «*tradisjonelt har brukt*». Det vil si i familiens jakt- og fangstområder, garnfiskeområder, vedhogstområder, multeområder, verneområdet for Lišmmajohka vannverk og familiens tradisjonelle ferdselsårer. Kravet er begrunnet med at urfolks utmarksbruk har vern etter ILO konvensjon nr. 169 og relevante FN-konvensjoner.[20]

I utmarksbruksplanen viser familien til at verneområdet for Lišmmajávri vannverk begrenser lokalbefolkningens bruk av vannet og tilstøtende områder, og at dette viser at det er nødvendig med innsigelsesrett og vetorett.[21] På høringsmøtet 15. mars 2023 sa Viktor Trosten at *innsigelsesrett og vetorett* er påkrevd for å sikre egne menneskerettigheter og utmarksbruk. Han sa at familiens krav om innsigelses- og vetorett gjelder en rett til å nekte andre å disponere i strid med familiens rett, men at innsigelses- og vetoretten ikke gjelder bruk og disposisjoner fra familier og bygder som har samme rett til områdene som Trosten-familien.[22]

18 Erik og Inga Trostens etterkommere, *Rettighetsmelding/utmarksbruksplan*, 15. mars 2023 (jnr. 22/2148-9) s. 13.

19 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 55–56.

20 Erik og Inga Trostens etterkommere, Op. cit. 15. mars 2023 (jnr. 22/2148-9) s. 2.

21 Erik og Inga Trostens etterkommere, Op. cit. 15. mars 2023 (jnr. 22/2148-9) s. 7–12.

22 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 54 og 68.

29.3.3 Bruksrett – tradisjonell utmarksbruk

(1.) På høringsmøtet 15. mars 2023 sa Viktor Trosten at kravsområdet muligens er det eneste området i Tana som i dag brukes på samme måte som for 50–70 år siden, og fortsatte:[23]

> «… vi driver med snarefangst av ryper, vi fisker med garn på vinteren og sommeren, garnfiske under isen … nå til dags er det ikke mange som driver med garnfiske under isen. Så er det selvsagt vedhogst. Multeplukking er også veldig viktig.»

Han redegjorde for familiens utmarksbruk, med utgangspunkt i utmarksbruksplanen, som Erik Andreas Trosten (1931–2023) utarbeidet rundt 2003, og som gjelder for det området som Trosten-familien betegner som sine kjerneområder for utmarksbruken. Området utgjør et sammenhengende område på begge sider av Tanaelva, og noen mindre områder i Nesseby og Lebesby.[24] I intervju 9. november 2021 sa Erik Andreas Trosten at han og familien hadde drevet kontinuerlig utmarkshøsting i dette området, bortsett fra en periode på snaut 10 år fra 1967, da han ikke hadde tid til å dra på fjellet på grunn av stor arbeidsmengde på gården.[25]

(2.) Trosten-familien opplyser i utmarksplanen at de har drevet og driver *snarefangst av ryper og rypejakt med gevær* på begge sider av Tanaelva. Områdene er kartfestet i planen.[26]

I intervju 21. september 2021 forklarte Erik Andreas Trosten at snarefangst var en viktig næring. Han hadde selv drevet snarefangst siden han var omtrent sju år gammel, og at faren (Erik Eriksen Trosten, 1897–1957) drev snarefangst sammen med Juhu-Niilas (Nils Johnsen) (1857–1931). De hadde gamme ved Gesságorži, mot Čoarveskáidi.[27]

Erik Andreas Trosten har jaktet elg siden barndommen; «*vi dro ut, skjøt elg og den spiste vi.*» Han og en av brødrene jaktet elg hver høst til eget bruk. Erik Andreas fortalte at elgene kom til Tana under vinterkrigen i Finland, og at elgjakta ble regulert på 1960-tallet.[28]

(3.) Utmarksbruksplanen opplyser at familien «*er veldig sterkt knyttet til garnfiske under isen (juoŋasteapmi). Det er en del av den daglige driften. Ferskvannsfisk er en del av vår matverden.*»

23 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 59.

24 Erik og Inga Trostens etterkommere, *Rettighetsmelding/utmarksbruksplan*, 15. mars 2023 (jnr. 22/2148-9) s. 1.

25 Finnmarkskommisjonen, Intervju med Erik Andreas Trosten, 9. november 2021 (jnr. 21/2151-2) s. 5–6.

26 Erik og Inga Trostens etterkommere, Op. cit. 15. mars 2023, jnr. 22/2148-9, s. 3–4.

27 Finnmarkskommisjonen, Intervju med Erik Andreas Trosten, 21. september 2021 (jnr. 15/200-9) s. 15–17 og 36–40.

28 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 21. september 2021, jnr. 15/200-9, s. 15–17 og 40–42.

Områdene for garnfiske på vinterstid er på nordvestsiden av Tanaelva. Områdene for sommer-garnfiske ligger på begge sider av elva. Ifølge bruksplanen er familiens garnfiske truet fordi «*alle som søker om tillatelse til å kjøre til fiskevannene får tillatelse. Også inntrengere får tillatelse til å fiske med garn … det er kommunen og FeFo som tillater dette.*»[29]

På høringsmøtet 15. mars 2021 sa Viktor Trosten at familien blant annet fisket i Luoppal, Lišmmajávri, Máskejávri og Áhkajávri. Han betegnet Áhkajávri som «*slektsvannet vårt*».[30]

I intervju 21. september 2021 fortalte Erik Andreas Trosten at ferskvannsfiske var viktig for familienes livberging, og at de blant annet fisket i vannene ved Čorrovárri, Márjjájávri, Juovlajávri, Rávdojávri på grensen til Nesseby, Kruvnnagoahteluoppal, Liŋkonjávri, Geassájávri, Geassáluoppal, Bovčča-Geassájávri og Áhkajávri. Om Lišmmajávri sa han at «*alle fisket der*».[31]

(4.) Utmarksbruksplanen markerer ett område på østsiden av Tanaelva, og to områder på vestsiden av elva som familiens *vedhogstområder*.[32] På høringsmøtet 15. mars 2023 viste Viktor Trosten til disse områdene, og nevnte spesielt «*Máskeroggi og på Skáidi på Lišmmavárri, mot Máskevárri og hele det området mellom elvene. Vi og vår slekt har brukt det området. Selvsagt ikke bare vi, men vår slekt.*» Oskar Trosten fortalte at familiens bruk av skogen ikke har vært begrenset til uttak av brensel. De hentet også ut emneved, for eksempel til hestesleder, litt til duodji og det som folk til enhver tid trengte emner til. Uttak av duodji-emner skjedde i de ordinære vedhogstområdene, men spesielt i Máskeluoppal.[33]

Erik Andreas Trosten snakket i intervju 21. september 2021 om vedhogst i områdene ved Lišmmajávri. Hogstområdene var fordelt mellom familiene etter samme mønster som multemyrene. Han fortalte at Muden-Heandarat (Henrik Olsen Mudenia, 1877–1970) hadde vedskog i fjellsiden vest for Lišmmajávri og sør for Ádjagašjohka. Káre-Nillá (Nils Per Henriksen, 1902–1986) hadde vedskog mellom Roggegietteláddot og den sørvestlige siden av Lišmmajávri (se kapittel 17 Lálloš siida). Folk fra Hedeguohppi hadde hogstområde ved Sieiddajohláttu og nordover, og Trosten-familien hogde ved på nordsiden av Ádjagašjohka.[34]

(5.) Trosten-familien har i utmarksbruksplanen kartfestet seks områder der de plukker *multer*. To av områdene ligger på østsiden av Tanaelva, og fire på vestsiden.[35]

På høringsmøtet 15. mars 2023 fortalte Viktor Trosten at Trosten-familien og folk fra andre bygder og grender plukker multer fra Máskevárri «*mot veien*»; på Hánáskáidi; på Ifjordfjellet, ved Njárgajávri; ved «*Jovnniillasjeaggi*» (Joreniillasjeaggi) og sørover; og på Guovžajeaggi. Ifølge Viktor Trosten hadde lokalbefolkningen forsøkt å hindre at folk utenfra plukker bær i disse områdene ved å sette opp en plakat der det sto at de ikke hadde lov å plukke fordi dette var lokalbefolkningens områder. Men bortsett fra at folk utenfra ikke plukket fra Jovnniillasjeaggi og sørover, respekterte de ikke lokalbefolkningens rettigheter.[36]

I intervju 21. september 2021 fortalte Erik Andreas Trosten at Trosten-familien plukket multer fra Loddejeaggi til Jovnniillasjeaggi (Joreniillasjeaggi). Jovnniillasjeaggi tilhørte Juhu-Jovnna Niljas (Nils Andreas Johansen, 1905–1976). Familien til Muden-Heandarat (Henrik Olsen Mudenia, 1877–1970) plukket sør for Rivttotjohka, mens Ruksesjeaggi tilhørte Muden-Ánne (Anna Olsdatter Mudenia, 1866–1943). Myrene nord for Joreniilasjeaggi tilhørte Iŋgga-Per Jovnna (John Johannes Porsanger, 1900–1988). Ifølge Erik Andreas var det også noen «*fri-områder*» nord for Rivttotjohka, der alle kunne plukke. Han sa at hans familie også plukket multer på myrer lenger fra gården, og nevnte spesielt Máskevárri og Hánaskáidi.[37]

(6.) Erik Andreas Trosten (1931–2023) har også gitt opplysninger som informant for NIKUs sakkyndige utredning. Han fortalte at familien hadde en hest som beitet i Máskevárri sammen med hester fra Fanasgieddi (Båteng) og Hillágurra, og at det var vanlig å ha hest frem til 1970-tallet. Om jakten sa han at «*før i tiden jaktet dem på alt dem møtte på. I dag er jakt på rype og elg viktigst*». Han sa at tilreisende ikke skulle «*ha fått lov*» til å jakte ryper, og at folk begynte å jakte elg rundt 1939, før reguleringene kom. Om multeplukkingen sa han at de som ikke kunne gå langt plukket multer i nærområdet og at de spreke gikk lenger bort, men «*det var som å bryte loven*» å dra til myrene på den andre siden av elva. Erik Andreas Trosten fortalte at man måtte betale en avgift for å hogge for salg, og at 1/10 av salgsprisen skulle gå til staten.[38]

29 Erik og Inga Trostens etterkommere, *Rettighetsmelding/utmarksbruksplan*, 15. mars 2023 (jnr. 22/2148-9) s. 4–5.

30 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte* (15.–16. mars 2023), jnr. 14/294-52, s. 59–60.

31 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Erik Andreas Trosten*, 21. september 2021 (jnr. 15/200-9) s. 15–17 og 38–39.

32 Erik og Inga Trostens etterkommere, *Rettighetsmelding/utmarksbruksplan*, 15. mars 2023 (jnr. 22/2148-9) s. 6.

33 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 15.–16. mars 2023, jnr. 14/294-52, s. 60 (Viktor) og 66 (Oskar).

34 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Erik Andreas Trosten*, 21. september 2021 (jnr. 15/200-9) s. 14–16.

35 Erik og Inga Trostens etterkommere, *Rettighetsmelding/utmarksbruksplan*, 15. mars 2023 (jnr. 22/2148-9) s. 6.

36 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 60–63.

37 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Erik Andreas Trosten*, 21. september 2021 (jnr. 15/200-9) s. 13–16.

38 NIKU Oppdragsrapport 39/2017 s. 244–246 og 248–249.

29.3.4 Plasser for gammer og byggverk i utmark

(1.) Trosten-familien redegjør i utmarksbruksplanen for den delen av rettighetskravet som gjelder plasser/tomter for gammer og liknende byggverk i utmark.[39]

Det fremgår at kravet (blant annet) gjelder byggverk «*som vi har oppført og brukt*», og at det følger av samiske tradisjoner at «*den/de som bygger gamma også er eier(e) av gamma*». Videre opplyses det at det vanlige har vært at «*den/de som har bygget gammen, slekta eller lokalbefolkningen, er også de som bruker gamma*». Planen opplyser også at den tradisjonelle normen er at gammeeieren ikke kan nekte andre å bruke gammen så lenge de ikke ødelegger noe og så lenge de følger samiske gammetradisjoner. Trosten-familien anfører at eieren i dag kan låse en gamme, selv om gammer tidligere sto ulåste. Dette begrunner de med at det i dag er mange turister og andre ikke-lokale som ferdes i utmarka og bruker gammene. Gammeeierne og andre lokale gammebrukere forhindres dermed å bruke gammene. Som følge av den økende utmarksturismen, er det ikke lenger hensiktsmessig å avmerke gammenes koordinater.[40]

På høringsmøtet 15. mars 2023 ble Trosten-familiens representanter spurt om familien krever eiendomsrett til den grunnen der gammene står, eller har stått. Viktor Trosten sa:[41]

> «… jeg vet ikke hvordan det er med det å eie en gammeplass … hvordan det fungerer, det har jeg ikke hørt om før, men vi krever i hvert fall en såkalt gammeerklæring, eller hva det nå heter, og i forbindelse med det så vet jeg ikke om man eier det området – det vet jeg ikke. Vi krever gammeerklæringer til alle gammene, mens noen steder krever vi å få oppføre en gamme kjapt.»

Trosten-familien oversendte 1. mai 2023 tilleggsinformasjon til kravet om gammer/byggverk/ plasser, og Viktor Trosten ga ytterligere informasjon i intervjuer 16. og 22. november 2023.[42] Nedenfor følger i avsnitt (2) til (10) en gjennomgang av den mottatte informasjonen.

(2). Ifølge utmarksbruksplanen bygde Trosten-familien en *gamme ved Áhkajávri* en gang mellom 1855 og 1870. Familien krever å få gjenoppbygge denne gammen og få utstedt gammeerklæring på den.[43] I oversendelsen 1. mai 2023 opplyser Viktor Trosten at Áhkajávri er et viktig fiskevann for familien, og at de også bruker de nærliggende områdene til snarefangst og multeplukking.[44] I intervju 16. november 2023 fortalte Viktor Trosten at familien først bygde en gamme nord for Gumppečohkka, og at familien etter at den gammen falt ned, bygde en ny gam*me «på den andre siden av»* Gumppečohkka. Etter en tid ble denne gammen flyttet nærmere Áhkajávri. Han var usikker på når gammen falt ned, men anslo at familien i alle fall brukte den til rundt 1938. Han presiserte ellers at gammeplassen ved Áhkajávri tilhører hele Trosten-slekta, ikke bare Erik og Inga Trostens etterkommere.[45]

(3.) Oversendelsen 1. mai 2023 opplyser at Erik Eriksen Trosten (1897–1957) og to andre rundt 1920–1930 bygde én gamme i *Duolbaluoppal og én i Čoarveskáidi*, og at gammene ble brukt under snarefangst og annen fangst og jakt, frem til de falt ned rundt 1950–1960.[46] Trosten-familien krever rett til å gjenoppbygge begge gammene og få utstedt gammeerklæring for dem.[47]

(4.) Oversendelsen 1. mai 2023 opplyser at Viktor Trosten i 2007 satte opp et fundament for et *båtnaust ved Giezzi/ Vuoksajávri*, og at kommunen ga ham byggetillatelse. Naustet ble imidlertid ikke bygd fordi Fylkesmannen i Finnmark stanset den videre byggeprosessen.[48] Familien krever å få bygge båtnaustet og å få utstedt nødvendige dokumenter.[49]

(5.) Ifølge oversendelsen 1. mai 2023 bygde Viktor Trosten i 1999 en *gamme med åpent ildsted i Giezzi*.[50] Utmarksbruksplanen opplyser at gammen ble bygd i 2001. Den er intakt og brukes av Viktor Trosten og hans familie. Trosten-familien krever gammeerklæring for gammen.[51]

39 Erik og Inga Trostens etterkommere, *Rettighetsmelding/utmarksbruksplan*, 15. mars 2023 (jnr. 22/2148-9) s. 13–22.

40 Erik og Inga Trostens etterkommere, *Rettighetsmelding/utmarksbruksplan*, 15. mars 2023 (jnr. 22/2148-9) s. 13–14.

41 Finnmarkskommisjonen, Referat fra høringsmøte, 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 56.

42 Erik og Inga Trostens etterkommere, *Oversendelse*, 1. mai 2023 (jnr. 22/2148-12) og Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Viktor Trosten*, 16. og 22. november 2023 (jnr. 22/2148-20).

43 Erik og Inga Trostens etterkommere, *Rettighetsmelding/utmarksbruksplan*, 15. mars 2023 (jnr. 22/2148-9) s. 20.

44 Erik og Inga Trostens etterkommere, *Oversendelse*, 1. mai 2023 (jnr. 22/2148-12) – *Áhkajávrri goahti*.

45 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Viktor Trosten*, 16. og 22. november 2023 (jnr. 22/2148-20) s. 5.

46 Erik og Inga Trostens etterkommere, *Oversendelse*, 1. mai 2023 (jnr. 22/2148-12) – *Duolbaluobbal og Čoarveskáiddis*.

47 Erik og Inga Trostens etterkommere, *Rettighetsmelding/utmarksbruksplan*, 15. mars 2023 (jnr. 22/2148-9) s. 17.

48 Erik og Inga Trostens etterkommere, *Oversendelse*, 1. mai 2023 (jnr. 22/2148-12) – *Giezzi Fanasvisti*.

49 Erik og Inga Trostens etterkommere, *Rettighetsmelding/utmarksbruksplan*, 15. mars 2023 (jnr. 22/2148-9) s. 19.

50 Erik og Inga Trostens etterkommere, *Oversendelse*, 1. mai 2023 (jnr. 22/2148-12) – *Giezzi Fanasvisti*.

51 Erik og Inga Trostens etterkommere, *Rettighetsmelding/utmarksbruksplan*, 15. mars 2023 (jnr. 22/2148-9) s. 19.

(6.) Oversendelsen 1. mai 2023 opplyser at brødrene Erik Andreas og Johan Edvard Trosten (1929–1963) bygde en *gamme i Hánáskáidi* ca. 1946–1948, og en *gamme ved Luoppal* nær Vuoksájohka ca. 1946–1950.[52] Gammene ble brukt under rypefangst, annen fangst og jakt og multeplukking. Viktor Trosten sa i intervju 16. november 2023 at han ikke kunne huske når den opprinnelige gammen i Hánaskáidi falt ned, men at Trosten-familien bygde en ny gamme der i 2012, ved siden av restene etter den opprinnelige gammen. Gammen ved Luoppal mente gab hadde stått i 20–30 år før den falt ned. Familien hadde ikke ført opp en ny gamme på stedet.[53]

Oversendelsen 1. mai 2023 viser også til at Viktor Trosten har arvet utmarksområdet og gammer etter sin onkel (farbror), Johan Edvard Trosten. Viktor Trosten overleverte 22. november 2023 en erklæring datert 8. februar 2005, der Johan Edvards enke, Henny Jonette Agnehte Trosten (1924–2018), overdrar til Viktor «*samiske utmarksrettigheter*» opparbeidet av Johan Edvard og alle «*gammer/gammeplasser*» som Johan Edvard hadde rett til.[54]

Av utmarksbruksplanen fremgår det at Johan Edvard Trosten var med på å bygge de opprinnelige gammene på Hánaskáidi og ved Luoppal. Trosten-familien krever gammerklæring for familiens nye gamme ved Hánaskáidi, og rett til å gjenoppbygge gammen ved Luoppal og å få utstedt gammeerklæring for den nye gammen.[55]

(7.) Trosten-familien har i oversendelsen 1. mai 2023 opplyst at Issac (Isak) Olsen Trosten en gang mellom 1860 og 1880 bygde en *skjå/koie ved Máskeluoppal*, som han brukte for å lagre båt og garn. Familien brukte byggverket frem til det brant ned under en skogbrann på 1960-tallet. Viktor Trosten søkte 19. januar 2001 om feste av statsgrunn for å sette opp en jakt- og fangstgamme på plassen, uten at søknaden ble innvilget. Familien mener å ha rett til å føre opp en gamme ved Máskeluoppal, der den nedbrente koia sto, og å få utstedt gammeerklæring.[56]

(8.) Ifølge oversendelsen 1. mai 2023 bygde Trosten-familien en *gamme ved Njárgajávri* i 1966–1967. Familien opplyser at gammen ble kalt «*Iŋgá goahti*» etter Inga Trosten (1928–2001), og ble brukt under multeplukking og snarefangst frem til den brant ned rundt 2006–2007. Det var ikke utstedt gammeerklæring, men Trosten-familien har oversendt korrespondanse mellom Inga Trosten og Statskog Finnmark som viser at hun har forsøkt å få gammen registrert.

Ved brev 12. mars 1996 henvendte hun seg til Statskog og anmodet om å få registrert en «*eksisterende gamme ved Njárgajávri*» som hun hadde satt opp i 1966 i familiens tradisjonelle ressursområde. Hun opplyser at gammen ble bygd før de andre byggverkene i området var påbegynt, for eksempel hytta til avdøde Ole H. Johansen og John Helanders gamme. Statskog Finnmark registrerte 18. mars 1997 en rødmalt hytte vest for Njárgajávri på vel 13 m^2, som et byggverk tilhørende Inga Trosten. I et udatert brev som trolig er skrevet i januar 1998, gjorde hun Statskog Finnmark oppmerksom på at de hadde feilregistrert Ole H. Johansens hytte på henne, og at denne hytta ligger «*i nærheten*» av hennes gamme. Ved brev 26. januar 1998 informerte Statskog Finnmark Inga Trosten om at jordsalgskontoret har registrert et byggverk som de mener «*kan være identisk*» med det byggverket hun tidligere har søkt om.[57]

Familien krever å få føre opp en ny gamme på stedet, og å få utstedt gammeerklæring.[58]

(9.) I oversendelsen 1. mai 2023 anfører Trosten-familien at de har rett til å føre opp *tre laksehytter ved Guivvašguoika*, for Viktor Trosten, Nils Erik Trosten og Oskar Trosten, på nærmere angitte plasser i nærheten av deres laksestengsler ved Guivvašguoika. Familien viser til at laksefiskere ifølge lokal sedvane har rett til å bygge små laksehytter der de har laksefiske, og at slike hytter tidligere kunne bygges uten innvendinger fra myndighetene.[59] På høringsmøtet 15. mars 2023 påpekte Viktor Trosten at tradisjonelle laksehytter er små byggverk hvor folk kan sove og varme seg mens de fisker laks. Byggverkene brukes bare under laksefisket.[60]

(10). Trosten-familien presiserer i oversendelsen 1. mai 2023 at kravet ikke gjelder deres gamme ved Nihkoaivi der de har gammeerklæring, og heller ikke deres naust ved *Lišmmajávri* der de har punktfeste (gnr. 12, bnr. 1, fnr. 59). De frafaller kravet på gammeplassen ved Leaibejohvárri.[61] Viktor Trosten

52 Erik og Inga Trostens etterkommere, Oversendelse 1. mai 2023 (jnr. 22/2148-12) – *Hánáskáide goahtti*, og *Luobbal goahtti Vuoksájoga*.

53 Finnmarkskommisjonen, Intervju med Viktor Trosten, 16. og 22. november 2023 (jnr. 22/2148-20) s. 7–10.

54 Henny Jonette Agnehte Trosten, erklæring, 8. februar 2005 (jnr. 22/2148-22).

55 Erik og Inga Trostens etterkommere, *Rettighetsmelding/utmarksbruksplan*, 15. mars 2023 (jnr. 22/2148-9) s. 16–17.

56 Erik og Inga Trostens etterkommere, Oversendelse 1. mai 2023 (jnr. 22/2148-12) – *Máskeluobbal Skadjá*.

57 Erik og Inga Trostens etterkommere, Op. cit. 1. mai 2023 (jnr. 22/2148-12) – *Njárgajávre goahtti*.

58 Erik og Inga Trostens etterkommere, *Rettighetsmelding/utmarksbruksplan*, 15. mars 2023 (jnr. 22/2148-9) s. 14.

59 Erik og Inga Trostens etterkommere, Oversendelse 1. mai 2023 (jnr. 22/2148-12) – *Luossa barta Guivvašguoikka oivošiš Viktor Trosten*; *Luossa barta Guivvašguoikkas Nils Erik Trosten; Luossa barta Riidon sáddo Oskar Trosten* og *Infoskriv fra Inga ja Erik Trosten*.

60 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 15.–16. mars 2023, jnr. 14/294-52, s. 66–67.

61 Erik og Inga Trostens etterkommere, oversendelse 1. mai 2023 (jnr. 22/2148-12) *Infoskriv fra Inga ja Erik Trosten*.

har i epost 22. november 2023 presisert at kravet ikke omfatter familiens punktfeste på gnr. 12, bnr. 1, fnr. 60 ved Giettádat der de har en hytte.[62] Som nevnt i punkt 29.3.1, behandles ikke spørsmålet om rett til gamme-/koieplassen ved *Uvjalánjágoržoaivi* som en del av familiens felles krav, men under behandlingen av Jánoš Trostens krav i kapittel 30.

29.3.5 Øvrige bemerkninger

Viktor Trosten oversendte 1. mai 2023 fem kart til kommisjonen. På kartene har han tegnet inn grensene for de områdene som Leavvajoga siida (kapittel 11), beboerne i Sirma (kapittel 12), Polmaks befolkning (kapittel 16), Lálloš siida (kapittel 17) og Masjok bygdelag (kapittel 19) etter hans mening har disponert over. Han gir forklarer kartfestingen slik:[63]

> «Jeg har lagt til grunn ILO-169, artikkel 14, nr. 2, der det fremkommer at det må være snakk om enerådende bruk når man ser på spørsmålet om eiendomsrett. Vår rettsoppfatning er også den at lag og foreninger ikke kan erverve eiendomsrett til et område som også brukes av andre. Det er det jeg har lagt til grunn når jeg har tegnet disse grensene [på kartet]. Det kan være litt annerledes i enkelte områder, men jeg tror ikke avgrensningene i tegningene mine er så feil, særlig hvis man legger til grunn ILO-169».

29.4 Bemerkninger og informasjon fra andre

29.4.1 Finnmarkseiendommen

Finnmarkseiendommen (FeFo) har i brev 27. april 2024 oversendt generelle synspunkter på retten til å oppføre og ha gammer og andre enkle byggverk i Finnmark.

I brevet viser FeFo til at det «*er en svært langvarig tradisjon som knytter retten til gammer i utmarka til en konkret næringsutøvelse eller en ressursutnytting som høsting av multer, fisking, slåtter osv. i Finnmark. Enkelte mindre fangsthytter har vært bygget på det samme rettslige grunnlaget*». Imidlertid fremholder FeFo at de fleste hyttene, i motsetning til gammene, har «*en eller annen form for tillatelse*», og dessuten ikke er bygd av naturlig materiale og derfor ikke vil gå tilbake til naturen ved manglende vedlikehold. Se ellers punkt 8.3.1.[64]

29.4.2 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš har krevd å få anerkjent reindriftsrett i distriktets vinterbeiteområde (kapittel 9). Med henvisning til at Trosten-familiens krav om innsigelses- og vetorett, jf. punkt 29.3.2, spurte Máret Elle Varsi Kemi, som er interesserepresentant for distrikt 9, på høringsmøtet 15. mars 2023, om hvordan familien kan ha vetorett mot reindriften, som tradisjonelt har brukt og fortsatt bruker området. Viktor Trosten presiserte at familien ikke krever vetorett mot reindrift og annen tradisjonell samisk bruk, men mot «*inntrengere*».[65]

Máret Elle Varsi Kemi viste også til at Trosten-familien krever å få bygge gamme ved Áhkajávri og spurte om familien mener at den «*står over plan- og bygningsloven, slik at man forbigår reindriften og at vi ikke har noe vi skulle ha sagt*». Viktor Trosten svarte at den lokale bruken aldri har hindret reindriften, og heller ikke omvendt: «*Vi var jo verdder,* med *Guttorm-slekta [Ánddirat], som også bruker Áhkajávri. De brukte å være hos oss i ukesvis på sommeren – de var våre venner, og det har ikke vært noe [konflikt] i forbindelse med det.*» Han sa at man mister rettigheter om man følger plan- og bygningsloven, og at den opprinnelige gammen, som ble bygd for vel 100 år siden, aldri var i veien for noen, og det vil den heller ikke være nå.[66]

Reinbeitedistrikt 9 har i brev *18. juni 2023* på generelt grunnlag vist til alle krav om «*kollektiv eiendomsrett, ferdselsrett og vetorett m.m.*» innenfor distriktets vinterbeiteområder, kan innsnevre distriktets beitearealer dersom kravene skulle føre frem. Ifølge distriktet kan dette også gjelde meldingen fremsatt av etterkommere av Erik og Inga Trosten.[67]

29.4.3 Alfred Helander

Kommisjonen intervjuet Alfred Helander (f. 1945) 25. oktober 2023 om Helander-familiens rettighetsmelding (kapittel 31) som blant annet gjelder familiens gamme ved Ciikojohka. Han sa at «*Trosten-familien i Holmesund bruker den [gamma] under elgjakta og sånn*».[68]

29.4.4 Masjok Bygdelag

Masjok bygdelag oversendte 3. januar 2024 en uttalelse der bygdelaget kommenterer anførslene fra Viktor Trosten om den geografiske utstrekningen av Masjok-befolkningens bruksområde, jf. punkt 29.3.5. Rettighetsmeldingen fra

62 Viktor Trosten, e-post til kommisjonen, 22. november 2023 (jnr. 22/2148-21).

63 Erik og Inga Trostens etterkommere, oversendelse, 1. mai 2023 (jnr. 22/2148-12) s. 1–7.

64 FeFo, *Svar på forespørsel om sanksjonsregimer for «kontraktsløse byggverk»* (jnr. 14/294-69) 27. april 2024 s. 1.

65 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 69–70.

66 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 69–70.

67 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš, *Innmeldte meldinger om mulige rettigheter Felt 7*, 18. juni 2023, s. 1, sammenholdt med vedlegg «Oversikt over rettighetsmeldinger» (jnr. 14/1434-38).

68 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Alfred Helander 25. oktober 2023* (jnr. 16/403-15) s. 1,3 og 4.

Masjok bygdelag gjelder bruksrett i område på om lag 305 km^2 på vestsiden av Tanaelva, og er behandlet i kapittel 19.

I uttalelsen viser bygdelaget til kart innsendt av Viktor Trosten der han har markert de «*områdene som beboerne i Masjok har disponert over*». Ifølge Masjok bygdelag viser kartet «*hvor lite lokalkunnskap Trosten har om bygda vår, idet ikke engang bygdas matrikulerte eiendommer er tatt med innenfor Trostens røde sirkel*». Bygdelaget opplyser at bygda Masjok starter på bakkekanten rett nord for Guttormsen-gården i Masjokslettas sørlige ende. Bygdelaget viser til at Trostens grense for «disponert» areal går et stykke nord for Masjokbrua, «*altså er ikke engang Masjoks to eldste langbrukseiendommer etablert på begynnelsen av 1800-tallet tatt med*». Avslutningsvis gir bygdelaget uttrykk for at de avviser Viktor Trostens innspill, og at de fastholder sitt eget krav om bruksrett.[69]

29.4.5 NIKUs informanter

En del av de opplysningene Erik Andreas Trosten ga som informant for Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) under arbeid med deres sakkyndige utredning er gjengitt foran i punkt 29.3.3 (6). NIKU har også innhentet opplysninger fra andre informanter som forteller om bruken av områder som inngår i området for Trosten-familiens bruksrettskrav.[70]

Solveig Pettersen (f. 1939) fra Skiipagurra fortalte at utmarkslåtter var viktige og at de hadde slåtter både i nærområdet og i Ádjagašjohka-Geaidnojohája, Gaskaládjosadji, Rivttotjohka og Loddejeaggi. NIKU oppsummerer informasjonen om utmarksslåttene med at det later til å ha vært en viss, men ingen streng regulering av slåttene. Mange slåtter gikk ut av bruk på 1960-tallet. Flere informanter oppgir at områdene nær hjemplassen ble brukt til beite. Områdene mot Lišmmavárri og Urraláš var også beiteområder. Álletvuopmi, Polmakdalen, Njárgajávri har vært brukt som beite fra midten av 1800-tallet frem til i dag for hester, kuer og sauer.[71]

Ifølge Ragnar Aslaksen (f. 1945) fra Álletnjárga har folk tradisjonelt oppfattet elg og rype som en lokal ressurs. Han nevnte snarefangstområdene Máskevárri, Laksefjordvidda, Borsejohka, Skoaraoaivi, Polmakdalen, Savetjávri og Álletvuopmi og sa at de tre sistnevnte er brukt til kvitrypejakt fram til i dag. Elgjakten startet da «*geværene kom, når man så elg, så skaut man elgen*». Folk jaktet også ulv, jerv, rev, bjørn og gaupe, særlig i Skidalen, Polmakdalen og ved Álletvuopmi. Ragnar Aslaksen fortalte at fiskevannene har vært brukt i alle fall siden rundt 1850. Han sa at vannene var åpne for alle i kommunen, og at de som hadde gamme ved fiskevann aldri nektet noen å fiske. Til sammen navnga informantene rundt 30 vann der det lokale fisket har lange tradisjoner, blant annet Lišmmajávri, Máskejávri og Áhkajávri.[72]

Jan Atle Samuelsen (f. 1940) fra Polmak fremholdt at snarefangst på ryper var en viktig inntektskilde, og at rypejakta nå starter altfor tidlig og at «*det blir jakt på rypekyllinger*». Han sa at lokalbefolkningen jaktet hare frem til rundt 2015, blant annet ved Polmak og Geinnodatája, og at de jaktet oter i Vuohppejokka fra til 1960-tallet, og rev i Lišmmajávri fram til i dag.[73]

Haldis Mari Anna Helander (f. 1947) fra Skiippagurra sa det multene som regel ble fordelt slik at de som ikke kunne gå langt plukket i nærområdet, mens de spreke gikk lenger bort. Hun hadde ikke inntrykk av at noen familier eller andre i bygda mente at myrene var deres; «*man måtte tidlig opp for å komme først til myrene*». Som gode multeområder nevnes Skiippagurramyra, Telegrafmyra, Ruossajeaggi (Korsmyra), langs Sieiddájohka, Lišmmavárri, Hánaskáidi, Urraláš, Lišmmajeaggi, Loddejeaggi, Buolbmatvuopmi, Njalgajávri (Njárgajávri), Leaibejohjeaggi og Polmak. Alle områdene har vært brukt lenge og brukes fortsatt.[74]

Informantene fortalte om vedhogst i Gielkkát, Suolojeaggi, Ceavnnit, Lišmmajávri, Vuopman, Vieksagoađit, Vástalanjohka, Polmakdalen, Álletvuopmi, Polmakdalen og Roggegieddi. Her tok folk også ut materialer til stolper og never. Never ble brukt til bygg frem til 1960-tallet. Det var fløting av mindre partier tømmer til uthus fra Polmakvann ned Polmakelva, der det også ble fløtet bjørk til brensel. Det ble tatt ut trevirke både til eget bruk og for salg, og vedteiger ble utvist. Det var egne teiger hvor det ble hogd salgsved. Folk hogde ved for salg til bygdene ved kysten og til Kirkenes, og til militæret og lensmenn.[75]

Reidar Larsen (f. 1942) fra Vestertana fortalte at snarefangst av ryper og jakt med gevær var en viktig næring i dette området, særlig i perioden 1950–1980. Han jaktet selv frem til 1990, og nevnte Geassájávri som et godt fangst- og jaktområde. Harefangst med snare var også vanlig, men ble forbudt rundt 1960. Ifølge Reidar Larsen fisket folk mye i Geassájávri og andre vann. Bygdefolk drev næringsfiske i flere vann fra 1930-tallet og fremover, særlig vinterfiske med garn. Først i senere år har det ifølge Reidar Larsen kommet folk utenfra.[76]

Margit Utsi Pettersen (f. 1937) (Tanabru), og Thorild (f. 1952) og Haldis Kollstrøm (1923–2020) (Masjok) fortalte om fiske til eget hushold. De sa at også andre enn bygdas folk

69 Masjok bygdelag, tilsvar, 3. januar 2024 (jnr. 16/716-25).
70 Se NIKU, Oppdragsrapport 39/2017 s. 231–257 og 267–278 (punkt 6.2.2 til 6.2.5 og 6.2.8).
71 NIKU Oppdragsrapport 39/2017 s. 244–245.
72 NIKU Oppdragsrapport 39/2017 s. 245 og 247.
73 NIKU Oppdragsrapport 39/2017 s. 245–246.
74 NIKU Oppdragsrapport 39/2017 s. 248.
75 NIKU Oppdragsrapport 39/2017 s. 249–250.
76 NIKU Oppdragsrapport 39/2017 s. 270–272.

brukte Máskejávri og Geassájávri og at familier eller bygder ikke hadde faste bruksområder.[77]

Hilda Elise Olsen (1933–2022), Per Holm-Varsi (1932–2022) og Magnus Varsi (f. 1945) har gitt opplysninger som viser at Sirma-folk har brukt den nordvestre delen av Trosten-familiens kravsområde. Blant annet var Lágesduottar beiteområde for hester frem til ca. 1950.[78]

Inger Ápmir (f. 1952) fra Hillágurra sa at folk derfra hadde hester på beite ved Luovttejohka (Luftjok), Hanadalen og Máskevárri fram til slutten av 1960-tallet. Områder for rypefangst var blant annet Hillágurra, Stuorrageađggevađat og Uvjalátnjá, fra rundt 1900 til 1990. Det har vært fisket og fiskes fortsatt for eget hushold i Ciikojohka, Geassájávri og Uvjalátnjá. Hillágurra-folket plukket multer ved Ráhppát, Hánaskáidi og Máskevárri. Ifølge Inger Ápmir har det vært ferdsel mellom Hillágurra og Geassájávri siden 1800-tallet. Til Máskejávri går det en sti som bygdefolket har brukt til næring årlig siden 1800-tallet.[79]

Når det gjelder byggverk i utmark, gir NIKU følgende oppsummering:[80]

> «Tidligere var det vanlig å sette opp gammer i områder der man hadde bruksområde. Folk satte opp gammer der de jobbet (med høsting av utmark). Det var vanlig at hytter og gammer sto ulåst. I dag er det vanskelig å få tillatelse til å sette opp gamme, og folk synes ikke noe om at man måtte søke for å sette opp gamme. Oppfatningen synes å være at folk ikke har muligheter til å få sette opp gammer selv om de ønsker det. De som ønsker å drive med fiske eller snarefangst, må kunne ha en gamme. Det er dyrt og tungvint å dra fram og tilbake hver dag. At man ikke får bygge gammer lenger, fører også til at man mangler kunnskap om å bygge og vedlikeholde gammer. På den andre siden har motorisert ferdsel gjort behovet for gammer og hytter mindre. ... Det ser ut til at de fleste synes at familier med brukstradisjon skal ha en egen rett til å sette opp gammer, og at den som har brukt området burde ha en liten fordel når det gjelder muligheten til å sette opp gammer. Det har vært protester mot myndighetens regulering fordi man ikke kan sette opp gammer i tradisjonelle høstingsområder.»

29.4.6 Skriftlige kilder

Kommisjonen har i FeFos arkiv funnet et dokument som viser at Statskog i 1984 registrerte at Erik Andreas Trosten har et båtnaust av bølgeplater på ca. 3x6 m i østenden av Lišmmajávri.[81] Det ble i 1986 ustedt punktfeste for båtnaustet (gnr. 12, bnr. 1, fnr. 59). Kommisjonen har også funnet kopi av forpaktningsbrev nr. 241-15, til Erik Eriksen Trosten på *«markslaatten Gytjesletten»*, for årene 1918–1922, mot en årlig avgift på kr 1,50.[82] Beskrivelsen av slåttens grenser viser at den lå ved Lišmmajávri. Videre viser kommisjonens gjennomgang av forpaktningsprotokollene for Polmak herred at forpaktningen ble videreført i form av ytterligere tre femårige forpaktninger (1923–28, 1928–32 og 1933–37) frem til og med 1937. Etter dette opplyser forpaktningsprotokollene at forpaktningen var «ledig».[83]

29.5 Kommisjonens vurderinger

29.5.1 Innledning og avgrensninger

Kommisjonen tar i punkt 29.5.2 ta stilling til om Trosten-familien har *eiendomsrett* til slåtteområdet *Giettádat* ved Lišmmajávri. Spørsmålet om familien har bruksrett i resten av kravsområdet er behandlet i 29.5.3. I punkt 29.5.4 vurderer kommisjonen om Trosten-familien har opparbeidet bruksrett til 12 gammeplasser mv.

Som fremholdt i punkt 29.3.2 (2) har familien også anført at de har *andel i kollektiv eiendomsrett*, sammen med den øvrige befolkningen i Badje-Deanu siida, i det området som omfattes av familiens bruksrettskrav. Spørsmålet om Badje-Deanu siida har *eiendomsrett* til dette området, er vurdert foran i kapittel 13 der kommisjonens flertall har

Viktor Trosten har fremlagt en erklæring der hans tante, Henny Jonette Agnethe Trosten (1924–2018), overdrar til ham «*samiske utmarksrettigheter*» og «*gammer/gammeplasser*» som hennes mann Johan Edvard Trosten (1929–1963) skal ha opparbeidet. I fravær av opplysninger om Johan Edvards utmarksbruk tar kommisjonen ikke stilling til hvilke rettigheter han måtte ha opparbeidet på individuelt grunnlag. Det er også opplyst at han var med på å føre opp én gamme i Hánaskáidi og én i Luoppal nær Vuoksájohka. Kommisjonen vil vurdere om Trosten-familien har rett til disse gammeplassene, men tar ikke opp eventuelle arverettslige spørsmål, fordi slike spørsmål er åpenbart uegnet for utredning i kommisjonen, jf. finnmarksloven § 30 tredje ledd.[84]

77 NIKU Oppdragsrapport 39/2017, s. 254.
78 NIKU Oppdragsrapport 39/2017 s. 231.
79 NIKU Oppdragsrapport 39/2017 s. 237–242.
80 NIKU Oppdragsrapport 39/2017 s. 250.
81 FeFo-arkivet, *Gammer i Tana. Registreringer 1984*, (jnr. 22/2148-17), byggverk nr. 12.
82 Forpaktningsbrev 241-15, 24. november 1917, markslaatten Gytjesletten (jnr. 22/2148-23). Ordet «gytje» er dansk, og betyr bunnfall, sediment, slam, gjørme eller tilsvarende.
83 Finnmarkskommisjonen, *Forpaktninger i Tana*, 24. februar 2026 (jnr. 14/294-84), Vedlegg s. 77.
84 Innst. O. nr. 80 (2004–2005) s. 20.

Foruten å kreve anerkjennelse av rett til plasser der Trosten-familien har eller har hatt gammer, har familien også krevd å få utstedt gammeerklæringer for gammene. Kommisjonens mandat er imidlertid begrenset til å ta stilling til «*bruks- og eierrettigheter til den grunnen finnmarkseiendommen overtar*», jf. finnmarksloven § 29 første ledd, og omfatter ikke en vurdering av hva som er den mest hensiktsmessige måte å registrere eventuelle rettigheter på. Kommisjonen vil derfor ikke vurdere om det må eller bør utstedes gammeerklæringer.

Trosten-familiens bruksrettskrav omfatter også områder i kommunene *Nesseby og Lebesby*. Kommisjonen avsluttet sitt arbeid i *felt 2 Nesseby* i februar 2013 ved avgivelsen av felt 2-rapporten.[85] Kommisjonen vil derfor ikke utrede den delen av Trosten-familiens krav som strekker seg inn i Nesseby. Den delen av kravet som gjelder områder i Lebesby vil kommisjonen vurdere under utredningen av felt 10 Nordkyn/Sværholthalvøya.

29.5.2 Eiendomsrett til slåtteområdet Giettádat ved Lišmmajávri

29.5.2.1 Innledning

Spørsmålet er om Trosten-familiens bruk av slåtteområdet *Giettádat* ved Lišmmajávri (ca. 90 dekar) har gitt grunnlag for erverv av eiendomsrett med grunnlag i hevd eller alders tids bruk. Begge rettsgrunnlagene forutsetter bruk av en viss varighet, og et visst omfang og innhold, basert på en oppfatning om at bruken var et utslag av en selvstendig rettighet. Kommisjonen finner det mest nærliggende å ta utgangspunkt i hevdsreglene. Rettighetsmeldingen er dessuten fremmet av en klart definert og avgrenset personkrets – Erik Andreas Trostens og Inga Trostens etterkommere. Også dette gjør at hevd er et aktuelt rettsgrunnlag.[86]

Sakens opplysninger tyder på at Trosten-familien har brukt området ved Giettádat i alle fall siden en gang etter midten av 1800-tallet. Erik Andreas Trostens oldefar, Issac (Isak) Olsen Trosten (1829–1875) flyttet ifølge Aage Solbakks oversikt over Tanadalens slekter og historie til Árbanatvuovdi (Holmesund) rundt 1852.[87] Giettádat ligger snaut fem kilometer fra familiens gårdsbruk i Árbanatvuovdi, og utgjør et naturlig ressursområde for dem.

Et eventuelt hevdserverv vil derfor ha blitt fullført før gjeldende hevdslov trådte i kraft 1. januar 1967. Som følge av dette må spørsmålet vurderes etter hevdsreglene i Norske Lov (NL) av 1687, som gjaldt da den potensielt rettsstiftende bruken fant sted.

Vilkårene for hevd av eiendomsrett etter NL (1687) er de samme som etter hevdslova av 1966. Det ble også etter NL 5-5-3 krevd 20 års brukstid, og hevderen måtte i full hevdstid ha rådet over hevdstingen som en eier, uten å ha et formelt rettslig grunnlag for bruken. Ordlyden i NL 5-5-3 har ikke noe vilkår om god tro, men dette har blitt innfortolket i bestemmelsen gjennom en gradvis utvikling i rettspraksis fra og med 1840-tallet.[88] Ellers hadde NL 3-12-2 en særregel om 30 års brukstid for hevd i «*Kongens Alminding*». Fordi oppfatningen om «*statens umatrikulerte grunn i Finnmark*» vokste frem i siste halvdel av 1800-tallet, er det imidlertid lite sannsynlig at kravsområdet i hevdsperioden ble ansett som «*Kongens Alminding*». Kommisjonen legger derfor til grunn at hovedregelen om 20 års brukstid får anvendelse.

29.5.2.2 Tidsvilkåret

Det kan ikke med sikkerhet sies når hevdsbruken startet, og når den eventuelt fikk tilstrekkelig omfang, intensitet og eksklusivitet til å kunne gi grunnlag for erverv av eiendomsrett. Sett i lys av at familien etablerte seg i Árbanatvuovdi (Holmesund) i 1852 og det er snaut 5 kilometer derfra til Giettádat er det imidlertid grunn til å tro at familiens bruk av kravsområdet startet omtrent samtidig. Erik Andreas Trosten har opplyst at familiens gamme ved Giettádat ble oppført en tid etter 1850. Viktor Trosten har antydet at gammen ble oppført mellom 1870 og 1890, jf. punkt 29.3.2. Kommisjonen anser det overveiende sannsynlig at familiens mer intensive bruk av Giettádat-området, startet etter at gammen ble bygd en gang i siste halvdel av 1800-tallet. Videre er det grunn til å tro at den intensive bruken i alle fall fortsatte frem til 1937, da Erik Eriksen Trosten ikke fornyet forpaktningen av «*markslaaten Gytjesletten*».

Som det fremgår av punkt 29.4.6, forpaktet han denne slåtten fra 1918 til 1937. Det er sannsynlig at forpaktningen gjaldt Giettádat ved Lišmmajávri. Under utmålingsforretningen 6. juli 1917 beskrives slåttens grenser, som markert ved e*n «jordfast sten»* ved «*Licmajavre»,* og «*derfra følger grænsen Licmajavre til utgangspunktet*». Grensebeskrivelsen omtaler også «*Geinojok*», som kommisjonen antar kan være knyttet til Geinnodatája ved Lišmmajávri.

På bakgrunn av Erik Andreas og Viktor Trostens forklaringer legger kommisjonen til grunn at forpaktningen formaliserte etablert bruk, og at familiens bruk fortsatte etter utløpet av forpaktningen i 1938, om enn med noe lavere intensitet enn i den perioden slåttebruken ble utøvd. Det siste har imidlertid ikke betydning for vurderingen av tidsvilkåret i NL 5-5-3, ettersom vilkåret om 20 års bruk var oppfylt en god del år før utmålingsforretningen i 1917.

29.5.2.3 Bruksvilkåret

Bruksvilkåret for hevd av eiendomsrett er i NL 5-5-3 formulert som et krav om at hevderen må ha hatt hevdsobjektet «*i*

85 Finnmarkskommisjonen, *Rapport felt 2 Nesseby*, 2013.
86 Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 100.
87 Aage Solbakk, *Tanadalen – Slekter – Historie*, 2001 s. 1007.
88 Se bl.a. Rt. 1844 s. 273 (Ihlsvigen), Rt. 1860 s. 243 (Søndre Oulie) og Rt. 1873 s. 463 (Myhren).

Haand og Hævd» i full hevdstid. Spørsmålet blir dermed om Trosten-familiens bruk av kravsområdet for eiendomsrett har vært tilstrekkelig omfattende, intensiv og eksklusiv at det er grunnlag for hevd av eiendomsrett. Mer konkret innebærer dette at familien må ha brukt Giettádat på samme måte som en grunneier ville brukt et tilsvarende område.

Kommisjonen anser det sannsynliggjort at kravsområdet for eiendomsrett som utgjør vel 90 dekar (0,09 km^2), inngikk i Trosten-familiens ressursområde, og at familiens bruk startet i tiden etter at Issac (Isak) Olsen Trosten (1829–1875) etablerte seg i Árbanatvuovdi (Holmesund) rundt 1852. Videre anser kommisjonen det overveiende sannsynlig at den mest intensive bruken foregikk fra en gang mellom 1870 og 1890, da familiens gamme ble oppført på stedet, og frem til 1938 da Erik Eriksen Trostens forpaktning på slåtten «Gytjesletten» ikke ble fornyet.

Ut fra de opplysningene familien har gitt, og som er referert i punkt 29.3.2, har kravsområdet i denne perioden blitt brukt som slåttemark. Dette fremgår også gjennom det forholdet at Erik Eriksen Trosten (1897–1957) forpaktet utmarksslåtten «gytjesletten» ved Lišmmajávri fra 1918 til 1937, jf. punkt 29.4.6. Det er dessuten sannsynlig at slåttebruken hadde pågått i godt over 20 år før det i 1917 ble avholdt utmålsforretning på slåtten, og at inngåelsen av forpaktningskontrakten derfor hadde karakter av å formalisere etablert bruk.

Høsting av utmarksslåtter er en relativt intensiv form for ressursutnyttelse, og var en viktig del av Trosten-familiens gårdsdrift i den perioden slåttene ble høstet. Det foreligger ikke konkrete opplysninger om at familien har drevet andre typer ressurshøsting innenfor det arealet på 90 dekar som eiendomskravet gjelder. Det har imidlertid sammenheng med at et slåtteområde brukes som slått. Trosten-familiens bruk av kravsområdet i hevdsperioden fra siste del av 1800-tallet og de neste 20 årene har derfor tilsvart en eiers bruk. Giettádat-området har dessuten vært et viktig utgangspunkt for familiens utmarkshøsting i de tilstøtende områdene, blant annet når det gjelder garnfiske i Lišmmajávri og vedhogst.

Hevd av eiendomsrett forutsetter også at hevdspretendentens bruk har vært tilnærmet eksklusiv. Det er ingenting som tilsier at andre fastboende enn Trosten-familien har brukt kravsområdet ved Giettádat som utmarkslått i hevdsperioden, eller drevet andre former for ressurshøsting der. Som nevnt over, er det sannsynlig at Erik Eriksen Trostens forpaktning av «gytjesletten» formaliserte etablert bruk. Videre har det på høringsmøtene og i intervjuene gjort av kommisjonen, og i NIKUs sakkyndige utredning som i stor grad bygger på intervjuer med lokale informanter, kommet frem generell informasjon om utmarksbruk og rettsoppfatninger i den aktuelle delen av Tana-dalen. Disse opplysningen tyder på at slåttene var fordelt uformelt mellom familiene og gårdene i området, og at folk respekterte fordelingen.

Kommisjonen har i kapittel 9 lagt til grunn at reindriftsutøverne tilhørende Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš med grunnlag i alders tids bruk har andel i en alminnelig bruksrett til reindrift innenfor distriktsgrensene. Dette gjelder også i Giettádat-området. Kravet om at hevdsbruken må ha vært eksklusiv for å gi grunnlag for eiendomshevd, er imidlertid ikke til hinder for at en bruksutøver kan hevde eiendomsrett til et område som er påheftet bruksrett.[89]

Reindriftens bruk stenger derfor ikke for at Trosten-familien har oppfylt bruksvilkåret for hevd av eiendomsrett til Giettádat-området, i form av en eiendomsrett påheftet reindriftsrett, og der familiens eventuelle eiendomsrett ikke kan utøves i strid med reindriftsretten.

Kommisjonen legger etter dette til grunn at Trosten-familiens bruk av slåtteområdet ved Giettádat har vært tilstrekkelig eksklusiv i hevdsperioden som startet mot slutten av 1800-tallet, og som var fullført en del år før utmålsforretningen i 1917, til å oppfylle bruksvilkåret for hevd av eiendomsrett i de dagjeldende reglene i NL 5-5-3. Den eiendomsretten som eventuelt er ervervet, er påheftet reindriftsretten til medlemmene av Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš.

29.5.2.4 Godtrovilkåret

Kommisjonen har i punkt 29.5.2.2 og 29.5.2.3 lagt til grunn at Erik Eriksen Trostens forpaktning av slåtten «gytjesletten» fra 1918 til 1938 var en formalisering av etablert bruk, og at både tidsvilkåret og bruksvilkåret for hevd av eiendomsrett var oppfylt da det i 1917 ble avholdt utmålsforretning for slåtten. Forpaktningen er derfor uten betydning for vurderingen av godtrovilkåret, ettersom prinsippet i *re integra*-regelen i avtaleloven § 39 ikke gjelder når hevderen bringes ut av aktsom god tro *etter* at hevdstiden er fullført.[90] Det kan dessuten uansett ikke legges til grunn at Erik Eriksen Trostens inngåelse av forpaktningskontrakt med staten var et uttrykk for en erkjennelse fra hans side om at retten til slåtten tillå staten, og ikke han selv.

Når det ellers gjelder Trosten-familiens gode tro, må det ved vurderingen ses hen til at godtrovilkåret som nevnt i punkt 29.5.2.1, ble innfortolket i de dagjeldende hevdsreglene i NL (1687) 5-5-3 gjennom en gradvis utvikling i rettspraksis som startet på 1840-tallet. Det må videre ses hen til at godtrovilkåret var innarbeidet i tidsrommet mellom 1870 og 1890 da det er mest sannsynlig at Trosten-familiens bruk av Giettádat-området fikk tilstrekkelig omfang og intensitet til å oppfylle bruksvilkåret for hevd av eiendomsrett, jf. punkt 29.5.2.2.

Det er imidlertid ingen holdepunkter for at Trosten-familiens representanter ikke anså sin slåttehøsting ved Giettádat som rettmessig da bruken tok til i siste halvdel av

89 Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 156. Se også s. 177–178.
90 Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 216.

1800-tallet, hvis de overhodet reflekterte over spørsmålet. På denne tiden var utmarkslåtter viktig for husdyrholdet i den øvre delen av dagens Tana kommune, og statens praksis med å bortforpakte slåtter fikk i øvre Tana (datidens Polmak herred) først et visst omfang i årene etter 1910.[91] Det må derfor legges til grunn at den alminnelige rettsoppfatningen i området på dette tidspunktet var at høsting av utmarkslåtter var en rettighet for den lokale befolkningen.

Videre er det ingen holdepunkter for at Trosten-familien før fullført hevdstid ble brakt ut av aktsom god tro med hensyn til at deres slåttebruk ved Giettádat var basert på en underliggende rettighet. Som nevnt over, kan verken utmålsforretningen i 1917 eller inngåelsen av forpaktningskontrakten i 1918 anses som et uttrykk for at Erik Eriksen Trosten erkjente at retten til å bruke området ved Giettádat som slått lå til staten og ikke til han og familien. Utmålsforretningen og kontraktsinngåelsen fant dessuten etter alt å dømme sted etter at hevdservervet var fullført, og ville derfor uansett ikke hatt betydning for godtrospørsmålet.

Et annet spørsmålet er imidlertid hva slags rettighet Trosten-familiens gode tro omfattet. Utgangspunktet for å vurdere dette spørsmålet, er som fremholdt i punkt 6.3.2.3 at den gode troen må korrespondere med den bruken som faktisk har vært utøvd.[92] Selv om bruken oppfyller både tidsvilkåret og bruksvilkåret for å opparbeide eiendomsrett, er det ikke grunnlag for hevd av eiendomsrett hvis ikke også den gode troen omfatter en slik rett.

Spørsmålet er derfor om Trosten-familiens bruk av slåtteområdet ved Giettádat i hevdsperioden, som formodentlig startet en gang mellom 1870 og 1890 og som var fullført en del år før 1917, skjedde på grunnlag av en oppfatning om at familien var eiere av området, eller om bruken skjedde på grunnlag av en oppfatning om at de hadde bruksrett til det.

Som nevnt i punkt 29.5.2.3, tyder både NIKUs sakkyndige utredning, og informasjonen fra høringsmøtene og i kommisjonens intervjuer, på at det både i Árbanatvuovdi (Holmesund) og i andre deler av Tana-dalen var en uformell fordeling av utmarksslåttene mellom familiene og gårdene i området, og at fordelingen ble respektert. Det er imidlertid ingen direkte holdepunkter for at den rådende lokale rettsoppfatningen var at de ulike familiene var eller ble eiere av områdene der de hadde utmarksslåtter. Det er også vanskelig å finne holdepunkter for at Trosten-familiens rettsoppfatning hadde et annet innhold enn det som var vanlig i Tana-dalen i de siste ti-årene av 1800-tallet og de første ti-årene av 1900-tallet.

Videre er det heller ikke noe som tyder på at Trosten-familiens bruk av slåtteområdet ved Giettádat i denne perioden skilte seg kvalitativt eller kvantitativt ut fra den bruken som andre fastboende utøvde i sine slåtteområder, når det gjelder innhold, omfang og intensitet. Som følge av dette, kan det ikke på bakgrunn av den slåttebruken Trosten-familien faktisk utøvde, trekkes slutninger om at bruken var utslag av en rettsoppfatning om at familien ikke bare hadde bruksrett til Giettádat-området, men at de var eiere av området.

Kommisjonen legger etter dette til grunn at Trosten-familiens bruk i hevdsperioden var basert på en rettsoppfatning om at bruken hadde sitt grunnlag i en bruksrett, men ikke i en eiendomsrett. Familiens krav om *individuell eiendomsrett* til Giettádat-området har derfor ikke ført frem. De har imidlertid en (særlig) bruksrett til området. Denne retten er fortsatt i behold, men dens innhold må avpasses mot den retten som generelt ligger til befolkningen i kravområdet for bruksrettskravet, jf. foran i kapittel 13 og nedenfor i punkt 29.5.3.

29.5.3 Bruksrett til utmarkshøsting

Kommisjonen oppfatter Trosten-familiens bruksrettskrav som et krav om en form for særlig bruksrett. Både hevdsreglene og reglene om alders tids bruk kan være aktuelle ervervsgrunnlag. Men sett i lys av at familiens utmarkshøsting i kravområdet har pågått siden Erik Andreas Trostens oldefar, Issac (Isak) Olsen Trosten (1829–1875), flyttet til Árbanatvuovdi (Holmesund) rundt 1852, er det mest nærliggende å se hen til reglene om alders tids bruk.

Vilkårene for å opparbeide rettigheter med grunnlag i alders tids bruk er av samme art som hevdsvilkårene, men mer fleksible. I Selbu-saken saken viste Høyesterett til at det ved anvendelsen av alders tids bruk reglene også måtte «*tas hensyn til de særlige forhold innen reindriften*».[93] Også i saker som gjelder andre typer tradisjonell samisk utmarksbruk enn reindrift, må det tas hensyn til de forholdene som særpreger bruken, blant annet ved at bruken innenfor et større område kan variere fra år til år, ut fra ressurstilgang og vær- og klimatiske forhold. Se ellers den generelle omtalen av reglene om alders tids bruk i punkt 6.3.3.

Reglene om alders tids bruk har ingen fast *tidsgrense*, men rundt 100 års bruk angis ofte som en retningslinje for hva som kreves, men har bruken vært relativt intensiv kan det lempes noe på tidskravet. Det er også et krav at bruken må ha vært utøvd i sammenheng, men der hevdslova § 6 andre ledd fastslår at to års bruksopphold avbryter et pågående hevdserverv, åpner reglene om alders tids bruk rom for atskillig mer langvarige bruksopphold.

Det er sannsynlig at Trosten-familien startet med utmarkshøsting i kravområdet da Issac (Isak) Olsen Trosten (1829–1875) flyttet til og etablerte gårdsdrift i Árbanatvuovdi rundt 1852, og at bruken etter dette pågikk uten avbrudd av

91 Finnmarkskommisjonen, *Forpaktninger i Tana*, 24. februar 2026 (jnr. 14/294-84) s. 5.

92 Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 207–208.

93 Rt. 2001 s. 769 på s. 788–789.

betydning i godt over 100 år. Erik Andreas Trostens har opplyst i intervju 9. november 2021 at det var et opphold i familiens bruk på snaut 10 år fra 1967, jf. punkt 29.3.3. Dette skjedde imidlertid etter at tidsvilkåret var oppfylt, og er uansett for kort til å ha fristavbrytende effekt.[94] Tidsavbruddet er derfor uten betydning.

For at en bruksutøvelse skal gi grunnlag for å opparbeide særlig bruksrett med grunnlag i alders tids bruk, må *brukens innhold og omfang* tilsvare den bruken som innehaveren av en særlig bruksrett ville ha utøvd i et tilsvarende område. Se foran i punkt 6.3.3.3.

Som det er redegjort for i punkt 29.3.3, har Trosten-familien opplyst at deres utmarksbruk i kravsområdet blant annet omfattet utmarksslåtter, snarefangst, jakt, garnfiske i ferskvann, vedhogst og uttak av duodji-emner, og plukking av multer og andre bær. Med unntak av slåttebruken, er bruken videreført frem til i dag, om enn i noe redusert omfang.

Familien drev *snarefangst og jakt* blant annet i Uvjalátnjá, Geasságorži og Čoarveskáidi. Erik Andreas Trosten har intervju 21. september 2021 fortalt at familien drev *garnfiske* i vannene ved Čorrovárri, og i Juovlajávri, Rávdojávri på grensen til Nesseby, Márjjájávri, Kruvnnagoahteluoppal, Geassáluoppal, Geassájávri, Bovčča-Geassájávri, Liŋkonjávri og Áhkajávri. Familien var imidlertid ikke i alene om å fiske i disse vannene. Erik Andreas Trosten har eksempelvis forklart at «*alle fisket i Lišmmajávri*».

Oskar Trosten sa på høringsmøtet 15. mars 2023 at familien tok ut duodji-emner i deres ordinære vedhogstområder, spesielt i Máskeluoppal. Viktor Trosten sa at familien også hogde ved i områdene «*Máskeroggi og på Skáidi på Lišmmavárri, mot Máskevárri og hele det området mellom elvene.*» Erik Andreas Trosten fortalte i intervjuet 21. september 2021 at familien blant annet *hogde ved* på nordsiden av Ádjagašjohka, i nærheten av Lišmmajávri.

Viktor Trosten identifiserte på høringsmøtet 15. mars 2023 følgende *multeområder*: Fra Máskevárri mot veien; Hánaskáidi; Ifjordfjellet; Njárgajávri; Jovnniillasjeaggi og sørover; og Guovžajeaggi. Han opplyste at ikke bare Trosten-familien, men også folk fra andre bygder og grender plukker multer i disse områdene. Erik Andreas Trosten fortalte i intervjuet 21. september 2023 at Trosten-familien plukket multer fra Loddejeaggi til Jovnniillasjeaggi, og på Máskevárri og i Hánaskáidi. Han fortalte at andre familier plukket på andre myrer, men at det var noen «fri-områder» nord for Rivttotjohka der alle kunne plukke.

Samtidig fremgår det av familiens opplysninger at deres bruk av kravsområdet ikke har vært eksklusiv. Blant annet har Erik Andreas Trosten i intervju 21. september 2021 fortalt om andres utmarksbruk i kravsområdet, jf. punkt 29.3.3. Viktor Trosten presiserte på høringsmøtet 15. mars 2023 at familiens krav om innsigelses- og vetorett ikke er rettet mot andre folk og bygder som har *samme rett* som Trosten-familien. Det er heller ikke rettet mot de som driver reindrift i kravsområdet og andre tradisjonelle brukere, jf. punkt 29.3.2 og 29.4.2.

I dette ligger en erkjennelse av at familiens bruk ikke har vært eksklusiv, og at andre folk og bygder i tilstøtende områder har samme rett til å bruke området som dem. Det er også et uttrykk for at familien ikke krever en eksklusiv eller særlig rett i forhold til de nevnte gruppene.

Også NIKUs intervjuer av informanter fra nærliggende bygder og grender, tegner et bilde av felles og overlappende høsting av fornybare ressurser i kravsområdet, jf. punkt 29.4.5.

Den utmarksbruken Trosten-familien har utøvd i kravsområdet, oppfyller etter dette ikke bruksvilkåret for en eksklusiv bruksrett. Det er ingen holdepunkter for at familiens bruk av kravsområdet har hatt et kvalitativt eller kvantitativt annet innhold enn andre lokale familiers og bygders/grenders bruk av kravområdet. Bruken var både for Trosten-familien og andre lokale familier og bygder/grender lenge nødvendig for deres livberging (birgejupmi), og med unntak av slåttehøstingen pågår bruken fortsatt, om enn i mindre omfang enn før.

Riktignok har familiens bruk av enkelte deler av området for deres bruksrettskrav vært mer omfattende enn andres bruk av disse delene, men dette synes ha vært et utslag av uformelle lokale fordelinger som har skjedd innenfor rammene av den alminnelige sedvanebaserte retten til utmarkshøsting. Trosten-familiens bruk oppfyller derfor ikke bruksvilkåret for å opparbeide en form for *fortrinnsrett* vis á vis andre lokale brukere til disse områdene.

29.5.4 Rett til gammeplasser mv.

29.5.4.1 Innledning

Den delen av Trosten-familiens krav som gjelder rett til plasser for gammer eller andre byggverk i utmark kan deles i fire kategorier. For det først dreier det seg om fem plasser der familien har hatt gammer eller andre byggverk som har falt eller brent ned for over 40 år siden, og der familien krever rett til å føre opp nye byggverk, jf. punkt 29.5.4.2. For det andre gjelder det én plass der familiens gamme brant ned i 2006–2007, og der familien krever rett til å føre opp en ny gamme, jf. punkt 29.5.4.3. For det tredje er det tale om tre plasser der familien i dag har gammer eller andre installasjoner, jf. punkt 29.5.4.4. For det fjerde gjelder det tre plasser der familien aldri har hatt byggverk, men der de mener å ha rett til å føre opp byggverk, jf. punkt 29.5.4.5.

94 Se Rt. 2001 s. 769 på s. 809 der et tidsavbrudd på rundt 25 år ikke var tilstrekkelig til å virke fristavbrytende.

29.5.4.2 Plasser der familien har hatt gammer/byggverk som har brent eller falt ned for mer enn 40 år siden

Trosten-familiens krav om rett til å gjenoppbygge gammer/byggverk som har falt eller brent ned for mer enn 40 år siden gjelder (i) en gamme ved Áhkajávri, som etter det familien har opplyst, ble bygd mellom 1855 og 1870, flyttet og restaurert et par ganger, og som ikke synes å ha vært brukt etter 1938, jf. punkt 29.3.4 (2). Videre gjelder det (ii) en gamme i Duolbaluoppal og (iii) en gamme i Čoarveskáidi, som ifølge familiens opplysninger begge ble bygd ca. 1920–1930, og falt ned på 1950–1960-tallet, jf. punkt 29.3.4 (3). Det gjelder også (iv) en gamme ved Luoppal i nærheten av Vuoksájohka, som ifølge familien ble bygd mellom 1946 og 1950, og som trolig sto i 20–30 år før den falt ned, jf. punkt 29.3.4 (6). Til sist gjelder det (v) en skjå ved Máskeluoppal. Familien har opplyst at den ble bygd mellom 1860 og 1880, og at den sto til den brant ned under en skogbrann på 1960-tallet, jf. punkt 29.3.4 (7).

Fordi gammene/byggverkene har falt eller brent ned for minst 40 år siden, og i noen tilfeller for godt over 60 siden, vil kommisjonen først vurdere om en så lang periode med ikke-bruk og manglende vedlikehold kan ha ført til at en eventuell rett til den plassen der byggverket sto har falt bort. Utgangspunktet for denne vurderingen er at dersom en rettighet først er ervervet, skal det mye til før rettigheten faller bort. Ren ikke-bruk er som hovedregel ikke tilstrekkelig.[95] Høyesteretts praksis viser likevel at en rettighet kan falle bort dersom rettighetshaveren har opptrådt passivt i lang tid, for eksempel ved å la et byggverk i utmark forfalle, og derved signalisere at vedkommende ikke lenger trenger byggverket.

I Rt. 1948 s. 533 var det blant annet spørsmål om eierne av jakt- og fiskehytter oppført i Eidfjord statsallmenning før ikrafttredelsen av fjelloven av 1920, hadde rett til å la hyttene bli stående uten å måtte ordne tomtefeste og betale festeavgift. Høyesterett konkluderte med dette gjaldt for eiere av hytter og buer oppført før loven trådte i kraft (1. oktober 1920), men ikke for eiere av byggverk som var så «*forfalne at de måtte anses oppgitt*».[96]

I Rt. 1986 s. 148 la en samlet Høyesterett til grunn at retten til å vedlikeholde en steinbu i Ullensvang statsallmenning hadde falt bort. Flertallet (fire dommere) viste blant annet til at «*taket var falt sammen*». Mindretallet (én dommer) anså steinbua som ulovlig fordi den i 1980 var blitt betydelig utvidet sammenliknet med den opprinnelige bua som vedlikeholdsretten gjaldt for. Til spørsmålet om retten kunne anses oppgitt bemerket mindretallet at eieren etter at bua var nedfalt måtte ha «rommelig tid» på å bestemme seg for om han ville sette den i stand igjen.[97]

Trosten-familiens opplysninger tyder på at gammen ved Áhkajávri ikke har vært brukt etter 1938, slik at den trolig falt ned rundt 1960. Opplysningene tyder videre på at gammene i Duolbaluoppal og Čoarveskáidi falt ned på 1950–1960-tallet; at skjåen ved Máskeluoppal brant ned på 1960-tallet; og at gammen ved Luoppal falt ned før 1980. Det foreligger ingen opplysninger som tilsier at noen av byggverkene har blitt forsøkt gjenoppbygd eller at familien har tatt andre initiativ for å gjenoppbygge dem før saken ble reist for kommisjonen i 2022.

Kommisjonen legger etter dette til grunn at den retten som eventuelt var opparbeidet til de respektive plassene har falt bort på grunn av så langvarig passivitet at en eventuell rett må anses oppgitt. Det er derfor ikke nødvendig å vurdere om Trosten-familien på nedfallstidspunktet hadde rettigheter til plassene. Se ellers kommisjonens vurdering av likeartede gammesaker blant annet i kapittel 41–43, 45, 46 og 49 og i Karasjok-feltet.[98]

I punkt 8.5 har imidlertid kommisjonen lagt til grunn at Tana kommunes innbyggere har en kollektiv gammerett som blant annet gir rett til å føre opp nye gammer på den usolgte grunnen i kommunen til bruk under utmarkshøsting. De medlemmene i Trosten-familien som er bosatt i Tana kommune har andel i denne kollektive gammeretten, som må utøves innenfor alminnelige offentligrettslige rammer, og der utøvelsen er betinget av at det inngås avtale med FeFo eller eventuelle andre grunneiere. Se foran i punkt 8.5.4.7.

29.5.4.3 Gammeplassen ved Njárgajávri (Iŋggá goahti)

Gammeplassen ved Njárgajávri skiller seg fra de plassene som er vurdert i punkt 29.5.4.2, fordi perioden med ikke-bruk er langt kortere. Familien har opplyst at Erik Andreas og Viktor Trosten bygde gammen rundt 1966–1967, og at den sto frem til noen satte fyr på den i 2006–2007, jf. punkt 29.3.4 (8). Det omtalte brevet fra Statskog til Inga Trosten 26. januar 1998 sannsynliggjør at gammen var intakt og i bruk i 1998, og at Trosten familien da hadde brukt gammen i 32 år. Videre er det ingen holdepunkter for at bruken ikke fortsatte frem til gammen brant ned i 2006–2007. Det er derfor overveiende sannsynlig at gammen ble brukt i rundt 40 år, mens perioden med ikke-bruk frem til saken ble reist for kommisjonen i 2022 utgjør 15–16 år.

Trosten-familien har ikke krevd eiendomsrett til gammeplassen ved Njárgajávri, men *bruksrett* til grunnen under og rundt gammen, med tilhørende rett til å gjenreise en

95 Borgar Høgetveit-Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 58. Se også Carl Jacob Arnholm, *Passivitetsvirkninger*, 1932, s. 76–77.

96 Rt. 1948 s. 533 (Eidfjord) på s. 536.

97 Rt. 1986 s. 148 (Ullensvang) på s. 151–153.

98 Finnmarkskommisjonen, *Rapport felt 4, Karasjok*, bind 2, 2019, punkt 9.8.4.2 (5) (s. 101–102) og punkt 11.6.4.8 (s. 309–311).

gamme på gammeplassen. Fordi gammen ble oppført omtrent samtidig med hevdslovas ikrafttredelse 1. januar 1967 må spørsmålet om rettserverv vurderes etter reglene i gjeldende hevdslov.

For hevd av bruksrett til grunnen under og rundt gammen, krever hevdslova § 7 første og andre ledd, jf. §§ 2 og 4 at gammeplassen må ha vært brukt i aktsom god tro i full hevdstid på samme måte som en bruksrettshaver ville ha brukt en tilsvarende gammeplass.

Tidsvilkåret for erverv av bruksrett etter hevdslova er 20 år hvis bruken vises ved en «*fast tilstelling*» og 50 år dersom det ikke er tilfellet, jf. § 8 første ledd, sammenholdt med § 7 andre ledd og § 2. Trosten-familiens gamme ved Njárgajávri kan i seg selv anses som «*fast tilstelling*». En gamme markerer en rådighetsutøvelse over den plassen der gammen står uavhengig av om gammen faktisk er i bruk. Derfor vil det ikke ha avgjørende betydning om gammen i deler av hevdsperioden har vært lite brukt. Det er dessuten ikke holdepunkter for at det har vært nevneverdige avbrudd i familiens gammebruk i de rundt 40 årene gammen sto oppført.

Trosten-familiens bruk av gammeplassen ved Njárgajávri har derfor vært utøvd i sammenheng i godt over full hevdstid, slik at tidsvilkåret på 20 års bruk er oppfylt.

Når det gjelder *bruksvilkåret*, slår hevdslova § 7 første ledd fast at «*den som brukar eller har tingen som om han var bruksrettshavar hevdar bruksrett*». Anvendt på hevd av bruksrett til en gammeplass i utmark, innebærer dette at brukens innhold og omfang må tilsvare den bruken en bruksrettshaver til en slik plass ville ha utøvd i en lignende situasjon. Både gammens eksistens og det forholdet at en gamme som har stått og vært brukt i 40 år nødvendigvis må ha blitt vedlikeholdt med jevne mellomrom, gjør at bruksvilkåret er oppfylt.

Vilkåret om *aktsom god tro* for hevd av eiendomsrett i hevdslova § 4 første ledd gjelder etter § 7 andre ledd også for hevd av bruksrett. Det har i Tana vært en langvarig tradisjon for å sette opp gammer i utmarka til bruk under utmarkshøsting, uten hinder av statlige reguleringer og uten at det måtte søkes om tillatelse. Denne tradisjonen sto ved lag på 1960-tallet, da Erik Andreas og Viktor Trosten satte opp gammen ved Njárgajávri. Deres gamme er derfor et utslag av tradisjonen, og det er ingen tvil om familien oppførte gammen i aktsom god tro om at de hadde rett til gamme i sitt høstingsområde.

Spørsmålet er videre om det etter at gammen ble satt opp og før tidsvilkåret var oppfylt, har skjedd noe som er egnet til å frata familien dens aktsomme gode tro.

Som nevnt i punkt 8.5.3.3, tok Finnmarks jordsalgskontor først i 1978 til orde for å regulere gammebyggingen. Dette ble fulgt opp ved § 17 i forskrift 27. oktober 1983 nr. 2153, som satte vilkår om offentlig tillatelse for gammer i utmark. Endringene har imidlertid hatt liten betydning for eldre gammer. Det har flere ganger vært gitt «*amnesti*» for eksisterende gammer, blant annet for gammer bygd før 1980, jf. punkt 8.5.3.4. Også den i punkt 29.3.4 (8) omtalte anmodningen fra Inga Trosten til Statskog i 1996 om registrering av gammen ved Njárgajávri, viser at reguleringen i 1983 ikke fikk praktiske konsekvenser for eldre gammer. Anmodningen ble sendt til Statskog 13 år *etter* forskriftsreguleringen, men ble ikke avvist.

Trosten-familien har derfor ikke blitt brakt ut av aktsom god tro i løpet av hevdsperioden. Godtrovilkåret er oppfylt, og hevdservervet var fullført i 1986–1987.

Fordi gammen brant ned i 2006–2007, rundt 15–16 år før saken i 2022 ble reist for kommisjonen, er det videre spørsmål om 15–16 års ikke-bruk kan ha ført til at den retten til gammeplassen som var opparbeidet i 2006/2007 har *bortfalt*. Som nevnt i punkt 29.5.4.2, skal det mye til for at en bruksrett vil falle bort ved ikke-bruk, men en rettighet kan falle bort dersom rettighetshaveren i lang tid har latt et byggverk i utmark forfalle.

I nærværende sak utgjør perioden med ikke-bruk 15–16 år. Dette er betraktelig kortere enn tidsvilkåret på 20 års ikke-bruk for rettighetsbortfall etter reglene om frihevd og mothevd. Perioden med ikke-bruk er slik kommisjon ser det, også for kort til at reglene om rettighetsbortfall ved (klanderverdig) passivitet kan få anvendelse. Trosten-familiens gammerett ved Njárgajávri har derfor *ikke* falt bort, men er fortsatt i behold.

29.5.4.4 Eksisterende gammer og faste installasjoner

(1.) Trosten-familien har også krevd bruksrett til en eksisterende gammeplass i Hánaskáidi og en i Giezzi, og rett til føre opp et båtnaust på et fundament ved Giezzi/Vuoksájávri.

I oversendelsen 1. mai 2023 anfører familien at de har rett til å føre opp båtnaustet under henvisning til at de satte opp fundament for et båtnaust på stedet i 2007 etter at Tana kommune hadde gitt byggetillatelse, men at Fylkesmannen senere stanset byggeprosessen, jf. punkt 29.3.4 (4). Dette kravet kan åpenbart ikke føre frem etter reglene om hevd eller alders tids bruk, fordi tidsvilkåret ikke er oppfylt. Det faller dessuten utenfor kommisjonens mandat å vurdere den rettslige holdbarheten av Fylkesmannens angivelige inngripen i saken.

(2.) Trosten-familien har i oversendelsen 1. mai 2023 opplyst at Viktor Trosten i 1999 bygde en *gamme i Giezzi* som i hovedsak brukes av han og hans familie. Ifølge utmarksbruksplanen ble gammen bygd i 2001, jf. punkt 29.3.4 (5). Ellers foreligger det ingen opplysninger om gammen.

En gamme må anses som «*fast tilstelling*» i hevdslovas forstand slik at *tidsvilkåret* er 20 års bruk i sammenheng, jf. hevdslova § 8 første ledd, sammenholdt med § 7 andre ledd og § 2. Som nevnt i punkt 29.5.4.3, vil en gamme i seg selv markere en rådighetsutøvelse over den plassen der gammen står uavhengig av om gammen faktisk er i bruk. Det har derfor underordnet betydning om gammen i deler av hevdsperioden

har vært lite brukt. Når gammen i Giezzi har stått siden 1999 eller 2001 var derfor tidsvilkåret oppfylt senest i 2021.

Saken gjelder et mulig hevdserverv i form av en bruksrett til gammeplassen som gir rett til å ha en gamme stående der. Oppfyllelsen av *bruksvilkåret* vil bero på om Trosten-familien har brukt gammeplassen «*som om*» de var bruksberettigede til plassen, jf. hevdslova § 7 første ledd. Spørsmålet er derfor om familiens bruk av plassen i innhold og omfang tilsvarer den bruken som en bruksrettshaver til en gammeplass ville ha utøvd i en liknende situasjon.

Både gammens eksistens og det forholdet at familien må ha utøvd et visst vedlikehold av gammen når den har stått i godt over 20 år, tilsier at bruksvilkåret er oppfylt. Det foreligger riktignok ingen konkrete opplysninger om den nærmere bruken av gammen. Det har imidlertid underordnet betydning når gammeplassen er hevdsobjektet, og det må uansett antas at Viktor Trosten og familien har brukt gammen i forbindelse med tradisjonell utmarkshøsting.

Ved vurderingen av *godtrovilkåret*, jf. hevdslova § 7 andre ledd, jf. § 4 første ledd, må det ses hen til at det i Tana vært en langvarig tradisjon for å sette opp gammer til bruk under utmarkshøsting uten å søke om statlig tillatelse. Ved vurderingen av godtrovilkåret i punkt 29.5.4.3, der spørsmålet gjaldt Trosten-familiens rett til gammeplassen ved Njárgajávri, har kommisjonen lagt til grunn at den gammen familien satte opp der i 1966–1967 inngår i den lokale tradisjonen. Kommisjonen har videre lagt til grunn at verken jordsalgskontorets initiativ i 1978 for å regulere gammebyggingen, eller forskriftsreguleringen i 1983 brakte familien ut av god tro. Hevdservervet av gammeplassen ved Njárgajávri var derfor fullført i 1986–1987.

Gammeplassen ved Giezzi står i en annen stilling enn gammeplassen ved Njárgajávri, fordi gammen ved Giezzi ifølge familien er satt opp i 1999 eller 2001, og dermed over 15 år *etter* forskriftsreguleringen. Forskjellen har imidlertid ikke avgjørende betydning.

Kommisjonen har i punkt 8.5 lagt til grunn at Tanas innbyggere har en kollektiv gammerett som blant annet gir rett til å ha og vedlikeholde eksisterende gammer, forutsatt at gammene brukes under tradisjonell utmarkshøsting. De medlemmene i Trosten-familien som bor i Tana kommune har andel i denne retten, og har rett til å ha en gamme på gammeplassen ved Giezzi så lenge gammen brukes under tradisjonell utmarkshøsting. Se ellers punkt 8.5.4.7.

(3.) I oversendelsen til kommisjonen 1. mai 2023 opplyser Trosten-familien at brødrene Erik Andreas og Johan Edvard Trosten bygde en *gamme i Hánáskáidi* ca. 1946–1948. Det fremgår videre at gammen senere falt sammen og at familien i 2012 bygde en ny gamme ved siden av den opprinnelige. I intervju 16. november 2023 sa Viktor Trosten at han ikke husker når den opprinnelige gammen falt sammen, men at restene av den fortsatt er synlige i terrenget. Han opplyste også at den normale levetiden for slike gammer er ca. 20–30 år, jf. punkt 29.3.4 (6).

I mangel av annen informasjon om hvor lenge den første gammen i Hánaskáidi sto, tar kommisjonen utgangspunkt i Viktor Trostens opplysninger om gammers normale levetid, og legger til grunn at den gammen som ble bygd ca. 1946–1948 sto i ca. 20–30 år, frem til en gang mellom 1966 og 1978. Det blir derfor spørsmål om en eventuell rett til gammeplassen var falt bort da den nye gammen ble oppført i 2012.

Sett i lys av at det har gått mellom 34 (1978–2012) og 46 (1966–2012) år fra nedfallet av den første gammen til den nye ble satt opp, må dette besvares bekreftende. Se punkt 29.5.4.2 der kommisjonen med henvisning til Rt. 1948 s. 533 (Eidfjord) og Rt. 1986 s. 148 (Ullensvang) har lagt til grunn at en eventuell rett til gammeplasser der det hadde gått 40 år eller mer siden gammene falt ned, har falt bort på grunn av passivitet. Se også vurderingen av likeartede gammesaker blant annet i kapittel 41–43, 45, 46 og 49, og i Karasjok-feltet.[99]

Som følge av at en mulig rett til gammeplassen i Hánaskáidi uansett var falt bort da den nye gammen ble bygd i 2012, er det spørsmål om det er opparbeidet selvstendig bruksrett til gammeplassen med grunnlag i den nye gammen. Fordi denne bare har stått på plassen siden 2012 og dermed i vel 13 år, er imidlertid brukstiden for kort til å oppfylle tidsvilkåret. Trosten-familien har derfor ikke opparbeidet rett til gammeplassen med grunnlag i hevdsreglene.

Som nevnt i punkt 29.5.4.4 (2), har imidlertid kommisjonen i punkt 8.5 konkludert med at Tana kommunens innbyggere har en kollektiv gammerett, som blant annet gir rett til å ha og vedlikeholde eksisterende gammer, forutsatt at gammene brukes under tradisjonell utmarkshøsting. De av Erik Andreas og Inga Trostens etterkommere som bor i Tana har andel i denne retten, og har derfor rett til å ha gammen stående på gammeplassen i Hánaskáidi så lenge gammen brukes i forbindelse med tradisjonell utmarkshøsting. Se ellers punkt 8.5.4.7.

29.5.4.5 Plasser der familien ikke har hatt byggverk

Trosten-familien anfører i oversendelsen 1. mai 2023 at de med grunnlag i lokal sedvanerett, har rett til å føre opp tre laksehytter for Viktor Trosten, Nils Erik Trosten og Oskar Trosten nær deres respektive laksestengsler ved Guivvašguoika, jf. punkt 29.3.4 (9).

Som nevnt i punkt 29.5.4.4, har kommisjonen i punkt 8.5 lagt til grunn at innbyggerne i Tana kommune har en kollektiv gammerett. Denne retten gir blant annet rett til å føre opp nye gammer på den usolgte i kommunen, til bruk under

99 Finnmarkskommisjonen, *Rapport felt 4, Karasjok, bind 2*, 2019, punkt 9.8.4.2 (5) (s. 101–102) og punkt 11.6.4.8 (s. 309–311).

tradisjonell utmarkshøsting. De av Trosten-familiens medlemmer som er bosatt i Tana kommune har andel i retten.

Den kollektive gammeretten åpner også for at det kan settes opp gammer der det tidligere ikke har stått gammer, men retten må utøves innenfor de rammene som følger av plan- og bygningsloven og andre offentligrettslige rammer. Oppføring av nye gammer er også betinget av at det inngås avtale med FeFo eller eventuelle andre grunneiere. Når det gjelder laksehytter, har kommisjonen i kapittel 59 konkludert med at folk som driver laksefiske i sjøen med utgangspunkt i eksisterende laksehytter har en tinglig aksessorisk rett til å ha slike hytter stående så lenge de brukes i forbindelse med sjølaksefiske fra bestemte lakseplasser. Videre har kommisjonen i kapittel 50 konkludert med at eieren av en laksehytte på østsiden av Tanaelva ovenfor Lišmmajohka-stryket (Guivvašguoika) har rett til ha denne hytta stående.

Vurderingene i punkt 8.5 gjelder bare gammer, og omfatter ikke laksehytter eller andre byggverk i utmark. De sakene som er behandlet i kapittel 50 og 59 gjelder *eksisterende laksehytter*, og har derfor heller ikke direkte overføringsverdi til Trosten-familiens krav. Deres krav gjelder rett til oppføring av *nye laksehytter* i tilknytning til deres eksisterende laksestengsler ved Guivvašguoika og reiser spørsmål om det med grunnlag i lokal sedvanerett er etablert en generell rett for Tana-befolkningen til å sette opp hytter til bruk under laksefiske i den lakseførende delen av Tanavassdraget uten å måtte søke om offentlig tillatelse.

Trosten-familien har vist til at det tidligere var vanlig å sette opp slike hytter uten at myndighetene hadde innvendinger. Kommisjonen betviler ikke at dette er riktig, og ser ikke bort fra at denne formen for bruk kan ha vært tilstrekkelig langvarig og fast til at den kan ha oppfylt tidsvilkåret og bruksvilkåret for en lokal sedvanerettsdannelse, og at denne bruken var basert på en rettsoppfatning om at bruken var utslag av en rettighet (opinio juris). Se kommisjonens omtale av vilkårene for sedvanerettsdannelser foran i punkt 6.3.5.

Dette er likevel beheftet med noe usikkerhet, og som kommisjonen har redegjort for i punkt 8.5.3.2 til 8.5.3.4, begynte offentlige myndigheter å regulere bygging av hytter, inkludert næringshytter, tidlig på 1960-tallet og varslet at det ville bli grepet inn mot ulovlig oppsatte hytter. Gammebyggingen ble først regulert i 1983, og praktiseringen av regelverket synes også over tid å ha vært strengere for hytter enn for gammer. Det er derfor sannsynlig at lokale rettsoppfatninger med hensyn til å sette opp byggverk i utmark uten å søke tillatelse i større grad har stått ved lag når det gjelder gammer enn når de gjelder laksehytter.

En viktig forskjell er også at gammer i all hovedsak er bygd av naturgitte materialer som finnes på stedet (bjørk, torv og stein) og derfor vil «*gå tilbake til naturen*» dersom de ikke lenger brukes og vedlikeholdes. Selv om også en laksehytte er et enkelt byggverk, er dette mer «varige» installasjoner, der det vil være et større behov for offentlige reguleringer.

Slik kommisjonen ser det, er det ikke usannsynlig at bruken av laksehytter i Tana hadde tilstrekkelig omfang til å gi grunnlag for en lokal sedvanerettsdannelse, men det dreier seg om en bruksform der det etter hvert vil oppstå behov for reguleringer. Slik sett synes ikke reguleringen av bygging av nye laksehytter i Finnmark der den som ønsker å føre opp nye hytter må gjennom en prosess der det må foreligge nødvendige offentligrettslige tillatelser, å skille seg nevneverdig ut fra offentlige myndigheters regulering av andre former for rettigheter til tradisjonell utmarkshøsting, så som retten til jakt, fangst og fiske.

Spørsmålet i saken her er dessuten om en eventuell sedvanerett også gir rett til å sette opp *nye byggverk* uten tillatelse rundt 20 år etter finnmarkslovens ikrafttreden 1. juli 2006. I Rt. 1948 s. 533 la Høyesterett til grunn at eiere av jakt- og fiskehytter i Eidfjord statsallmenning ikke trengte å ordne med tomtefeste og betale festeavgift for hytter som var oppført før ikrafttredelsen av fjellova i 1920 (forutsatt at hyttene ikke var så «*forfalne at de måtte anses oppgitt*»). For *nye hytter* måtte det derimot ordnes med tomtefeste og betales festeavgift på vanlig måte.[100]

Kommisjonen anser det naturlig å trekke et slikt skille ved finnmarkslovens ikrafttreden. Oppføring av nye laksehytter forutsetter at det innhentes tillatelse fra FeFo eller andre grunneiere i vedkommende område. Slik oppføring vil også forutsette at kommunale planmyndigheter og andre relevante myndigheter er involvert i prosessen i samsvar med gjeldende regelverk.

29.5.5 Oppsummerende konklusjon

Trosten-familiens krav om eiendomsrett til familiens tidligere slåtteområde, Giettádat, ved Lišmmajávri har ikke ført frem.

Familiens krav om bruksrett i området mellom Laksefjordvidda og Skidalen, som også omfatter Giettádat (se figur 29), har ført frem ved at familiemedlemmene har andel i den kollektive retten som gjelder for bygdene i dette området, forutsatt at de bor i disse bygdene. Se kapittel 13, jf. punkt 13.5.11 og kapittel 16, jf. punkt 16.5.4.

Trosten-familien har opparbeidet en bruksrett som fortsatt er i behold til familiens tidligere gammeplass ved Njárgajávri, med tilhørende rett til å gjenreise en gamme der, jf. punkt 29.5.4.3. Familien har i kraft av den kollektive gammeretten som gjelder for befolkningen i Tana, jf. punkt 8.5.4.7, også rett til å beholde og vedlikeholde familiens eksisterende gamme ved Giezzi. Familien har i kraft av denne retten også rett til å beholde og vedlikeholde familiens gamme i Hánaskáidi, men ikke rett til å bygge et båtnaust på det fundamentet

100 Rt. 1948 s. 533 (Eidfjord) på s. 536.

som familien plasserte ved Giezzi/Vuoksájávri i 2007. jf. punkt 29.5.4.4.

Familiens eventuelle rett til fire gammeplasser ved Áhkajávri, Duolbaluoppal, Čoarveskáidi og Luoppal nær Vuoksájohka, samt en plass ved Máskeluoppal der familien hadde en skjå, har falt bort fordi det har gått så lang tid siden byggverkene har falt eller brent ned at en eventuell rett til plassene må anses oppgitt, jf. punkt 29.5.4.2. I punkt 8.5 har imidlertid kommisjonen lagt til grunn at innbyggerne i Tana har en kollektiv gammerett. Se punkt 8.5.4.7. Retten tilkommer også de av Trosten-familiens medlemmer som er bosatt i Tana kommune.

Trosten-familiens krav om rett til å bygge tre nye laksehytter ved familiens laksestengsler ved Guivvašguoika har ikke ført frem.

30. JÁNOŠ TROSTEN

30.1 Hva saken gjelder

Ved rettighetsmelding 31. oktober 2021 fremmet Jánoš Trosten (Uhca-Erkke Jánoš) krav om bruksrett i Uvjalátnjá-området, og rett til å ha stående og bruke en eksisterende hytte/koie på Trosten-familiens tidligere gammeplass ved Uvjalánjágoržoaivi (jnr. 21/2151-1). På kommisjonens høringsmøte 15. mars 2023 sa han at bruksrettskravet kan behandles som del av Trosten-familiens felleskrav (kapittel 29), og at hans eget krav derfor bare gjelder retten til å ha stående og bruke hytta/koia (jnr. 14/294-52 s. 77–78). Se kartet i figur 30.

Kravsområdet overlappes av rettighetsmeldingene fra Tana kommune og Sohpar (begge behandlet i kapittel 8), Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš (kapittel 9), Badje-Deanu siida (kapittel 13), Sámiid meahcit (kapittel 15), Polmak bygdelag (kapittel 16), Bygdefolket i Vestre Seida (kapittel 21), Erik og Inga Trostens etterkommere (kapittel 29) og Eli og Ragnhild Rajala Lautz (kapittel 32).

Kommisjonen bekreftet ved brev 15. november 2021 (jnr. 21/2151-3) at rettighetsmeldingen var mottatt. Med henvisning til at Jánoš Trosten i meldingen viser til at John Aslaksen (Ásllat Jovnna) i et radiointervju med YLE Sápmi omtaler gammeplassen, anmodet kommisjonen samtidig Trosten om å bidra med informasjon om radiointervjuet. YLE Sápmi oversendte i februar 2024 en lydfil av intervjuet som er utført i april 1993 og gjelder utmarksbruken i Tanadalen ca. 1920–1950 (jnr. 21/2151-14).

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) intervjuet Jánoš Trostens far, Erik Andreas Trosten 11. november 2015 under arbeidet med den sakkyndige feltutredningen (jnr. 14/295-25). Kommisjonen intervjuet Erik Andreas Trosten 9. november 2021 (jnr. 21/2151-2), i egenskap av muntlig kilde foreslått av Jánoš Trosten.

Ved brev 10. november 2022 ba kommisjonen FeFo (jnr. 21/2151-5) og Tana kommune (jnr. 21/2151-6), om å oversende arkivmateriale som gjelder gammeplassen og hytta/koia ved Uvjalánjágoržoaivi. FeFo sendte sitt arkivmateriale 11. november 2022 (jnr. 21/2151-7), og har 27. april 2024 oversendt et notat innholdene en del generelle synspunkter på retten til å ha og oppføre gammer i Finnmark (jnr. 14/294-69). Tana kommune sendte sitt arkivmateriale 29. januar 2024 (jnr. 21/2151-13).

Jánoš Trosten ble ved brev 10. februar 2023 (jnr. 14/294-51) innkalt til høringsmøte 15.–16. mars 2023. Han møtte og avga forklaring 15. mars 2023 (jnr. 14/294-52 s. 72–83).

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš oversendte 18. juli 2023 en generell merknad til alle rettighetsmeldinger som gjelder områder innenfor distriktets vinterbeiter (jnr. 14/1434-38), deriblant meldingen fra Jánoš Trosten.

30.2 Nærmere om sakens bakgrunn

Trosten-familiens bosettingshistorie i Tana går som nevnt i punkt 29.2, tilbake til midten av 1800-tallet, da Jánoš Trostens tippoldefar, Issac (Isak) Olsen Trosten (1829–1875) bosatte seg i Árbanatjohka (Holmesund) og noen år senere fikk regjeringsskjøte på jordplassen «Arbanikvouvde». Jánoš Trostens oldefar, Erik Isaksen Trosten (1863–1938), bestefar, Erik Eriksen Trosten (Uhca Erke) (1897–1957) og far, Erik Andreas Trosten (1931–2023) var også bosatt i Árbanatjohka. Jánoš Trosten (f. 1963) vokste opp der, og bor i dag i Nesseby.

30.3 Bemerkninger fra Jánoš Trosten og informanter foreslått av han

30.3.1 Jánoš Trosten

Jánoš Trosten fremmet ved *rettighetsmelding 31. oktober 2021* krav om bruksrett i *Uvjalátnjá*, og rett til å ha gamme/koie (skadjá) ved *Uvjalánjágoržoaivi*. I meldingen skriver han:[1]

> «Jeg vil ikke hevde eiendomsrett til området da området tilhører flere bygder og individer. Jeg ønsker å videreføre mine forfedres bruk av området og videreføre árbemáhttu (tradisjonskunnskap) til mine etterkommere. Dette betyr at jeg hevder ervervet bruksrett ved: (1) alders tids bruk, (2)

1 Jánoš Trosten, *Rettighetsmelding*, 31. oktober 2021 (nr. 21/2151-1).

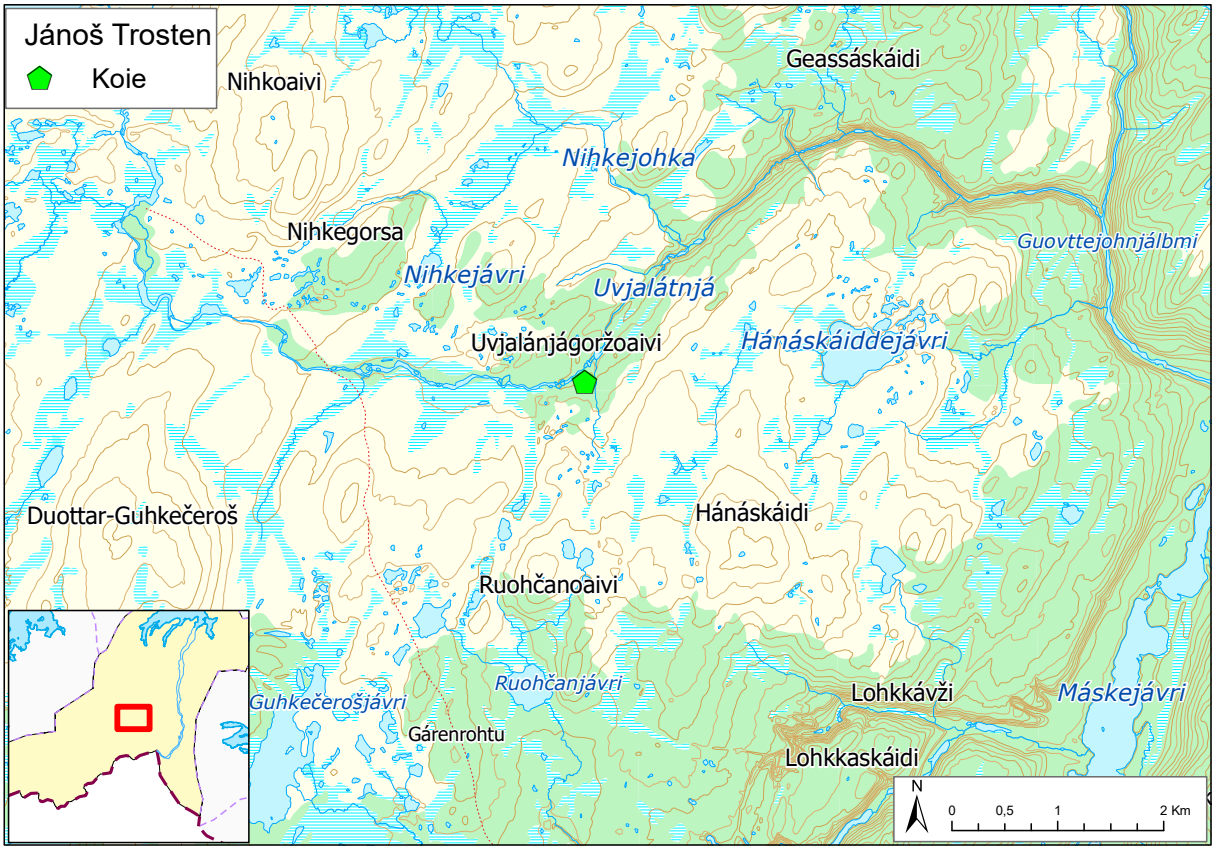

Figur 30

lokal sedvanerett, og (3) rett til å utøve samisk kultur og samfunnsliv, og til å ha gamme/koie ved Uvjalánjágoržoaivi, samt til å utøve tradisjons árbemeahcásteapmi i Uvjalátnjá.»

På *høringsmøtet 15. mars 2023* viste Jánoš Trosten at til at han som en av etterkommerne av Erik Andreas og Inga Trosten også er med i Trosten-familiens felleskrav.[2] Kommisjonen har derfor behandlet hans bruksrettskrev ved *Uvjalátnjá* som del av felleskravet i kapittel 29.

Jánoš Trosten omtalte byggverket ved *Uvjalánjágoržoaivi* vekselsvis som samisk utmarksbygg, gamme og koie. Han fremholdt at han krever å få formalisert sin rett til å ha og bruke byggverket der det står, men presiserte at han ikke krever eiendomsrett til arealet rundt byggverket: «*Det området hører jo til bygdesamfunnene og bygdenes befolkning*».[3]

Trosten bekreftet at byggverket er kartfestet korrekt på kommisjonens kart, men sa det på andre kart er avmerket omtrent halvannen kilometer («*nuppelot čuohte mehtera*») nedenfor der det faktisk står. Han fortalte at det opprinnelig var en gamme der, og at den «*ble første gang oppført i 1922*».[4] Ifølge Jánoš Trosten hadde Nils Aslak Andreas Guttorm (Guhtor-Jovsset Ánde) (1929–2012) fortalt mye om gammen. Jánoš Trosten sa at det byggverket som står på stedet i dag, ble bygd oppå den gamle gammetuften, og at Finnmark jordsalgskontors opplysninger om at det ikke tidligere har vært en gamme der, ikke er korrekte.[5]

Trosten var usikker på om den opprinnelige gammen hadde stått ubrukt i noen perioder etter 1922, og hvor lenge den eventuelt hadde vært nedfalt, for så å bli restaurert. Han sa:[6]

2 Finnmarkskommisjonen, Referat fra høringsmøte, 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 78.

3 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15.–16. mars 2023, (jnr. 14/294-52) s. 82.

4 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15.–16. mars 2023, (jnr. 14/294-52) s. 72–73.

5 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 78–79.

6 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 15.–16. mars 2023, jnr. 14/294-52, s. 79.

> «Gammetradisjonen er jo slik at gammebruken kan lide under en generasjon. Det er ikke alltid like intens bruk innad i slekta, og utmarksbruken kan være mindre intens, og det kan det jo være mange grunner til. Det kan jo være at andre verdenskrig er en av grunnene til at området ikke ble brukt så mye på den tiden. Jeg vet ikke, men jeg bare nevner det siden du spør.»

Om bruken av dagens byggverk sa Trosten at han selv og hans familie bruker det, men at det er åpent slik at også andre kan bruke det. Blant annet har folk fra Hillágurra, Fanasgieddi (Båteng), Vestre Seida og reindriftsutøvere brukt og bruker det ved behov.[7] Med henvisning til at regulerende myndigheter omtaler byggverket som *«hytte»,* ble Trosten spurt om han anser byggverket som en hytte eller en gamme. Han svarte at det er en «*skadjá*» (koie).[8]

Til det forholdet at reindriften i 1988 hadde gått mot hans søknad om gammetomt, bemerket han at også reineiere hadde brukt koia når det var dårlig vær, blant annet reineiere fra Karasjok og reineiere i Guttorm-siidaen (Ánddir-slekten) og også familien til Máret Elle Varsi Kemi som er interesserepresentant foreslått av Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš. Jánoš Trosten viste til at «*det er jo det som er den samiske verdde-ordningen*».[9]

Han kom også mer generelt inn på gammenes betydning for samisk kultur og levesett:[10]

> «Gamma er samenes katedral. Det er ikke bare slik at du drar til fjells for å fangste ryper med snare, plukke multer osv. Det er også et sted for å søke ro i livet. Du henter energi derfra, du finner roen. Men gamma er også en viktig del når man lærer seg å utnytte naturen, og spesielt når situasjonen er slik som den er i verden i dag. Du vet aldri når du blir nødt til å hente matreserver i naturen. Det kan plutselig bli aktuelt, og derfor er samisk tradisjonskunnskap viktig, at barn og unge lærer å hente ut ressurser i naturen, slik at de kan klare seg i en periode i en eventuell krisesituasjon. … Som jeg har fortalt, så er ikke en gamme bare et byggverk. En gamme er et sted der du samler krefter og hvor du pleier språket, kulturen og det samiske livet.»

Trosten viste også til at han ser det slik at det er feil å avgrense samiske rettigheter på grunnlag av bostedskommune.[11]

> «Jeg bor i Nesseby. Der er det et annet postnummer enn i Tana. Nå til dags er det blitt slik at de samiske rettighetene reguleres i stor grad ut ifra hvilket postnummer du har. Det må vi komme oss bort fra en gang for alle. Det er ikke styrende for … de samiske rettighetene styres ikke av om du har adresse med postnummer 9845 eller 9840 i kommunen du bor i, men slik er det dessverre i dag. … Et sted må man jo bo. Det er mange grunner til at folk bor i forskjellige kommuner. Jeg har bodd i Nesseby siden 2006, og det er snart såpass lenge at jeg kunne hatt krav på noen rettigheter der. Men én ting skal kommisjonen vite – jeg kommer aldri til å kreve rettigheter i Nesseby kommune. Et rettighetskrav er jo ikke bare det å kunne bruke naturen. Du må ha sjelelig, åndelig og fysisk tilhørighet til områdene. Jeg har ingen tilhørighet til landområdene i Nesseby, og jeg kommer ikke til å kreve en millimeter med land der. … Men i de områdene jeg er vant til å ferdes, der mine forfedre har ferdes, der skal jeg ferdes både i dag og for alltid. … Jeg har tilhørighet til det området som er der på kartet [på lerretet], og på den andre siden av [Tana]elva i det området broren min [Viktor Trosten] har redegjort for. Så det må være helt klart at jeg ikke trenger meg på andres områder, og det kommer jeg heller ikke til å gjøre i fremtiden.»

30.3.2 Erik Andreas Trosten

Jánoš Trosten har oppgitt sin far Erik Andreas Trosten (Trosten Erke) (1931–2023) som muntlig kilde. Kommisjonen intervjuet Erik Andreas Trosten 9. november 2021. Erik Andreas Trosten betegnet dagens byggverk som en «hytte», bygd av vanlig bindingsverk, og ikke torvlagt. Han fortalte at hytta er ulåst, og at det tidligere har vært en gamme på stedet:[12]

> «Ja, det har vært det, men ved en feil bygde vi [hytta] [opp] på gammeplassen, det skulle vi ikke ha gjort, for da hadde den [tuften] vært synlig. Men nå står den [hytta] på gammeplassen, – akkurat på samme plass [som gamma stod tidligere]. Der var buestengene – for det var en buestangsgamme [med åpent ildsted vi hadde der], og det er mulig den ene buestanga av tre fremdeles er der. På den tiden var det enkelt å sette opp en gamme [med åpent ildsted], og den var ikke stor – det var en liten buestangsgamme. Ja, det var den, og det var vel i nøden plass til fire i den, så det var en gamme for to personer. Der var ikke noe duk/dekke til å sove

7 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 15.–16. mars 2023, jnr. 14/294-52, s. 79 og 82.
8 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 15.–16. mars 2023, jnr. 14/294-52, s. 80–82.
9 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 82–83.
10 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 15.–16. mars 2023, jnr. 14/294-52, s. 76–77.
11 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 75–76.
12 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Erik Andreas Trosten*, 9. november 2021 (jnr. 21/2151-2) s. 2–3.

på, men underlaget var ris/kvistlagt og med reinskinn eller …».

Erik Andreas Trosten sa at det var vanskelig å si når buestangsgammen ble satt opp, men antok at det var på 1800-tallet. Han sa videre at når «*de [mine forfedre] slutta å bruke den, så begynte far og [farens onkel] Isak [Eriksen] Trosten [(1899–1975)] å bruke den.*» Da hadde imidlertid gammen falt sammen, slikt at «*de måtte reparere og bygge den opp igjen*». Ifølge Erik Andreas hadde den opprinnelige gammen falt ned mange ganger, men alltid blitt restaurert og satt i stand på samme plass. Det hadde derfor vært en gamme på stedet helt fra den første gammen ble oppført og frem til i dag. Erik Andreas fortalte også at John Aslaksen (Ásllat Jovnna) i et radiointervju med Niilo Aikio i YLE Sápmi fortalte hvor gammeplassen var.[13]

Erik Andreas Trosten fortalte at han og broren, Johan [Edvart Trosten (1929–1963)], tok i bruk gammen like etter andre verdenskrig, og at deres far, Erik Eriksen Trosten (1897–1957) brukte den frem til krigsårene. Da brødrene tok i bruk gammen, var den ubeboelig. Den måtte derfor restaureres, og den restaurerte gammen var lik den tidligere gammen med åpent ildsted. Erik Andreas og Johan videreførte farens bruk, og begynte på slutten av 1940-tallet med snarefangst av ryper i området. Erik Andreas fortalte at han og broren bodde i gammen halve vinteren mens de drev snarefangst, og at han selv har brukte gammen frem til i dag.[14]

Erik Andreas Trosten fortalte at det var et bruksavbrudd i rundt 10 år fra ca. 1967, fordi han bygde nytt fjøs på gården og fjøsdrifta ble så omfattende at han ikke kunne drive utmarkshøsting. Etter dette hadde han imidlertid «*hele tiden vært [der/på fjellet]*», og brukt gammen hver vinter. Erik Andreas fortalte at han i avbruddsperioden tillot avdøde Henrik Tapio og Hans Halonen jr. å bruke gammen mens de drev snarefangst i området.[15]

Erik Andreas Trosten fortalte at han gjenopptok bruken av gammen på midten av 1970-tallet, og at familien restaurerte den på begynnelsen av 1980-tallet da de lagde en «*lavvogamme*». Etter dette begynte også sønnen Jánoš Trosten å bruke gammen. Han sa at snarefangst av ryper var den viktigste bruksformen i det området der gammen ligger, men gammen er også brukt i forbindelse med fiske med garn under isen i Áhkajávri, Čáhkkárjávri, Goadjejávri (Goahkejávri), Ásajávrrit og andre fjellvann, og i forbindelse med multeplukking. Ifølge Erik Andreas Trosten har han og familien, med unntak av tiårsperioden fra rundt 1967, brukt gammen siden den først ble oppført på 1800-tallet og frem til i dag.[16]

Han fortalte videre at familien ikke søkte noen om tillatelse til å føre opp den opprinnelige gammen, og sa at «*vi har rettigheter til å bygge akkurat slik [vi har gjort].*»[17]

I 1992 eller 1993 hadde familien fått skriftlig pålegg fra Statskog om å rive gammen. De hadde da revet den, og ført opp en «*planke-lavvu*» på stedet. De søkte ikke om tillatelse fordi det hadde stått gamme der i over 100 år, og det tidligere ikke hadde vært nødvendig å søke tillatelse. Erik Andreas fortalte at planke-lavvuen sto i et par år, før de på 1990-tallet på samme sted satte opp et «*hyttelignende*» byggverk, uten å søke om tillatelse. Byggverket har ifølge Erik Andreas et areal på 9–10 m^2, og er fortsatt i bruk. Det brukes av Erik Andreas og hans familie og etterkommere (barn og barnebarn). Jánoš Trosten bruker også byggverket, men han er i fast arbeid og «*kan derfor ikke bruke [det] slik jeg gjør*».[18] Han ga følgende begrunnelse for at familien mener å ha rett til å et byggverk ved *Uvjalánjágoržoaivi*:[19]

> «Vel, vi samer har jo aldri noensinne gitt fra oss våre rettigheter. (…). Og det er også derfor vi ikke har søkt om noen som helst [av tillatelser], og det forteller vi nå til kommisjonen så de vet hvor saken står».

Erik Andreas Trosten fortalte i intervju med NIKU 11. november 2015 at familien har hatt byggverk ved *Uvjalátnjá* (punkt 32 i NIKUs intervjukart) i 1920–1945 (gamme), 1987–1990 («*lavvogamme*») og fra 1990 (næringshytte). Trostens kartfesting viser at byggverket er ved Uvjalánjágoržoaivi. Om den opprinnelige gammen og det senere byggverket sier han:[20]

> «Og så var det den her i Uvjalátnjá (nr. 32). Den er satt opp i, – min far hadde gammeplass der og det må ha vært i 1920. Men den gammen står ikke lenger. Da lagde vi lavvogamme på den plassen, men dem ba oss rive den. Så lagde vi hytte istedenfor. Nå er det hytte der, og den får være der. Den opprinnelige gammen ble avsluttet under krigen i 1945. Så er det satt opp igjen gamme på samme plass. Den nye ble

13 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 9. november 2021 (jnr. 21/2151-2) s. 3–4.

14 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 9. november 2021 (jnr. 21/2151-2) s. 4–5.

15 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 9. november 2021, jnr. 21/2151-2, s. 5–6.

16 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 9. november 2021 (jnr. 21/2151-2) s. 7–8.

17 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 9. november 2021, jnr. 21/2151-2, s. 9.

18 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 9. november 2021, jnr. 21/2151-2, s. 10–13.

19 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 9. november 2021, jnr. 21/2151-2, s. 13.

20 NIKU, *Intervju med Erik Andreas Trosten (informant 16)*, 11. november 2015 (jnr. 14/295-25), 11. november 2015, tabell 8 s. 22, kartvedlegg og intervjureferat s. 11. Opplysningene er gjengitt i NIKU, Oppdragsrapport 39/2017 s. 250 siste avsnitt.

satt opp omtrent i 1987. Den nye gammen skulle rives ned 15. august 1990. Men vi satte opp ny næringshytte der istedenfor i 1990 (nr. 32)».

30.4 Bemerkninger fra andre

30.4.1 Finnmarkseiendommen

Finnmarkseiendommen (FeFo) har oversendt arkivmateriale, jf. punkt 30.5.1, og har i brev 27. april 2024 tilkjennegitt generelle synspunkter på retten til å oppføre og ha gammer og andre enkle byggverk i Finnmark. I brevet viser FeFo til at «*Det er en svært langvarig tradisjon som knytter retten til gammer i utmarka til en konkret næringsutøvelse eller en ressursutnytting som høsting av multer, fisking, slåtter osv. i Finnmark. Enkelte mindre fangsthytter har vært bygget på det samme rettslige grunnlaget*». Imidlertid fremholder FeFo at de fleste hyttene, i motsetning til gammene har «*en eller annen form for tillatelse*», og påpeker at hyttene står i en annen stilling fordi de ikke er bygd av naturlig materiale og derfor ikke vil gå tilbake til naturen ved manglende vedlikehold. Se også omtalen av brevet i punkt 8.3.1.[21]

30.4.2 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš har krevd anerkjent reindriftsrett i distriktets vinterbeiteområde (kapittel 9). På *høringsmøtet 15. mars 2023* sa Máret Elle Varsi Kemi, som er interessere-representant foreslått av distriktet, at «*vi [reinbeitedistrikt 9 Čorgaš] har jo gått imot byggingen av den hytta, og vi har ikke endret syn på det siden [19]88*».[22]

Distriktet har i *brev 18. juni 2023* oversendt en generell merknad til alle krav om «*kollektiv eiendomsrett, ferdselsrett og vetorett m.m.*» innenfor distriktets vinterbeiteområder, der det anføres at dersom slike krav fører frem, vil dette snevre inn distriktets beitearealer. Ifølge distriktet kan dette også gjelde rettighetsmeldingen fra Jánoš Trosten.[23]

30.4.3 NIKU-informanter

Norsk institutt for kulturminneforsknings sakkyndige utredning beskriver i punkt 6.2.4 (s. 244–253) utmarksbruken i et område som blant annet omfatter Trosten-familiens bosted ved Árbanatjohka (Holmesund). På grunnlag opplysninger gitt i intervjuer med lokale informanter (deriblant Erik Andreas Trosten) oppsummerer NIKU den lokale gammetradisjonen slik:[24]

> «Tidligere var det vanlig å sette opp gammer i områder der man hadde bruksområde. Folk satte opp gammer der de jobbet (med høsting av utmark). Det var vanlig at hytter og gammer sto ulåst. I dag er det vanskelig å få tillatelse til å sette opp gamme, og folk synes ikke noe om at man måtte søke for å sette opp gamme. Oppfatningen synes å være at folk ikke har muligheter til å få sette opp gammer selv om de ønsker det. De som ønsker å drive med fiske eller snarefangst, må kunne ha en gamme. Det er dyrt og tungvint å dra fram og tilbake hver dag. At man ikke får bygge gammer lenger, fører også til at man mangler kunnskap om å bygge og vedlikeholde gammer. På den andre siden har motorisert ferdsel gjort behovet for gammer og hytter mindre. Nå er det enklere å komme seg fram og tilbake i løpet av en dag.
>
> Det ser ut til at de fleste synes at familier med brukstradisjon skal ha en egen rett til å sette opp gammer, og at den som har brukt området burde ha en liten fordel når det gjelder muligheten til å sette opp gammer. Det har vært protester mot myndighetens regulering fordi man ikke kan sette opp gammer i tradisjonelle høstingsområder. Endringene består ifølge informantene av at enkelte tradisjonelle bruksområder er tatt i bruk til fritidsaktiviteter. En annen endring … er at flere gammer som tidligere har stått åpne og vært tilgjengelig for alle, etter utbedringer/ombygginger/restaurering hare gått over til å bli hytter som nå er låst.»

30.4.4 John Aslaksen (Ásllat Jovnna)

Både Jánoš Trosten og hans far, Erik Andreas Trosten, har vist til intervju med John Aslaksen (Ásllat Jovnna) (1906–2003), kringkastet på YLE Sápmi, der Aslaksen blant annet snakker om Trosten-familiens gamme ved Uvjalátjná. Intervjuet ble gjort i april 1993, og handler om utmarksbruk i Tanadalen fra 1920 til 1950-tallet. YLE Sápmi har oversendt lydfilen til kommisjonen som har transkribert intervjuet. Aslaksen fortalte blant annet om snarefangst Uvjalátjná-området, og sa at Erik Eriksen Trosten (Trosten Erke) (1897–1957) «*brukte å være der [i Uvjalátjná], og de [familien] har en gamme ved Uvjalánjágoržoaivi*».[25]

21 FeFo, *Svar på forespørsel om sanksjonsregimer for «kontraktsløse byggverk»* (jnr. 14/294-69) 27. april 2024 s. 1.

22 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 83.

23 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš, *Innmeldte meldinger om mulige rettigheter Felt 7*, 18. juni 2023 s. 1, sammenholdt med vedlegg «Oversikt over rettighetsmeldinger» (jnr. 14/1434-38).

24 NIKU, Oppdragsrapport 39/2017 s. 250.

25 Finnmarkskommisjonen, *Transkripsjon av lydfil frå YLE Sápmi*, 27. februar 2024 (jnr. 21/2151-14) s. 10.

30.5 Skriftlige kilder

30.5.1 Jordsalgsmyndighetes behandling av Jánoš Trostens sak

Kommisjonen har som nevnt i punkt 30.1, mottatt skriftlig arkivmateriale fra FeFo om gammeplassen og byggverket ved Uvjalánjágoržoaivi.[26]

Materialet viser at Jánoš Trosten 25. mars 1988 søkte om feste av gammetomt på stedet. Jordsalgskontoret oversendte 2. mai 1988 søknaden til Tana kommune, som sendte saken på høring, blant annet til reindriftens områdestyre. Kommunen returnerte søknaden med kopi av innkomne høringsuttalelser til jordsalgskontoret 16. november 1988, og ba kontoret behandle saken før den fremlegges for Tana bygningsråd til behandling etter plan- og bygningsloven.[27]

Jordsalgssjefen avslo søknaden 15. november 1989 uten å gi klagerett. Avslaget ble begrunnet med en «*samlet vurdering av interessene*» innenfor området. Det ble blant annet lagt vekt på at «*området er meget viktig for reindriftsnæringen som oppsamlingsområde i forbindelse med skilling, merking og som beiteland*». Vedtaket viste også til at *det «i forbindelse med kommuneplanen for Tana er etterlyst avklaring i spørsmålet mellom utmarksressursene i forholdet til reindrift mv., … og at jordsalgsbestemmelsene foreskriver … at det skal skje en næringstilknyttet hytte- og gammebygging*». Jordsalgssjefen viste også til at Trosten hadde oppført en hytte på stedet – ikke gamme som omsøkt, og påla å rive hytta.[28]

Advokatfullmektig Ánde Somby henvendte seg ved brev 29. november 1989 til jordsalgskontoret på vegne av Jánoš Trosten. Henvendelsen ledet til i et møte med jordsalgskontoret v/Per Stene 15. desember 1989. Somby opplyser i brev 19. desember 1989 til Jánoš Trosten at han ble fortalt at søknaden om gammetomt ble avslått fordi reindriften hadde satt seg imot, men at Stene hadde signalisert at hvis Trosten «*søkte om å få oppføre en hytte til næringsformål på det stedet som ligger ca. 2 km fra Nikkejåka [der Trosten alt hadde bygd] så var mulighetene for dette store*». Somby sier også at han og Stene var enige om å stille gammesaken i bero, til en eventuell ny søknad om næringshytte er ferdigbehandlet.[29]

Jordsalgskontoret mottok 2. februar 1990 ny søknad fra Trosten, datert 31. januar 1990, om feste av tomt til næringshytte. Trosten hadde på det tidspunkt en hytte/koie på stedet, oppført i 1987 eller 1988. Ifølge en håndskreven påtegning i arkivmaterialet av Per Stene, 2. februar 1990, er Trostens søknad om gammetomt bortfalt (sak nr. 1220/88), og arkiveres som uaktuell, fordi han «*har nå omsøkt næringshytte*» (sak nr. 240/90, arkiv 325.321).[30]

I behandlingen av Trostens søknad om næringshytte viste jordsalgssjefen til at Trosten bygde hytta på stedet i 1988, «*med viten om at grunneieres tillatelse var nødvendig, men før tillatelse forelå*». Jordsalgssjefen viser videre til at Trosten har hatt beskjeden næringsinntekt siden 1982, anslagsvis ca. kr. 10 000 per år, og fremholder at reindriften har gått mot å gi tillatelse fordi Trostens hytte og næringsutøvelse i området vil forstyrre reindriftsnæringen fra oktober til april/mai. Jordsalgssjefen anså hytta for å være i strid med jordsalgslovens § 2 første ledd bokstav b og jordsalgsforskriften § 1, og innstilte på at søknaden måtte avslås.[31]

Jordsalgstyret fulgte jordsalgsjefens innstilling, og avslo Trostens søknad 16. april 1991 (sak nr. 30/91). Trosten ble pålagt å rive eksisterende bygg og rydde tomta innen 1. august 1991, og å frakte bort materialer innen 1. februar 1992, etter samråd med reinbeitedistriktet.[32]

Jánoš Trosten påklaget jordsalgsstyrets vedtak 14. juni 1991 (etter å ha fått utsatt klagefrist), og viste blant annet til at avslaget i praksis innebærer en forskjellsbehandling mellom den utmarksnæringen han utøver og andre naturbaserte næringer som reindrift.

Jordsalgsstyret opprettholdt vedtaket (sak 49/91), under henvisning til at byggverket var oppført før søknaden ble sendt inn, og tiltrådte følgende vurdering fra jordsalgsjefen:[33]

> «Hvis en tar seg til rette uten tillatelse, må en i grunnen forvente at uttalelser fra forskjellige myndigheter faller ned på strengeste alternativ der en kan være i tvil om vurderingsmåten.
>
> Søker har ikke krav på å få en slik søknad behandlet så lenge ulovligheten fortsatt pågår. En reaksjon etter straffelovens § 396 kunne vært vel så rimelig reaksjon fra grunneierens side».

Klagen ble oversendt til Direktoratet for statens skoger for endelig behandling. Klagen førte ikke frem. Ny rivningsfrist ble satt til 1. september 1992. Jánoš Trosten søkte 20. mai 1992 om utsatt rivningsfrist, for å få tid til å komme til enighet med reindriftsinteressene i området. Jordsalgskontoret avslo

26 FeFo, Arkivmateriale knyttet til Jánoš Trostens gamme/koie, 11. november 2022 (jnr. 21/2151-7).

27 FeFo, Op. cit., 11. november 2022 (jnr. 21/2151-7), dokument: "Hele saksgangen» s. 56 og 65–66.

28 FeFo, Op. cit., 11. november 2022 (jnr. 21/2151-7), dokument: "Hele saksgangen» s. 53 og 54 (likelydende).

29 FeFo, Op. cit., 11. november 2022 (jnr. 21/2151-7), dokument: "Hele saksgangen» s. 50.

30 FeFo, Op. cit., 11. november 2022 (jnr. 21/2151-7), dokument: "Hele saksgangen» s. 31 og 51 (påtegningen).

31 FeFo, Op. cit., 11. november 2022 (jnr. 21/2151-7), dokument: "Hele saksgangen» s. 37–39.

32 FeFo, Op. cit., 11. november 2022 (jnr. 21/2151-7), dokument: "Hele saksgangen» s. 39.

33 FeFo, Op. cit., 11. november 2022 (jnr. 21/2151-7), dokument: "Hele saksgangen» s. 26–27 og 29.

søknaden 27. mai 1992, og viste til at det innen fristen «*skulle være tid nok å komme til enighet med reindriftsinteressene i området*», men bemerket at saken ville bli vurdert på nytt dersom «*distriktsstyret/områdestyret omgjør sin uttalelse/vedtak og med en for Dem positiv behandling*». Jordsalgskontoret bemerket også at det er mulig at en eventuell ny vurdering må ha søknad om gamme som utgangspunkt, ikke punktfeste for næringshytte.[34]

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš opplyste i brev 23. november 1992 til Jánoš Trosten om at det «*står ved tidligere uttalelser*» i saken, og ikke kan «*drive meglingsarbeid*» med han.[35]

Byggverket ble imidlertid ikke revet innen den fastsatte fristen. Trosten videreførte bruken, og det foreligger ingen opplysninger som tyder på at Finnmark jordsalgskontor har fulgt opp rivningsvedtaket. En befaringsrapport utferdiget 16. mars 1995 av Statskog avdeling Tana og Tana lensmannskontor opplyser at Jánoš Trostens (ulåste) hytte/koie (obj. nr. 53) har et areal på 7,5 m^2, og er «ulovlig bygd» på samme sted som Trosten i 1988 bygde en gamme («*planke-lavvu*»), som nå er revet og erstattet av en hytte som er bygd etter 1992.[36]

Statskog Finnmark opplyste i brev til Jánoš Trosten 26. januar 1998 at de har registrert et byggverk som de antar tilhører han, og ber ham bekrefte om dette er korrekt. Trosten svarte i brev 27. januar 1998 at byggverket bør registreres med han selv og Erik (Andreas) Trosten som representanter for brukerne. Han opplyser også at veggene i bygget i 1994 ble reist loddrett slik man fikk et firkantet bygg og at byggets tidligere sekskantede form forsvant.[37]

Jordsalgskontoret besluttet 20. juni 2000 å oversende saken til Tana kommune for behandling etter plan- og bygningsloven, og oversendte saken 23. oktober 2000. I en udatert oversendelse til journalist Jan Rune Måsø, heter det:[38]

> «Saken, dvs. søknad fra Trosten, ble oversendt kommunen 23.10.2000, som iverksatte egen behandling av saken som myndighet etter plan- og bygningsloven. Kommunen har fått inn uttalelser fra reindrifta og miljømyndighetene. Disse er vedlagt. Avslår kommunen søknaden vil kommunen kunne forlange byggverket revet i henhold til plan- og bygningsloven. Innvilger kommunen søknaden må saken vurderes etter jordsalgsloven».

30.5.2 Tana kommunes behandling av Jánoš Trostens sak

Det arkivmaterialet knyttet til gammeplassen og byggverket ved Uvjalánjágoržoaivi som kommisjonen har mottatt fra Tana kommune, viser at kommuneadministrasjonen 13. juli 2000 fikk fullmakt til å behandle spørsmål knyttet til byggverk i utmark, i forbindelse med at kommunen iverksatte et større arbeid knyttet til slike byggverk. Kommunen fikk som nevnt saken om Trostens byggverk oversendt fra jordsalgskontoret 23. oktober 2000.[39]

Ved brev 9. januar 2001 sendte Tana kommunen saken på høring til fylkesmannen i Finnmark, reindriftsforvaltningen, Samisk kulturminneråd, viltnemda i Tana kommune og relevante avdelinger i fylkeskommunen.[40] Samisk kulturminneråd hadde ingen innvendinger. De øvrige høringsinstansene som uttalte seg (fylkesmannen, planavdelingen i Finnmark fylkeskommune og reindriftsforvaltningen) anbefalte at søknaden ble avslått.[41]

I høringsbrevet viser kommunen til at Trosten ikke har fulgt opp det pålegget han fikk i 1992 om å rive byggverket, men at det i forbindelse med oppryddingen i saker som gjelder uregistrerte byggverk i utmarka i Tana, er behov for å behandle saken på nytt for å få en «*endelig avklaring*». Kommunen viser til at Statskog har satt en tidsgrense i 1980 der byggverk som er satt opp før dette «*kan få erklæring/festekontrakt*». Byggverk som er satt opp etter 1980 (slik som Trostens hytte/koie, som er satt opp i 1988) underlegges ordinær saksbehandling etter plan- og bygningsloven. Om bakgrunnen for tidsgrensen heter det:[42]

> «Tidsgrensen er satt med utgangspunkt i gammeforskriften som kom i 1979, og et år er lagt til for innarbeidelse av paragrafen. Den samme grensen er lagt til grunn for hytter, for å likebehandle hytter og gammer. Dette kommer av at det ofte ikke er så lett å skille mellom hva som er en gamme og hva som er en hytte.»

Tana kommune opplyser i høringsbrevet at byggverket står i et område som i kommuneplanens arealdel er angitt som et landbruks-, natur- og friluftsområde (LNF sone C), der det ikke tillates bygging eller fradeling, med mindre det skjer i tilknytning til stedbunden næring. Kommunen ser det slik at Trostens søknad ikke er i tråd med arealdelen, slik at en

34 FeFo, Op. cit., 11. november 2022 (jnr. 21/2151-7), dokument: "Hele saksgangen» s. 24.
35 FeFo, Op. cit., 11. november 2022 (jnr. 21/2151-7), dokument: "Hele saksgangen» s. 21.
36 FeFo, Op. cit., 11. november 2022 (jnr. 21/2151-7), dokument: "Hele saksgangen» s. 18. Se også s. 15.
37 FeFo, Op. cit., 11. november 2022 (jnr. 21/2151-7), dokument: "Hele saksgangen» s. 12–14.
38 FeFo, Op. cit., 11. november 2022 (jnr. 21/2151-7), dokument: "Hele saksgangen» s. 2.
39 Tana kommune, *Oversendelse til kommisjonen*, 29. januar 2024 (jnr. 21/2151-13), «*Vedl1 Gammel sak*» s. 1.
40 Tana kommune, Op. cit, 29. januar 2024, (jnr. 21/2151-13) «*Vedl1 Gammel sak*» s. 2.
41 Tana kommune, Op. cit, 29. januar 2024, (jnr. 21/2151-13) «*Vedl1 Gammel sak*» s. 6–11 og 13–16.
42 Tana kommune, Op. cit, 29. januar 2024, (jnr. 21/2151-13) «*Vedl1 Gammel sak*» s. 2.

eventuell tillatelse krever dispensasjon etter plan- og bygningslovens § 7, men påpeker at Trosten betrakter byggverket som næringshytte, og at han har trukket «*rettighetsspørsmålet*» inn i saken.[43]

Etter dette ser det ikke ut til å ha skjedd noe av betydning i saken før Tana kommunes utvalg for byggesaker 30. juni 2008 anbefalte at kommunen ikke skulle «*innlede forfølgning*» mot Trostens byggverk ved Uvjalánjágoržoaivi. Anbefalingen var blant annet basert på kommunes retningslinjer av 27. mars 2008 for behandling av saker om eksisterende byggverk i utmark i kommunen. Retningslinjenes punkt 8 gjelder behandlingen av tiltak gjennomført før 1989, og fastslår at dersom «*det fremstår som klart urimelig å innlede forfølgning vedrørende et byggverk, unnlates forfølgning*», og at dette vil gjelde for de fleste byggverk eldre enn 20 år».[44]

Kommuneadministrasjonen traff 4. februar 2009 vedtak i samsvar med anbefalingen til utvalget for byggesaker. I begrunnelsen for vedtaket påpeker kommuneadministrasjonen at byggverket ikke er lovlig i henhold til plan- og bygningsloven, men fastslår med henvisning til Sivilombudsmannsuttalelse Somb-2003-95, at kommunale plan- og bygningsmyndigheter ut fra reelle hensyn har «*en skjønnsmessig adgang til å unnlate bruk av sanksjoner ut fra mer generelle rimelighets- og opportunitetsbetraktninger*». Videre heter det:[45]

> «Flere hensyn tilsier at byggverket bør få bli stående. Herunder vises til at byggverket allerede har stått i forholdsvis mange år, og at byggverket fremstår som svært beskjedent både i størrelse og utforming. Det vil fremstå som urimelig å innlede forfølgning etter så vidt lang tid.
>
> Det som nå aksepteres av Tana kommune, er kun retten til å ha stående eksisterende byggverk. Eventuelle utvidelser eller ombygginger vil være søknadspliktige tiltak, jf. plan- og bygningsloven § 93, og skal behandles av kommunen før eventuelle tiltak kan settes i verk. Ordinært vedlikehold av byggverket kan imidlertid gjennomføres uten forutgående søknadsbehandling».

Vedtaket ble ikke påklaget. Det foreligger videre ingen opplysninger som tilsier at FeFo har hatt innvendinger mot at Jánoš Trosten har en rett som forutsatt i kommunens vedtak. Så vidt vites har FeFo heller ikke opprettholdt jordsalgsstyrets rivningskrav, eller fremmet et nytt krav.

43 Tana kommune, Op. cit, 29. januar 2024, (jnr. 21/2151-13) «*Vedl1 Gammel sak*» s. 2.

44 Tana kommune, Op. cit. 29. januar 2024, (jnr. 21/2151-13) «Vedl2 Saksfremlegg – eksisterende byggverk» s. 2–3.

45 Tana kommune, Op. cit. 29. januar 2024, (jnr. 21/2151-13) «Vedl3 Vedr. eksisterende byggverk» s 1–2.

30.6 Kommisjonens vurderinger

30.6.1 Innledning – rettslige problemstillinger

Jánoš Trosten har krevd rett til å ha stående og bruke eksisterende byggverk ved Uvjalánjágoržoaivi, med grunnlag i alders tids bruk og samisk sedvanerett.

Rettserverv ved *alders tids bruk* forutsetter *viss* bruk, som må ha funnet sted i *lang tid*, og ha skjedd i *god tro*. Se foran i punkt 6.3.3. *Samisk sedvanerett* har et særskilt folkerettslig vern gjennom ILO-konvensjon nr. 169 artikkel 8, jf. også artikkel 26 i FNs erklæring om urfolksrettigheter, og er på tingsrettens område en ulovfestet *generell rettsregel* om bruk av fast eiendom i et geografisk avgrenset område, med samme trinnhøyde som formell lov. Også samisk sedvanerett, forutsetter en fast og relativt langvarig bruk, og den rådende rettsoppfatningen må være at bruken er et utslag av en ulovfestet rettsregel, jf. punkt 6.3.5. Høyesterett uttaler i Rt. 1995 s. 644 at lokal sedvanerett og alders tids bruk ofte vil gli over i hverandre i tilfeller der alle eiendommer i et område har utøvd bruk i alders tid.[46]

Fordi Trosten-saken gjelder et mulig individuelt rettighetserverv, anser kommisjonen det naturlig å ta utgangspunkt i reglene om rettighetserverv på grunnlag av enkeltpersoners eller familiegruppers langvarige bruk. I slik tilfeller kan i tillegg til alders tids bruk, også hevdsreglene være et aktuelt rettsgrunnlag. Høyesterett har ved flere anledninger uttalt at tingsretten må anvendes på «*samiske premisser*» når det er spørsmål om samiske rettighetserverv.[47] Som nevnt i punkt 6.3.5.2, innebærer dette blant annet at det ikke kan stilles særlig strenge krav ved anvendelsen av bruksvilkåret og godtrovilkåret.

Saken reiser for det første spørsmål om Trosten-familien har en selvstendig rett til å ha en gamme ved Uvjalánjágoržoaivi i kraft av den gammen familien hadde på stedet før dagens hytte/koie ble bygd, jf. punkt 30.6.2. For det andre er det spørsmål om den planke-lavvuen Jánoš Trosten satte opp der i 1987 eller 1988 og som senere er endret til dagens koie/hytte, har gitt grunnlag for hevdserverv av en rett til å ha et slikt byggverk på stedet, jf. punkt 30.6.3.

30.6.2 Gammerett ved Uvjalánjágoržoaivi

30.6.2.1 Brukens varighet

Forklaringene til Jánoš og Erik Andreas Trosten, og intervjuet som John Aslaksen (Ásllat Jovnna) ga til YLE Sápmi, jf. punkt 30.3.1, 30.3.2 og 30.4.4, sannsynliggjør at Trosten-familiens første gamme ved Uvjalánjágoržoaivi ble oppført ca.

46 Rt. 1995 s. 644 (*Balsfjord*) på s. 650.

47 Se bl.a. HR-2016-2030-A (*Stjernøya) avsnitt* 85, HR-2018-456-P (Nesseby) avsnitt 125 og HR-2024-982-S avsnitt 71 (flertallet) og avsnitt 248, 253 og 292 (mindretallet).

1920–1922. Erik Andreas Trosten har riktignok i intervju 9. november 2021 opplyst at familien på 1800-tallet hadde en liten buestangsgamme på stedet, men hans opplysningene om når denne gammen ble satt opp og når den falt ned, er så vidt vage at de ikke uten videre kan legges til grunn.

Videre sannsynliggjør Jánoš Trostens og Erik Andreas Trostens forklaringer, og de skriftlige opplysningene gjengitt i punkt 30.5, at Jánoš Trosten i 1987 eller 1988 satte opp den umiddelbare forløperen til dagens byggverk i form av en «*planke-lavvu*» på 5,25 m². Etter relativ kort tid ble dette byggverket ombygd til dagens hytte/koie på 7,5 m².

Når det gjelder mulige bruksavbrudd, var Jánoš Trosten på høringsmøtet 15. mars 2023 usikker på hvor lenge den gammen han sa at var blitt ført opp i 1922 var nedfalt før det ble satt opp et nytt byggverk på stedet, jf. punkt 30.3.1. Erik Andreas Trosten sa i intervju med NIKU 11. november 2015 at familien hadde hatt gamme ved Uvjalánjágoržoaivi fra 1920 til 1945, og en «*planke-lavvu*» der fra 1987 til den i 1990 ble ombygd til dagens hytte, jf. punkt 30.3.2. I intervju 9. november 2021 fortalte han om et avbrudd i gammebruken i henimot 10 år, fra ca. 1967 til midten av 1970-tallet. Hans sprikende opplysninger gjør at det knytter seg en viss usikkerhet med hensyn til tidspunktet for og varigheten av bruksavbruddet.

Kommisjonen har lagt mest vekt på de opplysningene Erik Andreas Trosten ga til NIKU i 2015. Dette intervjuet er *nærmest i tid* til bruken av gammeplassen/gammen og bruksavbruddet, og det er gjort over fem år *før* rettighetsmeldingen ble sendt til kommisjonen. Kommisjonen legger derfor til grunn at det har vært et avbrudd i Trosten-familiens gammebruk ved Uvjalánjágoržoaivi i ca. 42 år, fra ca. 1945 til 1987/1988.

30.6.2.2 Alders tids bruk

Det kan ikke angis noen absolutt grense for hvor lang *brukstid* som kreves for rettserverv med grunnlag i alders tids bruk. I juridisk teori er det uttalt at rundt 100 års bruk er en retningslinje i den samlede vurderingen av om alders tids bruk foreligger, og at den nedre tidsgrensen kan settes til ca. 50 år.[48] Kommisjonen har ikke funnet eksempler fra rettspraksis på at brukstid under 60 år har vært tilstrekkelig. Se nærmere i punkt 6.3.3.2.

Det kan heller ikke angis en absolutt grense for hvor langt et eventuelt *bruksavbrudd* kan være før et pågående rettighetserverv avbrytes, etter reglene om alders tids bruk. I Selbudommen kom Høyesteretts flertall til at et bruksavbrudd i en del av tvisteområdet på ca. 25 år ikke var til hinder for at bruken før og etter avbruddet kunne ses i sammenheng.[49]

I nærværende sak ble Trosten-familiens gamme ved Uvjalánjágoržoaivi *ikke* brukt på ca. 42 år, jf. punkt 30.6.2.1. Riktignok må gammen ha stått også en del år etter at bruken av den tok slutt, og utad signalisert at gammeplassen var i bruk. Styrken av et slikt signal vil imidlertid ha blitt svekket etter hvert som gammen har forfalt, og som det vil bli redegjort for i punkt 30.6.2.3, er det sannsynlig at gammen falt ned en gang mellom 1960 og 1965.

Den samlede brukstiden av gammeplassen utgjør rundt 80 år (1920/22 til 1960/65 og 1987/88–2026). Bruksavbruddet på rundt 25 år (1960/65–1987/88) utgjør over 1/4 av brukstiden, og gammen var ikke i bruk i anslagsvis 20 av de årene den sto oppe. Sett i lys av at rundt 80 år er en kort brukstid i alders tids bruk sammenheng, og at rundt 25 år er et langvarig bruksavbrudd, legger kommisjonen til grunn at *tidsvilkåret* for alders tids bruk-erverv *ikke* er oppfylt. Det er derfor ikke nødvendig å vurdere bruksvilkåret og godtrovilkåret.

30.6.2.3 Hevd

Det er videre spørsmål om det på grunnlag av Trosten-familiens gammebruk i tidsperioden 1920–1945 er opparbeidet gammerett ved Uvjalánjágoržoaivi, etter de dagjeldende hevdsreglene i NL (1687) 5-5-3, og om en eventuell gammerett fortsatt er i behold.

Sakens opplysninger tyder på at Trosten-familiens bruk av gammeplassen fra 1920 til 1945 oppfyller vilkårene for hevdserverv (minst 20 års bruk tilsvarende en bruksrettshavers bruk basert på en beskyttelsesverdig oppfatning om at bruken var berettiget). Det må imidlertid vurderes hvilken betydning manglende bruk og vedlikehold av gammen i 42 år (fra 1945 til 1987/88) har for dagens rettsforhold, og om dette har ført til at gammeretten har bortfalt.

Som hovedregel skal det mye til for at en etablert rettighet bortfaller. Ren ikke-bruk er ikke alene tilstrekkelig grunn for rettighetsbortfall.[50] Det følger imidlertid av rettspraksis at en rettighet kan falle bort hvis rettens innehaver har opptrådt (klanderverdig) passivt i lengre tid. Et eksempel på dette er at eieren av et byggverk i utmark gjennom manglende bruk- og vedlikehold har latt byggverket forfalle, og derved signalisert et manglende behov for eller et manglende ønske om å beholde byggverket. Typisk vil retten til byggverk som er så «*forfalne at de må anses oppgitt*» kunne falle bort. Se Rt. 1948 s. 533 (Eidfjord) og Rt. 1986 s. 148 (Ullensvang) og omtalen av disse dommene blant annet i punkt 29.5.4.2 og 41.5.2.

I Trostens sak er spørsmålet som nevnt, om ikke-bruk og manglende vedlikehold i ca. 42 år, har ført til at en tidligere gammerett har falt bort. Det foreligger ingen konkrete eller

48 Gunnar Eriksen, Alders tids bruk, 2. utg. (2008) s. 190 og 195, jf. også s. 186–195.

49 Rt. 2001 s. 769 på side 809 (flertallet) og s. 829–830.

50 Carl Jacob Arnholm, *Passivitetsvirkninger*, 1932 s. 76–77. Se også Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 58.

sikre opplysninger om når gammen ved Uvjalánjágoržoaivi falt sammen. Jánoš Trostens bror, Viktor Trosten, har imidlertid forklart at en tradisjonell gamme kan stå i 20–30 år.[51] John Aslak Johansen har opplyst at en gamme normalt ikke står lenger enn ca. 15 år.[52] Kommisjonen legger etter dette til grunn at gammen falt ned en gang mellom 1960 og 1965, anslagsvis 15–20 år etter at bruken og vedlikeholdet tok slutt i 1945.

Gammeplassen ble *igjen* tatt i bruk i 1987 eller 1988, da Jánoš Trosten bygde en «*planke-lavvu*» der, og søkte om feste av gammetomt. Det foreligger ikke opplysninger om at han eller andre i Trosten-familien før 1987/88 tok initiativ til å gjenreise gammen, eller på annen måte fremmet egen rettighetsposisjon. Perioden med ikke-bruk av gammeplassen utgjør minst 22 år, og den forutgående perioden med manglende bruk og vedlikehold av gammen utgjør 20 år, til sammen 42 år. Det er derfor overveiende sannsynlig at den gammen som var i bruk frem til 1945, var «*oppgitt*» da Jánoš Trosten bygde planke-lavvuen i 1987/88.

Kommisjonen legger etter dette til grunn at en tidligere etablert individuell gammerett ved Uvjalánjágoržoaivi har falt bort, som følge av ikke-bruk og manglende vedlikehold av den gammen som sto der. Se ellers kommisjonens vurderinger av likeartede gammesaker blant annet i kapittel 29, 41–43, 45, 46 og 49, og i Karasjok-feltet.[53]

30.6.3 Rett til hytte/koie ved Uvjalánjágoržoaivi med grunnlag i bruk etter 1987

30.6.3.1 Innledning

Jánoš Trosten har ikke krevd eiendomsrett til den plassen ved Uvjalánjágoržoaivi der han i 1987/88 satte opp en «*planke-lavvu*» og i dag har en gamme/koie, men bruksrett, jf. punkt 30.3.1. Kommisjonen forstår det slik at den bruksretten han krever å få anerkjent, er en rett til å ha det eksisterende byggverket stående på plassen. Spørsmålet er derfor om hans bruk av plassen *etter* 1987/88 har gitt grunnlag for hevdserverv av en rett med et slikt innhold.

En konsekvens av at kommisjonen i punkt 30.6.2 har lagt til grunn at Trosten-familien ikke har individuell *gammerett* ved Uvjalánjágoržoaivi i kraft av alders tids bruk eller hevd, er at spørsmålet om bruken *etter 1987/1988* har gitt grunnlag for en rett til å ha *hytte/koie* på stedet, må vurderes uavhengig av familiens tidligere gammebruk, når det gjelder tidsvilkåret og bruksvilkåret. Gammebruken vil imidlertid ha betydning for vurderingen av godtrovilkåret.

51 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Viktor Trosten*, 16. og 22. november 2023 (jnr. 22/2148-20) s. 10.

52 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med John Aslak Johansen*, 15. januar 2024 (jnr. 19/1149-11) s. 7.

53 Finnmarkskommisjonen, *Rapport felt 4, Karasjok, bind 2*, 2019 punkt 9.8.4.2 (5) og 11.6.4.8.

30.6.3.2 Tidsvilkåret

Hevdstiden for bruksrettigheter som vises ved en «*fast tilstelling*», er 20 års bruk «*i samanheng*», jf. hevdslova § 8 første ledd, sammenholdt med § 7 andre ledd og § 2.

Det er uomtvistet at Jánoš Trosten i 1987 eller 1988 bygde en «*planke-lavvu*» på 5,25 m² på den tidligere gammeplassen ved Uvjalánjágoržoaivi, og at denne noen få år senere ble ombygd til en hytte/koie på 7,5 m². Trostens hytte/koie er en «*fast tilstelling*» i hevdslovens forstand. Det er også på det rene at byggverket ved Uvjalánjágoržoaivi har stått der siden 1987 eller 1988, og at det har vært i sammenhengende bruk siden den gang. Dette gir per 2026 en brukstid på nesten 40 år. Tidsvilkåret for hevdserverv er oppfylt.

30.6.3.3 Bruksvilkåret

Det følger av hevdsloven § 7 første ledd at hevderens bruk må samsvare med bruken til en «*bruksrettshavar*». Dette innebærer at bruken må samsvare med det som ville vært naturlig for innehaveren av en tilsvarende bruksrett, og korrespondere med den retten hevderen mener å ha ervervet, jf. punkt 6.3.2.2. Spørsmålet er derfor om Jánoš Trostens bruk av den tidligere gammeplassen ved Uvjalánjágoržoaivi siden 1987/88 tilsvarer den bruken innehaveren av en rett til å ha en hytte/koie stående i utmark ville ha utøvd i et likeartet område.

Det er i Tana lange tradisjoner for å føre opp gammer og andre enkle byggverk i utmark til bruk under tradisjonell utmarkshøsting. Jánoš Trostens byggverk ved Uvjalánjágoržoaivi inngår i denne tradisjonen. Det er ingen holdepunkter for at hans bruk av byggverket og den plassen der det står, ikke tilsvarer en bruksrettshavers bruk. Bruksvilkåret er derfor oppfylt.

30.6.3.4 Godtrovilkåret

(1.) Godtrovilkåret i hevdslova § 4 første ledd gjelder etter § 7 andre ledd også for hevd av bruksrett, og lyder: «*Den som veit at han ikkje eig tingen, hevdar ikkje. Det same gjeld den som ikkje veit det avdi han ikkje har vore så aktsam som han burde etter tilhøva*».

Kravet om aktsom god tro innebærer at hevderen ikke må kunne bebreides for å ha trodd at bruken hadde grunnlag i en rettighet som korresponderte med bruken. Vedkommende må heller ikke kunne bebreides for ikke å ha forsøkt å klarlegge den underliggende rettighetssituasjonen dersom forholdene rundt hevdsbruken tilsa at en slik undersøkelse burde vært gjort. Det er ikke et krav at den gode troen var til stede da hevdsbruken startet, men den gode troen må være til stede i full hevdstid. Se nærmere om godtrovilkåret i punkt 6.3.2.3.

Hovedspørsmålene i saken her er derfor om Jánoš Trosten mente at han hadde rett til å føre opp et byggverk på familiens tidligere gammeplass ved Uvjalánjágoržoaivi, om han kan bebreides for å ha hatt denne oppfatningen, og om han hans

aktsomme gode tro har vært til stede i full hevdstid, som i dette tilfellet utgjør 20 år, jf. punkt 30.6.3.2.

Ved vurderingen av disse spørsmålene oppstår det også flere underspørsmål. Det er spørsmål om Trosten var i aktsom god tro da han i 1987/88 satte opp planke-lavvuen, eller om aktsom god tro først oppsto senere. Videre er det spørsmål om jordsalgskontors avslag og vedtak om rivning har fratatt Trosten hans gode tro, eller om den manglende effektueringen av vedtakene snarere kan ha etablert god tro eller styrket Trostens gode tro, eller om dette kan anses som utslag av «tålt bruk» som ikke kan gi grunnlag for god tro. Saken reiser også spørsmål om å anvende norsk tingsrett på «*samiske premisser*», og om forholdet mellom tradisjonelle samiske rettsoppfatninger og norsk statlig reguleringspraksis.

(2.) Det må ved vurderingen av Trostens gode tro *da han satte opp planke-lavvuen i 1987/88*, ses hen til at det i Tana har vært en langvarig tradisjon at folk har ført opp gammer og andre enkle byggverk i sine høstingsområder uten å søke om tillatelse fra myndighetene. Det var først i 1978 at Finnmark jordsalgskontor tok initiativ for å regulere gammebyggingen på den usolgte grunnen i Finnmark. Initiativet ledet til den såkalte gammeparagrafen som var inntatt i § 17 i forskrift 27. oktober 1983 nr. 2153 om salg og feste gjeldende for Finnmark jordsalgskontor, og som forutsatte jordsalgskontorets tillatelse for gammebygging. I forkant av vedtaket av gammeparagrafen, ble saken sendt på høring til blant annet Finnmark fylkeskommune og kommunene i Finnmark.[54] Se også omtalen i punkt 8.5.3.3 og 8.5.4.5.

Tana kommunestyre uttalte at det «*ser på gammebygging som en gammel hevdrett for kommunens innbyggere (i forbindelse med jakt, fangst, fiske, bærplukking og friluftsliv)*». Kommunestyret var imidlertid enig i at «*ukontrollert gammebygging må unngås*», og ber om å få «*utvisningsrett til tomt og utarbeide regler for bygging i eget område*».[55]

Den tradisjonelle rettsoppfatningen i Tana synes å ha vært at folk hadde rett til å sette opp gammer i sine høstingsområder uten å spørre noen om tillatelse,[56] men det er ikke nødvendigvis noen egentlig motstrid mellom den lokale rettsoppfatningen og kommunestyrets utsagn om at det er behov for å regulere utøvelsen av retten. At det oppstår behov for å regulere utøvelsen av en virksomhet som i utgangspunktet foregikk i uregulerte former og som festnet seg som en rettighet, er ikke unikt for bygging av gammer og liknende enkle byggverk i utmark, men et forhold som også gjelder for andre opprinnelige rettigheter.

Når det gjelder rettsoppfatningen i Tana, kan det også vises til at FeFo som nevnt i punkt 30.4.1 i brev 27. april 2024 uttalte følgende om den lokale gammetradisjonen og det rettslige grunnlaget for oppføring og bruk av gammer og enkle byggverk i utmark: «*Det er en svært langvarig tradisjon som knytter retten til gammer i utmarka til en konkret næringsutøvelse eller en ressursutnytting som høsting av multer, fisking, slåtter osv. i Finnmark. Enkelte mindre fangsthytter har vært bygget på det samme rettslige grunnlaget*».

Videre viser både det store antallet rettighetsmeldinger om gammerett som kommisjonen har mottatt, anførsler på høringsmøtene og informasjon gitt i kommisjonens og NIKUs intervjuer at rettsoppfatningen i Tana om at folk har rett til å sette opp gammer og liknende byggverk på familiens tradisjonelle gammeplasser fortsatt står sterkt. Den lokale rettsoppfatningen var neppe svakere da Jánoš Trosten satt opp sitt byggverk i 1987/88.

Gammeparagrafen i 1983-forskriftens § 17 forutsatte imidlertid at oppføring av gammer i Finnmark krevde tillatelse fra jordsalgskontoret. Spørsmålet er derfor om Jánoš Trosten i 1987/88 kan ha vært i aktsom god tro med hensyn til at han hadde rett til å føre opp et byggverk på den aktuelle gammeplassen, uten slik tillatelse.

Ved denne vurderingen må det ses hen til at den lokale og samiske gammetradisjonen i Tana om rett til oppføring av gammer og liknende byggverk i høstingsområdene på dette tidspunktet fortsatt sto sterkt. Jánoš Trostens oppføring av byggverket var et utslag av denne tradisjonen, og er et forhold som er egnet til å styrke hans gode tro. Det forholdet at hans forfedre hadde en gamme på stedet fra ca. 1920 til ca. 1945, og oppfattet plassen som familiens gammeplass, har etter alle solemerker også styrket hans rettsoppfatning og gode tro.

Som det fremgår av punkt 30.3.1, har Trosten overfor kommisjonen gitt uttrykk for at han har *rett* til å ha stående og bruke eksisterende hytte/koie ved Uvjalánjágoržoaivi, med grunnlag i alders tids bruk og samisk sedvanerett. Han har gjort gjeldende liknende anførsler overfor jordsalgsmyndighetene og Tana kommune. Blant annet viste han i et brev sendt til Statskog Finnmark 3. april 1997 til at byggverket ikke kan anses ulovlig oppsatt når det «*er oppsatt på mine forfedres gammeplass og jord, og at undertegnede med dette fører videre forfedrenes tradisjoner*».[57] Det er ingen holdepunkter for at den rettsoppfatningen Trosten her uttrykker, avviker fra den rettsoppfatningen han hadde da han satte opp byggverket i 1987/88.

54 Se Finnmark Jordsalgsstyres protokoll i sak 87/78, 22. september 1978 s. 1–17 (der også de innkomne høringsuttalelsene er gjengitt), bilag 1 til FeFos oversendelse til kommisjonen 27. april 2024 (jnr. 14/294-69).

55 Uttalelsen er gjengitt på s. 2–3 i FeFos oversendelse til kommisjonen, 27. april 2024 (jnr. 14/294-69). Den avviker noe fra formannskapets innstilling, men fikk sin endelige utforming etter forslag fra Senterpartiet.

56 Steinar Pedersen, *Noen momenter om samisk gammetradisjon i eldre og nyere tid*, 27. august 2003 (jnr. 14/288-35) s. 31.

57 Tana kommune, *Oversendelse til kommisjonen*, 29. januar 2024 (jnr. 21/2151-13), «Vedl1 *Gammel sak*» s. 41.

Ved vurderingen av Jánoš Trostens god tro i 1987/88 må det også ses hen til at statens eierrådighet var omstridt, spesielt i indre Finnmark. Kommisjonen har tidligere vist til at staten ved utformingen av Samerettsutvalgets mandat i oktober 1980 erkjente at i alle fall deler av den usolgte grunnen i Finnmark kunne ha andre eiere enn staten, og lagt til grunn at statens grunneierdisposisjoner etter 1980 ikke kunne vektlegges ved vurderingen av eiendomsretten til den usolgte grunnen i Karasjok.[58] Utmarksdomstolens flertall sluttet seg til synspunktet om at de nevnte forholdene «*tilsier at statlige disposisjoner foretatt etter 1980 ikke kan vektlegges*» og viste til at det også kan «*argumenteres for at ytterpunktet må skyves lenger tilbake enn 1980*».[59]

Et forhold som kan frata en mulig hevdserverver aktsom god tro, er at eieren direkte overfor hevderen gir uttrykk for et annet syn på rettighetsforholdene enn hevderen.[60] I Trostens tilfelle synes imidlertid jordsalgsmyndighetene først å ha uttrykt et avvikende syn overfor Trosten *etter* at byggverket var satt opp. Myndighetenes avslag på Trostens søknader og rivningsvedtak er derfor uten betydning for vurderingen av hans gode tro i 1987/88.

Kommisjonen har i punkt 30.6.2 konkludert med at bruksoppholdet på 42 år fra 1945 (da Trosten-familiens gammebruk ved Uvjalánjágoržoaivi tok slutt) til 1987/88 (da Jánoš Trosten satte opp et nytt byggverk på stedet), har ført til at familien i 1987/88 ikke hadde en individuell gammerett på stedet. Når tingsretten skal anvendes på samiske premisser, vil imidlertid den tidligere gammebruken, sammen med lokal sedvane og gammetradisjon, samiske rettsoppfatninger og omstridt statlig eierskap, etter kommisjonens syn danne et plausibelt grunnlag for Jánoš Trostens gode tro på oppføringstidspunktet i 1987/88.

(3.) Spørsmålet er videre om det *mellom 1988 og 1992* skjedde noe som kan ha brakt Jánoš Trosten ut av god tro. Han søkte 25. mars 1988 om feste av gammetomt for byggverket ved Uvjalánjágoržoaivi. Jordsalgskontoret avslo søknaden 15. november 1989, med henvisning til en samlet vurdering av interessene i området, særlig reindriftsinteressene. Trosten ble samtidig informert om at mulighetene for å få tillatelse var større dersom han søkte om tomt til næringshytte. Han søkte om slik tomt 31. januar 1990, men fikk avslag 16. april 1991 med pålegg om å rive bygget innen 1. august 1991. Trosten påklaget vedtaket, men klagen førte ikke frem og ny rivningsfrist ble satt til 1. september 1992. Jordsalgskontoret avslo hans søknad om utsatt rivningsfrist 27. mai 1992, men forespeilet «*ny behandling*», med et positivt utfall, dersom reindriftsorganene (reinbeitedistriktet og områdestyret) omgjorde sine uttalelser/vedtak, jf. punkt 30.5.1. Dette skjedde imidlertid ikke, men byggverket ble stående.

Etter hevdslova § 6 første ledd vil søksmål mot hevderen stoppe hevden, men bare dersom saksøkeren vinner frem. Et utenomrettslig krav mot hevderen er derimot ikke fristavbrytende. Det kreves forliksklage eller stevning.[61] Høyesterett uttalte i *Svartskog-dommen* at det må vurderes konkret om en rettslig tvist, herunder trussel om søksmål, gir grunn til å rokke ved erververens gode tro. I Svartskog-saken hadde politiet vært koblet inn, men hadde henlagt saken. Høyesterett la derfor til grunn at bruksutøverne fortsatt var i god tro.[62]

I nærværende sak ble det *ikke* tatt ut søksmål mot Trosten. Han ble heller ikke tiltalt, etterforsket eller politianmeldt. Riktignok uttalte jordsalgsstyret i sak 49/91 at politianmeldelse for brudd på straffelovens § 396 kunne være aktuelt, jf. punkt 30.5.1, men dette ble ikke iverksatt. Vilkårene for fristavbrudd i hevdsloven § 6 første ledd er derfor ikke oppfylt.

Som nevnt i punkt 30.6.3.4 (2), kan imidlertid hevderen bringes ut av aktsom god tro dersom eieren direkte overfor hevderen uttrykker et annet syn enn det hevderen har. Jordsalgsmyndighetene har i saken her, gjennom sine vedtak uttrykt en annen oppfatning enn Trosten direkte overfor ham når det gjelder hans rett til å ha et byggverk på det aktuelle stedet. I Svartskog-saken ble imidlertid de lokale oppsitterne ansett å være i aktsom god tro selv om staten som grunneier hadde uttrykt for et annet syn. Dette var en følge av at Høyesterett tilpasset vurderingen av godtrovilkåret til samisk kultur og språk og lokale samiske rettsoppfatninger, og anvendte tingsretten på «*samiske premisser*».

Det er dessuten et moment at jordsalgsmyndighetene ikke ser ut til å ha vurdert Trostens søknader og klager i et tingsrettslig perspektiv. Dette til tross for at han har vist til at han har rett til å bruke tomta og byggverket der med grunnlag i familiens tidligere gammeplass på stedet, alders tids bruk og samisk sedvanerett, jf. punkt 30.5.1.

Jordsalgsmyndighetenes vedtak er fattet etter *en samlet vurdering av interessene* i området, særlig reindriftsinteressene. Dette kommer blant annet til uttrykk da Trosten søkte om utsatt rivningsfrist i mai 1992. Jordsalgsmyndighetene forespeilet da at han kunne få tillatelse dersom han oppnådde en minnelig løsning med reindriftsinteressene i området.

Den manglende vurderingen av Trostens tingsrettslige anførsler bidrar til at det ikke kan utelukkes at han i perioden 1989 til 1992 hadde sin gode tro i behold. Det er riktignok nærliggende at jordsalgsmyndighetenes vedtak i denne

58 Finnmarkskommisjonen, *Rapport felt 4 Karasjok, 2019, bind 1 s. 188.*

59 Utmarksdomstolen for Finnmark, dom 21. april 1923 (UTMA-2021-86077-5 og UTMA-2021-86497-2) s. 85–86. Mindretallet kommenterte ikke spørsmålet. Det gjorde heller ikke Høyesteretts to fraksjoner i HR-2024-982-S.

60 Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 236.

61 Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2005, s. 310.

62 Rt. 2001 s. 1229 (Svartskogen) på s. 1247–1248.

perioden gjorde et markant innhogg i hans gode tro. Høyesteretts føringer om å anvende tingsretten på «*samiske premisser*» gjør imidlertid at det ikke uten videre kan legges til grunn at han ble fratatt sin gode tro. Saken gjelder et tilfelle i møtepunktet mellom bruk basert på tradisjonelle samiske rettsoppfatninger og norsk statlig reguleringspraksis. I et slikt tilfelle er det, sett i lys av ILO konvensjon nr. 169 artikkel 8, ikke opplagt at de samiske rettsoppfatningene må vike.

(4.) Det er videre spørsmål om det har skjedd noe *etter 1992* som har fratatt eller eventuelt styrket Trostens gode tro. Den siste rivningsfristen var satt til 1. september 1992, men byggverket ble ikke revet, og han har frem til i dag videreført bruken. Arkivmaterialet fra FeFo og kommunen tilsier at saken i praksis ble stilt i bero i ca. 9 år – fra 1991 til 2000.

Jordsalgsmyndighetene synes å ha forholdt seg passive i denne perioden. De fulgte ikke opp rivningsvedtaket, og etablerte en generell praksis der byggverk i utmark, oppført *før* 1980 fikk ustedt gammeerklæring eller festekontrakt, mens byggverk oppført *etter* 1980, ble oversendt kommunen for behandling etter plan- og bygningsloven. Trostens byggverk var oppført etter 1980. Han fikk derfor ikke festekontrakt, men saken ble 23. oktober 2000 oversendt til Tana kommune for behandling etter plan- og bygningsloven.

Finnmarkseiendommen overtok grunnbokshjemmelen for det området der byggverket står 1. juli 2006, men synes ikke å ha fulgt opp saken. Kommunen vedtok 4. februar 2009 ikke å innlede forfølgning mot Trostens byggverk ut fra generelle rimelighetsbetraktninger, og det forholdet at byggverket hadde stått der i over 20 år, jf. punkt 30.5.2.

Jánoš Trosten har overfor jordsalgsmyndighetene, kommunen og kommisjonen anført at han har «*rett*» til å ha og bruke eksisterende byggverk og tomt. I rettighetsmeldingen skriver han at «*gammeplassen og koia som står der, har forankring i alders tids bruk og samisk sedvanerett*» og at han har bruksrett «*til å ha gamme/koie ved Uvjalánjágoržoaivi*», jf. punkt 30.3.1. Oppfatningen om at lokalbefolkningen har rett til å føre opp byggverk i egne høstingsområder er som nevnt i punkt 30.6.3.4 (2) utbredt i Tana, og FeFo har 27. april 2024 i brev til kommisjonen vist til at det finnes en svært langvarig tradisjon i Finnmark som knytter retten til gammer og liknende enkle byggverk i utmark til næringsutøvelse eller ressursutnytting.

Jordsalgskontoret oversendte 23. oktober 2000 Trostens søknad til kommunen for behandling etter plan- og bygningsloven, til tross for at han hadde fått frist om å rive byggverket innen 1. september 1992. Oversendelsen kan indikere at jordsalgsmyndighetene ikke anså saken som endelig avgjort, og at Trosten på et tingsrettslig grunnlag kunne ha rett til å ha og bruke eksisterende byggverk. Kommunen synes i alle fall å ha ansett saken som avgjort. I høringsbrevet 9. januar 2001 viser kommunen til at «*rettighetsspørsmål*» er trukket inn i saken, og det er behov for ny behandling av saken for å få en «*endelig avklaring*», jf. punkt 30.5.2.

Det har betydning for vurderingen av godtrovilkåret at jordsalgsmyndighetene og senere FeFo har forholdt seg passive etter 1992. Ingen av dem har i denne perioden gjort noen fremstøt for å få byggverket revet eller iverksatt andre rettslige eller utenomrettslige forføyninger. Dette er et forhold som både er egnet til å etablere god tro hos Trosten, og til å styrke hans gode tro, og spesielt siden han i denne perioden har videreført sin bruk.

Trosten har per juni 2026 hatt et byggverk stående ved Uvjalánjágoržoaivi og brukt det i 38 år (1988 til 2026), og det har gått 34 år siden rivningsfristen utløp i 1992, uten at det er gjort noe for å effektuere rivningsvedtaket. I stedet sendte jordsalgsmyndighetene i oktober 2000 saken til Tana kommune for behandling etter plan- og bygningsloven. Kommunen konkluderte 4. februar 2009 med at Trostens hadde rett «*til å ha stående eksisterende byggverk*» og til å vedlikeholde det, men presiserer samtidig at den «*retten*» som nå «*aksepteres*» ikke omfatter en rett til å utvide byggverket, jf. punkt 30.5.2.

Kommunens vedtak bygger ikke på at Trosten har en tinglig (privatrettslig) rett til å ha byggverket stående, men på at kommunen anser at det vil være «*urimelig å innlede forfølgning*» når byggverket (i 2009) hadde stått i over 20 år, og dessuten var svært beskjedent både i størrelse og utforming. Vedtaket kan dermed ha et visst preg av at kommunen har latt «*nåde gå for rett*», men kommunen aksepterer at Trosten har en rett til å ha byggverket stående, blant annet fordi det var eldre enn 20 år, og dermed hadde stått i full hevdstid.

Det er derfor godt mulig at kommunens vedtak han ha styrket Trostens gode tro, og spesielt FeFo som overtok grunnbokshjemmelen til det stedet byggverket står 1. juli 2006 – i likhet med den tidligere hjemmelshaveren, Statskog Finnmark (i årene 1993 til 2006) – har forholdt seg passiv. Ofte kan uimotsagt bruk, eiers passivitet eller konkludent adferd være tilstrekkelig til å oppfylle godtrovilkåret, eller i det minste underbygge eller styrke hevderens gode tro, og spesielt i tilfeller der bruken har pågått i relativt lang tid.[63]

I Trostens sak har innehaveren av grunnbokshjemmelen der byggverket står forholdt seg passive i lang tid – i utgangspunktet siden høsten 1992, ettersom det da ikke ble gjort noe for å effektuere vedtaket om at byggverket måtte rives innen 1. september 1992, og i alle fall siden jordsalgsmyndighetene 23. oktober 2000 oversendte saken til Tana kommune for behandling etter plan- og bygningsloven. Det er slik kommisjonen ser det, overveiende sannsynlig at Trostens gode tro har blitt styrket i denne perioden, og spesielt fordi han fortsatte å bruke byggverket på samme måte som før, uten protester fra

63 Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 225 og 238–239.

hjemmelshaverne. Kommisjonen legger etter dette til grunn at godtrovilkåret er oppfylt i full hevdstid.

Sett i lys av at han i 1987/88 førte opp byggverket uten å søke om tillatelse, til tross for at dette var et krav etter den dagjeldende § 17 i jordsalgsforskriften, er det riktignok noe usikkert om han var i god tro på oppføringstidspunktet. Det er også noe usikkert om han har blitt brakt ut av god tro som følge av at jordsalgsmyndighetene i årene mellom 1989 og 1992 avslo hans søknader om feste og fattet rivningsvedtak. Det kan imidlertid ikke utelukkes at han var i god tro alt fra oppføringstidspunktet, og at avslagene og rivningsvedtakene ikke brakte ham ut av god tro. Slik kommisjonen ser det er det imidlertid overveiende sannsynlig at han i alle fall fra og med jordsalgsmyndighetenes oversendelse av saken til Tana kommune 23. oktober 2000 var i god tro med hensyn til å ha en tinglig rett til å ha stående, bruke og vedlikeholde sin hytte/koie ved Uvjalánjágoržoaivi.

30.6.3.5 Konklusjon

Jánoš Trostens har med grunnlag i hevd opparbeidet rett til å ha stående, bruke og vedlikeholde sin hytte/koie ved Uvjalánjágoržoaivi i forbindelse med utøvelse av tradisjonell utmarkshøsting. Se figur 30. Retten omfatter ikke rett til utvidelser av eller påbygg til hytta/koia.

31. FAMILIEN HELANDER

31.1 Hva saken gjelder

Saken gjelder rett til gammeplass ved Ciikojohka, og andel i kollektiv rett til et utmarksområde på om lag 75 km² ved Ciikojohka/Máskejávri i Tana kommune. Se figur 31.

Kravsområdet overlapper med rettighetsmeldingene fra Tana kommune og Sohpar (begge behandlet i kapittel 8). I tillegg overlappes kravsområdet helt eller delvis av kravene fra Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš (kapittel 9), Reinbeitedistrikt 7 Rakkonjárga (kapittel 10), Badje-Deanu Siida (kapittel 13), Sámiid meahcit (kapittel 15), Polmak bygdelag (kapittel 16), Masjok bygdelag (kapittel 19), Bygdefolket i Vestre Seida (kapittel 21), Samer på finsk side av riksgrensen (kapittel 26), Erik og Inga Trostens etterkommere (kapittel 29), Eli og Ragnhild Rajala Lautz (kapittel 32) og Etterkommere av Johan Johansen Wigelius (kapittel 39).

Ved brev 12. mars 2016 (jnr. 16/403-1) orienterte Alfred Helander og Anna Ragnhild Våga kommisjonen om Helander-familiens gamme ved Ciikojohka og om familiens utmarkshøsting i «*Ciikojohka, Masjokvannet [Máskejávri], Moskosskáidi, Doardna, Hánaskaidi, Dunkrattelva [Uvjalátnjá] og Máskevárri*». Kommisjonen bekreftet 13. april 2016 å ha mottatt henvendelsen (jnr. 16/403-2). På høringsmøtet 14. mars 2019 avga Alfred Helander og Anna Ragnhild Vågas ektefelle, Kåre Arne Våga, forklaring (jnr. 16/403-6 og 16/403-7). Alfred Helander ga supplerende opplysninger i intervju 25. oktober 2023 (jnr. 16/403-15).

Kommisjonen ba 25. oktober 2023 Tana kommune om å oversende gammeerklæring for gammen i Ciikojohka (jnr. 16/403-14). Kommunen besvarte henvendelsen 8. november 2023 (jnr. 16/403-18). Kommisjonens intervjuer med Birgit Sonja Ingeborg Gaup 29. mai 2018 (jnr. 16/403-3), Erik Andreas Trosten 21. september og 9. november 2021 (jnr. 16/403-8 og 16/403-9), Marit Anna Halonen 9. februar 2022 (jnr. 16/403-10) og Jan Atle Samuelsen 21. april 2023 (jnr. 16/403-12) har også gitt opplysninger med relevans for behandlingen av Helander-familiens krav. Det samme gjelder opplysninger gitt av Polmak bygdelag og Eli og Ragnhild Rajala Lautz på kommisjonens høringsmøte 16. mars 2023 (jnr. 14/292-52 s. 111–123 og 124–133).

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš oversendte 18. juni 2023 en merknad til alle rettighetsmeldinger som gjelder områder innenfor distriktets vinterbeiteområde (jnr. 14/1434-38), men uten spesifikt å vise til meldingen fra Helander-familien.

Finnmarkseiendommen (FeFo) har 27. april 2024 oversendt et notat med en del generelle synspunkter på retten til å ha og oppføre gammer i Finnmark (jnr. 14/294-69).

31.2 Nærmere om sakens bakgrunn

[Klemet] Alfred Helander (f. 1945) og Anna Ragnhild (Helander) Våga (f. 1943) er søsken og bor i henholdsvis Polmak i Tana kommune og Neiden i Sør-Varanger kommune. Deres foreldre var (John Erik) Henrik Helander (1904–1986) og Elen Marit (Halonen) Helander (1908–1998) som bodde i Polmak.[1] Henrik Helander var sønn av John Johansen Hellander (1865–1938) og Elen Margrethe (Aslaksdatter) Hellander (1873–1949).

Kravsfremsetternes farmor, Elen Margrethe Hellander, var datter av Aslak Henriksen Rasmus (1832–1909) og Anne Martinsdatter (1833–1897). De bodde trolig i Båteng.[2] Anne Martinsdatters foreldre var Agnethe Johnsdatter (Bynes) (1794-ukjent dødsår) og Morten (Martin) Andersson (Andersen).[3] Agnethe Johnsdatter var datter av Marte (Marit) Erichsdatter (1764-ukjent dødsår) og John Nielsen Halten (1762–1825).[4] De bodde i Polmak. To av Martes brødre het Johan (Johannes) Erichsen (1780–1839) og Henrik Erichsen (1762–ukjent dødsår).[5]

1 Aage Solbakk, *Tanadalen – slekter – historie*, 2001 s. 677. Opplysninger om fødsels- og dødsår er også hentet fra folkeregisteret.
2 Aage Solbakk, Op. cit., 2001 s. 360. Ifølge Erik Schytte Blix, *Nesseby- og Polmakslekter*, 1967 s. 215–216 ble de «boende i Polmak».
3 Aage Solbakk, Op. cit., 2001 s. 360 og s. 579.
4 Aage Solbakk, Op. cit., 2001 s. 359.
5 Aage Solbakk, Op. cit., 2001 s. 328 (Johan) og 337 (Henrik).

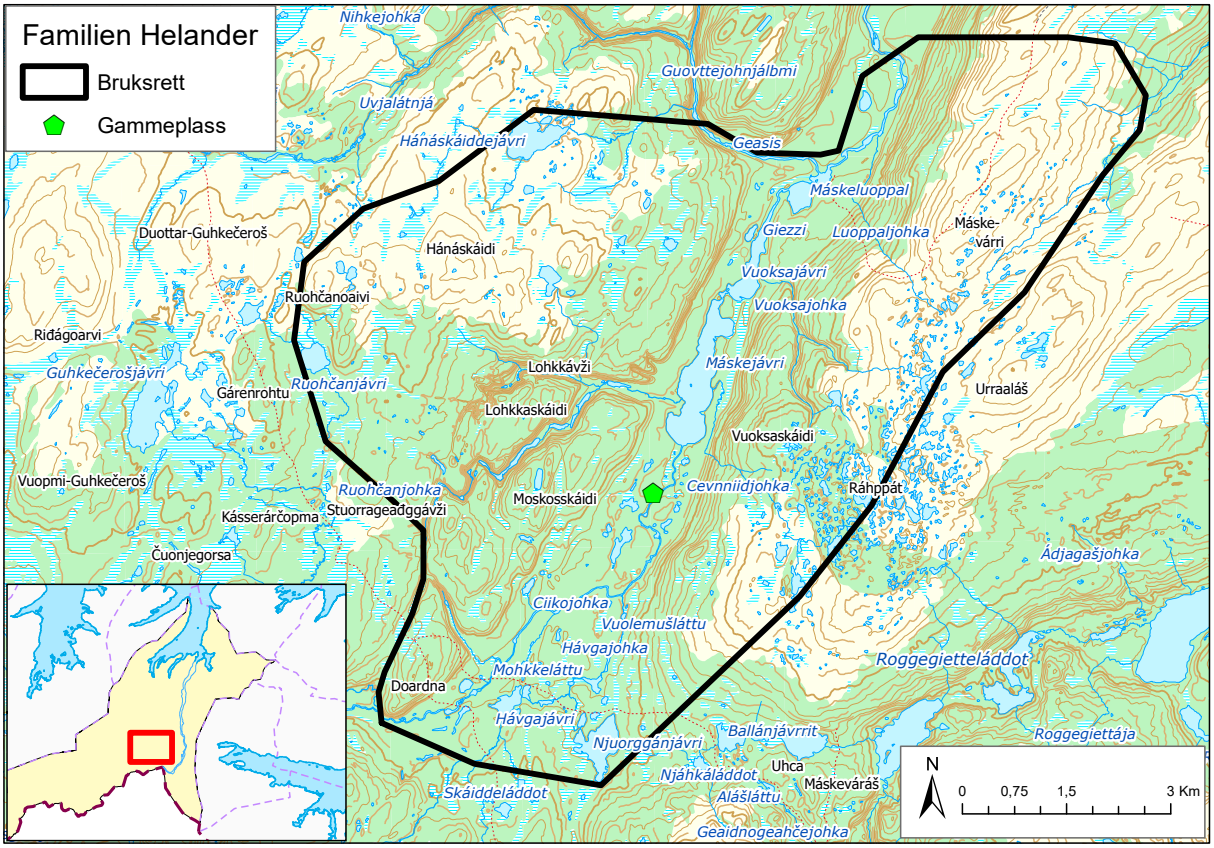

Figur 31

Kravsfremsetternes farfar, John Johansen Hellander, var sønn av Johan Abrahamsen Hellander (1833–1915) og Karin Johnsdatter Lukkari (1842–1875) som bodde i Utsjok.[6]

31.3 Bemerkninger fra Helander-familien

Alfred Helander og Anna Ragnhild Våga presiserer i sitt *brev 12. mars 2016* til kommisjonen at de representerer familien Helander, men angir ikke hvilken personkrets som står bak kravet.

De opplyser at det ble satt opp en gamme ved Ciikojohka i 1856, og at den «*har vært utgangspunkt for familien i forbindelse med høsting av naturen i områdene rundt*».[7] Om bruken skriver de at familien i generasjoner har jaktet, fisket laks og sik, plukket bær, høstet gress til dyr og høstet sennagress i området. Familien har oppholdt seg i gammen i lengre perioder i forbindelse med høstingen. Videre forklarer de at familien har fisket med garn, hovedsakelig i Masjok-elva (Máskejohka) og Dunkrattelva (Uvjalátnjá), i Masjokvannet (Máskejávri) og i Ciikojohka. De har også jaktet/fangstet ryper med gevær og snarer. De opplyser at høsting av naturen i form av jakt, fiske og bærplukking fremdeles er viktig for familien, og gammen og områdene rundt er utgangspunkt og samlingssted for familiens medlemmer i forbindelse med disse aktivitetene.

I brevet presiserer de at de ikke ønsker særrettigheter, men at «*området skal kunne brukes av alle*», men at dersom noen skal ha særretter til bruken av området «*må det være Helander-familien som kan dokumentere å ha vært der og brukt området siden 1856.*» De frykter at de kravene som er satt frem for kommisjonen vil begrense familiens tradisjonsbundne bruk av området, og anfører at andres krav om å få

6 Aage Solbakk, Op. cit., 2001 s. 676 og Erik Schytte Blix, *Nesseby- og Polmakslekter*, 1967 s. 193–194.

7 Alfred Helander og Anna Ragnhild Våga, Brev til kommisjonen, 12. mars 2016 (jnr. 16/403-1).

disposisjonsretten over området må avvises «*med bakgrunn i familien Helanders historiske bruk av området*».[8]

Anna Ragnhild Vågas ektefelle, Kåre Arne Våga (f. 1943), sa på *høringsmøtet 14. mars 2019* at familien Helander har hatt gammen ved Ciikojohka siden «*1850–60-tallet*». Han fremholdt at familien har brukt gammen under høsting a*v* «*sennagress, gress, bær, vilt og ikke minst fisk som de fisket opp Dunkratt-elven, Masjokelven og Masjokvannene*». Familien har også hatt stabbur og høyskjå der.[9] Om gammen og bruken av området sa han videre:[10]

> «Vi har da ønsket, og vi har jo nå restaurert den gammen flere ganger. Jeg har vært med på å restaurere den gammen flere ganger, og den siste restaureringen som vi har fått godkjent av Tana kommune, det er for to år siden, så den er en helt nyrestaurert gamme. Det er en åpen [ulåst] gamme for alle. Vi ønsker at området fortsatt skal kunne brukes på lik linje, og det er det vi har sagt i vårt brev som vi har sendt inn her, at det skal kunne brukes på samme måte som det har vært brukt gjennom generasjoner. En åpen gamme som alle kan ta [seg] inn [i] ved uvær og slike ting, og som kan brukes der, men at vi står som eier av den. Vi ønsker ingen – som jeg sier, vi har ikke satt frem krav om noen spesielle særrettigheter, men vi har satt frem en påstand om at vi ønsker at det området, dvs. området Hánaskáidi og innover mot hele det området rundt omkring der, blir brukt slik det har vært brukt gjennom generasjoner.»

Alfred Helander presiserte at de med «familien Helander» mener etterkommerne etter hans bestefar, John Johansen Hellander (1865–1938): «*Det er bestefar, og det er faren min og det er vi som har brukt [gammen] i alle år, og det er også svigersønnene til bestefar som også brukte det området i sin tid, men de er falt bort*». Alfred gjentok også at de ikke krever særretter, men at «*alle sammen skal få lov å utnytte [og] bruke området, slik det er gjort til nå, og ikke noe mer*». Han forklarte at det også var utmarksslåtte på «*myrene ned mot vannet*», og at det før var jorder rundt gammen, og at de slo der «*det var mulig å slå*». De skar også sennagress, og tørket det «*der oppe*». Ifølge Alfred ble gammen først brukt av bestefaren og slekta til hans ektefelle, Elen Margrethe (Aslaksdatter) Hellander (1873–1949).[11]

Kåre Arne Våga fortalte at de i dag bruker området til jakt og fiske; «*Ikke slår vi gress der, ikke henter vi sennagress der osv., men gammen er et knutepunkt for de aktivitetene som både jeg og Alfred driver med, og ikke minst, som også barna våre driver med*». Han presiserte at de «*har etterkommere som vil bruke det på samme måte som vi*», og de ønsker at det ikke skal bli restriksjoner i deres fremtidige bruk. Han avviste imidlertid at de har en sterkere rett enn andre med bakgrunn i den tradisjonelle bruken av området: «*før i tiden da faren min var yngre, så var det jo folk i området i Polmak der som også brukte det området hvert år til fiske*».[12]

På spørsmål om hvem han betrakter som eier av gammen, svarte Alfred Helander at «*Ja, når vi har bygd den, og vi har restaurert den gamle gammen, og nå når vi har laget [en] ny gamme, så må vi jo regnes som eier*». Den nye gammen ble oppført i 2017, etter at den gamle ble skadet i vårflommen, og står «*fem meter ifra den gamle gammen*».[13]

I *intervju 25. oktober 2023* sa Alfred Helander at familien ønsker å «*beholde rettighetene til gamma som vi har bygd*», og la til at de nylig har «*satt opp en ny gamme der, og det er en felles gamme for meg, mine sønner og min søster [Anna Ragnhild Våga]*». Han fortalte også:[14]

> «[...] at de fjellene rundt gamma og litt lenger sør, at det ikke skal deles ut [anerkjennes rettigheter] til noen, men at alle de som ferdes til den gamma og skal jakte og fiske der, skal kunne gjøre det fritt. Vi har ikke fremsatt krav om å eie noe [områdene], foruten den gamma som er der nå. Den gamma skal fremdeles være i vår slekt/familie.»

På spørsmål om han mener at de har sterkere rettigheter enn andre til å bruke gammen, svarte han: «*Det er en åpen [ulåst] gamme for alle – hvem som enn ferdes der kan bruke den*».[15] Om høstingsområdet presiserte han at «*for tiden fisker jeg bare i det fjellvannet [Máskejávri] og svigerbror jakter ryper*.» Han fremholdt at de ikke ønske å eie, «*men at området ikke skal deles ut til andre*» og at «*det skal være sånn som det er nå*».[16]

8 Alfred Helander og Anna Ragnhild Våga, Op. cit., 12. mars 2016 (jnr. 16/403-1).

9 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte,* 14.mars 2019 (jnr. 16/403-7) s. 79–80.

10 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 14.mars 2019 (jnr. 16/403-7) s. 81.

11 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 14.mars 2019 (jnr. 16/403-7) s. 81–84.

12 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 14.mars 2019 (jnr. 16/403-7) s. 85 og 87–89.

13 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 14.mars 2019 (jnr. 16/403-7) s. 90 og 92.

14 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Alfred Helander,* 25. oktober 2023 (jnr. 16/403-15) s. 2.

15 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 25. oktober 2023 (jnr. 16/403-15) s. 3.

16 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 25. oktober 2023 (jnr. 16/403-15) s. 3.

31.4 Bemerkninger fra andre

31.4.1 Finnmarkseiendommen

Finnmarkseiendommen (FeFo) har 27. april 2024 oversendt generelle synspunkter på retten til å oppføre og ha gammer i Finnmark. FeFo til at «*Det er en svært langvarig tradisjon som knytter retten til gammer i utmarka til en konkret næringsutøvelse eller en ressursutnytting som høsting av multer, fisking, slåtter osv. i Finnmark. Enkelte mindre fangsthytter har vært bygget på det samme rettslige grunnlaget*». De fleste hyttene har imidlertid ifølge FeFo «*en eller annen form for tillatelse*», og står i en annen stilling enn gammene fordi de ikke er bygd av naturlig materiale og derfor ikke vil gå tilbake til naturen ved manglende vedlikehold.[17] Se ellers i punkt 8.3.1.

31.4.2 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš

Reinbetedistrikt 9 Čorgaš har krevd å få anerkjent reindriftsrett i distriktets vinterbeiteområde (se kapittel 9). I brev 18. juni 2023 viser distriktet til at alle krav om «*kollektiv eiendomsrett, ferdselsrett og vetorett m.m.*» innenfor distriktets vinterbeiteområder kan snevre inn distriktets beitearealer om de skulle føre frem. Distriktet viser ikke eksplisitt til Helander-familiens krav,[18] men også det gjelder et område innenfor vinterbeiteområdet til Reinbeitedistrikt 9.

31.4.3 Eli og Ragnhild Rajala Lautz

Eli Rajala Lautz (f. 1944) og hennes datter, Ragnhild Rajala Lautz (f. 1976), har fremmet et bruksrettskrav til to områder i Tana kommune (kapittel 32). Området nordvest for Tanaelva, overlapper Helander-familiens kravsområde. Eli er søskenbarn med Alfred Helander og Anna Ragnhild Våga, og er i likhet med dem barnebarn av Elen Margrethe og John Johansen Hellander.

I rettighetsmeldingen opplyser Eli og Ragnhild Rajala Lautz at deres familie «*i alle år [har] brukt [kravs]området til multeplukking og fiske, samt rypejakt, i sommer/høst halvåret*». Det fremgår videre at Ragnhild «*har fortsatt å bruke multemyrene på begge sider av elva*», og at hun også har «*begynt å bruke familiegamma etter at Alfred med sønner restaurerte gamma helt*». Den omtalte gammen står på den gammeplassen som Helander-familien har krevd rett til, og selv om kravet fra Eli og Ragnhild ikke gjelder gammeplassen, har de vedlagt rettighetsmeldingen flere fotografier av gammen, blant annet ett der årstallene 1859 og 1881 er risset inn på stokker i gammen. For øvrig presiserer de to at de ikke krever særrettigheter, men at de ønsker at området fortsatt skal være til fri bruk for alle, som i dag. De ber derfor kommisjonen avvise andres eventuelle krav om særrettigheter til området.[19]

På høringsmøtet 16. mars 2023 sa Eli Rajala Lautz at deres krav er fremmet på vegne av «*hele Helander-familien*».[20] Da hun var barn hadde hun vært med sin far, Ragnvald Rajala (1916–2000), til familiegammen ved Ciikojohka. De fisket med garn under isen på Máskejávri, og slo gress på myrene, men hun trodde ikke at familien hadde slått gress der etter 1953. Hun sa at det tidligere var hennes far og faren til Alfred Helander som var «*mest der oppe i Ciikojohka og ordnet med ting*». De siste årene hadde Alfred Helander og hans sønner «*vært der mest*».[21]

31.4.4 Erik Andreas Trosten

Kommisjonen intervjuet Erik Andreas Trosten (f. 1931) 21. september 2021. Han fortalte at «*[v]i som var unge og spreke dro [til fots] til Máskevárri, og hvis ikke multebærene var modne der, så dro vi til Hánaskáidi*» De «*kunne ta flere turer opp dit*».[22] På spørsmål om hva han visste om Helander-familiens gamme i Ciikojohka, svarte han at det var «*en veldig, veldig gammel gamme*» og at det var «*han gamle Helander [Johan Abrahamsson Hellander (Áppá-Juhán) (1833–1915)] som begynte der*». Erik Andreas Trosten sa videre at «*han [Áppá-Juhán] fisket i Ciikojohka og i det vannet [...] Máskejávri*» og at «*siden han [Áppá-Juhán] oppholdt seg der, så var det ikke uten grunn. Han slo også utmarksslåtter der.*»[23]

31.4.5 Birgit Sonja Ingeborg Gaup

I intervju 29. mai 2018 fortalte Birgit Sonja Ingeborg Gaup (f. 1935) at hun vokste opp i Polmak og der hadde hun bodd mesteparten av livet. Hun fortalte at hun plukket bær i nærområdet, og at nabofamilien, Helander, plukket multer lenger borte, i Gáhrotjeaggi, og også hadde høstingsområde i Ciikojohka. Der hadde Helándir Heike (John Erik Henrik Helander) (1904–1986) en gamme. Hun tror de også hadde utmarksslåtter der; og i alle fall brukte de, og bruker fremdeles de områdene til fiske og annen høsting.[24]

17 FeFo, *Svar på forespørsel om sanksjonsregimer for «kontraktsløse byggverk»* (jnr. 14/294-69) 27. april 2024 s. 1.

18 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš, *Innmeldte meldinger om mulige rettigheter Felt 7*, 18. juni 2023 s. 1, sammenholdt med vedlegg «Oversikt over rettighetsmeldinger» (jnr. 14/1434-38).

19 Eli og Ragnhild Rajala Lautz, Rettighetsmelding, 29. november 2022 (jnr. 22/2146-1) s. 5.

20 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 16. mars 2023 (jnr. 22/2146-9) s. 131.

21 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 16. mars 2023 (jnr. 22/2146-9) s. 126 og 130.

22 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Erik Andreas Trosten*, 21. september 2021 (jnr. 22/2146-4) s. 16.

23 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 21. september 2021 (jnr. 22/2146-4) s. 62.

24 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Birgit Sonja Ingeborg Gaup*, 29. mai 2018 (jnr. 16/403-3) s. 4.

31.4.6 Jan Atle Samuelsen

Jan Atle Samuelsen (f. 1940) er oppvokst i Polmak og har fremmet krav om rett til gammeplass på sørsiden av Tanaelva (kapittel 47). Han sa i intervju 21. april 2023 at «*[v]i hadde et område, Eriksen sine, Rajala og alle de her hadde hver sine områder*», og at folk fra Polmak også brukte områder på vestsiden av Tanaelva:

> «Ja. Ciikojohka. Det er en gamme der som Helander har ... de har jo søkt om rettigheter til den. Det var jo en sånn felles gamme for tre familier som brukte det området, og det var Rajala, Helander og vi – Samuelsen. Vi var de som brukte det området. Vi drev jo med fiske og vi drev med bærplukking i det området på vestsiden [av Tanaelva], og [sanka] komagsenn[agress].»

Han sa at gammen ble satt opp i 1852, men at han ikke vet hvem som satte den opp. Hans familie hadde brukt den «*veldig mye*», og i dag er det en slags «*kollektiv bruk*» av gammen.[25]

31.4.7 Polmak bygdelag

Representanten for Polmak bygdelag (kapittel 16), Erlend Eide (f. 1967) sa i sin forklaring for bygdelaget under høringsmøtet 16. mars 2023 at folk fra Polmak også har brukt vestsiden av Tanaelva til utmarkshøsting. Eksempelvis har det vært fiske i Ciikojohka, «*garnfiske*» i Máskejávri og «*bærplukking*» ved Ciikojohka. Ved Máskejávri ble det også «*sanka sennagress*». Han sa også at flere familier fra Polmak hadde benyttet «*Helander-gammen*».[26]

31.5 Skriftlige kilder

Området ved Ciikojohka i Tana er omtalt i en amtseddel fra 1823, med følgende ordlyd:[27]

> «Aar 1823 den 20de Juni blev paa det almindelige Sommer Sage og Skattething for Tanens Thinglaug publiceret følgende private Documenter.–
>
> No. 6
> Amtssæddel
> Det tillades herved Henrik og Johan Eriksønner paa lovlig Maade at benytte Laxefiskeriet i Madjok Elv [Máskejohka] under Østfinmarkens Fogderi nemlig circa fra Elvmundingen 3 Miil kaldet Spirkausie
> [Spierkoávžži] og opad til Tikojoknialme [Ciikojohnjálbmi], hvor kan afbenyttes Smaalaxefiskerie og Lystring og forsaavidt ældre Adkomster ikke heri maatte være hinderlige.
>
> Finmarkens Amt den 8de Februari 1823.
> Krogh
> L.S.»

Amtsseddelen stadfester at «*Henrik og Johan Erikssønner*» har rett til laksefiske i Máskejohka på strekningen fra Spierkoávži til Ciikojohnjálmi. De kan drive «*smaalaxefiskerie*» og «*lystring*», så lenge etablerte rettigheter («*ældre Adkomster*») ikke fortrenges. Rettighetshaverne er trolig Henrik Erichsen (1762–ukjent dødsår) og Johan (Johannes) Erichsen (1780–1839). De var brødre av Marte (Marit) Erichsdatter (1764-ukjent dødsår), som var Alfred Helanders og Anna Ragnhild Vågas (og Eli Rajala Lautz') tipp-tipp-oldemor. Se punkt 31.2.

Det foreligger også eldre forpaktningsdokumenter som gjelder området ved Nedre Ciikojohka. Ifølge et forpaktningsbrev datert 24. desember 1887 forpaktet «*Aslak Henriksen, Polmak*» slåttemark i Nedre Ciikojohka («*Nedre Sikojoka*») for perioden 1888 til 1892 mot en årlig avgift på to kroner. Forpakteren er trolig Alfred Helanders og Anna Ragnhild Vågas oldefar, Aslak Henriksen Rasmus (1832–1909). Forpaktningsbrevet er utstedt av Tanens Fogedembede/Finmarkens Amt.[28] Det ble senere fornyet for flere 5-årsperioder. I en liste over forpaktninger for Polmak herred går det fram at «*Henrik Aslaksen*»[29] overtok som forpakter av «*N. Sikojok*» i 1910, og fra 1935 står «*Henrik Henriksen*»[30] oppført som forpakter.[31] Den årlige avgiften var to kroner frem til den ble oppjustert til fem kroner i 1925. Siste oppføring er fra 1945, da ble området bortforpaktet til Henrik Henriksen for perioden 1945 til 1949.

Finnmark jordsalgskontor utstedte gammeerklæring for gammen «*ved Ciikujohka*» 25. mars 1992. I erklæringen er

25 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Jan Atle Samuelsen*, 21. april 2023 (jnr. 22/2146-11) s. 14–15.

26 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 15.–16. mars 2023 (jnr. 22/2146-9) s. 114. Se også Erlend Eide, *Rettelser til intervju på høringsmøte*, 19. september 2023 (jnr. 22/2146-12 vedlegg 1).

27 Finnmarkskommisjonen, *Gamme ved Ciikojohka*, 17. mars 2023 (jnr. 22/2146-7) med videre henvisning til Tana fogderi/sorenskriveri, SATØ/S-0058/I/Ie/L0001pantebok: Pantebok nr. 1, 1817–1862, s. 11.

28 Finnmarkseiendommen, *E-post med opplysninger om festekontrakt – Helandergammen*, 14. mars 2019 (jnr. 16/403-5 vedlegg 1) s. 2.

29 Trolig Alfred Helanders grandonkel Henrik Aslaksen (Ásllat-Heike) (1860–1942), se Aage Solbakk, *Tanadalen – slekter – historie,* 2001, s. 584.

30 Trolig Henrik Aslaksens sønn Henrik Nils Henriksen (Ucha-Heike) (1896–1965), se Aage Solbakk, Op. cit., 2001, s. 587.

31 Finnmarkseiendommen, *E-post med opplysninger om festekontrakt – Helandergammen*, 14. mars 2019 (jnr. 16/403-5 vedlegg 1) s. 3.

«*Hans Anders Helander, Polmak*»,[32] oppført som «*representant for brukerne*». De generelle bestemmelsene i erklæringens punkt 1 opplyser at det «*ikke [er] tatt stilling til eierforholdet til gamma*». Under «*Foto/andre opplysninger*» har jordsalgskontoret skrevet at «*gamma er oppført i 1859*» og «*brukt av familien Helander*». Ifølge «*bekreftelse gitt av Fjelltjenesten, avd. Tana,*» er gammen «*i god stand*». Erklæringens punkt 5 poengterer at dersom «*gamma forfaller slik at den ikke lenger kan brukes, opphører rettigheten til å ha gamme, og den kan da fjernes og tomta ryddes, uten varsel*».

31.6 Kommisjonens vurderinger

31.6.1 Innledning

Det må ut fra sakens opplysninger legges til grunn at familien Helander eier gammen ved Ciikojohka. Spørsmålet for kommisjonen er derfor om familien har eiendomsrett eller bruksrett til den plassen der gammen står. Dette er behandlet i punkt 31.6.2. Opplysningene om at familiens bruk av gammeplassen går tilbake til 1850-tallet gjør det nærliggende å vurdere spørsmålet etter reglene om alders tids bruk. Se omtalen av vilkårene i punkt 6.3.3.

Når det gjelder høstingsområdene, forstår kommisjonen det slik at familien Helander ikke anfører å ha særrettigheter. Kommisjonen vil derfor i punkt 31.6.3 vurdere om familien har andel i den kollektive retten som gjelder i Ciikojohka/Máskejávri-området.

31.6.2 Gammeplassen ved Ciikojohka

31.6.2.1 Tidsvilkåret

Ved alders tids bruk gjelder det ingen eksakt tidsgrense, men rundt 100 års bruk vil gjennomgående være tilstrekkelig, jf. punkt 6.3.3.2. Sakens skriftlige kilder, amtsseddelen fra 1823 og slåtteforpaktningen fra 1887, viser at familiens rettsforgjengere var til stede ved Nedre Ciikojohka og drev utmarkshøsting der i alle fall i 1887, og trolig før. Forpaktningen viser at Alfred Helanders og Anna Ragnhild Vågas oldefar, Aslak Henriksen Rasmus, i 1887 hadde utmarksslåtte i Nedre Ciikojohka. Forpaktningen ble videreført til han i flere perioder, og senere til hans sønn Henrik Aslaksen og sønnesønn Henrik Henriksen. Den siste forpaktningen kommisjonen kjenner til, er for årene 1945–1949, jf. punkt 31.5.

Også andre kilder underbygger at familien har hatt gamme i Nedre Ciikojohka i lang tid. Kåre Arne Våga sa på høringsmøtet 14. mars 2019 at familien har hatt gammen siden «*1850–60-tallet*», jf. punkt 31.3. Gammeerklæringen fra 1992 opplyser at gammen er oppført i 1859 og at familien Helander har brukt den, jf. punkt 31.5. På fotografier sendt inn av Eli og Ragnhild Rajala Lautz, kan årstallene 1859 og 1881 tydes fra stokker i gammen, jf. punkt 31.4.3. Også opplysninger fra andre i Polmak, som ikke har tilknytning til kravet fra familien Helander, tyder på at gammen har stått i lang tid. Se blant annet omtale av intervjuene med Birgit Sonja Ingeborg Gaup (f. 1935) og Jan Atle Samuelsen (f. 1940) i punkt 31.4.5 og 31.4.6. Kommisjonen anser det etter dette sannsynliggjort at gammen i alle fall var reist i 1859.

Det er videre sannsynlig at familien har brukt gammen sammenhengende fra da av og frem til i dag. Flere informanter, både med og uten tilknytning til familien Helander, har uttalt at det var personer i Helander-slekta som førte opp gammen, og at familien har hatt sitt høstingsområde der gammen står. Kommisjonen viser til uttalelsene fra Eli Rajala Lautz, Erik Andreas Trosten og Birgit Sonja Ingeborg Gaup. Gjengitt i punkt 31.4.3 til 31.4.5.

Alfred Helander og Arne Kåre Våga har forklart at de har restaurert gammen flere ganger, og at de i 2017 bygde en ny gamme «*fem meter ifra den gamle*», jf. punkt 31.3. Da var det nærmere 60 år siden tidsvilkåret for alders tids bruk var oppfylt. Å bygge en ny gamme på nesten samme sted i stedet for å vedlikeholde en gammel gamme, vil dessuten i en situasjon der den opprinnelige gammen ble skadet i vårflommen ikke utgjøre et brudd i bruken av gammeplassen, men snarere en måte å holde gammeplassen i hevd på.

Kommisjonen legger derfor til grunn at familien Helander har brukt gammen i sammenheng fra 1859 og frem til i dag, og at tidsvilkåret er oppfylt.

31.6.2.2 Bruksvilkåret

For å opparbeide eiendomsrett til en gammeplass med grunnlag i alders tids bruk, må bruksutøveren ha brukt plassen i et omfang og med en intensitet som tilsvarer en eiers bruk. Som nevnt i punkt 6.3.3.3, praktiseres kravet mer lempelig ved alders tids bruk enn ved hevd.

Uttalelsene fra familien Helander, også med støtte fra andre muntlige kilder, etterlater ingen tvil om at familien har brukt gammen i forbindelse med utmarkshøsting.

Alfred Helander og Kåre Arne Våga fortalte på høringsmøtet 14. mars 2019 at familien har drevet med høsting av «*sennagress, gress, bær, vilt*» og fisket i «*Dunkratt-elven*» (Uvjalátnjá), «*Masjokelven*» (Máskejohka) og «*Masjokvannene*» (Máskejávri, Vuoksajávri og Máskeluoppal). Kåre Arne Våga opplyste at det også var stabbur og høyskjå ved gammen. Alfred Helander forklarte at det var utmarksslåtter på myrene «*ned mot vannet*», og at det var jorder rundt gammen. De slo der «*det var mulig å slå*», og skar også sennagress. Han sa i intervju 25. oktober 2023 at det i dag er

32 Trolig Hans Anders Helander (1937–2017). Han var Alfred Helander og Anna Ragnhild Hagas eldre bror.

mindre intensiv høsting, men at de fremdeles bruker gammen i forbindelse med fiske og rypejakt. jf. punkt 31.3.

På høringsmøtet 16. mars 2023 fortalte Eli Rajala Lautz (f. 1944), Alfred Helanders søskenbarn, at hun som barn deltok i utmarksslått i Nedre Ciikojohka, men at hun trodde de ikke hadde slått gress der etter 1953. Hun ga også opplysninger om multeplukking og vinterfiske i Máskejávri, og sa at mens gammen tidligere mest hadde vært brukt av Alfred Helanders far og hennes far, ble den nå mest brukt av Alfred og hans sønner, jf. punkt 31.4.3.

Om bruken av gammen, har både Alfred Helander og de informantene som ellers har uttalt seg om Helander-gammen, gitt uttrykk for at gammen ikke har vært brukt eksklusivt av personer tilhørende familien Helander, jf. punkt 31.3 og 31.4. De opplysningene som er gitt om bruken av Helander-gammen, samsvarer slik kommisjonen oppfatter det, godt med det som har vært – og fortsatt for en stor del er – gammetradisjonen i Tana. Som det er redegjort for i punkt 8.5.2, er den lokale gammetradisjonen at gammene er ulåste og derfor også kan brukes av andre enn de som har satt opp gammen og som anser seg som eiere av selve gammen, i forbindelse med ferdsel og utmarkshøsting i det området der gammen står.

Samtidig er det ingen tvil om at det var Helander-familiens rettsforgjengere som i sin tid satte opp gammen, og at familien både tidligere og i nyere tid har vært alene om å vedlikeholde og restaurere den. Familien har derfor brukt gammen og gammeplassen på samme måte som andre gammeeiere i Tana i hele ervervsperioden. Bruksvilkåret for å opparbeide eiendomsrett til gammeplassen er derfor oppfylt.

31.6.2.3 Godtrovilkåret

For å opparbeide eiendomsrett til gammeplassen med grunnlag i alders tids bruk må Helander-familiens og rettsforgjengeres bruk ha skjedd ut fra en rettsoppfatning om at de var eiere av plassen. Har rettsoppfatningen vært at de har en bruksrett som gir dem rett til å sette opp en gamme på plassen, vil de ikke opparbeide eiendomsrett, selv om de har brukt plassen som en eier. Dette har sammenheng med at den gode troen i en slik situasjon ikke vil dekke en eiendomsrett, men bare en bruksrett. Se foran i punkt 6.3.2.3.

Det er ingen holdepunkter for at Helander-familien og dens rettsforgjengere ikke har vært i god tro med hensyn til at de hadde rett til å sette opp en gamme ved Ciikojohka. Det er heller ingen holdepunkter for at de i løpet av ervervsperioden som startet i 1859 og som varte frem til rundt 1960, har blitt fratatt sin gode tro. Da gammen ble satt opp var dette en vanlig bruksform i Tana, og familiens rettsforgjengere har opplagt ansett bruken som utslag av en rettighet i den grad de overhodet reflekterte over spørsmålet, jf. kommisjonens generelle vurderinger i punkt 8.5.4.4. Se også FeFos synspunktet gjengitt i punkt 31.4.1.

Etter det kommisjonen kjenner til, har det ikke vært protestert mot gammen eller bruken av den, verken fra andre i bygda, reindriften eller myndighetene. Familiens rettsforgjengere fikk i 1823 utstedt en amtsseddel som ga dem rettigheter til laksefiske i en del av Máskejohka, og de hadde fra 1887 til 1949 en slåtteforpaktning i Nedre Ciikojohka, jf. punkt 31.5. Det er nærliggende å anta at dette er formaliseringer av rettigheter som rettsforgjengerne og familien mente de hadde. Dokumentene bekrefter familiens langvarige tilstedeværelse ved Ciikojohka, og deres eksistens er ikke egnet til å rokke ved rettsforgjengernes og familiens oppfatning om at de hadde rett til å ha en gamme der.

Jordsalgsmyndighetenes gammeerklæring fra 1992 ble utstedt over 30 år etter at et eventuelt alders tids bruk-erverv var fullført, og får derfor heller ikke noen betydning for Helander-familiens rettsoppfatning/gode tro med hensyn til deres rett til gammeplassen ved Ciikojohka. Kommisjonen har dessuten i punkt 8.5.4.5 lagt til grunn at jordsalgsmyndighetenes og senere FeFos praksis med gammeerklæringer og festekontrakter ikke i seg selv er diskvalifiserende for god tro, fordi det dreier seg om å regulere utøvelsen av en lokal rettighet.

Kommisjonen har i punkt 8.5.4.7 konkludert med at det lenge før staten på slutten av 1970-tallet tok initiativ for å regulere gammebruken i Finnmark, var etablert en kollektiv rett for befolkningen i Tana til å sette opp og ha gammer på den usolgte grunnen i kommunen, og at retten ikke har falt bort eller endret innhold på grunn av senere statlige reguleringer.

Den lokale gammeretten i Tana gir rett til å sette opp og ha stående en gamme på en bestemt plass. Retten innebærer ikke at gammeeieren også er (eller blir) eier av gammeplassen, men at vedkommende har rett til å ha en gamme på plassen så lenge gammen brukes og vedlikeholdes. Den lokale gammeretten er en begrenset rett i den forstand at dersom gammen faller ned som følge av ikke-bruk, faller også gammeeierens rett til gammeplassen bort. Dette har sammenheng med at formålet med en gamme tradisjonelt har vært å ha et husvære i forbindelse med ferdsel og utmarkshøsting i et område. Samtidig har det også vært viktig at gammene står ulåste slik at også andre enn gammeeieren kan bruke dem ved behov. Se ellers kommisjonens omtale og vurderinger av den lokale gammetradisjonen foran i punkt 8.5.

Et eventuelt erverv av eiendomsrett til plassen der Helander-gammen står, vil derfor være betinget av at Helander-familiens rettsoppfatning ikke har vært begrenset til at de hadde en rett til å ha en gamme der, men også eiendomsrett til selve plassen, og av at de ikke kan bebreides for å ha hatt en slik rettsoppfatning. Alfred Helanders og Kåre Arne Vågas uttalelser viser imidlertid at deres rettsoppfatning samsvarer med den lokale gammetradisjonen. De gir uttrykk for at de mener å eie gammen, men ikke at de eier gammeplassen. Heller ikke mener de at de har en fortrinnsrett til å bruke gammen framfor andre.

De presiserer også at lokalbefolkningen har brukt området, og at ingen skal ha særretter framfor andre, jf. punkt 31.3.

Kommisjonen legger etter til grunn at familien Helanders rettsoppfatning/gode tro korresponderer med at de har en bruksrett til gammeplassen ved Ciikojohka, og at vilkårene for å opparbeide en slik rett med grunnlag i alders tids bruk dermed er oppfylt. Bruksretten gir familien rett til å ha en gamme stående på plassen så lenge den vedlikeholdes. Se også det som er sagt i punkt 8.5.4.7 og 8.5 om den lokale gammerettens nærmere innhold.

31.6.3 Andel i kollektiv rett

I sitt brev til kommisjonen 12. mars 2016 sier Alfred Helander og Anna Ragnhild Haga at de ikke ønsker særretter i kravsområdet, men at dersom andre «*vil ha disposisjonsretten må dette avvises med bakgrunn i familien Helanders historiske bruk av området*». Det heter videre at dersom noen skulle ha særrettigheter til bruken, «*må det være Helanderfamilien som kan dokumentere å ha vært der og brukt området siden 1856*», jf. punkt 31.3. På høringsmøtet 14. mars 2019 gjentok Alfred Helander at de ikke krever særretter, men at «*alle sammen skal få lov å utnytte [og] bruke området, slik det er gjort til nå, og ikke noe mer*».

Kommisjonen forstår familien slik at de ikke ber kommisjonen utrede dens eventuelle individuelle rettigheter, så lenge ikke andre får anerkjent individuelle særretter i samme område.

Sakens opplysninger etterlater ingen tvil om at familien Helander har drevet utmarkshøsting i Ciikojohka gjennom lang tid. De har utnyttet de fleste ressursene som finnes der, og blant annet drevet fiske, snarefangst, utmarksslått og bærplukking, og de har siden 1859 hatt en gamme der som er brukt under utmarkshøsting. Ciikojohka-området har imidlertid også vært brukt og brukes av andre enn familien Helander. I tillegg til de opplysningene om dette som er gjengitt i punkt 31.3 og 31.4, kan det nevnes at Ciikojohka i NIKUs sakkyndige utredning er nevnt som et av de områdene der folk fra Båteng og Hillagurra har drevet med rypefangst, og der folk fra Polmak har skåret sennagress.[33]

Kommisjonen har i kapittel 13, jf. kapittel 16, konkludert med at befolkningen i Båteng-Hillagurra-Polmak-området har opparbeidet en kollektiv eiendomsrett (flertallet) eller en kollektiv fortrinnsrett (mindretallet) som blant annet omfatter Ciikojohka og Máskejávri. De av Helander-familiens medlemmer som bor i området Båteng-Hillagurra-Polmak, har andel i retten.

31.6.4 Oppsummerende konklusjon

Familien Helander har med grunnlag i alders tids bruk opparbeidet rett til å ha en gamme på gammeplassen ved Ciikojohka. Se figur 31. De av familiens medlemmer som er bosatt i Tana kommune, har også andel i den generelle gammeretten som gjelder for kommunens innbyggere. Se punkt 8.5.4.7.

De av familiens medlemmer som bor i Båteng-Hillagurra-Polmak-området, har også andel i den kollektive retten som gjelder for befolkningen i dette området. Se kapittel 13, jf. punkt 13.5.11, og kapittel 16, jf. punkt 16.5.4.

33 NIKU Oppdragsrapport 39/2017 s. 238 og 249.

32. ELI OG RAGNHILD RAJALA LAUTZ

32.1 Hva saken gjelder

Saken gjelder bruksrett til to utmarksområder i Tana kommune. Det ene området har et areal på snaut 70 km², ligger nordvest for Tanaelva, og strekker seg nordvest-nordover fra Hillágurra mot Hánaskáiddejávri og Áhkajávri. Det andre området er sør for Tanaelva, strekker seg langs finskegrensen til Polmakvannet og har et areal på litt over 9 km². Se kartfigur 32.

Kravsområdene overlapper med kravene fra Tana kommune og Sohpar (begge behandlet i kapittel 8). Videre overlappes kravsområdene helt eller delvis av kravene fra Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš (kapittel 9), Reinbeitedistrikt 7 Rákkonjárga (kapittel 10), Badje-Deanu Siida (kapittel 13), Sámiid meahcit (kapittel 15), Polmak bygdelag (kapittel 16), Masjok bygdelag (kapittel 19), Bygdefolket i Vestre Seida (kapittel 21), Samer på finsk side av riksgrensen (kapittel 26), Erik og Inga Trostens etterkommere (kapittel 29), Jánoš Trosten (kapittel 30), Helander-familien (kapittel 31), Etterkommere av Johan Johansen Wigelius (kapittel 39) og Johan Fredrik Ingvald Guttorm (kapittel 51).

Eli og Ragnhild Rajala Lautz fremmet krav ved rettighetsmelding 29. november 2022 (jnr. 22/2146-1). Kommisjonen bekreftet i brev 7. desember 2022 at meldingen var mottatt (jnr. 22/2146-2), og innkalte 10. februar 2023 de to til kommisjonens høringsmøte 15. og 16. mars 2023 (jnr. 22/2146-3). De avga forklaring 16. mars 2023 (jnr. 14/294-52 s. 124–133).

Kommisjonens intervjuer med Erik Andreas Trosten 21. september 2021 (jnr. 22/2146-4) og 9. november 2021 (jnr. 16/403-9), og med Jan Atle Samuelsen 21. april 2023 (jnr. 22/2146-11) har visse opplysninger av betydning for behandlingen av kravet fra Eli og Ragnhild Rajala Lautz. Det samme gjelder partsforklaringene fra Alfred Helander og Kåre Arne Våga på kommisjonens høringsmøte 14. mars 2019 (jnr. 16/403-6).

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš oversendte 18. juni 2023 en generell merknad til alle rettighetsmeldinger som gjelder områder innenfor distriktets vinterbeiteområde (jnr. 14/1434-38), deriblant meldingen fra Eli og Ragnhild Rajala Lautz.

32.2 Nærmere om sakens bakgrunn

Eli Rajala Lautz (f. 1944) bor i Seida i Tana kommune. Hun er mor til Ragnhild Rajala Lautz (f. 1976), som også bor i Seida. Eli vokste opp i Polmak, og var datter av Ragnvald Rajala (1916–2000) og Kristine Sofie (Hellander) Rajala (1914–2002). Kristine var datter av John Johansen Hellander (1865–1938) og Elen Margrethe (Aslaksdatter) Hellander (1873–1949). Hun er søskenbarn med Alfred Helander (f. 1945) og Anna Ragnhild Våga (f. 1943) som på vegne av Helander-familien har fremmet det kravet kommisjonen har behandlet i kapittel 31.

De er alle Elen Margrethe Hellanders og John Johansen Hellanders barnebarn.

Eli Rajala Lautz' mormor, Elen Margrethe Hellander, var datter av Aslak Henriksen Rasmus (1832–1909) og Anne Martinsdatter (1833–1897), som trolig bodde i Båteng.[1] Anne Martinsdatters foreldre var Agnethe Johnsdatter (Bynes) (1794-ukjent dødsår) og Morten (Martin) Andersson (Andersen).[2] Agnethe var datter av Marte (Marit) Erichsdatter (1764-ukjent dødsår) og John Nielsen Halten (1762–1825).[3] De bodde i Polmak. Eli Rajala Lautz' tipp-tipp-oldemor, Marte Erichsdatter, hadde flere søsken. To av disse het Johan (Johannes) Erichsen (1780–1839) og Henrik Erichsen (1762–ukjent dødsår).[4]

Eli Rajala Lautz' morfar, John Johansen Hellander, var sønn av Johan Abrahamsen Hellander (1833–1915) og Karin Johnsdatter Lukkari (1842–1875) som bodde i Utsjok.[5]

1 Aage Solbakk, *Tanadalen – slekter – historie*, 2001 s. 360, s. 579 og s. 583. Ifølge Erik Schytte Blix, *Nesseby- og Polmakslekter*, 1967 s. 215–216, ble de boende i Polmak.
2 Aage Solbakk, Op. cit., 2001 s. 360.
3 Aage Solbakk, Op. cit., 2001 s. 359.
4 Aage Solbakk, Op. cit., 2001 s. 328 (Johan) og s. 337 (Henrik).
5 Erik Schytte Blix, *Nesseby- og Polmakslekter*, 1967 s. 193–194. Aage Solbakk, Op. cit., 2001, s. 676.

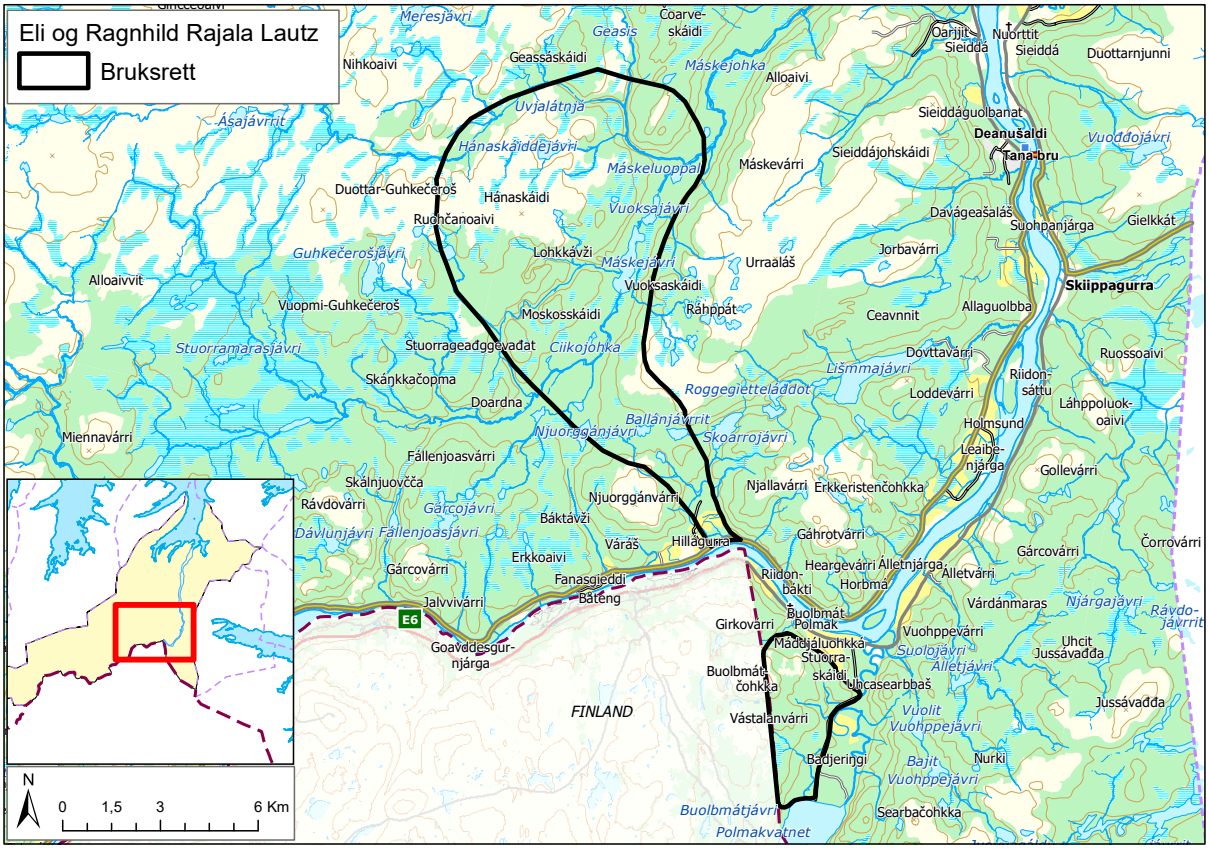

Figur 32

32.3 Bemerkninger fra Eli og Ragnhild Rajala Lautz

Eli og Ragnhild Rajala Lautz opplyser i *rettighetsmeldingen 29. november 2022* at de vil *«registrere inn bruk av to områder som vår familie har brukt i generasjoner»*.[6] Med bakgrunn i flere generasjoners bruk av kravsområdene, og fortsatt bruk i dag, mener de to at det foreligger bruksrett og *«potensielt eiendomsrett»*.[7] Dersom andre krever disposisjonsrett til områdene, ber de om at slike krav avvises. De presiserer:[8]

> «Vi ønsker som sagt ikke i utgangspunktet verken eierskap eller særrettigheter til noen av områdene vi har brukt i generasjoner, men ønsker at de skal forbli slik som i dag, åpen for bruk av alle. Om derimot andre krever særrettigheter eller eierskap til områdene, så vil vi derimot kreve dette på grunnlag av familiens dokumenterte bruk av områdene.»

De forteller at familien har bodd i Polmak i over 200 år, og at Aslak Henriksen Rasmus, Eli Rajala Lautz' oldefar, drev en gård midt i bygda, som er tatt over av hans etterkommere. Da Eli Rajala Lautz' mor, Kristine Sofie Hellander, giftet seg med Ragnvald Rajala, bygde de en ny og større gård på Mádjáluohkká i Polmak. Området bak gården og helt til Polmakvann *«har vært ett av to av familiens høstingsområder for multer og ryper, noe som var viktig for økonomien»*.[9] Det andre bruksområdet strekker seg vestover fra Hillagurra. Her ligger det en familiegamme ved Ciikojohka, som Ragnvald Rajala

6 Eli og Ragnhild Rajala Lautz, *Rettighetsmelding*, 29. november 2022 (jnr. 22/2146-1) s. 4.

7 Eli og Ragnhild Rajala Lautz, Op. cit., 29. november 2022 (jnr. 22/2146-1) s. 3.

8 Eli og Ragnhild Rajala Lautz, Op. cit., 29. november 2022 (jnr. 22/2146-1) s. 5.

9 Eli og Ragnhild Rajala Lautz, Op. cit., 29. november 2022 (jnr. 22/2146-1) s. 4.

(1916–2000) var en «*hovedbrukerne av*». Om Ragnvalds bruk av området ved gammen, opplyser rettighetsmeldingen:[10]

> «Her var [Ragnvald] med barna [og] plukket multebær og fisket vinterforsyningen. Særlig i dårlige lakseår var det hit de dro for å få matfisk til vinteren. Om vinteren drev han litt snarefangst av ryper i området. Det var hovedsakelig multebær som var grunnen til familiens bruk av området, og Ragnvald var flere uker her i multesesongen med barna, særlig den eldste, for å plukke multer, mens Kristine var hjemme og tok seg av gården. […].
>
> Ragnvald, sammen med Henrik [Helander][11] og hans eldste sønner, restaurerte gamma og satte inn en vedovn på slutten av 1940-tallet, etter krigen. De første årene Ragnvald var der slo de gress i området og skar sennagress. Vi vet enda stedet der det er best sennagress. Han fisket også aktivt i Máskejávri, Vuoksajávri og Máskeluoppal samt sideelvene, deriblant Sommerelva [Geasis]. Multer ble plukket hele veien opp fra Hillagurra, og på Moskosskáidi og Hánaskáidi.
>
> Det er en egen kaldkilde ved Stuollogeađgi i Máskevárgeahči, som den dag i dag kalles for Rangvaldkilden av familien, der ble multene oppbevart til de gikk hjem igjen. Fram til begynnelsen av 1950-tallet ble tørrhøyet, sennagresset og saltfisken ved første sledeføre fraktet ned til Polmak med hest. Om vinteren ble samme områder brukt til snarefangst av ryper, og på Máskejávri var det garnfiske under isen, særlig tidlig på vinteren før isen ble altfor tykk.»

Det fremgår videre at «*alle høstingsområder var «delt inn» i familier*» og at «*man gikk ikke i «andres» områder, men alle hadde sine «familieområder» man høstet fra*». Da Ragnvald Rajala ble syk på sine eldre dager og ikke lenger klarte å gå så langt, plukket han bær på Várevuolejeaggi og de første myrene på fjellet ovenfor Polmakskogen: «*disse fikk han ha i fred i mange år og var «hans» myrer til han ikke klarte plukke lengre*». Eli Rajala Lautz og hennes familie har «*i alle år brukt området til multeplukking og fiske, samt rypejakt, i sommer/høst halvåret*». Datteren Ragnhild «*har fortsatt å bruke multemyrene på begge sider av elva, men særlig de langs Ciikojotbálggis*». Den yngre generasjonen har fortsatt å plukke multer på «*de gamle tradisjonsmyrene på begge sider av Tanaelva*», og «*fisker i vannene vi har «arvet» av våre forfedre, selv om ikke alle bor i Polmak, men andre steder i Tana kommune*».[12]

10 Eli og Ragnhild Rajala Lautz, Op. cit., 29. november 2022 (jnr. 22/2146-1) s. 4–5.

11 Henrik Helander (1904–1986) var far til Alfred Helander og Anna Ragnhild Våga og som på vegne av Helander-familien har fremmet krav for kommisjonen om rett til gammeplassen ved Ciikojohka, jf. kapittel 31.

12 Eli og Ragnhild Rajala Lautz, Op. cit., 29. november 2022 (jnr. 22/2146-1) s. 5.

På *høringsmøtet 16. mars 2023* gjentok Eli og Ragnhild Rajala Lautz at de ønsker at det skal være fri bruk for alle, slik som i dag, og at de mener kommisjonen bør avvise andres krav om (individuelle) særrettigheter i deres bruksområder. Eli Rajala Lautz fremholdt at de er medlemmer av Polmak bygdelag, og betegnet bygdelagets krav som «*helt flott*». Hun poengterte også at de hadde fremmet krav på vegne av «*hele Helander-familien*».[13]

Hun forklarte at kravsområdene ble Helander-slektas områder fordi hennes bestefar (som het Helander) kom fra Utsjok og giftet seg med bestemoren, Elen Margrethe Aslaksdatter Henriksen. «*Henriksen-slekta*» kom fra Båteng og brukte områdene opprinnelig: «*Det var et fellesområde for dem, og de brukte det fram til … ja, til før andre verdenskrig*». De fra Båteng sluttet imidlertid «*å bruke de områdene, og da ble områdene Helander-slektas områder*». Om bruken av området ved Máskejávri i hennes barndom fortalte hun:[14]

> «Vi ferdes der … jeg har vært der i Máskejávri med faren min [Ragnvald Rajala] og fisket med garn under isen den gang man fremdeles holdt på med det, og mens det var enkelt å ferdes der. Vi dro dit opp om høsten med hest, og når vi dro hjem igjen, så tok vi med oss høyet som var slått i Ciikojohka. De hadde nemlig slåtteområder der, og det var på alle de myrene der. Det var i begynnelsen av min barndom, men de sluttet med det ganske tidlig. Jeg tror ikke det er noen som har slått gress der etter 1953.»

Eli Rajala Lautz fortalte også at hennes far, Ragnvald Rajala, og Alfred Helanders far (Henrik Helander (1904–1986)) staket oppover Máskejohka med båt. Folk lånte gjerne båten, slik at de måtte gå «*langs bredden av Máskejávri flere ganger for å lete etter båten*» og ro den «*tilbake til gamma*». Men de hadde «*selvsagt delt områdene med andre som har ferdes der.*»[15]

Når det gjelder gammen ved Ciikojohka, presiserte Ragnhild Rajala Lautz at det er en familiegamme som fremdeles er i bruk. Det er samme gamme som er omfattet av kravet fra Helander-familien (kapittel 31); «*Det er bare én Helander-slekt i Polmak*».[16] Eli Rajala Lautz visste ikke om det var gammeerklæring på gammen, men sa at hvis noen har en slik erklæring «*må det være [Klemet] Alfred [Helander], for det er jo stort sett … [Klemet] Alfred Helander og hans sønner som har vært der mest de siste årene*», og det er de som også har «*vedlikeholdt gamma*». Hun sa videre at det før i tiden var «*faren*

13 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 16. mars 2023 (jnr. 22/2146-9) s. 127 og 131.

14 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 16. mars 2023 (jnr. 22/2146-9) s. 126.

15 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 16. mars 2023 (jnr. 22/2146-9) s. 130.

16 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 16. mars 2023 (jnr. 22/2146-9) s. 127.

min og faren til Alfred Helander som var mest der oppe i Ciikojohka og ordnet med ting.»[17]

32.4 Bemerkninger fra andre

32.4.1 Helander-familien

Alfred Helander (f. 1945) og Anna Ragnhild (Helander) Våga (f. 1943) har på vegne av Helander-familien fremmet krav om rett til gammeplass ved Ciikojohka og til utmarkshøsting i et område nordvest for Tanaelva (kapittel 31). De gir i brev 12. mars 2016 opplysninger om Helander-familiens bruk av området Ciikojohka, Masjokvannet (Máskejávri), Toardna, Hánaskáidi, Dunkrattelva (Uvjalátnjá) og Máskevárri. De forteller at familiegammen ble satt opp i 1856, og at den «*har vært utgangspunkt for familien i forbindelse med høsting av naturen i områdene rundt*».[18] Familien har jaktet, fisket etter laks og sik, plukket bær, høstet gress til dyr og høstet sennagress. Familien har oppholdt seg i gammen i lengre perioder i forbindelse med innhøstingen. Videre opplyser de at familien har fisket med garn, hovedsakelig i Masjok- og Dunkrattelva, i Masjokvannet (Máskejávri) og i Ciikojohka, og jaktet/fangstet ryper med gevær og snarer. De opplyser at høsting av naturen i form av jakt, fiske og bærplukking fortsatt er viktig for familien, og at gammen og områdene rundt er utgangspunkt og samlingssted for familien i forbindelse med disse aktivitetene.

De presiserer også at de ikke ønsker særrettigheter; men at «*området skal kunne brukes av alle til allment formål*». De frykter imidlertid at andre krav som er satt frem for kommisjonen kan begrense familiens tradisjonsbundne bruk av området. De mener at andres eventuelle krav om å få disposisjonsretten over området må avvises.[19]

På høringsmøtet 14. mars 2019 gjentok Alfred Helander at de ikke vil «*ha noen særrettigheter, alle sammen skal få lov å utnytte [og] bruke området, slik det er gjort til nå, og ikke noe mer*».[20] Han ga også uttrykk for at Helander-familien, det vil si etterkommerne etter Alfreds bestefar, John Johansen Hellander (1865–1938), har hentet ut naturressurser fra området «*i alle år*».[21] Han avviste samtidig at de har en sterkere rett enn andre med bakgrunn i den tradisjonelle bruken av området. Han tilføyde at «*før i tiden da faren min var yngre, så var det jo folk i området i Polmak der som også brukte det området hvert år til fiske*».[22]

32.4.2 Erik Andreas Trosten

I intervju med kommisjonen 21. september 2021 fortalte Erik Andreas Trosten (1931–2023) som var født og oppvokst i Holmesund om bærplukking i Máskevárri og Hánaskáidi:[23]

> «Det har vært slik gjennom alle tider, og det har vi ... Folk lurer på hvorfor vi måtte til Máskevárri og Hánásskáidi for å plukke multer, men det er de som ikke kjenner til hvordan forholdene var på den tiden. Vi som var ung og sprek [til fots] dro til Máskevárri, og hvis ikke multebærene var modne der, så dro vi til Hánásskáidi. Der kunne vi plukke store mengder før vi gikk hjem. Vi kunne ta flere turer opp dit.»

Han sa ellers at Helander-familiens gamme i Ciikojohka er «*en veldig, veldig gammel gamme*» og at det var «*han gamle Helander [Johan Abrahamsson Hellander (Áppá-Juhán) 1833–1915]*» som begynte å være der: «*han fisket i Ciikojohka*» og slo «*utmarksslåtter der*».[24]

32.4.3 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš har krevd å få anerkjent reindriftsrett i distriktets vinterbeiteområder (kapittel 9). Distriktet har 18. juni 2023 oversendt en generell merknad til alle krav om «*kollektiv eiendomsrett, ferdselsrett og vetorett m.m.*» innenfor distriktets vinterbeiteområder, og anfører at dersom slik krav skulle føre frem, vil det snevre inn distriktets beitearealer. Ifølge distriktet kan dette også gjelder det kravet Eli og Ragnhild Rajala Lautz har fremsatt.[25]

32.4.4 Jan Atle Samuelsen

Jan Atle Samuelsen (f. 1940) fra Polmak har fremmet et krav om gammeplass på sørsiden av Tanaelva (kapittel 47). I intervju 21. april 2023 sa han at «*[v]i hadde et område, Eriksen [hadde] sine [områder], Rajala og alle de her hadde hver sine områder*», og at folk fra Polmak også drev utmarkshøsting på vestsiden av Tanaelva:

> «Ciikojohka. Det er en gamme der som Helander har ... de har jo søkt om rettigheter til den. Det var jo en sånn felles gamme for tre familier som brukte det området, og det var

17 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 16. mars 2023 (jnr. 22/2146-9) s. 129–130.
18 Alfred Helander og Anna Ragnhild Våga, brev til kommisjonen, 12. mars 2016 (jnr. 16/403-1).
19 Alfred Helander, Op. cit., 12. mars 2016 (jnr. 16/403-1).
20 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte,* 14. mars 2019 (jnr. 16/403-6) s. 82.
21 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 14. mars 2019 (jnr. 16/403-6) s. 81.
22 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 14. mars 2019 (jnr. 16/403-6) s. 87.
23 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Erik Andreas Trosten*, 21. september 2021 (jnr. 22/2146-4) s. 16.
24 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 21. september 2021 (jnr. 22/2146-4) s. 62.
25 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš, *Innmeldte meldinger om mulige rettigheter Felt* 7, 18. juni 2023 s. 1, sammenholdt med vedlegg «Oversikt over rettighetsmeldinger» (jnr. 14/1434-38).

> Rajala, Helander og vi – Samuelsen. Vi var de som brukte det området. Vi drev jo med fiske og vi drev med bærplukking i det området på vestsiden [av Tanaelva], og [sanka] komagsenn[agress].»

Gammen ble ifølge Samuelsen satt opp i 1852. Han vet ikke hvem som satte den opp, men hans familie hadde brukt den «*veldig mye*», og i dag er det «*kollektiv bruk*» av gammen.[26]

32.4.5 Polmak bygdelag

Erlend Eide (f. 1967) sa i sin forklaring for Polmak bygdelag (kapittel 16) på høringsmøtet 16. mars 2023 at folk fra Polmak også har brukt vestsiden av Tanaelva til utmarkshøsting. Blant annet hadde de fisket i Ciikojohka, drevet «*garnfiske*» i Máskejávri og «*bærplukking*» ved Ciikojohka. Ved Máskejávri ble det også «*sanka sennagress*», og flere familier fra Polmak har brukt «*Helander-gammen*».[27]

32.5 Skriftlige kilder

Området ved Ciikojohka i Tana er omtalt i en amtsseddel fra 1823, med følgende ordlyd:[28]

> «Aar 1823 den 20de Juni blev paa det almindelige Sommer Sage og Skattething for Tanens Thinglaug publiceret følgende private Documenter.–
>
> No. 6
> Amtssæddel
> Det tillades herved Henrik og Johan Eriksønner paa lovlig Maade at benytte Laxefiskeriet i Madjok Elv [Máskejohka] under Østfinmarkens Fogderi nemlig circa fra Elvmundingen 3 Miil kaldet Spirkausie
> [Spierkoávžži] og opad til Tikojoknialme [Ciikojohnjálbmi], hvor kan afbenyttes Smaalaxefiskerie og Lystring og forsaavidt ældre Adkomster ikke heri maatte være hinderlige.
>
> Finmarkens Amt den 8de Februari 1823.
> Krogh
> L.S.»

Amtsseddelen stadfester at «*Henrik og Johan Erikssønner*» har rett til «*smaalaxefiskerie*» og «*lystring*» i Máskejohka på strekningen fra elvemunningen til Ciikojohnjálbmi, forutsatt at dette ikke skjer til fortrengsel for andre etablerte rettigheter («*ældre Adkomster*»). Rettighetshaverne er trolig Henrik Erichsen (1762–ukjent dødsår) og Johan (Johannes) Erichsen (1780–1839).[29] Som nevnt i punkt 32.2, er dette brødrene til Marte (Marit) Erichsdatter (1764-ukjent dødsår), som var Eli Rajala Lautz' (og Alfred Helanders og Anna Ragnhild Vågas) tipp-tipp-oldemor.

Det foreligger også eldre forpaktningsdokumenter som gjelder Nedre Ciikojohka («*Nedre Sikojok*»). Som også nevnt i punkt 31.5, forpaktet ifølge et forpaktningsbrev datert 24. desember 1887 «*Aslak Henriksen, Polmak*» slåttemark i dette området, mot en årlig avgift på to kroner. Forpakteren er trolig Eli Rajala Lautz' oldefar, Aslak Henriksen Rasmus. Forpaktningen gjaldt fra 1888 til 1892,[30] og ble senere fornyet for flere femårsperioder. Det går frem av en liste over forpaktninger for Polmak herred at «*Henrik Aslaksen*»[31] overtok som forpakter av «*N. Sikojok*» i 1910. Fra 1935 er «*Henrik Henriksen*»[32] oppført som forpakter.[33] Den årlige avgiften var to kroner frem til 1925 da den ble oppjustert til fem kroner. Siste oppføring er fra 1945, da ble området bortforpaktet til Henrik Henriksen fra 1945 til 1949.

32.6 Kommisjonens vurderinger

32.6.1 Andel i kollektiv rett

Eli og Ragnhild Rajala Lautz ønsker å videreføre sin bruk av to utmarksområder de mener familien har brukt gjennom mange generasjoner; ett område sør for Tanaelva, i retning Polmakvannet, og ett område vest for Tanaelva, ved Ciikojohka. De har presisert at de ikke ønsker «*særrettigheter*», jf. punkt 32.3. Kommisjonen forstår dermed Eli og Ragnhild Rajala Lautz slik at de ikke ber kommisjonen utrede familiens eventuelle individuelle rettigheter, så lenge ikke andre får anerkjent individuelle særretter i de samme områdene.

Sakens opplysninger etterlater ingen tvil om at Helanderfamilien, og dermed Eli og Ragnhild Rajala Lautz' retts-

26 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Jan Atle Samuelsen*, 21. april 2023 (jnr. 22/2146-11) s. 14–15.

27 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringmøte*, 15.–16. mars 2023 (jnr. 22/2146-9) s. 114. Se også Erlend Eide, *Rettelser til intervju på høringsmøte*, 19. september 2023 (jnr. 22/2146-12 vedlegg 1).

28 Finnmarkskommisjonen, *Gamme ved Ciikojohka*, 17. mars 2023 (jnr. 22/2146-7) med videre henvisning til Tana fogderi/sorenskriveri, SATØ/S-0058/I/Ie/L0001pantebok: Pantebok nr. 1, 1817–1862, s. 11.

29 Aage Solbakk, *Tanadalen – slekter – historie*, 2001, s. 337 og s. 328.

30 Finnmarkseiendommen, *E-post med opplysninger om festekontrakt – Helandergammen*, 14. mars 2019 (jnr. 16/403-5 vedlegg 1) s. 2.

31 Trolig Eli Rajala Lautz' grandonkel Henrik Aslaksen (Ásllat-Heike) (1860–1942), se Aage Solbakk, *Tanadalen – slekter – historie,* 2001, s. 584.

32 Trolig Henrik Aslaksens sønn Henrik Nils Henriksen (Ucha-Heike) (1896–1965), se Aage Solbakk/Solveig Vuolab, *Tanadalen slekter historie,* 2001, s. 587.

33 Finnmarkseiendommen, *E-post med opplysninger om festekontrakt – Helandergammen*, 14. mars 2019 (jnr. 16/403-5 vedlegg 1) s. 3.

forgjengere, i lang tid har drevet utmarkshøsting i Ciikojohka. De har brukt de ressursene som finnes i området, og blant annet drevet innlandsfiske, snarefangst, utmarksslått og bærplukking. Eli Rajala Lautz' oldefar, Aslak Henriksen Rasmus (1832–1909), i 1887 fikk utvisning på en utmarkslått i Nedre Ciikojohka, jf. punkt 32.5. Familien bygde også tidlig en gamme i Ciikojohka, som de brukte under utmarkshøsting. Se blant annet uttalelsene fra Eli Rajala Lautz gjengitt i punkt 32.3 og Alfred Helander gjengitt i punkt 32.4.1.

Deres uttalelser er også bekreftet av andre som ikke har nær tilknytning til familien, jf. blant annet opplysningene gjengitt i punkt 32.4.2 til 32.4.5. Kommisjonen bemerker samtidig at også andre har brukt området i Ciikojohka og høstet av ressursene. Blant annet opplyser NIKUs sakkyndige utredning at folk fra bygder som Båteng, Hillagurra og Polmak har brukt områdene ved Ciikojohka til snarefangst og skjæring av sennagress.[34]

Kommisjonen har i kapittel 13, jf. kapittel 16 konkludert med at de som bor i Båteng-Hillágurra-Polmak har andel i en kollektiv eiendomsrett (flertallet) eller en kollektiv fortrinnsrett (mindretallet) til et område som blant annet omfatter kravsområdet til Eli og Ragnhild Rajala Lautz. De to kan nyttiggjøre seg retten dersom de er bosatt i dette området.

32.6.2 Konklusjon

Eli og Ragnhild Rajala Lautz har dersom de er bosatt i Båteng-Hillagurra-Polmak-området andel i den kollektive retten som gjelder for befolkningen i dette området. Se kapittel 13, jf. punkt 13.5.11, og kapittel 16, jf. punkt 16.5.4.

34 NIKU, Oppdragsrapport 39/2017 s. 238 og 249.

33. LILLIAN MALIN

33.1 Hva saken gjelder

Saken gjelder eiendomsrett til en gammeplass og nærliggende slåttemarker, samt rett til jakt og fiske ved Gurtejohka i et område på om lag 80 dekar. Se kartet i figur 33. Lillian Malin (f. 1953) fremmet rettighetsmeldingen 26. oktober 2021 (jnr. 21/2125-1).

Geografisk overlappes kravsområdet av rettighetsmeldingene fra Tana kommune og Sohpar som begge dekker hele feltet (kapittel 8). I tillegg overlappes kravsområdet av kravene fra Reinbeitedistrikt Čorgaš (kapittel 9), Sirpmá gilisearvi (kapittel 12), Badje-Deanu siida (kapittel 13), Sámiid meahcit (kapittel 15), Ole Nilsen Vuolabs etterkommere (kapittel 44) og John Aslak Johansen og Etterkommere av Hans Ole P. Varsi (kapittel 45).

Kommisjonen innkalte 27. oktober 2021 (jnr. 21/2125-2) Lillian Malin til høringsmøte 2. november 2021, der hun og Tom Eirik Malin avga forklaring (jnr. 14/294-42 s. 88–96).

21. februar 2023 (jnr. 21/2125.5) anmodet kommisjonen FeFo om å oversende eventuelt arkivmateriale om gamma (jnr. 21/2125-5). FeFo oversendte diverse materiale 22. februar 2023 (jnr. 21/2125-6), og har 27. april 2024 oversendt et notat med en del generelle synspunkter på retten til å ha og oppføre gammer i Finnmark (jnr. 14/294-69). Saken er ellers belyst i intervjuer med Magnus Varsi 12. juni 2015 (jnr. 14/295-25), Per Holm-Varsi 27. august 2015 (jnr. 14/295-25) og Johannes Erik Alfred Varsi 24. mai 2018 (jnr. 17/1501-7). Lillian Malins bror, Nils Oskar Anthi har også gitt opplysninger om familiens bruk av utmarka.

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš oversendte 18. juni 2023 en generell merknad til alle rettighetsmeldinger som gjelder områder innenfor distriktets vinterbeiteområde (jnr. 14/1434-38), deriblant meldingen fra Lillian Malin.

33.2 Nærmere om sakens bakgrunn

Peder (Per) Samuelsen Anthi (1834–1914) var gift med Karen Aslaksdatter Banne (1834– ukjent dødsdato). De flyttet fra Karasjok til Polmak i 1860, og senere til Seida i daværende Tana herred. De hadde seks barn, blant annet Piera Persen Anthi (Bienne-Áddjá) (1869–1956) som var reindriftssame med sommerbeite på Čorgaš. Han var gift med Anna Hansdatter (Varsi) (1876–1955). De to var bosatte ved Lákšjohka og hadde seks barn, blant annet Samuel Johannes Anthi (Bienne-Sámmol) (1915–2005). Han var gårdbruker og bosatt ved Lákšjohka. Han giftet seg i 1947 med Inga Marit Sofie Varsi (1927–2010), og de fikk syv barn. Samuel Johannes Anthis datter, Lillian Malin (f. 1953), har fremsatt kravet. Hun er gift med Stig Malin (f. 1955). De to bor i Tana Bru, og har blant annet sønnen Tom Eirik Malin (f. 1980).[1]

33.3 Bemerkninger fra Lillian Malin

33.3.1 Rettighetsmeldingen med vedlegg

Lillian Malin (f. 1953) viser i rettighetsmeldingen *26. oktober 2021* til at hennes familie har drevet jakt og fiske som «*en viktig del av husholdningen*» helt siden hennes oldefar, Per Samuelsen Anthi (1834–1914) sin tid. Hun opplyser at oldefaren drev med reindrift og at han oppførte flere gammer i forbindelse med reindriften, blant annet ved Gurtejohka. Hennes bestefar, Piera Persen Anthi (Bienne-Áddjá) (1869–1956) overtok reindriften etter sin far, Per Samuelsen Anthi. Også hennes far, Samuel Johannes Anthi (Bienne-Sámmol) (1915–2005) deltok i reindriften. Etter hvert begynte familien med sauedrift parallelt med reindrift. De samlet fôr til sauene, blant annet ved Gurtejohka og Soavveljávri, der det fortsatt er spor etter familiens aktivitet, blant annet to båtplasser og «*restene av staur som var benyttet til høytørk før man transporterte høyet ned på vinterstid*». Ifølge meldingen hadde Anthi-familien flere gammer i forbindelse med at de drev jakt og fiske i området. Videre heter det:[2]

> «Gammen [ved Gurtejohka] ble restaurert i 1991, og er mye brukt av familien i dag.

1 Aage Solbakk, *Tanadalen – slekter – historie,* 2001 s. 188–204. Opplysninger om fødsels- og dødsår er også hentet fra folkeregisteret.

2 Lillian Malin, *rettighetsmelding*, 26. oktober 2021 (jnr. 21/2125-1) s. 3.

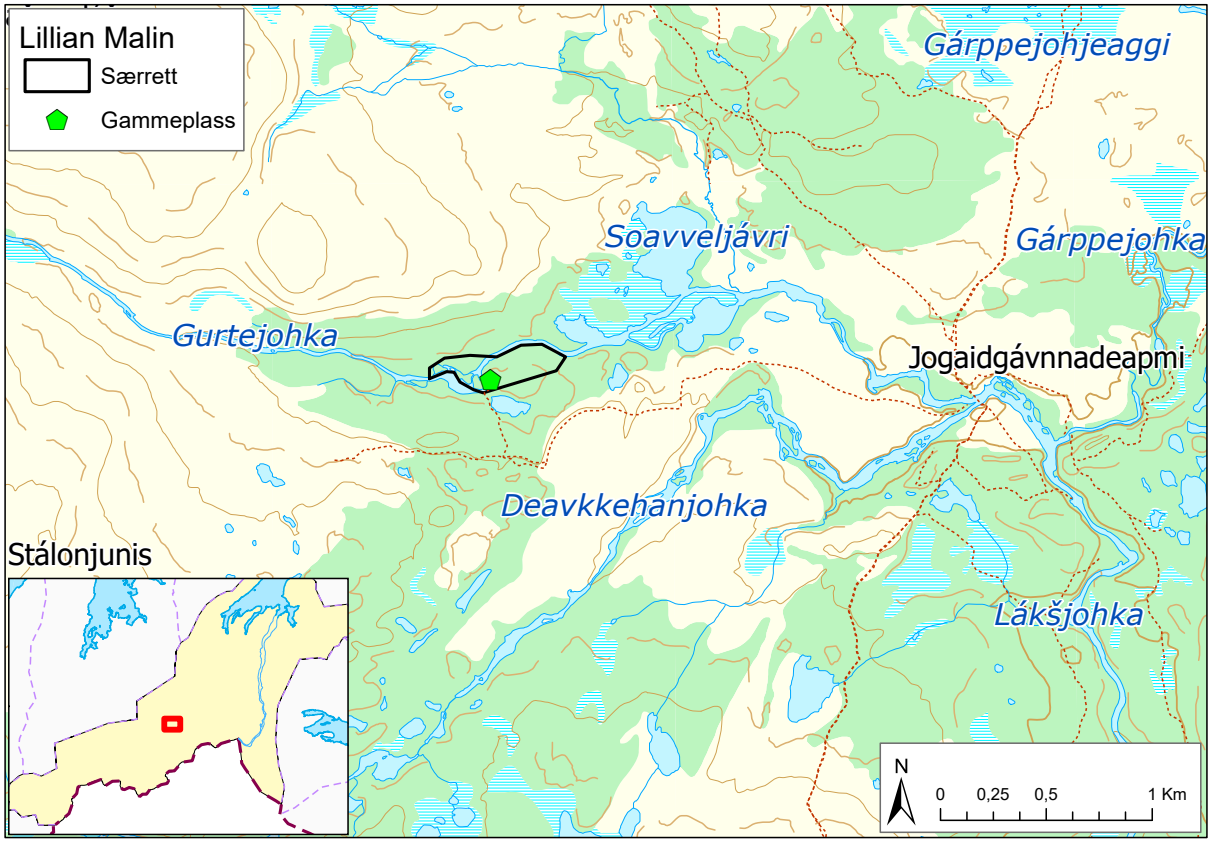

Figur 33

Det er aldri søkt om punktfeste for gamme fra hverken Statskog i sin tid eller senere Finnmarkseiendommen, da området uansett anses som vårt fra tiden før matrikulering av arealer var vanlig i Finnmark.

I vedlagte kart er det områdene nærmest gammen som er markert som slåttemark og dermed en del av vårt krav om eiendomsrett.

Vårt krav om fiskerett gjelder fra øverenden av Gurtefielbma til utløpet av Soavveljávri, da dette området er å anse som et ørret-/røyeområde fra tiden før det ble bygget laksetrapp i vassdraget.

Vårt krav om jaktrett gjelder elvedalen og jaktrett fra Gurteluobbal til utløpet av Soavveljávri.»

Som rettsgrunnlag for kravet anfører Lillian Malin hevd og alders tids bruk.

Vedlagt rettighetsmeldingen fulgte erklæring om gammetomt ved Gurtejohka, signert av Samuel Johannes Anthi (1915–2005) 12. september 1990, og av Finnmark jordsalgskontor 16. oktober 1990. Erklæringen opplyser at «*gamma er av eldre dato, nå under restaurering*» og at det ikke er «*tatt stilling til eierforholdet til gamma*».[3]

Vedlagt rettighetsmeldingen var også et brev 24. februar 1992 fra Samuel Johannes Anthi til Finnmark jordsalgskontor der han opplyser at hans datter Lillian Malin har restaurert gammen ved Gurtejohka, og at hun skal «*stå som eier og ny representant for brukerne*». Av to andre vedlegg fremgår det at jordsalgskontoret på bakgrunn av Anthis opplysninger, 10. mars 1992 har påtegnet gammeerklæringen at Lillian Malin skal stå som ny representant for gammebrukerne, og samme dag har underrettet henne skriftlig om dette.[4]

3 Finnmark jordsalgskontor, Gammeerklæring, 16. oktober 1992 (jnr. 21/2125-1, vedlegg til rettighetsmelding).

4 Samuel Johannes Anthi, brev 24. februar 1992, Finnmarks jordsalgskontor, påtegning, 10. mars 1992 og underretning til Lillian Malin, 10. mars 1992 (jnr. 21/2125-1, vedlegg til rettighetsmeldingen).

33.3.2 Høringsmøtet (2. november 2021)

På høringsmøtet 2. november 2021 avga Lillian Malin (f. 1953) og hennes sønn, Tom Eirik Malin (f. 1980), forklaring. Tom Eirik Malin sa at kravet gjelder «*eiendomsrett til det området [ved Gurtejohka]* på bakgrunn av den bruken som har vært der fra 1800-tallet», men presiserte at eiendomskravet gjelder «*til gamma og til et område rundt*».[5]

Han fortalte at gammen ved Gurtejohka har vært brukbar siden den ble satt opp slutten av 1800-tallet, og at den har vært i kontinuerlig bruk, men at det på 1990-tallet var behov for å restaurere den. Ifølge Tom Eirik Malin har Mudenia-familien en gamme «*ved siden av*», men ingen andre enn Malin-familien bruker gammen ved Gurtejohka».[6] Han sa at de hadde fått gammeerklæring i forbindelse med restaureringen, men at Anthi-familien ikke hadde søkt om tillatelse til å sette opp gammen da den ble oppført (på 1800-tallet). Han fremholdt at folk ikke hadde bygd gammer på 1800-tallet «*hvis ikke de eide det – at det var deres.*»[7]

Ifølge Tom Eirik Malin var slåttemarkene fordelt mellom familier. Anthi-familien hadde sine slåttemarker rundt «*Gurtefielbmá [Gurtejohka]*». Familien sluttet å bruke slåttemarkene på midten av 1950-tallet, men det er fortsatt staur i myrene i området.[8]

Han fremholdt at de krever ikke eksklusive jakt- og fiskerettigheter. Familien jakter småvilt, og mest ryper. Før i tiden brukte de snarer, men nå bruker de små-kaliber våpen. Ifølge Tom Eirik Malin har også andre jaktet i området.[9]

Da Tanavassdraget ble stengt for fiske (2021), fant familien behov for å kreve fiskerett fordi de opplevde at de mistet «*rettigheten til å fiske.*» Kravet om fiskerett gjelder området «*rett over [ovenfor gamma]*», ved Gurtejohka, der familien har fisket ørret og røye.[10]

Ellers opplyste Tom Eirik Malin at familien har plukket bær i området rundt gamma, men at de ikke krever særrettigheter til dette. Han sa at bær må plukkes når de er modne, og at det bare er bra «*hvis noen andre plukker den før den blir ødelagt.*»[11]

5 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte,* 2. november 2021 (jnr. 14/294-44) s. 88 og 93.
6 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 2. november 2021 (jnr. 14/294-44) s. 90.
7 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 2. november 2021 (jnr. 14/294-44) s. 91–92 og 95.
8 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 2. november 2021 (jnr. 14/294-44) s.88-89, 91, 92 og 94.
9 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 2. november 2021 (jnr. 14/294-44) s. 92–93.
10 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 2. november 2021 (jnr. 14/294-44) s. 89 og 92.
11 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 2. november 2021 (jnr. 14/294-44) s. 94–95.

33.4 Bemerkninger fra andre

33.4.1 Finnmarkseiendommen (FeFo)

Finnmarkseiendommen har oversendt arkivmateriale, og har i brev 27. april 2024 tilkjennegitt en del generelle synspunkter på retten til å oppføre og ha gammer i Finnmark. I brevet som er nærmere omtalt i punkt 8.3.1, viser FeFo til at det i Finnmark «*er en svært langvarig tradisjon som knytter retten til gammer i utmarka til en konkret næringsutøvelse eller en ressursutnytting som høsting av multer, fisking, slåtter osv.*». Videre fremholder FeFo at gammene ikke kan likestilles med hytter, fordi de er bygd av naturlig materiale og krever vedlikehold for å ikke gå tilbake til naturen, og fordi det har vært tradisjon for at gammene har stått åpne, slik alle som hadde behov for det kunne bruke dem. I brevet uttrykker FeFo seg også kritisk til at bruk av en gammeplass skal gi grunnlag for å opparbeide eiendomsrett til plassen:[12]

> «Under Utmarksdomstolens behandling av tvistesakene i kjølvannet av utredningen av Felt 4 – Karasjok, fikk to familiegrupper medhold i eiendomsrett under sine gammer, jf. UTMA 2021-86603 – UTMA-2021-87408 og UTMA-2021-87806. FeFo var uenig i resultatet i disse og anket begge inn for Høyesterett, hvor ingen slapp inn. Etter FeFo's oppfatning ville en vært tjent med en prinsipiell avklaring fra Høyesterett for å avklare rettstilstanden. En god illustrasjon på at resultatet av disse sakene ikke samsvarer med de lokale tradisjonene for slike utmarksbygg, og de respektive familienes rettsoppfatninger, er at ingen av familiene frem til i dag har gitt anvisning på hvilke(n) person(er) byggverkets skal overskjøtes til. Dette etter gjentatte henvendelser fra FeFo til partenes prosessfullmektiger.
>
> Dersom eiendomsrett til grunnen tilkjennes gammeeierne står en uten mulighet til å regulere bruken av gammen ut over begrensningene i Plan- og bygningsloven. Erfaringsvis vil byggverkene låses, utvides og moderniseres etter kort tid. For FeFo som grunneierorgan betyr det svært lite økonomisk, da festekontraktene for utmarksbygg er svært rimelige. En massiv privatisering av grunnen under gammene vil imidlertid føre til en slutt på «gammekulturen» slik en kjenner den i dag. I tillegg til dette vil den økte komforten medføre økt bruk, noe som igjen kan medføre utfordringer for reindriften og øke følelsen av privatisering av høstingsområdene. FeFo har registeret at Tana kommune ved tidligere ordfører har vært kritisk til en slik utvikling i sin kommune.»

12 Finnmarkseiendommen, *brev,* 27. april 2024 (jnr. 14/294-68) s. 1 og 8.

33.4.2 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš har krevd å få anerkjent reindriftsrett i distriktets vinterbeiteområde (se kapittel 9). I brev 18. juni 2023 viser distriktet til at alle krav om «*kollektiv eiendomsrett, ferdeslsrett og vetorett m.m.*» innenfor distriktets vinterbeiteområder, inkludert kravet fra Lillian Malin, kan medføre en innsnevring av distriktets beitearealer om de skulle føre frem.[13]

33.4.3 Nils Oskar Anthi

Lillian Malins bror, Nils Oskar Anthi (f. 1947), har krevd rett til gammeplass ved og ferdsel til Látnajávri (se kapittel 37). I *rettighetsmeldingen 6. april 2016* viser han blant annet til at deres bestefar, Piera Persen Anthi (1869–1956) drev med reindrift og utmarkshøsting, og at Piera Persen Anthi fortsatte med utmarkshøsting etter at han avviklet reindriften i 1930.[14]

På *høringsmøtet 14. mars 2019* opplyste Nils Oskar Anthi at tre av de (minst fem) gammene bestefaren satte opp, fortsatt er i bruk. Foruten den som Nils Oskar Anthi selv har restaurert og bruker, gjelder dette to gammer som brukes av hans søsken (Magne Anti og Lillian Malin). Nils Oskar Anthi fortalte at bestefaren drev snarefangst av ryper ved Lákšjohka, og at bestefaren pleide å komme ned til bygda med enorme mengder fisk. Fiske og snarefangst «*var det man skaffet inntekt av og mat*». Også Nils Oskar Anthis far, Samuel Johannes Anthi (Bienne-Sámmol) (1915–2005) hadde drevet gårdsdrift og utmarkshøsting.

Nils Oskar Anthi fremholdt ellers at det hadde vært en familiefordeling av ressursområdene blant de som hørte til bygda Sirma, og at familiefordelingen fungerer «*delvis*» også i dag.[15]

33.4.4 Magnus Varsi

Magnus Varsi (f. 1945) har fremmet et gammekrav som kommisjonen har behandlet i kapittel 43. Han opplyste i intervju med NIKU 12. juni 2015 at Lillian Malins bestefar, Piera Persen Anthi (Bienne-áddjá) (1869–1956), «*levde av fjellet*» og at han blant annet hadde en gamme ved Gurtejohka, en gamme i Gorži som Magne Anti (f. 1962) har restaurert og en gamme ved Látnajávri som Nils Oskar Anthi har restaurert, og der han pleide å fiske og jakte fjellrev.[16]

33.4.5 Per Holm-Varsi

Per Holm-Varsi (1932–2023) opplyste i NIKU-intervju 27. august 2015 at Lillian Malins bestefar, Piera Persen Anthi (1869–1956) var reindriftsutøver, og etter hvert ble gårdbruker ved Lákšjohka. Sammen med sine sønner Peder (Per) Aslak Persen Anthi (1902–1948), Hans Anders Anthi (Bienne-Hánsa) (1909–1990) og Samuel Johannes Anthi (Bienne-Sámmol) (1915–2005) drev Piera Persen Anthi utmarksnæring, blant annet fiske og multeplukking. Ifølge Per Holm-Varsi hadde Anthi-familien utmarksslåtter ved Látnajávri, Njirranjávri og Látnaluobbalat. Han sa ellers at Mudenia-familien fisket, plukket pulter og drev med snarefangst av ryper ved Gurtejohka, og satte opp to gammer der.[17]

33.4.6 Johannes Erik Alfred Varsi

Johannes Erik Alfred Varsi (f. 1938) sa i intervju 25. mai 2018 at «*de fra Lákšjohka*» (Lillian Malins rettsforgjengere i Anthi-familien) hadde flere utmarksslåtter oppover Lákšjohka, og flere gammer. Han sa at de var «*skikkelige utmarksbrukere, levde bare av utmarka.*»[18]

33.5 Skriftlige kilder

Med henvisning til Lillian Malins søknad om «*tiltak uten ansvarsrett*» datert 18. mai 2015, ga Tana kommune 8. juni 2015 Lillian Malin tillatelse etter plan- og bygningsloven § 20–2 a til å utvide gammen ved Gurtejohka fra et innvendig areal på 6 m² til 12 m². Dagen etter, 9. juni 2015, opplyser imidlertid Tana kommune i e-post til Lillian Malin at før kommunen kan behandle det planlagte tiltaket etter plan- og bygningsloven, må tiltaket behandles av FeFo.[19]

Lillian Malin søkte 16. juni 2015 FeFo om å utvide gammen ved Gurtejohka fra 6 m² til 12 m².[20] I brev til Lillian Malin10. august 2015 viste FeFo til at hennes eksisterende gammerklæring forutsetter at gammen ikke er større enn 10 m², og fremholdt at erklæringen må erstattes med en festekontrakt dersom FeFo tillater utvidelse. Samme dag ba FeFo

13 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš, *Innmeldte meldinger om mulige rettigheter Felt 7*, 18. juni 2023 s. 1, sammenholdt med vedlegg «Oversikt over rettighetsmeldinger» (jnr. 14/1434-38).

14 Nils Oskar Anthi, Op. cit., 6. april 2016 (jnr. 16/424-1) s. 3.

15 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte,* 13.–15 mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 144, 146–148 og 149–151.

16 NIKU, *Overlevering av sakkyndig utredning*, 22. mars 2017 (jnr. 14/295-25, vedlegg 5 «Informant 5») s. 46.

17 NIKU, Op. cit., 22. mars 2017 (jnr. 14/295-2, vedlegg 4 «Informant 4») s. 33–34 og 37.

18 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Johannes Erik Alfred Varsi,* 24. mai 2018 (jnr. 17/1501-7) s. 20.

19 Tana kommune, «E 8/1/9001 Søknad om tillatelse til tiltak uten ansvarsrett – Utvidelse av gamme, 8. juni 2015, og e-post til Lillian Malin 9. juni 2015 (jnr. 21/2125-6, «*Utskriftsversjon, alle vedlegg*» s. 18–19 og 7).

20 Lillian Malin, Søknad om utvidelse av gamme, 16. juni 2015 (jnr. 21/2125-6, «Utskriftsversjon, alle vedlegg» s. 6).

Lillian Malins sønn om å oversende et kart med gammens nøyaktige posisjon.[21]

3. september 2015 ba FeFo Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš om å uttale seg om Lillian Malins søknad. Distriktet opplyste 5. november 2015 at de ikke hadde merknader.[22]

Ved brev 9. november 2015 oversendte FeFo saken til Tana kommune for behandling etter plan- og bygningsloven. I brevet opplyser FeFo at de har behandlet Lillian Malins søknad og at de ikke vil utstede ny kontrakt fordi det alt foreligger en gammeerklæring. Ved e-post 1. september 2016 ba FeFo kommunen om å oversende eventuelt vedtak om utvidelse av «*gamme i Gurtejohka, eid av Lillian Malin.*»[23] Tana kommune oversendte 2. september 2016 «*vedtak om tiltak utvidelse av gamme i Gurtejohka av 08.06.2015*».[24]

Tom Eirik Malin søkte 10. mai 2022 på vegne av Lillian Malin om punktfeste for gammen i Gurtejohka. Han opplyser at gammen har stått på stedet siden tidlig på 1900-tallet, at familien har brukt den i forbindelse med høsting av naturen og slåttedrift, at gammen er torvkledd og at gammens opprinnelig areal på 6m^2 har blitt utvidet til 12m^2.[25] I e-post 25. juni 2022 spør FeFo Tom Eirik Malin om gammen er ulåst, og ber ham oversende bilder av gammen, samt kopi av Tana kommunes vedtak 8. juni 2015.[26]

Kommisjonen har ikke mottatt informasjon om hva som etter dette har skjedd i saken.

33.6 Kommisjonens vurderinger

33.6.1 Innledning – rettslige problemstillinger

Lillian Malin har som det fremgår av punkt 33.3.1 krevd eiendomsrett til gammeplassen ved Gurtejohka. Ifølge rettighetsmeldingen omfatter eiendomskravet også de «*områdene nærmest gammen som er markert som slåttemark*». Hun har også krevd jakt- og fiskerettigheter.

Kommisjonen behandler retten til gammeplassen i punkt 33.6.2. Fordi Lillian Malins krav ikke bare gjelder en bruksrett som gir rett til å ha og bruke en gamme der (gammerett), men også gjelder eiendomsrett til plassen, er kommisjonens vurdering ikke begrenset til spørsmålet om gammerett, men omfatter også om vilkårene for hevd av eiendomsrett er oppfylt. Kravet om eiendomsrett til den omkringliggende slåttemarken er behandlet i punkt 33.6.3.

Kravet om jaktrett i «*elvedalen fra Gurteluobbal til utløpet av Soavveljávri*» er behandlet i punkt 33.6.4. Med grunnlag i det Tom Eirik Malin sa på høringsmøtet 2. november 2021, jf. punkt 33.3.2, forstår kommisjonen det slik at kravet gjelder en form for særrett til jakt.

Fiskerettskravet gjelder fra «*fra* øverenden *av Gurtefielbma til utløpet av Soaveljavri*». Dette er en del av Tanavassdragets lakseførende strekninger. Kravet faller derfor etter § 6 i forskrift 16. mars 2007 nr. 277 utenfor kommisjonens mandat. Se nærmere i punkt 1.2.4.

I det følgende bruker kommisjonen betegnelsen Malin-familien om Lillian Malin og hennes familie. Når hennes bestefar, Piera Persen Anthi (1869–1956) og far, Samuel Johannes Anthi (1915–2005), med familie omtales, bruker kommisjonen betegnelsen Anthi-familien.

33.6.2 Gammeplassen ved Gurtejohka

33.6.2.1 Tidsvilkåret

Malin-familien har anført at bruken av gammeplassen går tilbake til slutten av 1800-tallet eller tidlig på 1900-tallet, jf. punkt 33.3.2 og 33.5. Spørsmålet om et mulig hevdserverv av retten til gammeplassen må derfor vurderes etter de dagjeldende hevdsreglene i Kong Christian den Femtis Norske Lov (NL) av 1687, jf. § 1 i snikhevdloven 23. mai 1874.

Hovedregelen i NL (1687) 5-5-3 stilte et krav om 20 års bruk i sammenheng både for hevd av eiendomsrett og for hevd av bruksrett. Snikhevdslovens § 1 satte forbud mot hevd av bruksrettigheter som ikke vistes ved en «*for Brugens Skyld anbragt Indretning*». En gamme er imidlertid i seg selv en fast tilstelling som er egnet til å signalisere utad at det foregår hevdsbruk på den plassen der gammen står, slik at regelen om 20 års hevdstid får anvendelse.

Når det gjelder hevdstiden, bemerker kommisjonen at særregelen i NL (1687) 3-12-2 om 30 års hevdstid for hevd i «*Kongens Alminding*» ikke er aktuell. I det foreliggende tilfellet startet hevdsbruken på slutten av 1800-tallet eller tidlig på 1900-tallet, og på dette tidspunktet hadde læren om «*statens umatrikulerte grunn i Finnmark*» fått fotfeste. Se punkt 4.3.2.

Det foreligger ingen sikre opplysninger om når gammen ble satt opp. Tom Eirik Malin (f. 1980) sa på høringsmøtet 2. november 2021 at familien satte opp gammen på slutten av 1800-tallet, mens han i søknaden til FeFo 10. mai 2022 opplyser at gammen ble satt opp tidlig på 1900-tallet jf. punkt

21 Finnmarkseiendommen, brev til Lillian Malin, 10. august 2015 og e-post til Tom Eirik Malin 10. august 2015 (jnr. 21/2125-6, «Utskriftsversjon, alle vedlegg s. 5 og 2).

22 FeFo, brev til Reinbeitedistrikt 9, 3. september 2015 og Reinbeitedistrikt 9, e-post til FeFo, 5. november 2015, (jnr. 21/2125-6, «Utskriftsversjon, alle vedlegg s. 15 og 26).

23 Finnmarkseiendommen, brev til Tana kommune, 9. november 2015 og e-post 1. september 2016 (jnr. 21/2125-6, «Utskriftsversjon, alle vedlegg» s. 20 og 4).

24 Tana kommune, e-post til FeFo, 2. september 2016 (jnr. 21/2125-6 «Utskriftsversjon, alle vedlegg» s. 24).

25 Tom Eirik Malin, *e-post til FeFo* 10. mai 2022 (jnr. 21/2125-6, «Utskriftsversjon, alle vedlegg» s. 3).

26 FeFo, e-post til Tom Eirik Malin, 25. juni 2022 (jnr. 21/2125-6, «Utskriftsversjon, alle vedlegg» s. 17).

33.3.2 og 33.5. Ifølge gammeerklæringen fra høsten 1990 er gammen «*av eldre dato*», jf. punkt 33.3.1. Magnus Varsi (f. 1945) sa i intervju 12. juni 2015 at Lillian Malins bestefar, Piera Persen Anthi (1869–1956) hadde gamme ved Gurtejohka, jf. punkt 33.4.4.

De her gjengitte opplysningene sannsynliggjør at familien tok i bruk gammeplassen tidlig på 1900-tallet, og i alle fall relativt mange år før Piera Persen Anthi døde i 1956.

Tom Eirik Malin sa på høringsmøtet *2. november 2021* at gammen har vært kontinuerlig i bruk siden den ble satt opp, jf. punkt 33.3.2. De øvrige opplysningene i saken, blant annet at den gammen familien fikk gammeerklæring på i 1990 var av «*eldre dato*», underbygger dette. Tidsvilkåret i NL (1687) 5-5-3 er derfor åpenbart oppfylt.

33.6.2.2 Bruksvilkåret

Bruksvilkåret er i NL (1687) 5-5-3 formulert som et krav om at hevderen må ha hatt hevdsobjektet «*i Haand og Hævd*» i full hevdstid. Sivillovbokutvalet har om bruksvilkåret for hevd av eiendomsrett uttalt at hevderen må ha hatt et «*slikt ytre rådevelde som folk vanleg har over ting dei eig*», og at hevd av bruksrettigheter forutsetter at hevderen har utøvd den «*særlege bruken det gjeld.*»[27] Se også omtalen av bruksvilkåret i rapportens punkt 6.3.2.2.

Spørsmålet er derfor om Anthi-familien (og Malin-familien) har brukt gammeplassen ved Gurtejohka på en måte som i innhold og omfang tilsvarer den bruken som innehaveren av en bruksrett til å ha en gamme stående på plassen ville ha utøvd, eller om bruken tilsvarer den bruken eieren av en slik plass ville ha utøvd. Å ha en gamme er en rådighetsutøvelse som effektivt vil hindre at andre tar i bruk den plassen der gammen står. Det er derfor liten kvalitativ forskjell på å oppfylle bruksvilkåret for hevd av bruksrett til gammeplassen og på å oppfylle bruksvilkåret for hevd av eiendomsrett til plassen. Er bruksvilkåret for hevd av bruksrett oppfylt, vil normalt også bruksvilkåret for hevd av eiendomsrett være oppfylt.

Gammen ved Gurtejohka har stått på samme sted og vært i bruk i alle fall siden tidlig på 1900-tallet. Det forholdet at en gamme som har stått så lenge på samme sted nødvendigvis må ha blitt brukt og vedlikeholdt, gjør at det ikke er noen tvil om at bruksvilkåret er oppfylt.

Mer konkret kan det blant annet vises til at Lillian Malins bror, Nils Oskar Anthi, på høringsmøtet 14. mars 2019 opplyste at deres bestefar Piera Persen Anthi (1869–1956) satte opp en gamme som er restaurert og nå brukes av Lillan Malin, jf. punkt 33.4.3. Det Magnus Varsi sa i intervjuet 12. juni 2015, jf. punkt 33.4.4, underbygger at Anthi-familien i lang tid har hatt, brukt og vedlikeholdt en gamme ved Gurtejohka. Det kan også vises til at Lillian Malins far, Samuel Johannes Anthi i brev 24. februar 1992 til Finnmark jordsalgskontor opplyser at hun skal overta «*som eier og ny representant for brukerne*» av gammen, jf. punkt 33.3.1.

Opplysningene viser at Anthi har disponert over gammeplassen på linje med innehaveren av en gammerett, og at familiens bruk av plassen har vært tilnærmet eksklusiv.

Bruksvilkåret er derfor oppfylt, både for hevd av gammerett og for hevd av eiendomsrett.

33.6.2.3 Godtrovilkåret

Ordlyden i NL (1687) stiller ikke opp et krav om god tro, men Høyesterett har gjennom en gradvis utvikling i rettspraksis fra og med 1840-tallet innfortolket et slikt krav.[28]

Som kommisjonen har redegjort for i punkt 8.5, har det i Tana vært en langvarig tradisjon for å sette opp gammer i utmark til bruk under utmarkshøsting. Dette har også FeFo gitt uttrykk for i den uttalelsen som er gjengitt i punkt 33.4.1. Det er ingen tvil om at Anthi-familiens, og senere Malin-familiens bruk av gammeplassen ved Gurtejohka føyer seg inn i den lokale gammetradisjonen. Det er heller ikke tvil om at familien både da gammen i sin tid ble satt opp, og gjennom sin over 100 år lange bruk av gammen har vært i god tro med hensyn til at de hadde rett til å ha og bruke en gamme på stedet i forbindelse med utmarkshøsting.

Godtrokravet er derfor oppfylt for så vidt gjelder en bruksrett til gammeplassen med et slikt innhold. Det forholdet at Samuel Johannes Anti høsten 1990 inngikk avtale med Finnmark jordsalgskontor om gammeerklæring, jf. punkt 33.3.1, og at Tom Eirik Malin (f. 1980) i mai 2022 søkte om punktfeste, jf. punkt 33.5, er uten betydning for vurderingen. Begge deler fant sted mange tiår etter at hevdservervet av gammeretten var fullført, og har dessuten preg av et ønske fra familiens side om å formalisere den retten de har opparbeidet.

Det følger av dette at vilkårene for erverv av en bruksrett som omfatter det å ha og bruke gammen ved Gurtejohka i forbindelse med utmarkshøsting er oppfylt. Et annet spørsmål er om familiens gode tro også omfatter eiendomsrett til selve gammeplassen. Godtrokravet innebærer at den gode troen må korrespondere med den retten som påstås ervervet. Dersom den gode troen omfatter en bruksrett, vil det ikke være grunnlag for hevd av eiendomsrett selv om tidsvilkåret og bruksvilkåret for å opparbeide en slik rett er oppfylt.[29]

Som fremholdt i punkt 6.7.2, er det en presumsjon for god tro når tidsvilkåret og bruksvilkåret er oppfylt. Presumsjonen må imidlertid holdes opp mot rettsoppfatningen i Tana, om at folk hadde rett til å sette opp gammer og bruke disse i

27 Sivillovbokutvalet, *Rådsegn 6 Om hevd,* 1961 s. 7–9.

28 Se blant annet Rt. 1844 s.273 (Ihlsvigen), Rt. 1860 s. 243 (Søndre Oulie) og Rt.1873 s.463 (Myhren).

29 Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 207.

forbindelse med utmarkshøsting. Det er imidlertid vanskelig å finne holdepunkter for en lokal rettsoppfatning om at det å ha en gamme stående, også gjorde at folk ble eiere av gammeplassen og dermed også kunne bruke plassen til andre formål enn å ha en gamme (eller et liknende enkelt byggverk) der. Riktignok sa Tom Eirik Malin på høringsmøtet 2. november 2021 at folk ikke hadde bygd gammer på 1800-tallet «*hvis ikke de eide det – at det var deres*», jf. punkt 33.3.2, men det er lite som tyder på at dette er representativt for den lokale oppfatningen.

For å oppfylle godtrokravet for hevd av eiendomsrett, må derfor familien da de satte opp gammen ved Gurtejohka og i minst 20 år i sammenheng ha oppfattet de lokale rettsforholdene slik at de ved å sette opp og ha stående en gamme der ble eiere av gammeplassen, og de må ikke kunne bebreides for å ha en slik oppfatning. Det kan ikke på generelt grunnlag utelukkes at misforståelser om innholdet av skrevne eller uskrevne rettsregler kan gi grunnlag for aktsom god tro.[30] Sett i lys av innholdet i den rådende lokale rettsoppfatningen, er det likevel vanskelig å finne holdepunkter for at den aktsomme gode troen i dette tilfellet også omfatter eiendomsrett til gammeplassen ved Gurtejohka.

Kommisjonen legger etter dette til grunn at vilkårene for erverv av en bruksrett som omfatter det å ha og bruke gammen ved Gurtejohka i forbindelse med utmarkshøsting er oppfylt, men at hevdservervet ikke omfatter eiendomsrett til gammeplassen.

33.6.3 Slåttemarkene ved Gurtejohka

Tom Eirik Malin (f. 1980) sa på høringsmøtet 2. november 2021 at familien ikke har brukt slåttene ved Gurtejohka siden 1950-tallet, jf. punkt 33.3.2. Den eventuelle rettsstiftende bruken tok dermed slutt før hevdslova av 1966 trådte i kraft, slik at spørsmålet om et mulig hevdserverv også i dette tilfellet må vurderes med grunnlag i NL (1687) 5-5-3, som for hevd av eiendomsrett stiller krav om minst 20 års bruk i sammenheng, jf. punkt 33.6.2.1 og 33.6.2.2.

Det foreligger ingen konkrete opplysninger om når bruken startet, men sett i lys av at familien har hatt en gamme på stedet siden slutten av 1800-tallet eller tidlig på 1900-tallet, er det ikke utenkelig at slåttebruken startet omtrent da. Derfor er det ikke usannsynlig at tidsvilkåret var oppfylt da bruken tok slutt på 1950-tallet. Det kan heller ikke utelukkes at bruken har vært tilstrekkelig til å oppfylle bruksvilkåret for hevd av eiendomsrett, men de konkrete opplysningene om bruken er for usikre til at dette kan fastslås med sikkerhet. Foruten familiens egne opplysninger, har Johannes Erik Alfred Varsi (f. 1938) i intervju 25. mai 2018 opplyst at Anthi-familien hadde flere utmarksslåtter oppover «*Lákšjohka*», jf. punkt 33.4.6, men han sa ikke noe konkret om hvor slåttene lå eller om bruken av dem.

Videre er det usikkert om den lokale rettsoppfatningen i øvre Tana på dette tidspunktet var at folk var eller ble eiere av de områdene der de hadde utmarksslåtter. Det er også usikkert om Anthi-familien i den perioden deres slåttebruk pågikk, hadde en annen rettsoppfatning enn det som var vanlig blant folk i området, og om deres bruk var et utslag av at de ikke bare hadde bruksrett til området ved Gurtejohka, men også var eiere av området. Se ellers den tilsvarende vurderingen av godtrovilkåret i punkt 29.5.2.4, når det gjelder Trostensfamiliens eventuelle eiendomsrett til familiens slåtteområder ved Giettádat.

Ellers kan det sett i lys av opplysningen om at Anthi-familiens slåttebruk ved Gurtejohka tok slutt på 1950-tallet også spørres om en eventuell rett til slåttemarkene under enhver omstendighet har falt bort. Det skal riktignok mye til for at en ervervet rettighet vil falle bort,[31] men rettspraksis åpner for rettighetsbortfall dersom rettens innehaver har opptrådt passivt i lang tid, og for eksempel har latt et byggverk i utmark forfalle og med dette signalisert at vedkommende ikke lenger har behov for byggverket. Se omtalen av dommene i Rt. 1948 s. 533 (Eidfjord) og Rt. 1986 s. 148 (Ullensvang), blant annet i annet punkt 29.5.4.2.

Lillian Malin opplyser i rettighetsmeldingen at det i området fortsatt er rester av «*staur som var benyttet til høytørk*», mens Tom Eirik Malin sa på høringsmøtet at det fortsatt er staur i myrene i området, jf. punkt 33.3.1 og 33.3.2. Bruken er dermed ikke lenger utpreget synlig i terrenget, og sett i lys av at familien sluttet å bruke slåttemarkene for over 70 år siden, kan det også spørres om en eventuell tidligere opparbeidet rett til slåttemarkene i dag har falt bort.

33.6.4 Særrett til jakt av småvilt ved Gurtejohka

33.6.4.1 Tidsvilkåret

Som nevnt i punkt 33.6.1, oppfatter kommisjonen Lillian Malins krav om jaktrett som et krav om en form for særrett til jakt i kravsområdet ved Gurtejohka. Ettersom Lillian Malin i rettighetsmeldingen anfører at bruken har pågått helt siden oldefaren, Per Samuelsen Anthi (1834–1914) sin levetid, jf. punkt 33.3.1, kan alders tids bruk være et aktuelt rettsgrunnlag, men kommisjonen tar likevel utgangspunkt i hevdsreglene i NL (1687) 5-5-3.

Det må når det gjelder tidsvilkåret legges til grunn at Anthi-familiens gamme ved Gurtejohka må anses som en fast tilstelling som i tillegg til å signalisere utad at det foregikk hevdsbruk på den plassen der gammen står, også signaliserer utad at det foregår utmarkshøsting med utgangspunkt i

30 Se Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 217–218.

31 Carl Jacob Arnholm, *Passivitetsvirkninger*, 1932, s. 76–77. Se også Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 58.

gammen, blant annet jakt og fangst. Formålet med å sette opp gammer i utmark var at de skulle tjene som utgangspunkt for utmarkshøsting. I dette tilfellet er dessuten kravsområdet for jaktretten så beskjedent (anslagsvis 80 dekar) at det ikke er noen tvil om at regelen om 20 års hevdstid må få anvendelse for hele kravsområdet.

Det er heller ikke noen tvil om at tidsvilkåret er oppfylt. I tillegg til Lillian Malins opplysning om at familiens jakt har pågått helt siden hennes oldefar, Per Samuelsen Anthi (1834–1914) levde, fremgår det av opplysningene til Nils Oskar Anthi, Magnus Varsi, Per Holm-Varsi og Johannes Erik Alfred Varsi at både Lillian Malins bestefar, Piera Persen Anthi (1869–1956) og far Samuel Johannes Anthi (1915–2005) drev utmarkshøsting ved Gurtejohka, punkt 33.4.3 til 33.4.6. Familiens jakt og fangst har pågått uten avbrudd av betydning frem til i dag, og slik at snarefangsten etter hvert har blitt erstattet av småkaliber-våpen, jf. punkt 33.3.2. Tidsvilkåret på minst 20 års bruk i sammenheng er dermed oppfylt.

33.6.4.2 Bruksvilkåret

Bruksvilkåret for hevd av bruksrett etter NL (1687) 5-5-3 er som nevnt i punkt 33.6.2.2, at hevderen i full hevdstid har utøvd den typen bruk som hevden gjelder. I dette tilfellet har Tom Eirik Malin (f. 1980) opplyst at også andre har jaktet ved Gurtejohka, jf. punkt 33.3.2. Hevd av eksklusiv rett er derfor ikke aktuelt. Spørsmålet er derfor om familiens jakt av og fangst på småvilt i kravsområdet som omfatter rundt 80 dekar, tilsvarer den bruken innehaveren av en ikke-eksklusiv fortrinnsrett til småviltjakt og -fangst ville ha utøvd i et likeartet område.

Når det gjelder innholdet i og omfanget av Anthi-familiens jakt på og fangst av småvilt, kan det i tillegg til kravsfremsetternes opplysninger, jf. punkt 33.3.1 og 33.3.2, vises til at Lillian Malins bror, Nils Oskar Anthi (f. 1947), på høringsmøtet 14. mars 2019 sa at fiske og snarefangst av ryper var «*det man skaffet inntekt av og mat*», jf. punkt 33.4.3. Per Holm-Varsi (1932–2023) sa i intervju *27. august 2015 at* Anthi-familien drev utmarksnæring jf. punkt 33.4.5, og Johannes Erik Alfred Varsi (f. 1938) betegnet 25. mai 2018 Anthi-familien som «*skikkelige utmarksbrukere*», jf. punkt 33.4.6.

Disse opplysningen viser at fangst på og jakt av småvilt, og spesielt ryper, har vært viktig for Anthi-familiens livsopphold (birgejupmi). Omfanget av bruken synes imidlertid ikke å avvike markant fra det som har vært vanlig for mange andre i Tanadalen. Ettersom familien i lang tid har at en gamme i området, er det godt mulig at deres jakt og fangst i kravsområdet har hatt et større omfang enn andres jakt og fangst der. Det er likevel ikke klare holdepunkter for at familiens jakt og fangst har hatt et omfang og en intensitet som gir grunnlag for å opparbeide en særrett på bekostning av den øvrige befolkningen i Lákšjohka/Sirma.

Det kan når det gjelder dette, vises til Utmarksdomstolens dom 21. oktober 2016, der det blant annet var spørsmål om Ittelin-familien hadde særrett til multeplukking på Tønnevannsmyra i Vadsø kommune. I motsetning til kommisjonen,[32] konkluderte domstolen med at det ikke var tilfellet. Familiens multeplukking på Tønnevannsmyra hadde slik Utmarksdomstolen vurderte saken vært «*sammenhengende, fast og sesongintensiv fra 1920-tallet og frem til i dag*», men familiens bruk hadde likevel vært «*i tråd med lokal sedvane og normer innen bygdelaget*», og dermed «*rettmessig og i tråd med den atkomst de hadde*». Bruken hadde heller ikke «*så intens, omfattende og etter forholdene eksklusiv at den i det vesentlige utelukket andre bruksberettigede fra å plukke bær på myra*».[33]

Utmarksdomstolens dom gjelder et annet område og en annen ressurs, men det er heller ikke når det gjelder Anthi-familien holdepunkter for at den småviltjakten og -fangsten de har drevet ved Gurtejohka har gått ut over den adkomsten de hadde til jakt og fangst i kraft av lokale uformelle bruks-sedvaner og den alminnelige lovgivningen.

Bruksvilkåret for å opparbeide særrettigheter i form av en fortrinnsrett til jakt og fangst av småvilt på bekostning av den øvrige lokalbefolkningen i Lákšjohka-/Sirma-området er derfor ikke oppfylt. Vurderingen her er basert på hevdsreglene i NL 1687, men en vurdering på grunnlag av reglene om alders tids bruk ville fått samme utfall.

De av Malin-familiens medlemmer som er bosatt i dette området, har imidlertid andel i den retten som ligger til befolkningen i dette området, jf. kapittel 12 og 13.

33.6.5 Oppsummerende konklusjon

Lillian Malins rettsforgjengere har med grunnlag i hevd opparbeidet rett til å ha familiens gamme stående på gammeplassen ved Gurtejohka og bruke den i forbindelse med utmarkshøsting. Se figur 33. Hevdservervet omfatter ikke eiendomsrett til gammeplassen, og heller ikke eiendomsrett til de tidligere slåttemarkene ved gammeplassen. De av familiens medlemmer som er bosatt i Tana kommune, har også andel i den generelle gammeretten som gjelder for kommunens innbyggere. Se punkt 8.5.4.7.

Lillian Malin og hennes familie har ikke særrett til jakt på og fangst av småvilt i kravsområdet fra elvedalen i Gurteluoppal til utløpet av Soavveljávri, men de av familiemedlemmene som er bosatt i Lákšjohka-/Sirma-området, har andel i den kollektive retten som tilligger befolkningen i dette området, jf. punkt 12.5.11 og 13.5.11.

32 Finnmarkskommisjonen, *Rapport felt 5 Varangerhalvøya øst*, 2014 s. 188–187 (punkt 11.4) særlig s. 194–195.

33 Utmarksdomstolen for Finnmark, dom avsagt 21. oktober 2016 (UTMA-2016-41336-2) s. 11–13.

34. ETTERKOMMERE AV NILS OLE HOLM OG EINAR HEGGE

34.1 Hva saken gjelder

Saken gjelder rett til fiske i, båthusplass ved, og motorferdsel til Miennajávrrit. Se kartfigur 34.

Kravsområdet overlapper geografisk helt eller delvis med kravene fra Tana kommune og Sohpar (begge behandlet i kapittel 8), Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš (kapittel 9), Leavvajoga ja Rástegáissá sámesiida m.fl. (kapittel 11), Sirmpá gilisearvi (kapittel 12), Sámiid meahcit (kapittel 15), Etterkommere av John Ingvald Holm (kapittel 35) og Etterkommere av Nils Johnsen Joks (kapittel 36).

Vedlagt rettighetsmeldingen 12. juli 2015 (jnr. 15/1379-1) fulgte blant annet løypekart, og utskrift av et intervju Nils Ole Holms sønn, Per Andreas Holm, gjorde med sin bestefar Per Holm Pedersen Varsi (Piera-Holma) i januar 1991. Kommisjonen bekreftet ved brev 28. juli 2015 å ha mottatt meldingen (jnr. 15/1379-2). Per Andreas Holm oversendte 9. august 2015 en oppdatert versjon av rettighetsmeldingen (jnr. 15/1379-3 og 15/1379-4).

Kommisjonen intervjuet Nils Ole Holm og hans kone, Siri Inga Holm, 6. juli 2016 (jnr. 15/1379-5). Per Andreas Holm og Jon Erland Balto avga forklaring på høringsmøtet 15. mars 2019 (jnr. 14/294-30). Einar Hegges sønn, John Eirik Hegge, har gitt tilleggsopplysninger i brev 21. mars 2019 (jnr. 15/1379-7). Kommisjonen bekreftet 19. juni 2019 (jnr. 15/1379-9) å ha mottatt opplysningene. Ved brev 29. november 2019 (jnr. 15/1379-10) ba kommisjonen Nils Ole Holm opplyse om kommisjonens kartfesting av kravsområdet, båthus og gamme var riktig. Han korrigerte plasseringen av båthuset ved oversendelse 15. desember 2019 (jnr. 15/1379-11). Nils Ole Holm og John Eirik Hegge har også gitt opplysninger i brev 18. april 2023 (15/1379-22).

Per Andreas Holm overleverte 12. april 2023 «*gammebok for årene 1981–1997*» til kommisjonen (jnr. 15/1379-20). Jon Erland Balto ga i intervju 20. juni 2024 opplysninger om bruken av båthuset (jnr. 15/1379-37) og overleverte bilder av det 23. juli 2024 (jnr. 15/1379-41).

Kommisjonen ba 18. april 2024 (jnr. 15/1379-31) Statsforvalteren i Troms og Finnmark om å oversende arkivmateriale om båthuset ved Miennajávrrit. Etter purring 12. juni 2024 (jnr. 15/1379-33) opplyste statsforvalteren 26. juli 2024 (jnr. 15/1379-42) at svar kunne forventes i løpet av august 2024. Svar var ikke mottatt per juni 2026. Tana kommune oversendte diverse arkivmateriale 27. juni 2024 (jnr. 15/1379-39). Kommisjonen ba 20. juni 2024 (jnr. 15/1379-36) Finnmarkseiendommen (FeFo) om å oversende søknaden til festekontrakten for gammeplassen ved Miennačohkka, og mottok kontrakten 25. juni 2024 (jnr. 15/1379-38).

Etterkommere av John Ingvald Holm (kapittel 35) har gitt bemerkninger til kravet fra Holm/Hegge-etterkommerne i oppdatert rettighetsmelding 16. desember 2022 (jnr. 22/2157-3) og på høringsmøtet 16. mars 2023 (jnr. 14/294-52). Etterkommere av Nils Johnsen Joks (kapittel 36) har gitt bemerkninger i rettighetsmelding 23. oktober 2013 (jnr. 14/297-1), i brev 2. mai 2022 (jnr. 14/297-23) og i intervju 2. november 2022 (jnr. 14/297-30). Magnus Varsi (kapittel 43) har gitt bemerkninger 12. juni 2015 (jnr. 14/295-25), på høringsmøtet 14. mars 2019 (jnr. 14/294-30) og i intervju 9. januar 2024 (jnr. 17/688-15).

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš oversendte 18. juni 2023 en generell merknad til alle rettighetsmeldinger som gjelder områder innenfor distriktets vinterbeiteområde (jnr. 14/1434-38), deriblant meldingen fra Nils Ole Holms og Einar Hegges etterkommere.

Holm/Hegge-familiens bruk av Miennajávrrit er også omtalt i kommisjonens intervjuer med Josef Nils Pedersen Varsi 4. november 2013 (jnr. 15/895-29), Johannes Erik Alfred Varsi 24. mai 2018 (jnr. 17/1501-7) og Nils Anders Nilsen Varsi 26. februar 2020 (jnr. 15/928-6); og i Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) sine intervjuer med Hilda Elise Olsen 22. september 2015 og Per Holm-Varsi 27. august 2015 (jnr. 14/295-25, Informant 3 og 4).

34.2 Nærmere om sakens bakgrunn

Per Holm Pedersen Varsi (Piera-Holma) (1891–1993) var postfører, og gift med Margit (Nilsdatter Vuolab) Varsi (Ovlla-Nillá Márgget) (1909–1994). De bodde i Sirma og hadde seks barn. Blant barna var Nils Ole Holm (Piera Holmma Niljas) (1936–2024) som har fremmet rettighetsmeldingen på vegne

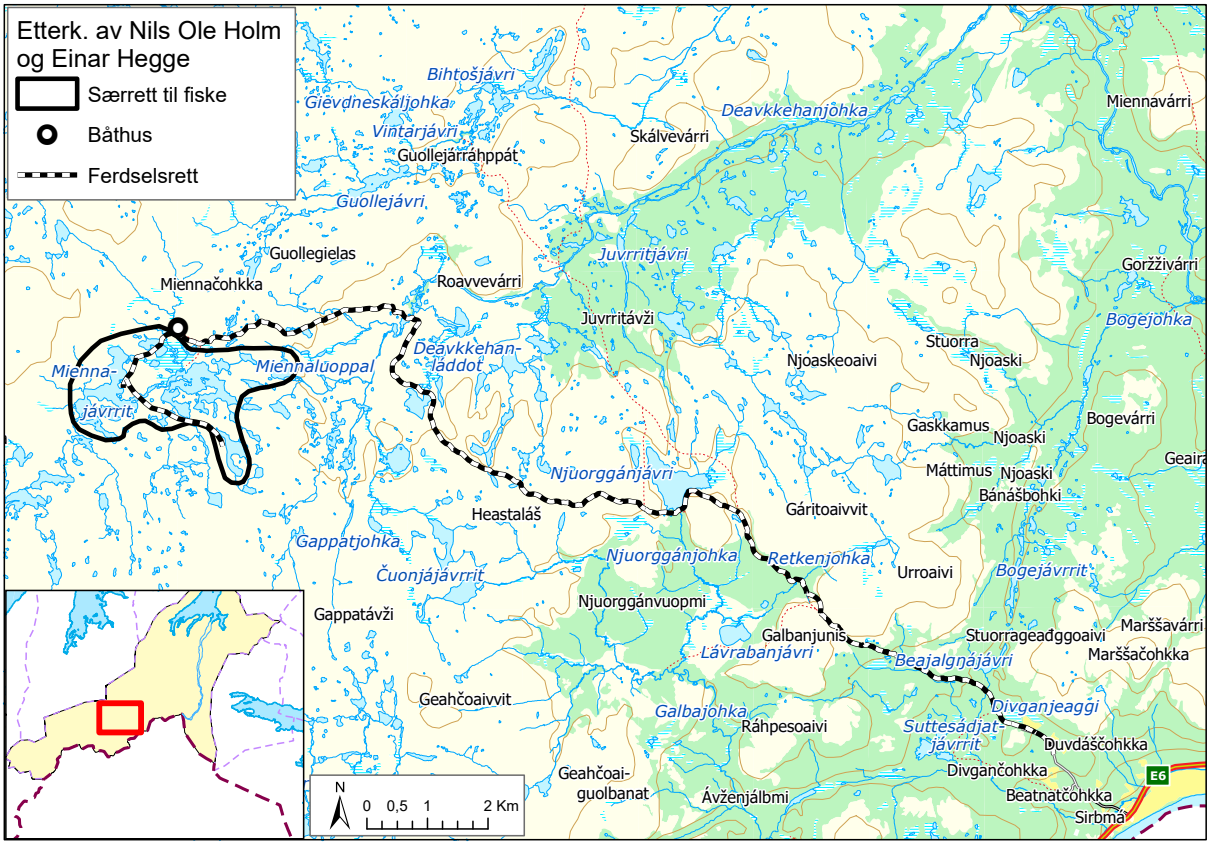

Figur 34

av sine egne og på vegne av Einar Hegges etterkommere, Per Holm-Varsi (Piera-Holmma Piera) (1932–2023) og John Ingvald Holm (1943–1982). Etterkommerne av John Ingvald Holm har fremmet et krav som blant annet gjelder den i punkt 34.1 omtalte gammeplassen ved Miennačohkka. Dette kravet er behandlet i kapittel 35.

Nils Ole Holm (1936–2024) var bosatt i Sirma og gift med Siri Inga Holm (f. 1941). Blant deres fire barn er Svein Olav Holm (1964–2001), Per Andreas Holm (f. 1968) og Wenche Solfrid Holm Balto (f. 1963). Hun er gift med Jon Erland Balto (f. 1962) som avga forklaring på høringsmøtet 15. mars 2019 sammen med Per Andreas Holm. Per Holm Pedersen Varsis bror, John Pedersen Varsi (Biehtar-Jovnna) (1893–1985) var også bosatt i Sirma. Han hadde fostersønnen Einar Hegge (1938–2000), som hadde sønnen John Eirik Hegge (f. 1963).[1]

1 Aage Solbakk, *Tanadalen slekter historie,* 2001 s. 552–555. Opplysninger om fødsels- og dødsår er også hentet fra folkeregisteret.

34.3 Bemerkninger fra etterkommere av Nils Ole Holm og Einar Hegge

34.3.1 Rettighetsmeldingen (12. juli 2015) og oppdatert versjon (9. august 2015)

Den opprinnelige *rettighetsmeldingen* er datert *12. juli 2015* og signert av Nils Ole Holm (1936–2024) på vegne av hans etterkommere og Einar Hegges (1938–2000) etterkommere. Meldingen reiser krav om «*eksklusiv fiskerett*» i Miennajávrrit og rett til motorferdsel året rundt med grunnlag i lang tids bruk og lokal sedvanerett. Den oppdaterte versjonen er sendt inn *9. august 2015* av Nils Oles sønn, Per Andreas Holm (f. 1968), og reiser i tillegg til krav om ferdselsrett og fiskerett, krav om rett til å «*gjenoppreise*» et båthus ved Miennačohkka.

Rettighetsmeldingene opplyser at praksis i øvre Tana var at alle familier hadde hver sine ressursområder, og at Holm/Hegge-familien hadde sitt ressursområde ved Miennajávrrit, der de fisket «*allerede før 1950-årene*». Fisket var så omfattende at Nils Ole Holms far, Per Holm Pedersen Varsi (1891–1993), og Einar Hegges fosterfar, John Pedersen Varsi

(1893–1985), tidlig på 1950-tallet bygde en gamme ved Miennačohkka (fjelltopp ved Miennajávrrit). Meldingene viser også til at Per Holm Pedersen Varsi har fortalt om gammen i et intervju fra januar 1991, og gjengir et utdrag av «*gammebok for 1981–1997*» (se punkt 34.3.7).[2]

Den oppdaterte rettighetsmeldingen opplyser at Holm/Hegge-familien midt på 1980-tallet satte opp et båthus for oppbevaring av båter, garn og annet utstyr. Fylkesmannen i Troms vedtok i 2007 at båthuset skulle rives, og Holm/Hegge-familien rev da båthuset.[3]

Vedlagt rettighetsmeldingen var blant annet en *festekontrakt* for gnr. 8, bnr. 1, fnr. 2 i Tana kommune som Nils Ole Holm (1936–2024) og Einar Hegge (1938–2000) inngikk med Finnmark jordsalgskontor sommeren 1986.[4] Se ellers omtale av kontraktens innhold i punkt 8.5.

Av et vedlagt stiftelsesdokument for «*utmarkslaget Hegge/Holm*» signert 16. mai 1987 av Einar Hegge og Nils Ole Holm, fremgår det at utmarkslagets formål er å høste utmarksprodukter til salg og eget bruk, samt å «*å drive fiskeoppdrett og kultiveringsarbeid.*»[5]

I en vedlagt *erklæring* datert 12. februar 2006 opplyser Nils Ole Holm at Holm/Hegge-familien måtte rive den «*nedbrente gamma [ved Miennačohkka]*» fordi mye av bæresystemet var brukt som brensel av de som brukte den. Han forteller at gamma ble utvidet i 1986 fordi de hadde behov for større plass til å romme to familier, og at utvidelsen skjedde «*i forståelse med Finnmark Jordsalgskontor*». Ifølge Nils Ole Holm skjedde utvidelsen omtrent samtidig med at de fikk festekontrakt for tomta, og gamma hadde vært slik helt frem til den brant ned.[6]

Vedlagt rettighetsmeldingen var også en søknad til FeFo fra advokat Trond Pedersen Biti på vegne av Mienna Utmarkslag ved Nils Ole Holm og Arnhild Hegge 15. april 2008 om å *forpakte Miennajávrrit*. Søknaden er begrunnet med at Nils Ole Holm og Arnhild Hegge (f. 1944) har brukt Miennajávrrit på en måte og over så lang tid at de mener å ha ervervet rettigheter til vannet. Søknaden viser også til at fisket «*har gitt inntekt over svært mange år*», og til at Holm/Hegge-familien har hatt gamme i området i over 50 år.[7]

I sitt svar 16. april 2008 viser FeFo til at søknaden ikke kan behandles etter finnmarksloven § 26 fordi Mienna utmarkslag ikke har som formål å fremme allment jakt, fangst og fiske. Søknaden må derfor slik FeFo ser det, anses som en søknad om særskilt rett til utmarksutnyttelse etter lovens § 24, og må fremmes på nytt til Tana kommune.[8]

34.3.2 Intervju med Nils Ole Holm og Siri Inga Holm (6. juli 2016)

Nils Ole Holm (Piera Holmma Niljas) (1936–2024) og Siri Inga Holm (f. 1941) fortalte i *intervju 6. juli 2016* at de giftet seg i 1962, og overtok gårdsdriften til Nils Oles foreldre. I dag driver deres sønn, Per Andreas Holm (f. 1968), gården. I Nils Oles barndom hadde familien kyr og sauer, og brukte hest som fremkomstmiddel. På den tiden var fiske i Tanavassdraget og i fjellvannene en viktig del av livsgrunnlaget. Familien fisket i fjellvannene før slåtta og om høsten, og slik livberget de seg over vinteren til neste sommer.[9]

Nils Ole Holms far, Per Holm Pedersen Varsi (Piera-Holma) (1891–1993), fisket sammen med sin bror, John Pedersen Varsi (Biehtar-Jovnna) (1893–1985), i Miennajávrrit. Deres etterkommere fortsatte å fiske der, og bodde i gamma ved Miennačohkka. Ifølge Nils Ole hadde folk i Sirma faste fiskevann. Bygdefolk fisket vanligvis ikke i andres fjellvann. Ingen dro til Miennajávrrit når Nils Ole og familien var der – i alle fall ikke bygdefolk, men andre kunne finne på å komme dit. Nils Ole Holm sa at fordelingen av fiskevann fortsatt holdes i hevd. I alle fall drar han og familien fortsatt til Miennajávrrit.[10] Fremmedfolk har først fra årtusenskiftet begynt å fiske i fjellvannene og jakte ryper i området. Nils Ole Holm og Siri Inga Holm sa at det er «*helt bak mål*» at finlendere og andre fremmedfolk får tilgang til deres områder. Derimot har fastboende og reindriftssamer fortsatt et godt «*verddeforhold*».[11]

Nils Ole Holm fortalte at Inga Kirsti Joks (f. 1948) og Idar Torgrim Olsen (f. 1956) satte opp en gamme i Gahpatávži på den plassen det tidligere sto en gamme som John Pedersen Varsi (Biehtar-Jovnna) (1893–1985) hadde kjøpt i 1953, og da ble ifølge Nils Ole Holm «*den rettigheten solgt til oss*».[12] Se ellers behandlingen av kravet til etterkommerne av Nils Johnsen Joks i kapittel 36, der gammen og gammeplass er nærmere omtalt.

34.3.3 Høringsmøtet (15. mars 2019)

På høringsmøtet 15. mars 2019 avga Nils Ole Holms sønn, Per Andreas Holm (f. 1968), og svigersønn, Jon Erland Balto

2 Nils Ole Holm, *rettighetsmelding,* 12. juli 2015 (jnr. 15/1379-1) oppdatert 9. august 2015 (jnr. 15/1379-3).

3 Nils Ole Holm, *Oppdatert rettighetsmelding,* 9. august 2015 (jnr. 15/1379-3) s. 2.

4 Finnmark jordsalgskontor, festekontrakt, gnr. 8, bnr. 1, fnr. 2 (jnr. 15/1379-1, vedlegg festekontrakt).

5 Utmarkslaget Hegge/Holm, stiftelsesdokument, 16. mai 1987 (jnr. 15/1379-1, vedlegg, stiftelsesdokument).

6 Nils Ole Holm, *erklæring,* 12. februar 2006 (jnr. 15/1379-1, vedlegg, erklæring.

7 Trond Pedersen Biti, *søknad om forpaktning,* 15. april 2008 (jnr. 15/1379-1, vedlegg, søknad om forpaktning).

8 FeFo, *svar på søknad om forpaktning,* 16. april 2008 (jnr. 15/1379-1, vedlegg, svar forpaktning Miennajávrrit).

9 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Nils Ole Holm og Siri Inga Holm,* 6. juli 2016 (jnr. 15/925-5) s. 2–4.

10 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 6. juli 2016 (jnr. 15/925-5) s. 4–6.

11 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 6. juli 2016 (jnr. 15/925-5) s. 8–9.

12 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 6. juli 2016 (jnr. 15/925-5) s. 10–11.

(f. 1962), forklaring. Jon Erland Balto viste til at kravet gjaldt «*eksklusiv fiskerett til Miennajávrrit*», rett til å «*ferdes dit langs de gamle ferdselstraseene*» og til å få bygge «*et båthus til oppbevaring av utstyr*» i forbindelse med fisket. Han sa at de ønsket å få «*fastslått familiens rett til bruk av området*», men ikke å begrense «*våre naboers muligheter og rettigheter til å fiske i de samme vannene*». Han ba kommisjonen om å anerkjenne bruksrett til hele befolkningen innenfor FeFos virkeområde,[13] men ga uttrykk for at utenlandske borgere ikke bør ha like rettigheter som Holm/Hegge-familien til å bruke områdene. Han hadde ingen merknader til rettighetsmeldingen fra Sirma bygdelag.[14]

Per Andreas Holm sa at tradisjonen både før og nå er at hver familie har sitt eget utmarksområde. Som en del av livsoppholdet (birgejupmi) har Holm/Hegge-familien drevet garnfiske i Miennajávrrit om sommeren og høsten, og om vinteren med garn under isen. Ifølge Jon Erland Balto har dette pågått i alle fall siden 1930-tallet.[15]

Ifølge Per Andreas Holm hadde hans bestefar, Per Holm Pedersen Varsi (Piera-Holma) (1891–1993) og bestefarens bror, John Pedersen Varsi (Biehtar-Jovnna) (1893–1985), satt opp gamme ved Miennačohkka. Den sto fra slutten av 1940-tallet/tidlig på 1950-tallet til slutten av 1960-tallet. Per Andreas Holm vet ikke om den stod «*på begynnelsen av [19]70-tallet, men de oppholdt seg enda der da.*» Jon Erland Balto forklarte at den «*gamle*» gamma falt ned fordi folk brukte reisverket til brensel.[16] Den nye gamma ble ifølge de to ført opp omtrent i 1980–1981, og brant ned i 2001.[17] Jon Erland Balto sa at den var på 36 m^2, og at den ble brukt av to store familier i fellesskap. I tillegg brukte reindriftsutøvere og andre gamma.

Etter at også den andre gamma brant ned, satte Holm/Hegge-familien opp en ny og større gamme på stedet.[18] Per Andreas Holm sa at de søkte om festekontrakt og betalte festeavgift, men på et tidspunkt sluttet FeFo å sende faktura.[19] Ifølge Jon Erland Balto brukte reindriftsutøverne fra Karasjok gamma ved Miennačohkka om vinteren, og under vår- og høstflyttingen. Han sa at de hadde et godt samarbeid med reindriftsutøverne i området.[20]

Om båthuset som Holm/Hegge-familien krever å få sette opp, sa Jon Erland Balto at familien skal bruke det til å oppbevare båt og jakt- og fiskeredskaper. Et tidligere båthus brant ned tidlig på 2000-tallet, og «*båthuset som var ført opp, det måtte også rives*».[21]

Jon Erland Balto fremholdt også at de ønsker å sikre Holm/Hegge-familiens rett til å ferdes med kjøretøy. Etter andre verdenskrig har familien ferdes med hest til Miennajávrrit. Per Andreas Holm viste til at det var strenge regler for motorferdsel i utmark på 1980-tallet, og at de hadde gått på ski til gamma. Holm/Hegge-familien kjøpte på et tidspunkt hest, og brukte hest som fremkomstmiddel til Miennajávrrit i 7–8 år. På slutten av 1980-tallet hadde imidlertid staten lempet på reglene for motorferdsel. Per Andreas Holm sa at de nå ferdes etter en «*disp-løype*», og bruker de samme traseene som forfedrene brukte.[22]

34.3.4 Brev fra John Eirik Hegge (21. mars 2019)

John Eirik Hegge (f. 1963) har i brev til kommisjonen *21. mars 2019* vist til at hans far, Einar Hegge (1938–2000), bygde og bodde i «*gamma [ved Miennačohkka]*», og fremholdt at «*Vi [Einar Hegge og John Eirik Hegge]*» brukte gamma til langt ut på 1970-tallet.

John Eirik Hegge anførte videre at bestefaren, John Pedersen Varsi (Biehtar-Jovnna) (1893–1985) og «*Arne Joks sin far [Henrik Nils Nilsen Joks (Guvvá-Niljas Nillá)* (1902–1969)]» flyttet «*gamma [ved Gappatávži]*» til «*Mienna[čohkka]*», fordi det var bedre beite for hestene der. John Pedersen Varsi og Henrik Nils Nilsen Joks demonterte gamma, og satte den opp på nytt på den nye gammeplassen. Einar Hegge var med på dette.[23]

34.3.5 Brev fra Nils Ole Holm og John Eirik Hegge (18. april 2023)

Nils Ole Holm (1936–2024) og John Eirik Hegge (f. 1963) imøtegår i brev *18. april 2023* opplysningene fra etterkommerne etter John Ingvald Holm. Se punkt 34.4.1, med videre henvisning til punkt 35.3.1. Ifølge brevet falt gamma ved Miennačohkka ned på slutten av 1960-tallet på grunn av manglende vedlikehold. Materialene ble brukt som brensel, og frem til 1981 var gamma «*ubeboelig*». De to opplyser at

13 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte,* 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s.192. Se også s. 199–200.

14 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 202–203 og 206.

15 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 194–195.

16 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 195 (Holm) og s. 198 (Balto).

17 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 195 og 197.

18 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 197.

19 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 196.

20 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 193 og 197.

21 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 193.

22 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 199–200.

23 John Eirik Hegge, *brev,* 21. mars 2019 (jnr. 15/1379-7).

de gjenoppbygde gamma i 1981, og utvidet den i 1986. Gamma har aldri vært låst, og «*alle*» hadde tilgang til den.[24]

34.3.6 Intervju med Per Holm Pedersen Varsi (januar 1991)

Per Holm Pedersen Varsi (Piera-Holma) (1891–1993) fortteller i et intervju fra *januar 1991* at han og broren, John Pedersen Varsi (Biehtar-Jovnna) (1893–1985) bygde gamme ved Miennačohkka slik at det skulle være nærmere for dem å dra på garnfiske. Gamma stod ennå oppreist da «*de de bygde på nytt der oppe [ved Miennačohkka], et lite byggverk, for å klare seg.*» De to fisket med garn i Miennajávrrit «*kanskje*» fra 1950-tallet. Etter hvert begynte «*Niillas [Nils Ole Holm] og dem å fiske der*», og «*de bygde jo en sånn plankebu*».[25]

Per Holm Pedersen Varsi fortalte at før i tiden hadde Nils Johnsen Joks (Guvvá-Niljas) (1871–1938) gamme i kløfta ved Gappatávži. Da Nils Johnsen Joks sluttet å dra dit, bygde Per Holm Pedersen Varsi og «*Jovnna [John Pedersen Varsi]*» gamme ved Miennajávrrit. Ifølge Per Holm Pedersen Varsi pleide John Nilsen Joks (Guvvá-Jovnna) (1911–1999) å fiske med garn, blant annet i Miennajávrrit. Før i tiden hadde folk bare en ryggsekk som de fraktet fisken i ned til bygda. Da Per Holm Pedersen Varsi (1891–1993) begynte å ferdes der hadde «*vi [familien]*» hest, og da «*slapp man jo å bære [fisken]*».[26]

34.3.7 Gammebok for 1981–1997

Per Andreas Holm leverte 12. april 2023 «*gammebok for årene 1981–1997*» til kommisjonen, og opplyste at gammeboka fra 1997–2003 var tapt grunnet brann.[27] I september 1981 skrev Einar Hegge *(1938–2000)* og Nils Ole Holm *(1936–2024)* dette i den innleverte gammeboka:[28]

> «Sommeren 1981 begynte vi [Einar Hegge og Nils Ole Holm] å restaurere denne gamma. Om høsten, samme år, var den ferdig til å kunne brukes igjen.
>
> Gammas første beliggenhet var ved Gáhpat [Gappatávži]. Den gang eide Guvva-Niilas [Nils Johnsen Joks (1871–1938)] gamma. Under siste krig ble Hans-Aslak [Aslak Hansen Varsi (1878–1954) den andre eieren. Betalingen var 1 skråtobakk og 5 kr.
>
> Gamma i Gáhpat [Gappatávži] ble benyttet til 1952. Derfra ble gamma flyttet til nåværende plass, [i] 1953 ved Miennačohkka. Grunner til flytting var bl. a: vanskelig tilgang på brensel, dårlig beite for hesten og stor avstand til fiskevann.
>
> Samtidig som gamma ble flyttet, skiftet den eier for 3. gang. John Pedersen Varsi [(1893–1985)] og Per Holm [Pedersen Varsi (1891–1993)] overtok rettigheter som eiere, etter Aslak [Hansen Varsi [1878–1954]. Lensmann ble selvfølgelig spurt, for han var loven.
>
> De første årene brukte en hest og slede, til og fra gamma. Siden en: kløvhest, bik[k]vogn og traktor.
>
> Ifølge Arnhild [Hegge, f. 1944] og [Sir] Inga [Holm, f. 1941] så var den siste turen med hest i 1967. (Denne vissheten skyldes 2 nye verdensborgere som var i vente)
>
> I slutten av 1950[-] årene ble gamma rasert innvendig p.g.a. mangel på brensel. Einar [Hegge (1938–2000)] og Nils [Ole Holm (1936–2024)] som hadde vært med gamlingene [John Pedersen Varsi (1893–1985) og Per Holm Pedersen Varsi (1891–1993)] alt fra barnsben av, reparerte gamma på nytt i 198[1]. Byggematerialer ble hentet fra Sirmaskogen. Den daværende gamma var ennå i brukbar stand til 1967, men på slutten av 1970-årene begynte den å forfalle.
>
> Etter oppfordring fra («gamlingene») John [Pedersen Varsi (1893–1985)] og Per [Holm Pedersen Varsi (1891–1993)], ble gamma på ny[tt] satt opp i den stand slik den står i dag.»

Gammeboka opplyser ellers at Holm/Hegge-familien har brukt gamma ved Miennačohkka, og drevet med fiske i Miennajávrrit årlig, samt plukket bær. Bruken har som regel pågått i mars-mai og juli-august. Vinterstid har familiene ferdes med snøskuter og ski, og sommerstid med hest, traktor eller til fots, og familiene sjekket gamma jevnlig, og utførte vedlikehold på gamma, blant annet «*utbyggingen*» i 1988 og «*jobbet med gangen*» i 1990.[29]

Det fremgår også at John Ingvald Holm (1943–1982) i 1981 brukte gamma sammen med Svein Olav Holm (1964–2001) og John Eirik Hegge (f. 1963). De var der «*for å transportere brensel og drivstoff for reindriftssamene i området.*» Bertha Louise Holm (f. 1972) var der i 1984 og «*Åse [Márgget Anti (f. 1975)]*» i 1995 og 1996 (kapittel 35).[30] Idar Torgrim Olsen (f. 1956) og Helena Orti Olsen (f. 1960) besøkte gamma og fisket i Miennajávrrit, blant annet i 1985,

24 Nils Ole Holm og John Eirik Hegge, *brev,* 18. april 2023 (jnr. 15/1379-22).

25 Per Andreas Holm, *Intervju med Per Holm Pedersen Varsi*, januar 1991 (jnr. 15/1379-1, vedlegg, interjvu s. 1).

26 Per Andreas Holm, Op. cit, januar 1991 (jnr. 15/1379-1, vedlegg, intervju s. 2–3.

27 Per Andreas Holm, *Innlevert gammebok for 1981–1997,* 12. april 2023 (jnr. 15/1379-20).

28 Per Andreas Holm, Op. cit.,12. april 2023 (jnr. 15/1379-20, hoveddokument) s. 1–2.

29 Per Andreas Holm, Op. cit.,12. april 2023 (15/1379-20, hoveddok.) s. 54, 55, 106, 110.

30 Per Andreas Holm, Op. cit.,12. april 2023 (15/1379-20, hoveddok.) s. 5, 42–43, 154–155, 158–159, 160–168 og 173.

1991, 1994, 1995 og 1996 (kapittel 36).[31] Også utenbygdsfolk og finlendere har fisket i Miennajávrrit og lånt gamma, blant annet i 1984, 1985, 1987, 1988, 1990.[32]

34.3.8 Intervju med Jon Erland Balto og bilder av båthus (20. juni og 23. juli 2024)

Jon Erland Balto (f. 1962) sa i intervju *20. juni 2024* at Nils Ole Holm (1936–2024) og Einar Hegge (1938–2000) førte opp et båthus nær gamma ved Miennačohkka. Båthuset sto der da Jon Erland Balto begynte og ferdes ved Miennajávrrit i 1985. Båthuset var torvlagt, og omtrent 2,5 meter bred og 5 meter langt. I båthuset oppbevarte Holm/Hegge-familien blant annet båt, fiskegarn og annet utstyr. Utstyret ble låst inne. Familien brukte båthuset hver gang de var ved Miennajávrrit, og bare deres familie brukte det. En gang på 2000-tallet fikk familien pålegg fra kommunen om å rive båthuset, og de brant det ned. Båthuset ble ikke gjenoppbygd etter dette, men familien har oppført en isgamme der båthuset sto. I isgamma oppbevarer familien fisk når de er der på fiske.[33] Jon Erland Balto sendte 23. juli 2024 bilder av båthuset.[34]

34.4 Bemerkninger fra andre

34.4.1 Etterkommere av John Ingvald Holm v/Åsa Márgget Anti

Åsa Márgget Anti (f. 1975) har på vegne av etterkommere av John Ingvald Holm (1943–1982) krevd rett til den foran omtalte gammeplassen ved Miennačohkka, samt særrett til høsting ved Miennajávrrit og motorferdsel dit (kapittel 35). Hun har gitt opplysninger blant annet i *oppdatert rettighetsmelding 16. desember 2022* med vedlagte dokumenter.[35] Se nærmere omtale i punkt 35.3.1. Det kan imidlertid også her nevnes at Åsa Márgget Anti i den oppdaterte rettighetsmeldingen opplyser at hennes far John Ingvald Holm, fikk gamma ved Miennačohkka av sin onkel, John Pedersen Varsi (Biehtar-Jovnna) (1893–1985), og at faren og hans etterkommere har brukt gamma i forbindelse med reindrift, innlandsfiske og utmarkshøsting.[36]

31 Per Andreas Holm, Op. cit., 12. April 2023 (15/1379-20, hoveddok.) s. 61, 119, 145–146, 170, 176.

32 Per Andreas Holm, Op. cit., 12. April 2023 (15/1379-20, hoveddok.) s. 50, 71, 97, 104, 113.

33 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Jon Erland Balto,* 20. juni 2024 (jnr. 15/1379-37) s. 1–4.

34 Jon Erland Balto, bilder, oversendt 23. juli 2024 (jnr. 15/1379-41).

35 Åsa Márgget Anti, *Rettighetsmelding,* 30. november 2022 (jnr. 22/2157-1) og *Rettighetsmelding, tilleggsopplysninger,* 16. desember 2022 (jnr. 22/2157-3, hoveddokument og vedlegg).

36 Åsa Márgget Anti, Op. cit.,16. desember 2022 (jnr. 22/2157-3) s. 2.

På *høringsmøtet 16. mars 2023* sa Åsa Márgget Anti at etterkommerne etter hennes far, John Ingvald Holm, «*også [i tillegg til Nils Ole Holms og Einar Hegges etterkommere]*» har rett til gamma ved Miennačohkka og fiske i Miennajávrrit.[37] Hun fortalte at gamma var i ferd med å falle ned på 1970-tallet, og at den etter at den brant ned (i 1981) etter hvert ble erstattet av et byggverk på 50 m².[38] Både hun selv og andre etterkommere av John Ingvald Holm har ferdes ved Miennajávrrit og brukt gamma ved Miennačohkka blant annet sammen med Nils Ole Holms sønn, Svein Olav Holm (1964–2001), men deres gammebruk ble vanskeliggjort da «*de [Einar Hegge og Nils Ole Holm]*» begynte å låse gamma slik at bare yttergangen sto åpen.[39]

Åsa Márgget Anti har *26. mai 2023* sendt bilder av John Ingvald Holm med broren, Nils Ole Holm og Einar Hegge ved Miennajávrrit på 1960–1970-tallet.[40]

Vedlagt rettighetsmeldingen til John Ingvald Holms etterkommere var et håndskrevet notat 7. januar 2005 der Hans Ole Porsanger (1942–2017) fremholder at gamma ved Miennačohkka tilhørte John Ingvald Holm, og ikke Nils Ole Holm. Hans Ole Porsanger var ikke kjent med at Per Holm Pedersen Varsi (Piera-Holma) (1891–1993) fisket i Miennajávrrit. Derimot hadde John Pedersen Varsi (Biehtar-Jovnna) (1893–1985) og Anders Andersen (Rávnna-Ánde) (ukjent fødselsår-1971) ferdes med hest til Miennajávrrit og fisket der.[41]

I et udatert notat som også var vedlagt rettighetsmeldingen, opplyser Nils Pavelsen Varsi (1934–2015) at Per Holm Pedersen Varsi (Piera-Holma) ikke fisket i Miennajávrrit, men at Aslak Hansen Varsi (Hánssa-Áslat) og John Pedersen Varsi (Biehtar-Jovnna) gjorde det.[42]

Vedlagt rettighetsmeldingen var også et utdrag fra saksprotokollen til Tana kommunes faste utvalg for plansaker. Det fremgår at Tana kommune 11. desember 2004 opprettholdt underinstansens avslag på Nils Ole Holms søknad av 1. oktober 2004 på vegne av Mienna utmarkslag om å føre opp en «*gamme på 33 m² på festenr. Gnr. 8 bnr. 1 fnr. 2 ved Miennajávrrit [Miennačohkka]*», men ga dispensasjon til å sette på en gamme på inntil 15 m². Protokollen opplyser at gamma ble ført opp av John Pedersen Varsi (Biehtar-Jovnna) (1893–1985), og at

37 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte,* 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s.150, 155 og s. 157.

38 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 153–154 og 158–159.

39 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 153 og 159–160.

40 Åsa Márgget Anti, *e-post*, 26. mai 2023 (jnr. 22/2157-17, vedlegg «Miennagamma.pdf»)

41 Hans Ole Porsanger, *notat,* 7. januar 2005 (jnr. 22/2157-3), vedlegg (vedlegg 1-6, utskriftsversjon s. 5–8).

42 Nils Pavelsen Varsi, *udatert notat* (jnr. 22/2157-3), vedlegg (vedlegg 1-6, utskriftsversjon s. 9–10).

den opprinnelig var «*et svært lite byggverk*». Videre er det opplyst at John Pedersen Varsi «*overdro ifølge senere [sic] retten til å disponere gamma (buvri) til [John] Ingvald Holm*». Da John Ingvald døde, overtok hans bror, Nils Ole Holm gamma. Nils Ole Holm inngikk festekontrakt og fikk utstedt «*registreringsbrev*» på gamma. Ifølge protokollen tillater ikke festekontrakten oppført gamme større enn 10 m², men den nedbrente gamma hadde et areal på 31,5 m².[43]

34.4.2 Etterkommere etter Nils Johnsen Joks

Inga Kirsti Joks (f. 1948) og Idar Torgrim Olsen (f. 1956) har på vegne av etterkommere til Nils Johnsen Joks (1871–1938), i *rettighetsmelding 23. oktober 2013* blant annet fremmet krav om rett til utmarkshøsting ved Miennajávrrit.[44] Se kapittel 36.

Advokathuset Lakselv har på vegne av Inga Kirsti Joks og Idar Torgrim Olsen i *brev 2. mai 2022* til kommisjonen anført at lokalbefolkningen og Joks-familien brukte Miennajávrrit, og at etterkommere av Nils Ole Holm (1936–2024) og Einar Hegge (1938–2000) ikke har eksklusiv fiskerett i Miennajávrrit. For det tilfellet at etterkommere av Nils Ole Holm og Einar Hegge har eksklusiv fiskerett, må retten «*deles*» med etterkommere etter Nils Johnsen Joks.[45] Vedlagt oversendelsen var et notat datert 31. august 2021 der Inga Kirsti Joks og Idar Torgrim Olsen opplyser at gamma ikke ble flyttet fra Gappatjohka til Miennačohka i 1953.[46]

Idar Torgrim Olsen har i intervju *2. november 2022* opplyst at det tidligere var slik at dersom de hørte at noen fisket eksempelvis i Miennajávrrit, dro ikke Joks/Guvvá-familien dit. «*Datidens folk dro ikke til de samme stedene*». Han sa videre at det nå (i 2022) er Jon Erland Balto (f. 1962) og Per Andreas Holm (f. 1968) med familie, etterkommerne etter Nils Johnsen Joks og andre fra Sirma som bruker Miennajávrrit-området. De bruker ikke områdene samtidig. Den overlappende bruken «*fungerer bra*» ifølge Idar Torgrim Olsen.[47]

34.4.3 Magnus Varsi

Magnus Varsi (f. 1945) har krevd rett til gammeplass i Njuorggánvuopmi (kapittel 43), og har også opptrådt som talsperson for Sirma bygdelag (kapittel 12). Han fortalte *12. juni 2015* i intervju med NIKU at bygdefolk årlig har fisket i Miennajávrrit, og brukt gamma ved «*Miennajávrrit [Miennačohkka]*». Ifølge Magnus drev John Pedersen Varsi (Biehtar Jovnna) (1893–1985) utmarkshøsting sammen med Aslak Hansen Varsi (Hánssa-Ásllat) (1878–1954). Ved Gappatávži hadde *Sirpmá-Hánsa* (Hans Hansen, 1882–1950) en gamme som Aslak overtok, og som Aslak og John Pedersen Varsi flyttet til Miennajávrrit «*der det var flere vann å fiske i*». Magnus Varsi sa at Einar Hegge (1938–2000) «v*ar 7–8 år da han var med på å flytte gamme til Miennajávrrit*». Da Aslak døde (i 1954), begynte John Pedersen Varsi, Per Holm Pedersen Varsi (Piera-Holma) (1891–1993) og «*Niillas [Nils Ole Holm] og dem*» å fiske i Miennajávrrit.[48]

I intervju *9. januar 2024* sa Magnus Varsi derimot at Per Holm Pedersen Varsi (Piera-Holma) aldri har fisket i Miennajávri-området. Han sa at John Pedersen Varsi og Aslak Hansen Varsi bygde «*Miennajárgamma [gamma ved Miennačohkka]*» omtrent i 1943. Magnus Varsi fortalte at han og Hans Eirik Varsi (f. 1956) var ved gamma ved Miennačohkka det året Hans Eirik Varsi var 12 år gammel (1968). Da hadde gamma falt sammen.[49]

34.4.4 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš som har fremmet krav om alminnelig reindriftsrett i distriktets vinterbeiteområde (kapittel 9) har i *brev 18. juni 2023* anført at alle krav om «*kollektiv eiendomsrett, ferdselsrett og vetorett m.m.*» innenfor distriktets vinterbeiteområder, kan medføre en innsnevring av distriktets beitearealer om de skulle føre frem. Ifølge distriktet kan dette også gjelde meldingen fremsatt av etterkommere av Nils Ole Holm og Einar Hegge.[50]

34.4.5 Josef Nils Pedersen Varsi

Josef Nils Pedersen Varsi (Peđar-Jovsset) (1920–2015) fortalte i intervju *4. november 2013* at folk tidligere hadde faste steder for innlandsfiske, og at «*der fisket man til man døde.*»[51] Han sa at gamma ved Miennačohkka tilhørte Hans Hansen (Sirpmá-Hánsa) (1882–1950), og at han ikke trodde at Per Holm Pedersen Varsi (Piera-Holma) (1891–1993) hadde fisket eller hatt torvgamme ved Miennačohkka. Nå har imidlertid «*de [Nils Ole Holm og familien] lagd et stort*

43 Tana kommune, *Vedtak,* 11. desember 2004 (jnr. 22/2157-3), vedlegg (vedlegg 1-6, utskriftsversjon s. 3–4).

44 Inga Kirsti Joks og Idar Torgrim Olsen, *Rettighetsmelding,* 23. oktober 2013 (jnr. 14/297-1).

45 Advokathuset Lakselv, *brev,* 2. mai 2022 (jnr. 14/297-23).

46 Advokathuset Lakselv, *brev,* 2. mai 2022 (jnr. 14/297-23, vedlegg 31. august 2021.

47 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Idar Torgrim Olsen,* 2. november 2022 (jnr. 14/297-30) s. 3 og s. 5.

48 NIKU, *Intervju med Magnus Varsi,* 12. juni 2015 (jnr. 14/295-25, vedlegg «Informant 5») s. 8–9.

49 Finnmarkskommisjonen, *intervju med Magnus Varsi,* 9. januar 2024 (jnr. 17/688-15) s. 14–16.

50 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš, *Innmeldte meldinger om mulige rettigheter Felt 7,* 18. juni 2023, s. 1, sammenholdt med vedlegg «Oversikt over rettighetsmeldinger» (jnr. 14/1434-38).

51 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Josef Nils Pedersen Varsi,* 4. november 2013 (jnr. 15/895-29) s. 17–18.

byggverk,» ved Miennajávrrit [Miennačohkka] «*og de kalte det for en torvgamme.*»[52]

34.4.6 Per Holm-Varsi

Per Holm-Varsi (1932–2023) var sønn av Per Holm Pedersen Varsi (Piera-Holma) (1891–1993) og bror til Nils Ole Holm (Piera Holmma Niljas) (1936–2024).

I intervju med NIKU 27. august 2015 sa Per Holm-Varsi at folk i Sirma alltid har høstet til eget hushold (birgejupmi), og at noen fisket så mye at de kunne selge noe av fangsten. For å frakte utstyr har folk brukt transportmidler, først hest og slede, senere hest og vogn, traktor fra midten av 1950-tallet og ATV fra 1970-tallet. Ifølge Per Holm-Varsi fisket Aslak Hansen Varsi (Hánssa-Ásllat) (1878–1954), og Pers far, Per Holm Pedersen Varsi (Piera-Holma) og onkel, John Pedersen Varsi (Biehtar-Jovnna) (1893–1985) i Miennajávrrit. De tre bygde gamme nordøst for Miennajávrrit [ved Miennačohkka] fordi der var det beite for hesten. Per Holm Pedersen Varsis og John Pedersen Varsis etterkommere vedlikeholdt og utvidet gamma «*noe*», men etter noen år brant gamma ned. Nå er det bygd ny gamme på stedet. Området rundt Miennajávrrit «*brukes mest*» av Nils Ole Holm med familie og Einar Hegges (1938–2000) etterkommere, blant annet til fiske, multeplukking og høstjakt på ryper.[53]

34.4.7 Hilda Elise Olsen

Hilda Elise Olsen (1933–2022) fortalte i intervju *22. september 2015* at Miennajávrrit ble brukt av «*bygdas [Sirmas] befolkning*», og at bygdefolket fortsatt driver årlig fiske i Miennajávrrit. Under Miennačohkka var det en gamme, som alle i Sirma brukte.[54]

34.4.8 Johannes Erik Alfred Varsi

Johannes Erik Alfred Varsi (f. 1938) fortalte i intervju 24. mai 2018 at befolkningen i Sirma har brukt, og fortsatt bruker utmarksområder i fellesskap. Folk drar til de samme fjellvannene som de alltid har gjort. Noen familier hadde faste fjellvann, men de var ikke alene om fisket i disse vannene. Det var akseptert at noen familier hadde faste fiskevann, men ingen eide deler av området. Før i tiden var det et system, en fordeling av områdene – hvem som skulle høste hvor, men også andre bygdefolk kunne komme dit. Ifølge Johannes Erik Alfred Varsi, fisket Per Holm Pedersen Varsi (Piera-Holma) (1891–1993) og John Pedersen Varsi (Biehtar-Jovnna) (1893–1985) fast i Miennajávrrit, og Holm/Hegge-familien fisker der fremdeles. De fisker imidlertid ikke alene der. Bygdefolk fra Sirma fisker også i Miennajávrrit.[55]

Johannes Erik Alfred Varsi sa ellers at det har «*aldri vært eksklusive [rettigheter til enkelte], men til hele lokalbefolkningen. Alt det her hører til oss i Sirma.*»[56]

34.4.9 Nils Anders Nilsen Varsi

Nils Anders Nilsen Varsi (f. 1945) sa i intervju *26. februar 2020* at John Pedersen Varsi (Biehtar-Jovnna) (1893–1985), Aslak Hansen Varsi (Hánssa-Ásllat) (1878–1954) og «*de [familien]*» pleide å fiske i Miennajávrrit. Per Holm Pedersen Varsi (Piera-Holma) (1891–1993) fisket lite i fjellvann. Ifølge Nils Anders Nilsen Varsi, kjører Per Andreas Holm (f. 1968) finlendere opp til Miennajávrrit og «*tjener penger på det*».[57]

34.5 Skriftlige kilder

Einar Hegge (1938–2000) og Nils Ole Holm (1936–2024) søkte *29. mai 1985* Finnmark jordsalgskontor om feste, og «*hvis mulig*» kjøp av gammeplassen ved Miennačohkka. I søknaden opplyser de at gammen er overdratt fra Einar Hegges pleiefar John Pedersen Varsi (1893–1985) til neste generasjon.[58] Sommeren 1986 inngikk de festekontrakt med jordsalgskontoret om gammeplassen, som er matrikkelført som gnr. 8, bnr. 1, fnr. 2 i Tana kommune. Festegebyret var 670 kroner og årlig festeavgift 50 kroner. Festet gir rett til å «*ha stående 1 gamme*», som ifølge kontraktens punkt 14 som spesielt gjelder gammer, ikke skal ha større grunnflate enn 10 m^2, «*bygges av materiale som finnes på stedet*» og «*stå åpen og være tilgjengelig for alle*». Kontraktens punkt 15 har en spesialbestemmelse for naust, der det fremgår at «*naust*» i tilknytning til «*fritidsbebyggelse*» skal byggemeldes til kommunen. Per 20. juni 2026 står John Eirik Hegge (f. 1963) og Nils Ole Holm (1936–2024) som innehavere av festeretten.[59]

Når det gjelder båthuset, fremgå det av de dokumentene kommisjonen har fått oversendt fra Tana kommune,[60] at kommunen 24. november 2005 opprettholdt sitt tidligere vedtak med hjemmel i plan- og bygningsloven § 113 om å rive

52 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 4. november 2013 (jnr. 15/895-29) s. 37–39.

53 NIKU, *Intervju med Per Holm-Varsi,* 27. august 2015 (jnr. 14/295-25, vedlegg «Informant 4» s. 33–34 i (innsendt) intervjumateriale).

54 NIKU, *Intervju med Hilda Elise Olsen,* 22. september 2015 (jnr. 14/295-25, vedlegg «Informant 3» s. 3 og 7–8).

55 Finnmarkskommisjonen, *intervju med Johannes Erik Alfred Varsi,* 24. mai 2018 (jnr. 17/1501-7) s. 6–7 og 17.

56 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 24. mai 2018 (jnr. 17/1501-7) s. 17.

57 Finnmarkskommisjonen, *intervju med Nils Anders Nilsen Varsi,* 26. februar 2020 (jnr. 15/928-6) s. 11-12.

58 Nils Ole Holm og Einar Hegge, *Søknad om feste,* 27. mai 1985 (jnr. 15/1379-38).

59 Opplysninger er hentet fra Grunnboka og festekontrakt for gnr. 8, bnr. 1, fnr. 2, (jnr. 15/1379-1, vedlegg «Festekontrakt Miennagamma»).

60 Tana kommune, oversendelse av arkivmateriale, 27. juni 2024 (jnr. 15/1379-39).

båthuset. Fylkesmannen stadfestet 8. mars 2006 kommunens vedtak om «*riving av uthus (badstu, vedbod og båtnaust)*». Tana kommune varslet Holm/Hegge-familien 23. november 2006 at den ville gjenta pålegget om rivning av de oppførte byggverkene, med frist vurdert satt til 4. mai 2007. Holm/Hegge-familien anførte 11. desember 2006 at byggverkene var solgt med sikte på at de skulle «*flyttes vekk fra stedet*», og at familien ikke lengre hadde rettslig råderett over dem.

Kommunen påla 2. februar 2007 Holm/Hegge-familien å rive byggverkene innen 4. mai 2007, *og* ila samtidig tvangsmulkt med kr. 500 per døgn fra samme dato. Fylkesmannen i Troms stadfestet i egenskap av settefylkesmann kommunes vedtak 29. oktober 2007.[61]

34.6 Kommisjonens vurderinger

34.6.1 Innledning

Nils Ole Holm (1936–2024) har på vegne av sine egne etterkommere og Einar Hegge (1938–2000) sine etterkommere (heretter omtalt som Holm/Hegge-familien) krevd rett til eksklusivt fiske i og båthusplass ved Miennajávrrit, og motorferdsel til Miennajávrrit.

Kravet om rett til båthusplass ved Miennajávrrit er i rettighetsmeldingen formulert som et krav om å få «*gjenoppreise*» båthuset, jf. punkt 34.3.1. Det dreier seg dermed om en rett til igjen å kunne disponere den plassen der båthuset sto til å sette opp og ha et båthus der. For at kravet skal føre frem, må Holm/Hegge-familien ha opparbeidet eiendomsrett eller i det minste en bruksrett til båthusplassen som gjør at de har rett til å disponere plassen på denne måten. Også dette spørsmålet må vurderes med grunnlag i hevdsreglene, jf. punkt 34.6.2.

Per Andreas Holm (f. 1968) og Jon Erland Balto (f. 1962) modifiserte på høringsmøtet 15. mars 2019 kravet om «*eksklusiv fiskerett*», og uttalte at de ikke ønsket å begrense sine «*naboers*» rett til å fiske i de samme fjellvannene, jf. punkt 34.3.3. Kommisjonen forstår derfor kravet slik at det gjelder en form for særrett eller fortrinnsrett til fiske i Miennajávrrit for Holm/Hegge-familien, men ikke en eksklusiv fiskerett som innebærer at det bare er denne familien som har fiskerett der. Sett i lys av at sakens opplysninger tyder på at familiens rettsforgjengeres fiske i Miennajávrrit startet på 1950-tallet, er det slik kommisjonen ser det mest nærliggende å vurdere saken med grunnlag i hevdsreglene. Se nedenfor i punkt 34.6.3.

Det samme gjelder spørsmålet om rett til motorferdsel til Miennajávrrit som kommisjonen behandler i punkt 34.6.4. Kommisjonen har på dette punktet begrenset sin vurdering til spørsmålet om Holm/Hegge-familien har en privatrettslig rett til motorferdsel i utmark som grunneieren ikke kan motsette seg. Kommisjonens mandat omfatter ikke spørsmål knyttet til praktiseringen av det offentligrettslige regelverket for slik ferdsel, jf. punkt 1.2.5. En liknende begrensing gjør seg også gjeldende for båthuset, der kommisjonens vurdering er begrenset til spørsmålet om Holm/Hegge-familien har opparbeidet en privatrettslig rett til å ha et båthus ved Miennajávrrit, og ikke tar opp forholdet til plan- og bygningsloven.

Som nevnt blant annet i punkt 34.4.1, har også etterkommere av Nils Ole Holms bror, John Ingvald Holm (1943–1982) krevd rettigheter ved Miennajávrrit. Se kapittel 35.

34.6.2 Oppføring av båthus ved Miennajávrrit

34.6.2.1 Tidsvilkåret

Tidsvilkåret for erverv av bruksrettigheter er 20 år dersom bruken vises ved en «*fast tilstelling*» og 50 år dersom dette ikke er tilfellet, jf. hevdslova §§ 7 annet ledd og 8 første ledd, sammenholdt med § 2. Se punkt 6.3.2.1. Saken her gjelder retten til et båthus, som i seg selv må anses som en fast tilstelling. Tidsvilkåret er dermed på 20 år.

Nils Ole Holm (1936–2024) anfører i den oppdaterte rettighetsmeldingen (9. august 2015) at Holm/Hegge-familien førte opp et båthus på midten av 1980-tallet for oppbevaring av båter, garn og annet utstyr ved Miennajávrrit. Han opplyser videre at Fylkesmannen (Statsforvalteren) i 2007 stadfestet at båthuset skulle rives, og at det ble det revet jf. punkt 34.3.1. Jon Erland Baltos (f. 1962) opplysninger på høringsmøtet *15. mars 2019*, i intervju *20. juni 2024* og bilde tilsendt *23. juli 2024*, jf. punkt 34.3.3 og 34.3.8, trekker i samme retning. Sakens skriftlige kilder viser også at Tana kommune 2. februar 2007 påla Holm/Hegge-familien å rive byggverket ved Miennajávrrit innen 5. mai 2007 og at Fylkesmannen stedfestet dette vedtaket 29. oktober 2007 etter at klageprosessen var avsluttet, jf. punkt 34.5.

Det foreligger ingen informasjon som gir grunnlag for å trekke i tvil opplysningen om at båthuset ble oppført på midten av 1980-tallet. Videre må det legges til grunn at båthuset sto i 2007. Det har dermed i alle fall stått i rundt 22 år slik at tidsvilkåret på 20 år er oppfylt.

At kommunen noen år før 2007 startet en prosess etter plan- og bygningsloven for å få revet båthuset, er uten betydning fordi prosessen ble initiert av kommunen som planmyndighet og ikke av Statskog SF som grunneier. Det følger dessuten av hevdslova § 6 første ledd at et hevdserverv først stanser «*når det vert reist søksmål mot hevdaren og retten til tingen*», og bare dersom saksøkeren får medhold. En offentligrettslig rivningsprosess er ikke et søksmål om retten til

61 Opplysningene om saksgangen er hentet fra Fylkesmannens vedtak 29. oktober 2007, inntatt i på s. 5–9 i utskriftsversjonen av kommunens oversendelse 27. juni 2024 (jnr. 15/1379-39), særlig s. 5–6.

hevdsobjektet, og har ikke fristavbrytende effekt. En annen sak er at en slik prosess kan virke inn på hevderens gode tro. Kommisjonen kommer tilbake til dette i punkt 34.6.2.3.

34.6.2.2 Bruksvilkåret

Det følger av hevdslova § 7 første ledd at hevd av bruksrett forutsetter at hevderen har brukt hevdsobjektet «*som om han var bruksrettshavar*». I dette ligger det at brukens innhold og omfang må tilsvare den bruken innehaveren av en bruksrett i et tilsvarende område ville ha utøvd. Eksklusive bruksrettigheter forutsetter eksklusiv bruk. Se ellers punkt 6.3.2.2.

Jon Erland Balto (f. 1962) sa i intervju *20. juni 2024* at båthuset var en torvlagt bygning som var omtrent 2,5 meter bredt og 5 meter langt, der Holm/Hegge-familien oppbevarte fiskegarn, båt og annet utstyr. Utstyret ble låst inne, og ingen andre enn familien brukte båthuset. Familien brukte båthuset hver gang de var ved Miennajávrrit, og brant det etter at kommunens rivingsvedtak ble stadfestet (i 2007), jf. punkt 34.3.8 og 34.5. Det foreligger ingen motstridende opplysninger om familiens bruk av båthuset. Kommisjonen legger derfor Jon Erland Baltos opplysninger til grunn i den videre vurderingen.

Opplysningene tyder på at Holm/Hegge-familiens bruk av den plassen båthuset sto på tilsvarer den bruken som eieren av en gamme eller liknende byggverk har utøvd av den plassen vedkommendes byggverk står. Et byggverk er dessuten i seg selv en rådighetsutøvelse som signaliserer utad at det foregår hevdsbruk, og som er til hinder for at andre bruker den plassen der byggverket står.[62] At båthuset ble låst, og bare brukt av familien underbygger ytterligere at deres bruk av båthusplassen var eksklusiv. Kommisjonen anser derfor bruksvilkåret for erverv av en eksklusiv bruksrett til båthusplassen som oppfylt.

Familiens opplysninger i prosessen med Tana kommune om at de i 2006 solgte byggverk ved Miennajávrrit, inkludert båthuset, og at de etter dette ikke hadde rettslig rådighet over byggverkene, jf. punkt 34.5, er uten betydning for vurderingen av bruksvilkåret. På salgstidspunktet var bruksvilkåret oppfylt i full hevdstid, og salget av byggverkene har ikke endret familiens eksklusive bruk av båthusplassen så lenge byggverkene faktisk sto der. Jon Erland Baltos opplysninger tyder dessuten på at salget aldri ble gjennomført.

34.6.2.3 Godtrovilkåret

Godtrovilkåret for hevd er nedfelt i hevdslova § 4 første ledd, og gjelder etter § 7 annet ledd også ved hevd av bruksrett. Bestemmelsen slår fast at den som «*veit at han ikkje eig tingen, hevdar ikkje*», og det samme gjelder den som ikke vet det for han «*ikkje har vore so aktsom som han burde etter tilhøva*». Se ellers omtalen av vilkåret i punkt 6.3.2.3.

Det har lenge vært tradisjon i Tana å sette opp gammer og andre enkle byggverk til bruk under tradisjonell utmarkshøsting, jf. foran i punkt 8.5.2. Kommisjonen har i punkt 8.5.4.7, jf. punkt 8.5, konkludert med at det gjelder en særskilt gammerett i kommunen, men retten er begrenset til gammer (og er også ellers underlagt ulike begrensninger), og gjelder ikke andre byggverk. Eksistensen av den lokale tradisjonen gir derfor ikke i seg selv grunnlag for å konkludere med at Holm/Hegge-familien var i aktsom god tro med hensyn til at de hadde rett til å føre opp et båthus i forbindelse med fiske i Miennajávrrit.

Et spørsmål er imidlertid om den festekontrakten som Einar Hegge (1938–2000) og Nils Ole Holm (1936–2024) inngikk i 1986 med Finnmark jordsalgskontor for gnr. 8. bnr. 1, fnr. 2 kan ha gitt grunnlag for en oppfatning om at de hadde rett til å sette opp et båthus ved Miennajávrrit. Som nevnt i punkt 34.5, søkte de to 29. mai 1985 jordsalgskontoret om feste, og «*hvis mulig*» kjøp av den gammeplassen ved Miennačohkka der Einars pleiefar John Pedersen Varsi (1893–1985) hadde en gamme som han hadde overdratt til neste generasjon. Av festekontraktens punkt 2 fremgår det at «*festet gir rett til å ha stående 1 gamme*» på stedet. Kontraktens punkt 1 og 3 til 12 inneholder ulike standardvilkår, og punkt 13, 14 og 15 har spesielle bestemmelser for henholdsvis næringshytter, gammer og naust.

Det forholdet at Einar Hegge og Nils Ole Holm søkte om og fikk innvilget feste for gammeplassen er ikke i seg selv diskvalifiserende for at de kan ha vært i aktsom god tro om sin rett til gammeplassen. I Svartskog-saken kommenterer Høyesterett det forholdet at 14 lokale oppsittere hadde inngått forpaktningsavtaler med staten på følgende måte:[63]

> «For det første er ikke disse avtalene uten videre *bevis* for at disse personene aksepterte at de var uten rettigheter i Svartskogen». Årsaken kan like gjerne være at de lettere enn andre bøyde seg for et pålegg fra myndighetene, eller at de så fordeler i å få seg tildelt en bestemt teig – forutsatt at dette ble respektert av de øvrige oppsitterne.»

Søknaden gjaldt imidlertid den plassen ved Miennačohkka der John Pedersen Varsi hadde en gamme, og gir ingen holdepunkter for at Holm/Hegge-familien hadde til hensikt å inngå en festekontrakt som også gjaldt den plassen der de oppførte båthuset. Videre gir det forholdet at festekontraktens punkt 15 som nevnt i punkt 34.5, har en spesialbestemmelse for naust, ingen holdepunkter for at Einar Hegge og Nils Ole Holm har oppfattet kontraktens punkt 15 slik at de trodde at festekontrakten også ga dem rett til å sette opp et båthus ved Miennajávrrit.

62 Borgar Høgetveit Berg, *Hevd,* 2. utg (2025) s. 142.

63 Rt. 2001 s. 1229 (Svartskogen) på s. 1248.

Den nevnte bestemmelsen er en standardformulering, og det er ikke holdepunkter for at oppføring av «naust» eller båthus var et tema mellom partene i forkant av kontraktsinngåelsen. Riktignok kan det tenkes at språklige og kulturelle forskjeller kan medføre misforståelser om en kontrakts innhold,[64] men når festesøknaden gjaldt en gammeplass, og det ble inngått kontrakt for «*1 gamme*» kan det ikke legges til grunn at slike misforståelser oppsto i saken her.

Etter det opplyste, ble båthuset dessuten satt opp midt på 1980-tallet, omtrent samtidig som familien i 1985 søkte om feste eller «*hvis mulig*» kjøp av gammeplassen, og i 1986 inngikk festekontrakt med jordsalgskontoret. Dette tilsier at familien var kjent med at det krevde et avtaleforhold med jordsalgsmyndighetene for å føre opp (nye) byggverk.

Kontraktsinngåelsen kan som nevnt over, ikke uten videre kan tas til inntekt for manglende god tro når det gjelder den gammeplassen festekontrakten gjaldt, der det hadde stått en gamme siden 1950-tallet og som senere ble avløst av en ny gamme. Kommisjonen kan imidlertid vanskelig se at Holm/Hegge-familien kan ha vært i aktsom god tro med hensyn til å sette opp et båthus ved Miennajávrrit. Se ellers Utmarksdomstolens anvendelse av godtrovilkåret i Eriksen/Eira-saken fra 2022, der domstolen legger avgjørende vekt på tidsforløpet mellom oppføringen av et byggverk og inngåelse av festekontrakt.[65]

Fordi godtrovilkåret ikke er oppfylt, er det ikke nødvendig å vurdere hvilken betydning den prosessen for å få revet båthuset som Tana kommune startet i 2005 ville hatt for Holm/Hegge-familiens gode tro. Kommisjonen bemerker likevel at en prosess som er initiert av offentlige myndigheter ikke automatisk vil frata hevdserverven den gode troen, fordi et hevdserverv typisk vil gjelde det privatrettslige forholdet mellom en bruksutøver og en grunneier. Dersom en slik prosess startes etter fullført hevdserverv, vil den heller ikke ha innvirkning på eksistensen av hevderens rett, men den kan få betydning for utøvelsen av retten.

34.6.3 Særrett til fiske i Miennajávrrit

34.6.3.1 Tidsvilkåret

Tidsvilkåret for hevd av bruksrett er som nevnt i punkt 34.6.2.1, 20 års bruk i sammenheng dersom bruken «*viser seg av ei fast tilstelling*», og 50 års bruk dersom det ikke er tilfellet, jf. hevdslova §§ 7 annet ledd og 2 første ledd, sammenholdt med § 8 første ledd.

Per Holm Pedersen Varsi (1891–1993) fortalte i intervju med Per Andreas Holm i *januar 1991,* jf. punkt 34.3.6, at han og John Pedersen Varsi (Biehtar-Jovnna) (1893–1985) begynte med garnfiske i Miennajávrrit «*kanskje*» fra 1950-tallet. Andre har trukket i tvil om Per Holm Pedersen Varsi fisket i Miennajávrrit. Se blant annet opplysningene fra Josef Nils Pedersen Varsi (1920–2015) i punkt 34.4.5 og Nils Anders Nilsen Varsi (f. 1945) i punkt 34.4.9.

Det er imidlertid uansett på det rene at Holm/Hegge-familien i dag fisker i Miennajávrrit, og det er sannsynlig at fisket har pågått i relativt mange år. Familien har siden 1986 punktfestet en gammeplass ved Miennačohkka om lag 600 meter nord for Miennajávrrit, og det som i punkt 34.3.7 er gjengitt fra gammeboka, tyder på at familien hadde en gamme der fra 1953 og frem til gammen begynte å forfalle på 1970-tallet. Per Andreas Holm sa på høringsmøtet 15. mars 2019 at «*de oppholdt seg enda der*» tidlig på 1970-tallet, jf. punkt 34.3.3. Også det forholdet at familien opplyser å ha hatt et båthus ved Miennajávrrit til å oppbevare båter, garn og annet utstyr fra midten av 1980-tallet og frem til de i 2007 etterlevde kommunens rivningspålegg, og senere har hatt en isgamme der, jf. punkt 34.3.8, tyder på at de fisket jevnlig i området.

Kommisjonen anser det etter dette sannsynliggjort at Holm/Hegge-familien og dens rettsforgjengere har drevet fiske i Miennajávrrit fra 1950-tallet og frem til i dag. Det hersker riktignok en viss usikkerhet når det gjelder perioden fra nedfallet av den opprinnelige gammen tidlig på 1970-tallet og frem til midten av 1980-tallet da Hegge/Holm-familien søkte om punktfeste for gammeplass og satte opp båthuset. Imidlertid foreligger det ingen opplysninger fra andre kilder som tyder på at det har vært i opphold familiens fiske.

Med en sammenhengende brukstid på rundt 70 år er tidsvilkåret dermed oppfylt, uansett om en legger til grunn 20- eller 50-årsvilkåret. Kommisjonen har dessuten i punkt 34.6.2.1 lagt til grunn at båthuset sto i over 20 år før det ble revet. Det må anses som en «*fast tilstelling*» i hevdslovas forstand, slik at tidsvilkåret er oppfylt også for det tilfellet at det på 1970-tallet var et bruksopphold ut over toårsfristen i hevdslova § 6 andre ledd.

34.6.3.2 Bruksvilkåret

Når det gjelder bruksvilkåret, stiller hevdslova § 7 første ledd opp et krav om at hevderen brukte tingen «*som om han var bruksrettshavar*». Det innebærer at brukens innhold og omfang må tilsvare den bruken innehaveren av en bruksrett i et tilsvarende område ville ha utøvd. Se foran i punkt 6.3.2.2. Ved hevd av særlig bruksrett i form av en fortrinnsrett eller eksklusiv rett kan det tenkes at den mulige hevdserververen har andel i en alminnelig rett til de aktuelle bruksformene. Et rettighetserverv vil da forutsette at bruken tilsvarer den bruken innehaveren av en særlig bruksrett ville ha utøvd, og dermed hatt større omfang og intensitet enn den bruken som den alminnelige retten åpner for. Se punkt 6.4.1.

64 Se f.eks. Rt. 1987 s. 442 (Øst-Finnmark Sparebank).

65 Utmarksdomstolen for Finnmark, dom, 8. november 2022 (UTMA-2021-86603 og 2021-87408) pkt. 3.1 og 3.2.

Holm/Hegge-familien har i rettighetsmeldingen brukt uttrykket «*eksklusiv*» fiskerett i Miennajávrrit. Deres uttalelser på høringsmøtet viser imidlertid at kravet gjelder en form for særrett eller fortrinnsrett, jf. punkt 34.3.1 og 34.3.3. Det fremgår dessuten av sakens øvrige opplysninger at også andre familier i Sirma enn Holm/Hegge-familien og deres rettsforgjengere har fisket i dette området, se punkt 34.3.2, 34.4.2, 34.4.7 og 34.4.8.

Spørsmålet er derfor om Holm/Hegge-familiens og rettsforgjengernes fiske i Miennajávrrit har hatt et innhold og omfang som innebærer at Holm/Hegge-familien har en fortrinnsrett til fisket som går ut over den retten som generelt tilligger befolkningen i Sirma-området innenfor bygdas tradisjonelle høstingsområde. Se kapittel 12 der kommisjonens flertall (Gauslaa, Henriksen, Keskitalo og Aamodt) har lagt til grunn at befolkningen i Sirma i dette området har en kollektiv eiendomsrett til Miennajávrrit-området, og mindretallet (Andersen) har konkludert med at Sirma-befolkningen har en fortrinnsrett til å fiske der.

Både de opplysningene Holm/Hegge familien-selv har gitt, jf. punkt 34.3.1 flg., og andre opplysninger i saken, jf. punkt 34.4.1 flg., viser at familien og rettsforgjengerne i perioder har drevet et relativt omfattende fiske i Miennajávrrit. Blant annet har Johannes Erik Alfred Varsi (f. 1938), fortalt at Per Holm Pedersen Varsi (Piera-Holma) (1891–1993) og John Pedersen Varsi (Biehtar-Jovnna) (1893–1985) fisket fast i Miennajávrrit, og at Holm/Hegge-familien fortsatt fisker der, jf. punkt 34.4.8. Han sa imidlertid også at de ikke var de eneste som fisket i området. Videre har Josef Nils Pedersen Varsi (1920–2015) gitt uttrykk for at Per Holm Pedersen Varsi (1891–1993) ikke fisket i Miennajávrrit, jf. punkt 34.4.5. Nils Anders Nilsen Varsi (f. 1945) har sagt at Per Holm Pedersen Varsi fisket lite i fjellvann, jf. punkt 34.4.9, mens Magnus Varsi har gitt noe motstridende opplysninger om dette, jf. punkt 34.4.3.

Sakens samlede opplysninger tyder likevel på at innlandsfiske i Miennajávrrit-området var en del av livsgrunnlaget (birgejupmi) til Holm/Hegge-familiens rettsforgjengere. Nils Ole Holm (1936–2024) sa 6. juli 2016 at etterkommerne til hans far, Per Holm Pedersen Varsi og John Pedersen Varsi videreførte deres fiske, og at andre ikke kom til Miennajávrrit når Nils Ole og familien var der, jf. punkt 34.3.2. På høringsmøtet 15. mars 2019 fortalte Per Andreas Holm om et relativt omfattende garnfiske, både sommer, høst og vinter, jf. punkt 34.3.3. Per Holm-Varsi (1932–2023) sa i intervju med NIKU i 2015 at området ved Miennajávrrit «*brukes mest*» av Nils Ole Holm og hans familie og av Einar Hegges etterkommere til blant annet fiske, jf. punkt 34.4.6. Idar Torgrim Olsen (f. 1948) sa 2. november 2022 at Jon Erland Balto (f. 1962) og Per Andreas Holm (f. 1968) med familie fisker i Miennajávrrit-området, men at også Joks-familien og andre bygdefolk fra Sirma bruker dette området, jf. punkt 34.4.2.

Sakens opplysninger kan tyde på at Holm/Hegge-familiens fiske i Miennajávrrit økte i omfang fra midten av 1980-tallet. På dette tidspunktet satte de opp et båthus ved Miennajávrrit for å oppbevare båter, garn og annet utstyr, jf. punkt 34.6.3. Videre fremgår det av et vedlegg til rettighetsmeldingen at Einar Hegge og Nils Ole Holm i 1987 stiftet «*utmarkslaget Hegge/Holm*» blant annet med sikte på å «*å drive fiskeoppdrett og kultiveringsarbeid*». Av et annet vedlegg fremgår det at Mienna Utmarkslag ved Nils Ole Holm og Arnhild Hegge i 2008 søkte FeFo om å forpakte Miennajávrrit, og at utmarkslaget i søknaden anfører at fisket i Miennajávrrit har gitt dem «*inntekt over svært mange år*», jf. punkt 34.3.1. Videre har Nils Anders Nilsen Varsi (f. 1945) opplyst at Per Andreas Holm «*tjener penger på*» å kjøre finlendere opp til Miennajávrrit, men uten å opplyse om virksomheten bare gjaldt selve transporten, eller om den også omfattet salg av fisketjenester, jf. punkt 34.4.9.

Det kan etter dette se ut til at Holm/Hegge-familiens fiske i Miennajávrrit i alle fall fra av 1980-tallet, har hatt et større omfang enn det som har vært vanlig blant folk i Sirma-området. Fisket har imidlertid slik kommisjonen ser det, ikke hatt et omfang og intensitet som gir grunnlag for å opparbeide en særrett på bekostning av den øvrige befolkningen i Sirma til fiske i Miennajávrrit. Kommisjonen viser til Utmarksdomstolens dom 21. oktober 2016 der et av spørsmålene var om Ittelin-familien hadde opparbeidet en særrett til multeplukking på Tønnevannsmyra ved Øvre Flintelva i Vadsø kommune. I motsetning til kommisjonen,[66] la Utmarksdomstolen til grunn at bruksvilkåret for en særrettsdannelse ikke var oppfylt.

Etter å ha vist til at salg av multer hadde vært «*en viktig kontaktinntekt for familien, i tillegg til det mattilskuddet bære ga husholdningen*», betegner Utmarksdomstolen Ittelin-familiens multeplukking på Tønnevannsmyra som «*sammenhengende, fast og sesongintensiv fra om lag 1920 frem til i dag*».[67] Domstolen la til grunn at det hadde eksistert en lokal uformell forvalting av området. Selv om Tønnevannsmyra var blitt brukt mest av Ittelin-familien, vurderte domstolen det slik at myra før 1950-tallet hadde vært mer tilgjengelig for bygdefolk fra Vestre Jakobselv enn det kommisjonen hadde lagt til grunn, og at

66 Finnmarkskommisjonen, *Rapport felt 5 Varangerhalvøya øst*, 2014 s. 188–197 (punkt 11.4) særlig s. 194–195.

67 Utmarksdomstolen for Finnmark, dom 21. oktober 2016 (UTMA-2016-41336-2) s. 11–12.

Ittelin-familiens bruk var utøvd «*i tråd med lokal sedvane og normer innen bygdelaget*».[68] Videre uttalte domstolen:[69]

> «Utmarksdomstolens vurdering er at Ittelin-familiens faktiske bruk av Tønnevannsmyra har vært rettmessig og i tråd med den atkomst de hadde. Dette utelukker i utgangspunktet erverv av en særlig bruksrett til myra. Bruken har dessuten ikke vært så intens, omfattende og etter forholdene eksklusiv at den i det vesentlige har utelukket andre bruksberettigede fra å plukke bær på myra. Utmarksdomstolen konkluderer derfor med at det ikke er ervervet noen særrett til bruken av myra.»

I likhet med det som utmarksdomstolen la til grunn var tilfellet i Vestre Jakobselv, kan det se ut til at det også har vært en uformell fordeling av fiskevannene i Sirma og i Tanadalen mer generelt. Se blant annet de informantuttalelsene som er gjengitt i punkt 34.4.2 (Idar Torgrim Olsen), 34.4.5 (Josef Nils Pedersen Varsi), 34.4.8 (Johannes Erik Alfred Varsi), og Nils Ole Holms utsagn i intervju 6. juli 2016 om at folk i Sirma hadde faste fiskevann, og at bygdefolk vanligvis ikke fisket i andres fjellvann, selv om det hendte, jf. punkt 34.3.2. Nils Oles sønn, Per Andreas Holm, sa noe av det samme på høringsmøtet 15. mars 2019, jf. punkt 34.3.3.

Derimot kan NIKUs generelle beskrivelse av forholdene i Tanadalen peke mer i retning av at fiskevannene har vært fordelt mellom de ulike bygdene, man at det i mindre grad har vært interne fordelinger mellom familiene innad i bygdene. Om dette skriver NIKU:[70]

> «På [1930-tallet til utpå 1960-tallet] var bygdene ennå relativt enerådende i sine ressursområder, og de kunne dermed uforstyrret gjøre de nødvendige disposisjoner for å bevare gode bestander over tid. Eksempelvis ved å la vann hvile et år eller to og at man aldri fisket på kjente gyteplasser.
>
> På bakgrunn av [informant]intervjuene er det lite som tyder på at det hverken [sic] har vært konkurranse mellom familier eller bygder om bruk av fiskevann. I prinsippet kunne alle fiske overalt, men man har hatt uformelle systemer mellom bygdene og disse har blitt respektert og praktisert. Det ser også ut til at de som hadde bruksrett til områder fra gammelt av og derfor hadde satt opp gamme, hadde en viss form for fortrinnsrett. Likevel ser det ut som om presset og konkurransen har vært liten. Flere av informantene forteller at det aldri kom folk utenfra, og det var nok ressurser til de som tradisjonelt brukte utmarka.»

Det foreligger imidlertid uansett ikke holdepunkter for at det fisket Holm/Hegge-familien og dens rettsforgjengere har utøvd i Miennajávrrit har gått ut over den adkomsten de hadde til fiske i kraft av lokale uformelle brukssedvaner og den alminnelige lovgivningen.

Bruksvilkåret for å opparbeide særrettigheter på bekostning av den øvrige befolkningen i Sirma er derfor ikke oppfylt. Det er derfor ikke nødvendig å ta stilling til godtrovilkåret. De av Holm/Hegge-familiens medlemmer som er bosatt i Sirma, har imidlertid andel i den alminnelige retten som tilligger befolkningen i dette området, jf. kapittel 12. Et slikt resultat må også anses å samsvare med Jon Erland Baltos uttalte ønske om å få «*fastslått familiens rett til bruk av området*», samtidig som de ikke ønsker å begrense andre bygdefolks rett til å fiske i de samme fjellvannene, jf. punkt 34.3.3.

34.6.4 Motorisert ferdsel til Miennajávrrit

(1.) Kommisjonen har i punkt 8.6, jf. punkt 8.6.2.5 konkludert med at befolkningen i Tana med grunnlag i alders tids bruk har opparbeidet en rett til ferdsel i utmark i forbindelse med tradisjonell utmarkshøsting langs tradisjonelle ferdselsårer, og at grunneieren ikke kan motsette seg at ferdselen utøves. Retten omfatter også motorisert ferdsel, men for å utøve slik ferdsel må det når regelverket krever det, søkes om dispensasjon. Se blant annet lov om motorferdsel i utmark og vassdrag (motorferdselloven) 19. juni 2026 nr. 53 § 40 som ikke var trådt i kraft da rapporten gikk i trykken, og tidligere lov 10. juni 1977 nr. 86 § 6.

Denne retten har også de av etterkommerne av Nils Ole Holm og Einar Hegge som bor i Tana kommune andel i. Spørsmålet er derfor om de ved den ferdselen de og deres rettsforgjengere har utøvd til og fra Miennajávrrit, har opparbeidet en ferdselsrett som går ut over den alminnelige retten. Sett i lys av at kommisjonen i punkt 34.6.2.1 har lagt til grunn at Holm/Hegge-familien og deres rett rettsforgjengere har fisket i Miennajávrrit fra 1950-tallet og frem til i dag, er det ved vurderingen nærliggende å ta utgangspunkt i hevdsreglene.

(2.) Som nevnt blant annet i punkt 34.6.3.1, er *tidsvilkåret* for hevd av bruksrett 20 år når bruken vises ved en «*fast tilstelling*» og 50 år dersom det ikke er tilfellet, jf. hevdslova §§ 7 andre ledd og § 2 første ledd, sammenholdt med § 8 første ledd. Av sistnevnte bestemmelse følger det også at hevdstiden er 20 år også dersom saken gjelder hevd av rett til «*naudsynt veg*». For å kunne fiske i Miennajávrrit har nødvendigvis Holm/Hegge-familien og deres rettsforgjengere måttet dra tid. Tidsvilkåret er dermed oppfylt, også dersom man anvender et krav om 50 års brukstid. Det er derfor unødvendig å

68 Utmarksdomstolen for Finnmark, dom 21. oktober 2016 (UTMA-2016-41336-2) s. 12–13.

69 Utmarksdomstolen for Finnmark, dom 21. oktober 2016 (UTMA-2016-41336-2) s. 12–13.

70 NIKU Oppdragsrapport 39/2017 s. 282.

vurdere om saken gjelder «*naudsynt veg*» eller om bruken vises ved en «*fast tilstelling*», som for eksempel en bearbeidet ferdselstrase.

(3.) For å opparbeide bruksrett i form av en ferdselsrett over andres eiendom må hevderen ha utøvd ferdsel med et innhold og et omfang som tilsvarer den ferdselen innehaveren av en ferdselsrett ville ha utøvd, jf. omtalen av *bruksvilkåret* for hevd i punkt 6.3.2.2.

Familien har fisket i Miennajávrrit som en del av sitt livsopphold (birgejupmi). Dette gjør det sannsynlig at familien utøvde relativt omfattende ferdsel i forbindelse med fisket. Både Nils Ole Holm (1936–2024), Jon Erland Balto (f. 1962) og Per Holm Pedersen Varsi (1891–1993) har fortalt at familien i årene etter andre verdenskrig brukte hest for å komme til Miennajávrrit. Etter hvert tok de i bruk motoriserte kjøretøy. På høringsmøtet 15. mars 2019 viste Per Andreas Holm (f. 1968) til at det på 1980-tallet var strenge regler for motorferdsel i utmark. Derfor hadde familien noen vintre gått på ski til gamma, og de brukte også hest som fremkomstmiddel i 7–8 år, jf. punkt 34.3.2, 34.3.3 og 34.3.6.

Ifølge *gammeboka for 1981–1997* dro familien de første årene med hest og slede til og fra Miennajávrrit, før de gikk over til å bruk kløvhest, vogn og traktor. I perioden 1981–1997 ferdes familien vekselsvis med snøskuter, ski, hest, traktor eller til fots, og de dro hvert år til Miennajávrrit i forbindelse med fiske og bærplukking, som oftest mars-mai og juli-august. Gammeboka opplyser også at de undersøkte gamma jevnlig, og utførte vedlikeholdsarbeid, blant annet «*utbyggingen*» i 1988 og «*jobbet med gangen*» i 1990, jf. punkt 34.3.7.

Sakens øvrige opplysninger gir ingen holdepunkter for at Holm/Hegge-familiens opplysninger ikke er riktige. Kommisjonen anser det også sannsynlig at familien har fortsatt å dra til Miennajávrrit slik som beskrevet i gammeboka også etter 1997.

Spørsmålet er imidlertid om ferdselen har gått ut over hva som var vanlig for bygdefolk Sirma. Den sakkyndige utredningen gir følgende oppsummering av utmarksferdselen i Tana:[71]

> «Mange av ferdselsveiene som brukes i dag, har vært brukt i lang tid. Flere informanter forklarer at flere av de gamle stiene ble omgjort til kjøreveier der man først kjørte med okse, så hest, så traktor og i dag ATV. På vinteren er det nå snøskuter som brukes. Tidligere ble hest og slede benyttet. Vinterens ferdselsveier gikk ofte etter andre traseer hvor man benyttet isen på elver og vann. Stiene/veiene førte fra gårdene/bostedene og inn til områder med utmarksressurser som ble mye benyttet, over til nabobygder. Noen er også gamle postruter. De fleste av disse veiene ble benyttet av alle.»

Når det gjelder ferdselsveiene i Sirma, er traseene ifølge NIKU «*lagt på om lag samme plass både sommer og vinter*», men ferdselen har endret seg, ved at «*man før gikk for å høste, mens man nå bruker kjøretøy*.» Om den lokale rettsoppfatningen skriver NIKU at alle «*har samme rett til motorferdsel i områdene, selv om en familie har hatt brukstradisjoner i området*».[72]

Sett i sammenheng med opplysningene om Holm/Hegge-familiens bruk av fremkomstmidler og intensiteten i og omfanget av deres ferdsel, synes ikke familiens ferdsel å skille seg markant fra det som har vært vanlig for befolkningen i Sirma.

Kommisjonen legger etter dette til grunn at familiens ferdsel har gått ut over rammene i friluftsloven § 2, men ikke ut over det som har vært vanlig for bygdefolk i Sirma. Dette betyr at de har andel i en lokal kollektiv ferdselsrett som tilligger bygdefolket i Sirma-området med det innholdet som er angitt i punkt 8.6.2.4, men ingen særrett ut over dette.

34.6.5 Oppsummerende konklusjon

Holm/Hegge-familiens krav om båthusplass ved Miennajávrrit har ikke ført frem. Familiens krav om eksklusiv eller særlig fiskerett i Miennajávrrit har heller ikke ført frem, men de av familiens medlemmer som er bosatt i Sirma og omegn har andel i den kollektive retten som gjelder for befolkningen der, jf. kapittel 12 og punkt 12.5.11.

Holm/Hegge-familien har også andel i en lokal kollektiv ferdselsrett i utmark langs tradisjonelle ferdselsårer i Sirma-området, inkludert ferdsel langs tradisjonelle ferdselsårer til Miennajávrrit. Ferdselsretten omfatter innenfor alminnelige offentligrettslige rammer også bruk av motorkjøretøy i forbindelse med fiske og annen utmarkshøsting, og vedlikehold av familiens gamme ved Miennačohkka på punktfeste gnr. 8, bnr. 1, fnr. 2. Se punkt 8.6.2.4.

71 NIKU Oppdragsrapport 39/2017 s. 284.

72 NIKU Oppdragsrapport 39/2017 s. 234.

35. ETTERKOMMERE AV JOHN INGVALD HOLM

35.1 Hva saken gjelder

Saken gjelder rett til gammeplass ved Miennačohkka, rett til utmarkshøsting ved Miennajávrrit i et område på i underkant av 16 km², samt rett til motorferdsel dit. Se kartfigur 35. Kravsområdet overlapper helt eller delvis med kravene fra Tana kommune og Sohpar (begge behandlet i kapittel 8), Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš (kapittel 9), Leavvajoga ja Rástegáissá sámesiida m.fl. (kapittel 11), Sirpmá gilisearvi (kapittel 12), Sámiid meahcit (kapittel 15), Etterkommere av Nils Ole Holm og Einar Hegge (kapittel 34) og Etterkommere av Nils Johnsen Joks (kapittel 36).

Åsa Márgget Anti leverte på vegne av etterkommere av John Ingvald Holm inn rettighetsmelding 30. november 2022 (jnr. 22/2157-1). Ved brev 7. desember 2022 bekreftet kommisjonen at meldingen var mottatt (jnr. 22/2157-2). Åsa Márgget Anti har oversendt tilleggsopplysninger 16. desember 2022 (jnr. 22/2157-3), 22. mars 2023 (jnr. 22/2157-11), 26. mai 2023 (22/2157-15 og 17) og 27. mai 2023 (jnr. 22/2157-16). Ved brev 19. desember 2022 ba kommisjonen henne om å presisere kravsområdet nærmere (jnr. 22/2157-4).

Kommisjonen innkalte 10. februar 2023 (jnr. 14/294-51) etterkommere av John Ingvald Holm til høringsmøte. Åsa Márgget Anti avga forklaring på høringsmøtet 16. mars 2023 (jnr. 14/294-52 s. 150–162). Hun har intervjuet Per Nilsen Varsi 20. februar 2023 (jnr. 22/2157-11), Einar Pavelsen Varsi 23. mai 2023 (22/2157-15) og Ellen Olsen 14. april 2023 (jnr. 22/2157-16). Kommisjonen har transkribert og oversatt intervjuene til norsk, og har 12. april 2024 intervjuet Einar Pavelsen Varsi (jnr. 14/1443-41).

Magnus Varsi har gitt opplysninger om bruken av Miennajávrrit i intervjuer 12. juni 2015 (jnr. 14/295-25 informant 5) og 9. januar 2024 (jnr. 17/688-15), og i leserinnlegg i Finnmarken 8. februar 2005 (jnr. 15/1379-30). Slik informasjon er også gitt av Josef Nils Pedersen Varsi i intervju 4. november 2013 (jnr. 15/895-29); av Per-Holm Varsi i intervju 27. august 2015 (jnr. 14/295-25 informant 4); av Hilda Else Olsen i intervju 22. september 2025 (jnr. 14/295-25 informant 3); av Johannes Erik Alfred Varsi i intervju 24. mai 2018 (jnr. 17/1501-7); og av Nils Anders Nilsen Varsi i intervju 26. februar 2020 (jnr. 15/928-6). Rettighetsmeldingene fra Etterkommere av Nils Ole Holms og Einar Hegge (kapittel 34), og Etterkommere av Nils Johnsen Joks (kapittel 36) gjelder (blant annet) også rett til fiske i Miennajávrrit. Deres opplysninger er gjengitt i punkt 34.3.1 til 34.3.8 (Holm/Hegge-etterkommerne) og i punkt 36.3.1 til 36.3.6 (Joks-etterkommerne).

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš har i brev 18. juni 2023 gitt en generell merknad til alle rettighetsmeldinger som gjelder områder innenfor distriktets vinterbeiteområder (jnr. 14/1434-38), deriblant meldingen fra John Ingvald Holms etterkommere.

Finnmarkseiendommen (FeFo) har 27. april 2024 oversendt et notat med en del generelle synspunkter på retten til å ha og oppføre gammer i Finnmark (jnr. 14/294-69).

35.2 Nærmere om sakens bakgrunn

Saken er reist av etterkommere av John Ingvald Holm (1943–1982). Han var sønn av Per Holm Pedersen Varsi (Piera-Holma) (1891–1993) og Margit (Nilsdatter Vuolab) Varsi (Ovlla-Nillá Márgget) (1909–1994). De bodde i Sirma, og hadde seks barn. Blant deres barn var også Per Holm-Varsi (Piera-Holmma Piera) (1932–2023) som har gitt opplysninger i punkt 35.5.7, jf. punkt 34.4.6 og Nils Ole Holm (Piera Holmma Niljas) (1936–2024), som på vegne av sine etterkommere har fremsatt rettighetsmeldingen som er behandlet i kapittel 34.

John Ingvald Holm var reineier, og gift med Berit Kirsten (Anti) Holm (Káre Jon Biret-Risten) (1944–2012). Blant deres fire barn er Bertha Louise Holm (f. 1972) og Åsa Márgget Anti (f. 1975), som har fremsatt rettighetsmeldingen på vegne av etterkommerne. John Ingvald Holms onkel (farbror), John Pedersen Varsi (Biehtar-Jovnna) (1893–1985) var også bosatt i Sirma. Han hadde (foster)sønnen Einar Hegge (1938–2000), som er far til John Eirik Hegge (f. 1963).[1]

1 Aage Solbakk, *Tanadalen – slekter – historie,* 2001, s. 552–555. Opplysninger om fødsels- og dødsår er også hentet fra folkeregisteret.

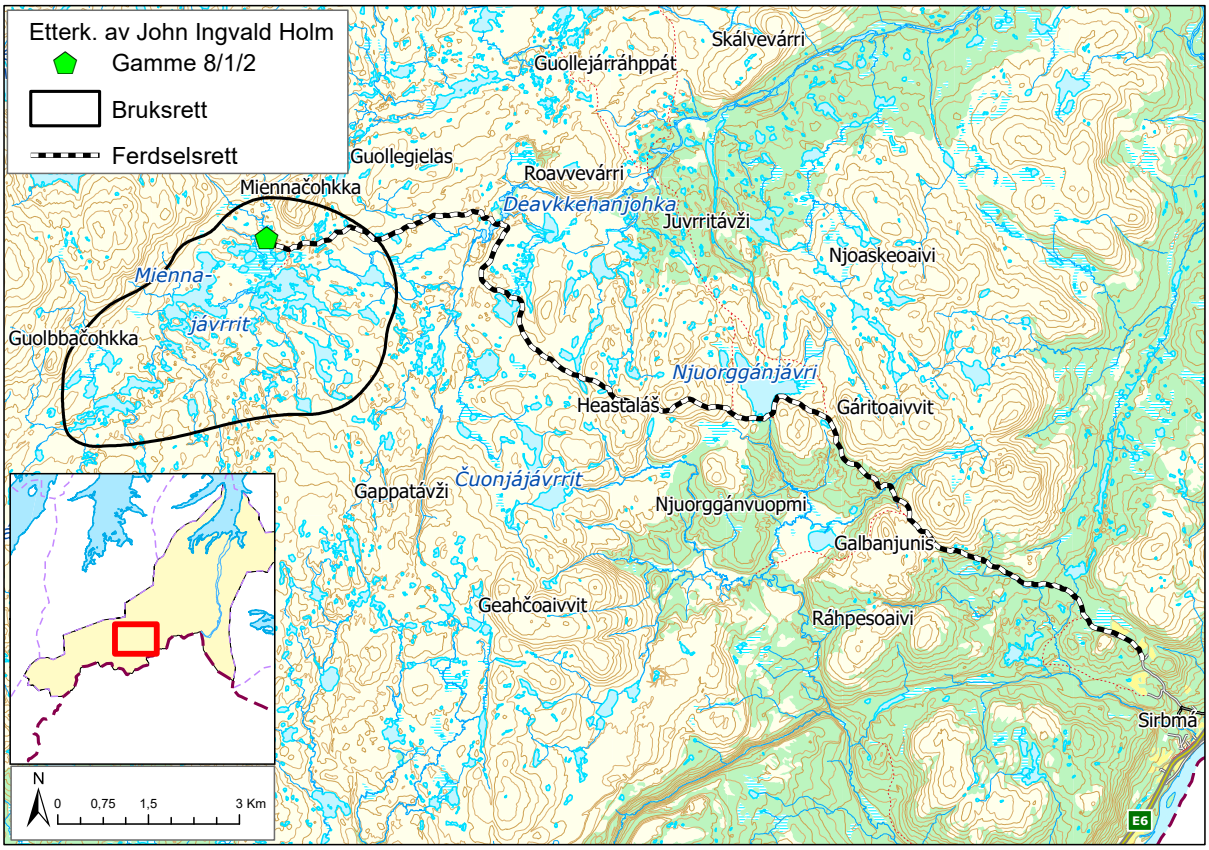

Figur 35

Nils Ole Holm (1936–2024) og Einar Hegge (1938–2000) inngikk sommeren 1986 festekontrakt med Finnmark jordsalgskontor om punktfeste til en gammetomt på gnr. 8 bnr. 1, fnr. 2 ved Miennačohkka. John Eirik Hegge overtok Einar Hegges andel i festeretten 7. mai 2021. Det fremgår av festekontrakten at festegebyret var på 670 kroner og den årlige festeavgiften 50 kroner.[2] Det står i dag et byggverk rundt 150 meter sørvest for punktfestet. Gammekravet til John Ingvald Holms etterkommere gjelder denne gammeplassen.

35.3 Bemerkninger fra etterkommere av John Ingvald Holm

35.3.1 Rettighetsmeldingen (30. november og 16. desember 2022) med vedlegg

Åsa Márgget Anti har på vegne av etterkommere av John Ingvald Holm (1943–1982) sendt inn rettighetsmelding 30. november 2022 og oppdatert rettighetsmelding 16. desember 2022.[3] De fremmer krav om «*eiendoms- og bruksrettigheter til gamma og gammeplassen ved/under Miennačohkka, samt kollektive rettigheter til området rundt*», og «*ferdselsrett, både på vinteren og på barmark*». Anført rettsgrunnlag er alders tids bruk, hevd og lokal sedvanerett.

Meldingen opplyser at John Ingvald Holm var reindriftsutøver og småbruker, og at han «*har fått*» gamma ved Miennačohkka av sin onkel, John Pedersen Varsi

2 Opplysninger er hentet fra Grunnboka og Finnmark jordsalgskontor, Festekontrakt, gnr. 8, bnr. 1, fnr. 2 (jnr. 15/1379-1, vedlegg festekontrakt).

3 Åsa Márgget Anti, rettighetsmelding, 30. november 2022 (jnr. 22/2157-1) og oppdatert rettighetsmelding (tilleggsopplysninger), 16. desember 2022 (jnr. 22/2157-3).

(Biehtar-Jovnna) (1893–1985), og brukte den i forbindelse med reindrift, innlandsfiske og utmarkshøsting.

Etterkommere av John Ingvald Holm forteller at de har «*tilknytning til reindrift*», og har brukt området og gamma ved Miennačohkka fra de var barn og frem til i dag (2022). De har fisket i «*fjellvannene [Miennajávrrit]*» på vinteren og om sommeren, plukket bær, skåret sennagress og overnattet i gamma ved Miennačohkka i forbindelse med reindriften. Området rundt Miennačohkka har vært «*viktig for familiens matauke til egen husholding*», men de dro ikke dit dersom andre fra lokalbefolkningen var der. Da de var barn dro de sammen med faren, John Ingvald Holm, med snøskuter og traktor til Miennačohkka, der de bodde i gamma i ukesvis. I ungdomstiden gikk de på ski til Miennajávrrit på vårvinteren.

Ifølge meldingen tilhører gamma «*oss [etterkommere av John Ingvald Holm]*». Etterkommerne har ikke gitt fra seg «*rettigheter til den gamma under Miennačohkka*».[4]

I et vedlegg til rettighetsmeldingen datert *7. januar 2005* opplyser Hans Ole Porsanger (Hans-Ovllá) (1942–2017) at han var reineier i Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš. Han skriver at han selv flyttet fra Spierttanjárga til Čorgaš i 1965, og at John Ingvald Holm gjorde det tidlig på 1970-tallet. Ifølge Hans Ole jaktet de to ryper, og bodde i gamma ved Miennačohkka flere vintre. John Ingvald Holm hadde «*alltid*» fisket, blant annet i Miennajávrrit der han fisket sammen med Einar Hegge (1938–2000) blant annet i 1974–1975. Ifølge Hans Ole tilhørte gamma John Ingvald Holm, og ikke Nils Ole Holm. Han kjente ikke til at Per Holm Pedersen Varsi (1891–1993) fisket i Miennajávrrit. Derimot dro John Pedersen Varsi (Biehtar-Jovnna) (1893–1985) og Anders Andersen (Rávnná Ánde) (ukjent fødselsår-1971) dit med hest og fisket, og flere reineiere brukte gamma under vår- og høstflyttingen. Ifølge Hans Ole Porsanger var den opprinnelige torvgamma liten (2x2 meter) og hadde plass til fire personer.[5]

I brev til Statskog SF *15. januar 2005* som også var vedlagt rettighetsmeldingen, opplyser Åsa Márgget Anti (f. 1975) at hennes far, John Ingvald Holm brukte «*gamma [ved Miennačohkka]*» til reindrift. Hun viser til at det etter samisk tradisjon er naturlig at den i en storfamilie som videreføre en «*livsførsel [reindrift/utmarkshøsting]*» har størst behov for å «*overta eiendeler [bl.a. gammer] som brukes innen denne näringen [reindrift/utmarkshøsting]*».[6]

Vedlagt rettighetsmeldingen var også et brev til Statskog SF *20. januar 2005*, der Josef Nils Pedersen Varsi (Peđar-Jovsset) (1920–2015) opplyser at Hans Hansen Varsi (Hánsaáddjá/Máret Hánsa (1843–1936)) bygde den første gamma i Miennajávri, og at Anders Andersen (Rávnná-Ánde), som var sønn av kona til Aslak Hansen Varsi (Hánssa-Ásllat) (1878–1954), begynte å fiske der rundt 1955 sammen med John Pedersen Varsi (Biehtar-Jovnna) (1893–1985). De fisket i Miennajávrrit hver høst. Da bodde de i «*gamma [ved Miennačohkka]*» som Anders Andersen overtok etter Aslak Hansen Varsi, og fraktet fangsten ned fra fjellet med hest. Brevet opplyser at John Ingvald Holm (1943–1982) brukte gamma under reindriften. Josef Nils Pedersen Varsi vet ikke om John Ingvald Holm reparerte den opprinnelige gamma, eller om han «*bygde en ny på stedet*». Da John Ingvald døde (i 1982) overtok hans bror, Nils Ole Holm (1936–2024), og Einar Hegge (1938–2000) gamma ved Miennačohkka, og mente at «*gamma tilhørte dem.*» Ellers opplyser Josef Nils Pedersen Varsi at Per Holm Pedersen Varsi (1891–1993) verken har hatt gamme ved eller har drevet med «*tradisjonsfiske*» i Miennajávrrit.[7]

I et udatert notat som også var vedlagt rettighetsmeldingen, opplyser Nils Pavelsen Varsi (1934–2015) at «*Miennajávri-gamma*» tilhørte John Ingvald Holm, som brukte gamma i forbindelse med reindrift. Ifølge Nils Pavelsen Varsi hadde ikke Per Holm Pedersen Varsi gamme, og drev ikke med fiske i Miennajávrrit. Derimot fisket Aslak Hansen Varsi (Hánssa-Áslat) (1878–1954) og John Pedersen Varsi (Biehtar-Jovnna) (1893–1985) der.[8]

35.3.2 Høringsmøtet (16. mars 2023)

På kommisjonens *høringsmøte 16. mars 2023* avga Åsa Márgget Anti (f. 1975) forklaring, og anførte at etterkommere av faren, John Ingvald Holm (1943–1982), «*også [i tillegg til etterkommere av Nils Ole Holm og Einar Hegge]*» har rett til gamma ved Miennačohkka og fjellvannsfiske i Miennajávrrit. Hun anførte også at etterkommerne har rett til å bruke de tilgjengelige naturressursene i Miennajávrrit, og ferdes med motoriserte kjøretøy til gamma.[9]

Åsa Márgget Anti fortalte at John Ingvald Holm var reindriftsutøver og brukte områdene ved Miennajávrrit til blant annet reindrift fra og med 1960-tallet. Han tilhørte Spierttanjárga-distriktet i omtrent 10 år, og distrikt 9 Čorgaš i omtrent 10 år, og brukte gamma ved Miennačohkka da han gjette «*flokken slik at [den] ikke trakk tilbake til Spierttanjárga*». Åsa Márgget Antis mor, Berit Kirsten (Anti) Holm (1944–2012) pleide å fiske med garn «*der [i/ved Miennajávrrit]*» sammen med Ellen Olsen (Peđar Elle) (1930–2025).

4 Åsa Márgget Anti, *oppdatert rettighetsmelding (tilleggsopplysninger),* 16. desember 2022 (jnr. 22/2157-3) s. 2.

5 Hans Ole Porsanger, *notat,* 7. januar 2005 (jnr. 22/2157-3), vedlegg (vedlegg 1-6, utskriftsversjon s. 5–8).

6 Åsa Márgget Anti, *brev,* 15. januar 2005 (jnr. 22/2157-3), vedlegg (vedlegg 1-6, utskriftsversjon s. 16–17).

7 Josef Nils Pedersen Varsi, *brev,* 20. januar 2005 (jnr. 22/2157-3), vedlegg (vedlegg 1-6, utskriftsversjon s. 11–15).

8 Nils Pavelsen Varsi, *udatert notat* (jnr. 22/2157-3), vedlegg (vedlegg 1-6, utskriftsversjon s. 9–10).

9 Finnmarkskommisjonen, *referat fra høringsmøte,* 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s.150, 155 og s. 157.

Ellen Olsens mann, Per Olsen (Guvvá-Piera) (1928–1985), var fra Joks/Guvvá-slekta (kapittel 36).[10]

Ifølge Åsa Márgget Anti brukte John Ingvald Holm gamma ved Miennačohkka og området rundt Miennajávrrit fra han var ung til han døde (i 1982). Hun fortalte at gamma var i ferd med å falle sammen på 1970-tallet, og at den etter at den brant ned (i 1981) etter hvert ble erstattet av et byggverk på 50 m².[11] Åsa Márgget Anti sa at John Ingvald Holms etterkommere alltid har «*brukt den gamma, og har ment at det er vår rett*». De «*tok det for gitt at dette var vår felles gamme*», men deres gammebruk ble vanskeliggjort da «*de [Einar Hegge og Nils Ole Holm]*» gjenoppbygde/utvidet gamma og begynte å låse den slik at bare yttergangen sto åpen.[12]

Åsa Márgget Anti sa at de hadde fremmet kravet om rett til motorferdsel for at de skal kunne «*komme oss [til Miennajávrrit] med motoriserte kjøretøy for å fiske, og for å kunne frakte opp både varer og utstyr som trengs i gamma*». Om ferdselen sa hun at de i dag ferdes til fots om sommeren, og med snøskuter om vinteren. Kjøretraseen til Miennajávrrit er tydelig i terrenget, men de «*bruker ikke så mye kjøretøy, så derfor trenger vi ikke alltid å følge traseen*». Ifølge Åsa Márgget Anti driver de ulike typer utmarkshøsting ved Miennajávrrit, blant annet fjellvannsfiske, bærplukking og skjæring av sennagress.[13]

35.3.3 Opplysninger gitt i e-post (26. mai 2023)

Åsa Márgget Anti opplyste i e-post 26. mai 2023 at hennes mor, Berit Kirsten (Anti) Holm (1944–2012) fra og med 1982, ble «*aleneforsøker for fire barn og med ansvaret for reindrift og sauedrift.*» Berit Kirstens helse var årsaken til at de ikke kunne videreføre bruken og vedlikeholdet av gamma ved Miennačohkka, men Anti-familien brukte området ved Miennajávrrit og Miennačohkka i forbindelse med reindrift.[14]

Åsa Márgget Anti har også vedlagt bilder som viser John Ingvald Holm sammen med broren, Nils Ole Holm, og Einar Hegge ved Miennajávrrit på 1960–1970-tallet, og John Ingvald Holm med familie på innlandsfisketurer i Miennajávrrit i 1980–1982, samt Anti-familien på reinflytting og fiske i Miennajávrrit fra perioden 1982–1985.[15]

10 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 151 og 156.

11 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 153–154 og 158–159.

12 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 153 og 159–160.

13 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 157–158.

14 Åsa Márgget Anti, *e-post*, 26. mai 2023 (jnr. 22/2157-17), vedlegg (Reindrift – vår families felles næring).

15 Åsa Márgget Anti, *e-post*, 26. mai 2023 (jnr. 22/2157-17), vedlegg (diverse fotografier).

35.4 Bemerkninger fra informanter foreslått av etterkommere av John Ingvald Holm

35.4.1 Ellen Olsen

Åsa Márgget Anti har intervjuet Ellen Olsen (Peđar Elle) (1930–2025) *14. april 2023*. Ellen Olsen var gift med Nils Johnsen Joks barnebarn, Per Olsen (1928–1985). Se punkt 35.5.3 og kapittel 36. Ellen Olsen sa at hun har overnattet/bodd i gamma ved Miennačohkka, og fisket i Miennajávrrit sammen med Aslak Hansen Varsi (Hánssa Ásllat) (1878–1954) og John Pedersen Varsi (Biehtár Jovnna) (1893–1985). Gamma og Miennajávrrit «*tilhørte*» de to, ifølge Ellen Olsen. Åsa Márgget Antis mor, Berit Kirsten (Anti) Holm (1944–2012) og Ellen Olsen var på fjellvannsfiske med garn i Miennajávrrit i omtrent 1–2 uker, for omtrent 20 år siden.[16]

35.4.2 Einar Pavelsen Varsi

Einar Pavelsen Varsi (Pávvel Einar) (f. 1941) drev reindrift i Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš. Deres rettighetsmelding er behandlet i kapittel 9. Han fortalte i *intervju 12. april 2023* med kommisjonen at gamma ved Miennačohkka var ulåst, og at «*vi [reindriftsutøvere] pleide å bruke den gamma*», og at John Ingvald Holm (1943–1982) tilhørte distrikt 9 og også brukte gamma. Einar Pavelsen Varsi vet ikke når gamma ved Miennačohkka ble oppført, eller av hvem. En gang han var ved gamma, var det kun en vegg av byggverket som sto oppreist. Han fortalte at Nils Ole Holm gjenoppbygde gamma i «*traktor-tiden*». Den første tiden etter at gamma var gjenoppbygd var den ulåst, men etter at Nils Ole Holm utvidet gamma, begynte han å låse det innerste rommet, og reindriftsutøverne kom seg ikke inn.[17]

Einar Pavelsen Varsi opplyste i *intervju 23. mai 2023* med Åsa Márgget Anti at han og «*og særlig*» John Ingvald Holm (1943–1982) brukte gamma ved Miennajávrrit i forbindelse med reindrift. John Ingvald Holm pleide å fiske ved Miennajávrrit. På 1970-tallet overnattet Einar Pavelsen Varsi en gang «*der*» om våren. Einar Pavelsen Varsi sa videre:[18]

> «Ja, du skjønner, Nils Ole Holm ba oss om å signere [et dokument/en søknad] så han kan bringe ved til den gamma. Da sa jeg: «Jeg trenger vel ikke å skrive under [på det her], du har jo en bror, [John] Ingvald [Holm i reindrifta] som

16 Åsa Márgget Anti, *Videointervju med Ellen Olsen*, 14. april 2023 (jnr. 22/2157-16) s. 1–4, oversatt og transkribert av Finnmarkskommisjonen.

17 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Einar Pavelsen Varsi,* 12. april 2023 (jnr. 14/1434-41) s. 29–31 og 36.

18 Åsa Márgget Anti, *Videointervju med Einar Pavelsen Varsi*, 23. mai 2003 (jnr. 22/2157-15) s. 1–4, oversatt og transkribert av Finnmarkskommisjonen.

også gamma tilhører. Du kan jo be han bringe [veden dit]». Nils [Ole Holm] sa ikke noe mer etter det.»

35.4.3 Per Nilsen Varsi

Per Nilsen Varsi (Biret-Niljas Piera) (1939–2026) er bror til Nils Anders Nilsen Varsi (f. 1945), se punkt 35.5.8. Per Nilsen Varsi opplyste 20. februar 2023 i intervju med Åsa Márgget Anti at han pleide å hjelpe John Ingvald Holm med reindriften. Han sa at «*den som arbeider med reindrift, og det var [John] Ingvald [Holm], til den hører gamma*.» Per Nilsen Varsi brukte selv gamma ved Miennačohkka «*mye*», og sa at det nå er satt opp en «*ny brakke [hytte]*» der.[19]

Per Nilsen Varsi har i en «*bekreftelse*» datert *21. februar 2023* opplyst at han på 1960–1970-tallet var sammen med John Ingvald Holm i reindrifta. John Ingvald Holm hadde rein i «*Spierta[njarga reinbeitedistrikt]*» på 1960-tallet og i Čorgaš reinbeitedistrikt på 1970-tallet. «*Miennagamma [gamma ved Miennačohkka]*» tilhørte John Ingvald Holm.[20]

35.5 Bemerkninger fra andre

35.5.1 Finnmarkseiendommen

Finnmarkseiendommen har i brev 27. april 2024 oversendt generelle synspunkter på retten til å oppføre og ha gammer i Finnmark. I brevet viser FeFo blant annet til at det er «*en svært langvarig tradisjon som knytter retten til gammer i utmarka til en konkret næringsutøvelse eller en ressursutnytting som høsting av multer, fisking, slåtter osv. i Finnmark. Enkelte mindre fangsthytter har vært bygget på det samme rettslige grunnlaget*». Ifølge FeFo har imidlertid de fleste hyttene «*en eller annen form for tillatelse*», og står i en annen stilling enn gammene fordi de ikke vil gå tilbake til naturen ved manglende vedlikehold.[21] Se ellers punkt 8.3.1.

35.5.2 Etterkommere av Nils Ole Holm og Einar Hegge

Rettighetsmeldingen fra etterkommere av Nils Ole Holm (1936–2024) og Einar Hegge (1938–2000) er behandlet i kapittel 34, og gjelder i likhet med rettighetsmeldingen fra etterkommere av John Ingvald Holm også rett til fiske i og motorferdsel til Miennajávrrit.

Opplysningene fra Holm/Hegge-familien er gjengitt i punkt 34.3.1 til 34.3.8. Det nevnes imidlertid også her at Nils Ole Holm og Einar Hegge i september 1981 skrev i «*gammebok for årene 1981–1997*» at John Pedersens Varsi (1893–1985) og Nils Ole Holms og John Ingvald Holms far, Per Holm Pedersen Varsi (1891–1993), overtok gamma fra Aslak Hansen Varsi (1878–1954) da den i 1953 ble flyttet «*til nåværende plass*» ved Miennačohkka. Av gammeboka fremgår det ellers at John Ingvald Holm (1943–1982) i 1981 brukte gamma sammen med Svein Olav Holm (1964–2001) og John Eirik Hegge (f. 1963). De var der «*for å transportere brensel og drivstoff for reindriftssamene i området*.» Det fremgår også at Bertha Louise Holm (f. 1972) var der i 1984, og Åsa Márgget Anti (f. 1975) i 1995 og 1996.[22] Se ellers omtalen av i gammeboka i punkt 34.3.7.

35.5.3 Etterkommere av Nils Johnsen Joks

Rettighetsmeldingen fra etterkommere av Nils Johnsen Joks er behandlet i kapittel 36, og gjelder blant annet fiske i Miennajávrrit. Deres opplysninger er gjengitt i punkt 36.3.1 til 36.3.6.

35.5.4 Magnus Varsi

Magnus Varsi (f. 1945) har krevd rett til gammeplass i Njuorggánvuopmi (kapittel 43) og har opptrådt som talsperson for Sirma bygdelag (kapittel 12). Han har gitt opplysninger blant annet i intervju *12. juni 2015* og intervju *9. januar 2024*. Se foran i punkt 34.4.3.

Magnus Varsi har i et leserinnlegg i *Finnmarken 8. februar 2005* imøtegått en del av de opplysningene som Josef Nils Pedersen Varsi (1920–2015) har gitt i det i punkt 35.3.1 omtalte brevet til Statskog SF datert 20. januar 2005.

Ifølge Magnus Varsi sto den gamma Hans Hansen Varsi (Hánsa-áddjá/Máret Hánsa) (1843–1936) bygde opprinnelig ved Gappatávži, sørøst for Miennaluoppal. Magnus Varsi opplyser at John Pedersen Varsi (Biehtar-Jovnna) (1893–1985) og Aslak Hansen Varsi (Hánssa-Ásllat) (1878–1954) begynte å fiske i Miennajávrrit «*i krigsårene 1941–45*». De pleide å bo i gamma i Gappatávži, men den var «*i dårlig forfatning*». John Pedersen Varsi og broren Per Holm Pedersen Varsi (1891–1993) satte derfor opp en ny gamme «*på ny tomt*» ved Miennačohkka i 1952. John Pedersen Varsi, Per Holm Pedersen Varsi og Anders Andersen (ukjent fødselsår-1971) fisket i Miennajávrrit til tidlig på 1960-tallet. Einar Hegge og Nils Ole Holm fortsatte fiskingen i Miennajávrrit. Fra 1956 til 1978 fisket Magnus Varsi, sammen med faren Nils Nilsen Varsi (1921–1999) og Oscar Varsi (1938–2001) i Miennajávri. De brukte gamma ved Miennačohkka frem til 1967/68, da den var «*nesten falleferdig*». Våren 1970 var gamma falt ned. Einar Hegge (1938–2000) og Nils Ole Holm (1936–2024)

19 Åsa Márgget Anti, *Videointervju med Per Nilsen Varsi*, 20. februar 2023 (jnr. 22/2157-11), oversatt og transkribert av Finnmarkskommisjonen..

20 Per Nilsen Varsi, *bekreftelse,* 21. februar 2023 (jnr. 22/2157-11, hoveddokument»).

21 FeFo, *Svar på forespørsel om sanksjonsregimer for «kontraktsløse byggverk»* (jnr. 14/294-69) 27. april 2024 s. 1.

22 Per Andreas Holm, *Innlevert gammebok for 1981–1997,* 12. April 2023 (15/1379-20, hoveddokument) s. 5, 42–43, 154–155, 158–159, 160–168 og 173.

restaurerte gamma i 1981. Ifølge Magnus Varsi brukte også John Ingvald Holm gamma «*så lenge den var beboelig*.»[23]

35.5.5 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš har fremmet krav om anerkjennelse av alminnelig reindriftsrett i distriktets vinterbeiteområde (kapittel 9) og har i brev *18. juni 2023* anført at alle krav om «*kollektiv eiendomsrett, ferdeslsrett og vetorett m.m.*» innenfor distriktets vinterbeiteområder, kan innsnevre distriktets beitearealer dersom kravene skulle føre frem. Ifølge distriktet kan dette også gjelde meldingen fremsatt av etterkommere av John Ingvald Holm.[24]

35.5.6 Josef Nils Pedersen Varsi

Josef Nils Pedersen Varsi (Peđar-Jovsset) (1920–2015) har gitt opplysninger i intervju med kommisjonen *4. november 2013*. Se punkt 34.4.5 der det fremgår at han ikke trodde at Nils Ole Holms og John Ingvald Holms far, Per Holm Pedersen Varsi (1891–1993) hadde fisket i Miennajávrrit eller hatt torvgamme ved Miennačohkka, men at Nils Ole Holm og familien nå hadde satt opp et «*stort byggverk*» der og «*de kalte det for en torvgamme*».[25]

35.5.7 Per Holm-Varsi

Per Holm-Varsi (1932–2023), er sønn av Per Holm Pedersen Varsi (Piera-Holma) (1891–1993), og bror til John Ingvald Holm (1943–1982) og Nils Ole Holm (1936–2024). I intervju med NIKU 27. august 2015 sa Per Holm-Varsi at hans far, Per Holm Pedersen Varsi, sammen med Aslak Hansen Varsi og John Pedersen Varsi, bygde en gamme ved Miennačohkka. Se ellers omtalen av intervjuet i punkt 34.4.6.

35.5.8 Hilda Elise Olsen, Johannes Erik Alfred Varsi og Nils Anders Nilsen Varsi

Hilda Elise Olsen (1932–2023) ga opplysninger i intervju med NIKU *22. september 2015*, og sa blant annet at det under Miennačohkka var en gamme som alle i Sirma brukte, jf. punkt 34.4.7. Johannes Erik Alfred Varsi (f. 1938) og Nils Anders Nilsen Varsi (f. 1945) har gitt opplysninger i intervjuer med kommisjonen 24. mai 2018 og 26. februar 2020, jf. punkt 34.4.8 og 34.4.9.

23 Finnmarken, *avisartikkel,* 8. februar 2005 (jnr. 15/1379-30).

24 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš, *Innmeldte meldinger om mulige rettigheter Felt 7*, 18. juni 2023, s. 1, sammenholdt med vedlegg «Oversikt over rettighetsmeldinger» (jnr. 14/1434-38).

25 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Josef Nils Pedersen Varsi*, 4. november 2013 (jnr. 15/895-29) s. 37–39.

35.6 Kommisjonens vurderinger

35.6.1 Innledning

Åsa Márgget Anti har på vegne av etterkommere av John Ingvald Holm krevd rett «*til gamma og gammeplassen*» ved Miennajávrrit, samt rett til utmarkshøsting ved Miennajávrrit og rett til motorferdsel dit. Når det gjelder motorferdsel i utmark, er kommisjonens vurdering begrenset til spørsmålet om John Ingvald Holms etterkommere har en privatrettslig ferdselsrett som grunneieren ikke kan motsette seg. Kommisjonens mandat omfatter ikke spørsmål knyttet til praktiseringen av det offentligrettslige regelverket for slik ferdsel, jf. punkt 1.2.5.

Flere av sakens opplysninger tyder på at John Ingvald Holms far, Per Holm Pedersen Varsi (1891–1993) og onkel John Pedersen Varsi (1893–1985) begynte å bruke områdene ved Miennajávrrit tidlig på 1950-tallet. Slik kommisjonen ser det, er det derfor mest nærliggende å ta utgangspunkt i hevdsreglene, som er ett av de tre rettsgrunnlagene Åsa Márgget Anti har vist til. De to andre er alders tids bruk og lokal sedvanerett, jf. punkt 35.3.1.

Også etterkommere av John Ingvald Holms bror, Nils Ole Holm (1936–2024), har krevd rettigheter ved Miennajávrrit. Se kapittel 34. Som fremholdt i punkt 35.3.2, inngikk Nils Ole Holm sammen med Einar Hegge (1938–2000) i 1986 festekontrakt med Finnmark jordsalgskontor om punktfeste til en gammetomt på gnr. 8, bnr. 1, fnr. 2. Han står fortsatt registrert som innehaver av en ideell halvdel av festeretten. Den andre halvdelen ble overført til John Eirik Hegge (f. 1963) 7. mai 2021. John Ingvald Holms etterkommeres krav om gamme og gammeplass, gjelder den gamma og den gammeplassen som er omfattet av festekontrakten. I det følgende omtales John Ingvald Holm med familie tidvis som Holm/Anti-familien og Nils Ole Holm og Einar Hegge med familie som Holm/Hegge-familien.

35.6.2 Gammerett ved Miennačohkka

35.6.2.1 Tidsvilkåret

En gamme er i seg selv en «*fast tilstelling*», slik at tidsvilkåret for hevd av gammerett er 20 års sammenhengende bruk, jf. hevdslova § 8 første ledd og foran i punkt 6.3.2.1 og 6.3.2.4.

Opplysningene om når gammeplassen ved Miennačohkka ble tatt i bruk og av hvem er noe sprikende. I *brev til Statskog 20. januar 2005* opplyser Josef Nils Pedersen Varsi (1920–2015) at Hans Hansen Varsi (Hánsa-áddjá/Máret Hánsa) (1843–1936) bygde den første gamma ved Miennajávri, men det er uklart om den ble oppført på den gammeplassen ved Miennačohkka som saken gjelder, eller et annet sted. Av brevet fremgår det også at Josef Nils Pedersen Varsi er usikker på om John Ingvald Holm reparerte den opprinnelige gamma, eller om han «*bygde en ny på [gammeplassen ved Miennačohkka]*»,

og at Per Holm Pedersen Varsi (1891–1993) ifølge Josef verken har hatt gamme ved eller har drevet tradisjonsfiske i Miennajávri, jf. punkt 35.3.1.

Ellen Olsen (1930–2025) sa til Åsa Márgget Anti *14. april 2023* at Aslak Hansen Varsi (1878–1954) og John Pedersen Varsi (1893–1985) hadde gamme ved Miennačohkka, jf. punkt 35.4.1. Hun sa ikke noe om når gamma ble satt opp, men hun omtaler trolig den samme gamma og den samme gammeplassen som Per Holm-Varsi (1932–2023) fortalte om i intervju med NIKU *27. august 2015*. Han sa i intervjuet at Per Holm Pedersen Varsi, Aslak Hansen Varsi og John Pedersen Varsi hadde satt opp en gamme ved Miennačohkka jf. punkt 35.5.7 og 34.4.6. Dette må nødvendigvis ha skjedd før Aslak Hansen Varsi døde i 1954.

Einar Hegge (1938–2000) og Nils Ole Holm (1936–2024) skrev i september 1981 i «*gammebok for årene 1981–1997*» at John Pedersen Varsi og Nils Ole Holms og John Ingvald Holms far, Per Holm Pedersen Varsi (1891–1993), tok i bruk gammeplassen ved Miennačohkka i 1953, jf. punkt 34.3.7. Per Holm Pedersen Varsi har også selv i *intervju fra 1991* opplyst at han og broren, John Pedersen Varsi «*bygde på nytt der oppe [ved Miennačohkka], et lite byggverk*», og at de drev garnfiske i Miennajávrrit, «*kanskje*» fra 1950-tallet, jf. punkt 34.3.6.

Nils Ole Holm (1936–2024) har i rettighetsmeldingen opplyst at faren og onkelen tok i bruk gammeplassen ved Miennačohkka tidlig på 1950-tallet, jf. punkt 34.3.1. Per Andreas Holm (f. 1968) sa på høringsmøtet 15. mars 2019 at gamma sto fra slutten av 1940-tallet/tidlig på 1950-tallet til slutten av 1960-tallet, jf. punkt 34.3.3. Magnus Varsi (f. 1945) har i et leserinnlegg 8. februar 2005 opplyst at John Pedersen Varsi og Per Holm Pedersen Varsi, sammen med Aslak Hansen Varsi, brukte en gamme ved Gappatávži inntil 1952, og at de da satte opp en ny gamme «*på ny tomt*» ved Miennačohkka, jf. punkt 35.5.4.

De gjengitte opplysninger gjør det sannsynlig at gammeplassen ved Miennačohkka ble tatt i bruk tidlig på 1950-tallet, og at John Ingvald Holms onkel, John Pedersen Varsi (1893–1985) var en av brukerne. For John Ingvalds far, Per Holm Pedersen Varsi (1891–1993), er opplysningene mindre entydige, og sett i lys av at Åsa Márgget Anti i rettighetsmeldingen opplyser at John Ingvald Holm «*har fått*» gamma av sin onkel, John Pedersen Varsi, jf. punkt 35.3.1, er det sannsynlig at John Pedersen Varsi var hovedbrukeren. Det er videre på det rene at John Ingvald Holm brukte gammeplassen blant annet i forbindelse med reindriften. Fordi gave er et typisk eksempel på «lovleg» rettsovergang i hevdslova § 3 sin forstand,[26] vil hans etterkommere også kunne godskrives brukstiden til John Ingvalds onkel. Det er derfor uten betydning om John Ingvalds far eventuelt var en mer perifer bruker av gammeplassen.

Det videre spørsmålet er om gammeplassen ved Miennačohkka var i bruk i minst 20 år før gammen falt ned. Også på dette punktet er opplysningene noe sprikende.

Magnus Varsi (f. 1945) skriver i det nevnte avisinnlegget fra *2005* at da han og familien brukte gamma ved Miennačohkka i 1967/68 var den «*nesten falleferdig*». I intervju 9. januar 2024 sa han at gamma var falt ned da han var der i 1968, jf. punkt 35.5.4 og 34.4.3.

Per Andreas Holm (f. 1968) sa på høringsmøtet *15. mars 2019* at gamma ved Miennačohkka sto til slutten av 1960-tallet, men han visste ikke om den sto på begynnelsen av 1970-tallet, jf. punkt 34.3.3. John Eirik Hegge (f. 1963) og Nils Ole Holm (1936–2024) har i brev *18. april 2023* opplyst at gamma falt ned på slutten av 1960-tallet, og at den var «*ubeboelig*» fra slutten av 1960-tallet til 1981, jf. punkt 34.3.5. Opplysningene kan tyde på at gamma sto og var i bruk fra tidlig på 1950-tallet og at den var falt ned rundt 1970.

Einar Hegge (1938–2000) og Nils Ole Holm (1936–2024) har imidlertid i september 1981 skrevet i *gammeboka* for den gammen som de satte opp i 1981, at den tidligere gamma var «*i brukbar stand til 1967, men på slutten av 1970-årene begynte den å forfalle*», jf. punkt 34.3.7. John Eirik Hegge (f. 1963) skriver i brev *21. mars 2019* at han og faren Einar Hegge (1938–2000) brukte gamma til langt ut på 1970-tallet, jf. punkt 34.3.4. På høringsmøtet 16. mars 2023 sa Åsa Márgget Anti (f. 1975) at gamma var i ferd med å falle sammen på 1970-tallet, jf. punkt 35.3.2. Einar Pavelsen Varsi opplyste *12. april 2023* at en gang han var ved gamma, var det kun en vegg som sto oppreist, og at han overnattet «*der*» på 1970-tallet, jf. punkt 35.4.2, men han sa ikke spesifikt at han overnattet i gamma.

Disse opplysningene tyder på at det har stått en gamme på gammeplassen ved Miennačohkka fra tidlig på 1950-tallet til i alle fall noen år ut på 1970-tallet. Tidsvilkåret for et eventuelt hevdserverv er derfor oppfylt. Kommisjonen har ved vurderingen lagt særlig vekt på opplysningene i gammeboka fra *september 1981*, som er relativt begivenhetsnære og nedtegnet lenge før det ble reist spørsmål om rett til gammeplassen. Se Rt. 1998 s. 1565, der Høyesterett påpeker til at bevis som er nedtegnet «*i tid nær opp til den begivenhet eller det forhold som skal klarlegges*» er særlig viktige. Opplysninger fra «*parter eller vitner med binding til partene som er gitt etter at tvisten er oppstått, og som står i motstrid eller endrer det bildet som mer begivenhetsnære og uavhengige bevis gir vil det oftest være mindre grunn til å legge vekt på*».[27]

26 Sivillovbokutvalet, *Rådsegn 6 Om hevd*, 1961 s. 10 og 24.

27 Rt. 1998 s. 1565 på s. 1570.

35.6.2.2 Bruksvilkåret

Det følger av hevdslova § 2 at hevd av eiendomsrett forutsetter at hevderen har hatt tingen «*som sin eigen*». Bruksvilkåret er mindre strengt ved hevd av bruksrett, der det er tilstrekkelig å ha utøvd bruk som en «*bruksrettshavar*», jf. § 7 første ledd. Se punkt 6.3.2.2.

Fordi saken gjelder rett til en gammeplass der det har stått en gamme i full hevdstid, vil det imidlertid ikke være noen praktisk forskjell mellom en eiers og en bruksrettshavers rådighetsutøvelse. Å sette opp et byggverk på et grunnareal er en eksklusiv bruk som effektivt vil hindre andre i å bruke arealet.[28] En gamme er, i likhet med andre byggverk, en permanent installasjon som utad markerer en rådighetsutøvelse, også om det aktuelle byggverket i periode ikke brukes så mye. Det forholdet at det har stått en gamme på stedet i full hevdstid, trekker derfor sterkt i retning av at bruksvilkåret er oppfylt.

I dette tilfellet viser dessuten sakens opplysninger at gamma ved Miennačohkka i perioden for det mulige hevdservervet fra tidlig på 1950-tallet til noen år ut på 1970-tallet, ble brukt av John Ingvald Holm og hans familie i forbindelse med reindrift og tradisjonell utmarkshøsting, og av Holm/Hegge-familien i forbindelse med fiske i Miennajávrrit. Se blant annet opplysninger fra etterkommere av John Ingvald Holm i punkt 35.3.1 til 35.3.3, og fra Holm/Hegge-familien i punkt 34.3.1 til 34.3.8. Det kan også vises til opplysningene fra Ellen Olsen (1930–2025), jf. punkt 35.4.1, og Magnus Varsi, jf. punkt 35.5.4.

Einar Pavelsen Varsi (f. 1941) sa i intervju 12. april 2023 at gamma sto ulåst og at «*vi [reindriftsutøvere] pleide å bruke den*», jf. punkt 35.4.2. Som det er redegjort for i punkt 8.5.2, har gammetradisjonen i Tana vært at gammer sto åpne og også kunne brukes av andre enn gammeeieren ved behov. At gamma var ulåst, er derfor uten betydning for vurderingen av bruksvilkåret, som er oppfylt for retten til gammeplassen ved Miennačohkka.

35.6.2.3 Godtrovilkåret

Godtrovilkåret for hevd av eiendomsrett er nedfelt i hevdslova § 4 første ledd. Etter § 7 annet ledd gjelder bestemmelsen tilsvarende ved hevd av bruksrett. Se foran i punkt 6.3.2.3.

I den perioden hevdsbruken pågikk, fra tidlig på 1950-tallet til noen år ut på 1970-tallet, foreligger det etter det kommisjonen har kunnet bringe på det rene, ingen holdepunkter som er egnet til å svekke gammeeiernes oppfatning om at de hadde rett til å sette opp en gamme ved Miennačohkka og bruke den i forbindelse med ulike former for utmarkshøsting.

Det er imidlertid heller ikke holdepunkter for at gammeeiernes rettsoppfatning var at de eide gammeplassen. Deres rettsoppfatning samsvarte trolig med den lokale gammetradisjonen, som innebærer at en gammeeier har bruksrett til den plassen gamma er satt opp, men at bruksretten bare gjelder så lenge gamma er i bruk og holdes noenlunde i stand.

Kommisjonen legger etter dette til grunn at det var opparbeidet en gammerett til gammeplassen ved Miennačohkka noen år ut på 1970-tallet, og at både John Ingvald Holm med familie (Holm/Anti-familien), og Holm/Hegge-familien inngikk i rettighetshaverkretsen.

35.6.2.4 Betydningen av utviklingen på begynnelsen av 1970-tallet

Sakens opplysninger viser at den gamma som sto ved Miennačohkka i den perioden retten til gammeplassen ble etablert, må ha falt ned relativt få år etter at retten var opparbeidet, jf. vurderingen av tidsvilkåret i punkt 35.6.2.1. Det er videre på det rene at John Ingvald Holms bror, Nils Ole Holm (1936–2024), og Einar Hegge (1938–2000) satte opp en ny og større gamme på stedet i 1981, jf. punkt 35.5.2 og 35.5.4, og at de sommeren 1986 inngikk kontrakt med Finnmark jordsalgskontor om punktfeste på gnr. 8, bnr. 1, fnr. 2, jf. punkt 35.2 og 35.6.1.

Et bruksopphold på snaut 10 år er ikke tilstrekkelig til at den gammeretten som var opparbeidet tidlig på 1970-tallet har falt bort. Inngåelsen av festekontrakten må anses som en formalisering av en etablert rettighet. Sett i lys av at festegebyret var på 670 kroner og den årlige festeavgiften 50 kroner, kan kontraktsinngåelsen heller ikke anses som en erkjennelse fra Nils Ole Holm og Einar Hegge om at de ikke hadde rett til gammeplassen.

På høringsmøtet 16. mars 2023 sa Åsa Márgget Anti at «*også*» etterkommerne etter John Ingvald Holm har rett til gamma ved Miennačohkka, og at deres gammebruk ble vanskeliggjort da Einar Hegge og Nils Ole Holm begynte å låse gamma slik at bare yttergangen sto åpen, jf. punkt 35.3.2. Spørsmålet er dermed om ikke bare Holm/Hegge-familien, men også Holm/Anti-familien inngår i den personkretsen som har rett til gamma og gammeplassen.

Dette er et spørsmål som gjelder forholdet mellom to grener av samme familie, og som kan synes å ha visse arverettslige overtoner. Ut over at det i sin tid ble inngått en festekontrakt, berører ikke spørsmålet FeFo som antatt grunneier. Det dreier seg derfor om et spørsmål som etter finnmarksloven § 30 tredje ledd «*åpenbart ikke egner seg for av kommisjonen*». Om forståelsen av bestemmelsen i § 30 tredje ledd skriver Justiskomiteens flertall blant annet:[29]

> «Videre vil det f.eks. høre under kommisjonen å ta stilling til om det er hevdet privat eiendomsrett til et småbruk, mens

28 Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 142.

29 Innst. O. nr. 80 (2004–2005) s. 20.

kommisjonen neppe bør utrede en tvist arvingene imellom om hvem som har rett til å overta det.»

Kommisjonen har i samsvar med dette, begrenset sin vurdering til å ta stilling til om det er hevdet en bruksrett til gammeplassen ved Miennačohkka, og utreder ikke nærmere hvilke personer innen de aktuelle familiegrenene som har (best) rett til gammeplassen.

35.6.3 Utmarkshøsting ved Miennajávrrit

Etterkommere av John Ingvald Holm har i rettighetsmeldingen krevd «*kollektive rettigheter til området rundt*» Miennajávrrit, jf. punkt 35.3.1. Åsa Márgget Anti sa på høringsmøtet *16. mars 2023* at de «*også*» har rett til fjellvannsfiske i Miennajávrrit og til å bruke de tilgjengelige naturressursene i området, jf. punkt 35.3.2. Uttalelsen tyder på at etterkommerne ikke krever at deres rett skal gå foran andre lokale brukeres rett. Kommisjonen anser dermed kravet som et krav om en andel i en lokal kollektiv rett til utmarkshøsting.

Sakens opplysninger tyder på at John Ingvald Holms onkel, John Pedersen Varsi (1893–1985) og far, Per Holm Pedersen Varsi (1891–1993), begynte å bruke områdene ved Miennajávrrit tidlig på 1950-tallet, og at John Ingvald Holm og hans etterkommere har videreført bruken. Blant annet har Per Holm Pedersen Varsi i intervju fra 1991 fortalt at han og John Pedersen Varsi drev garnfiske der fra 1950-tallet, jf. punkt 34.3.6. Nils Ole Holm (1936–2024), som er bror av John Ingvald Holm, fortalte i intervju *6. juli 2016* at fiske var en viktig del av livsgrunnlaget i barndommen. De fisket i fjellvannene før slåtta og om høsten, og slik berget de seg over vinteren til neste sommer, jf. punkt 34.3.2.

Når det gjelder Holm/Anti-familien, opplyste Åsa Márgget Anti i rettighetsmeldingen *16. desember 2022* og på høringsmøtet *16. mars 2023* at etterkommere av John Ingvald Holm drev utmarkshøsting i forbindelse med reindriften, blant annet fiske, bærplukking og skjæring av sennagress. Holm/Anti-familien pleide å være i ukesvis ved Miennajávrrit jf. punkt 35.3.1 og 35.3.2. Ellen Olsen (1930–2025) sa i intervju 14. april 2023 at hun og John Ingvald Holms enke, Berit Kirsten Anti Holm (1944–2012), for rundt 20 år siden hadde vært på fjellvannsfiske og fisket med garn i Miennajávrrit i omtrent 1–2 uker, jf. punkt 35.4.1. Einar Pavelsen Varsi (f. 1941) opplyste i intervju 23. mai 2023 at John Ingvald Holm pleide å fiske ved Miennajávrrit, jf. punkt 35.4.2. Hans Ole Porsanger (1942–2017) opplyser i et notat *7. januar 2005* som var vedlagt rettighetsmeldingen at han og John Ingvald Holm jaktet ryper, og bodde i gamma ved Miennačohkka flere vintre. Ifølge Hans Ole Porsanger hadde John Ingvald Holm «*alltid drevet med fiske*», blant annet i Miennajávrrit, jf. punkt 35.3.1.

Det må etter dette legges til grunn at John Ingvald Holm og familien drev til dels omfattende utmarkshøsting, og særlig fiske ved Miennajávrrit. Virksomheten ser ut til å ha vært en del av familienes livsgrunnlag (birgejupmi). Familiens utmarkshøsting synes imidlertid ikke å ha gått markant ut over det som var vanlig i Sirma og i Tanadalen for øvrig i tiårene etter andre verdenskrig. Bruken har derfor ikke gått ut over den adkomsten til fiske som familien hadde i kraft av lokale uformelle brukssedvaner og den alminnelige lovgivningen, jf. kommisjonens tilsvarende vurdering i punkt 34.6.3.2 når det gjelder Holm/Hegge-familien.

Kommisjonens flertall (Gauslaa, Henriksen, Keskitalo og Aamodt) har i kapittel 12 konkludert med at befolkningen i Sirma med grunnlag i langvarig bruk har ervervet en kollektiv eiendomsrett til et område som blant annet omfatter det området som etterkommerne etter John Ingvald Holm mener å ha bruksrett til. Mindretallet (Andersen) har konkludert med at Sirma-befolkningen har en særlig bruksrett i form av en fortrinnsrett til sine tradisjonelle høstingsområder innenfor kravsområdet. De av John Ingvald Holms etterkommerne som bor i Sirma og omegn har andel i retten. Etterkommere som ikke er bosatt i Sirma vil ha andel i retten dersom de flytter tilbake dit. Se foran i punkt 12.5.11.

35.6.4 Motorisert ferdsel til Miennajávrrit

(1.) Kommisjonen har i punkt 8.6, jf. punkt 8.6.2.5 konkludert med at befolkningen i Tana kommune med grunnlag i alders tids bruk har opparbeidet en rett til ferdsel i utmark i forbindelse med tradisjonell utmarkshøsting langs tradisjonelle ferdselsårer, og at grunneieren ikke kan motsette seg at retten utøves. Ferdselsretten omfatter også motorisert ferdsel, men for å utøve slik ferdsel må det i de tilfellene regelverket krever det, søkes om dispensasjon fra forbudet mot motorferdsel i utmark. Se blant annet lov om motorferdsel i utmark og vassdrag (motorferdselloven) 19. juni 2026 nr. 53 § 40 som ikke var trådt i kraft da rapporten gikk i trykken, og tidligere lov 10. juni 1977 nr. 86 § 6.

Denne retten har også de av Ingvald Holms etterkommere som bor i Tana andel i. Spørsmålet er derfor om de ved den ferdselen de og deres rettsforgjengere har utøvd til og fra Miennajávrrit har opparbeidet en ferdselsrett som går ut over den alminnelige retten.

Sett i lys av at kommisjonen i punkt 35.6.2 har lagt til grunn at det noen år ut på 1970-tallet var opparbeidet en rett til en gammeplass som også John Ingvald Holm og hans familien hadde andel i, finner kommisjonens det mest nærliggende å ta utgangspunkt i hevdsreglene.

(2.) Hevdslova § 8 første ledd åpner for at en kan erverve bruksrettigheter i tilfeller der brukstiden er 20 år, forutsatt at bruken «*viser seg av ei fast tilstelling*» eller at det dreier seg om «*naudsynt veg eller opplagsplass*». Er dette ikke tilfellet er hevdstiden 50 år.

I gammeboka for 1981–1997 har Einar Hegge (1938–2000) og Nils Ole Holm (1936–2024) i september 1981 skrevet at familien de første årene gamma var i bruk, dro dit med hest og slede, og at siste turen med hest var i 1967, jf. punkt 34.3.7. De opplyser videre at familien gikk over til å bruke blant annet traktor. Åsa Márgget Anti opplyser i rettighetsmeldingen at de i barndommen dro sammen med faren, John Ingvald Holm, med snøscooter og traktor til Miennačohkka og var der i flere uker, jf. punkt 35.3.1. Når dette sammenholdes med opplysningene om familiens gammebruk og utmarkshøsting jf. punkt 35.6.2.2 og 35.6.2.3, må det legges til grunn at familien jevnlig har dratt til gammeplassen for å drive utmarkshøsting ved Miennajávrrit, og at de har fulgt den samme ferdselsåren fra begynnelsen av 1950-tallet. Tidsvilkåret er dermed oppfylt også dersom kravet om 50 års hevdstid anvendes.

(3.) Som nevnt blant annet i punkt 34.6.4 (3.), forutsetter hevd av bruksrett i form av en ferdselsrett over andres eiendom at hevderen må ha utøvd ferdsel med et innhold og et omfang som tilsvarer den ferdselen innehaveren av en ferdselsrett ville ha utøvd, jf. hevdslova § 7 første ledd og omtalen av bestemmelsen i punkt 6.3.2.2.

Ifølge gammeboka for 1981–1987 brukte familien de første årene hest og slede til og fra Miennajávrrit, og deretter kløvhest, vogn og traktor, jf. punkt 34.3.7. I 1981 var John Ingvald Holm ved Miennajávrrit for å frakte brensel og drivstoff, jf. punkt 35.5.2, og Åsa Márgget Anti har som nevnt over, opplyst at John Ingvald Holm dro med snøskuter og traktor til Miennajávrrit. Hun sa på høringsmøtet 16. mars 2023 at hans etterkommere i dag ikke bruker «*så mye kjøretøy*», jf. punkt 35.3.2. At ferdselen i nyere har vært mindre intensiv er imidlertid uten betydning, gitt at ferdselen i den potensielle ervervsperioden var intensiv.

Kommisjonen har dessuten i punkt 35.6.3 lagt til grunn at utmarkshøsting ved Miennajávrrit var en del av familiens livsopphold (birgejupmi). Også dette tilsier at familiens ferdsel dit har relativt stort omfang. Ferdselen har imidlertid i hovedsak fulgt tradisjonelle ferdselsårer i Sirma, og det er det ikke holdepunkter for at ferdselen har gått ut over det som har vært vanlig for folk i Sirma. Dette betyr at de av John Ingvald Holms etterkommere som bor i Sirma og omegn har andel i en lokal kollektiv ferdselsrett som tilligger bygdefolket i området, med det innholdet som er angitt i punkt 8.6.2.4, men ingen særrett ut over dette. Se ellers kommisjonens tilsvarende vurderinger i Holm/Hegge-familiens sak i punkt 34.6.4.

35.6.5 Oppsummerende konklusjon

John Ingvald Holm med familie hadde andel i en bruksrett som noen år ut på 1970-tallet var opparbeidet til gammeplassen ved Miennačohkka. Retten er fortsatt i behold, men kommisjonen har funnet spørsmålet om hvem av hans etterkommere som i dag har andel i gammeretten, «*åpenbart uegnet*» for utredning i kommisjonen, jf. finnmarksloven § 30 tredje ledd.

De av John Ingvald Holms etterkommere som bor i Sirma og omegn har også andel i den kollektive retten som gjelder for befolkningen i området, jf. kapittel 12 og punkt 12.5.11.

De har også andel i en i en lokal kollektiv ferdselsrett i utmark langs tradisjonelle ferdselsårer i Sirma-området, inkludert ferdsel langs tradisjonelle ferdselsårer til Miennajávrrit. Ferdselsretten omfatter innenfor alminnelige offentligrettslige rammer også bruk av motorkjøretøy i forbindelse med fiske og annen utmarkshøsting. Se punkt 8.6.2.4.

36. ETTERKOMMERE AV NILS JOHNSEN JOKS

36.1 Hva saken gjelder

Saken gjelder gammerett ved Gappatjohka, bruksrett til om lag 118 km² ved Gappatjohka og Miennajávrrit, og rett til motorisert ferdsel. Se kartfigur 36.

Området for bruksrettskravet overlappes helt eller delvis av rettighetsmeldingene fra Tana kommune og Sohpar (begge behandlet i kapittel 8), Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš (kapittel 9), Leavvajoga ja Rástegáissa Sámesiida med flere (kapittel 11), Sirpmá gilisearvi (kapittel 12), Sámiid meahcit (kapittel 15), Samer på finsk side av riksgrensen (kapittel 26), Etterkommere av Nils Ole Holm og Einar Hegge (kapittel 34), Etterkommere av John Ingvald Holm (kapittel 35), Ole Nilsen Vuolabs etterkommere (kapittel 44) og Margit Varsi (kapittel 49).

Rettighetsmeldingen fra etterkommere etter Nils Johnsen Joks (heretter omtalt som Joks-familien) er datert 23. oktober 2013 (jnr. 14/297-1), og signert av Nils Johnsen Joks sitt barnebarn, Inga Kirsti Joks, og oldebarn Idar Torgrim Olsen.

Inga Kirsti Joks ga ved innleveringen av rettighetsmeldingen 23. oktober 2013 også enkelte muntlige opplysninger (jnr. 14/297-2). Ved brev 30. oktober 2013 (jnr. 14/297-3) orienterte kommisjonen Joks-familien om at meldingen var registrert. Kommisjonen ba 9. november 2021 familien om å kartfeste kravsområdet (jnr. 14/297-17 og 14/297-20).

Joks-familien har gitt supplerende opplysninger 4. mai 2016 (jnr. 14/297-5), 9. mai 2016 (jnr. 14/297-6) og 6. mai 2019 (jnr. 14/297-12). Inga Kirsti Joks og Idar Torgrim Olsens kone, Helena Orti (f. 1960), avga forklaring på høringsmøtet 15. mars 2019 (jnr. 14/294-30 s. 214–226). Idar Torgrim Olsen ga opplysninger i intervju 2. november 2022 (jnr. 14/297-30).

Advokathuset Lakselv har 2. mai 2022 på vegne av Joks-familien gitt opplysninger og anførsler om familiens bruk (jnr. 14/297-23). Vedlagt var blant annet et avisinnlegg i Finnmarken 5. august 2005 av Josef Nils Pedersen Varsi, et intervju med Per Holm Pedersen Varsi fra januar 1991, og brev 2. mai 2005 fra bygdefolk i Sirma til Tana kommune om snøskutertraseer. Kommisjonen ba 30. juni 2022 om flere opplysninger (jnr. 14/297-25 og 14/297-26). Advokathuset besvarte henvendelsen 12. september 2022 (jnr. 14/297-28).

Ved brev 15. september 2022 ba kommisjonen Idar Torgrim Olsens bror, Agnar Charles Olsen om synspunkter på Joks-familiens gammekrav (jnr. 14/297-27). Han ga enkelte bemerkninger per telefon 18. oktober 2022 (jnr. 14/297-29). Ved epost 19. april 2023 (jnr. 14/297-34) oversendte kommisjonen til Joks-familien et utdrag av intervju med Nils Porsanger 13. oktober 2013, der han gir opplysninger om den gammen saken gjelder.

Kommisjonen ba om arkivmateriale fra Tana kommune 5. oktober 2021 og 1. juni 2022 (jnr. 14/297-15 og 14/297-24), og fra Statsforvalteren i Troms og Finnmark 20. april 2022 (jnr. 14/297-21). Kommunen oversendte materiale 3. november 2021 (jnr. 14/297-16) og 25. januar 2024 (14/297-45). Statsforvalteren oversendte materiale 28. april 2022 (jnr. 14/297-22). Finnmarkseiendommen (FeFo) har 27. april 2024 oversendt et notat med en del generelle synspunkter på retten til å ha og oppføre gammer i Finnmark (jnr. 14/294-69). Ved brev 19. november og e-post 4. desember 2025 ba kommisjonen FeFo om å oversende arkivmateriale (jnr. 14/297-46). FeFo besvarte henvendelsene og oversendte arkivmateriale 12. desember 2025 (jnr. 14/297-47). Fordi FeFos oversendelse 12. desember 2025 ikke inneholdt noen gammeerklæring, ba kommisjonen FeFo 16. desember 2025 (jnr. 14/297-49) FeFo om å bekrefte dette. Henvendelsen er ubesvart. Idar Torgrim Olsen oversendte diverse arkivmateriale 16. desember 2025 (jnr. 14/297-48 og 14/297-50).

Det er også gitt opplysninger om Joks-familiens bruk i kommisjonens intervjuer med Nils Porsanger 29. oktober 2013 (jnr. 15/895-25); Josef Nils Pedersen Varsi 4. november 2013 (jnr. 15/895-29); Nils Ole Holm (f. 1941) 6. juli 2016 (jnr. 15/925-5); Johannes Erik Alfred Varsi 24. mai 2018 (jnr. 17/1501-7) og Nils Anders Nilsen Varsi 26. februar 2020 (jnr. 15/928-6). John Eirik Hegge har i brev 21. mars 2019 (jnr. 15/1379-7) kommentert Joks-familiens gammekrav. På høringsmøtet 16. mars 2023 (jnr. 14/294-52 s. 156) ga Åsa Márggett Anti i sin forklaring for etterkommere av John Ingvald Holm, visse opplysninger om Joks-familiens bruk.

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš har ved brev 18. juni 2023 (jnr. 14/1434-38) gitt en generell merknad til alle rettighetsmeldinger som gjelder områder innenfor distriktets vinterbeiteområder, deriblant Joks-familiens melding.

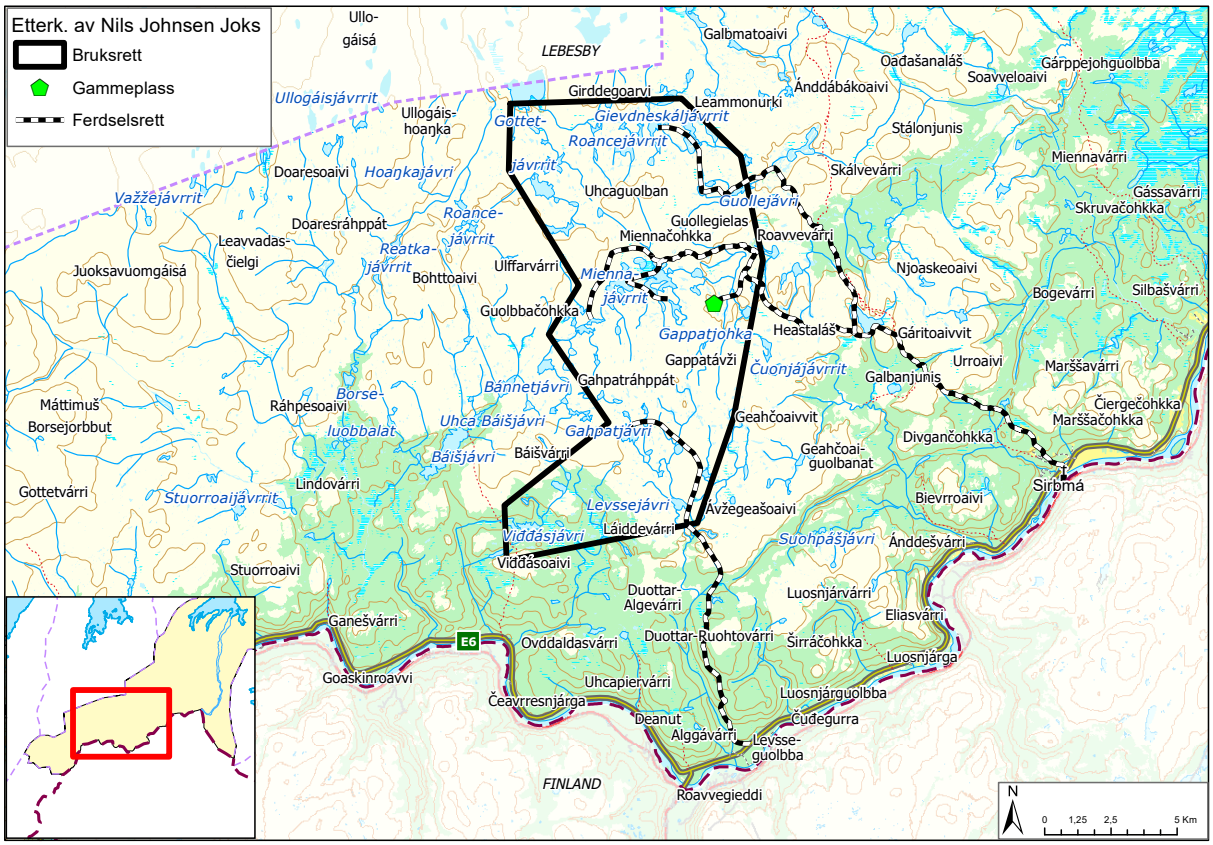

Figur 36

36.2 Nærmere om sakens bakgrunn

Nils Johnsen Joks (Guvvá-Niljas) (1871–1938) var sønn av reineieren John Persen Joks (Guvvá) (1828–1913), og var også selv reineier. Nils Johnsen Joks var bosatt i Laksnes med sin ektefelle Karen Henriksdatter Schanche (1879–1959). De fikk ni barn.

I Laksnes bodde også sønnene John Nilsen Joks (Guvvá-Jovnna) (1911–1999) og Henrik Nils Nilsen Joks (Guvvá-Niljas Nillá) (1902–1969). Henriks datter, Inga Kirsti Joks (f. 1948) bor i Skiippagurra, og har som nevnt i punkt 36.1, signert rettighetsmeldingen. Nils Johnsen Joks sin datter Berit Marit Nilsdatter Joks (Guvvá-Biret) (1900–1991) bodde i Horbm*á*. Hennes sønn, Per Olsen (1928–1985), bosatte seg i Sirma. Han var gift med Ellen Kaia Olsen (Peđar-Elle) (1930–2025). De fikk sønnene Agnar Charles (f. 1958) og Idar Torgrim Olsen (f. 1956).[1] Sistnevnte har signert rettighetsmeldingen sammen med Inga Kirsti Joks.

36.3 Bemerkninger fra Joks-familien

36.3.1 Rettighetsmeldingen (23. oktober 2013)

Inga Kirsti Joks (f. 1948) og Idar Torgrim Olsen (f. 1956) har levert rettighetsmelding 23. oktober 2013 på vegne av «*etterkommere av Nils Johnsen Joks*» (1871–1938). Meldingen gjelder bruksrett til høstingsområdene, som er angitt som Levssejávri, Viđđásjávri, Gahpatjávri, Gappatjohka, Gappatávži, Miennajávrrit, Miennaluoppal, Gottetjávrrit, Roancejávrrit, Gievdneskáljávrrit, Guollejávri, samt eiendomsrett til «*gammene*».

1 Aage Solbakk, *Tanadalen – slekter – historie*, 2001 s. 714–717. Opplysninger om fødsels- og dødsår er også hentet fra folkeregisteret.

Meldingen opplyser at Joks-familien «i flere generasjoner» har brukt området «*til utmarkshøsting*» (bærplukking, rypefangst og garnfiske). Om Gappatjohka-gammen heter det:[2]

> «Nils Johnsen Joks (1871–1938) hadde en gamme ved Gappatjohka. Etter hans død ble denne gammen brukt og vedlikeholdt av sønnene Henrik Nils Nilsen Joks (1902–1969) og John Nilsen Joks (1911–1999), samt søstersønnen, Per Olsen (1928–1985). Denne gammen er blitt vedlikeholdt og restaurert av familiene til Inga Kirsti Joks og Idar Torgrim Olsen. Flere har bekreftet gammens plassering.
>
> Det finnes et intervju tatt opp på DVD med Aslak Anders Aslaksen Somby (1913–2008) og Josef Nils Pedersen Varsi (1920-[2015]) fra Sirbmá, hvor de forteller om gammen, plasseringen og bruken av denne. Nils Porsanger (1922-[2015]) har sagt seg villig til å bekrefte at han har benyttet gammen i forbindelse med egen reindrift.»

Ifølge meldingen hadde Henrik Nils Nilsen Joks også gammer ved Levssejohka og Viđđásjávri.

Vedlagt meldingen var et dokument signert i januar-februar 2007 av Nils Porsanger (1922–2015), Anders Nils Guttorm (1921–2016), Aslak Per Varsi (1931–2025), Sulo Paltto (f. 1947), Petter Somby (1939–2016) og Josef (Nils) Pedersen Varsi (1920–2015) der det heter:[3]

> «Det bekreftes herved at Guvvá Niilas (Nils Joks), Luosanjarga, bygde gamme i Gappatávcci. Han og familien brukte denne til tradisjonell samisk utmarkshøsting. Hans etterkommere har benyttet og benytter fortsatt gamma.»

Vedlagt meldingen var også et dokument datert 29. mars 1997, der det fremgår at John Nilsen Joks «*gir*» gammen ved Gappatjohka som hans far (Nils Johnsen Joks) eide og «*som må restaureres*», til Agnar Charles Olsen og Idar Torgrim Olsen (oldebarn av Nils Johnsen Joks).[4]

Da Inga Kirsti Joks leverte rettighetsmeldingen til kommisjonen opplyste hun at meldingen gjelder rett til gammeplass ved Gappatjohka. Hun sa at familien ikke krever rettigheter til fjellvannene som er beskrevet i meldingen, men at vannene er omtalt for «*å vise de aktuelle områdene*». Hun ba også kommisjonen om å intervjue Nils Porsanger (1922–2015).[5]

2 Inga Kirsti Joks og Idar Torgrim Olsen, *Rettighetsmelding*, 23. oktober 2013 (jnr. 14/297-1) s. 2.

3 Rettighetsmelding 23. oktober 2013 (jnr. 14/297-1), vedlegg 1.

4 Rettighetsmelding 23. oktober 2013 (jnr. 14/297-1), vedlegg 2.

5 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra samtale med (Inga) Kirsti Joks*, 23. oktober 2013 (jnr. 14/294-2).

36.3.2 Høringsmøtet (15. mars 2019)

Inga Kirsti Joks (f. 1948) og Idar Torgrim Olsens ektefelle, Helena Orti (f. 1960), avga på høringsmøtet 15. mars 2019 forklaring på vegne av Joks-familien.[6]

Ifølge Inga Kirsti Joks har familien i flere generasjoner drevet utmarkshøsting i området rundt gammen ved Gappatjohka, og brukt og vedlikeholdt gammen. Den var ikke synlig i terrenget på vinterstid da den så «*ut som snøskavl eller snødekt stein*.» Etter at familien økte takhøyden og monterte nytt ovnsrør er gammen blitt mer synlig. Hun sa at gammen står ulåst, og at reindriftsutøvere bruker den under vår- og høstflyttingen. Ifølge Inga Kirsti Joks brukte hennes far, Henrik Nils Nilsen Joks (1902–1969), gammer ved Gappatjohka, Levssejohka og Viđđásjávri i forbindelse med blant annet rypefangst. De to sistnevnte gammene har imidlertid falt sammen, og Joks-familien krever ikke rett til dem.[7]

Inga Kirsti Joks sa at de «*også har rettigheter*» *til* området for bruksrettskravet, men at familien ikke krever «*særrett*». Hun viste til at bygdefolk har brukt områdene ovenfor Sirma på tradisjonelt vis, og at folk «*arver*» de områdene som deres forfedre har brukt, og tilføyde at Joks-familien «*alltid er en del av lokalbefolkningen, uavhengig av hvor vi bor til daglig.*»[8]

Ifølge Inga Kirsti Joks har etterkommerne av Nils Johnsen Joks (1871–1938) brukt kravsområdet fra de var barn. De fisket «*til egen husholdning, familien og slekt. Noen fisket såpass mye at de kunne bytte til andre varer og selge en del av fangsten.*» Familien fisker blant annet i Levssejávri, Gahpatjávri, Guolbbavuoljávrrit, Miennajávrrit, Gottetjávrrit og Beaskajávri. De fisker ikke i alle vannene hvert år, men drar dit «*etter hvert som det passer*.»[9]

Ifølge Inga Kirsti Joks, jakter familien storvilt og småvilt og driver snarefangst av ryper i området Viđđásvuopmi, Levsse, området rundt Gappatjohka-gammen og ved Miennajávri. Blant annet hadde Per Olsen (1928–1985) «*vært mye i disse områdene sammen med Guvvá-Jovnna [John Nilsen Joks (1911–1999)]*». Bærplukking er også sentralt i deres utmarksbruk, blant annet har familien plukket multer ved *Gappatjohka, Njuorggánvuopmi og Levsse*», og også «*rundt vannene i Gahpat», men er det multer «i nærheten»* drar de ikke dit.[10]

6 Finnmarkskommisjonen, *Referat høringsmøte*, 13.–15. mars 2019, (jnr. 14/294-30) s. 213–224.

7 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 217 og 219–222.

8 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 219 og 223–224.

9 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 216.

10 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 220–222.

36.3.3 Brev fra Inga Kirsti Joks (6. mai 2019)

Inga Kirsti Joks skriver i brev mottatt 6. mai 2019 at Henrik Nils Nilsen Joks (1902–1969) og Per Olsen (1928–1985) brukte gammen ved Gappatjohka og høstingsområdene «*så lenge de levde*». Gammen blir «*restaurert ved behov*», og kravsområdet brukes fortsatt aktivt til tradisjonell utmarkshøsting til familiens livberging (birgejupmi). Hun opplyser også at Nils Porsanger (1922–2015) i februar 2013 hadde fortalt henne at han brukte Henrik Nils Nilsen Joks sin gamme ved Gappatjohka fra tidlig på 1960-tallet til slutten av 1970-tallet, om høsten og vinteren, og at gammen var ført opp av Nils Johnsen Joks (1871–1938).[11]

36.3.4 Brev fra Advokathuset Lakselv (2. mai og 6. oktober 2022)

Advokathuset i Lakselv har på vegne av Idar Torgrim Olsen og Inga Kirsti Joks i brev *2. mai 2022* krevd «*rett til bruk av motorisert kjøretøy, både sommer som vinter*», i forbindelse med ferdsel til gammen og utmarkshøsting. Brevet opplyser også at de to bestrider Holm/Hegge-familiens krav om «*eksklusiv fiskerett*» til Miennajávrrit (kapittel 34). Dersom kommisjonen anerkjenner fiskerett, krever Joks-familien andel i retten. Fiskevannet har vært benyttet av lokalbefolkningen, og «*spesielt*» av Joks-familien. Av brevet fremgår det også at gammen ved Gappatjohka «*aldri har vært solgt – eller forsøkt solgt ut av [Joks-]slekta*», og at den gammen som Holm/Hegge-familien har restaurert, jf. punkt 36.4.3.2, er en annen gamme.[12]

Vedlagt brevet fra Advokathuset Lakselv, var et brev datert *2. mai 2005* til Tana kommune, der nærmere 50 personer fra Sirma, blant annet Idar Torgrim Olsen, foreslår opprettet *en «snøskutertrase i Sirma»* som går til bygdas «*tradisjonelle høstingsområder*.»[13]

I brev *6. oktober 2022* opplyser Advokathuset Lakselv at Joks-familien har brukt ferdselstraseene året rundt i forbindelse med tradisjonell utmarkshøsting, fra «*barnsben av og frem til i dag*». Bruken har vært uten opphold, både sommer og vinter. Selv om Inga Kirsti Joks og Idar Torgrim Olsen ikke bor i Sirma, har området og traseene «*blitt benyttet som tidligere*». Joks-familien har ferdes med hest, senere med traktor, terrengbiler, motorsykler, og bruker nå snøscooter og ATV/UTV. Gjennom tiden «*er det helt naturlig at traseene ryddes og ordnes*», ifølge brevet. Joks-familien har vært opptatt av å ikke etterlate mer spor enn nødvendig i terrenget, og har hatt «*et særlig fokus* på ikke å ødelegge myområder».[14]

11 Inga Kirsti Joks, *brev,* 6. mai 2019 (jnr. 14/297-12).
12 Advokathuset Lakselv AS, brev, 2. mai 2022 (jnr. 14/297-23) s. 1–4.
13 Advokathuset Lakselv AS, brev, 2. mai 2022 (jnr. 14/297-23) bilag 5.
14 Advokathuset Lakselv AS, brev, 6. oktober 2022 (Jnr. 14/297-28) s. 1–3.

36.3.5 Intervju med Idar Torgrim Olsen (2. november 2022)

I intervju 2. november 2022 sa Idar Torgrim Olsen (f. 1956) at Henrik Nils Nilsen Joks (1902–1969), John Nilsen Joks (1911–1999) og Per Olsen (1928–1985) brukte Gappatjohka-gammen. Han fortalte at gammen sto oppreist i 1970 og at familien etter dette jevnlig har restaurert den. Idar Torgrim Olsen og Inga Kirsti Joks og familien bruker gammen årlig, og også Idar Torgrims bror, Agnar Charles Olsen, og andre slektninger har begynt å bruke gammen de siste årene. De «*reineierne som har vært der i området på vinteren*» har brukt å stoppe ved gammen.[15]

Idar Torgrim Olsen fortalte at han hadde vært med sin far, Per Olsen, og drevet snarefangst av ryper. De startet som regel fra gammen ved Gappatjohka, og gikk «*på ski og der i vidjekrattene rundt [gammen/området] mot Miennajávri.*» Han fangster i dette området også i dag, og i Gurteluoppal, men om vinteren er det rein i Gahpat-området, og da vil han ikke forstyrre dyrene. Ifølge Idar Torgrim Olsen har etterkommerne av Nils Johnsen Joks ferdes i området siden de var barn, «*ikke hver dag og kanskje ikke hvert år heller*». I dag driver de fiske blant annet i Miennajávri, bærplukking, «*og i senere tid også rypejakt*.» Han sa at også Holm/Hegge-familien fisker i Miennajávri, og at det «*fungerer bra*» fordi familiene fisker «*etter tur*». Han opplyste at også andre bygdefolk fra Sirma driver utmarkshøsting i kravsområdet.[16]

36.3.6 Andre opplysninger og bemerkninger fra Joks-familien

Inga Kirsti Joks og Idar Torgrim Olsen søkte *18. april 2005* Statskog Finnmark om å få gjenoppbygge «*nedfalt*» slektsgamme ved Gappatjohka. I søknaden opplyser de at Joks-familien i lang tid har brukt gammen til «*kulturbasert utmarkshøsting*», og fortsatt bruker området rundt gammen til slik høsting. De anfører at familien derfor har «*bruksrett til å gjenoppbygge gamme/gammeplassen*». De to har *21. mai 2005* fylt ut Statskog Finnmarks søknadskjema om «*feste eller kjøp av statsgrunn*», der de ber om å få utstedt gammeerklæring for gammen.[17]

Idar Torgrim Olsens mor, Ellen Kaia Olsen (Peđar-Elle) (1930–2025) var gift med Per Olsen (1928–1985) som var barnebarn av Nils Johnsen Joks. Hun opplyste i brev til Statskog Finnmark *20. april 2005* at gammen til Nils Johnsen Joks ved «*Gahpatávži*» (Gappatjohka) ikke ble flyttet til Miennajávrrit. Ifølge Ellen Kaia Olsen hadde Nils Nilsen Varsi

15 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Idar Torgrim Olsen*, 2. november 2022 (jnr. 14/297-30) s. 2 og 4–5.
16 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 2. november 2022 (jnr. 14/297-30) s. 3–5.
17 Inga Kirsti Joks og Idar Torgrim Olsen, *søknader* 18. april og 21. mai 2005 (jnr. 14/297-16, Vedlegg, utskriftsvennlig versjon s. 38–39 og 40).

(Biehtar-Niljas Nillá) (1921–1999) tidlig på 1970-tallet fortalt at gammen fremdeles var synlig med en høyde på rundt 1 meter. I brev til Tana kommune *27. mai 2012* opplyser hun at dette ikke var på begynnelsen av 1970-tallet, men på begynnelsen av 1980-tallet, og at den gammen hun beskrev i 2005, ikke er «*gammen som [Idar] Torgrim Olsen og [Inga] Kirsti Joks søker gammeerklæring på*», men en «*steingamme (geadgebuvri) som er mot Miennajávrrit.*»[18]

I et internt notat datert *9. september 2005* viser Finnmark jordsalgskontor til at Idar Torgrim Olsen og Helena Orti samme dag har opplyst at gammen ved Gappatjohka ikke var «*nedfalt, men i en slik forfatning at det må gjøres vedlikehold med utskiftning av torv m.v.*».[19]

I brev til Tana kommune 17. juli 2008 viser Idar Torgrim Olsen og Inga Kirsti Joks til et informasjonsskriv om gammen ved Gappatjohka etter en befaring gjort av Fjelltjenesten i Tana 6. februar 2005. De bemerker at gammen ikke ble etablert i 2005 og ikke skal brukes til rekreasjon slik informasjonsskrivet opplyser, men at den ble etablert «*for flere generasjoner siden*» og at den skal brukes i forbindelse med «*jakt, fiske og bærplukking.*»[20]

I brev til Tana kommune *18. juli 2008* opplyser Idar Torgrim Olsen at gammen (nylig) hadde brent ned, men at familien har gjenreist den «*tilnærmet slik den var i 2007.*»[21]

Advokatselskapet Per A. Amundsen ved advokatfullmektig Tom Martin Bersvendsen, har i brev til Tana kommune 29. juni 2010 vist til at saken ikke gjelder oppføring av en ny gamme, men «*en gamme som er restaurert i 2005*». For å underbygge dette var blant annet det i punkt 36.3.1 omtalte dokumentet datert 29. mars 1997 der John Nilsen Joks (1911–1999) «*gir gammen*» ved utløpet av Gappatjohka til Agnar Charles Olsen og Idar Torgrim Olsen.[22]

Idar Torgrim Olsens bror, Agnar Charles Olsen (f. 1958), viste i telefonsamtale med kommisjonens sekretariat *18. oktober 2022* til at gammen ved Gappatjohka er «*gitt oss to [meg og Idar Torgrim Olsen]*». Han sa at han senere ville ta opp spørsmålet om rettighetsforholdene innad i familien med «*de to*» *(Idar Torgrim Olsen og Inga Kirsti Joks)*.[23]

18 Ellen Kaia Olsen, *brev.* 20. april 2005 (jnr. 14/297-16, Utskriftsvennlig versjon alle vedlegg s. 5–6 og 53).

19 Finnmark jordsalgskontor, *notat*, 9. september 2005 (jnr. 14/297-16, *Utskriftsvennlig versjon alle vedlegg* s. 13).

20 Torgrim Olsen og Kirsti Joks, brev 17. juli 2008 (jnr. 14/297-16, *Utskriftsvennlig versjon alle vedlegg* s. 11.

21 Idar Torgrim Olsen, *brev,* 18. juli 2008 (jnr. 14/297-16, Vedlegg, utskriftsvennlig versjon s. 10).

22 Advokatselskapet Per A. Amundsen, *brev,* 29. juli 2010 (jnr. 14/297-16, Vedlegg, utskriftsvennlig versjon s. 14–15 og 17).

23 Finnmarkskommisjonen, *Telefonsamtale med Agnar Charles Olsen,* 18. oktober 2022 (jnr. 14/297-29).

36.4 Bemerkninger fra andre

36.4.1 Finnmarkseiendommen

Finnmarkseiendommen (FeFo) har i i brev 27. april 2024 uttrykt generelle synspunkter på retten til å oppføre og ha gammer i Finnmark. FeFo viser til at Finnmark har «*en svært langvarig tradisjon som knytter retten til gammer i utmarka til en konkret næringsutøvelse eller en ressursutnytting som høsting av multer, fisking, slåtter osv.*». Videre fremholder FeFo at gammene ikke kan likestilles med hytter, fordi de er bygd av naturlig materiale og krever vedlikehold for å ikke gå tilbake til naturen, og fordi tradisjonen har vært at gammene har stått åpne, slik at også andre kunne bruke dem.[24] Se ellers punkt 8.3.1.

36.4.2 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš har fremmet et krav som kommisjonen har behandlet i kapittel 9. Distriktet påklaget 3. januar 2013 at Tana kommune har gitt tillatelse til Joks-familiens gamme ved Gappatjohka, og anførte at gammen er et nybygg fordi det ikke har stått en gamme der «*på minst 60 år*». Ifølge distrikt 9 kan «*de eldre i både RBD 9 og 13*» bevitne dette.[25]

I *brev 18. juni 2023* til kommisjonen har distrikt 9 vist til at alle krav om «*kollektiv eiendomsrett, ferdselsrett og vetorett m.m.*» innenfor distriktets vinterbeiteområder, kan medføre en innsnevring av dets beitearealer om de skulle føre frem. Ifølge distriktet kan dette også gjelde meldingen fremsatt av etterkommere av Nils Johnsen Joks.[26]

36.4.3 Etterkommere av Nils Ole Holm og Einar Hegge

36.4.3.1 Per Holm Pedersen Varsi

Etterkommere av Nils Ole Holm (1936–2024) og Einar Hegge (1938–2000) har krevd rett til fiske i, båthusplass ved og ferdsel til Miennajávrrit. Se kapittel 34.

Nils Ole Holms sønn, Per Andreas Holm (f. 1968), gjorde i januar 1991 et intervju med Nils Ole Holms far, Per Holm Pedersen Varsi (1891–1993). I intervjuet opplyste Per Holm Pedersen Varsi at hans familie tidlig på 1950-tallet førte opp gamme ved Miennačohkka. Han sa at Nils Johnsen Joks (1871–1938) hadde gamme ved Gappatjohka ved «ávžekanten». Ifølge Per Holm Pedersen Varsi drev Nils Johnsen Joks garnfiske «*der*», og i «*småvannene*».[27]

24 Finnmarkseiendommen, *brev,* 27. april 2024 (jnr. 14/294-68) s. 1.

25 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš, klage 3. januar 2013 (jnr. 14/297-45, «Vedlegg 3 Klage Gahpatjohka.pdf»).

26 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš, *Innmeldte meldinger om mulige rettigheter Felt 7,* 18. juni 2023, s. 1, sammenholdt med vedlegg «Oversikt over rettighetsmeldinger» (jnr. 14/1434-38).

27 Per Andreas Holm, *Intervju med Per Holm Pedersen Varsi «Viddas sønn»,* januar 1991 (Jnr. 14/297-23) s. 6–8.

36.4.3.2 Nils Ole Holm

I intervju 6. juli 2016 fortalte Nils Ole Holm (1936–2024) at han ikke kjente så godt til utmarkshøstingen til Nils Johnsen Joks (1871–1938), men han hadde mange ganger vært med John Nilsen Joks (1911–1999) og fisket i Námmajávri. De dro med hest fra Sirma langs traseen til Gurteluoppal og Námmajávri. Nils Ole Holm sa at Nils Johnsen Joks sine etterkommere ikke brukte Gappatjohka-området før Einar Hegge døde i 2000. Han sa at Idar Torgrim Olsens far, Per Olsen (1928–1985) ikke drev utmarkshøsting i det hele tatt.[28]

Ifølge Nils Ole Holm bygde Inga Kirsti Joks og Idar Torgrim Olsen en gamme ved Gappatjohka i 2004 eller 2005, «*på gammeplassen til den gammen*» *som John Pedersen* Varsi (1893–1985) kjøpte for fem kroner i 1953 og «*da ble den rettigheten solgt til [Holm/Varsi-familien].*» Dette skjedde «*etter at vår brente [i 2003], og etter at Einar Hegge døde*».[29] Nils Ole Holm har i «*gammebok for årene 1981–1997*» nedtegnet opplysninger som viser at salget ikke gjaldt retten til gammeplassen ved Gappatjohka, men gammematerialet.[30] Se punkt 34.3.7.

36.4.3.3 John Eirik Hegge

John Eirik Hegge (f. 1963) er sønn av Einar Hegge (1938–2000). Han skriver i brev til kommisjonen 21. mars 2019 at de opplysningene Joks-etterkommerne har gitt i rettighetsmeldingen om gammen ved Gappatjohka ikke stemmer, og fortsetter:[31]

> «Det var min bestefar John Pedersen Varsi og Arne Joks sin far [Henrik Nils Nilsen Joks, 1902–1969] som bygde den [gammen] der først. Så flyttet de gammen til Mienna[jávri] for der var det bedre beite for hestene. De tok ned gammen bit for bit og flyttet den med hest og satte den opp på nytt.»

36.4.4 Etterkommere av John Ingvald Holm

Etterkommere av John Ingvald Holm har blant annet krevd rett til gammeplass ved Miennajávrrit. Se kapittel 35. John Ingvald Holms datter, Åsa Márgget Anti (f. 1975), sa på høringsmøtet 16. mars 2023 at Joks-familien også hadde gamme i området. Hun fortalte også at hennes mor, Berit Kirsten (Anti) Holm (1944–2012) pleide å fiske med garn og ferdes i området sammen med Per Olsens (1928–1985) kone, Ellen Kaia Olsen (Peđar-Elle) (1930–2025).[32]

36.4.5 Johannes Erik Alfred Varsi

Johannes Erik Alfred Varsi (f. 1938) sa i intervju 24. mai 2018 at Nils Johnsen Joks (1871–1938) brukte gammen ved Gappatjohka «*i forbindelse med reindrift*», og at det ikke kan være riktig at den ble solgt på 1950-tallet. Han sa at han hadde ferdes ved Gappatjohka «*fra barndommen av*». På den tiden visste de ikke «*at det hadde vært en gamme der*», og det var ingen synlige tegn etter en gamme da Idar Torgrim Olsen satte opp (en ny) gamme ved Gappatjohka.[33]

36.4.6 Josef Nils Pedersen Varsi

Josef Nils Pedersen Varsi (Peđar-Jovsset) (1920–2015) opplyser i et leserinnlegg 5. august *2005* i Finnmarken at Henrik Nils Nilsen Joks (1902–1969) brukte gammen ved Gappatjohka da han var dreng i reindriften, og at gammen aldri har blitt flyttet fra Gappatjohka. I innlegget skriver Varsi også «*alle i bygda visste den gang hvem som eide gamma*», og videre:[34]

> «*Det var som sagt* kun fire fiskegammer som lå på denne siden av vidden. En i Gappat*ávži* (Guvvá-Niillas [Nils Johnsen Joks]), en i Miennaj*á*vri (brødrene Háns-Áslak og Sirpmá-Hánsa), en i Bihto*š*jávri (min oldefar Biertni-Hánno), og en fjerde i Látnajávri (Bienni).»

Idar Torgrim Olsen har sendt til kommisjonen en link til et intervju Niilas A. Somby gjorde *19. august 2006* med Josef Nils Pedersen Varsi og Aslak Anders Aslaksen Somby (1913–2008).

I intervjuet fortalte Josef Nils Pedersen Varsi at Nils Johnsen Joks (1871–1938) satte opp en torvgamme ved Gappatjohka. En gang hadde Josef overnattet der sammen med Henrik Nils Nilsen Joks (1902–1969), som drev rypefangst ved Gappatjohka og var «*dreng*» for reineierne. Også reineierne brukte gammen som lå «*på den andre siden av Gappatjohkaávženjálbmi*». I nærheten av gammen hadde Joks-familien et lite «hus» på vel én meters høyde for å oppbevare fisk. Ifølge Josef Nils Pedersen Varsi drev Joks-familien utmarkshøsting i området ved gammen, og den var i bruk i alle fall så lenge Henrik Nils Nilsen Joks ferdes der, «*antagelig da han ble gammel.*» Josef fortalte at også «*Hansá-gubben*» (Hans Hansen Warsi, 1843–1936) og «*Biehtár Jovnna*» (John

28 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Nils Ole Holm og Siri Inga Holm*, 6. juli 2016, (jnr. 15/925-5) s. 4 og 11.

29 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 6. juli 2016, (jnr. 15/925-5) s. 10–11.

30 Per Andreas Holm, *Innlevert gammebok for 1981–1997*, 12. april 2023 (jnr. 15/1379-20, hoveddokument) s. 1–2.

31 John Eirik Hegge, *brev til kommisjonen,* 21. mars 2019, (jnr. 15/1379-7) s. 2.

32 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte,* 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 156.

33 Finnmarkskommisjonen*, Intervju med Johannes Erik Alfred Varsi*, 24. mai 2018 (jnr. 17/1501-7) s. 16.

34 Advokathuset Lakselv AS, *brev,* 2. mai 2022 (jnr. 14/297-23, bilag 4).

Pedersen Varsi, 1893–1985), hadde gamme i Gappatjohka-området, og at Henrik Nils Johnsen Joks også hadde en gamme «*på den andre siden av Levssejohka*».[35]

I *intervju 4. november 2013* sa Josef Nils Pedersen Varsi at Nils Johnsen Joks fisket i Miennajávrrit, og at han hadde en torvgamme ved Levsse, der han fisket i flere vann. Ifølge Josef bygde Nils Johnsen Joks og Jon Josefsen Vuolab (Juovssa-Jovnna) (1886–1930) en «*[torv]gamme sammen i Gappatjohka*ávži *for de gjetet flokken der ved Miennajávri* på vårvinteren», før de flyttet med reinflokken til Nordkinnhalvøya. Josef fortalte at John Nilsen Joks (1911–1999) videreførte fisket etter at «*foreldrene hans gikk bort*» og blant annet fisket i Námmajávri dit han dro med hest. Han sa at Per Olsen (1928–1985) reparerte gammen ved Gappatjohka. Den brant senere ned, men det er ifølge Josef fortsatt en gamme der.[36]

Josef Nils Pedersen Varsi har også sammen med fem andre personer signert et dokument i januar-februar 2007 der de bekrefter at Nils Johnsen Joks bygde en gamme ved Gappatjohka som han og familien brukte til tradisjonell samisk utmarkshøsting, og at Nils Johnsen Joks sine etterkommere fortsatt bruker gammen, jf. punkt 36.3.1.

36.4.7 Aslak Anders Aslaksen Somby

Aslak Anders Aslaksen Somby (Sombbi Aslat) (1913–2008) sa i det intervjuet Niilas A. Somby gjorde med han og Josef Nils Pedersen Varsi (1920–2015) 19. august 2006 at han selv og andre reineiere ofte bodde i Joks-familiens gamme ved Gappatjohka. Han fortalte at Nils Johnsen Joks (1871–1938) og Henrik Nils Nilsen Joks (1902–1969) videreførte gammebruken, og at Henrik Nils Nilsen Joks «*p*å slutten» brukte gammen under rypefangst og fjellvannsfiske. I tillegg pleide «*noen*» som drev innlandsfiske, *å* låne gammen, som sto i et beiteområde for rein. Han sa at det var en «*vanlig torvgamme*» med sengeplass til «*seks-åtte personer*».[37]

36.4.8 Nils Porsanger

Nils Porsanger (Ivvár Niilas) (1922–2015) sa i intervju 29. oktober 2013 at området rundt Gappatjohka-gammen tidligere var «*Guvváenes [Joks-familiens] område*», og at «*en av de gamle fra Guvvá[Joks]-slekta*» førte opp gammen «*i gamle dager*». Ifølge Nils Porsanger ble det satt opp en ny gamme etter at den første gammen falt ned. Han sa at det var gode fiskevann i området, men ikke multemyrer. På spørsmål om Joks-familien hadde fortsatt å bruke Gappatjohka-området etter at de sluttet med reindrift svarte han: «*Jeg vet ikke mer enn det jeg har sagt. Jeg var aldri der på sommeren, og derfor er det vanskelig å vite hva de har gjort*».[38]

36.4.9 Nils Anders Nilsen Varsi

Nils Anders Nilsen Varsi (f. 1945) sa i intervju *26. februar 2020* at han ikke visste at det hadde stått en gamme ved Gappatjohka, men at John Nilsen Joks (1911–1999) fisket i Námmajávri.[39]

36.5 Skriftlige kilder

Som fremholdt i punkt 36.3.6, søkte Inga Kirsti Joks og Idar Torgrim Olsen 18. april 2005 Statskog Finnmark om å få gjenoppbygge «*nedfalt slektsgamme*» ved Gappatjohka.

Finnmark jordsalgskontor viste i brev til (Idar) Torgrim Olsen 17. juni 2005 til at dispensasjon etter plan- og bygningsloven (1985) § 7 til å ha fritidsbygg ved Gappatjohka, som har status som LNF-område, bare kan gis om «*særlige grunner*» foreligger. Jordsalgskontoret oversendte Joks-familiens søknad om «*gjenoppføring av nedfalt gamme, samt gammeerklæring for gamme ved [Gappatjohka]*» til Tana kommune 20. mars 2006. I oversendelsesbrevet opplyser jordsalgskontoret at gammen alt var oppført, «*antakelig i 2005*», og at jordsalgssjefen først vil ta stilling søknaden etter den dagjeldende jordsalgsloven (av 1965) dersom Tana kommune gir «*tillatelse etter plan- og bygningsloven*.»[40]

Finnmarkseiendommens brev til Tana kommune 2. juni 2009 viser at FeFo har videreført jordsalgskontorets praksis om at eksisterende byggverk i utmark «*skal behandles av kommunen etter plan- og bygningsloven før FeFo som grunneier vurderer å gi sin tillatelse til bygget*.» I brevet opplyser FeFo også at «*[g]ammeerklæring som ble utstedt for den opprinnelige gamma*» ikke gir rett til gjenoppbygging etter at gammen er nedfalt, og at det ifølge Statens Naturoppsyn, som har befart området, «*allerede [er] oppført en ny gamme på stedet*».[41]

Tana kommune sendte saken på høring 22. november 2010, og viste i høringsbrevet til at gammen tidlig på 1970-tallet beskrives som «*fremdeles synlig i en høyde på ca 1 meter,*

35 Niilas A. Somby, *Intervju med Aslak Anders Aslaksen Somby og Josef Nils Pedersen Varsi,* 19. august 2006, transkribert og oversatt av Finnmarkskommisjonen (jnr. 14/297-6) s. 4–6.

36 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Josef Nils Pedersen Varsi,* 4. november 2013 (jnr. 15/895-29) s. 21, 37 og 39.

37 Niilas A. Somby, *Intervju med Aslak Anders Aslaksen Somby og Josef Nils Pedersen Varsi,* 19. august 2006, transkribert og oversatt av Finnmarkskommisjonen (jnr. 14/297-6) s. 1–3.

38 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Nils Porsanger*, (jnr. 15/895-25) s. 20–21.

39 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Nils Anders Nilsen Varsi* (jnr. 15/928-6) s. 10–11.

40 Finnmark jordsalgskontor, *brev* 17. juni 2005 og 20. mars 2006 (jnr. 14/297-16, Vedlegg, utskriftsvennlig versjon s. 41 (17. juni 2005) og 43 (20. mars 2006).

41 Finnmarkseiendommen, *brev* 2. juni 2009 (jnr. 14/297-16, Vedlegg, utskriftsvennlig versjon s. 37).

altså nesten tilbake til naturen», og fremholder: «*Alle spor forsvinner ikke frem til 2005. Da blir [sic] gammen … gjenoppbygd.*»[42] Kommunen ga 31. mars 2011 Idar Torgrim Olsen og Inga Kirsti Joks dispensasjon til å gjenoppbygge gammen ved Gappatjohka. Vedtaket var begrunnet med at det forelå «*særlige grunner*» etter plan- og bygningsloven § 7 ut fra «*gammel utmarkshøsting og samisk tradisjon om at en ny generasjon overtar tidligere høstingstradisjoner*».[43]

Fylkesmannen i Finnmark påklaget vedtaket 28. april 2011 og viste til det ikke var lagt frem dokumentasjon for næringsinntekt, og til at samisk tradisjon var irrelevant for vurderingen av «*særlige grunner*» etter plan- og bygningsloven § 7.[44] Fylkesmannen i Troms behandlet klagen som settefylkesmann 16. januar 2012, og opphevet Tana kommunes vedtak på grunn av mangelfull begrunnelse. Etter en ny høringsrunde opprettholdt kommunen sitt vedtak 13. september 2012. Fylkesmannen i Finnmark påklagde vedtaket 10. oktober 2012.[45] Som nevnt i punkt 36.4.2, påklaget også Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš kommunens vedtak, og anførte at saken gjelder et nybygg fordi det ikke har vært noen gamme på stedet «*på minst 60 år*».

Tana kommune opprettholdt vedtaket av 13. september 2012 ved ny klagebehandling 7. mars 2013. Fylkesmannen i Finnmark påklaget vedtaket på nytt 17. april 2013, og ba om at kommunen omgjorde vedtaket, blant annet med henvisning til at det ville være uheldig å «*premiere*» ulovlige byggetiltak med dispensasjon fra kommuneplanens arealdel.[46]

Det arkivmaterialet som kommisjonen har mottatt fra Tana kommune i 2021 og 2024 og Statsforvalteren i Finnmark i 2022 gir ingen informasjon om sakens utvikling etter april 2013.

36.6 Kommisjonens vurderinger

36.6.1 Innledning – rettslige problemstillinger

Saken gjelder gammerett ved Gappatjohka, bruksrett til et utmarksområde nordøst for Sirma, og rett til motorisert ferdsel i utmark etter fire ulike traseer.

Joks-familien har i rettighetsmeldingen krevd «*eiendomsrett til gammene*», jf. punkt 36.3.1, men presiserte på høringsmøtet at kravet gjelder gammen ved Gappatjohka. jf. punkt 36.3.2. Fordi eiendomsretten til dagens gamme ikke er omstridt, oppfatter kommisjonen kravet slik at det gjelder rett til gammeplassen. Sett i lys av at Inga Kirsti Joks og Idar Torgrim Olsen i søknad til Statskog Finnmark 18. april 2005 anfører at familien har «*bruksrett til å gjenoppbygge gamme/gammeplassen*, jf. punkt 36.3.6, forstår kommisjonen videre kravet slik at det gjelder en *bruksrett* til å ha stående en gamme på gammeplassen.

Kommisjonen presiserer ellers at vurderingen av gammespørsmålet i punkt 36.6.2 bare gjelder den privatrettslige retten til gammeplassen. Vurderingen omfatter ikke spørsmål knyttet til dispensasjoner etter plan- og bygningsloven, som er temaet i den prosessen som mellom 2010 og 2013 pågikk mellom Tana kommune og fylkesmannen, jf. punkt 36.5.

Joks-familien har 2. mai 2022 også krevd særrett til fiske i Miennajávrrit forutsatt at Holm/Hegge-familien fikk anerkjent særrett jf. punkt 36.3.4. Dette kravet faller bort fordi kommisjonen har lagt til grunn at det Holm/Hegge-familien ikke har slik særrett, jf. punkt 34.6.3. Spørsmålet om Joks-familiens fiskerett i Miennajávrrit inngår derfor i vurderingen i punkt 36.6.3, der spørsmålet er om familien har opparbeidet (sær)rett til utmarkshøsting.

Når det gjelder motorferdsel er kommisjonens mandat begrenset til tinglige rettigheter til ferdsel. Se punkt 1.2.5. Kommisjonen har begrenset vurderingen i punkt 36.6.4 tilsvarende.

36.6.2 Gammerett ved Gappatjohka

36.6.2.1 Tidsvilkåret

Et eventuelt rettighetserverv vil i dette tilfellet ha skjedd før gjeldende hevdslov trådte i kraft 1. januar 1967. Det rettslige grunnlaget vil derfor være hevdsreglene i Kong Christian den Femtis Norske Lov (NL) av 1687, sammenholdt med reglene i lov angaaende visse Brufgsrettigeder over fremmed Eiendom 23. mai 1874 (snikhevdloven).

Etter NL (1687) 5-5-3, jf. 5-5-4 er *hevdstiden* 20 år for hevd av bruksrett. For hevd i «*Kongens Alminding*», gjaldt det etter NL 3-12-2 en særregel om 30 års hevdstid. I Karasjok-dommen uttaler flertallet at de tidligere svenskstyrte områdene i Indre Finnmark som også omfatter den øvre delen av dagens Tana kommune, hadde status som allmenning i 1775.[47] Bruken av den gammeplassen saken gjelder, startet imidlertid godt over 100 år etter 1775, på et tidspunkt da grunnen i Finnmark ikke ble ansett som allmenning. Kommisjonen legger derfor til grunn at hovedregelen om 20 års hevdstid får anvendelse.

Fordi gammen må anses som en «*for Brugens Skyld anbragt Indretning*», får heller ikke forbudet mot hevd av såkalte usynlige bruksrettigheter 1874-lovens § 1 anvendelse.

42 Tana kommune, *brev* 22. november 2010 (jnr. 14/297-16, Utskriftsvennlig versjon alle vedlegg s. 22–23).

43 Tana kommune, Formannskapet, sak 27/2011 (jnr. 14/297-16, Utskriftsvennlig versjon alle vedlegg s. 51–52).

44 Fylkesmannen i Finnmark, klage i sak 27/2011 (jnr. 14/297-16, Utskriftvennlig versjon alle vedlegg s. 69).

45 Fylkesmannen i Finnmark, klage i sak 118/2012 (jnr. 14/297-45, vedlegg 4 s. 1–4).

46 Fylkesmannen i Finnmark, klage i sak 21/2013 (jnr. 14/297-22, vedlegg 10 s. 3–5).

47 HR-2024-982-S (Karasjok) avsnitt 181.

Spørsmålet er etter dette om Joks-familien har brukt gammeplassen ved Gappatjohka i minst 20 år i sammenheng. Det foreligger ingen sikre opplysninger om når gammen ble satt opp. Rettighetsmeldingen opplyser at Nils Johnsen Joks (1871–1938) hadde gamme der, og at hans sønner, Henrik Nils Nilsen Joks (1902–1969) og John Nilsen Joks (1911–1999), og søstersønnen Per Olsen (1928–1985), brukte og vedlikeholdt gammen. Vedlagt meldingen var også et dokument signert av seks eldre personer, der de bekrefter at Nils Johnsen Joks hadde en gamme ved Gappatjohka, og at også hans etterkommere brukte den, jf. punkt 36.3.1.

Disse opplysningene understøttes av informasjon gitt av Per Holm Pedersen Varsi (1891–1993), jf. punkt 36.4.3.1, Josef Nils Pedersen Varsi (1920–2015), jf. punkt 36.4.6 og Aslak Anders Aslaksen Somby (1913–2008), jf. punkt 36.4.7. Johannes Erik Alfred Varsi (f. 1938), jf. punkt 36.4.5, John Eirik Hegge (f. 1963) og Nils Anders Nilsen Varsi (f. 1945), jf. punkt 36.4.3.3 og 36.4.9 har uttalt seg mer forbeholdent, men de kan ikke ha førstehåndskjennskap til de lokale bruksforholdene før andre verdenskrig. Kommisjonen anser det derfor overveiende sannsynlig at Nils Johnsen Joks en gang mellom 1900 og 1920, og i alle fall en god del år får han døde i 1938, satte opp en gamme ved Gappatjohka, og at Joks-familien brukte gammen og gammeplassen ved Gappatjohka i alle fall frem til begynnelsen av 50-tallet. Opplysningene i saken kan dessuten tyde på at bruken av gammeplassen pågikk også en del år etter dette, jf. nedenfor i punkt 36.6.2.4. Tidsvilkåret på 20 år etter NL (1687) 5-5-3 er dermed oppfylt.

36.6.2.2 Bruksvilkåret

Bruksvilkåret i NL (1687) 5-5-3, jf. 5-5-4, er formulert som et krav om at hevderen må ha hatt hevdstingen i «*Haand og Hævd*» i full hevdstid. Sivillovbokutvalet har uttalt at hevd av bruksrett forutsetter at hevderen har utøvd den «*særlege bruken det gjeld*».[48]

Spørsmålet blir dermed om Nils Johnsen Joks (1871–1938) og hans etterkommere har brukt gammeplassen ved Gappatjohka på en måte som i innhold og omfang tilsvarer den bruken som innehaveren av en bruksrett til å ha en gamme stående på en slik plass ville ha utøvd.

Å ha en gamme stående er en rådighetsutøvelse som effektivt hindrer andre fra å bruke gammeplassen. I dette tilfellet har gammen ved Gappatjohka stått på samme sted og vært brukt i forbindelse med utmarkshøsting fra Nils Johnsen Joks satte den opp, trolig relativt tidlig på 1900-tallet, og i alle fall frem til 1950-tallet, og kanskje også etter dette. Når en gamme har stått så lenge på samme sted, har den nødvendigvis blitt brukt og vedlikeholdt av gammens eiere.

48 Sivillovbokutvalet, *Rådsegn 6 Om hevd*, 1961 s. 7–9.

Rettighetsmeldingens opplysninger om bruken av gammen og gammeplassen i denne perioden, støttes av den bekreftelsen som var vedlagt meldingen, jf. punkt 36.3.1, og også av de opplysninger gitt av Josef Nils Pedersen Varsi og Aslak Anders Aslaksen Somby, jf. punkt 36.4.6 og 36.4.7. Sistnevnte har fortalt at også han og andre reineiere pleide å bo i Joks-familiens gamme, men dette påvirker ikke rådighetsutøvelsen over gammeplassen. Det samsvarer dessuten med gammetradisjonen i Tana at gammene står åpne og kan brukes av andre ved behov.[49]

Kommisjonen legger derfor til grunn at Joks-familien i den aktuelle tidsperioden har disponert over gammeplassen ved Gappatjohka på linje med innehaveren av en gammerett. Bruksvilkåret for å opparbeide en rett til å ha en gamme stående på plassen, er derfor oppfylt.

36.6.2.3 Godtrovilkåret

Bestemmelsen i NL (1687) 5-5-3 stiller etter ordlyden ikke opp et uttrykkelig vilkår om *god tro*, men Høyesterett har gjennom en gradvis utvikling i rettspraksis fra og med 1840-tallet innfortolket et vilkår om «*aktsom god tro*» i bestemmelsen.[50]

Det har i Tana vært en langvarig tradisjon for å sette opp gammer i utmark til bruk under utmarkshøsting. Se kommisjonens redegjørelse i punkt 8.5, og det FeFo har uttalt om dette, jf. punkt 36.4.1. Joks-familiens bruk av gammeplassen ved Gappatjohka føyer seg inn i denne tradisjonen. Det er ingen tvil om at familien både da gammen ble satt opp og så lenge de brukte den, var i aktsom god tro med hensyn til at de hadde rett til å ha og bruke en gamme på gammeplassen i forbindelse med at de drev utmarkshøsting i området ved Gappatjohka.

36.6.2.4 Har gammeretten falt bort?

Det følger av det foregående at vilkårene for hevd av en gammerett i form av en bruksrett til å ha en gamme stående på gammeplassen ved Gappatjohka trolig var oppfylt noen år før andre verdenskrig, og i alle fall tidlig på 1950-tallet. Sakens opplysninger tyder imidlertid på at den opprinnelige gammen ved Gappatjohka på et tidspunkt var nedfalt, og at Joks-familien en del år etter dette har satt opp en ny gamme på stedet. Spørsmålet er derfor om perioden med ikke-bruk og manglende vedlikehold av den opprinnelige gammen har gjort at gammeretten var bortfalt da dagens gamme ble satt opp, slik at det fra da av eventuelt løper en ny hevdsfrist.

49 NIKU Oppdragsrapport 39/2017 s. 290. Se også FeFos bemerkninger gjengitt i punkt 36.4.1.

50 Se blant annet Rt. 1844 s. 273, Rt. 1860 s. 243, Rt. 1873 s. 463 og Rt. 1875 s. 108.

Ved denne vurderingen må det ses hen til at det skal mye til for at en etablert rettighet faller bort som følge av passivitet eller ikke bruk. Avgjørelsene i Rt. 1948 s. 533 og Rt. 1986 s. 148 viser imidlertid at en rettighet kan falle bort dersom eieren av et byggverk i utmark lar byggverket forfalle, og derved signaliserer utad at vedkommende ikke lenger trenger det.

Et av spørsmålene i 1948-dommen var om eierne av jakt- og fiskehytter oppført i Eidfjord statsallmenning før 1. oktober 1920 hadde rett til å beholde byggverkene uten å måtte ordne tomtefeste og betale festeavgift. Høyesterett konkluderte bekreftende for eiere av byggverk som fortsatt var i bruk, men ikke for eiere av byggverk som var så «*forfalne at de måtte anses oppgitt*».[51] I 1986-dommen la flertallet (fire dommere) til grunn at retten til å vedlikeholde en gammel steinbu var bortfalt, blant annet fordi «*taket var falt sammen*». Den dissenterende dommeren bemerket at eieren måtte ha «*rommelig tid*» på å sette bua i stand igjen etter at den ikke lenger var i brukbar stand, men anså steinbua som ulovlig fordi den i 1980 var blitt «*vesentlig endret*» sammenliknet med den bua som vedlikeholdsretten gjaldt for.[52]

Opplysningene om når dagens gamme ble satt opp er nokså sammenfallende. Nils Ole Holm (1936–2024) sa i intervju 6. juli 2016 at den ble satt opp i 2004 eller 2005, jf. punkt 36.4.3.2. Finnmark jordsalgskontor skriver i brev til Tana kommune 20. mars 2006 at den «*antakelig*» er oppført i 2005, jf. punkt 36.5. Joks-familien har anført at det ikke ble satt opp en ny gamme i 2005, men at den opprinnelige gammen ble «*restaurert i 2005*», jf. punkt 36.3.6. Kommisjonen legger for sin videre vurdering til grunn at gammen ble gjenoppbygd eller restaurert i 2005.

Opplysningene om hvor lenge den opprinnelige gammen ved Gappatjohka var i bruk, og når den falt ned er sprikende. Som nevnt i punkt 36.4.2, skriver Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš i 2013 i klagen på Tana kommunes vedtak om å tillate Joks-familiens gamme ved Gappatjohka, at det ikke hadde stått en gamme der på «*minst 60 år*». Det vil si siden tidlig på 1950-tallet. Dette er forenlig med de opplysningene Nils Ole Holm ga i intervju 6. juli 2016 og med opplysningene om at gammematerialene ble solgt i 1953, jf. punkt 36.4.3.2.

Johannes Erik Alfred Varsi (f. 1938) sa i intervju 24. mai 2018 at det ikke kan være riktig at den gammen ved Gappatjohka som Nils Johnsen Joks (1871–1938) hadde brukt, ble solgt på 1950-tallet. Han visste imidlertid ikke at det var en gamme i dette området da han ferdes der i barndommen, og sa at det ikke var synlige tegn i terrenget etter en gamme da Idar Torgrim Olsen (i 2005) satte opp en ny gamme ved Gappatjohka, jf. punkt 36.4.5.

Josef Nils Pedersen Varsi (1920–2015) skrev i et innlegg i Finnmarken 5. august 2005 at Nils Johnsen Joks (1871–1938) eide en gamme i «*Gappatjokaávži*» som aldri har blitt flyttet derfra, og at Henrik Nils Nilsen Joks (1902–1969) brukte gammen under reindriften. Josef fortalte til Niilas A. Somby 19. august 2006 at gammen var i bruk i alle fall frem til Henrik Nils Nilsen Joks «*ble gammel*». I intervju 4. november 2013 sa Josef at Per Olsen (1928–1985) reparerte gammen, og at den senere brant ned, jf. punkt 36.4.6. Aslak Anders Aslaksen Somby (1913–2008) fortalte til Niilas A. Somby 19. august 2006 at han selv og andre reineiere overnattet i gammen, og at Henrik Nils Nilsen Joks videreførte farens gammebruk, og «*på slutten*» *brukte gammen under rypefangst og fjellvannsfiske, jf. punkt* 36.4.7.

Som fremholdt i punkt 36.3.6, søkte Idar Torgrim Olsen og Inga Kirsti Joks 18. april 2005 Finnmark jordsalgskontor om gjenoppbygging «av *nedfalt*» gamme ved Gappatjohka, men opplyste 9. september 2005 om at gammen ikke er «*nedfalt, men i en slik forfatning at det må gjøres vedlikehold med utskiftning av torv m.v*». I brev til Tana kommune 17. juli 2008 skriver de at gammen ble etablert «*flere generasjoner*» før 2005. Disse opplysningene kan tyde på at det i alle fall fantes rester av den opprinnelige gammen i 2005. En ytterligere indikasjon på dette, kan være at John Nilsen Joks (1911–1999) 29. mars 1997 signerte et dokument der han «*gir*» den gammen hans far, Nils Johnsen Joks, eide ved utløpet av Gappatjohka og som «*må restaureres*», til Agnar Charles Olsen og Idar Torgrim Olsen, jf. punkt 36.3.1.

Inga Kirsti Joks opplyste i brev mottatt 6. mai 2019 at Nils Porsanger (1922–2015) hadde fortalt henne at han brukte gammen ved Gappatjohka fra tidlig på 1960-tallet til slutten av 1970-årene om høsten og vinteren, jf. punkt 36.3.3. I intervju med kommisjonen 29. oktober 2013 fortalte Nils Porsanger at Joks-slekta hadde en gamme ved Gappatjohka, og at det ble satt opp en ny etter at den første falt ned. I intervjuet fortalte han ingenting om sin egen bruk av gammen, og sa han aldri var der om sommeren, jf. punkt 36.4.8.

Denne gjennomgangen viser at det foreligger motstridende opplysninger både om den eventuelle flyttingen av gammen og salget av gammematerialene på 1950-tallet, og om den opprinnelige gammen ble gjenoppbygd eller restaurert i 2005. Det kan heller ikke sies noe sikkert om når Joks-familien sluttet å bruke gammen, eller om når den falt ned.

Opplysningene fra Reinbeitedistrikt 9, Nils Ole Holm og Johannes Erik Alfred Varsi tyder på at gammen ble fjernet fra Gappatjohka *på 1950-tallet,* mens opplysningene fra Josef Nils Pedersen Varsi og Aslak Anders Aslaksen Somby tyder på at den ble brukt i alle fall frem til slutten av 1960-tallet da Henrik Nils Nilsen Joks døde. Joks-familiens opplysninger tyder på

51 Rt. 1948 s. 533 (Eidfjord) s. 536

52 Rt. 1986 s. 148 (Ullensvang) s. 151 (flertallet) og s. 152–153 (mindretallet).

at det i det minste var rester igjen etter den opprinnelige gammen da den nye gammen ble satt opp i 2005, og dermed på at bruken kan ha fortsatt også en del år etter slutten av 1960-tallet.

Av interesse i denne sammenhengen er det også at FeFo i brev til Tana kommune 2. juni 2009 skriver at «[g]ammeerklæring som ble utsted*t for den opprinnelige gamma, gir ingen rett til gjenoppbygging etter at gamme er nedfalt*», jf. punkt 36.5. Siden det her ikke tas forbehold, kan FeFos utsagn tyde på at det «*ble utstedt*» en gammeerklæring for den opprinnelige gammen. Ettersom praksisen med gammeerklæringer startet på 1980-tallet, jf. punkt 8.5.2, tilsier FeFo opplysning på at gammen var i bruk i alle fall da gammeerklæringen ble utstedt. Kommisjonen ba derfor i november 2025 FeFo om å oversende en eventuell gammeerklæring, og andre relevante dokumenter. FeFo oversendte diverse arkivmateriale 12. desember 2025, men ingen gammeerklæring.[53] Videre er kommisjonen forespørsel til FeFo 16. desember 2025 der kommisjonen ba om en bekreftelse på at det ikke er utstedt gammeerklæring ubesvart.[54]

Kommisjonen antar derfor at det ikke er utstedt gammeerklæring for gammen, og har etter en helhetsvurdering lagt mest vekt på de opplysningene som Josef Nils Pedersen Varsi og Aslak Anders Aslaksen Somby ga i august 2006, og som tyder på at Joks-familien brukte og vedlikeholdt gammen ved Gappatjohka i alle fall frem til slutten av 1960-tallet, da Henrik Nils Nilsen Joks døde. De ga disse opplysningene flere år før saken ble reist for kommisjonen, og det er vanskelig å se at de skulle ha noen egeninteresse i saken.

Det vil dermed ha gått rundt 35 år fra slutten av 1960-tallet da gammebruken tok slutt, og frem til gjenoppbyggingen eller restaureringen i 2005. Fordi det vil gå en del år fra bruken avsluttes til gammen faller ned, og ytterligere noen år før alle spor etter gammen forsvinner, er perioden med ikke-bruk av gammeplassen en del kortere. I andre saker har kommisjonen fått opplyst at det kan ta mellom 15 og 30 år fra en gamme ikke vedlikeholdes til den faller ned.[55] Gitt at vedlikeholdet tok slutt på slutten av 1960-tallet, er det dermed sannsynlig at gammen ved Gappatjohka falt ned en gang mellom midten 1980-tallet og slutten av 1990-tallet.

Det er derfor mulig at det sto en forfalt gamme med et betydelig restaureringsbehov på gammeplassen ved Gappatjohka, da John Nilsen Joks i mars 1997 skrev at han «*gir*» gammen som «*må restaureres*» til Agnar Charles Olsen og Idar Torgrim Olsen.

Kommisjonen legger etter dette til grunn at perioden med ikke bruk av gammeplassen er for kort til at Joks-familiens gammerett ved Gappatjohka har bortfalt.

36.6.3 Bruksrett ved Gappatjohka og Miennajávrrit

Joks-familien har i rettighetsmeldingen krevd «*bruksrettigheter til høstingsområdene*» jf. punkt 36.3.1, og har i det brevet kommisjonen mottok 6. mai 2019 opplyst at de har brukt områdene til tradisjonell utmarkshøsting til livsopphold (birgejupmi), jf. punkt 36.3.3. På høringsmøtet 15. mars 2019 sa Inga Kirsti Joks at de ikke krever særrettigheter, jf. punkt 36.3.2. Kommisjonen oppfatter derfor kravet slik at det gjelder en andel i en kollektiv bruksrett.

Familien har i rettighetsmeldingen, på høringsmøtet og i andre sammenhenger, jf. punkt 36.3.1 til 36.3.6, opplyst at de i over 100 år blant annet har plukket multer, drevet rypefangst og garnfiske blant annet ved Gappatjohka, Levssejohka, Viđđásjávri og Miennajávrrit. Også Josef Nils Pedersen Varsi (1920–2015) og Aslak Anders Aslaksen Somby (1913–2008) har fortalt at Nils Johnsen Joks (1871–1938) og Henrik Nils Nilsen Joks (1902–1969) drev utmarkshøsting i området. Se punkt 36.4.6 og 36.4.7.

Kommisjonen legger derfor til grunn at utmarkshøsting i kravsområdet fra begynnelsen av 1900-tallet og fremover var en viktig del av Joks-familiens livsopphold (birgejupmi). Det er imidlertid ikke noe som tyder på at familiens bruk har skilt seg ut fra det som har vært vanlig i denne delen av Tanadalen. Fordi Joks-familien ikke har krevd særrett til utmarkshøsting innenfor kravsområdet, er det imidlertid ikke nødvendig å vurdere spørsmålet nærmere.

I kapittel 12 har kommisjonens flertall konkludert med at befolkningen i Sirma-området med grunnlag i langvarig bruk har opparbeidet en kollektiv eiendomsrett i sine tradisjonelle høstingsområder. Mindretallet (Andersen) har konkludert med at Sirma-befolkningen har en særlig bruksrett i form av en fortrinnsrett til området. Området for Joks-familiens bruksrettskrav inngår i dette kollektive rettighetsområdet. De av Joks-familiens etterkommere som bor i Sirma og omegn, har andel i denne kollektive retten. Se ellers punkt 12.5.11.

36.6.4 Ferdselsrett til Gahpatjávri, Heastaláš, Miennajávrrit og Gievdneskáljávrrit

(1.) Joks-familien har krevd rett til motorisert ferdsel vinter og sommer langs fire traseer; fra Laksnes til Gahpatjávri (lengde 15,6 km); fra Sirma til Heastaláš (lengde 10,9 km); fra Heastaláš til gammen i Gappatjohka, og derfra til Miennajávrrit lengde 20,6 km); og fra Heastaláš til Gievdneskáljávrrit (lengde 14,5 km). Se kartet i figur 36.

53 Finnmarkseiendommen, Oversendelse til kommisjonen, 12. desember 2015 (jnr. 14/297-47).

54 Finnmarkskommisjonen, Brev til FeFo, 16. desember 2025 (jnr. 14/297-49).

55 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Viktor Trosten*, 16. og 22. november 2023 (jnr. 22/2148-20) s. 5 og *Intervju med John Aslak Johansen*, 15. januar 2024 (jnr. 19/1149-11) s. 7.

Kommisjonen har i punkt 8.6, jf. punkt 8.6.2.5 konkludert med at befolkningen i Tana kommune med grunnlag i alders tids bruk har opparbeidet en rett til ferdsel i utmark i forbindelse med tradisjonell utmarkshøsting langs tradisjonelle ferdselsårer, og at grunneieren ikke kan motsette seg at retten utøves. Ferdselsretten omfatter også motorisert ferdsel, men for å utøve slik ferdsel må det når regelverket krever det, søkes om dispensasjon fra forbudet mot motorferdsel i utmark. Se blant annet lov om motorferdsel i utmark og vassdrag (motorferdselloven) 19. juni 2026 nr. 53 § 40 som ikke var trådt i kraft da rapporten gikk i trykken, og tidligere lov 10. juni 1977 nr. 86 § 6.

Denne retten har også de av etterkommere av Nils Johnsen Joks som bor i Tana andel i. Spørsmålet er derfor om de ved den ferdselen de og deres rettsforgjengere har utøvd langs de nevnte traseene har opparbeidet en ferdselsrett som går ut over den alminnelige retten.

Kommisjonen har i punkt 36.6.2.1 og 36.6.3 lagt til grunn at Joks-familien har drevet utmarkshøsting i kravsområdet i alle fall siden Nils Johnsen Joks (1871–1938) satte opp gammen ved Gappatjohka, trolig en gang mellom 1900 og 1920. De opplysningene som er gitt om Joks-familiens ferdsel i brev 6. oktober 2022 fra Advokathuset Lakselv, jf. punkt 36.3.4, tilsier at familiens ferdsel der de aktuelle traseene er lokalisert har pågått mer eller mindre uavbrutt siden tidlig på 1900-tallet. Dette er tilstrekkelig til å oppfylle tidsvilkåret etter reglene om alders tids bruk på henimot 100 års bruk, jf. punkt 6.3.3.2. Sett i lys av at det ikke er holdepunkter for at familiens opplysninger om ferdselen er feilaktige, legger kommisjonen til grunn at tidsvilkåret for alders tid bruk er oppfylt.

(2.) For å opparbeide bruksrett til ferdsel over andres eiendom med grunnlag i alders tids bruk, må ferdselen ha hatt et innhold og et omfang tilsvarende den ferdselen som innehaveren av en ferdselsrett ville ha utøvd. Det stilles ikke like strenge krav til brukens intensitet som ved hevd, og det er også rom for mer langvarige bruksopphold, jf. punkt 6.3.3.1 og 6.3.3.3.

Med utgangspunkt i de opplysningene som er gitt om familiens ferdsel, blant annet i brev fra Advokathuset Lakselv 6. oktober 2022, legger kommisjonen til grunn at de brukte traseene året rundt i forbindelse med utmarkshøsting. Familien har brukt reinslede, hest, og senere traktor, terrengbiler, motorsykler, og bruker nå snøscooter og ATV/UTV, jf. punkt 36.3.4. Det er imidlertid ikke holdepunkter for at familiens ferdsel har gått ut over det som var vanlig for bygdefolk i Laksnes-Sirma-området. I den sakkyndige utredningen gir NIKU følgende oppsummerende generelle beskrivelse av ferdselen i utmark i Tana-feltet:[56]

> «Mange av ferdselsveiene som brukes i dag, har vært brukt i lang tid. Flere informanter forklarer at flere av de gamle stiene ble omgjort til kjøreveier der man først kjørte med okse, så hest, så traktor og i dag ATV. På vinteren er det nå snøskuter som brukes. Tidligere ble hest og slede benyttet. Vinterens ferdselsveier gikk ofte etter andre traseer hvor man benyttet isen på elver og vann. Stiene/veiene førte fra gårdene/bostedene og inn til områder med utmarksressurser som ble mye benyttet, over til nabobygder. Noen er også gamle postruter. De fleste av disse veiene ble benyttet av alle. Det er også noen eksempler på at enkelte familier hadde egne veier inn til sine områder, uten at dette skal forstås som at bruksretten til vei og område var eksklusiv for vedkommende familie.»

Når det gjelder ferdselsveiene i Sirma, er det ifølge NIKU «*stor grad av kontinuitet*» ved at traseene «*er lagt på om lag samme plass både sommer og vinter*». Måten ferdselen utøves på har imidlertid endret seg, ved at «*man før gikk for å høste, mens man nå bruker kjøretøy*».[57]

Holdt opp mot dette, skiller ikke Joks-familiens ferdsel og bruk av transportmidler, seg kvalitativt eller kvantitativt ut fra det som har vært vanlig blant folk i Sirma- og Laksnes-området. Det betyr at de av etterkommerne av Nils Johnsen Joks som er bosatt i Sirma og omegn har andel ei en lokal kollektiv ferdselsrett som tilligger bygdefolket i dette området, med det innholdet som er angitt i punkt 8.6.2.4, men ingen særrett ut over dette. Se også kommisjonens tilsvarende vurderinger i punkt 34.6.4 og 35.6.4.

36.6.5 Oppsummerende konklusjon

Joks-familien har med grunnlag i hevd opparbeidet en gammerett ved Gappatjohka som gir rett til å ha familiens gamme stående og bruke den under tradisjonell utmarkshøsting. Se figur 36. De av familiens medlemmer som er bosatt i Tana kommune, har også andel i den generelle gammeretten som gjelder for kommunens innbyggere. Se punkt 8.5.4.7.

De av familiemedlemmene som er bosatt i Sirma og omegn har også andel i den kollektive retten som gjelder for befolkningen i området, jf. kapittel 12 og punkt 12.5.11.

Disse familiemedlemmene har også andel i en kollektiv lokal rett til ferdsel langs tradisjonelle eksisterende ferdselsårer i utmark, inkludert ferdsel langs tradisjonelle ferdselsårer til høstingsområdene ved Gahpatjávri, Heastaláš, Miennajávrrit og Gievdneskáljávrrit. Retten omfatter også motorisert ferdsel, men bare i forbindelse med tradisjonell utmarkshøsting (birgejupmi) og til og fra familiens gamme ved Gappatjohka. Retten må utøves innenfor alminnelige offentligrettslige rammer. Se punkt 8.6.2.4.

56 NIKU Oppdragsrapport 39/2017 s. 284.

57 NIKU Oppdragsrapport 39/2017 s. 234.

37. NILS OSKAR ANTHI MED ETTERKOMMERE

37.1 Hva saken gjelder

Rettighetsmeldingen fra Nils Oskar Anthi med etterkommere er datert 22. mars 2016 (jnr. 16/424-1). Saken gjelder rett til å ha stående og bruke en gamme ved Látnajávri i Tana kommune, og rett til motorferdsel langs den tradisjonelle ferdselsåren fra munningen av Lákšjohka til Látnajávri. Se figur 37. Nils Oskar Anthi med etterkommere påberoper også andel i det kollektive kravet fremsatt av Sirpmá gilisearvi. Dette kravet er behandlet i kapittel 12.

I tillegg til kravet fra Sirpmá gilisearvi, overlappes kravsområdet av rettighetsmeldingene fra Tana kommune og Sohpar (begge behandlet i kapittel 8), Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš (kapittel 9), Badje-Deanu Siida (kapittel 13), Sámiid meahcit (kapittel 15), Erik Andreas og Inga Trostens etterkommere (kapittel 29), Ole Nilsen Vuolabs etterkommere (kapittel 44) og John Aslak Johansen og etterkommere av Hans Ole Pedersen Varsi (kapittel 45).

Kommisjonen bekreftet ved brev 13. april 2016 til Nils Oskar Anthi at meldingen var mottatt (jnr. 16/424-2). Meldingen ble behandlet på høringsmøtet 14. mars 2019 (jnr. 14/294-30 s. 141–151), der Nils Oskar Anthi avga forklaring.

Ved brev 7. november 2022 (jnr. 16/424-8) ba kommisjonen Finnmarkseiendommen (FeFo) om å oversende opplysninger om gammeplassen ved Látnajávri (gnr. 9, bnr. 1, fnr. 3). Henvendelsen ble besvart 8. november 2022 (jnr. 16/424-9). Kommisjonen ba 18. januar 2023 FeFo om opplysninger om festeavgifter (jnr. 16/424-12), og mottok dette 1. februar 2023 (jnr. 16/424-15). Videre har FeFo 27. april 2024 oversendt et notat med generelle synspunkter på retten til å ha og oppføre gammer i Finnmark (jnr. 14/294-69). Ved brev 4. januar 2023 ba kommisjonen Tana kommune om å oversende opplysninger om gammeplassen, samt søknader og vedtak om dispensasjoner etter motorferdselloven (jnr. 16/424-12). Tana kommune oversendte opplysningene 16. februar 2023 (jnr. 16/424-16).

Gammen ved Látnajávri er omtalt i intervjuer med John Peter Persen Gaup 22. februar 2016 (jnr. 15/1383-8) og Nils Ole Holm og Siri Inga Holm 6. juli 2016 (jnr. 15/925-5). Gammen og Anthi-familiens utmarkshøsting ved Látnajávri er også omtalt i intervjuer med Josef Nils Pedersen Varsi 4. november 2013 (jnr. 15/895-29) og Johannes Erik Alfred Varsi 24. mai 2018 (jnr. 17/1501-7). Førstnevnte har også gitt opplysninger om gammen i et innlegg i Finnmarken 5. august 2005 (jnr. 16/424-13). Hans Erik Varsi ga opplysninger om gammen på høringsmøtet 7. november 2019 (jnr. 14/294-36). Tom Erik Malin ga slike opplysninger på høringsmøtet 2. november 2021 (14/294-44).

Magnus Varsi, Per Holm-Varsi og Nils Anders Nilsen Varsi har gitt opplysninger om Nils Oskar Anthis rettsforgjengere i intervjuer henholdsvis 12. juni 2015, 27. august 2015 (begge jnr. 14/295-25), og 26. februar 2020 (jnr. 15/928-6).

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš oversendte 18. juni 2023 en generell merknad til alle rettighetsmeldinger som gjelder områder innenfor distriktets vinterbeiteområde (jnr. 14/1434-38), deriblant meldingen fra Nils Oskar Anthi med etterkommere.

37.2 Nærmere om sakens bakgrunn

Piera Persen Anthi (Bienne-áddjá) (1869–1956) var reindriftsutøver. Han var gift med Anna Hansdatter Varsi (1876–1955). De bodde i Laksjok, og hadde seks barn, blant annet Nils Oskar Anthis far, Samuel Johannes Anthi (Bienne-Sámmol) (1915–2005). Han var gift med Inga Marit Sofie Anthi (1927–2010). De var bosatte i Laksjok, og fikk syv barn, blant annet sønnen Nils Oskar Anthi (f. 1947), som har fremsatt kravet. Han er gift med Arnhild Charlotte Evjen Anthi (f. 1950), og bor i likhet med foreldrene og besteforeldrene i Laksjok. De har tre barn.[1]

37.3 Bemerkninger fra Nils Oskar Anthi

Nils Oskar Anthi (f. 1947) krevde i *rettighetsmeldingen* 22. mars 2016 (jnr. 16/424-1) ferdselsrett året rundt fra sitt

1 Aage Solbakk, *Tanadalen – slekter – historie,* (2001) s. 195–204. Opplysninger om fødsels- og dødsår er også hentet fra folkeregisteret.

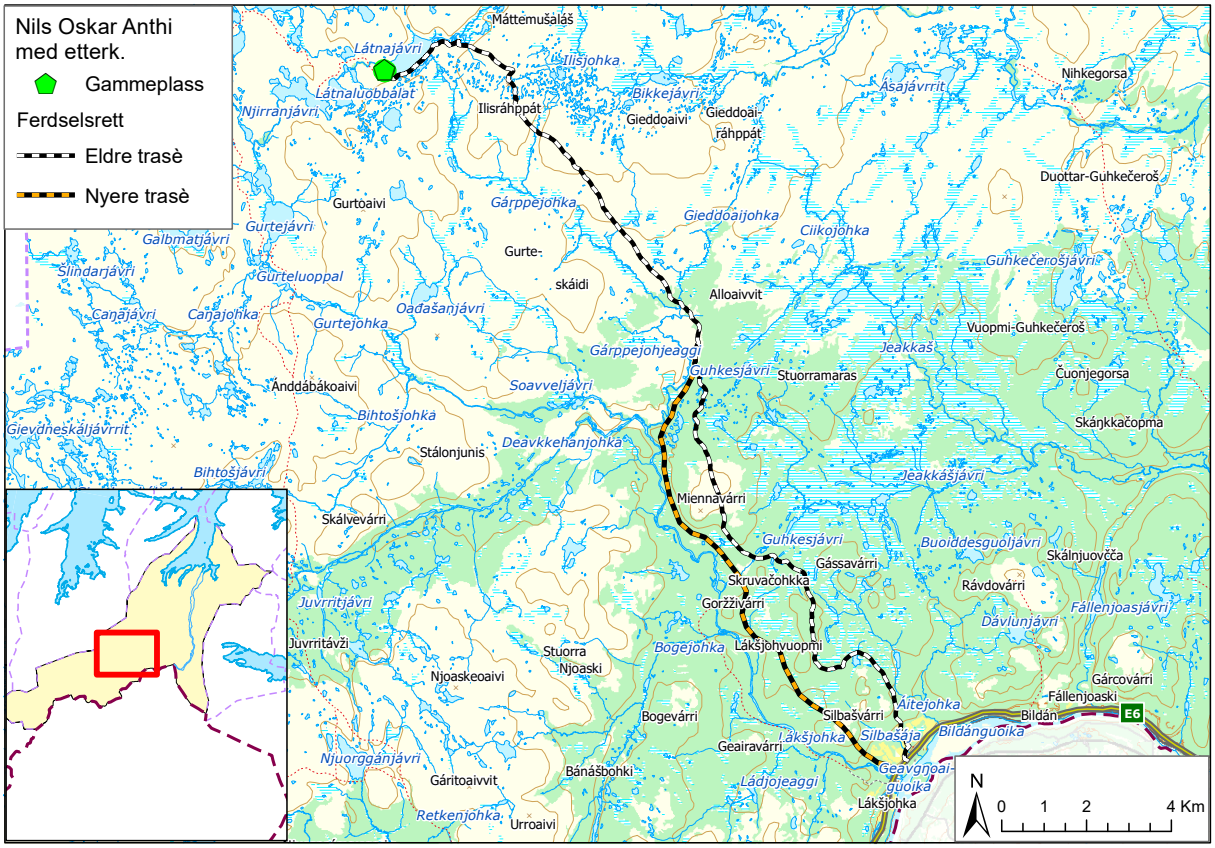

Figur 37

bosted i Laksjok til Látnajávri. Han fremmet også krav om eksklusiv fiskerett i Látnajávri og Látnaluobbalat.[2] På høringsmøtet 14. mars 2019 presiserte han at han og etterkommerne ikke krever eksklusiv fiskerett, og sa at de støtter kravet fra Sirma bygdelag (kapittel 12), og at de mener å ha andel i den alminnelige retten til fiske.[3]

Rettighetsmeldingen opplyser at Nils Oskar Anthis bestefar, Piera Persen Anthi (Bienne-áddjá) (1869–1956), drev reindrift og utmarkshøsting, og at han på slutten av 1800-tallet bygde en gamme ved Látnajávri, som han brukte som boplass under reindriften. Da han avviklet reindriften i 1930 fortsatte han med utmarksbruk til krigsårene i 1940–1945. Det fremgår videre at Nils Oskar Anthis far, Samuel Johannes Anthi (Bienne-Sámmol) (1915–2005) brukte gammen ved Látnajávri hver sommer i forbindelse med fiske, fangst og bærplukking for å skaffe mat til husholdningen. Om sin egen bruk skriver Nils Oskar Anthi:[4]

> «I midten av 1950-tallet fikk også jeg være med min far til gammen [ved Látnajávri] for å høste av utmarka. Jeg husker at gammen på 1960-tallet var i meget dårlig forfatning, så da jeg sjøl som voksen begynte å bruke gammen, bestemte jeg meg for å restaurere den. I 1980 søkte jeg Finnmark Jordsalgskontor om punktfeste til gammen og fikk ustedt festekontrakt i august 1984 på grunnlag av alders tids bruk. Jeg har betalt festeavgift hvert år.
>
> Gammen i dag er i meget god stand. Den brukes i dag av meg og mine barn i forbindelse med jakt, fiske og bærplukking. Fisket foregår både sommer og vinter. Historikken til denne gammen og bruken av utmarka, så langt jeg har fått kunnskap om, har foregått i 120 år.
>
> I og med at jeg har festekontrakt til gammen, betrakter jeg dette som en bekreftelse på at jeg eier gammen.»

2 Nils Oskar Anthi, *Rettighetsmelding,* 22. mars 2016 (jnr. 16/424-1) s. 5. Se også s. 3.

3 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte,* 13.–15 mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 148–150.

4 Nils Oskar Anthi, Op. cit., 22. mars 2016 (jnr. 16/424-1) s. 3.

På høringsmøtet 1*4. mars 2019* fortalte Nils Oskar Anthi at gammen ved Lántajávri dannet utgangspunktet for familiens utmarkshøsting. Han sa at den ble satt opp tidlig på 1900-tallet, og fortsatt var i brukbar stand på 1960-tallet, men da faren, Samuel Johannes Anthi, startet med gårdsdrift ble det færre turer til gammen, «*så den ble stående noen år og forfalt.*». Etter at faren sluttet å dra til Látnajávri, overtok Nils Oskar Anthi ansvaret for gammen. Den var da «*ganske elendig*» tilstand, men han fikk tillatelse til å gjenoppbygge/restaurere den. Da han fikk «*papiret i lommen*» satte han opp et tilbygg, slik at arealet ble utvidet fra 10 til 12 m².[5]

Ellers sa Nils Oskar Anthi at han foretrekker festekontrakt fremfor gammeerklæring, og fortalte at han hadde betalt festeavgift for gammeplassen frem til 2016. Noen måneder etter dette hadde FeFo ringt og sagt at de skulle «*inndra festekontraktene*», men han hadde svart at det godtok han ikke når han hadde «*betalt hver bidige regning*». Han fortalte at han selv og etterkommerne bruker gammen, og at den står åpen slik at også folk som ferdes i området, inkludert «*Båtengfolk*», kan bruke den. Han oppfatter festekontrakten som en bekreftelse på at han eier gammen, fordi kontrakten ble «*gitt på grunnlag av alders tids bruk*».[6]

Nils Oskar Anthi sa at han krever ferdselsrett fra bostedet i Laksjok til gammen ved Látnajávri. Han kjører etter «*disp-løypen*» fra Laksjok til Njirranjávri, og derfra er det 200–250 meter til gammen. Ifølge Nils Oskar var traseen opprinnelig en hestekjerrevei, der hans bestefar, Piera Persen Anthi (1869–1956), kjørte med rein om vinteren og med kløv på reinen om sommeren. I nyere tid har folk brukt traktor og ATV. Blant annet kjøpte foreldrene traktor i 1956, og tok med familien på fiske- og bærtur til Látnajávri sommeren 1957. Han selv og «*de som har benyttet seg av gammen*» har laget spor i terrenget fra «*disp-løypen*» til gammeplassen.[7]

37.4 Bemerkninger fra andre

37.4.1 Finnmarkseiendommen

Finnmarkseiendommen (FeFo) har i brev 27. april 2024 uttrykt generelle synspunkter på retten til å oppføre og ha gammer i Finnmark. FeFo viser til at det i Finnmark «*er en svært langvarig tradisjon som knytter retten til gammer i utmarka til en konkret næringsutøvelse eller en ressursutnytting som høsting av multer, fisking, slåtter osv*». Videre fremholder FeFo at gammene ikke kan likestilles med hytter, fordi de er bygd av naturlig materiale og krever vedlikehold for å ikke gå tilbake til naturen, og fordi det har vært tradisjon for at gammene har stått åpne, slik at alle som hadde behov for det kunne bruke dem.[8] Se ellers punkt 8.3.1.

37.4.2 John Peter Persen Gaup

Etterkommere av Per Mathisen Gaup og Alette K. Somby Gaup har fremmet et krav som er behandlet i kapittel 52. En av etterkommerne, John Per Persen Gaup (f. 1938) sa i intervju 22. februar 2016 at «*de fra Lákšjohka*» (Nils Oskar Anthi og familie) hadde gamme ved Látnajávri.[9]

37.4.3 Nils Ole Holm og Siri Inga Holm

Etterkommere av Nils Ole Holm (1936–2024) og Einar Hegge (1938–2000) har krevd ulike rettigheter ved Miennajávvrit. Se kapittel 34. Nils Ole Holm og Siri Inga Holm (f. 1941) opplyste i intervju 6. juli 2016 at Nils Oskar Anthis gamme er ved Látnajávri.[10]

37.4.4 Johannes Erik Alfred Varsi

Johannes Erik Alfred Varsi (f. 1938) opplyste 25. mai 2018 at Samuel Johannes Anthi (1915–2005) og hans etterkommere har hatt gamme ved Látnajávri. Han sa at det tidligere var en veldig gammel gamme der som Anthi-familien har restaurert. Ifølge Johannes Erik Alfred Varsi var Anthi-familien «*skikkelige utmarksbrukere, levde bare av utmarka.*»[11]

37.4.5 Josef Nils Pedersen Varsi

Josef Nils Pedersen Varsi (1920–2015) fortalte i intervju 4. november 2013 at Anthi-familien var en av flere familier som fisket i Látnajávri. I et leserinnlegg 5. august 2005 i Finnmarken, opplyser at «Bienni» (Anthi-familien) hadde en fiskegamme ved Látnajávri.[12]

37.4.6 Nils Anders Nilsen Varsi

Kommisjonen har i kapittel 41 behandlet et krav fra arvingene etter Nils Johnsen Varsi om gammerett på østsiden av Látnajávri. Onkelen til kravsfremsetterne, Nils Anders Nilsen Varsi (f. 1945), sa i intervju 26. februar 2020 at Látnajávri var det

5 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 13.–15 mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 143, 145, 146 og 147.

6 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 13.–15 mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 142, 143–144 og 147.

7 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 13.–15 mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 144, 146, 147 og 150–151.

8 Finnmarkseiendommen, *brev til kommisjonen,* 27. april 2024 (jnr. 14/294-68) s. 1.

9 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med John Peter Persen Gaup,* 22. februar 2016 (jnr. 15/1383-8) s. 7.

10 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Nils Ole Holm og Siri Inga Holm,* 6. juli 2016 (jnr. 15/925-5) s. 12.

11 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Johannes Erik Alfred Varsi,* 25. mai 2018 (jnr. 17/1501-7) s. 19.

12 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Josef Nils Pedersen Varsi,* 4. november 2013 (jnr. 15/895-29) s. 19, 38 og 78–81 og Josef Nils Pedersen Varsi, *Leserinnlegg i Finnmarken*, 5. August 2005 (jnr. 16/424-13).

faste fiskevannet til hans familie. Der fisket bare hans familie og familien til Piera Persen Anthi (1869–1956). Nils Anders fortalte at Anthi-familien tidligere hadde en gamme ved Látnajávri som de bodde i hele sommeren og en fjøsgamme, og at Nils Oskar Anthi har bygd (en ny) gamme på gammeplassen.[13]

37.4.7 Per Holm-Varsi

Per Holm-Varsi (1932–2023) sa i intervju med NIKU 27. august 2015 at Piera Persen Anthi (Bienni/Bienni-áddjá) (1869–1956) var reindriftssame, og senere gårdbruker ved Laksjok. Sammen med sine sønner Peder Aslak Persen Anthi (1902–1948), Hans Anders Anthi (1909–1990) og Samuel Johannes Anthi (Bienne-Sámmol) (1915–2005) drev han utmarksnæring, og fisket og plukket multer i Látnajávri, Njirranjávri og Látnaluobbalat. Ved Látnaluobbalat satt Piera Persen Anthi opp en gamme, som sønnene senere brukte, og som nå noen av deres etterkommere bruker, «*og de holder vedlike gammen*.»[14]

37.4.8 Magnus Varsi

Magnus Varsi (f. 1945) har fremmet et krav om gammerett som kommisjonen har behandlet i kapittel 43. Han er også en av talspersonene for Sirpmá gilisearvi (kapittel 12). Han sa i intervju med NIKU 12. juni 2015 at «*Bienni [Piera Persen Anthi (1869–1956]*» var «*fjellets mann*», og han hadde flere gammer, blant annet ved Látnajávri. Magnus Varsi sa at gammen står i Nils Oskar Anthis navn. «*Bienni [Piera Persen Anthi (1869–1956] likte seg der*», og pleide å fiske og jakte, og brukte kjørerein som fremkomstmiddel.[15]

37.4.9 Hans Erik Varsi

Hans Erik Varsi (f. 1956) sa i sin forklaring for etterkommere av Hans Ole P. Varsi (kapittel 45) på høringsmøtet 7. november 2019 at Nils Oskar Anthi har en gamme ved Látnajávri, og at det aldri har vært «*noe konflikt*» med Nils Oskar om bruken av området.[16]

37.4.10 Tom Erik Malin

Tom Erik Malin (f. 1980) er oldebarn av Piera Persen Anthi (1869–1956) og sønn av Nils Oskar Antrhis søster, Lillian Malin, som har fremmet et krav som er behandlet i kapittel 33. Han sa på høringsmøtet 2. november 2021 at oldefaren hadde flere gammer, blant annet ved Látnajávri.[17]

37.4.11 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš har krevd å få anerkjent reindriftsrett i distriktets vinterbeiteområde (se kapittel 9). I brev 18. juni 2023 anfører distriktet at alle krav om «*kollektiv eiendomsrett, ferdeslsrett og vetorett m.m.*» innenfor distriktets vinterbeiteområder, inkludert kravet fra Nils Oskar Anthi, kan medføre en innsnevring av distriktets beitearealer om de skulle føre frem.[18]

37.5 Skriftlige kilder

37.5.1 Opplysninger om gammen ved Látnajávri

Nils Oskar Anthi søkte 5. juni 1984 Finnmark jordsalgkontor om punktfeste for gammetomt ved Látnajávri. Jordsalgskontoret innvilget søknaden 14. juni 1984,[19] og inngikk festekontrakt med Nils Oskar Anthi 27. august 1984. Festekontraktens punkt 2 ga Anthi rett til «å ha stående en gamme» på gnr. 9, bnr. 1, fnr. 3. Kontraktens punkt 1 opplyser at den «*gjelder inntil videre med en oppsigelsesfrist av 2 år», men slik at jordsalgskontoret ikke kan si* den opp i «*de første 30 år*». Ved kontraktsinngåelsen var den årlige festeavgiften 50 kroner, men festeavgiften kan ifølge kontraktens punkt 9 reguleres hvert femte år.[20]

Ifølge fakturaer fra FeFo til Nils Oskar Anthi 1. mars 2007 og 27. mars 2008, oversendt til kommisjonen ved e-post 1. februar 2023, var festeavgiften 538 kroner i 2007 og 2008. I e-posten opplyser FeFo at de ikke har noen forklaring på hvorfor det eventuelt ikke er krevd inn festeavgift før eller etter disse årene, og at festet er registrert med kode «G» i FeFos festeregister, som innebærer at det er «*en gamme det ikke faktureres avgift for.*»[21]

Nils Oskar Anthi søkte 14. mars 2018 Tana kommune om å utvide gammen med et tilbygg på 6,4 m^2, til et totalareal på 12,0 m^2. Kommune innvilget søknaden 9. april 2018.[22]

13 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Nils Anders Nilsen Varsi,* 26. februar 2020 (jnr. 15/928-6) s. 4.

14 NIKU, *Dokumentasjon av intervjuer – Informanter felt 7*, 27. august 2015 (jnr. 14/295-25, vedlegg 4) s. 32–33.

15 NIKU, *Dokumentasjon av intervjuer – Informanter felt 7*, 12. juni 2015 (jnr. 14/295-25, vedlegg 5) s. 46.

16 Finnmarkskommisjonen, *referat fra høringsmøte,* 6.- 7. november 2019 (14/294-36) s. 129–130.

17 Finnmarkskommisjonen, *referat fra høringsmøte,* 2. november 2021 (14/294-44) s. 90 og s. 92.

18 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš, *Innmeldte meldinger om mulige rettigheter Felt 7*, 18. juni 2023, s. 1, sammenholdt med vedlegg «Oversikt over rettighetsmeldinger» (jnr. 14/1434-38).

19 Finnmark jordsalgskontor, *Ad* søknad om punktfeste, 14. juni 1984 (jnr. 16/424-16, «vedlegg 9_1_3_F-5039») s. 4).

20 Finnmark jordsalgskontor, *Festekontrakt* (gnr. 9, bnr. 1, fnr. 3), 1984 (jnr. 16/424-1, vedlegg til rettighetsmelding).

21 Finnmarkseiendommen, e-post til kommisjonen, 1. februar 2023 (jnr. 16/424-15, hoveddokument og vedlegg).

22 Tana kommune, Svar på søknad, 9. april 2018 (jnr. 16/424-16, «vedlegg 9_1_3_F-5039» s. 15–16, jf. s. 7–14.

37.5.2 Opplysninger om Nils Oskar Anthis ferdsel fra Laksjok til Látnajávri

Med hjemmel i nasjonal forskrift for bruk av motorkjøretøyer i utmark og på islagte vassdrag av 15. mai 1988 § 6 har Tana kommune i årene fra 2009 til 2024 til sammen gitt Nils Oskar Anthi dispensasjon til i underkant av 200 turer med snøskuter fra Lákšjohka-munningen til Látnajávri. Antall turer per år har stort sett ligget i overkant av ti. Formålet med ferdselen var transport av utstyr og bagasje i forbindelse med vedlikehold av gammen.[23]

Med hjemmel i samme bestemmelse har kommunen gitt Nils Oskar Anthi dispensasjoner til ferdsel med ATV til tre turer i 2010, fem turer i 2011, fire turer i 2012, tre turer i 2013, fire turer i 2014 og fem turer i året fra 2015 til 2019. Fra 2020 til og med 2024 fikk han innvilget turer «*v/behov*». Formålet med ferdselen var i tillegg til transport av utstyr og bagasje til gammen, å drive jakt, fiske og bærplukking.[24]

37.6 Kommisjonens vurderinger

37.6.1 Innledning – rettslige problemstillinger

Nils Oskar Anthi frafalt kravet om eksklusiv fiskerett på høringsmøtet 15. mars 2019 jf. punkt 37.3, men mener å ha andel i den kollektive retten som Sirpmá gilisearvi har reist krav om, og som kommisjonen har behandlet i kapittel 12. Anthi har verken i rettighetsmeldingen eller på høringsmøtet fremsatt et eksplisitt krav knyttet til gammen og gammeplassen ved Látnajávri. På høringsmøtet sa han at han på grunnlag av festekontrakten anser seg som eier av gammen, og uttrykte seg ellers på en måte som gjør det er nærliggende å oppfatte ham slik at han ikke krever eiendomsrett til gammeplassen, men en rett til å ha gammen stående der og bruke den under utmarkshøsting. Kommisjonen behandler dette i punkt 37.6.2. Nils Oskar Anthis krav om rett til motorferdsel fra Laksjok til gammeplassen ved Látnajávri er behandlet i punkt 37.6.3.

Kommisjonen anser det hensiktsmessig å vurdere kravene ut fra hevdsreglene. Når det gjelder gammeretten, kan et eventuelt hevdserverv være fullført før hevdslova av 1966 trådte i kraft 1. januar 1967. Spørsmålet er derfor vurdert med grunnlag i de dagjeldende hevdsreglene i Christian den Femtis Norske Lov (NL) av 1687, sammenholdt med reglene i lov 23. mai 1874 angaaende visse Brugsrettigheder over fremmed Eiendom.

Fordi Anthi-familiens motoriserte ferdsel later til å ha startet i 1957, tar kommisjonen utgangspunkt i hevdslova av 1966 ved vurderingen av ferdselsretten. Vurderingen er begrenset til spørsmålet om familien har opparbeidet en motorferdselsrett som grunneieren ikke kan motsette seg at rettighetshaveren utøver, og tar ikke stilling til offentligrettslige reguleringer av ferdselen. Se ellers omtalen av kommisjonens mandat i punkt 1.2.5.

37.6.2 Gammerett ved Látnajávri

37.6.2.1 Tidsvilkåret

Etter NL (1687) 5-5-3, jf. 5-5-4 kreves det 20 års bruk for hevd av bruksrett. 1874-lovens § 1 tillot ikke hevd av bruksrettigheter som ikke vistes ved en «*Stadig for Brugens Skyld anbragt Indretning*». En gamme er imidlertid en «*Stadig*» (fast) innretning som signaliserer utad at det foregår hevdsbruk der gammen står, slik at regelen om 20 års hevdstid får anvendelse. Fordi læren om «*statens umatrikulerte grunn i Finnmark*» hadde fått fotfeste på den tiden hevdsbruken startet, jf. punkt 4.3.2, antar kommisjonen at regelen om 30 års hevdstid for hevd i «*Kongens Alminding*» i NL 3-12-2 ikke er aktuell. Se kommisjonens vurdering i punkt 36.6.2.1.

Ifølge rettighetsmeldingen bygde Piera Persen Anthi (1869–1956) gammen sent på 1800-tallet, og brukte den frem til 1940–1945 før hans etterkommere videreførte bruken. Nils Oskar Anthi korrigerte på høringsmøtet oppførelsestidspunktet til tidlig på 1900-tallet, jf. punkt 37.3.

Flere andre informanter har sagt at Piera Persen Anthi hadde gamme ved Látnajávri, blant annet Josef Nils Pedersen Varsi (1920–2015), jf. punkt 37.4.5, Nils Anders Nilsen Varsi (f. 1945), jf. punkt 37.4.6, og Magnus Varsi (f. 1945) jf. punkt 37.4.8. Johannes Erik Alfred Varsi (f. 1938) sa at Samuel Johannes Anthi (Bienne-Sámmol) (1915–2005) og hans etterkommere hadde gamme ved Látnajávri, og at det sto en veldig gammel gamme ved Látnajávri, jf. punkt 37.4.4. Per Holm-Varsi (1932–2023) sa at Piera Persen Anthi hadde gamme ved Látnaluobbalat, jf. 37.4.7, men kommisjonen antar at han sikter til gammen ved Látnajávri.

Kommisjonen finner det etter dette sannsynliggjort at Anthi-familien tok gammeplassen i bruk tidlig på 1900-tallet, og at familien etter dette har brukt plassen i langt over 20 år i sammenheng. Tidsvilkåret etter NL (1687) 5-5-3 er dermed oppfylt.

37.6.2.2 Bruksvilkåret

Bruksvilkåret i NL (1687) 5-5-3 er formulert som et krav om at hevderen må ha hatt hevdsobjektet «*i Haand og Hævd*» i full hevdstid. Sivillovbokutvalet har uttalt at dette for hevd av bruksrett innebærer at hevden har utøvd «*den særlege bruken det gjeld*».[25]

23 Tana kommune, Oversendelse, 16. februar 2023 (jnr. 16/424-16, vedlegg: Nils Oskar Anthi – dispensasjoner).

24 Tana kommune, Oversendelse, 16. februar 2023 (jnr. 16/424-16, vedlegg Nils Oskar Anthi – dispensasjoner).

25 Sivillovbokutvalet, *Rådsegn 6 Om hevd*, 1961 s. 7–9.

Spørsmålet er derfor om Piera Persen Anthi (1869–1956) og hans etterkommere har brukt gammeplassen på en måte som tilsvarer den bruken som innehaveren av en bruksrett til å ha en gamme stående på plassen ville ha utøvd. Å ha en gamme stående er som nevnt blant annet i punkt 33.6.2.2, en rådighetsutøvelse som effektivt hindrer at andre bruker den plassen der gammen står. Gammen ved Látnajávri sto på samme sted fra den ble satt opp tidlig på 1900-tallet, og var ifølge Nils Oskar Anthi fortsatt i brukbar stand på 1960-tallet. Så ble gammen «*ble stående noen år og forfalt*», og var i «*ganske elendig*» tilstand, før han restaurerte/ gjenoppbygde den og fikk festekontrakt på gammeplassen i 1984, jf. punkt 37.3 og 37.5.1.

Dette tyder på at gammen var i god eller brukbar stand i over 60 år. En gamme som har stått så lenge uten å forfalle må nødvendigvis ha blitt brukt og vedlikeholdt. At gammen i en periode etter 1960-tallet var i «*ganske elendig*» tilstand, er uten betydning i denne sammenhengen ettersom dette først inntrådte etter at hevdservervet eventuelt var fullført.

Nils Oskar Anthis opplysninger om familiens gammebruk, der Piera Persen Anthi satte opp gammen og først brukte den som boplass i forbindelse med reindriften, og senere i forbindelse med utmarkshøsting, og at hans etterkommere videreførte bruken, jf. punkt 37.3, er også bekreftet av flere andre informanter. Se blant annet opplysningene fra Johannes Erik Alfred Varsi, Josef Nils Pedersen Varsi, Nils Anders Nilsen Varsi, Per Holm-Varsi, Magnus Varsi og Tom Erik Malin gjengitt i punktene 37.4.4 til 37.4.8 og 37.4.10.

Det forholdet at også andre har brukt gammen ved Látnajávri er uten betydning for vurderingen av bruksvilkåret. Det er tradisjon i Tana at gammeeiere lar gammer stå åpne slik at også andre som har behov for det, kan bruke dem.[26] Sakens opplysninger viser at Piera Persen Anthi og hans etterkommere har brukt gammen ved Látnajávri og disponert over gammeplassen på en måte som er typisk for innehaveren av en gammerett. Bruksvilkåret er derfor oppfylt.

37.6.2.3 Godtrovilkåret

NL (1687) 5-5-3 stilte ikke opp et uttrykkelig krav om aktsom god tro. Høyesterett har imidlertid gjennom en gradvis utvikling i rettspraksis fra og med 1840-tallet innfortolket et slikt krav.[27] Kravet innebærer at hevderen må ha opptrådt «*forsvarleg og heiderleg*».[28]

Spørsmålet er derfor om Piera Persen Anthi (1869–1956) og hans etterkommere har opptrådt forsvarlig og hederlig ut fra forholdene i Tana. Som det er redegjort for i punkt 8.5, har det i Tana vært en langvarig tradisjon at familier satt opp gammer i utmark der de drev utmarkshøsting. Dette har også FeFo påpekt i den uttalelsen som er gjengitt i punkt 37.4.1.

Det er derfor neppe noen tvil om at Piera Persen Anthi satte opp gammen i aktsom god tro om at han hadde rett til dette, og at han og sønnene også var i aktsom god tro om at de kunne ha gammen stående på gammeplassen ved Látnajávri og bruke den i forbindelse med utmarkshøsting. Det er heller ikke noen holdepunkter for at det i løpet av hevdsperioden skjedde noe som var egnet til å frata Anthi-familien dens gode tro.

Godtrokravet er derfor oppfylt når det gjelder en bruksrett til gammeplassen som gir rett til å ha stående og bruke en gamme ved Látnajávri. Det forholdet at Nils Oskar Anthi i 1984 søkte om og fikk festekontrakt for gammeplassen er uten betydning for vurderingen.

Kommisjonen har lagt til grunn at Piera Persen Anthi førte opp gammen tidlig på 1900-tallet, jf. punkt 37.6.2.1, og at gammeplassen etter dette var i kontinuerlig bruk i god tro. Hevdservervet var dermed fullført på 1920-tallet, og i alle fall flere år før andre verdenskrig. Søknaden om feste ble dermed sendt inn 50–60 år etter fullført hevdserverv, og var trolig et utslag av at Nils Oskar Anthi ønsket å formalisere den retten han mente at familien hadde opparbeidet. Dette fremgår blant annet av hans uttalelser i rettighetsmeldingen og på høringsmøtet om at han fikk festekontrakten «*på grunnlag av alders tids bruk*», jf. punkt 37.3.

Kommisjonen legger etter dette til grunn at vilkårene for erverv av en bruksrett som omfatter det å ha og bruke gammen ved Látnajávri i forbindelse med utmarkshøsting er oppfylt. Det er ikke aktuelt å vurdere om gammeretten er bortfalt. Riktignok har Nils Oskar Anthi opplyst at gammen ble stående «*noen år og forfalt*» og at den på et tidspunkt var i «*ganske elendig*» forfatning, jf. punkt 37.3. Kommisjonen har imidlertid lagt til grunn at gammen fortsatt var i brukbar stand på 1960-tallet. Selv om den etter dette forfalt, kan forfallet ikke ha kommet så langt og ikke-bruken kan ikke ha vedvart så lenge at retten hadde bortfalt da Nils Oskar Anthi i 1984 søkte om festekontrakt for gammeplassen.

37.6.3 Ferdselsrett til Látnajávri

(1.) Kommisjonen har i punkt 8.6, jf. punkt 8.6.2.5, konkludert med at befolkningen i Tana kommune med grunnlag i alders tids bruk har opparbeidet en rett til ferdsel i utmark i forbindelse med tradisjonell utmarkshøsting langs tradisjonelle ferdselsårer, og at grunneieren ikke kan motsette seg at retten utøves. Ferdselsretten omfatter også motorisert ferdsel, men for å utøve slik ferdsel må det i de tilfellene regelverket krever det, søkes om dispensasjon fra forbudet mot motorferdsel i utmark. Se blant annet lov om motorferdsel i utmark og vassdrag (motorferdselloven) 19. juni 2026 nr. 53 § 40 som ikke var trådt i kraft da rapporten gikk i trykken, og tidligere lov 10. juni 1977 nr. 86 § 6.

26 NIKU Oppdragsrapport 39/2017 s. 290.
27 Se blant annet Rt. 1844 s. 273 (Ihlsvigen), Rt. 1860 s. 243 (Søndre Oulie) og Rt. 1873 s. 463 (Myhren).
28 Sivillovbokutvalet, *Rådsegn 6 Om hevd*, 1961 s. 10–11.

Denne retten har også de av Nils Oskar Anthis etterkommere som bor i Tana andel i. Spørsmålet er derfor om de ved den ferdselen de og deres rettsforgjengere har utøvd til og fra Miennajávrrit har opparbeidet en ferdselsrett som går ut over den alminnelige retten.

(2.) Ved vurderingen av ferdselsretten tar kommisjonen som nevnt i punkt 37.6.1, utgangspunkt hevdslova av 1966. Etter § 8 første ledd er tidsvilkåret for hevd av ferdselsrett 50 år, men 20 år dersom ferdselen har vist seg «*av ei fast tilstelling*», for eksempel en (delvis) opparbeidet trasé, eller det gjelder «*naudsynt veg*». En vei vil typisk være «*naudsynt*» dersom den er nødvendig for å komme til hevderens eiendom, mens en snarvei normalt ikke vil være «*naudsynt*».[29]

Nils Oskar Anthi har opplyst at han pleier å kjøre etter «*disp-løypen*» til Njirranjávri, og at det derfra er 200–250 meter til gammen ved Látnajávri. Langs traseen var det tidligere en hestekjerrevei. Senere har de brukt traktor og ATV, jf. punkt 37.3. Dokumentene fra Tana kommune viser at han har fått dispensasjon til motorferdsel både sommer og vinter fra munningen av Lákšjohka til Látnajávri. Formålet med ferdselen var å transportere utstyr til vedlikehold av gammen, og å drive jakt, fiske og bærplukking, jf. punkt 37.5.2.

Dispensasjonene gjelder årene 2009–2024, men kommisjonen anser det sannsynlig at ferdselen før 2009 hadde samme formål. Ferdselen har vært nødvendig for å komme seg fra bygda til Látnajávri. Selv om det er teoretisk mulig å bruke alternative atkomstveier, ville det gi liten mening å bruke atkomstveier som ikke er opparbeidet. Kommisjonen legger derfor til grunn saken gjelder «*naudsynt veg*», og at tidsvilkåret er 20 år. Det er derfor unødvendig å vurdere om traseen er opparbeidet på en måte som gjør at den må anses som en «*fast tilstelling*».

Kommisjonen legger videre til grunn at Anthi familien har brukt traseen både etter at gammen ble restaurert/gjenoppbygget og festekontrakten ble inngått i 1984, og i perioden fra tidlig på 1900-tallet og frem til ut på 1960-tallet. Tidsvilkåret er derfor oppfylt.

(3.) Det følger av hevdslova § 7 at hevderen for å opparbeide bruksrett må ha brukt tingen «*som om han var bruksrettshavar*». Det innebærer at brukens innhold og omfang må tilsvare den bruken innehaveren av en bruksrett i et tilsvarende område ville ha utøvd, jf. punkt 6.3.2.2.

Nils Oskar Anthi opplyste at familien ferdes med traktor fra og med 1957, jf. punkt 37.3. Senere har Anthi-familien, som også dokumentasjonen fra Tana kommune viser, gått over til å bruke ATV om sommeren og snøskuter om vinteren. Opplysningene om kommunens dispensasjoner til motorferdsel viser at han i perioden 2009–2024 fikk innvilget i overkant av ti årlige turer med snøskuter om vinteren, og mellom tre og fem turer årlig med ATV i perioden fra 2010 til og med 2019, og fra og med 2020 «*v/behov*», jf. punkt 37.5.2.

Kommisjonen anser det sannsynlig at Anthi-familien har ferdes minst like intensivt før 2009, fordi familien i denne perioden drev til dels omfattende utmarkshøsting ved Látnajávri, jf. punkt 37.3. Sett i lys av hvilke fremkomstmidler familien har brukt, og at ferdselen har blitt utøvd i forbindelse med livsopphold (birgejupmi), legger kommisjonen til grunn at ferdselen i full hevdstid har gått ut over rammene i friluftsloven § 2. Det er imidlertid ingen holdepunkter for at Anthi-familiens ferdsel har gått ut over det som var vanlig for bygdefolk i Sirma-området.

Som nevnt i punkt 36.6.4, opplyser NIKU at flere informanter i Tana forteller at mange av «*de gamle stiene ble omgjort til kjøreveier*» der folk først kjørte med okse, så hest, så traktor og i dag ATV, og at de nå bruker snøskuter om vinteren, mens de tidligere brukte hest og slede. Om ferdselsveiene i Sirma opplyser de sakkyndige at det er stor «*kontinuitet*», og at den lokale rettsoppfatningen er at alle «*har samme rett til motorferdsel i områdene, selv om en familie har hatt brukstradisjoner i området*».[30] Anthi-familiens ferdsel og bruk av transportmidler skiller seg dermed ikke ut fra det som har vært vanlig i Sirma. Dette innebærer at de av familiens medlemmer som er bosatt i Sirma og omegn har andel i en lokal kollektiv ferdselsrett som tilligger bygdefolket i dette området, med det innholdet som er angitt i punkt 8.6.2.4, men ingen særrett ut over dette. Se også kommisjonens vurderinger i punkt 34.6.4, 35.6.4 og 36.6.4.

37.6.4 Oppsummerende konklusjon

Nils Oskar Anthi med etterkommere har med grunnlag i hevd opparbeidet rett til å ha stående og bruke gammen på gnr. 9, bnr. 1, fnr. 3 ved Látnajávri i forbindelse med utmarkshøsting. Se figur 37. Han og etterkommerne har så lenge de er bosatt i Tana kommune, også andel i den generelle gammeretten som gjelder for kommunens innbyggere. Se punkt 8.5.4.7.

Videre har de, så lenge de er bosatt i Sirma og omegn, andel i den kollektive ferdselsretten som gjelder for befolkningen i området, og som blant annet gir rett til ferdsel langs tradisjonelle ferdselsårer i utmark, inkludert ferdselsåren fra Lákšjohka-munningen til gammen ved Látnajávri. Retten omfatter også motorisert ferdsel, men bare i forbindelse med tradisjonell utmarkshøsting (birgejupmi) og ferdsel til og fra gammen ved Látnajávri, og den må utøves innenfor alminnelige offentligrettslige rammer. Se punkt 8.6.2.4.

29 Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2, utg. (2025) s. 2005 s. 356.

30 NIKU Oppdragsrapport 39/2017 s- 234 (Sirma) og s. 284 (Tana generelt).

38. HANS TERJE JOHNSEN M.FL.

38.1 Hva saken gjelder

Saken gjelder eiendomsrett til en gammeplass ved Sámbberjohka nord for Ciikojohka i Tana, vel 6 kilometer nordvest for Båteng. Se kartfigur 38. Det området der gammeplassen ligger, er omfattet av rettighetsmeldingene fremsatt av Tana kommune og Sohpar (begge behandlet i kapittel 8), Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš (kapittel 9), Badje-Deanu siida (kapittel 13), Sámiid meahcit (kapittel 15), Polmak bygdelag (kapittel 16), Samer på finsk side av riksgrensen (kapittel 26) og Etterkommere av Johan Johansen Wigelius (kapittel 39).

Rettighetsmeldingen er signert av Hans Terje Johnsen og datert 27. januar 2014 (jnr. 14/300-1). Ved brev 14. mars 2014 underrettet kommisjonen ham om at meldingen var mottatt (jnr. 14/300-2). Rettighetsmeldingen ble behandlet på kommisjonens høringsmøte 14. mars 2019 (jnr. 14/300-5 og 14/294-30). Hans Terje Johnsen oversendte enkelte tilleggsopplysninger 26. september 2023 (jnr. 14/300-11).

Kommisjonen henvendte seg 19. september 2023 og 2. november 2023 til Finnmarkseiendommen (FeFo) (jnr. 14/300-10 og 14/300-12) med spørsmål om få tilsendt arkivmateriale. FeFo oversendte 6. november 2023 (jnr. 14/300-13) opplysninger om saksbehandling av søknad om gammeerklæring og restaurering av gammen ved Sámbberjohka, og har 27. april 2024 oversendt et notat med en del generelle synspunkter på retten til å ha og oppføre gammer i Finnmark (jnr. 14/294-69).

Olaf Trygve Hansen (Hánssa-Jon Uvllá) (1926–2021) har i intervju 7. juni 2013 gitt enkelte opplysninger om gammen ved Sámbberjohka (jnr. 15/895-28).

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš oversendte 18. juni 2023 en generell merknad til alle rettighetsmeldinger som gjelder områder innenfor distriktets vinterbeiteområde (jnr. 14/1434-38), deriblant meldingen fra Hans Terje Johnsen.

38.2 Nærmere om sakens bakgrunn

Klemet Johnsen Svart (Jovnna-Lemet) (1850–1929) og kona Elen Berith Larsdatter Vest (1869–1934) var bosatte i Båteng. Blant deres fem barn var Nils Hans Johnsen (Niljas-Hánsa) (1913–1994), som også var bosatt i Båteng. Nils Hans Johnsen var gift Elen Marit Joks (Elle-Máret) (1918–1995). De hadde barna Harald Johnsen (1942–1998), Hans Terje Johnsen (f. 1944) og Knut Johnsen (f. 1950).[1] De to sistnevnte har fremsatt kravet.

Ifølge Hans Terje Johnsen, jf. punkt 38.3.2, står også Kjell Magne Johnsen (f. 1979) bak rettighetsmeldingen. Kjell Magne Johnsen er oldebarnet til Klemet Johnsen Svart, og barnebarn av Klemets sønn, Lars Ole Johnsen (Lásse-Uvllá) (1907–2000).[2]

38.3 Bemerkninger fra Hans Terje Johnsen

38.3.1 Rettighetsmeldingen med vedlegg

Rettighetsmeldingen 27. januar 2014 gjelder «*kollektiv slektseiendomsrett*» til gammen ved Sámbberjohka, med grunnlag i alders tids bruk. Det er opplyst at gammen ble bygd på slutten av 1800-tallet av Klemet Johnsen Svart, og at familien har brukt den siden 1890-tallet i forbindelse med høsting av utmarkslåtter og snarefangst av ryper.[3]

Vedlagt rettighetsmeldingen fulgte en *søknad om gammeerklæring* for gammen ved Sámbberjohka sendt til Statskog SF ved jordsalgsjefen i Finnmark, 4. januar 2005. Her viser Hans Terje Johnsen til at familien brukte gammen i generasjoner «*til vanlig utmarksvirksomhet, også til utmarksslått*», og at han nå ønsker å reparere den. Han opplyser at gammen ble «*bygd opp av min bestefar*», Klemet Johnsen Svart (Jovnna-Lemet) (1850–1929), og «*senere av min far*», Nils Hans Johnsen (1913–1994). Av søknaden fremgår det at Hartvik

1 Aage Solbakk, *Tanadalen – slekter – historie*, 2001 s. 465–468.
2 Aage Solbakk, Op. cit., 2001 s. 187–188.
3 Hans Terje Johnsen, *Rettighetsmelding*, 27. januar 2014 (jnr. 14/300-1) s. 2–3.

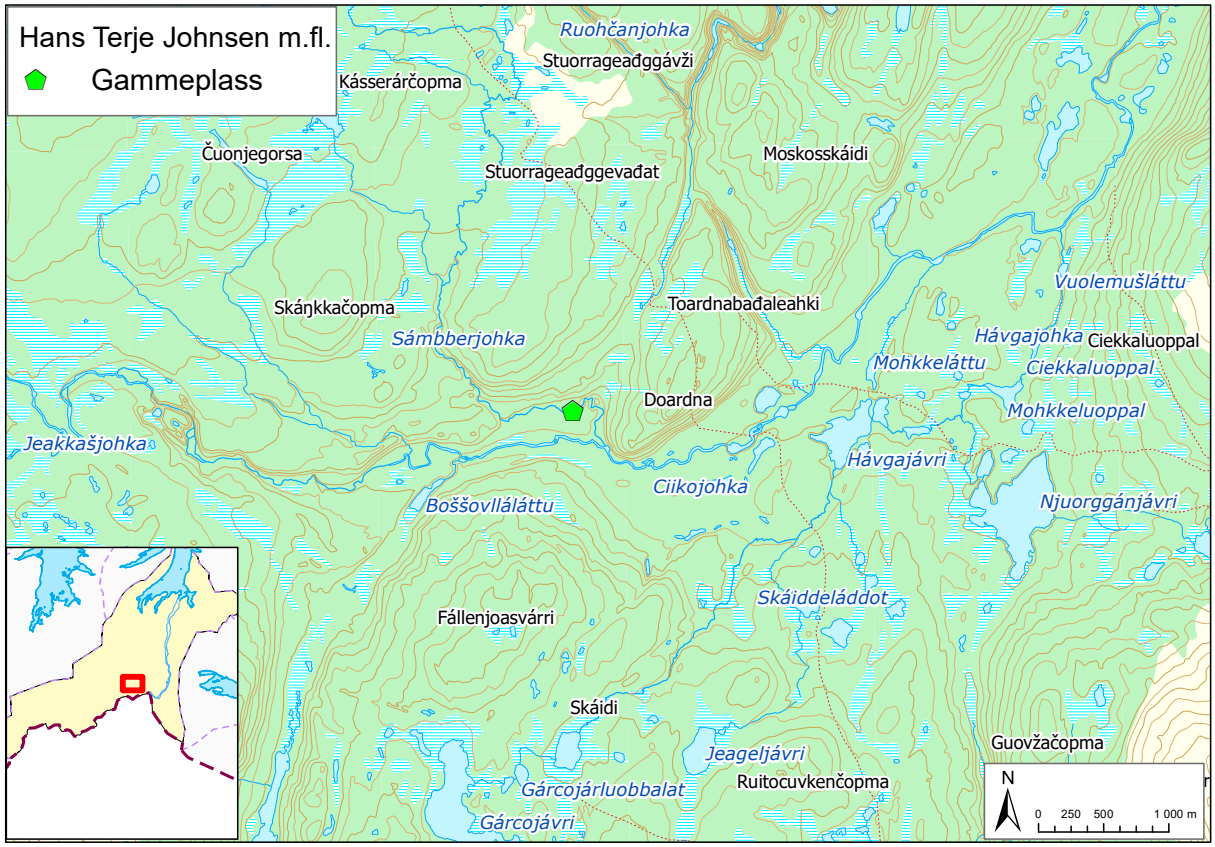

Figur 38

Frank Aslaksen (f. 1934), Ivar Hansen (Hánssa-Jon Ivvár) (1919–2011) og Olaf Trygve Hansen (Hánssa-Jon Uvllá (1926–2021) bekrefter disse opplysningene. I et vedlegg til søknaden er det opplyst at gammen ble bygd av «*vår oldefar*», John Hansson Svart (Hánás-Jovnna) (1812-ukjent dødsår).[4]

Vedlagt rettighetsmeldingen var også et *brev til FeFo 18. november 2013*, der Hans Terje Johnsen svarer på spørsmål stilt av FeFo i brev til ham 22. oktober 2013. Han opplyser at Klemet Johnsen Svart, ifølge Nils Hans Johnsen, bygde gammen i 1905, og at den i hovedsak har vært brukt i forbindelse med høsting av utmarkslåtter og fiske i Ciikojohka (Bikjeelva), men også til snarefangst av ryper om vinteren og vedhogst. Det fremgår videre at Nils Hans Johnsen brukte gammen fra 1938 til 1960-tallet, og at den var «*i brukbar stand i 1956*» da Hans Terje Johnsen og faren drev rypejakt der. Ellers viser Hans Terje Johnsen til at han ikke har gamle bilder av gammen, fordi familien ikke hadde fotoapparat på 1930, -40, og -50-tallet. Med henvisning til en befaring gjort av Statskog i februar 2006 skriver han at de selvsagt ikke fant «*gamme byggverk/rester av gamma*» når snødybden var rundt én meter.[5]

I et *brev til Hans Terje Johnsen 23. januar 2014* som også var vedlagt rettighetsmeldingen, opplyser FeFo med henvisning til et brev fra Hans Terje Johnsen 15. januar 2014, at Statskog oversendte saken til Tana kommune 28. februar 2005 «*som en søknad om tillatelse til nybygging av gamme etter plan- og bygningsloven*». Fordi Statskog ikke hadde mottatt svar fra kommunen, hadde de ikke kunnet fortsette sin behandling av saken.[6]

4 Hans Terje Johnsen, *Søknad om gammeerklæring*, 4. januar 2005, vedlegg til rettighetsmelding (jnr. 14/300-1).

5 Hans Terje Johnsen, *Brev til FeFo*, 18. november 2013, vedlegg til rettighetsmelding (jnr. 14/300-1).

6 Finnmarkseiendommen, Brev til Hans Terje Johnsen, 23. januar 2014, vedlegg til rettighetsmelding (jnr. 14/300-1).

38.3.2 Høringsmøtet (14. mars 2019)

På høringsmøtet 14. mars 2019 opplyste Hans Terje Johnsen at rettighetsmeldingen er fremmet av han og broren Knut Johnsen (f. 1950), og Kjell Magne Johnsen (f. 1979), på vegne av slekta som består av etterkommerne etter Johnsen-brødrenes oldefar John Hansson Svart (Hánás Jovnna) (1812-ukjent dødsår).[7] Han presiserte at kravet gjaldt eiendomsrett til gammeplassen ved Sámbberjohka, og korrigerte opplysningen om at oldefaren hadde satt opp gammen. Det var bestefaren, Klemet Johnsen Svart (1850–1929), som hadde gjort det.[8]

Hans Terje Johnsen sa at gammen trolig er bygd «*i 1890*» og at familien har hatt utmarkslåtter der og drevet rypefangst. Han har fremmet rettighetsmeldingen fordi han ikke fikk tillatelse av myndighetene til å «*bygge opp*» gammen. Etter søknadsprosessen med Statskog og Jordsalgskontoret har familien ikke «*gjort noe med saken, og ikke tør man å gjøre noe uten tillatelse*». Han fortalte at gammen var i bruk frem til 1960-tallet. Etter dette hadde de «*av og til*» brukt området ved gammen til høstjakt på ryper, og hatt kaffepauser på gammeplassen.[9]

På spørsmål om han hadde synspunkter på kravet fra Sirma bygdelag (kapittel 12) eller andre krav som var fremmet i området, svarte han: «*Nei, jeg har ingen bemerkninger til det. Jeg synes det er plass til oss alle. Dagens utmarksbrukere er jo ikke i utmarka hver dag*».[10]

38.4 Bemerkninger fra andre

38.4.1 Finnmarkseiendommen

Finnmarkseiendommen (FeFo) har oversendt arkivmateriale, jf. punkt 38.5.2, og har i brev til kommisjonen 27. april 2024 vist til at Finnmark har en «*svært langvarig tradisjon som knytter retten til gammer i utmarka til en konkret næringsutøvelse eller en ressursutnytting som høsting av multer, fisking, slåtter osv.*» Videre påpeker FeFo at gammene ikke kan likestilles med hytter, fordi de er bygd av naturlig materiale og krever vedlikehold for ikke å gå tilbake til naturen, og fordi gammene tradisjonelt har stått åpne slik at alle som hadde behov for det kunne bruke dem. Se ellers den nærmere omtalen av brevet i punkt 8.3.1.[11]

7 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 14. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 116 og 119.

8 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 14. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 116–117.

9 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 14. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 117–118.

10 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 14. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 118.

11 Finnmarkseiendommen, Brev til kommisjonen, 27. april 2024 (jnr. 14/294-69) s. 1.

38.4.2 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš har fremmet et krav som kommisjonen har behandlet i kapittel 9. Distriktet anfører i brev 18. juni 2023 at alle krav om «*kollektiv eiendomsrett, ferdselsrett og vetorett m.m.*» innenfor distriktets vinterbeiteområder, kan medføre en innsnevring av distriktets beitearealer om de skulle føre frem. Ifølge distriktet kan dette også gjelde kravet som gjelder rett til gammeplassen ved Sámbberjohka.[12]

38.4.3 Olaf Trygve Hansen

Olaf Trygve Hansen (Hánssa-Jon Uvllá) (1926–2021) sa i intervju 7. juni 2013 at det var få bolighus i Båteng da han var 4–5 år gammel, kun «*vårt*» hus, og huset til bestefarens bror, Klemet Johnsen Svart (1850–1929). I Olaf Trygve Hansens barndom var utmarka viktig for folk. Det var en «*uskreven lov*» som fordelte slåttene mellom husholdninger og familier. Slåtten ved Sámbberjohka-munningen tilhørte Klemet Johnsen Svarts familie. Ifølge Olaf Trygve Hansen hadde de forpaktning på slåtten og en stor torvgamme som de brukte under slåttearbeidet. Det var vanlig å sette opp gammene uten å spørre myndighetene om lov.[13]

38.5 Skriftlige kilder

38.5.1 Aage Solbakk

Historiker Aage Solbakk opplyser i to artikler fra 2019 og 2021 at Klemet Johnsen Svarts familie var bosatt i Hillagurra og Båteng, og blant annet drev elvefiske, innlandsfiske, jakt, rypefangst og slåttebruk.[14] Ifølge Solbakk hadde familien hadde utmarksslåtter ved Ciikojohka. Tidlig på 1900-tallet begynte andre familier å vise interesse for de samme slåttemarkene. For å unngå å miste slåttene, fordelte brødrene Hans Johnsen Svart (Jovnna Hánsa) (1846–1925) og Klemet Johnsen Svart (Jovnna Lemet) (1850–1929) slåttene seg imellom. Klemet beholdt området ved munningen av Sámbberjohka som renner ut i Ciikojohka. Han satte også opp en gamme ved Sámbberjohka der slåttene ble brukt frem til 1950-tallet.[15]

12 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš, *Innmeldte meldinger om mulige rettigheter Felt 7*, 18. Juni 2023, s. 1, sammenholdt med vedlegg «oversikt over rettighetsmeldinger» (jnr. 14/1434-28).

13 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Olaf Trygve Hansen*, 7. juni 2013 (jnr. 15/895-28) s. 1–2, 4–5 og 9–10.

14 Aage Solbakk, *Utviklingen av den elvesamiske bosettingen og næringslivet i øvre Tanadalen 1800–1970,* 2019 (jnr. 19/2232-4) s. 6–8, 11–13 og 17–18, og Aage Solbakk, *Polmak anneks – Polmak kommune. Bosetting og ressursutnytting etter 1751,* 2021 (jnr. 19/2232-16) s. 16–18, 25, 35–37 og 41.

15 Aage Solbakk, Op. cit., 2019 (jnr. 19/2232-4) s. 17–18.

38.5.2 Dokumenter mottatt fra FeFo

Som det fremgår av punkt 38.3.1, søkte Hans Terje Johnsen 4. januar 2005 om gammeerklæring for gammen ved Sámbberjohka. Noen av saksdokumentene var vedlagt rettighetsmeldingen, men en del dokumenter manglet. Kommisjonen har derfor innhentet arkivmateriale fra FeFo. Nedenfor følger en kronologisk gjennomgang av de viktigste dokumentene.

Hans Terje Johnsen, Knut Johnsen og Kjell Magne Johnsen søkte ved *brev 7. oktober 2013* FeFo om «*restaurering av eksisterende gamme ved Sámperjohka, vest for Ciikojohka (35 W 527995 7780740)*». De gjentar i all hovedsak de opplysningene som Hans Terje Johnsen ga om bruken av gammen i søknaden 4. januar 2005.[16]

I *brev 22. oktober 2013* viser FeFo til at fjelltjenesten i forbindelse med Hans Terje Johnsens søknad fra januar 2005 befarte området. Fjelltjenesten «*fant ikke noe byggverk der, og anførte at byggverket antakelig hadde sunket sammen*». Brevet opplyser videre at saken 28. februar 2005 ble oversendt til Tana kommune som en søknad om «*tillatelse til nybygging av gamme etter plan- og bygningsloven*», men «*FeFo kan ikke se å ha mottatt svar fra Tana kommune eller Hans Terje Johnsen etter dette*». FeFo viser videre til gjeldende retningslinjer for behandling av eksisterende kontraktsløse byggverk i utmark, og ber om mer utfyllende opplysninger om gammen før saken kan tas til behandling, blant annet om når den først ble bygd, når den har vært gjenoppbygd/restaurert og om dokumentasjon i form av bilder.[17]

Med henvisning til Hans Terje Johnsens brev av 18. november 2013, jf. punkt 38.3.1, skriver FeFo i brev til Johnsen *27. november 2013* at de oppfatter saken slik at den gjelder «*en nedfalt gamme som ikke lengre kan nyttes til sitt formål*», men at saken kan behandles som en søknad om «*oppføring av en ny gamme på samme sted som tidligere gamme*».[18]

I brev til Hans Terje Johnsen 23. januar 2014, som også var vedlagt rettighetsmeldingen, jf. punkt 38.3.1, opplyser FeFo at de vil befare området før de tar videre stilling til saken.[19]

Ved brev til Hans Terje Johnsen og Knut Johnsen 27. mai 2014 opplyser FeFo at de vil starte behandlingen av saken så snart de har innbetalt saksbehandlingsgebyr på kr. 2790.[20]

Bjørn Hugo Kristoffersen opplyser i *epost 29. oktober 2014* til FeFo, at han hadde befart gammeplassen 28. oktober 2014. Med henvisning til seks vedlagte fotografier skriver han at «*det har stått en gamme på oppgitte posisjon*» med utvendige mål på «*ca 4,5x4,5 meter*».[21]

4. november 2014 opplyste FeFo Hans Terje Johnsen og Knut Johnsen at saken var avsluttet på grunn av manglende betaling av saksbehandlingsgebyr.[22]

38.6 Kommisjonens vurderinger

38.6.1 Innledning

Saken gjelder eiendomsrett til gammeplass ved Sámbberjohka og er fremmet på vegne av etterkommerne til John Hansson Svart (1812-ukjent dødsår), jf. punkt 38.3.2.

Hans Terje Johnsens opplysninger om når gammen ble satt opp er noe sprikende. I brev til FeFo 18. november 2013 opplyser han at hans bestefar Klemet Johnsen Svart (1850–1929) bygde gammen i 1905. På høringsmøtet 14. mars 2019 sa Hans Terje Johnsen at bestefaren bygde gammen i 1890, jf. punkt 38.3.1 og 38.3.2. Det er også usikkert hvor lenge gammen var i bruk og når den var falt ned, men sakens opplysninger tyder på at den i alle fall sto oppført til noen år ut på 1960-tallet. Med en mulig brukstid fra 1890 til midten av 1960-tallet, samtidig som gammen vil ha stått også en del år etter at bruken av den tok slutt, kunne det være aktuelt å vurdere spørsmålet om rett til gammeplass etter reglene om alders tids bruk slik som anført i rettighetsmeldingen, eller etter reglene om hevd.

De i punkt 38.5.2 omtalte fotografiene fra befaringen av gammeplassen i 2014, viser imidlertid at gammen har falt ned for relativt mange år siden. Det er derfor grunn til å starte med spørsmålet om den manglende bruken og det manglende vedlikeholdet av gammen har gjort at en eventuell eiendomsrett (eller annen form for rett) til gammeplassen har falt bort.

38.6.2 Gammeplassen ved Sámbberjohka

I utgangspunktet fører ikke ren passivitet til at tinglige rettigheter går tapt. At eiendomsrett ikke går tapt alene ved ikke-bruk «*regnes blant de sikreste av alle rettssetninger*».[23] Rettspraksis viser imidlertid at rettighetsbortfall kan være aktuelt dersom eieren av et byggverk i utmark har latt

16 Hans Terje Johnsen m.fl., *Søknad om restaurering av gamme*, 7. oktober 2013 (jnr. 14/300-13, vedlegg s. 1).

17 Finnmarkseiendommen, *Brev til Hans Terje Johnsen m.fl.*, 22. oktober 2013 (jnr. 14/300-13, vedlegg s. 6).

18 Finnmarkseiendommen, *Brev til Hans Terje Johnsen*, 27. november 2013 (jnr. 14/300-13, vedlegg s. 9).

19 Finnmarkseiendommen, *Brev til Hans Terje Johnsen*, 23. januar 2014 (jnr. 14/300-13, vedlegg s. 12).

20 Finnmarkseiendommen, *Brev til Hans Terje og Knut Johnsen*, 27. mai 2014 (jnr. 14/300-13, vedlegg s. 13).

21 Bjørn Hugo Kristoffersen, *E-post til FeFo*, 29. oktober 2014 (jnr. 14/300-13, vedlegg s. 20–26).

22 Finnmarkseiendommen, *Brev til Hans Terje og Knut Johnsen*, 4. november 2014 (jnr. 14/300-13, vedlegg s. 27).

23 Carl Jacob Arnholm, *Passivitetsvirkninger,* 1932, s. 76–77. Se også Borgar Høgetveit Berg, *Hevd,* 2. utg. (2025) s. 58.

byggverket forfalle, og med det signalisert at vedkommende ikke lenger trenger byggverket.

I dommen inntatt i Rt. 1948 s. 538 (Eidfjord) var det spørsmål om eierne av jakt- og fiskehytter oppført i Eidfjord statsallmenning før ikrafttredelsen av fjelloven av 12. mars 1920 hadde rett til å la byggverkene bli stående uten å måtte betale festeavgift. Til dette spørsmålet uttalte førstvoterende med støtte fra sakens øvrige fire dommere:[24]

> «Etter min mening må eierne av de hytter og buer som står der fra før fjell-loven fremdeles ha rett til å ha dem stående – og til å vedlikeholde dem – uten at det er nødvendig å ordne tomtefeste og uten at det skal svares avgift. Det kan her bli en viss tvil om hvilke hytter som fremdeles er i bruk og hvilke som er så forfalne at de må ansees oppgitt, men dette må bli å løse etter omstendighetene i det enkelte tilfelle.»

Prinsippet om at en rettighet kan falle bort dersom det objektet retten gjelder «*må ansees oppgitt*» ble videreført i Rt. 1986 s. 148 der det var spørsmål om en rett til å vedlikeholde en gammel steinbu i Ullensvang statsallmenning var bortfalt. Flertallet (fire dommere) vektla blant annet at «*taket var falt sammen*» på begynnelsen av 1960-tallet og at eieren hadde utvist «*manglende interesse*».[25] Mindretallet (en dommer) begrunnet resultatet med at steinbua måtte anses som ulovlig fordi den i 1980 var blitt betydelig utvidet sammenliknet med den opprinnelige bua som vedlikeholdsretten gjaldt for. Til spørsmålet om rettighetsbortfall bemerket mindretallet at så lenge steinbua «*kunne brukes*» var retten ikke oppgitt, og at eieren etter at bua forfalt, måtte ha «*rommelig tid på å bestemme seg for om han ville sette den i stand igjen.*»[26]

Spørsmålet etter dette blir om manglende bruk av gammeplassen ved Sámbberjohka sammenholdt med gammens fysiske tilstand har gjort av en eventuell rett har falt bort.

Som nevnt i punkt 38.6.1, har Hans Terje Johnsen både oppgitt 1890 og 1905 som byggeår for gammen. Han har opplyst at bestefaren, Klemet Johnsen Svart (1850–1929) satte opp gammen, og at faren, Nils Hans Johnsen (1913–1994) brukte den fra 1938 til 1960-tallet, og at den var «*i brukbar stand*» i 1956 da Hans Terje var der med faren, jf. punkt 38.3.1. På høringsmøtet 14. mars 2019 sa han at gammen ble brukt frem til 1960-tallet, og at de etter dette hadde tatt kaffepauser på gammeplassen når de drev rypejakt i området, jf. punkt 38.3.2. Sakens øvrige opplysninger underbygger at familien hadde en gamme ved Sámbberjohka der de blant annet hadde utmarkslåtter, men gir lite informasjon om i hvilken tidsperiode bruken foregikk, bortsett fra at Aage Solbakk opplyser at slåttebruken pågikk frem til 1950-tallet, jf. punkt 38.5.1.

Kommisjonen legger etter dette til grunn at gammebruk tok slutt på 1960-tallet, og at gammen ikke har vært vedlikeholdt etter dette.

Det foreligger ingen konkrete opplysninger om hvor lang tid det tok fra vedlikeholdet tok slutt til den falt ned, men John Aslak Johansen sa i intervju 15. januar 2024 at en gamme som regel står omtrent i 15 år.[27] Viktor Trosten sa i intervju 16. november 2023 at man må regne med at en gamme står oppreist mellom 20 og 30 år.[28] Disse opplysningene er generelle, men peker i retning av at gammen ved Sámbberjohka falt ned mellom 15 og 30 år etter 1960-tallet.

Når det ellers gjelder gammens fysiske tilstand, opplyser FeFo i brev til Hans Terje Johnsen 22. oktober 2013 at Fjelltjenesten ikke fant noe byggverk på stedet under befaringen vinteren 2005, og «*anførte at byggverket antakelig hadde sunket sammen*», jf. punkt 38.5.2. Til dette bemerker Hans Terje Johnsen i tilsvar 18. november 2013 at de selvsagt ikke fant spor etter «*gamme byggverk/rester av gamma*» når snødybden var rundt én meter, jf. punkt 38.3.1.

Fotografiene fra befaringen av gammeplassen 28. oktober 2014, jf. punkt 38.5.2, viser at det er vanskelig for et utrenet øye å se spor av gammeplassen, men av e-post til FeFo 29. oktober 2014 fremgår det at det har vært en gamme på rundt 20 m^2 på stedet (4,5x4,5 meter).

Kommisjonen anser det etter dette sannsynliggjort at gammen som følge av manglende bruk og vedlikehold siden 1960-tallet, må ha falt ned relativt lang tid før befaringene i 2005 og 2014, og at nedfallet i alle fall må ha vært et faktum på 1980-tallet. Da Hans Terje Johnsen i 2005 søkte Statskog SF om gammeerklæring for gammen hadde det dermed gått rundt 40 år siden familien sluttet å bruke og vedlikeholde gammen, og rundt 20 år siden gammen var falt ned. Da han i 2014 reiste saken for kommisjonen hadde det gått rundt 50 år siden bruken og vedlikeholdet tok slutt, og om lag 30 år siden gammen var falt ned.

Etter en samlet vurdering legger kommisjonen derfor til grunn at manglende bruk og vedlikehold av gammen siden 1960-tallet, sammenholdt med gammens fysiske tilstand ut over 1970- og 80-tallet, har medført at en eventuell eiendomsrett eller annen form for rett til gammeplassen i dag har falt bort. Se også kommisjonen sammenfallende vurderinger av relativt likeartede gammesaker i Tana, blant annet i kapittel 41, 42, 43, 45, 46 og 49.

24 Rt. 1948 s. 533 (Eidfjord) på s. 536.
25 Rt. 1986 s. 148 (Ullensvang) på s. 151.
26 Rt. 1986 s. 148 (Ullensvang) på s. 152–153.
27 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med John Aslak Johansen*, 15. januar 2024 (jnr. 19/1149-11) s. 7.
28 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Viktor Trosten*, 16. november 2023 (jnr. 22/2148-20) s. 10.

Det er etter dette ikke nødvendig for kommisjonen å vurdere om det på et tidligere tidspunkt har vært opparbeidet en eiendomsrett eller annen form for rett til gammeplassen.

38.6.3 Konklusjon

En eventuell eiendomsrett til gammeplassen ved Sámbberjohka med tilhørende rett til å gjenreise en gamme der, har falt bort på grunn av manglende bruk og vedlikehold av den tidligere gammen i en periode på rundt 40 år før spørsmålet om gjenreising av gammen ble tatt opp med Finnmark Jordsalgskontor i 2005 og rundt 50 år før saken ble reist for kommisjonen i 2014.

I punkt 8.5 har imidlertid kommisjonen lagt til grunn at Tana kommunes innbyggere har en kollektiv gammerett. Se punkt 8.5.4.7. De av etterkommerne etter Hans Terje Johnsens oldefar, John Hansson Svart, som er bosatt i Tana kommune har andel i retten.

39. ETTERKOMMERE AV JOHAN JOHANSEN WIGELIUS

39.1 Hva saken gjelder

Saken gjelder bruksrett i et område på snaut 270 km^2 nord for Fanasgieddi (Båteng) og rett til å føre opp en gamme i kravsområdet ved Alloaivvit. Se kartet i figur 39.

Kravsområdet overlappes av rettighetsmeldingene fra Tana kommune og Sohpar (begge behandlet i kapittel 8), Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš (kapittel 9), Sirpmá gilisearvi (kapittel 12), Badje-Deanu siida (kapittel 13), Sámiid meahcit (kapittel 15), Polmak bygdelag (kapittel 16), Bygdefolket i Vestre Seida (kapittel 21), Samer på finsk side av riksgrensen (kapittel 26), Familien Helander (kapittel 31), Eli og Ragnhild Rajala Lautz (kapittel 32), Hans Terje Johnsen (kapittel 38), Ole Nilsen Vuolabs etterkommere (kapittel 44), John Aslak Johansen og etterkommere av Hans Ole P. Varsi (kapittel 45) og Etterkommere av Nils A. Hansen og Ellen K. Hansen (kapittel 48).

Rettighetsmeldingen er datert 2. juni 2015 (jnr. 15/754-1). Kommisjonen bekreftet ved brev 5. juni 2015 å ha mottatt meldingen (jnr. 15/754-2), og mottok 15. oktober 2015 en oversikt over Wigelius-slektas 12 gammetufter i kravsområdet (jnr. 15/754-3). Ved brev 10. januar 2017 innkalte kommisjonen Eldor Andreas Wigelius til bevissikringsintervju (jnr. 15/754-4). Intervjuet kunne ikke gjennomføres, men han er intervjuet av Norsk Institutt for kulturminneforskning (NIKU) 2. juni 2015 (jnr. 14/295-25, informant 9). Ved e-post 9. oktober 2018 (jnr. 15/754-5) ble kravet justert til et familiekrav fra etterkommere av Johan Johansen Wigelius, med Ottar Wigelius som kontaktperson (jnr. 15/754-5). Ottar og Reidar Wigelius avga partsforklaring på kommisjonens høringsmøte 14. mars 2019 (jnr. 14/294-30 s. 94–115).

Ottar Wigelius ga også opplysninger i intervju 16. februar 2024 (jnr. 15/754-16) og overleverte dokumenter angående familiens gamme ved Soavveloaivi (jnr. 15/754-17). Han presiserte 1. mars 2024 at Soavveloaivi-gammen ikke omfattes av rettighetsmeldingen, og at gammekravet bare gjelder familiens gammeplass ved Alloaivvit (jnr. 15/754-19). Han informerte i telefonsamtale 7. mars 2024 om at når han i intervjuet 16. februar 2024 omtaler *«Lánjasčomat-gammeplassen»*, mener han *«Alloaivvit-gammeplassen»* (jnr. 15/754-21).

Bruken av områder som omfattes av rettighetsmeldingen er omtalt i kommisjonens intervjuer med Olaf Trygve Hansen (Hánssa Jon Uvllá) 7. juni 2013 (jnr. 15/895-28), Klemet Guttorm (Ánddir Lemet) 26. juni 2014 (jnr. 15/895-14), Nils Ole Nilsen 9. september 2013 (jnr. 15/895-10) og Nils Anders Nilsen Varsi (Biret-Niljas Niljas Ánde) 26. februar 2020 (jnr. 15/928-6). Bruken av områdene er også omtalt på kommisjonens høringsmøte 6.–7. november 2019 (jnr. 14/294-36), og i Norsk Institutt for kulturminneforskning (NIKU) sin sakkyndige feltutredning.[1]

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš har i brev 18. juni 2023 gitt en generell merknad til alle rettighetsmeldinger som gjelder områder innenfor distriktets vinterbeiteområder (jnr. 14/1434-38), deriblant meldingen fra etterkommere av Johan Johansen Wigelius.

Ved brev 1. mars 2024 (jnr. 15/754-18) anmodet kommisjonen Finnmarkseiendommen (FeFo) om å oversende festekontrakter og andre dokumenter med tilknytning til Wigelius-familiens to gammeplasser (gnr. 9, bnr. 1, fnr. 4 og gnr. 10, bnr. 1, fnr. 35). FeFo oversendte de etterspurte dokumentene 7. mars 2024 (jnr. 15/754-20), og har 27. april 2024 oversendt et notat med generelle synspunkter på retten til å ha og oppføre gammer i Finnmark (jnr. 14/294-69).

Juhán Niillas Wigelius er sønnesønn av Johan Johansen Wigelius, og ansatt som språkmedarbeider i kommisjonens sekretariat. Han har ikke deltatt i eller bidratt til utredningen av rettighetsmeldingen fra Johan Johansen Wigelius' etterkommere.

39.2 Nærmere om sakens bakgrunn

Johan Johansen Wigelius (Uhca-Juhán) (1897–1984) og hans etterkommere tilhører Biggi/ Wigelius-slekta. Johan Johansen Wigelius besteforeldre, Per Persson Wigelius (Erkke-Piera) (1834–1873) og Berith Larsdatter (Lásse-Biret) (1842–1931), var bosatt i Horbmá (Horma) i Tana. Deres nest eldste sønn, Johan Persen Wigelius (Biret-Juhán) (1871–1931), var to år

1 NIKU, Oppdragsrapport 39/2017 punkt 6.2.3 (s. 237-243).

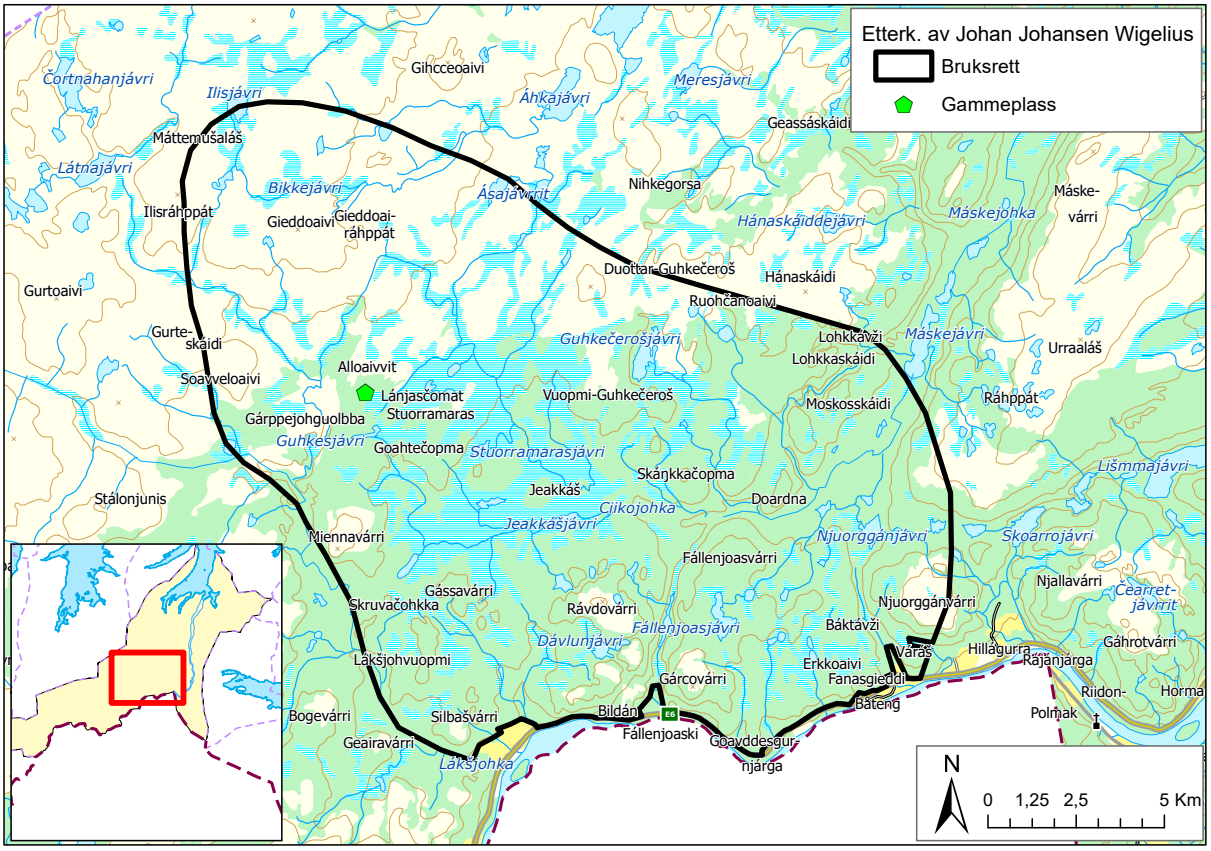

Figur 39

gammel da faren døde, og kom som pleiebarn til Hans Johnsen Svart (Jovnna-Hánsa (1846–1925) i Fanasgieddi (Båteng) en gang mellom 1873 og 1885. I folketellingen i 1885 er han registrert i Hans Johnsen Svarts husholdning. I 1894 giftet Johan Persen Wigelius seg med Marie Kathrine Persdatter Holm (Holmma Káre) (1872–1949). De fikk blant annet sønnen, Johan Johansen Wigelius, som var ett av flere av deres barn som ble boende i Fanasgieddi.[2]

Johan Johansen Wigelius var gift med Elen (Eriksen) Wigelius (1916–1977). De hadde barna Else Marie (f. 1940), Eldor Andreas (1942–2018), Eilif (1943–1945), Reidar (f. 1945), Hans Oskar (f. 1947), Ida Kristine (f. 1948), John Gunnar (1949–1949), Leif Gunnar (1951–2019) og Ottar (f. 1953). Ifølge folkeregisteret har barna til Johan og Elen Wigelius til sammen 18 barn født mellom 1968 og 1999, og 29 barnebarn født mellom 1997 og 2025.

2 Aage Solbakk, *Tanadalen, slekter historie*, 2001 s. 1021–1028. Se også s. 468.

39.3 Bemerkninger fra etterkommere av Johan Johansen Wigelius

39.3.1 Bruksrettskravet

Området for bruksrettskravet beskrives i rettighetsmeldingen 2. juni 2015 på følgende måte: «*Gárppejohka/Gieddeoaivi/Stuorramaras/Jeakkaš/Ciikojohka/Njuorggánvárri*». Meldingen opplyser at Johan Persen Wigelius (Biret-Juhán) (1871–1931) som var far til Johan Johansen Wigelius (Uhca-Juhán) (1897–1984), brukte områdene blant annet til fangst, jakt, fiske, bærplukking, vedhogst og slåtter, og at Johan Johansen Wigelius sine etterkommere har videreført bruken. Ifølge meldingen har Wigelius-slekta brukt kravsområdet i flere generasjoner, og «*det er blitt fortalt at dette området tilhørte vår slekt*». Det er anført at «*ingen andre*» kan vise til like utstrakt og langvarig bruk av kravsområdet som Wigelius-slekta, og at deres bruksrettigheter i området må likestilles med rettighetene til reindriften, som også har brukt

kravsområdet. Det har imidlertid «*aldri vært noe konflikt*» mellom reindriftssamene og de fastboende i området.[3]

Ifølge rettighetsmeldingen viser også de mange gammetomtene i området at det har blitt brukt av Biggi/Wigeliusslekta. Familiens gammer i kravsområdet ble bygd av Johan Persen Wigelius (Biret-Juhán) (1871–1931), Johan Johansen Wigelius (Uhca-Juhán) (1897–1984) og av Johans brødre og sønner. Meldingen opplyser at slekta fortsatt har to gammer som de vedlikeholder, og varsler at de vil ettersende dokumentasjon om de tidligere gammene.[4] Slik informasjon ble oversendt *15. oktober 2015*, i form av en beskrivelse og bilder av i alt 12 gammetufter i kravsområdet.[5]

På *høringsmøtet 14. mars 2019* forklarte brødrene Reidar Wigelius (f. 1945) og Ottar Wigelius (f. 1953) at slekta i lang tid har høstet utmarksressurser i kravsområdet og blant annet drev jakt, fangst, multeplukking og fiske. Ottar Wigelius sa at deres far, Johan Johansen Wigelius (Uhca-Juhán) (1897–1984), og alle deres onkler drev med «*all slags høsting innenfor [kravområdet]*», og at det var deres bestefar, Johan Persen Wigelius (Biret-Juhán) (1871–1931), som etablerte familiens bruk i kravsområdet.[6]

Reidar Wigelius fortalte at familien brukte Moskosávži i forbindelse med fiske og multeplukking. Han sa at de blant annet har fisket i Máskejávri, Moskosávži og Ciikojohka, og plukket multer på Moskosskáidi og Hánaskáidi. Ottar Wigelius fortalte at faren hadde seks søsken, og at de «*jakta, fangsta og fiska i hele det området som er avmerket. Utmarksbruken var ikke bare å fiske med garn, men omfattet all slags jakt og fangst; både rev- og rypejakt, og de brukte til og med å jakte på røyskatt slik at de kunne selge skinnet*».[7]

Ottar Wigelius sa at han ikke har hørt «*at noen andre enn vår slekt*» hadde gammer «*i hele det [området] som er tegnet inn de [på kartet]. Det var en gamme, jeg tror det var Terje Johnsens [gamme] i Sámbberjohka.*» (se kapittel 38). Reidar Wigelius la til at «*avdøde Nils Hans [Johnsen, far til Terje] hadde en [utmarks]slåttegamme der i Sámbberskáidi*».[8]

Ottar Wigelius sa at de ikke krever «*særrett, det er ikke det som er formålet*». Formålet er det at når de skal på fjellet, så skal det være litt lettere å dra dit for å bruke området. Han antok at anerkjennelse av deres rett ville gjøre det lettere å få dispensasjoner etter motorferdselsloven. Reidar Wigelius presiserte også at de ikke krever særrett:[9]

> «Det er befolkningen i området, lokalbefolkningen, som den dag i dag bruker [området], og de har også rett til å høste av naturen der. Vi skal ikke ha noen særrett, men vi ønsker å formidle at vår slekt i alle fall har vært der så lenge vi kan huske. Det har brukt det området, men i ettertid har det kommet andre dit som også har brukt området. Etter det jeg kjenner til, så er det ikke mange som har hatt gammeplasser der fra langt tilbake i tid, men i ettertid har lokalbefolkningen brukt [området]. Vi mener at de også skal ha samme rettigheter til å oppholde seg der, til å jakte, fangste og fiske, eller det de nå måtte høste fra naturen.»

Når det gjelder overlappende rettighetskrav, sa Ottar Wigelius at «*vi har ikke noe imot, vi går ikke imot at andre skal kunne bruke disse områdene*». Reidar Wigelius anførte at det er den ikke-lokale utmarksbruken i området som er et problem:[10]

> «Ja, altså det som er saken er at det kommer jo folk hit, velstående personer, fra andre steder av landet, for eksempel fra kysten eller fra Oslo. Det skulle ikke vært så enkelt for de å komme til våre [utmarks]områder. Man skulle hatt muligheten til å begrense det slik at de ikke har de samme rettighetene som lokalbefolkningen. De kommer sørfra med fly, leier sykler [ATV] og har med seg ti hunder, for eksempel, for de skal selvsagt på rypejakt. De tapper jo områdene for ressurser [ryper] hvis de får jakte i stort omfang i de områdene som lokalbefolkningen har brukt [gjennom tidene]».

Brødrene Wigelius ble med henvisning til rettighetsmeldingens opplysning om at «*det er blitt fortalt at [kravsområdet] tilhørte vår slekt*», spurt om folk har visst at området er Wigelius-slektas høstingsområde. Ottar Wigelius svarte at folk vet at slekta hentet sin «*inntekt fra de områdene*». Reidar Wigelius sa at det er det området «*som er vårt*» og fortsatte:[11]

> «[Vi] dro ikke til Sirma eller Luosnjárga [Laksnes] for å sette rypesnarer eller plukke multer. (...). Det er det jeg mener at lokalbefolkningen [vet], og det kommer ikke så mange utenfra, heller ikke utenfor Finnmark, til dette området».

3 Etterkommere av Johan Johansen Wigelius, *Rettighetsmelding*, 2. juni 2015 (jnr. 15/754-1) s. 1–2.

4 Etterkommere av Johan Johansen Wigelius, Op. cit. 2. juni 2015 (jnr. 15/754-1) s. 2.

5 Etterkommere av Johan Johansen Wigelius, *Oversendelse gammetufter*, 15. oktober 2015 (jnr. 15/754-3).

6 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 97–99.

7 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 13.–15. mars 2019, jnr. 14/294-30, s. 96–98.

8 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 99.

9 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 13.–15. mars 2019, jnr. 14/294-30, s. 99–100.

10 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 13.–15. mars 2019, jnr. 14/294-30, s. 102–103.

11 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 13.–15. mars 2019, jnr. 14/294-30, s. 113–114.

Ottar Wigelius sa i *intervju 16. februar 2024* at hans far og onkler var «*fangstmenn*» som levde av jakt, fangst, fiske og annen utmarkshøsting. Først da Statens vegvesen begynte å bygge vei langs Tanadalen på 1950–1960-tallet, fikk de lønnet arbeid i form av sesongbasert arbeid i vegvesenet, men de videreførte utmarkshøstingen.[12]

Han sa videre at «*Stuorramaras-området hørte til vår slekt, og det er derfor det ble oppført flest gammer der*». Etter det han kjenner til «*var det ikke så mange andre som var såpass fjellfolk, eller som brukte det fjellområdet så mye. For fjell/høstingslivet er ikke bare multebærplukking og fjellvannsfiske – og det kan jo alle, og det var dessuten på en årstid at alle klarte å holde seg varm. Det var vinter-høstingen som var hard*».[13]

Johan Johansen Wigelius' eldste sønn, Eldor Andreas Wigelius (1942–2018) var bosatt i Fanasgieddi (Båteng) og ble intervjuet av NIKU 2. juni 2015.[14] Han fortalte at familien hadde utmarksslåtter ved Hárreluobbalat, Hávgajávrrit, Mohkkejávrrit, Mohkkeluobbalat, og Njuorggánjávri, og at Nils Hans [Johnsen] hadde slåtter ved Sámbberjohnjálbmi. Eldor Andreas Wigelius fortalte at det ikke var noen fordeling av utmarksslåttene i området.[15]

Han fortalte at det ikke er noen spesielle fiskevann i nærheten av Fanasgieddi (Båteng) og at man må dra på vidda for å komme til gode fiskevann. Uvjalátnjá tilhørte de som var fra Hillágurra, og folk derfra fisket også i Ásajávrrit og Áhkajávri. Også Skoarrojávri og Njuorggánjávri «*tilhørte på en måte de fra Hillágurra*». Derfor fisket ikke hans familie der, men de fisket blant annet i Gurtejávri, Gurteluoppal, Bikkejávri, Soavveljávri og flere vann rundt Rávdovárri. Han hadde også fisket sammen med sin far i Ruohčanjávri.[16]

Eldor Andreas Wigelius betegnet Stuorramaras som et sentralt fangstområde, og fortalte at han også satte opp snarer rundt Soavveljávri og nordover til Hillágurra-stien. Han dro ikke dit hvor Hillágurra-folket dro, men var innom Jeakkaš. Han fangstet og jaktet også på Skáŋkkačopma og ved Jeakkašjávri. Miennavárri var også et fangstområde. Eldor Andreas fortalte at hans onkler drev rypejakt i Soavveloaivi. Han hadde selv begynt med snarefangst og jakt på slutten av 1950-tallet, og drevet rypefangst frem til han begynte i reindriften i 1973. Han sluttet å jakte i 2007, og fortalte at de som drev snarefangst hadde sine fangstområder.[17]

Eldor Andreas Wigelius hadde vedteig i skogen ved Njuorggánjohka. Der hadde også foreldrene hentet ved, men i dag er det ifølge Eldor Andreas ingen som selv henter ved til brensel. Foreldrene hadde skåret sennagress langs Njuorggánjohka, men uttaket av sennagress tok slutt på 1970-tallet. Han fortalte at hans familie plukket multer på Skáidi og ved Njuorggánjávri. Tyttebær ble plukket i skråningene i Fanasgieddi. Alle hadde rett til å plukke bær, også tilreisende bærplukkere. Eldor Andreas fortalte at folk hadde egne plasser hvor de hentet sennagress, men at bærplukkingsområder ikke var fordelt.[18]

39.3.2 Gammerettskravet

Som det fremgår av punkt 39.3.1, anfører Wigelius-etterkommerne i *rettighetsmeldingen 2. juni 2015* at Wigelius-slektas mange gammer i kravsområdet viser at slekta har brukt området for bruksrettskravet, og opplyser at slekta i dag har to gammer som de bruker og vedlikeholder. Rettighetsmeldingen formulerer også et krav om «*rett til å føre opp en gamme*», og anfører at slekta med grunnlag i alders tids bruk har «*hevd på å ha gamme i [kravsområdet] i forbindelse med tradisjonell bruk av naturen*».[19]

I oversendelsen 15. oktober 2015 beskriver og dokumenterer Wigelius-etterkommerne 12 gammetufter som familien har hatt i kravsområdet. Det fremgår blant annet at deres gamme ved Alloaivvit ble ført opp av Johan Johansen Wigelius (Uhca-Juhán) (1897–1984), og hans bror, Per Wigelius (Juhán-Piera) (1894–1978), «*en gang på [19]50-tallet*» og at den ble brukt under snarefangst- og jakt, og bærplukking. Ifølge oversendelsen ble gammen godt vedlikeholdt og sto «*i ganske mange år i forhold til datidens gammer*». Et fotografi av gammeplassen tyder på at det er få spor etter gammen i dag, men plassen var delvis dekket av snø da fotografiet ble tatt.[20]

På *høringsmøtet 14. mars 2019* opplyste Wigelius-brødrene at de to slektsgammene som fortsatt er i bruk, ligger i Soavveloaivi og Goahtečopma.[21] Ottar Wigelius har senere presisert at gammerettskravet ikke gjelder disse gammeplassene, men bare gammeplassen ved Alloaivvit.[22]

I *intervju 16. februar 2024* fortalte Ottar Wigelius at han ikke er sikker på når gammen på gammeplassen ved Alloaivvit, som han i intervjuet omtalte som «*gammeplassen ved Lánjasčopma*», jf. punkt 39.1, ble bygd. Han antok imidlertid at den ble bygd «*før krigen*», av hans far, Johan Johansen

12 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Ottar Wigelius*, 16. februar 2024 (jnr. 15/754-16) s. 15–16.
13 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 16. februar 2024 (jnr. 15/754-16) s. 19.
14 Intervjuet er ikke omtalt i NIKU, Oppdragsrapport 39/2017.
15 NIKU, *Intervju med Eldor Andreas Wigelius*, 2. juni 2015 (jnr. 14/295-25, informant nr. 9) s. 1–2.
16 NIKU, Op. cit. 2. juni 2015 (jnr. 14/295-25) s. 3–4.
17 NIKU, Op. cit. 2. juni 2015 (jnr. 14/295-25) s. 5–6.
18 NIKU, Op. cit. 2. juni 2015 (jnr. 14/295-25) s. 6–7.
19 Etterkommere av Johan Johansen Wigelius, *Rettighetsmelding*, 2. juni 2015 (jnr. 15/754-1) s. 1–2.
20 Etterkommere av Johan Johansen Wigelius, *Oversendelse gammetufter*, 15. oktober 2015 (jnr. 15/754-3) s. 5.
21 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 106.
22 Ottar Wigelius, *E-post til kommisjonen*, 1, mars 2024 (jnr. 15/754-19).

Wigelius (Uhca-Juhán) (1897–1984), og farens brødre.[23] Ottar sa at han ikke vet hvor lenge gammen var i bruk og når den falt sammen, men at det var «*lenge siden*», kanskje rett etter krigen. Det var hans far og onkler som sist brukte gammen. Han hadde ikke selv vært i området mens gammen stod, og sa «*den var ikke lenger oppreist i min tid*», men de har festekontrakt til gammeplassene ved Alloaivvit og ved Soavveloaivi. Ottar Wigelius ga uttrykk for at festekontrakten gir han tillatelse til å bygge en gamme ved Alloaivvit.[24]

39.4 Bemerkninger og informasjon fra andre

39.4.1 Finnmarkseiendommen (FeFo)

Finnmarkseiendommen (FeFo) har oversendt ulike dokumenter, jf. punkt 39.5, og har i brev 27. april 2024 uttrykt generelle synspunkter på retten til å oppføre og ha gammer i Finnmark. Blant annet viser FeFo til at det i Finnmark «*er en svært langvarig tradisjon som knytter retten til gammer i utmarka til en konkret næringsutøvelse eller en ressursutnytting som høsting av multer, fisking, slåtter osv.*».[25] Se ellers punkt 8.3.1.

39.4.2 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš har fremmet krav om anerkjennelse av alminnelig reindriftsrett i distriktets vinterbeiteområde (kapittel 9) og har i brev *18. juni 2023* anført at alle krav om «*kollektiv eiendomsrett, ferdselsrett og vetorett m.m.*» innenfor distriktets vinterbeiteområder, kan innsnevre distriktets beitearealer dersom kravene skulle føre frem. Ifølge distriktet kan dette også gjelde kravet fra etterkommere av Johan Johansen Wigelius.[26]

39.4.3 Sámiid meahcit

Sámiid meahcit har fremmet et krav om kollektiv eiendomsrett til et areal som omfatter mesteparten av gamle Polmak kommune. Se kapittel 15.

I sin forklaring for Sámiid meahcit på høringsmøtet 7. november 2019 fortalte Aage Solbakk (f. 1943) at Jon Hansson Svart (Hánás-Jovnna) (1812–1886) og hans hustru Lisa Clemetsdotter Nuorgam var de første helårsbeboere med norsk statsborgerskap på strekningen Fanasgieddi (Båteng)-Hillágurra. De bosatte seg i Hillágurra på 1840-tallet og flyttet senere til Fanasgieddi. Jon Hanson Svart begynte da å bruke utmarka helt opp til Jeakkaš, og etterkommerne fortsatte bruken opp til Jeakkaš og Vuopme-Guhkesčeroš. Senere kom det flere slekter til Fanasgieddi (Båteng), blant annet Wigelius-slekta. Solbakk fortalte at Johan Persen Wigelius (Biret-Juhán) (1871–1931) kom til Svarts familie som liten gutt. Der vokste han opp som familiens pleiesønn, og fikk være med Jon Hansson Svart på fiske og utmarkshøsting. Aage Solbakk fortalte at Holm-slekta kom fra Valjok til Fanasgieddi (Båteng) i 1876, og at Johan Persen Wigelius giftet seg med en av Holm-døtrene. Biret-Juhán/Johan Persen Wigelius fikk mange sønner, og de var ivrige utmarksbrukere og fiskere.[27]

39.4.4 Hans Terje Johnsen

Hans Terje Johnsen har krevd eiendomsrett til en gammeplass ved Sámberjohka, jf. kapittel 38. På høringsmøtet 14. mars 2019 sa han at han ikke har noen bemerkninger til noen av de kravene som overlapper hans kravsområde; «*jeg synes det er plass til oss alle.*»[28]

39.4.5 Etterkommere av Nils A. Hansen og Ellen K. Hansen

Etterkommere av Nils A. Hansen og Ellen K. Hansen har fremmet et bruksrettskrav kommisjonen har behandlet i kapittel 48, og som overlappes av bruksrettskravet fra Johan Johansen Wigelius' etterkommere. I sin partsforklaring på høringsmøtet 7. november 2019 sa Hartvik Hansen (f. 1950) fra Fanasgieddi (Båteng) at også andre familier har høstet ressurser i Hansen-etterkommernes kravsområdet. Han nevnte i den forbindelse Wigelius-familien som «*har høstet veldig mye, og har lang høstingsdokumentasjon i det området*».[29]

39.4.6 NIKU-informanter

Norsk Institutt for kulturminneforsknings sakkyndige utredning omhandler ressursbruken i Fanasgieddi (Båteng) og Hillágurra i punkt 6.2.3.[30] Opplysningene er basert på intervjuer med informant nr. 7, Inger Ápmir (f. 1952), og informant nr. 8, Johan Fredrik Ingvald Guttorm (f. 1934), begge fra Hillágurra. NIKU sammenfatter deres opplysninger slik:[31]

> «Det har vært kontinuitet i bruken av områdene og ressursutnyttelsen fra mellomkrigstida og til etterkrigstida.

23 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Ottar Wigelius*, 16. februar 2024 (jnr. 15/754-16) s. 15.

24 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 16. februar 2024 (jnr. 15/754-16) s. 17–18.

25 Finnmarkseiendommen, *brev til kommisjonen,* 27. april 2024 (jnr. 14/294-68) s. 1.

26 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš, *Innmeldte meldinger om mulige rettigheter Felt 7*, 18. juni 2023, s. 1, sammenholdt med vedlegg «Oversikt over rettighetsmeldinger» (jnr. 14/1434-38).

27 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 6.–7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 163–165.

28 Finnmarkskommisjonen, Referat fra høringsmøte, 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 119.

29 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 6.–7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 178 og 180.

30 NIKU, Oppdragsrapport 39/2017 s. 237–243.

31 NIKU, Oppdragsrapport 39/2017 s. 237.

Endringene i bruk og ressursutnyttelse har skjedd gradvis og i ulikt tempo på de ulike områdene som informantene beskriver. De største bruksendringene ser ut til å ha funnet sted i jordbruket, der man etter hvert sluttet å benytte seg av utmarkslåtter og sluttet å sanke fôr i utmarka som f.eks. lav til buskapen. Etter hvert som hesten ble erstattet av traktoren sluttet man også å bruke fjellet som hestebeite. På andre felt som bærsanking og fiske er det noe uoverensstemmelse mellom informantene. Informant id.nr.7 hevdet at det ble endringer i sanking av bær fra 1960-tallet av da også folk fra kysten begynte å høste de lokale myrene, noe som førte til konkurranse om ressursene. Det samme hevdes om ferskvannsfiske; nå har alle tilgang til vann som tidligere var forbeholdt bygdefolket. Den andre informanten (id.nr.8) hevder derimot at det ikke har vært endringer i ferskvannsfisket og at vedkommende ikke kjenner til endringer i bruk når det gjelder bærplukking og annen høsting. Når det gjelder jakt og fangst, er det kontinuitet i snarefangst på rype fram til 1990. Det har imidlertid vært endringer i jakta, da det fra 1970-tallet av begynte å komme folk fra hele landet for å jakte rype og elg. De tilreisende jakta ryper med hund og gevær, noe lokalbefolkningen aldri gjorde (id.nr.7). Elgjakt har pågått fra 1970-80 tallet.»

39.4.7 Olaf Trygve Hansen

Olaf Trygve Hansen (Hánssa-Jon Uvllá) (1926–2021) fra Fanasgieddi (Båteng) sa i intervju 7. juni 2013 at han husker *«nokså godt allerede fra fire-fem årsalderen»*. Da var det ikke mange hus i Fanasgieddi; familiene til Klemet Johnsen Svart, Johan Tapio, John Ole Henriksen Schanche, Nils Anders Pedersen Holm, Aslak Henriksen og Wigelius-familien.[32]

Han fortalte at utmarksslåttene var fordelt; *«som en uskreven lov»*. Øverst i Ciikojohka var det et lite område som ble kalt for Rohči, og som tilhørte Wigelius-slekta. Sámbberjohka-munningen hørte til Klemet Johnsen Svarts familie. Henriksen-familien hadde utmarksslåtte i nærheten av Máskejohka ved Máskejávri. Doardna-området tilhørte Olaf Trygve Hansens familie. Han tror at faren forpaktet dette området på 1920-tallet, og sa at det var vanlig med statsforpaktninger fordi familiene ville beskytte egne områder fra innflyttere. Olaf Trygve Hansen fortalte at det var vanlig at folk bygde gammer i utmarksslåtte-områdene og andre høstingsområder, og at man ikke spurte noen om lov til å føre opp gammer.[33]

32 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Olaf Trygve Hansen*, 7. juni 2013 (jnr. 15/895-28) s. 2.

33 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 7. juni 2013 (jnr. 15/895-28) s. 4–6 og 9–10 (gammer).

39.4.8 Klemet Guttorm

Klemet Guttorm (Ánddir Lemet) (1934–2018) fra Hillágurra fortalte i intervju 26. juni 2014 at Wigelius-slekta hadde en gamme ved Bikkejohka nær Bikkejávri, og at de fisket der.[34]

39.4.9 Nils Ole Nilsen

Nils Ole Nilsen (1931–2016) vokste opp i Polmak og sa 9. september 2013 at det ikke var elg i Polmak i hans barndom, men han hadde hørt at de i Biggi/Wigelius-slekta jaktet elg.[35]

39.4.10 Nils Anders Nilsen Varsi

Nils Anders Nilsen Varsi (Biret-Niljas Niljas Ánde) (f. 1945) fra Sirma sa i intervju 26. februar 2020 at Johan Johansen Wigelius' etterkommere *«er ordentlige utmarksutøvere, og de er også mine slektninger, min mor og Uhca-Juhán/Johan Johansen Wigelius var søskenbarn»*.[36]

39.5 Skriftlige kilder

Ottar Wigelius overleverte 16. februar 2024 kopi av Finnmark jordsalgskontorets oversendelsesbrev 26. oktober 1990 angående festekontrakt for gammetomt på gnr. 9, bnr. 1, fnr. 4 i Tana kommune, samt kartutsnitt og kopi av to sider av gammebok for Soavveloaivi-gammen. Ifølge gammeboka ble gammen ble oppført i årene 1991–1993.[37]

Finnmarkseiendommen (FeFo) oversendte 7. mars 2024 dokumenter angående det ovennevnte punktfestet, og dokumenter angående punktfeste på gnr. 10, bnr. 1 fnr. 35 som gjelder gammeplassen ved Alloaivvit. Dokumentene viser at brødrene Ottar, Eldor, Reidar og Leif Wigelius fikk utstedt festekontrakt for *«1 gamme»* på denne plassen 13. november 1987. Det fremgår av registreringsbrevet at festeforholdet ble registrert 2. desember 1987.[38]

Dokumentene viser at Wigelius-brødrene 17. mars 1986 søkte Finnmark jordsalgskontor om feste av statsgrunn til gamme, med sikte på *«å restaurere en gamme som har tilhørt vår bestefar og senere vår far»* i nordenden av Davit Alloaivi. Jordsalgskontoret oversendte 17. april 1986 søknaden til Tana bygningsråd som 11. juni 1987 ga tillatelse til jordsalgskontoret om å bortfeste statsgrunn ved Davit Alloaivi til brødrene

34 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Klemet Guttorm*, 26. juni 2014, (jnr. 15/895-14) s. 48.

35 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Nils Ole Nilsen*, 9. september 2013 (jnr. 15/895-10) s. 15.

36 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Nils Anders Nilsen Varsi*, 26. februar 2020 (jnr. 15/928-6) s. 11.

37 Ottar Wigelius, *dokumentoverlevering 16. februar 2024* (jnr. 15/754-17).

38 Finnmarkseiendommen, *Oversendelse av dokumenter*, 7. mars 2024 (jnr. 15/754-20), vedlegg «historiske dokumenter – 10-1-35» s. 2–4.

Wigelius. Jordsalgskontor oversendte 28. august 1987 festekontrakt for underskrift og retur.[39] Festeforholdet er ikke tinglyst.

Brødrene Wigelius søkte 26. april 1989 jordsalgskontoret om å flytte gammetomt gnr. 10, bnr. 1, fnr. 35. I søknaden viser de til at de «*ved befaring av den tildelte gammetomta oppdaget at mesteparten av skogen der er råtnet, slik at gammen vil bli liggende i åpent lende*», og dessuten «*tørker vannkilden inn om vinteren*». De opplyser videre at «*vår far og bestefar hadde også en gamme ved Soavveloaivi som ligger ca. 1700–1800 meter fra den tomta vi har fått tildelt*», og at det egentlig var denne tomta de hadde ment å søke om, da de søkte om tomt i 1986. Tana kommune ga 2. mai 1990 Finnmark jordsalgskontor tillatelse til deling av grunn til punktfeste og flytting av gammetomt gnr. 10, bnr. 1, fnr. 35. Jordsalgskontoret utstedte 10. oktober 1990 festekontrakt for gammeplassen ved Soavveloaivi, med betegnelsen gnr. 9. bnr. 1, fnr. 4, og med brødrene Ottar, Reidar, Eldor og Leif Wigelius som festere.[40] Heller ikke dette festeforholdet er tinglyst.

Det fremgår av jordsalgskontorets oversendelsesbrev 26. oktober 1990 angående det nye festeforholdet (gnr. 9, bnr. 1, fnr. 4), at «*GAB-identen gnr. 10 bnr. 1 fnr. 35 utgår*».[41]

I det materialet kommisjonen har mottatt fra FeFo er det også en kopi av utskrift av eiendomsregisterets side for gammetomt 10/1/35, hvor jordsalgskontorets Per Stene 12. februar 2002 gjorde følgende påtegning: «*Denne skulle [egentlig] vært vekke ved kontrakten for 9-1-4, men hvis det nå er slik at det fortsatt står en gamme der, så får vi vel beholde identen 10-1-35. Gammetomter betales det jo ingen avgift for nå lenger.*»[42]

39.6 Kommisjonens vurderinger

39.6.1 Innledning – rettslige problemstillinger

Saken reiser for det første spørsmål om etterkommerne av Johan Johansen Wigelius har opparbeidet bruksrett i kravsområdet. Dette spørsmålet er behandlet i punkt 39.6.2. For det andre er det spørsmål om de har opparbeidet gammerett i form av en bruksrett til en gammeplass ved Alloaivvit med tilhørende rett til å føre opp en gamme på gammeplassen. Grunnlaget for en eventuell gammerett er reglene om hevd. Gammerettskravet er behandlet i punkt 39.6.3. Kommisjonens konklusjoner er oppsummert i punkt 39.6.4.

39.6.2 Bruksrett til utmarkshøsting i kravsområdet

Wigelius-etterkommerne viser i rettighetsmeldingen til at «*det er blitt fortalt at*» kravsområdet tilhørte deres slekt, og at «*ingen andre*» kan vise til like utstrakt og langvarig bruk av området som Wigelius-slekta. Dette kan umiddelbart gi inntrykk av at kravet gjelder en form for særlig eller eksklusiv rett, men både Ottar Wigelius og Reidar Wigelius presiserte på høringsmøtet 14. mars 2019 at kravet ikke gjelder noen særrett. Sistnevnte sa at det er «*lokalbefolkningen, som den dag i dag bruker [området], og de har også rett til å høste av naturen der*», jf. punkt 39.3.1. Kommisjonen forstår dette slik at Johan Johansen Wigelius sine etterkommere mener å ha en ikke-eksklusiv selvstendig bruksrett i kravsområdet, med grunnlag i langvarig bruk, på lik linje med den øvrige lokalbefolkningen.

Sakens opplysninger viser at Johan Johansen Wigelius sin far, Johan Persen Wigelius (Biret-Juhán) (1871–1931), startet Wigelius-familiens utmarkshøsting i kravsområdet, først som del av Hans Johnsen Svarts husholdning, og senere innenfor rammen av sin egen husholdning. Bruken er videreført både av hans etterkommere, og av mange av Johan Johansen Wigelius sine etterkommere, og har omfattet jakt, fangst, fiske, bærplukking og annen nødvendig utmarkshøsting. De har også hatt et stort antall gammer i kravsområdet, og disse har dannet utgangspunktet for mye av høstingen. Når det gjelder dette, kan det i tillegg til de opplysningene Wigelius-familien selv har gitt, jf. punkt 39.3.1, også vises til opplysningene fra Aage Solbakk (punkt 39.4.3), Hartvik Hansen (punkt 39.4.5), NIKU-informantene (punkt 39.4.6), Olaf Trygve Hansen (punkt 39.4.7), Nils Ole Nilsen (punkt 39.4.9) og Nils Anders Nilsen Varsi (punkt 39.4.10).

Samtidig viser både Wigelius-familiens opplysninger og andre opplysninger i saken at familien ikke har vært alene om å høste ressurser i kravsområdet. Opplysningene tegner et bilde av utbredt kollektiv bruk av kravsområdet. Blant annet viser informasjonen innhentet av NIKU i intervjuer av personer med tilhørighet til Fanasgieddi (Båteng) og Hillágurra, at befolkningen i de to bygdene hadde overlappende utmarksbruk, blant annet når det gjelder fiske og rypefangst.[43] Selv om Wigelius-familien frem til 1950–1960-tallet i det vesentlige livnærte seg av jakt, fangst, fiske og annen høsting av fornybare ressurser, foreligger det ingen konkrete opplysninger som tilsier at deres utmarkshøsting har skilt seg markant ut hva den øvrige lokalbefolkningen har kunnet utøve med grunnlag i den generelle retten.

39 Finnmarkseiendommen, Op. cit., 7. mars 2024 (jnr. 15/754-20), vedlegg «historiske dokumenter – 10-1-35» s. 33–43.

40 Finnmarkseiendommen, Op. cit., 7. mars 2024 (jnr. 15/754-20), vedlegg «historiske dokumenter –10-1-35» s. 15 og 17, og vedlegg «festekontrakt og registreringsbrev – 9-1-4 s. 1–4.

41 Finnmarkseiendommen, Op. cit., 7. mars 2024 (jnr. 15/754-20), vedlegg historiske dokumenter – 9-1-4» s. 4.

42 Finnmarkseiendommen, Op. cit., 7. mars 2024 (jnr. 15/754-20), vedlegg «historiske dokumenter – 10-1-35» s. 9.

43 NIKU Oppdragsrapport 39/2017 s. 237–243.

Som nevnt over, har Wigelius-familien heller ikke påberopt seg å ha noen særrettigheter i forhold til den øvrige lokalbefolkningen i Fanasgieddi (Båteng)-området. Kommisjonen har i kapittel 13 konkludert med at de som bor i Båteng og omegn har opparbeidet en kollektiv eiendomsrett (flertallet) eller en kollektiv fortrinnsrett som blant annet omfatter Wigelius-etterkommernes kravsområde. Se kartfigur 13.5.1. De av etterkommerne som bor i Båteng og omegn, har andel i denne retten.

39.6.3 Gammeplassen ved Alloaivvit

Wigelius-familiens gammekrav gjelder rett til gammeplass ved Alloaivvit på punktfeste gnr. 10, bnr. 1, fnr. 35, med tilhørende rett til å sette opp en gamme på plassen. Det materialet som kommisjonen har mottatt fra FeFo viser at familien i 1986 søkte om feste av gammetomt ved Alloaivvit, og at søknaden ble innvilget i 1987. Fordi det meste av skogen i området var råtnet, satte de ikke opp noen gamme på gnr. 10, bnr. 1, fnr. 35. I stedet søkte de i 1989 om tillatelse til å flytte festeretten til en annen av familiens tidligere gammeplasser. Søknaden ble innvilget i 1990, og familien har ført opp en gamme på gammeplassen i Soavveloaivi (gnr. 9, bnr. 1, fnr. 4). I brev 26. oktober 1990 om festekontrakten på gnr. 9, fnr. 1, bnr. 4, opplyser Finnmark jordsalgskontor at «*GAB-identen gnr. 10 bnr. 1 fnr. 35 utgår*», jf. punkt 39.5.

Matrikkelenheten gnr. 10, nr. 1, fnr. 35 er imidlertid fortsatt matrikkelført, og ved søk på https://eiendomsregisteret.kartverket.no, kommer enheten opp i området ved Alloaivvit. Som nevnt i punkt 39.5, har Per Stene ved jordsalgskontoret i en påtegning 12. februar 2002 notert på en utskrift av eiendomsregisterets side for gnr. 10, bnr. 1, fnr. 35, at enheten skulle «*vært vekke ved kontrakten for 9-1-4, men hvis det nå er slik at det fortsatt står en gamme der, så får vi vel beholde identen 10-1-35*». Når matrikkelenheten gnr. 10, bnr. 1, fnr. 35 fortsatt eksisterer, kan det tyde på at jordsalgskontoret har valgt ikke å slette festekontrakten på gnr. 10, bnr. 1, fnr. 35, eller i alle fall har tatt til etterretning at festet ikke er utgått.

Kommisjonen kan ikke se at Wigelius-etterkommerne kan basere en rett til å sette opp en gamme på gammeplassen ved Alloaivvit på festekontrakten for gnr. 10, bnr. 1, fnr. 35. De fire Wigelius-brødene som i 1986 søkte om feste av gammetomt ved Alloaivvit og i 1987 fikk innvilget søknaden, valgte ikke å sette opp en gamme der. I stedet søkte de i 1989 om tillatelse til å sette opp en gamme ved Soavveloaivi, og opplyste i søknaden at det var her de hadde ment å søke om gammetomt også da de søkte i 1986, jf. punkt 39.5.

En eventuell gammerett ved Alloaivvit må derfor bygge på hevdsreglene. Wigelius-etterkommerne har opplyst at Johan Johansen Wigelius (Uhca-Juhán) (1897–1984) og hans bror, Per Wigelius (Juhán-Piera) (1894–1978) bygde en gamme ved Alloaivvit, men det er uklart når dette skjedde og når gammen falt ned. I oversendelsen 15. oktober 2015 er det opplyst at gammen ble bygd «*en gang på [19]50-tallet*», og at den sto «*i ganske mange år*» før den falt ned. Ottar Wigelius sa i intervju 16. februar 2024 at gammen trolig ble bygd «*før krigen*», og at det er «*lenge siden*» den falt ned, kanskje «*rett etter krigen*», jf. punkt 39.3.2.

Uansett hvordan dette ligger an, tyder det fotografiet som er gjengitt i den skriftlige oversendelsen 15. oktober 2015 på at det er få synlige spor etter gammeplassen i dag, og at det dermed må være relativt mange år siden gammen falt ned. Det er derfor hensiktsmessig først å vurdere hvilken betydning manglende vedlikehold og bruk av gammen har for dagens rettighetsforhold, og om dette har gjort at en eventuell rett til gammeplassen har falt bort.

Det skal mye til for at en opparbeidet rettighet faller bort. Ren ikke-bruk vil ikke alene føre til rettighetsbortfall.[44] Rettspraksis viser imidlertid at rettighetsbortfall kan være aktuelt dersom innehaveren av en rett har opptrådt passivt i lang tid, og for eksempel har latt et byggverk i utmark forfalle og derved signalisert utad at vedkommende ikke lenger trenger byggverket. Et av spørsmålene i Eidfjord-dommen i Rt. 1948 s. 533 var om eierne av jakt- og fiskehytter oppført i Eidfjord statsallmenning før ikrafttredelsen av fjelloven av 12. mars 1920, hadde rett til å ha byggverkene stående uten å måtte ordne med tomtefeste og betale festeavgift. Høyesterett konkluderte bekreftende, men slo fast at dette ikke gjaldt for eiere av byggverk som var så «*forfalne at de må anses oppgitt*».[45]

Høyesterett konkluderte i Rt. 1986 s. 148 med at retten til å vedlikeholde en steinbu i Ullensvang statsallmenning var falt bort. Flertallet (fire dommere) viste til at «*taket var falt sammen*». Mindretallet (én dommer) anså steinbua som ulovlig fordi den i 1980 var blitt betydelig utvidet sammenliknet med den opprinnelige steinbua som vedlikeholdsretten gjaldt for. Til spørsmålet om (retten til) bua måtte anses oppgitt, bemerket mindretallet at det ikke kunne være tilfellet så lenge bua fortsatt var brukbar, om enn mangelfull, og at eieren etter nedfallet måtte ha «*rommelig tid på å bestemme seg for om han ville sette den i stand igjen*».[46]

Opplysningene i saken tilsier at Wigelius-familiens gamme ved Alloaivvit har falt ned for relativt mange år siden. Ottar Wigelius har antydet at dette kan ha skjedd alt på slutten av 1940-tallet. I søknaden fra 1989 om å få flyttet det tildelte festet fra Alloaivvit til Soavveloaivi, viser Wigelius-brødrene til at de «*oppdaget at mesteparten av skogen [ved Alloaivvit] er*

44 Sjur Brækhus og Axel Hærem, *Norsk tingsrett*, 1964, s.570 og Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2005) s. 58.

45 Rt. 1948 s. 533 (Eidfjord) på s. 536.

46 Rt. 1986 s. 148 (Ullensvang) på s. 151 (flertallet) og 152–153 (mindretallet).

råtnet, slik at gammen vil bli liggende i åpent lende», jf. punkt 39.5. Dette tyder på at befaringen var første gang de var på gammeplassen på relativt mange år, og at gammen sannsynligvis hadde falt ned en god del år før brødrene befarte stedet på slutten av 1980-tallet.

Deres søknad om feste av gammetomt ved Alloaivvit fra 1986 kan isolert sett anses som et forhold som kan motvirke et rettighetsbortfall. Søknaden kan imidlertid ikke tillegges betydning når de i 1989 søkte om å flytte festet til en gammeplass ved Soavveloaivi, og opplyste at det egentlig var denne plassen de hadde ment å søke om også i 1986.

Kommisjonen legger etter dette til grunn at gammen ved Alloaivvit i alle fall var falt ned rundt 1980, og at det dermed har gått 35 år før Wigelius-etterkommerne reiste saken for kommisjonen. Dette er for lang tid, også om man ligger til grunn en norm om «*rommelig tid*». Dersom det da gammen var falt ned, var etablert en rett til gammeplassen ved Alloaivvit, har derfor en slik rett nå falt bort. Se også kommisjonens sammenfallende vurderinger av relativt likeartede gammesaker i Tana, blant annet i kapittel 41-43, 45, 46 og 49, og i Karasjok.[47]

39.6.4 Oppsummerende konklusjon

De av etterkommerne etter Johan Johansen Wigelius som er bosatt i Båteng og omegn har andel i den kollektive retten som gjelder for befolkningen i området. Se kapittel 13 og punkt 13.5.11.

En eventuell rett til gammeplassen ved Alloaivvit med tilhørende rett til å sette opp en ny gamme på plassen har falt bort som følge av manglende bruk og vedlikehold i en periode på minst 35 år før saken ble reist for kommisjonen. Kommisjonen har imidlertid i punkt 8.5 lagt til grunn at innbyggerne i Tana har en kollektiv gammerett. Se punkt 8.5.4.7. De av Wigelius-etterkommerne som er bosatt i Tana kommune har andel i retten.

47 Finnmarkskommisjonen, *Rapport felt 4 Karasjok*, bind 2, 2019 punkt 9.8.4.2 (5) (s. 101-102) og punkt 11.6.4.8 (s. 309-311).

40. PER ANDREAS HOLM

40.1 Hva saken gjelder

Saken reiser spørsmål om Per Andreas Holm har eiendomsrett til en gammeplass ved Njuorggánvuopmi og en ved Jeagilveaisuolu, og om han har bruksrett til et areal på om lag 18 km² i området rundt gammeplassen ved Njuorggánvuopmi. Det er også spørsmål om han har eiendomsrett til seks jordbruksarealer i Sirma som han i dag har festerett til (se kartfigur 40).

Kravsområdet overlappes helt eller delvis av rettighetsmeldingene fra Tana kommune og Sohpar (begge behandlet i kapittel 8), Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš (kapittel 9) Sirpmá gilisearvi (kapittel 12), Sámiid meahcit (kapittel 15), Samer på finsk side av riksgrensen (kapittel 26) og Gjermund Skøien Varsi (kapittel 28).

Per Andreas Holms krav om gammeplasser og bruksrettigheter er fremmet i to rettighetsmeldinger, begge datert 12. juli 2015 (jnr. 15/925-1 og jnr. 15/925-2). Kommisjonen bekreftet 20. juli 2015 å ha mottatt meldingene (jnr. 15/925-3). Per Andreas Holm oversendte 14. mars 2019 to fotografier av gammeplassen ved Njuorggánvuopmi (jnr. 15/925-9). Han avga forklaring på kommisjonens høringsmøte 15. mars 2019 (jnr. 14/294-30 s. 173–189).

Holms krav om eiendomsrett til de seks festede jordbruksarealene er fremmet 31. desember 1999 (jnr. 15/925-11). Kommisjonen har fra Kartverket innhentet grunnboksutskrifter for alle arealene (15/925-12), og ba 20. februar 2020 Per Andreas Holm om å presisere kravet for ett av arealene (jnr. 15/925-13). Holm presiserte sitt krav 5. mars 2020 (jnr. 15/925-15).

Kommisjonen anmodet 18. april 2024 Finnmarkseiendommen (FeFo) om å oversende festekontrakter og historikk knyttet til de festearealene saken gjelder (jnr. 15/925-27). FeFo besvarte henvendelsen 25. april 2024 (jnr. 15/925-28), og har 27. april 2024 oversendt generelle synspunkter på retten til å ha og oppføre gammer i Finnmark (jnr. 14/294-69).

Saken er også belyst i kommisjonens intervju med Nils Ole Holm og Siri Inga Holm 6. juli 2016 (jnr. 15/925-5), og i innspill fra Johannes Varsi 20. januar 2016 (jnr. 15/925-4), John Eirik Hegge 21. mars 2019 (jnr. 15/1379-7), Magnus Varsi 24. januar 2023 (jnr. 15/925-18) og 6. februar 2023 (jnr. 15/925-19) og Gjermund Skøien Varsi 1. oktober 2023 (jnr. 17/1500-17).

Sirpmá gilisearvi har i sin rettighetsmelding 1. november 2017 omtalt bruken av det kravsområdet Per Andreas Holm har angitt (jnr. 17/1501-3). Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš har 18. juni 2023 gitt en generell merknad til alle rettighetsmeldinger som gjelder områder innenfor distriktets vinterbeiteområder (jnr. 14/1434-38), deriblant meldingen fra Per Andreas Holm.

40.2 Nærmere om sakens bakgrunn

Per Andreas Holm (f. 1968) bor i Sirma på gården Sirmamoen (gnr. 7, bnr. 22) som han eier og driver. Han er sønn av Nils Ole Holm (Piera-Holma Niljas) (1936–2024) og Siri Inga Holm (f. 1941). Per Andreas Holms farfar het Per Holm Pedersen Varsi (Piera-Holma) (1891–1993) og var gift med Margit Nilsdatter Vuolab (Ovllá-Nillá Márgget) (1909–1994). De bodde også i Sirma. Per Holm Pedersen Varsi hadde blant annet brødrene John Pedersen Varsi (Biehtar-Jovnna) (1893–1985) og Pavel Erik Pedersen Varsi (Biehtar-Pávvel) (1900–1996). John Pedersen Varsi hadde fostersønnen Einar Hegge (1938–2000), som var far til John Eirik Hegge (f. 1963). Pavel Erik Pedersen Varsi var far til blant annet Johannes (Erik Alfred) Varsi (Pávvel-Jusse) (f. 1938), Einar Pavelsen Varsi (Pávvel-Einar) (f. 1941) og Reidar Andreas Varsi (Pávvel-Reidar) (f. 1948).[1]

Per Andreas Holms far, Nils Ole Holm, var dermed søskenbarn til Johannes Erik Alfred Varsi, Einar Pavelsen Varsi og Reidar Andreas Varsi.

1 Aage Solbakk, *Tanadalen, slekter historie*, 2001 s. 552–556. Opplysninger om bosted, fødsels- og dødsår er også hentet fra folkeregisteret.

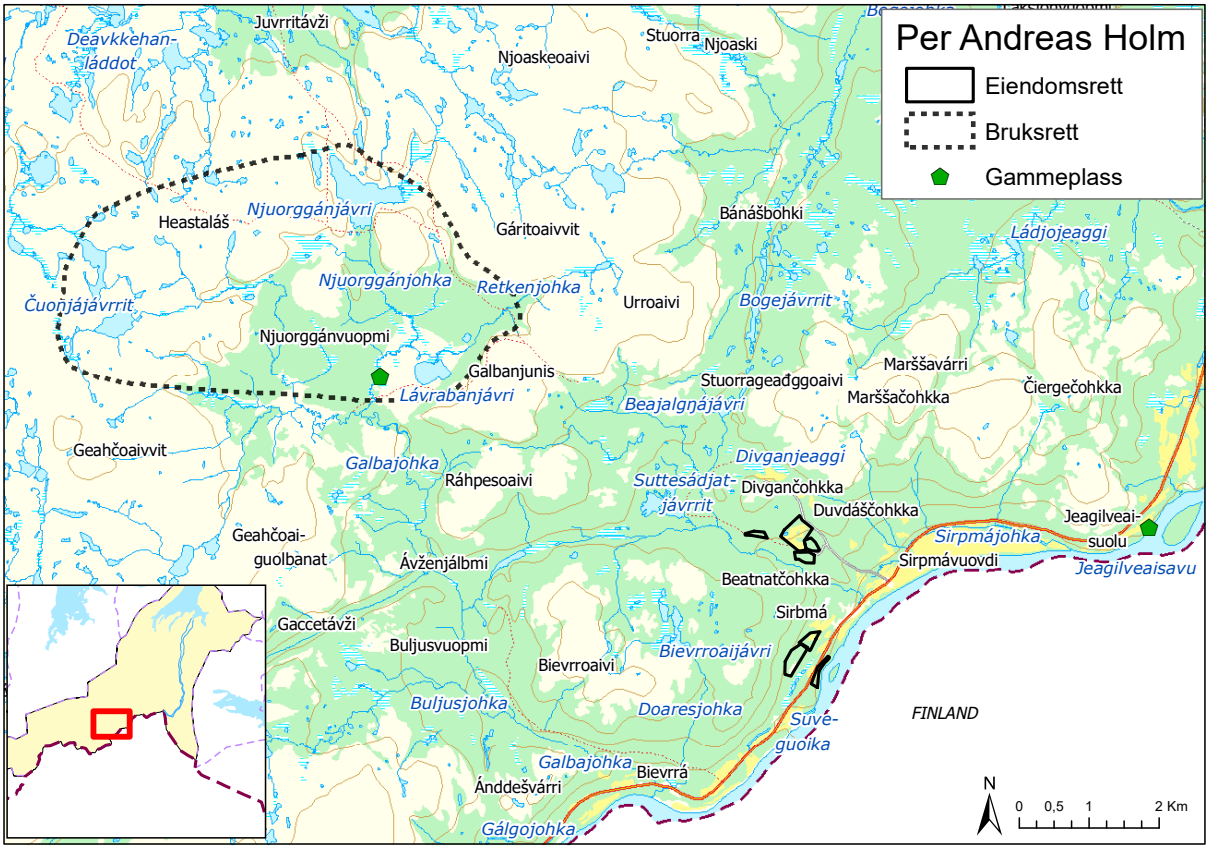

Figur 40

40.3 Bemerkninger fra Per Andreas Holm

40.3.1 Gammeplass og bruksområde ved Njuorggánvuopmi

I rettighetsmelding 12. juli 2015 om gammeplass og bruksområde ved Njuorggánvuopmi krever Per Andreas Holm «*å få gjenoppbygge min bestefars Per Holm Pedersen Varsi (f. 14.02.1891) og hans bror John Pedersen Varsi (Biehtar-Jovnna) sin gamme ved Njuorggánvuopmi i Sirbmá*». Han krever på vegne av seg selv og sine etterkommere også «*bruksrettigheter til området og eiendomsrett til gammen*». Som rettsgrunnlag anfører han alders tids bruk, og skriver at området i generasjoner har vært og er også i dag viktig for utøvelse av tradisjonell høsting i utmark, både til privat bruk og til næringsvirksomhet. Gammen «*ble satt opp tidlig på 1900-tallet (anslagsvis 1925)*». Den er nå «*nedfalt og i dårlig stand*», men den har blitt brukt «*i generasjoner opp til våre dager i forbindelse med kombinasjonsbruk (jakt, fiske, jordbruk, slåttonn, vedhogst, bærplukking og annen utmarkshøsting)*».[2]

På *høringsmøtet 15. mars 2019* sa Per Andreas Holm at Njuorggánvuopmi «*er lokalbefolkningens tradisjonelle bruksrettsområde*» der de *har «hentet sitt levebrød.»* Det er ikke bare hans familie som har brukt området, men hele lokalbefolkningen. Saken gjelder derfor ikke en bruksrett til området bare for Holms familie: «*dette har vært vårt fellesområde, og folk skal ha mulighet til å bruke de områdene slik de før har gjort*». Han la til at han mener det er «veldig bra» at Sirmpá gilisearvi har krevd rett til det samme området.[3]

Per Andreas Holm fortalte at hans familie og forfedre har drevet snarefangst, plukket multer, hentet sennagress og drevet vedhogst i kravsområdet, og at «*noen hentet også reinlav der*». Bruken har pågått «*så lenge det har bodd folk her*». Holm

2 Per Andreas Holm, *Rettighetsmelding*, 12. juli 2015 (jnr. 15/925-1) s. 2–3.

3 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 176–177.

fortalte at han i dag jakter elg i området, og at han har lest at det har pågått elgjakt her siden slutten av 1960-tallet, «*men det var vel først på [19]80-tallet at elgjakten skjøt fart*». Om dagens bruk av området, fortalte han at bygdefolket blant annet bruker det til multeplugging og rypejakt.[4]

Gammen ved Njuorggánvuopmi ble ifølge Per Andreas Holm bygd av hans bestefar, Per Holm Pedersen Varsi (Piera-Holma) (1891–1993), og bestefarens bror John Pedersen Varsi (Biehtar-Jovnna) (1893–1985). Gammen var ikke «*en fellesgamme*», og er i dag forfalt. Per Andreas Holm vet ikke når det skjedde. Han har ikke «*sett den oppreist*», bare slik den ser ut på de fotografiene han har sendt til kommisjonen. Bestefaren hadde i likhet med mange andre satt opp en gamme i forbindelse med utmarkshøsting (birgejupmi); «*De oppholdt seg der over lengre tid, og det var behov for gammer, slik som på vinteren for å røkte rypesnarene*». Per Andreas Holm avviste at gammen den første tiden var brukt som hestegamme/stall slik Johannes Varsi har hevdet, jf. punkt 40.4.6. Ifølge Per Andras Holm er den gammen Johannes Varsi har omtalt, «*et helt annet byggverk*» som er satt opp på østsiden av Njuorggánjávri.[5]

40.3.2 Gammeplass ved Jeagilveaisuolu

I sin andre rettighetsmelding datert 12. juli 2015 krever Per Andreas Holm å få gjenoppbygge den laksegammen hans bestefar, Per Holm Pedersen Varsi (Piera-Holma) (1891–1993), og bestefarens bror, John Pedersen Varsi (Biehtar-Jovnna) (1893–1985), hadde ved Jeagilveaisuolu nær Tanaelva.

Per Andreas Holm skriver i meldingen at gammen ble satt opp i 1930 og at den nå «*er i dårlig stand*», men at «*laksegammen som har gått i arv fra generasjon til generasjon, utgjør en vesentlig del*» av tradisjonen med laksefiske i området. Han presiserer at han og hans etterkommere krever bruksrett til det området der gammen står, rett til å sette opp en ny gamme, og eiendomsrett til gammen. Han anfører at grunnlaget for retten er alders tids bruk.[6]

Vedlagt rettighetsmeldingen var et flyfoto der gammeplassen er markert, foto av gammeplassen, søknad til Tana kommune om restaurering av gammelaksegammen 13. januar 2014, kommunens avslag 25. november 2014, og Holms klage på avslaget 14. desember 2014.

På høringsmøtet 15. mars 2019 forklarte Per Andreas Holm at hans besteforeldre «*hadde en gamme til bruk under laksefiske der*», og at den ble oppført der på grunn av sundet og stengselsfisket. Han anslo oppføringstidspunktet til 1930-tallet, og sa at den ble satt opp av «*Biehtar-Jovnna [John P. Varsi], bestefar [Per Holm-Varsi] og Piera Holma [Per Holm Pedersen Varsi]*». Han fortalte at gammen «*var oppreist*» da han «*var guttunge på begynnelsen av [19]70-tallet*», og at gammen ble brukt av «*de som fisket der*».[7]

Om gammens tilstand i dag, sa Holm at «*Bindingsverket av bjørk står fremdeles*». Han antok at gammen sist var i bruk på 1960- og 1970-tallet, men understreket at den har stått lengre enn mange andre gammer: «*De fleste gammene som falt ned på den tiden er omtrent gått tilbake til naturen, men bindingsverket på denne gamma står fremdeles.*» Han antok at det er fordi hans bestefedre var erfarne og anerkjente gammebyggere. Vedlikeholdet av gammen tok slutt fordi «*[påhengs] motortiden kom, og da tok det ikke lang tid å kjøre hjem – man trengte ikke å stake og ro*». Tidligere bodde folk i gammene i flere dager mens de drev stengsels- og drivgarnsfiske. Han hadde selv vært med på det: «*vi overnatta mye der ved den elvebredden*».[8]

Per Andreas Holm sa ellers at det bare var «*plass til noen få personer i den gammen, og det var en gamme med åpent ildsted – den hadde ikke ovn*». Videre sa han at «*de gamle karene bodde der når de holdt på med stengselsfisket*».[9]

40.3.3 Eiendomsrett til jordbruksarealer i Sirma

I rettighetsmeldingen 31. desember 2019 krever Per Andreas Holm eiendomsrett til seks jordbruksarealer i Sirma som han i dag fester av FeFo. Det gjelder gnr. 7, bnr.148; gnr. 7, bnr. 1, fnr. 4; gnr. 7, bnr. 153; gnr. 7, bnr. 101; gnr. 7, bnr. 1, fnr. 11 og ca. 25 dekar av gnr. 7, bnr. 1.[10]

I et vedlegg til rettighetsmeldingen viser han til at han er «*8. generasjons jordbruker*» etter sin tipp tipp tipp oldefar, Hans Jonsson Warsi, og at hans eiendom «Coagan», er opprinnelsen til dagens drift på «Sirmamoen». Per Andreas Holm opplyser at han har utvidet gårdsdriften og drevet med nydyrking, særlig de siste 30 årene. Han finner det urimelig at han etter å ha lagt ned arbeid i å dyrke opp nye jordbruksarealer, må betale leie til FeFo, og anfører at de nevnte jordbruksarealene «*som jeg og min far og tidligere generasjoner har dyrket opp ikke lenger skal tilhøre FeFo*». Han påpeker at gnr. 7, bnr. 153 og den delen av gnr. 7, bnr. 1 som kravet gjelder, ikke er oppdyrket, men at han må få tilført arealene når han har dyrket dem opp.[11]

4 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 178–179.

5 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 181–183.

6 Per Andreas Holm, *Rettighetsmelding (om laksegamme)*, 12. juli 2015 (jnr. 15/925-2) s. 1–3.

7 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 183 og 185–186.

8 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 187–189.

9 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 190.

10 Per Andreas Holm, *Rettighetsmelding*, 31. desember 2019 (jnr. 15/925-11) s. 1

11 Per Andreas Holm, *Rettighetsmelding*, 31. desember 2019 (jnr. 15/925-11) vedlegg 2 s. 1–2.

Per Andreas Holm presiserte 5. mai 2020 at kravet om gnr. 7, bnr. 1 gjelder 25 dekar, og ikke «hele parsellen på 128 726 dekar» og la ved et kartutsnitt der de 25 dekarene er avmerket.[12]

40.4 Bemerkninger fra andre

40.4.1 Finnmarkseiendommen (FeFo)

Finnmarkseiendommen (FeFo) har oversendt ulike dokumenter, jf. punkt 40.5, og har i brev 27. april 2024 uttrykt generelle synspunkter på retten til å oppføre og ha gammer i Finnmark. Blant annet viser FeFo til at det i Finnmark «*er en svært langvarig tradisjon som knytter retten til gammer i utmarka til en konkret næringsutøvelse eller en ressursutnytting som høsting av multer, fisking, slåtter osv.*».[13] Se ellers den nærmere omtale av brevet punkt 8.3.1.

40.4.2 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš har fremmet krav om alminnelig reindriftsrett i distriktets vinterbeiteområde (kapittel 9), og har i brev 18. juni 2023 anført at alle krav om «*kollektiv eiendomsrett, ferdselsrett og vetorett m.m.*» innenfor distriktets vinterbeiteområder, vil innsnevre distriktets beitearealer om kravene skulle føre frem. Ifølge distriktet gjelder dette også meldingen fra Per Andreas Holm.[14]

40.4.3 Sirpmá gilisearvi

Sirpmá gilisearvi har fremmet krav om kollektiv eiendomsrett til et større utmarksområde i Sirma og omegn (kapittel 12) «*fra Bildam til Borsejohka i vest*» og fra «*Sirma nord til kommunegrense Lebesby og til Lávnnjoš*».[15] Området inkluderer også gammeplassene og bruksområdene ved Njuorggánvuopmi og Jeagelveaisuolu der Per Andreas Holm krever eiendomsrett og særlig bruksrett, og de festearealene der han krever eiendomsrett.

Kravet er fremmet på vegne av befolkningen i Sirma. Det heter i rettighetsmeldingen at «*vi som lokalbefolkning har hatt en felles bruk og en rettsoppfatning av området som vår kollektive eiendom som vi tar vare på og forvalter sammen*». Videre heter det at de «*i fellesskap [har] forvaltet naturressursene i vårt område, befolkningen har i samråd hatt en enighet om bestanden og ressurstilgangen og hva som kan beskattes og høstes for en ansvarlig forvaltning*».[16] Bygdelaget har ikke angitt hvordan lokalbefolkningen har brukt mindre områder innenfor kravsområdet, eksempelvis Njuorggánvuopmi.

40.4.4 Magnus Varsi

Magnus Varsi (f. 1945) er en av talspersonene for Sirpmá gilisearvi (kapittel 12), og har også selv fremmet et krav som kommisjonen har behandlet i kapittel 43. Han har kommentert Per Andreas Holms krav om gammeplass ved Jeagilveaisuolu i merknader mottatt 24. januar 2023.

Ifølge Magnus Varsi ligger denne gammeplassen ved «*en meget god stengsel plass*». Han opplyser at lensmannsbetjent Arne Isaksen sommeren 1947 tegnet opp kart over laksesoner med navn på personer som tilhørte de ulike sonene, og at John Pedersen Varsi (Biehtar-Jovnna) (1893–1985) sammen med flere andre er oppført i «*sone 23 Jeagelveaisuolu*». Magnus Varsi antar at disse personene bygde gammen sammen. Han opplyser at Per Andreas Holms far, Nils Ole Holm (1936–2024), søkte laksebrev i sone 23 på «*slutten av 1950*», og at gammen «*for lengst [var bygd] av de tidligere soneeiere da Nils Ole Holm ble [soneeier]*». Vedlagt Varsis merknader fulgte en kopi av kart for sone 23 og sone 28, der personnavn er ført opp. Ifølge Magnus Varsi fikk han kartet da han var oppsynsbetjent i Tanavassdraget i årene 1975–1983.[17]

I merknader mottatt av kommisjonen 6. februar 2023, uttaler Magnus Varsi at gammen ved Njuorggánvuopmi «*ble satt opp av Henrik Olav Varsi (Erkke Hánssa Heike) f. 23.01.1922 – d. 16.06.1986 ca. 1950–1953*». Ifølge Magnus Varsi hadde gammen mange brukere vinterstid i forbindelse med snarefangst, og på høsten under rypejakta. Han uttaler at «*Nuorganvuobmi var rypefangst-område for Sirma-folket*», men at området ikke har vært beiteområde for kuer og sauer fordi det er for langt unna bygda. Magnus Varsi kan huske at han var i gammen da han var i tenårene. På linje med mange andre gammer, har gammen falt ned.[18]

40.4.5 Gjermund Skøien Varsi

Gjermund Skøien Varsi (f. 1981) har fremmet et krav som kommisjonen har behandlet i kapittel 28. I brev 1. oktober 2023 viser han til at den gammeplassen som Per Andreas Holm har fremmet krav om ved Jeagelveaisuolu, ligger i et område som «*er mitt og har vært det i 3 generasjoner*». På stedet er det ifølge Gjermund Skøien Varsi spor av en bålplass, men ikke av en laksegamme slik Per Andreas Holm hevder.

12 Per Andreas Holm, E-post, 5. mars 2020 (jnr. 15/925-15).

13 Finnmarkseiendommen, *Brev til kommisjonen,* 27. april 2024 (jnr. 14/294-68) s. 1.

14 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš, *Innmeldte meldinger om mulige rettigheter Felt 7*, 18. juni 2023 s. 1, sammenholdt med vedlegg «Oversikt over rettighetsmeldinger» (jnr. 14/1434-38).

15 Sirpmá gilisearvi, *Oppdatert rettighetsmelding*, 1. november 2017 (jnr. 17/1501-3) s. 1.

16 Sirpmá gilisearvi, *Oppdatert rettighetsmelding*, 1. november 2017 (jnr. 17/1501-3) s. 3

17 Magnus Varsi, *Tilleggsopplysninger om gammetuft i Jeagelveaisuolu*, 24. januar 2023 (jnr. 15/925-18).

18 Magnus Varsi, *Opplysninger om gammetuft i Njurganvuobmi*, 6. februar 2023 (jnr. 15/925-19).

Gjermund Skøien Varsi påpeker at området brukes som beite for kuer, og viser til at han selv har økt antall storfe og derfor har et økt behov for beite. Etablering av gamme i beiteområdet og med de aktiviteter en gamme vil føre med seg, vil det ha betydelig negative konsekvenser for han og hans familie. Han avslutter med å vise til at han selv har «*inne et eiendomskrav på hevd av denne eiendommen*».[19]

40.4.6 Johannes Erik Alfred Varsi

Johannes Erik Alfred Varsi (Pávvel Johanas) (f. 1938) kontaktet kommisjonen per telefon 20. januar 2016 og kommenterte Per Andreas Holms rettighetsmelding. Han bekreftet 4. juni 2016 at kommisjonens skriftlige oppsummering av telefonsamtalen var korrekt.[20]

Johannes Erik Alfred Varsi sa at Per Andreas Holms familie ikke har brukt gammen ved Njuorggánvuopmi, og at den «*ble satt opp som en hestestall i 1954–55 fordi det ble lagd en innhengning for rein og et skillegjerde mellom Lágesduottar og Polmak reinbeiteområder*». Johannes hadde selv arbeidet i området, og sa at ingen har brukt gammen etter at han selv og Einar Hegge (1938–2000) drev rypefangst der vinteren 1958. Han la til at gammen er falt ned, og at det i dag nesten er umulig å finne gammeplassen. Johannes Erik Alfred Varsi sa ellers at Per Andreas Holm og hans slekt ikke har vært alene om å bruke Njuorggánvuopmi-området. Dette har ifølge Johannes vært et felles høstingsområde for Sirma-folket, og derfor har ikke Per Andreas Holm og hans familie større rettigheter der enn andre i bygda.[21]

40.4.7 Nils Ole Holm og Siri Inga Holm

Nils Ole Holm (Piera Holmma Niljas) (1936–2024) og Siri Inga Holm (f. 1941) sa i intervju 6. juli 2016 at Áhko-Piera Moski (1934–2007) var den første som holdt til ved Njuorggánvuopmi. Han var ikke en nær slektning av dem, men deres sønn, Per Andreas Holm, hadde «*tatt vare på gammen der*». De vet ikke når gammen ble satt opp, men Nils Ole Holm er enig med Johannes Erik Alfred Varsi i at gammen «*først var satt opp som hestestall og brukt i forbindelse med reindrifta [innhengning/reingjerde], men ble senere gjort om til boformål*». Derimot er de ikke enige i at gammen sist ble brukt i 1958. Blant annet hadde Siri Inga og hennes svigermor (Margit Vuolab Varsi) (1909–1994) «*plukka multer i området og overnatta i gamma på 1970-tallet*», og Áhko-Piera Moski hadde brukt gammen «*i alle fall fram til 2000-tallet*». De sa ellers at deres familie hadde plukket multer i området, men de har ikke vært alene om å bruke området.[22]

40.4.8 John Eirik Hegge

John Eirik Hegge (f. 1963) skriver 21. mars 2019 at Per Andreas Holms opplysninger om laksegammen i Jeagilveaisuolu ikke stemmer. Det er John Eiriks far, Einar Hegge (1938–2000) og bestefar, John Pedersen Varsi (Biehtar Jovnna) (1893–1985) som har bygd gammen og bodd der. John Eirik Hegge fremholder ellers at han ikke har noe imot at Per Andreas Holm får bygge opp gammen, «*bare mitt navn er med som medeier*». Om gammen ved Njuorggánvuopmi sier John Eirik Hegge at det var hans far (Einar Hegge) «*som bygde og bodde i den*», og at «*vi bodde i den til langt ut i 70-årene*».[23]

40.5 Skriftlige kilder

FeFo har oversendt festekontrakter og historisk arkivmateriale for de festeeiendommene saken gjelder. Materialet er nedenfor sortert kronologisk på gårds-, bruks- og festenummer.

Gnr. 7, bnr. 1, fnr. 4 (tinglyst 25. januar 1960)[24]

- Utmålsforretning 29. september 1955, søker: Per Pedersen Varsi, Bruksnavn: «Övervoll»
- Festekontrakt mellom Finnmark jordsalgskommisjon og Per Pedersen Varsi, «Øvrevoll», 1956–1965, signert 22. august 1956, godkjent av Finnmark fylke 6. september 1956
- Fornyelse av festekontrakt mellom Per Pedersen Varsi og Finnmark jordsalgskontor, tidsperiode 1966–1975, 23. mai 1967, godkjent av Finnmark fylke 17. november 1967
- Festekontrakt mellom Pavel P. Varsi og Finnmark Jordsalgskontor, 4. juli 1979, «Øvrevoll» (påskrift «7-1-4»), Tidsperiode 1979–1988
- Jordsalgssjefens begjæring om sletting av festekontrakt 30. mars 1989
- Festekontrakt mellom Statskog SF v/Finnmark jordsalgskontor og Johannes Varsi, 7/1/4, Festetid: «inntil videre» fra 1. januar 1995. (påskrift «festekontrakt aldri signert»)
- Festekontrakt mellom Berit Øyfrid Hansen og FeFo, 26. februar 2009, 7/1/4 og 7/1/11, «Festetiden er ikke begrenset»

19 Gjermund Skøien Varsi, *Kommentar til rettighetsmelding 11*, 1. oktober 2023 (jnr. 15/925-24).

20 Johannes Varsi, Bekreftelse, 4. juni 2016 (jnr. 15/925-4).

21 Johannes Varsi, *Merknader til rettighetsmelding fra Per Andreas Holm*, 11. februar 2016 (jnr. 15/925-4 vedlegg 2).

22 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Nils Ole Holm og Siri Inga Holm*, 6. juli 2016 (jnr. 15/925-5) s. 6–7.

23 John Eirik Hegge, *Opplysninger om melding 13, 11 og 4*, 21. mars 2019 (jnr. 15/925-7) s. 1.

24 Finnmarkseiendommen (FeFo), *Festekontrakter og historikk*, 25. april 2024, (jnr. 15/925-28 vedlegg 1 og 2).

- Skjøte 28. april 2015: overdragelse av flere eiendommer, bl.a. 7/1/4 fra Berit Øyfrid Hansen til Per Andreas Holm
- Skjøte 26. september 2020: overdragelse av festerett på 7/1/4 og 7/1/11 fra Per Andreas Holm til Silje Marie Veimæl Holm (Per Andreas Holms datter)

Gnr. 7, bnr. 1, fnr. 11 (tinglyst 7. desember 1970)[25]
- Utmålsforretning 8. juni 1960, søker Per A. Pedersen Varsi, bruksnavn «Tillegg til Øvrevold»
- Festekontrakt mellom Finnmark jordsalgskommisjon og Per A. Pedersen Varsi 10. august 1963, godkjent av Finnmark fylke 12. august 1963, «Tillegg til Øvrevold», 1961–1970
- Festekontrakt mellom Finnmark jordsalgskontor og Per A. Pedersen Varsi, 20. november 1970, «Tillegg til Øvrevold»,1971–1980. Stemplet «dokumentet er sletta» 16. juni 1992
- Festekontrakt mellom Berit Øyfrid Hansen og Finnmarkseiendommen 26. februar 2009, festeeiendommene 7/1/4 og 7/1/11, «Festetiden er ikke begrenset»
- Skjøte 28. april 2015: overdragelse av flere eiendommer, bl.a. 7/1/11, fra Berit Øyfrid Hansen til Per Andreas Holm
- Skjøte 26. september 2020: overdragelse av festerett på 7/1/4 og 7/1/11 fra Per Andreas Holm til Silje Marie Veimæl Holm (Per Andreas Holms datter)

Gnr. 7, bnr. 101 (tidligere gnr. 7, bnr. 1, fnr. 41) (tinglyst 26. februar 1962)[26]
- Festekontrakt 22. november 1978 mellom Finnmark jordsalgskontor og Nils Ole Holm, «Øvremo», festetid 1979–1988. Påskrift «makulert»
- Festekontrakt mellom Finnmark jordsalgskontor og Nils Ole Holm, gnr. 7 bnr. 101 «Øvremo», 6. april 1989, festetid 1989–1998. Stemplet «avlyst» 16. januar 2012
- Skjøte 17. oktober 2001, overdragelse av festerett til bl.a. 7/101 fra Nils Ole Holm og Siri Inga Holm til Per Andreas Holm
- Brev fra Statskog til Per Andreas Holm, 5. april 2005, avslag på søknad om kjøp av tilleggsjord, gnr. 7 bnr. 101
- Festekontrakt mellom Finnmarkseiendommen og Per Andreas Holm, 2. januar 2012, gnr. 7 bnr. 101, tinglyst 16. januar 2012, «festetiden er ikke begrenset». Påskrift om at kontrakten avløser kontrakt av 6. april 1989 med samme fester under samme nummer.

Gnr. 7, bnr. 148 (opprettet 28. juni 2012)[27]
- Festekontrakt mellom Finnmarkseiendommen og Per Andreas Holm 22. november 2012, 7/148, «Festetiden er ikke begrenset»

Gnr. 7, bnr. 153 (opprettet 29. juli 2015)[28]
- Festekontrakt mellom Finnmarkseiendommen og Per Andreas Holm, 21. januar 2016, 7/153, «Festetiden er ikke begrenset»

25 dekar av 7/1 (nå gnr. 7, bnr. 1, fnr. 70) (opprettet 2. oktober 2019)[29]
- Festekontrakt mellom Finnmarkseiendommen og Per Andreas Holm, 21. september 2020, 7/1/70, «Festetiden er ikke begrenset»

40.6 Kommisjonens vurderinger

40.6.1 Innledning – rettslige problemstillinger

Per Andreas Holm har krevd eiendomsrett til to gammeplasser, en ved Njuorggánvuopmi og en i Jeagilveaisuolu, der det tidligere har stått gammer. Han har videre krevd bruksrett til et utmarksområde ved Njuorggánvuopmi, og eiendomsrett til seks parseller som han i dag har festerett til. Fordi begge gammene har falt ned for en god del år siden, vil kommisjonen først vurdere hvilken betydning manglende bruk og vedlikehold av gammene har for dagens rettighetsforhold, og om dette har gjort at en eventuell rett til gammeplassene har falt bort. Dersom retten ikke har falt bort, er spørsmålet om Per Andreas Holm med grunnlag i hevd har eiendomsrett til gammeplassene. Se punkt 40.6.2 når det gjelder gammeplassen ved Njuorggánvuopmi, og punkt 40.6.3 når det gjelder gammeplassen i Jeagilveaisuolu.

Spørsmålet om bruksrett til utmarksområdet ved Njuorggánvuopmi er behandlet i punkt 40.6.4, mens spørsmålet om eiendomsrett til de seks festede parsellene er behandlet i punkt 40.6.5. Kommisjonens konklusjoner er oppsummert i punkt 40.6.6.

40.6.2 Eiendomsrett til gammeplassen ved Njuorggánvuopmi

Det er på det rene at gammen ved Njuorggánvuopmi er nedfalt, men det er ulike opplysninger om når det skjedde. Som utgangspunkt vil ren ikke-bruk ikke føre til bortfall av

25 FeFo, Op. cit., 25. april 2024, (jnr. 15/925-28 vedlegg 2 og 3).
26 FeFo, Op. cit., 25. april 2024, (jnr. 15/925-28 vedlegg 5). Se også eiendomsregister Tana, 1984 (jnr. 17/624-39) s. 75.
27 FeFo, Op. cit., 25. april 2024, (jnr. 15/925-28 vedlegg 6).
28 FeFo, Op. cit., 25. april 2024, (jnr. 15/925-28 vedlegg 7).
29 FeFo, Op. cit., 25. april 2024, (jnr. 15/925-28 vedlegg 4).

tinglige rettigheter.[30] Rettspraksis åpner imidlertid for at rettighetsbortfall kan være aktuelt dersom innehaveren av et byggverk i utmark gjennom lang tid har latt byggverket forfalle og derved signalisert utad at vedkommende ikke lenger trenger byggverket.

I dommen inntatt i Rt. 1948 s. 533 var det blant annet spørsmål om eiere av jakt- og fiskehytter oppført i Eidfjord statsallmenning før ikrafttredelsen av den dagjeldende fjelloven av 12. mars 1920 hadde rett til å ha hyttene stående uten å måtte ordne med tomtefeste og betale festeavgift. Høyesterett konkluderte med at hytteeierne hadde sine rettigheter i behold, bortsett fra i tilfeller der hyttene var så «*forfalne at de må anses oppgitt*».[31]

Høyesterett flertall (fire dommere) uttalte i Rt. 1986 s. 148 at retten til å vedlikeholde en steinbu i Ullensvang statsallmenning «*kan*» ha vært til stede i 1920, men at retten måtte anses «*bortfalt i begynnelsen av 60-årene da taket var falt sammen*». Mindretallet (én dommer) anså steinbua som ulovlig fordi den i 1980 var blitt betydelig utvidet sammenliknet med den opprinnelige steinbua som vedlikeholdsretten gjaldt for. Til spørsmålet om (retten til) bua måtte anses oppgitt, bemerket mindretallet at det ikke kunne være tilfellet så lenge bua var «*brukbar*», om enn mangelfull, og fremholdt at etter nedfallet måtte eieren ha «*rommelig tid på å bestemme seg for om han ville sette den i stand igjen*».[32]

Kommisjonen er ikke kjent med rettspraksis som konkretiserer hvilken frist eieren har på seg, men hevdslova § 10 om at bortfall av bruksrettigheter ved frihevd først er aktuelt når ikke-bruken har vart i minst 20 år uten avbrudd, gjør det nærliggende å anta at det sjelden vil være aktuelt med rettighetsbortfall før ikke-bruken har vært i minst 20 år. Også fjellova (1975) § 22 om at en seterrett faller bort etter 20-års ikke bruk kan peke i denne retningen.

I saken her kan det se ut som at opplysningene om når gammen falt ned ikke er entydige. Per Andreas Holms foreldre, Nils Ole Holm (Piera Holmma Niljas) og Siri Inga Holm, sa i intervju 6. juli 2016 at Siri Inga og hennes svigermor hadde overnattet i en gamme ved Njuorggánvuopmi «*på 1970-tallet*», og at Áhko-Piera Moski (1934–2007) hadde brukt denne gammen «*i alle fall fram til 2000-tallet*». De sa også at Per Andreas Holm «*har tatt vare på gammen*», jf. punkt 40.4.7. Per Andreas Holm sa imidlertid på høringsmøtet 15. mars 2019 at han selv aldri har sett dem gammen stå «*oppreist*» på den gammeplassen saken gjelder, men bare slik den ser ut på de fotografiene han (14. mars 2019) har sendt til kommisjonen, jf. punkt 40.3.1. Fotografiene viser at det i dag er få synlige spor etter gammeplassen (jnr. 15/295-9).

Når Per Andreas Holm sier at han aldri har sett gammen stå oppreist, snakker hans foreldre etter alt å dømme om en annen gamme enn den som sto på den gammeplassen som Per Andreas Holm har krevd rett til.[33] Det må også legges til grunn at den gammen John Eirik Hegge viser til i sin henvendelse 21. mars 2019, jf. punkt 40.4.8, og som hans familie skal ha brukt til «*langt ut i 70-årene*», er en annen gamme enn den som har stått på den plassen som Per Andreas Holms krav gjelder. Kommisjonen ser derfor bort fra disse opplysningene.

Magnus Varsi (f. 1945) har forklart at han besøkte en gamme ved Njuorggánvuopmi da han var i tenårene og at gammen er nedfalt i dag, jf. punkt 40.4.4. Johannes Varsi (f. 1938) har opplyst at han vinteren 1958 brukte en gamme som var blitt satt opp som en «*hestestall*» der i 1954–1955, og at ingen har brukt gammen etter det, jf. punkt 40.4.6. Per Andreas Holm sa på høringsmøtet 15. mars 2019 at Johannes Varsi omtaler «*et helt annet byggverk*» enn den gammen som er knyttet til hans krav. Det er også usikkert om den gammen Magnus Varsi snakker om stod på den gammeplassen som Per Andreas Holm har krevd eiendomsrett til.

Når mange av de som har uttalt seg om en gamme ved Njuorggánvuopmi sikter til en annen gamme enn den kravet gjelder, må kommisjonen falle tilbake på de fotografiene av gammeplassen som Per Andreas Holm overleverte i forkant av høringsmøtet 15. mars 2019.

Fotografiene viser at gammeplassen da knapt var synlig, og at det derfor må være relativt mange år siden gammen falt ned. Det vil variere med de lokale forholdene hvor lang tid det tar før en gamme som ikke brukes og vedlikeholdes faller ned. John Aslak Johansen har opplyst at en gamme vil stå i rundt 15 år om den ikke vedlikeholdes, mens Viktor Trosten har anslått tidsperioden til mellom 20 og 30 år.[34] I dette dreier det seg dessuten ikke bare om en nedfalt gamme, men om en gamme som det er få synlige spor etter.

Kommisjonen anser etter en samlet vurdering det som overveiende sannsynlig at gammen var nedfalt en gang rundt midten av 1980-tallet. I denne perioden er det ikke opplysninger om bruk eller vedlikehold av gammen. Kommisjonen har heller ikke opplysninger om at Per Andreas Holm eller noen av hans rettsforgjengerne har gjort andre tiltak for å markere en eventuell rett til gammeplassen, for eksempel ved å ta initiativ overfor Finnmark jordsalgskontor om å gjenoppbygge gammen. Perioden med ikke-bruk og manglende

30 Carl Jacob Arnholm, *Passivitetsvirkninger*, 1932, s. 76–77 og Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 58.

31 Rt. 1948 s. 533 (Eidfjord) på s. 536.

32 Rt. 1986 s. 148 (Ullensvang) på. s. 151 (flertallet) og 152–153 (mindretallet).

33 De uttaler seg etter alt å dømme om en gamme sørøst for Njuorggánjávri, jf. Finnmarkskommisjonen, *Merknad til intervju 15/925-5)*, 24. april 2024 (jnr. 15/925-29).

34 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med John Aslak Johansen*, 15. januar 2024 (jnr. 19/1149-11) s. 7 og *Intervju med Viktor Trosten*, 16. november 2023 (jnr. 22/2148-20) s. 10.

vedlikehold har dermed vedvart i rundt 30 år eller kanskje mer, før saken ble reist for kommisjonen i 2015. Det er for lang tid, også om man anvender en norm om «*rommelig tid*».

Dersom det var etablert en rett til gammeplassen ved Njuorggánvuopmi har retten derfor falt bort. Se også kommisjonens sammenfallende vurderinger av mer eller mindre likeartede gammesaker i Tana, blant annet i kapittel 39, 41–43, 45 og 46 og i Karasjok.[35]

40.6.3 Eiendomsrett til gammeplassen i Jeagilveaisuolu

Per Andreas Holm sa på høringsmøtet 15. mars 2019 at laksegammen i Jeagilveaisuolu «*var oppreist da jeg var guttunge på begynnelsen av [19]70-tallet*», og at gammen sist var i bruk på 1960- og 1970-tallet. Gammebruken tok slutt fordi bruk av påhengsmotor gjorde det mulige for fiskerne å dra hjem hver dag i stedet for å overnatte der de drev stengselsfiske, jf. punkt 40.3.2.

Gjermund Skøien Varsi har festerett til det området der gammeplassen er (gnr. 7, bnr. 1, fnr. 1). Han har opplyst at han bruker området til storfebeite, og at det i dag ikke er spor av laksegammen, men bare av en bålplass, jf. punkt 40.4.5.

Kommisjonen anser det etter dette som sannsynliggjort at gammen falt sammen en gang før 1980. Per Andreas Holms opplysning om at reisverket av bjørk fremdeles står, jf. punkt 40.3.2, kan ikke tillegges avgjørende vekt. Det er ikke opplysninger om at eventuelle rettighetshavere har vedlikeholdt eller gjort forsøk på å gjenreise gammen etter 1980. Det er heller ikke opplysninger om at Per Andreas Holm eller hans rettsforgjengere har tatt kontakt med offentlige myndigheter eller Jordsalgskontoret (eller FeFo) for å markere en eventuell rett til gammeplassen før han i januar 2014 søkte kommunen om å få gjenoppbygge gammen.

Det har dermed gått i overkant av 30 år fra gammen falt ned til Per Andreas Holm tok et initiativ som kan være egnet til å motvirke et rettighetsbortfall. Det er for lang tid, også om man legger til grunn en norm om «*rommelig tid*». En eventuell rett til gammeplassen i Jeagilveaisuolu har derfor falt bort. Se ellers kommisjonens tilsvarende vurdering når det gjelder gammeplassen ved Njuorggánvuopmi i punkt 40.6.2 med videre henvisninger.

40.6.4 Bruksrett til kravsområdet ved Njuorggánvuopmi

Det er videre et spørsmål om Per Andreas Holm har opparbeidet (særlig) bruksrett til et område på rundt 18 km^2 ved gammen ved Njuorggánvuopmi. Kommisjonen har i kapittel 12 konkludert med at befolkningen i Sirma med grunnlag i alders tids bruk har opparbeidet kollektiv rett til et område som i sin helhet det kravsområdet som Per Andreas Holm har angitt ved Njuorggánvuopmi, og som bosatt i Sirma har Per Andreas Holm andel i den kollektive lokale retten. Se foran i punkt 12.5.11.

Kommisjonen har forstått Per Andreas Holm slik at han ikke krever rettigheter ut over den retten som tilkommer den øvrige lokalbefolkningen i Sirma. På høringsmøtet 15. mars 2019 sa han at det ikke bare er hans egen familie som har brukt kravsområdet ved Njuorggánvuopmi, men hele lokalbefolkningen. Han fremholdt også at «*dette har vært vårt fellesområde, og folk skal ha mulighet til å bruke de områdene slik de før har gjort*», og betegnet det som «*veldig bra*» at Sirpmá gilisearvi har krevd rett til området, jf. punkt 40.3.1.

Også sakens øvrige opplysninger viser at Njuorggánvuopmi har vært et viktig bruksområde for befolkningen i Sirma. Per Andreas Holms foreldre, Nils Ole Holm og Siri Inga Holm, sa i intervju 6. juli 2016 at de (blant annet) hadde plukket multer i området, men at de ikke hadde vært alene om å bruke det, jf. punkt 40.4.7. Johannes Varsi har fortalt at området har vært et felles høstingsområde for Sirma-folket, jf. punkt 40.4.6. Magnus Varsi har blant annet vist til at «*Njuorggánvuopmi var rypefangst-område for Sirma-folket*», jf. punkt 40.4.4. Det fremgår også av NIKUs sakkyndige utredning at Njuorggánvuopmi var et viktig bruksområde for folk i Sirma, blant annet til snarefangst og uttak av gammematerialer.[36]

Det kan etter dette konkluderes med at Per Andreas Holm ikke har noen særrettigheter i kravsområdet ved Njuorggánvuopmi, men at han har andel i den kollektive retten til området.

40.6.5 Eiendomsrett til seks festede jordbruksarealer

40.6.5.1 Innledning

Per Andreas Holm krever i rettighetsmeldingen 31. desember 2019 eiendomsrett til seks grunnstykker som han da hadde festerett til, og der FeFo er grunneier. Det dreier seg om gnr. 7, bnr. 148 (areal: 61,4 dekar); gnr. 7, bnr. 101 (124,0 dekar); gnr. 7, bnr. 153 (18,4 dekar); 25 dekar av gnr. 7, bnr. 1 (nå gnr. 7, bnr. 1, fnr. 70); gnr. 7, bnr. 1, fnr. 4 (74,2 dekar); og gnr. 7, bnr. 1, fnr. 11 (36,3 dekar). Ifølge grunnboken har de to sistnevnte grunnstykkene siden 1. oktober 2021 vært festet av Per Andreas Holms datter, Silje Marie Veimæl Holm (f. 1989).

Per Andreas Holm viser i rettighetsmeldingen til at han har drevet mye nydyrking, særlig de siste 30 årene, og anfører at de nevnte jordene «*som jeg og min far og tidligere generasjoner har dyrket opp ikke lenger skal tilhøre FeFo*». Han mener det er urimelig at han skal betale leie til FeFo for arealer han har brukt mye ressurser på å dyrke opp. Han opplyser at han

35 Finnmarkskommisjonen, *Rapport felt 4 Karasjok*, bind 2, 2019 punkt 9.8.4.2 (5) (s. 101–102) og punkt 11.6.4.8 (s. 309–311).

36 NIKU, Oppdragsrapport 39/2017 s. 231–232.

har dyrket opp (deler av) gnr. 7, bnr. 148; gnr. 7, bnr. 101; gnr. 7, bnr. 1, fnr. 4 og gnr. 7, bnr. 1, fnr. 11, og at gnr. 7. bnr. 153 og 25 dekar av gnr. 7, bnr. 1 (nå gnr. 7, bnr. 1, fnr. 70), ikke er oppdyrket, men at parsellene må tilføres han når de er dyrket opp av, jf. punkt 40.3.3.

Hevdsreglene er det aktuelle rettsgrunnlaget for et eiendomserverv i saken her. Disse reglene innebærer at den potensielle hevdserververen må ha brukt hevdstingen som «*sin eigen*» i minst 20 år i sammenheng, jf. hevdslova § 2. Videre må bruken ha vært utøvd i aktsom god tro i hele hevdsperioden, jf. hevdslova § 4 første ledd. Dette innebærer at hevderen ikke må ha hatt kunnskap om de underliggende rettsforholdene, og heller ikke kunne bebreides for ikke å ha skaffet seg slik kunnskap. Se ellers den generelle redegjørelsen for hevdsvilkårene i punkt 6.3.2.

Kommisjonen har forståelse for at Per Andreas Holm opplever det som urimelig at han ikke eier de festeeiendommene han har brukt mye tid og ressurser på å dyrke opp, men slike rimelighetsbetraktninger er ikke relevante for hevdsvurderingen. Etter det kommisjonen er kjent med, har FeFo også fulgt en strengere praksis enn Statskog SF når det gjelder jordbrukeres muligheter til å kunne kjøpe jordbruksarealer som de har festerett til, men heller ikke de urimelighetene denne praksisendringen måtte ha medført, har betydning for hevdsvurderingen.

40.6.5.2 Gnr. 7, bnr. 148; gnr. 7, bnr. 153 og gnr. 7, bnr. 1, fnr. 70

Det arkivmaterialet som kommisjonen har mottatt fra FeFo, jf. punkt 40.5, viser at Per Andreas Holm har hatt festerett til gnr. 7, bnr. 148; gnr. 7, bnr. 153 og gnr. 7, bnr. 1, fnr. 70 henholdsvis siden 2012, 2016 og 2020. Kommisjonen har ikke opplysninger som tyder på at Per Andreas Holm har brukt noen av disse arealene før han inngikk festekontrakt med FeFo. Det er derfor sannsynlig at hans bruk av disse tre parsellene har pågått like lenge som festeforholdet, slik at tidsvilkåret for hevd om 20 års bruk ikke er oppfylt.

40.6.5.2 Gnr. 7, bnr. 1, fnr. 4 og gnr. 7, bnr. 1, fnr. 11

Materialet fra FeFo viser videre at Per Andreas Holm overtok festeretten til gnr. 7, bnr. 1, fnr. 4 og gnr. 7, bnr. 1, fnr. 11 i 2015, og at parsellene tidligere har vært bortfestet til personer utenfor Per Andreas Holms familie. Han har i 2020 overdratt festeretten til disse to parsellene til sin datter, Silje Marie Veimæl Holm. Overdragelsen er registrert i grunnboka 1. oktober 2021.

Det er heller ikke for disse to parsellene noe som tyder på at Per Andreas Holm eller noen i hans familie brukte arealene før han inngikk festekontrakt med FeFo. Det er derfor nærliggende at det også for disse parsellene er sammenfall mellom Holm-familiens bruk og festeforholdets varighet. Familiens bruk er derfor ikke tilstrekkelig til å oppfylle tidsvilkåret.

Hevdslova § 3 åpner for at brukstiden til to hevdere kan legges sammen dersom de har brukt hevdstingen etter hverandre «*i samanheng og overgangen mellom dei er lovleg*». Typiske eksempler på «*lovleg*» rettsovergang er arv, salg og gave, og også alle andre former for avtalt rettsovergang er omfattet.[37] Rettsovergangen mellom de tidligere festerne av gnr. 7, bnr. 1, fnr. 4 og gnr. 7, bnr. 1, fnr. 11 og Per Andreas Holm er basert på avtale, men det gjelder ikke en direkte rettsovergang fra en mulig hevdserverver til en annen, men om to selvstendige avtaleforhold mellom vedkommende fester og Finnmark jordsalgskontor eller (for Per Andreas Holms vedkommende) FeFo. Kommisjonen antar at denne situasjonen faller utenfor anvendelsesområdet for hevdslova § 3, og at tidsvilkåret derfor ikke er oppfylt.

Et eventuelt hevdserverv vil dessuten uansett ha vært betinget av at både Per Andreas Holm og de tidligere festerne har vært i aktsom god tro med hensyn til at deres bruk var basert på en selvstendig rett. Fordi dette spørsmålet også oppstår når det gjelder spørsmålet om hevd av eiendomsrett til gnr. 7, bnr. 101, viser kommisjonen til vurderingen i punkt 40.6.5.4.

40.6.5.4 Gnr. 7, bnr. 101 (tidligere gnr. 7, bnr. 1, fnr. 4)

Et grunneiendomsregister for Tana fra 1984 viser at jordbruksfestet «*Øvremo*» (gnr. 7, bnr. 1, fnr. 41) ble tinglyst 26. februar 1962.[38] Det materialet FeFo har oversendt, viser videre at Per Andreas Holms far, Nils Ole Holm (1936–2024), inngikk festekontrakt for «*Øvremo*» i 1978, jf. punkt 40.5. Per Andreas Holm overtok festeretten til «*Øvremo*» i 2001, og har den fortsatt. Familiens bruk har derfor i alle fall pågått i nærmere 50 år slik at *tidsvilkåret* er oppfylt. I bruksperioden har familien dyrket opp jorda og brukt den eksklusivt til produksjon av husdyrfôr. Dette er bruk som tilsvarer en grunneiers bruk, slik at også *bruksvilkåret* er oppfylt.

Spørsmålet er imidlertid om Nils Ole Holm og Per Andreas Holm har brukt jordstykket i *aktsom god tro*. De må i så fall i full hevdstid ha ansett seg som eiere av jordstykket, og de må ikke kunne klandres for å ha oppfattet forholdene slik, jf. punkt 6.3.2.3. Vilkåret om god tro henger nært sammen med regelen i hevdslova § 5 om at den som alt har «*rett til å å sitja med tingen*» ikke hevder eiendomsrett. Den som har inngått avtale med grunneieren om å bruke et jordstykke, for eksempel ved et leie- eller festeforhold, vil normalt ikke være i aktsom god tro med hensyn til å hevde eiendomsrett over

37 Sivillovbokutvalet, *Rådsegn 6 Om hevd*, 1961 s. 10 og 24 og Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 199.

38 Fylkesmannen i Finnmark, Grunneiendomsregister, Tana, 1984 (jnr. 17/624-39) s. 75.

arealet, og så lenge bruken skjer innenfor avtalens rammer har grunneieren ingen oppfordring om å reagere på bruken.

Utmarksdomstolen for Finnmark drøftet spørsmålet i saken der Eriksen/Eira-familien krevde eiendomsrett til en hyttetomt ved Gásadat i Karasjok.[39] I vurderingen av familiens gode tro, vektla domstolen den tidsmessige nærheten mellom byggingen av hytta og familiens søknad om feste. At familien søkte om feste kort tid etter at hytta var oppført, stadfestet slik domstolen vurderte det, at familien kjente til at det var påkrevd med et avtaleforhold for å føre opp hytte i området. Domstolen konkluderte derfor med at godtrovilkåret ikke var oppfylt.

Staten bortfestet det grunnstykket saken gjelder 1962, og Nils Ole Holm inngikk festekontrakt med Finnmark jordsalgskontor i 1978. Det er ingen holdepunkter for at hans bruk av arealet startet før kontraktsinngåelsen, og festeforholdet later til å ha vedvart hele bruksperioden. Det viser at Nils Ole Holm kjente tilat han måtte inngå et kontraktsforhold med jordsalgskontoret før han tok jorda i bruk. I Per Andreas Holms brukstid er det dokumentert at han 29. mars 2005 søkte om å kjøpe jordstykket av Statskog SF. Statskog avslo søknaden ved brev 5. april 2005, jf. punkt 40.5. Disse opplysningene tilsier at Holm har vært klar over at Statskog og senere FeFo har hatt eiendomsrett til jordstykket.

Vilkåret om god tro er etter dette ikke oppfylt. Som nevnt innledningsvis, er generelle rimelighetsvurderinger ikke relevante ved vurderingen av hevdsvilkårene.

40.6.6 Oppsummerende konklusjon

Per Andreas Holms krav om eiendomsrett til gammeplassene ved Njuorggánvuopmi og i Jeagilveaisuolu har ikke ført frem. I punkt 8.5 har imidlertid kommisjonen lagt til grunn at innbyggerne i Tana har en kollektiv gammerett. Se punkt 8.5.4.7. Per Andreas Holm har som bosatt i Tana kommune andel i denne retten.

Per Andreas Holm har som bosatt i Sirma også andel i den kollektive retten som gjelder for befolkningen i Sirma, og som også omfatter det kravsområdet han har angitt ved Njuorggánvuopmi, jf. kapittel 12 og punkt 12.5.11.

Per Andreas Holm og hans rettsforgjengere har ikke opparbeidet eiendomsrett til de seks festeiendommene saken gjelder (gnr. 7, bnr. 148; gnr. 7, bnr. 153; gnr. 7, bnr. 1, fnr. 70; gnr. 7, bnr. 1, fnr. 4; gnr. 7, bnr. 1, fnr. 11 og gnr. 7, bnr. 101).

39 Utmarksdomstolen, Dom 8. november 2022, UTMA-2021–86603 og UTMA-2021–87408 punkt 3.2

41. GAMMEPLASS PÅ NORDØSTSIDEN AV LÁTNAJÁVRI

41.1 Hva saken gjelder

Saken gjelder rett til en gammeplass ved Látnafielbmá på nordøstsiden av Látnajávri. Se figur 41. Kommisjonen har mottatt to rettighetsmeldinger om rett til gammeplassen og anser det hensiktsmessig å behandle dem samlet. Den første meldingen er datert 1. juli 2015 (jnr. 15/928-1) og er fremmet av Per Inge Varsi på vegne av Nils Johnsen Varsis arvinger (Varsi-arvingene). Den andre er fremmet 6. februar 2022 (jnr. 22/634-1) av Thoralf Henriksen på vegne av etterkommere av Peter Henriksen Guttorm og Ravna Andersdatter Guttorm (Guttorm-etterkommere), og er formulert som et motkrav til Varsi-arvingenes melding.

Det området der gammeplassen er lokalisert er overlappet av rettighetsmeldingene fra Tana kommune og Sohpar (begge behandlet i kapittel 8), Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš (kapittel 9), Badje-Deanu Siida (kapittel 13), Sámiid meachit (kapittel 15), Erik Andreas og Inga Trostens etterkommere (kapittel 29), Ole Nilsen Vuolabs etterkommere (kapittel 44) og John Aslak Johansen og etterkommere av Hans Ole Pedersen Varsi (kapittel 45).

Ved brev 20. juli 2015 til Per Inge Varsi bekreftet kommisjonen å ha mottatt meldingen fra Varsi-arvingene (jnr. 15/928-2). En tilsvarende bekreftelse ble ved brev 28. mars 2022 (jnr. 22/634-2) sendt til Guttorm-etterkommere ved Thoralf Henriksen.

På kommisjonens høringsmøte 14. mars 2019 (jnr. 14/294-30) møtte Nils Johnsen Varsis sønn, Per Nilsen Varsi, og sønnesønner, Jan Olaf Varsi og Per Inge Varsi, og avga forklaring på vegne av Varsi-arvingene. En annen av Nils Johnsen Varsis sønner, Nils Anders Nilsen Varsi, har gitt utfyllende informasjon i intervju 26. februar 2020 (jnr. 15/928-6). Per Inge Varsi har gitt tilleggsinformasjon i intervju 19. september 2022 (jnr. 15/928-15).

Kommisjonen innkalte ved brev 10. februar 2023 (jnr. 14/294-41) Guttorm-etterkommerne ved Thoralf Henriksen til høringsmøtet i Tana 15.–16. mars 2023. Han kunne ikke møte, men har gitt opplysninger i intervju 19. april 2023 (jnr. 22/634-6).

Ellers har Josef Nils Pedersen Varsi i intervju 4. november 2013 (jnr. 15/895-29), Nils Ole Holm i intervju 6. juli 2016 (jnr. 15/925-5) og Johannes Erik Alfred Varsi i intervju 24. mai 2019 (jnr. 17/1501-7) gitt opplysninger om Nils Johnsen Varsis og familiens utmarksbruk.

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš har i brev 18. juni 2023 oversendt en generell merknad til alle rettighetsmeldinger innenfor distriktets vinterbeiteområde (jnr. 14/1434-38), inkludert meldingene fra Varsi-arvingene og Guttorm-etterkommerne.

Finnmarkseiendommen (FeFo) har 27. april 2024 oversendt et notat med generelle synspunkter på retten til å ha og oppføre gammer i Finnmark (jnr. 14/294-69).

Aili Keskitalo har ikke deltatt ved kommisjonens vurdering av retten til gammeplassen på nordøstsiden av Látnajávri, jf. finnmarksloven § 46 første ledd og domstolloven § 106 nr. 2.

41.2 Nærmere om sakens bakgrunn

Nils Johnsen Varsi (Biret-Niljas) (1901–1974) var småbruker og bosatt i Sirma. Han var gift med Anne Karen Saua (1908–1971). Blant deres åtte barn var John Nilsen Varsi (Biret-Niljas Jovnna) (1938–2014), Per Nilsen Varsi (Biret-Niljas Piera) (1939–2026) og Nils Anders Nilsen Varsi (Biret-Niljas Niljas Ánde) (f. 1945). Per Nilsen Varsi bodde i Alta, og var gift med Berit Elen Nikkinen Varsi (1940–2026). De har seks barn, blant annet Jan Olaf Varsi (f. 1964) og Per Inge Varsi (f. 1973). Nils Anders Nilsen Varsi er gift med Anne Kirsten (Boine) Varsi (f. 1951) og bor i Sirma. De har sønnene Kjetil Varsi (f. 1975) og Arnfinn Varsi (f. 1979).[1]

Per Inge Varsi og Thoralf Henriksen har begge opplyst at sistnevntes oldefar, Henrik Andersen Guttorm (1840–1917), satte opp en gamme på den plassen som de to kravene gjelder, jf. punkt 41.3.1 og 41.3.2. Henrik Andersen Guttorm var gift med Kirsten Johansdatter Anti (1848–1932), og far til Peter Henriksen Guttorm (Heaikka Biehtár) (1883–1940). Peter Henriksen Guttorm var gift med Ravna Andersdatter

1 Aage Solbakk, *Tanadalen – slekter – historie*, 2001 s. 559–560. Personopplysninger er også hentet fra folkeregisteret.

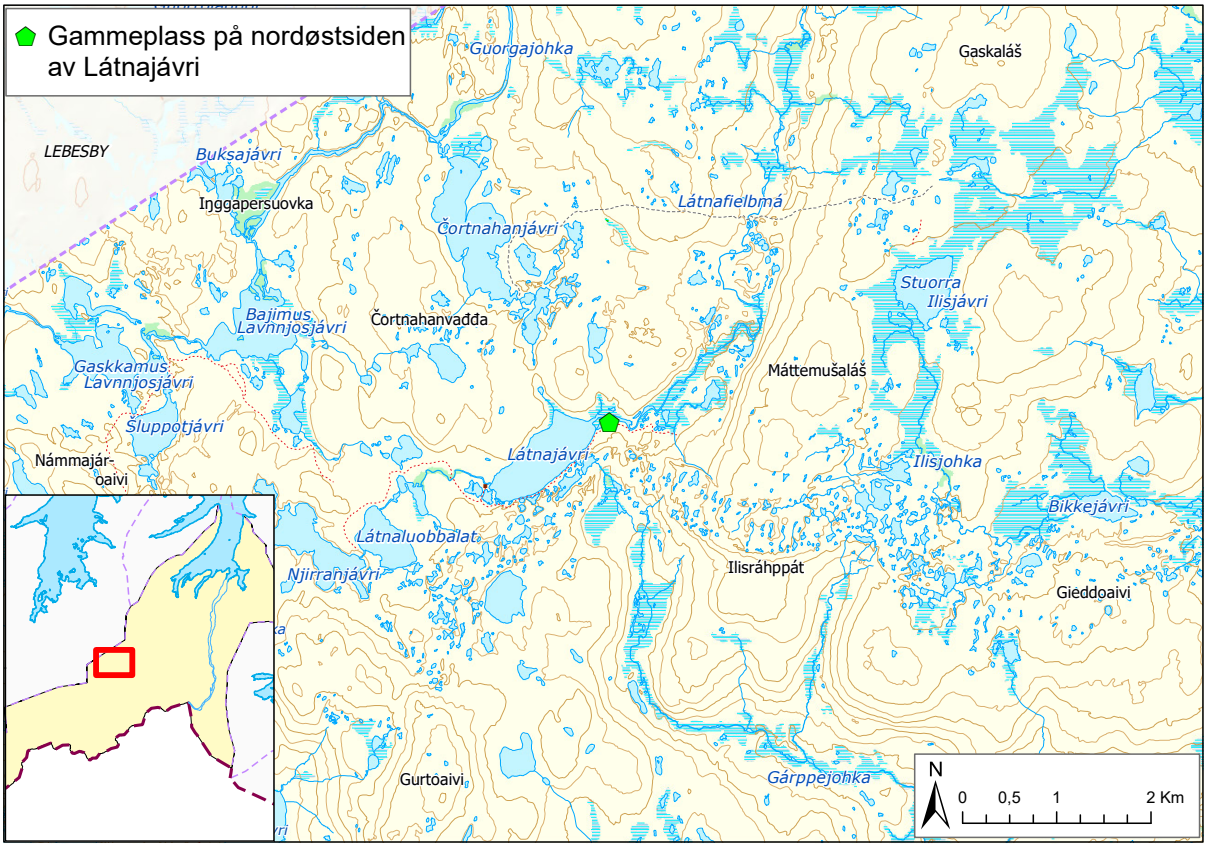

Figur 41

Guttorm (1885–1971). De to hadde ti barn, blant annet Henrik Petersen Guttorm (Biehtár Heaika) (1913–1963) og Berit Anna Persdatter Guttorm (1920–2017). Henrik var reineier, bosatt i Karasjok og gift med Elen Nilsdatter (Vuolab) Guttorm (Čiske Elle) (1913–1994). Berit Anna var gift med Nils Henrik Alfred Henriksen (1919–1982). De bodde i Levajok og var foreldrene til Thoralf Henriksen (f. 1955).[2]

41.3 Bemerkninger fra sakens parter

41.3.1 Arvingene etter Nils Johnsen Varsi

I *rettighetsmeldingen* 1. juli 2015 (jnr. 15/928-1) krever Per Inge Varsi på vegne av Varsi-arvingene rett til en gammeplass «*ved Látnafielbmá*» med grunnlag i alders tids bruk. Han fremholder at han ønsker å «*gjenreise gammen slik den opprinnelig var*», og anfører at gammen har vært «*i aktiv bruk*» i mer enn 150 år etter at Henrik Andersen Guttorm (1840–1917) bygde den. Per Inge Varsi opplyser at Henriks sønnesønn, Henrik Petersen Guttorm (1913–1963) brukte gammen i forbindelse med reindrift, og skriver videre:

> «Min bestefar, Nils Johnsen Varsi (30.05.1901–20.01.1974) var dreng hos Henrik Petersen Guttorm, senere også reineier med eget reinmerke. Han brukte området på Ifjordfjellet som sommerbeiteområde. Boplassen var ved Látnafielbmá hvor han overtok den opprinnelige gammen etter Henrik Petersen Guttorm. Området ble da og senere brukt som høstingsområde for bær og fisk til husholdningen. Min bestefar brukte gammen til sin død. Gammen har senere vært sporadisk vedlikeholdt av min onkel Nils Anders Nilsen Varsi og min far Per Nilsen Varsi.
>
> Gammen har de senere år vært brukt til brensel av fjellfarende (den åpne barmarksløypa fra Gorroelva til Sirma, går tett ved gammetomta).»

2 Erik Schytte Blix, *Karasjokslekter*, 2. utg. med tillegg (1989) s. 173–179.

På *høringsmøtet 14. mars 2019* avga Per Inge Varsi (f. 1973) og Jan Olaf Varsi (f. 1964), og deres far, Per Nilsen Varsi (1939–2026), forklaring.[3] Jan Olaf opplyste at han hver sommer bruker området ved Čortnahanjávri/Látnaluoppal og Látnajávri til utmarkshøsting. Han har lært av sin far å høste i dette området, og ønsker å videreføre bruken til sine etterkommere. I tiden før bestefaren, Nils Johnsen Varsi, døde i 1974 hadde imidlertid bruken av gammen avtatt fordi «*de norske kultiverte og tømte fiskevannene*» i området. Per Nilsen Varsi sa at rovfiskerne hadde kjørt med båt «*langs hele vannet med garnene og tømt det*».[4] Per Inge Varsi poengterte at reindriftsutøvere som har området som sin arbeidsplass, må ha tilgang til det.[5]

En annen av Nils Johnsens Varsis sønner, Nils Anders Nilsen Varsi (f. 1945), fortalte i *intervju 26. februar 2020* at familien da han var barn hadde kuer og et par sauer. Faren hadde også vært dreng for reineiere, blant annet Nils Pedersen Måsø (Lávi-Per Niljas) (1890–1966) og Uula Guttorm (Ándde-Ovllá) (1894–1927), og hadde også selv «*et par rein*». Nils Anders trodde imidlertid ikke at faren hadde vært dreng for Peter Henriksen Guttorm (1883–1940).[6]

Nils Anders fortalte at familien brukte utmarka på ulike måter. Etter det han visste, spurte de ingen om lov.[7] Trær til brensel felte de ved Buljusvuopmi og nær hjemplassen i Sirma der de også plukket tyttebær og blåbær. De plukket multer ved Látnajávri og i Ilis,[8] og drev snarefangst av ryper i Deanomohkki, fra Roavvegieddi til Borsejohka og ved Alggávárri. Faren var borte i ukesvis når han drev snarefangst. Nils Anders antok at de bodde i gammer.[9]

I sommerhalvåret fisket familien i Tanaelva og i fjellvann «*helt til isen la seg*». De hadde Látnajávri som sitt faste fiskevann. Her fisket bare Nils Johnsen Varsi og familien og Piera Persen Anthi (Bienne-áddjá) (1869–1956) som også hadde gamme i området. Ifølge Nils Anders hadde alle i Sirma «*egne fiskevann*». Han og brødrene, John Nilsen Varsi (1938–2014) og Per Nilsen Varsi (1939–2026) var med faren på fjellvannsfiske, og fisket noen ganger alene.[10]

Nils Anders Varsi fortalte at en gang kom Tana landbruksskole til Látnajávri «*og spurte om de kunne sette ut sine garn på samme plass*». Faren svarte da at han «*ikke kunne nekte dem [men sa heller ikke ja].*» Rundt 1960 hadde myndighetene gitt Svein Oskar Rønbeck (1939–1969) tillatelse til å kultivere Látnajávri. Etter dette var det «*ikke noe vits i å dra dit for å hente fisk til middag mer – han tømte hele vannet*». Derfor sluttet de å fiske i Látnajávri.[11]

Når faren og familien fisket i Látnajávri, bodde de i en gamme med et åpent ildsted og med plass til to personer. De hadde overtatt gammen fra Peter Henriksen Guttorm (1883–1940), som hadde satt den opp og som hadde sommerbeite for rein i det området gammen sto. Nils Anders Varsi visste ikke når gammen ble satt opp, eller om overtakelsen ble avtalt, men han antok at bare Nils Johnsen Varsi (1901–1974) brukte gammen etter at reineiere fra Karasjok tok i bruk Nordkynhalvøya som sommerbeite. Familien hadde med materialer for å reparere gammen, fordi de som gikk på ski i området ofte brukte reisverket i gammen som fyringsved. Nils Anders sluttet å vedlikeholde gammen etter farens tid, og antok at den falt sammen rundt 1970. For noen år siden hadde hans sønn, Arnfinn Varsi (f. 1979) fotografert gammeplassen.[12]

I *intervju 9. september 2022* sa Per Inge Varsi at bakgrunnen for rettighetsmeldingen er at han ønsker at «*folk lar [gammen] være i fred*», og at han og familien får fortsette å bruke det området som de bruker til vanlig. Han viste til at bestefaren, Nils Johnsen Varsi (1901–1974), var dreng for Henrik Petersen Guttorm (1913–1963), og fremholdt at det etter hvert som Nils jobbet ble «*mer og mer tydelig at det bare var han som disponerte eller brukte og reparerte gamma*». Per Inge sa at «*ut fra folkemunne har [Nils Johnsen Varsi] overtatt og fått den*» fra Henrik Petersen Guttorm, men overdragelsen var ikke basert på en «*formell avtale*».[13]

Siste gang Per Inge Varsi var ved gammen var en gang mellom 1985 og 1988 før den «*ramla helt i hop*». Da hadde de overnattet i et telt ved siden av gammen. Ifølge Per Inge hadde andre «*herpa*» gammen på slutten av 1980-tallet eller tidlig på 1990-tallet, «*for det var ingen som vedlikeholdt der*», verken faren, Per Nilsen Varsi, eller onkelen, Nils Anders Nilsen Varsi. Per Inge sa at de hadde brukt og vedlikeholdt gammen tidligere, men ikke etter begynnelsen av 1990-tallet. Han vet ikke hvorfor de sluttet, og sa at det nå bare er «*tufter igjen der*».[14]

3 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 14. mars 2019 (jnr. 14/294/30) s. 136–140. Referatet er ufullstendig som følge av mangelfullt lydopptak.
4 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 14. mars 2019 (jnr. 14/294/30) s. 137–139.
5 Finnmarkskommisjonen, Op. ci*t.*, 14. mars 2019 (jnr. 14/294/30) s. 140.
6 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Nils Anders Nilsen Varsi*, 26. februar 2020 (jnr. 15/928-6) s. 2–3 og 9.
7 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 26. februar 2020 (jnr. 15/928-6) s. 7.
8 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 26. februar 2020 (jnr. 15/928-6) s. 5–6.
9 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 26. februar 2020 (jnr. 15/928-6) s. 3.
10 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 26. februar 2020 (jnr. 15/928-6) s. 3–4.
11 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 26. februar 2020 (jnr. 15/928-6) s. 5.
12 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 26. februar 2020 (jnr. 15/928-6) s. 8–9.
13 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Per Inge Varsi,* 19. september 2022 (jnr. 15/928-15) s. 1–2.
14 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 19. september 2022 (jnr. 15/928-15) s. 2–3.

41.3.2 Etterkommere av Peter Henriksen Guttorm og Ravna Andersdatter Guttorm

Thoralf Henriksen (f. 1955) anfører i *rettighetsmelding 6. februar 2022* at verken Peter Henriksen Guttorm (1883–1940) eller Henrik Petersen Guttorm (1913–1963) har overdratt eiendomsretten til Guttorm-slektas gamme ved Látnafielbmá til Nils Johnsen Varsi (1901–1974). Ifølge Thoralf Henriksen er gammen Guttorm-etterkommernes «*arv*» etter besteforeldrene Peter Henriksen Guttorm (1883–1940) og Ravna Andersdatter Guttorm 1885–1971). Selv om Nils Johnsen Varsi, i likhet med mange andre samer, har brukt gammen, gir ikke det hans etterkommere «*eiendomsrett til den*».[15]

Rettighetsmeldingen opplyser at Peter Henriksen Guttorm og Ravna Andersdatter Guttorm, og deres forfedre, har hatt Laksefjordvidda som sitt tradisjonelle bruks-, bosteds- og reindriftsområde, i alle fall siden tidlig på 1800-tallet. Om gammeplassen heter det at slektas «*eiendomsrett til denne gammen, inkl. tomta*», må stadfestes slik at slekta kan gjenreise sin «*nedarvede alders tids bruks gamme ved Látnafielbmá*».[16]

I *intervju 27. mars 2023* sa Thoralf Henriksen at Heikeniidslekta (Guttorm) hadde sin hovedbase for sommerbeite ved Márddašjávri, Dollajávri og «*de områdene der*», blant annet Látnajávri og Čortnahanjávri. De levde halve året på Laksefjordvidda der de har hatt flere gammer. Gammen som rettighetsmeldingen gjelder, ligger nordøst for Látnajávri.[17]

Thoralf Henriksen fortalte at hans oldefar, Henrik Andersen Guttorm (1840–1917), satte opp gammen. Det kunne variere når på året den ble brukt, men de «*kom bortover dit [på sommerbeite]*» i mai-måned før snøen var smeltet. Thoralfs foreldre, Nils Henrik Alfred Henriksen (1919–1982) og Berit Anna Guttorm (1920–2017) brukte gammen i forbindelse med fiske og multeplukking frem til 1960-tallet. Også andre i slekta brukte gammen, blant annet Thoralfs bror, Odd Henriksen (1943–2022). Den ble også brukt av «*reineierne – guttene som har drevet med rein*». Thoralf har selv fisket i området, men ikke bruk gammen, fordi den var falt ned før det var aktuelt for han å bruke den. Han visste ikke når gammen var falt ned, men fortalte at den var åpen og ble brukt av alle som hadde behov. Han bestred opplysningene om at Per Inge Varsi eller noen i hans familie hadde vedlikeholdt den.[18]

Ellers opplyste Thoralf Henriksen at Guttorm-slekta ikke hadde søkt om å gjenoppbygge gammen fordi Tana kommune har vært «*vanskelige når det gjelder gammebygging*».[19]

15 Thoralf Henriksen, *Motkrav,* 6. februar 2022 (jnr. 22/634-1) s. 1.
16 Thoralf Henriksen, *Motkrav,* 6. februar 2022 (jnr. 22/634-1) s. 1–2.
17 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Thoralf Henriksen,* 27. mars 2023 (jnr. 22/634-6) s. 1–2.
18 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 27. mars 2023 (jnr. 22/634-6) s. 4–8.
19 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 27. mars 2023 (jnr. 22/634-6) s. 4.

41.3.3 Finnmarkseiendommen

Finnmarkseiendommen (FeFo) har i brev til kommisjonen 27. april 2024 på generelt grunnlag vist til at Finnmark har en «*svært langvarig tradisjon som knytter retten til gammer i utmarka til en konkret næringsutøvelse eller en ressursutnytting som høsting av multer, fisking, slåtter osv.*».[20] Se ellers omtalen av brevet i punkt 8.3.1.

41.4 Bemerkninger fra andre

41.4.1 Johannes Erik Alfred Varsi

Johannes Erik Alfred Varsi (Pávvel Johanas/Jusse) (f. 1938) sa i intervju 24. mai 2019 at hans familie hadde «*slåttegamme*» i Njuorggánvuopmi. I området rundt var det tidligere flere gammer. Blant annet hadde Nils Johnsen Varsi (1901–1974) satt opp gamme i dette området.[21]

41.4.2 Nils Ole Holm

Nils Ole Holm (1936–2024) fremmet i juli 2015 et krav på vegne sine og Einar Hegge (1938–2001) sine etterkommere om blant annet fiskerett i Miennajávrrit som kommisjonen har behandlet i kapittel 34. Han kunne i intervju 6. juli 2016 ikke huske at det var noen gamme på østsiden av Látnajávri, i alle fall ikke etter at han begynte å ferdes der fra og med 1947.[22]

41.4.3 Josef Nils Pedersen Varsi

Josef Nils Pedersen Varsi (Peđar-Jovsset) (1920–2015) sa i intervju 4. november 2013 at alle familier hadde faste fiskevann, der ikke andre fisket. I Látnajávri fisket «*Biret-Niljas [Nils Johnsen Varsi] og Niljas-Jon [John Nilsen Varsi] sine familier*».[23]

41.4.4 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš som har fremmet et krav som er behandlet i kapittel 9, har i brev 18. juni 2023 vist til at alle krav om «*kollektiv eiendomsrett, ferdselsrett og vetorett m.m.*» innenfor distriktets vinterbeiteområder, kan snevre inn distriktets beitearealer om de skulle føre frem. Ifølge distriktet

20 Finnmarkseiendommen, Brev til kommisjonen, 27. april 2024 (jnr. 14/294-69) s. 1 og 7–8.
21 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Johannes Erik Alfred Varsi*, 24. mai 2018 (jnr. 17/1501-7) s. 5.
22 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 6. juli 2016 (jnr. 15/925-5) s. 8.
23 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Josef Nils Pedersen Varsi*, 4. november 2013, (jnr. 15/895-29) s. 17–19.

gjelder dette også kravene om rett til gammeplassen nordøst for Látnajávri.[24]

41.5 Kommisjonens vurderinger

41.5.1 Innledning

Per Inge Varsi har anført at Varsi-arvingene med grunnlag i alders tids bruk har opparbeidet rett til gammeplassen på nordøstsiden av Látnajávri, og opplyst at han «ønsker å gjenreise gammen slik den opprinnelig var», jf. punkt 41.3.1. Thoralf Henriksen har krevd å få stadfestet Guttorm-etterkommernes «*eiendomsrett til denne gammen inkl. tomta*» slik at de kan gjenreise gammen, jf. punkt 41.3.2. Kravene er dermed konkurrerende og likeartede krav,[25] og reiser spørsmål om noen av kravsfremsetterne har brukt gammen og gammeplassen på en måte som oppfyller vilkårene for rettighetserverv med grunnlag i alders tids bruk eller hevd.

Gammen har imidlertid falt ned. Per Inge Varsis opplysninger kan tyde på at dette skjedde rundt 1990, mens hans onkel, Nils Anders Nilsen Varsi, har antatt at gammen falt ned på 1970-tallet, jf. punkt 41.3.1. Thoralf Henriksen som er født i 1955, har fortalt at gammen falt ned før det var aktuelt for han å bruke den, jf. punkt 41.3.2. Før kommisjonen vurderer om vilkårene for rettighetserverv er oppfylt, er det derfor hensiktsmessig å vurdere hvilken betydning manglende bruk og vedlikehold av gammen har for dagens rettighetsforhold, og om dette har gjort at en eventuell rett til denne konkrete gammeplassen har falt bort.

Både Varsi-arvingene og Guttorm-etterkommerne har opplyst at de har brukt gammen som utgangspunkt for utmarkshøsting. Deres krav gjelder imidlertid bare rett til gammeplassen og rett til å sette opp en ny gamme der. Kommisjonen begrenser derfor sin vurdering tilsvarende.

41.5.2 Gammerett på nordøstsiden av Látnajávri

Det skal mye til for at en opparbeidet rettighet faller bort. Ren ikke-bruk vil ikke alene føre til rettighetsbortfall.[26] Imidlertid følger det av rettspraksis at rettighetsbortfall kan være aktuelt dersom rettens innehaver har opptrådt passivt i lang tid, og for eksempel har latt et byggverk i utmark forfalle og med dette signalisert at vedkommende ikke lenger har behov for byggverket.

I Eidfjord-dommen i Rt. 1948 s. 533 var det blant annet spørsmål om eierne av jakt- og fiskehytter oppført i Eidfjord statsallmenning før ikrafttredelsen av fjelloven av 12. mars 1920 hadde rett til å la byggverkene bli stående uten å måtte ordne med tomtefeste og betale festeavgift. Høyesterett konkluderte bekreftende, men la til grunn at dette ikke gjaldt for eiere av byggverk som var så «*forfalne at de må anses oppgitt*».[27]

I dommen inntatt i Rt. 1986 s. 148 konkluderte Høyesterett med at retten til å vedlikeholde en steinbu i Ullensvang statsallmenning var falt bort. Flertallet (fire dommere) viste blant annet til at «*taket var falt sammen*». Mindretallet (én dommer) begrunnet resultatet med at steinbua måtte anses som ulovlig fordi den i 1980 var blitt betydelig utvidet sammenliknet med den opprinnelige bua som vedlikeholdsretten gjaldt for. Til spørsmålet om bua måtte anses som oppgitt, bemerket mindretallet at bua ikke kunne anses som oppgitt så lenge den fortsatt var brukbar, om enn mangelfull, og fremholdt at eieren etter at bua var nedfalt måtte ha «*rommelig tid på å bestemme seg for om han ville sette den i stand igjen.*»[28]

Spørsmålet blir etter dette om den fysiske tilstanden til gammen på nordøstsiden av Látnajávri, sammenholdt med ikke-bruk av gammen og gammeplassen, har medført at en eventuell tidligere opparbeidet rett til gammeplasseni dag har falt bort.

Det er noe usikkert når gammen falt ned. Nils Anders Nilsen Varsi antok i intervju 26. februar 2020 at dette skjedde rundt 1970, og viste til at han selv ikke hadde videreført vedlikeholdet etter at Nils Johnsen Varsi døde i 1974. Per Inge Varsi sa i intervju 19. september 2022 at faren, Per Nilsen Varsi, og familien brukte og vedlikeholdt gammen sporadisk frem til slutten av 1980-tallet, og at også Nils Anders Varsi deltok i dette. Per Inge hadde overnattet ved siden av gammen en gang mellom 1985 og 1988, men opplyste at den ikke hadde vært vedlikeholdt etter at den ble «*herpa*» rundt 1990. Per Inges eldre bror, Jan Olaf Varsi, sa på høringsmøtet 14. mars 2019 at han har brukt området ved Látnajávri frem til i dag, men at bruken av gammen avtok i årene før Nils Johnsen Varsi døde i 1974, jf. punkt 41.3.1.

Thoralf Henriksen bestred i intervju 27. mars 2023 Per Inge Varsis opplysninger om at Varsi-familien hadde vedlikeholdt gammen. Ifølge Thoralf hadde hans foreldre, Nils Henrik Alfred Henriksen og Berit Anna Guttorm, brukt

24 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš, *Innmeldte meldinger om mulige rettigheter Felt 7*, 18. juni 2023 s. 1, sammenholdt med vedlegg «Oversikt over rettighetsmeldinger» (jnr. 14/1434-38).

25 I rettighetsmeldingen betegner Per Inge Varsi den retten som han fremmer krav som en «*individuell bruksrett*» til gammetomta, men når innholdet av den retten han krever skal gi grunnlag for å gjenreise gammen, kan kravet innholdsmessig likestilles med et krav om eiendomsrett eller eksklusiv bruksrett til tomta.

26 Carl Jacob Arnholm, *Passivitetsvirkninger*, 1932 s. 76–77 og Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 58.

27 Rt. 1948 s. 533 (Eidfjord) på s. 536.

28 Rt. 1986 s.148 (Ullensvang) på s. 151 (flertallet) og 152–153 (mindretallet).

gammen frem til 1960-tallet. Også broren, Odd Henriksen og «*guttene som har drevet med rein*» hadde brukt den. Thoralf visste ikke når gammen falt ned, men sa at det skjedde før det var aktuelt for han å bruke den, jf. punkt 41.3.2. Sett i lys av at han er født i 1955, kan dette tilsi at gammen var falt ned på 1970-tallet.

Opplysningene gjengitt i punkt 41.4.1 til 41.4.4 gir lite informasjon om gammeplassen og bruken av den. Den gammen som Nils Johnsen Varsi ifølge Johannes Erik Alfred Varsi hadde i Njuorggánvuopmi, er rundt 20 km sør for Látnajávri. Nils Ole Holm kunne ikke huske noen gamme på nordøstsiden av Látnajávri. Josef Nils Pedersen Varsi sa at Nils Johnsen Varsi og familien hadde fisket i Látnajávri, men nevnte ikke gammen. Reinbeitedistrikt 9 har gitt generell merknad, som ikke knytter an til gammens eksistens eller når den falt ned.

Det er dermed usikkert når gammen falt ned, men ifølge Per Inge Varsi ble gammen «*herpa*» en gang rundt 1990, og han sa i 2022 at det bare er «*tufter igjen*», jf. punkt 41.3.1. Om gammen ble noe brukt og vedlikeholdt frem til slutten av 1980-tallet slik han har opplyst, eller om den var falt ned alt på 1970-tallet eller tidligere slik sakens øvrige opplysninger kan trekke i retning av, er usikkert. Bruken og vedlikeholdet av gammen frem til rundt 1990, kan imidlertid i høyden ha vært helt sporadisk. Per Inge Varsis opplysning at en gang mellom 1985 og 1988 hadde overnattet ved siden av, men ikke i gammen, trekker i retning av at den da var falt ned.

Kommisjonen anser det på bakgrunn av sakens opplysninger sannsynlig at gammen var falt ned midt på 1970-tallet, og at det dermed hadde gått rundt 40 år fra nedfallet til Varsi-arvingene reiste saken for kommisjonen i 2015, og nærmere 50 år før Guttorm-etterkommerne fremmer sitt krav i 2022. Dette tilsier at en eventuell rett til gammeplassen, enten retten lå til Varsi-arvingene eller Guttorm-etterkommerne, må anses som oppgitt.

Det er ikke noe som tyder på at noen av kravsfremsetterne har tatt andre initiativ for å gjenreise gammen. Guttorm-etterkommerne har begrunnet dette med at Tana kommune har vært «*vanskelige*» når det gjelder gammebygging, jf. punkt 41.3.2. Dette endrer imidlertid ikke at perioden med manglende vedlikehold og ikke-bruk går tilbake i alle fall til rundt 1990, og at Guttorm-etterkommernes bruk synes å ha tatt slutt en del år før 1990.

Ellers vil det variere med de lokale forholdene hvor lang tid det tar før en gamme som ikke vedlikeholdes vil ha falt ned. John Aslak Johansen har opplyst at en gamme som regel vil stå i 15 år uten vedlikehold. Viktor Trosten har anslått tidsperioden til mellom 20 og 30 år.[29] Hvis det forutsettes at gammen ble «*herpa*» rundt 1990 slik Per Inge Varsi har opplyst, vil det fortsatt dreie seg om en periode på rundt 25 år før Varsi-etterkommerne reiste saken for kommisjonen, og godt over 30 år før Guttorm-etterkommerne gjorde det. Dette er for lang tid, også om man legger til grunn en norm om «*rommelig tid*». Dersom det da gammen var falt ned, enten dette var rundt 1970 eller rundt 1990, var etablert en rett til gammeplassen, har derfor denne retten nå falt bort. Se også kommisjonens sammenfallende vurderinger av relativt likeartede gammesaker i Tana, blant annet kapittel 42, 43, 45, 46 og 49 og i Karasjok.[30]

Det er etter dette ikke nødvendig for kommisjonen å vurdere om det da gammen falt ned var opparbeidet en rett til gammeplassen. Det er heller ikke nødvendig å ta stilling til hvem av sakens to kravsfremsettere som eventuelt hadde opparbeidet en slik rett, fordi den retten som eventuelt var opparbeidet, i dag under enhver omstendighet har falt bort.

41.5.3 Konklusjon

En eventuell rett til gammeplassen på østsiden av Látnajávri med tilhørende rett til å gjenreise en gamme der, har falt bort på grunn av manglende bruk og vedlikehold av den tidligere gammen i en periode på godt over 25 år før saken ble reist for kommisjonen.

I punkt 8.5 har imidlertid kommisjonen lagt til grunn at Tana kommunes innbyggere har en kollektiv gammerett. Se punkt 8.5.4.7. De av Varsi-etterkommerne og Guttorm-etterkommerne som er bosatt i Tana kommune har andel i denne retten.

29 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med John Aslak Johansen*, 15. januar 2024 (jnr. 19/1149-11) s. 7 og *Intervju med Viktor Trosten*, 16. november 2023 (jnr. 22/2148-20) s. 10.

30 Finnmarkskommisjonen, *Rapport felt 4, Karasjok*, bind 2, 2019 punkt 9.8.4.2 (5) (s. 101-102) og punkt 11.6.4.8 (s. 309–311).

42. REIDAR ANDREAS VARSI

42.1 Hva saken gjelder

Reidar Andreas Varsi (Pávvel Reidar) (f. 1948), er bosatt i Luosnjárga (Laksnes). Han har i rettighetsmelding 25. november 2015 (jnr. 16/24-1) krevd rett til å gjenoppbygge en gamme ved Goahtejávri, og bruksrett i et utmarksområde ved Deavkán (Deavkkehanjohka) på rundt 7 km^2. Goahtejávri ligger innenfor området for bruksrettskravet. Se kartet i figur 42.

Kravsområdet overlappes av rettighetsmeldingene fra Tana kommune og Sohpar (begge behandlet i kapittel 8), Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš (kapittel 9), Sirpmá gilisearvi (kapittel 12), Sámiid meahcit (kapittel 15) og Samer på finsk side av riksgrensen (kapittel 26).

Kommisjonen bekreftet 6. januar 2016 (jnr. 16/24-2) å ha mottatt meldingen. Reidar Andreas Varsi avga forklaring på høringsmøtet 15. mars 2019 (jnr. 14/294-30 s. 206–212). Han oversendte 21. september 2019 et kart der kravsområdet og gammeplassen er avmerket (jnr. 16/24-7), og har gitt utfyllende opplysninger i intervju 28. desember 2023 (jnr. 16/24-12).

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš oversendte 18. juni 2023 generelle kommentarer til alle rettighetsmeldinger innenfor distriktets vinterbeiteområde, deriblant meldingen fra Reidar Andreas Varsi (jnr. 14/1434-38). Rettighetsmeldingen er også kommentert i intervjuer med Nils Ole Holm og Siri Inga Holm 6. juli 2016 (jnr. 15/925-5), Johannes Erik Alfred Varsi 24. mai 2018 (jnr. 17/1501-7) og Nils Anders Nilsen Varsi 26. februar 2020 (jnr. 15/928-6).

Finnmarkseiendommen (FeFo) har 27. april 2024 oversendt et notat med generelle synspunkter på retten til å ha og oppføre gammer i Finnmark (jnr. 14/294-69).

42.2 Nærmere om sakens bakgrunn

Varsi-slekta har bodd i og hatt tilknytning til Sirma siden 1827, da Reidar Andreas Varsis tipp-oldeforeldre, Pehr Hanson Varsi (Biertni-áddjá) (1796–1880) og Anna Andersdotter Jauva (1792–1853), flyttet fra Utsjok sogn til Coagalm/Sirma.[1]

Blant deres barn var Reidar Andreas Varsis oldefar, Nils Pehrsen Varsi (Biertni-Niljas) (1838–1923) som var gift med Inger Pavelsdatter Lukkar (Bávvál Ingá) (1835–1914). De fikk blant annet sønnen, Pehr (Petter) Nilsen Varsi (Niljas Biehtár) (1863–1941). Han var Reidar Andreas Varsis farfar og var gift med Anne Kristine Pedersdatter Holm (1862–1939). Ett av deres barn, var Reidars far, Pavel Erik Pedersen Varsi (Biehtár-Pávvel) (1900–1996).[2]

42.3 Bemerkninger fra Reidar Andreas Varsi

42.3.1 Rettighetsmeldingen med vedlegg

Reidar Andreas Varsi har i rettighetsmeldingen 25. november 2015 fremmet krav om å få gjenoppbygge bestefarens og farens gamme ved deres «*gamle boplass/gammeplass i Deavkán*». Han opplyser at gammeplassen ligger rundt 12,5 km fra Sirma mot vidda, og at gammen «*for lengst [er] nedfalt og gått tilbake til naturen*».[3]

I tilknytning til kravet viser han til overdragelsesdokument av 22. mars 1994 fra sin far, Pavel Pedersen Varsi. Her

1 Aage Solbakk, *Tanadalen – slekter – historie*, 2001 s. 537–538.
2 Aage Solbakk, Op. cit, s. 550 (Nils Pehrsen Varsi og Pehr (Petter) Nilsen Varsi) og 556 (Pavel Erik Pedersen Varsi).
3 Reidar Andreas Varsi, *Rettighetsmelding*, 25. november 2015 (jnr. 16/24-1) s. 2.

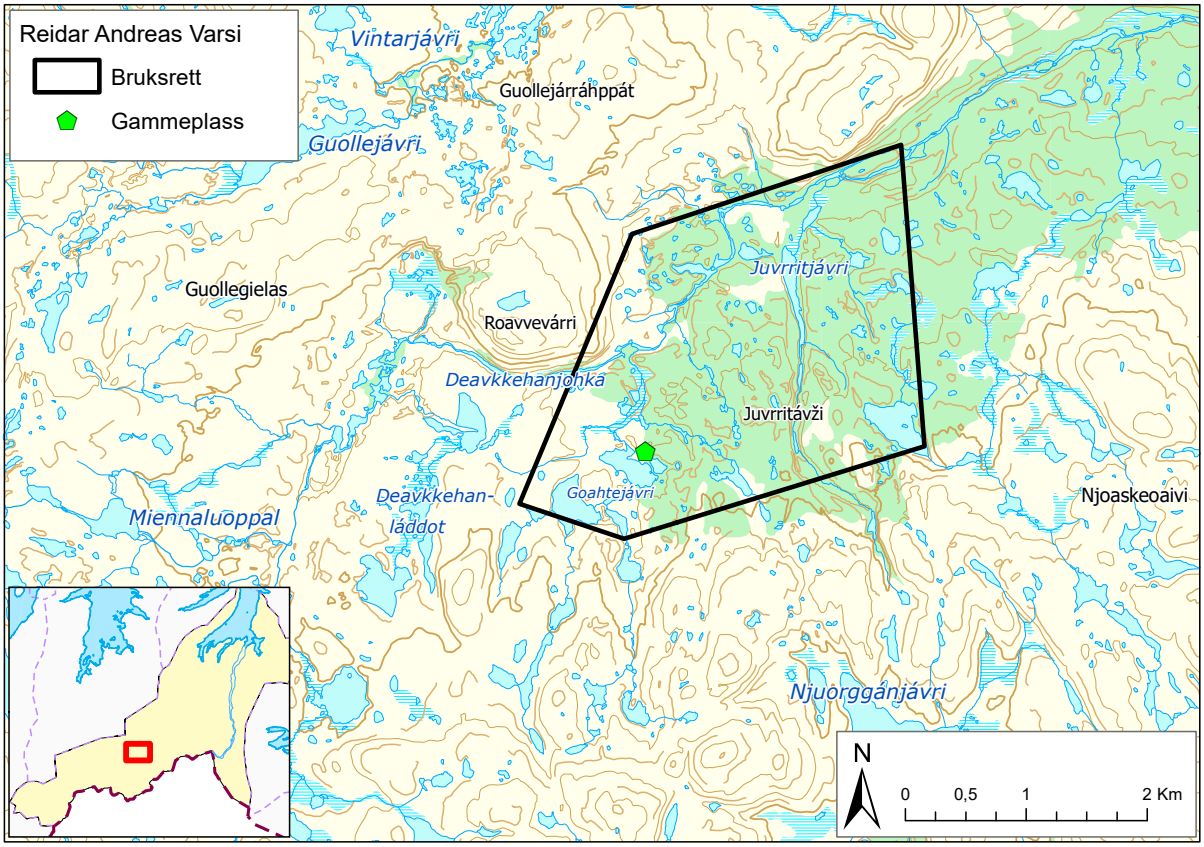

Figur 42

«*bekrefter*» Pavel at han «*overdrar*» sin «*nedfalt[e] gamme ved Goahtejávri*», til sin sønn, Reidar Andreas Varsi, og skriver:[4]

> 18«Min avdøde far, «Petter Nilsen Varsi» som var født i 1856 [1863] bygde denne gammen i 1890 årstallet ved Goahtejávri til jakt- og fiskeformål. Etter hans bortgang i 1943 overtok jeg gammen i tilknytning til arveoppgjøret med mine brødre og søsken. Etter den tid brukte jeg gammen i mange år som boplass i forbindelse med gammel samisk tradisjonell utmarksutøvelse i Deavkán-området. Men p.g.a. uvitenhet og manglende informasjon fra offentlige [myndigheter] ble gammen stående uregistrert, noe som var helt vanlig i den tida. Imidlertid anses at jeg har fremdeles bruksrett til denne gamle boplassen og som jeg ønsker å videreføre til min sønn «Reidar [Andreas] Varsi»».

Reidar Andreas Varsi viser i rettighetsmeldingen også til et dokument signert 24. mars 1994 av sin fetter, Peder Andreas Varsi (1924–2001). I dokumentet bekrefter Peder Andreas Varsi at hans bestefar, Petter Nilsen Varsi, «*i sin tid*» eide en gamme ved Goahtejávri som da bestefaren døde ble «*overført til min onkel Pavel [Pedersen] Varsi*».[5]

I rettighetsmeldingen opplyser Reidar Andreas Varsi også at han selv i lang tid har brukt området ved Deavkán (Deavkkehanjohka) «*til tradisjonell utmarkshøsting, og i samsvar med samisk tradisjon*». Han krever i tillegg til rett til å bygge en ny gamme på den gamle boplassen, også «*bruksrettigheter til utmarksressurser, blant annet rypejakt og fiske i*

4 Pavel P. Varsi, *Overdragelsesdokument*, 22. mars 1994, vedlegg 1 til rettighetsmelding (jnr. 16/24-1). I overdragelsesdokumentet er Petter Nilsens Varsis leveår angitt til 1856–1943. Dette avviker fra Aage Solbakks opplysninger, der Petter Nilsen Varsis leveår er oppgitt til 1863–1941, jf. Solbakk, Op. cit., s. 550.

5 Peder Andreas Varsi, *Bekreftelse*, 24. mars 1994, vedlegg 2 til rettighetsmelding (jnr. 16/24-1).

Deavkán-området.» Som rettsgrunnlag viser han til alders tids bruk, både for bruksrettskravet og gammekravet.[6]

42.3.2 Høringsmøtet (15. mars 2019)

På høringsmøtet 15. mars 2019 innledet Reidar Andreas Varsi sin forklaring med å vise til at han fremmet sitt bruksrettskrav *før* Sirpmá gilisearvi (Sirma bygdelag) fremmet sitt krav (kapittel 12), og at de to kravene overlapper hverandre. Han ga full støtte til bygdelagets krav, og opplyste at han frafaller sitt individuelle bruksrettskrav dersom bygdelagets krav vinner frem.[7] Om bakgrunnen for at han hadde fremmet krav om bruksrett sa han:[8]

> «Kort forklart, så er kravet mitt basert på bruksrettighetene min far og bestefar hadde i det området. Rettighetene de hadde var … man kan si at det var i et ganske begrenset område. Rettighetene i denne sammenhengen er spesielt til rypejakt både på høsten når man skjøt rypene, og spesielt på vinteren når de drev med snarefangst. Siden jeg nå har pensjonert meg, har også jeg fått praktisert disse rettighetene i Deavkán-området, og spesielt også lenger oppe på vidda i Gurteluoppal-området. Jeg må enda legge til at da min far og avdøde farfar holdt til der [Deavkán-området], var også rypejakt/fangst den viktigste bruken, i tillegg til annen bruk av naturen. Det var ikke i så lange perioder av gangen, men man kan si … På vinterstid fisket de også litt slik at de hadde mat, men rettighetene er spesielt knyttet til rypejakt/fangst.»

Ifølge Reidar Andreas Varsi startet bestefarens bruk av kravsområdet rundt 1890, og bruken er senere videreført av faren og han selv. Også andre i slekta hadde brukt området, blant annet Per Andreas Holms familie (kapittel 40). Reidar kjente ikke til at andre enn lokalbefolkningen i tidligere tider hadde høstet i området, men i «*senere tid*» har «*fremmede, begynt å trenge seg inn [i området], spesielt rypejegere på høsten*», og det har skapt «*et betydelig jakttrykk*».[9]

Om bruken av gammen og gammeplassen ved Goahtejávri sa han:[10]

> «Etter det jeg har hørt av faren min, så ble den [gammen] tatt i bruk rett etter at den ble bygget. Etter at farfaren min ble eldre, og sønnene hans ble eldre, så var det faren min [og hans familie] som brukte gamma frem til gamma falt sammen. Etter det jeg har fått vite, falt gamma sammen like etter [den andre verdens] krigen, så det i seg selv sier hvor vanskelig det er for meg i dag eller i morgen å peke ut [gamme]plassen».

Fordi gammen ikke har blitt reparert eller vedlikeholdt etter at den falt sammen, har den nå «*gått tilbake til naturen*» og det er «*nesten umulig å finne gammeplassen*».[11] Han viste ellers til at han hadde fått overført gammeplassen til seg fra sin far i 1994.[12]

Reidar Andres Varsi oversendte 21. september 2019 kartavmerking og GPS-posisjon for gammeplassen.[13] I intervju 28. desember 2023 sa han at fjellvannet nær gammeplassen er kalt Goahtejávri fordi hans bestefar hadde gamme (goahti) der.[14]

42.4 Bemerkninger og informasjon fra andre

42.4.1 Finnmarkseiendommen

Finnmarkseiendommen (FeFo) viser i brev 27. april 2024 på generelt grunnlag til at Finnmark har en «*svært langvarig tradisjon som knytter retten til gammer i utmarka til en konkret næringsutøvelse eller en ressursutnytting som høsting av multer, fisking, slåtter osv.*».[15] Se ellers omtalen av brevet i punkt 8.3.1.

42.4.2 NIKUs informanter

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) har som ledd i sin sakkyndige utredning for kommisjonen, intervjuet tre personer fra Sirma; Magnus Varsi (f. 1945) og Per Holm Varsi (1932–2023) som begge er slektninger av Reidar Andreas Varsi,[16] og som svarte på vegne av Sirpmá gilisearvi

6 Reidar Andreas Varsi, *Rettighetsmelding*, 25. november 2015 (jnr. 16/24-1) s. 2 og 3.
7 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 208.
8 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 209.
9 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 211.
10 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 212.
11 Finnmarkskommisjonen, Op. cit.,13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 211–212.
12 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 212. Se også punkt 42.3.1 om overdragelsen.
13 Reidar Andreas Varsi, oversendelse, epost 21. september 2019 (jnr. 16/24-7).
14 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Reidar Andreas Varsi*, 28. desember 2023 (jnr. 16/24-12) s. 1.
15 Finnmarkseiendommen, Brev til kommisjonen, 27. april 2024 (jnr. 14/294-69) s. 1.
16 Magnus Varsi er et av oldebarna til Reidar Andreas Varsis bestefar, Petter Nilsen Varsi, som også var Per Holm Varsis bestefar. Se Aage Solbakk, *Tanadalen – slekter – historie*, 2001 s. 550–552.

(Sirma bygdelag);[17] og Hilda Elise Olsen (1933–2022). NIKU gir følgende oppsummering av informasjonen fra de tre:[18]

> «Generelt ser det ut til at det har vært kontinuitet i bruken av områdene og ressursutnyttelsen fra mellomkrigstida og til ut på 1950 tallet. Endringene i bruk og ressursutnyttelse har skjedd gradvis og i ulikt tempo på de ulike områdene som informantene beskriver. De største bruksendringene ser ut til å ha funnet sted i jordbruket, der man etter hvert sluttet å benytte seg av utmarkslåtter og sluttet å sanke lav, ris og løv som fôr til buskapen. Etter hvert som hesten ble erstattet av traktoren sluttet man å bruke fjellet som hestebeite. På andre felt som bærsanking og fiske har det vært kontinuitet i bruken fram til i dag. Endringene her har skjedd ved at områder langt fra bebyggelsen er blitt lettere tilgjengelig gjennom bruk av snøskuter om vinteren og ATV om sommeren. Når det gjelder jakt og fangst, er det kontinuitet i snarefangst på rype fram til 1980, i enkelte områder fram til i dag. Elgjakt er drevet fra 1960 og fram til i dag.»

Magnus Varsi sa at Deavkán-området er et av mange gode snarefangstområder som Sirma-folket har brukt, og at folk drev med snarefangst av ryper for salg frem til 1980-tallet.[19]

42.4.3 Sirpmá gilisearvi

Kommisjonen har behandlet kravet fra Sirpmá gilisearvi (Sirma bygdelag) i kapittel 12. Bygdelagets kravsområde overlapper kravsområdet til Reidar Andreas Varsi. Magnus Varsi representerte bygdelaget på høringsmøtet 13. mars 2019. Han viste til at bygdelaget på vegne av befolkningen i Sirma har fremmet krav om kollektiv eiendomsrett til bygdelagets angitte kravsområde.[20] Ifølge Magnus Varsi har det vært bosetting i Sirma siden 1700-tallet, men Sirma var «*et lukket område*» frem til det ble etablert vei i Tanadalen. Ingen andre var der, og bare lokalbefolkningen høstet i utmarka som sogner til bygda.[21]

Magnus Varsi sa at fiskevannene tidligere i stor grad var fordelt mellom de enkelte familiene/slektene, men dette hadde gradvis opphørt som følge av mobiliteten som motoriserte kjøretøy åpnet for på 1960-tallet. Før dette fisket Forsholmværingene ved Látnajávri og oppover Laksjokvassdraget. Hans egen familie fisket i Gurteluoppal. Hansen-familien fisket ved Miennajávri, Hans Eriksen i Bihtošjávri og familiene Somby og Joks i Námmajávri. Derimot var Lavnnjosjávrrit og andre fiskevann som ligger lenger unna bosetningene fellesområder.[22]

Med unntak av en del fiskevann og utmarksslåttene som også var internt fordelt mellom familiene/gårdene frem til 1950/60-tallet, var den øvrige utmarksbruken i større grad overlappende, også mellom nabobygdene, og basert på høsting i fellesområder. Magnus Varsi fortalte at Borsi-området var et fellesområde for snarefangst, og at plukking av reinmose foregikk dels på faste familiesteder og dels i fellesområdene.[23] Sirpmá gilisearvi fremholder i rettighetsmeldingen at befolkningen i Sirma «*har hatt felles bruk og en rettsoppfatning av området som vår kollektive eiendom som vi tar vare på og forvalter sammen*».[24]

42.4.4 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš

Kommisjonen har behandlet rettighetsmeldingen fra Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš i kapittel 9. Distriktet oversendte 18. juni 2023 generelle merknader til rettighetsmeldinger lokalisert i distriktets vinterbeiteområde, blant annet meldingen til Reidar Andreas Varsi. I oversendelsen viser distriktet til at dets beitearealer vil innsnevres om «*alle fremlagte krav*» vinner frem, og «*går imot*» kravene *om «kollektiv eiendomsrett, ferdselsrett, [og] vetorett m.m.»*.[25]

42.4.5 Nils Ole Holm

Nils Ole Holm (Piera Holmma Niljas) (1936–2024) fra Sirma var sønnesønn av Reidar Andreas Varsis bestefar, Petter Nilsen Varsi (1863–1941).[26] I intervju 6. juli 2016 sa Nils Ole at han ikke kjenner til at det har vært en gamme der Reidar mener å ha rett til å bygge en gamme ved Goahtejávri. Han utelukket imidlertid ikke at «*det har vært [gamme der] for lenge siden, men i alle fall ikke lenger/nå.*» Nils Ole fortalte at han og Reidars bror, Einar Varsi (Pávvel Einar) (f.1941), bygde et lite skur (buvri) der de kunne sove når de var på fisketur i fjellvannene i Deavkán-området, men han antok at Reidar Andreas Varsis melding gjelder et annet byggverk.[27]

42.4.6 Johannes Erik Alfred Varsi

Johannes Erik Alfred Varsi (Pávvel Jusse) (f. 1938) er bror av Reidar Andreas Varsi og bosatt i Sirma. Om den delen av

17 Sirpmá gilisearvis rettighetsmelding er behandlet i kapittel 12, og Magnus Varsi sin i kapittel 43.
18 NIKU, Oppdragsrapport 39/2017 s. 231–236 på s. 231.
19 NIKU, Op. cit. 39/2017, s. 231.
20 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 33.
21 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 35–36.
22 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 35 og 36–37.
23 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 34.
24 Sirpmá gilisearvi, *Rettighetsmelding til kommisjonen*, 16. oktober 2017 (jnr. 17/1501-1) s. 3.
25 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš, *brev til kommisjonen*, 18. juni 2023 (jnr. 14/1434-38).
26 Aage Solbakk, *Tanadalen – slekter – historie*, 2001 s. 550–554.
27 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Nils Ole Holm og Siri Inga Holm*, 6. juli 2016 (jnr. 15/925-5) s. 13.

Reidars krav som gjelder rett til å gjenoppbygge den nedfalte gammen i Deavkán sa Johannes at «*til den der [gammeplassen] har han [Reidar] nær sagt et testament. Det finnes et skriftlig dokument som bekrefter at han har fått den av bestefar [Per (Petter) Nilsen Varsi]*». Han fortalte videre at gammen har falt ned, og at Reidar ønsker å bygge den opp igjen. Johannes hadde også sett «*gammepapirene*».[28]

42.4.7 Nils Anders Nilsen Varsi

Nils Anders Nilsen Varsi (Biret-Niljas Niljas Ánde) (f. 1945) er i likhet med Reidar Andreas Varsi oldebarn av Nils (Nilas) Pehrsen Varsi (1838–1923),[29] og bosatt i Sirma. Han kommenterte kravet fra Reidar Andreas Varsi i intervju 26. februar 2020 og sa at Reidars rettsforgjengere i hovedsak hadde fisket laks i elva, der de hadde en god stengselsplass. Nils Anders Nilsen Varsi hadde heller ikke hørt at de hadde en gamme til bruk under rypefangsten.[30]

42.5 Kommisjonens vurderinger

42.5.1 Innledning – rettslige problemstillinger

Reidar Andreas Varsi har krevd rett til å gjenoppbygge gammen ved Goahtejávri, og (andel i særlig) bruksrett i et område på om lag 7 km² i Deavkán-området, vel 12 km fra Sirma.

Om gammekravet har han både i det skriftlige materialet han har sendt til kommisjonen og på høringsmøtet opplyst at gammen ble brukt av hans bestefar fra rundt 1890 og senere av hans far, frem til den falt ned like etter andre verdenskrig, jf. punkt 42.3.1 og 42.3.2. Med en brukstid på i overkant av 65 år, er hevdsreglene et mer aktuelt rettsgrunnlag enn alders tids bruk. Det har imidlertid gått rundt 70 år fra gammen ifølge Reidar Andreas Varsi falt ned til han i 2015 fremmet kravet for kommisjonen. Før kommisjonen vurderer om rettsforgjengernes bruk oppfyller hevdsvilkårene og om Reidar Andreas Varsi i dag besitter den retten de eventuelt har opparbeidet, er det det derfor hensiktsmessig å vurdere om denne perioden med manglende bruk og vedlikehold, har ført til at en eventuell rett til gammeplassen har falt bort.

På høringsmøtet sa han at kravet fra Sirpmá gilisearvi dekker det bruksrettskravet han har fremmet, men opprettholdt kravet i tilfelle bygdelaget ikke vinner frem, jf. punkt 42.3.2. Kommisjonens flertall (Gauslaa, Henriksen, Keskitalo og Aamodt) har i kapittel 12 konkludert med at den fastboende befolkningen i Sirma med grunnlag alders tids bruk har opparbeidet kollektiv eiendomsrett til et område som geografisk strekker seg en del ut over Deavkán-området som er omfattet av kravet fra Reidar Andreas Varsi. Mindretallet (Andersen) har konkludert med at Sirma-befolkningen har fortrinnsrett til området. Se foran i punkt 12.5.11. Som bosatt i Luosnjárga (Laksnes) har Reidar Andreas Varsi andel i denne retten. Kommisjonen har derfor i samsvar med hans utsagn på høringsmøtet, ikke vurdert om hans rettsforgjengere har opparbeidet særrett til Deavkán-området.

42.5.2 Gammeplassen ved Goahtejávri

Kommisjonen anser det på bakgrunn av sakens opplysninger sannsynliggjort at Reidar Andreas Varsis bestefar, Peder Nilsen Varsi, bygde en gamme ved Goahtejávri rundt 1890.

Reidars far, Pavel Pedersen Varsi, har i overdragelsesdokumentet av 22. mars 1994 opplyst at hans far, Petter Nilsen Varsi satte opp en gamme ved Goahtejávri «*i 1890 årstallet*». Peder Andreas Varsis har 24. mars 1994 bekreftet at Petter Nilsen Varsi «*i sin tid*» eide en gamme ved Goahtejávri som etter at han døde ble overført til Pavel Pedersen Varsi, jf. punkt 42.3.1.

Reidar Andreas Varsi sa på høringsmøtet at gammen falt ned «like etter andre verdenskrig», jf. punkt 42.3.2. Sett i lys av at Pavel Pedersen Varsi i overdragelsesdokumentet skriver at han etter sin fars «*bortgang i 1943*» brukte gammen «*i mange år som boplass*» i forbindelse med tradisjonell samisk utmarkshøsting i Deavkán-området, er Reidar Andreas Varsis opplysninger om nedfallstidspunktet beheftet med en viss usikkerhet. Opplysningene fra Nils Ole Holm og Nils Anders Nilsen Varsi, jf. punkt 42.4.5 og 42.4.7, er imidlertid forenlige med Reidar Andreas Varsis opplysninger om at det i dag ikke er mulig å finne spor etter gammen og at den «*før lengst*» har gått tilbake til naturen, jf. punkt 42.3.1 og 42.3.2.

Kommisjonen anser det derfor sannsynliggjort at gammen i alle fall var falt ned noen år ut på 1950-tallet, og dermed rundt 60 år før Reidar Andreas Varsi fremmet sitt krav for kommisjonen om rett til gjenoppbygging av gammen. Spørsmålet blir derfor om et bruksavbrudd på 60 år har medført at en eventuell rett til gammeplassen har falt bort.

Ved denne vurderingen må det ses hen til at en bruksrett ikke vil falle bort «*ved den rene ikke-bruk*».[31] Rettspraksis viser imidlertid at en rettighet kan falle bort dersom rettens innehaver har *opptrådt passivt i lang tid*, for eksempel ved å la et byggverk i utmark forfalle og med dette signalisert at

28 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Johannes Erik Alfred Varsi*, 24. mai 2018 (jnr. 17/1501-7) s. 18. Med «*gammepapirene*» mener han trolig overdragelsesdokument 22. mars 1994 (vedlegg til jnr. 16/24-1). Se punkt 42.3.1.

29 Aage Solbakk, *Tanadalen – slekter – historie*, 2001 s. 550 og 559.

30 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Nils Anders Nilsen Varsi*, 26. februar 2020 (jnr. 15/928-6) s. 11.

31 Carl Jacob Arnholm, Passivitetsvirkninger, 1932 s. 76–77. Se også Sjur Brækhus og Axel Hærem, *Norsk tingsrett*, 1964 s. 570 og Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 58.

vedkommende ikke lenger har behov for byggverket. I Eidfjord-dommen fra 1948 var det blant annet spørsmål om eiere av byggverk i Eidfjord statsallmenning, oppført før den dagjeldende fjellovens ikrafttreden i 1920, hadde rett til å ha byggverkene stående uten å måtte ordne med tomtefeste og betale festeavgift. Høyesterett konkluderte bekreftende, men at dette ikke gjaldt innehavere av byggverk som var så «*forfalne at de må anses oppgitt*».[32]

I Ullensvang-dommen fra 1986 konkluderte Høyesterett enstemmig med at retten til å vedlikeholde en steinbu i Ullensvang statsallmenning var bortfalt. Flertallet (fire dommere) viste til at «*taket var falt sammen*». Mindretallet (én dommer) bemerket at steinbua ikke kunne anses oppgitt så lenge den *var* «*brukbar*», om enn mangelfull, og viste til at eieren etter at bua var nedfalt, måtte ha «*rommelig tid på å bestemme seg for om han ville sette den i stand igjen*.»[33]

Det foreligger ingen opplysninger om at Reidar Andreas Varsi eller hans far etter at gammen falt ned, har forsøkt å fremme egne rettigheter til gammeplassen, eller forsøkt å reparere eller gjenoppbygge gammen før kravet om gjenoppbygging ble reist for kommisjonen i 2015. I tillegg til å opplyse at gammen falt ned «*like etter andre verdenskrig*», sa Reidar Andreas Varsi på høringsmøtet i mars 2019 at det i dag er vanskelig å lokalisere gammeplassen ved Goahtejávri. I rettighetsmeldingen skriver han at gammen «*for lengst [er] nedfalt og gått tilbake til naturen*». Det siste gjentok han på høringsmøtet, jf. punkt 42.3.1 og 42.3.2.

Kommisjonen legger etter dette til grunn at den retten som eventuelt var ervervet til gammeplassen ved Goahtejávri da gammen falt ned, i dag under enhver omstendighet har falt bort på grunn av så langvarig passivitet at en eventuell gammerett må anses oppgitt.

Følgelig er det ikke nødvendig å vurdere om det da gammen falt ned var opparbeidet en rett til gammeplassen. Se også kommisjonens sammenfallende vurderinger av likeartede gammesaker i Tana-feltet, jf. blant annet kapittel 41, 43, 45, 46 og 49, og i Karasjok-feltet.[34]

42.5.3 Konklusjon

En eventuell rett for Reidar Andreas Varsi til gammeplassen ved Goahtejávri, med rett til å gjenreise en gamme på plassen, har falt bort på grunn av manglende bruk og vedlikehold av den tidligere gammen i en periode på i overkant av 60 år før saken ble reist for kommisjonen.

Kommisjonen har imidlertid i punkt 8.5 lagt til grunn at Tana kommunens innbyggere har en kollektiv gammerett. Se punkt 8.5.4.7. Reidar Andreas Varsi har som bosatt i Tana kommune andel i denne retten. Han har i kraft av å være bosatt i Sirma-området også andel i den kollektive retten som i kapittel 12 er fastslått å tilfalle befolkningen i området. Se punkt 12.5.11.

32 Rt. 1948 s. 533 (Eidfjord) på s. 536.

33 Rt. 1986 s. 148 Ullensvang) på s. 151 (flertallet) og s. 152–153 (mindretallet).

34 Finnmarkskommisjonen, *Rapport felt 4, Karasjok*, bind 2, 2019, punkt 9.8.4.2 (5) (s. 101–102) og punkt 11.6.4.8 (s. 309–311).

43. MAGNUS VARSI

43.1 Hva saken gjelder

Magnus Varsi er bosatt i Sirma, og har ved rettighetsmelding 17. april 2017 (jnr. 17/688-1) krevd rett til en gammeplass ved Njuorggánjohka i Njuorggánvuopmi, med tilhørende rett til å gjenreise en gamme på plassen. Se kartfigur 43.

Kravsområdet overlappes helt eller delvis av rettighetsmeldingene fra Tana kommune og Sohpar (som begge er behandlet i kapittel 8), Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš (kapittel 9), Sirpmá gilisearvi (kapittel 12), Sámiid meahcit (kapittel 15), Samer på finsk side av riksgrensen (kapittel 26) og Per Andreas Holm (kapittel 40).

Kommisjonen bekreftet 3. mai 2017 (jnr. 17/688-2) å ha mottatt rettighetsmeldingen, og anmodet Magnus Varsi om å oppgi eventuelle muntlige kilder som kan belyse saken.

Magnus Varsi redegjorde for kravet og besvarte spørsmål på kommisjonens høringsmøte 14. mars 2019 (jnr. 14/294-30, se også jnr. 17/688-6). Han har gitt ytterligere opplysninger i intervjuer 9. januar 2024 (jnr. 17/688-15) og 30. januar 2024 (jnr. 17/688-16).

Johannes Erik Alfred Varsi (Pávvel-Jusse) har i intervju 24. mai 2018 (jnr. 17/1501-7) kommentert rettighetsmeldingen til Magnus Varsi. Tidligere har Josef Nils Pedersen Varsi (Peđar-Jovsset) i intervju 4. november 2013 (jnr. 15/895-29) og Nils Ole Holm i intervju 6. juli 2016 (jnr. 15/925-5) gitt opplysninger av interesse for behandlingen av rettighetsmeldingen.

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš har 18. juni 2023 oversendt generelle kommentarer til alle rettighetsmeldinger innenfor distriktets vinterbeiteområde (jnr. 14/1434-38), deriblant meldingen fra Magnus Varsi. Finnmarkseiendommen (FeFo) har 27. april 2024 oversendt et notat med generelle synspunkter på retten til å ha og oppføre gammer i Finnmark (jnr. 14/294-69).

Norsk Institutt for kulturminneforskning (NIKU) har under arbeidet med den sakkyndige feltutredningen, intervjuet Magnus Varsi og to andre informanter fra Sirma-området.[1]

1 NIKU Oppdragsrapport 39/2017 s. 231–236.

43.2 Nærmere om sakens bakgrunn

Varsi-slektas tilknytning til Sirma går tilbake til 1827 da Magnus Varsis tipp-tipp-oldeforeldre, Pehr (Peder) Hansson Varsi (Biertni-áddjá) (1796–1880) og Anna Andersdotter Jauva (1792–1853), bosatte seg i Coagalm/Sirma.[2] De fikk blant annet sønnen Nils (Nilas) Pehrsen Varsi (1838–1923). Han var far til Magnus Varsis oldefar, Pehr (Petter) Nilsen Varsi (Niljas-Biehtár) (1863–1941) som var gift med Anne Kristine Pedersdatter Holm (1862–1939). Ett av deres barn, Nils Ande (Andreas) Pedersen Varsi (Biehtár-Niljas) (1889–1964) var gift med Elen Elensdatter Anthi (1893–1972). De fikk blant annet sønnen Nils Nilsen Varsi (Biehtar-Niljas Nillá) (1921–1999) som var gift med Maria Sofia Hellander (1922–1993) og far til Magnus Varsi.[3]

43.3 Bemerkninger og informasjon fra Magnus Varsi

43.3.1 Rettighetsmeldingen med vedlegg (april 2017)

I rettighetsmeldingen 17. april 2017 opplyser Magnus Varsi (f. 1945) at hans oldefar, Pehr (Petter) Nilsen Varsi (Niljas-Biehtár) (1863–1941), på 1880-tallet bygde en gamme ved Njuorggánjohka i Njuorggánvuopmi. Ifølge Magnus videreførte hans bestefar, Nils Ande (Andreas) Pedersen Varsi (Biehtár-Niljas) (1889–1964), og far, Nils Nilsen Varsi (Biehtár-Niljas Nillá) (1921–1999), og han selv bruken av gammen i forbindelse med utmarkshøsting. Dette tok slutt på 1980-tallet da gammen var i forfall og måtte repareres. Derfor søkte Magnus og faren 15. november 1991 Tana kommune «*om å restaurere gammen og ta den i bruk*». Videre skriver han:[4]

2 Aage Solbakk, *Tanadalen – Slekter – Historie,* 2001 s. 537–538. Opplysninger om bosted, fødsels- og dødsår er også hentet fra folkeregisteret.

3 Aage Solbakk, Op. cit., 2001 s. 550–552.

4 Magnus Varsi, *Rettighetsmelding*, 17. april 2017 (jnr. 17/688-1) s. 3.

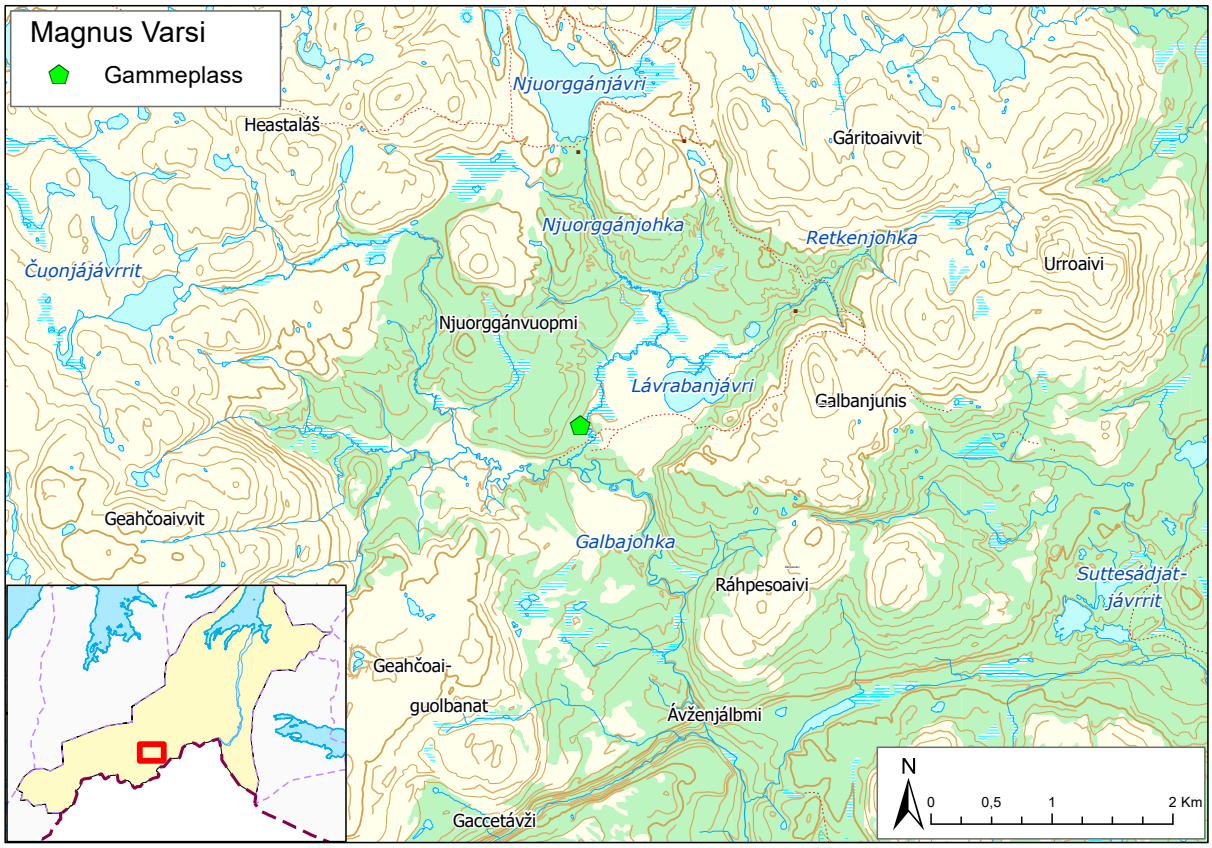

Figur 43

> «Jeg høster aturressursene, bær og fisk i dette området og hevder min rett etter lang tidsbruk av mine forfedre og fars bruk av gammetomta, til å restaurere/bygge opp gamma på stedet».

Vedlagt rettighetsmeldingen fulgte brev, kart, saksfremlegg og møteprotokoller angående søknad til Tana kommune av 15. november 1991 fra Magnus Varsi og Nils Nilsen Varsi om restaurering av gamme ved Njuorggánjohka i Njuorggánvuopmi.[5] Dokumentene opplyser at Magnus Varsis oldefar, Pehr (Petter) Nilsen Varsi, oppførte gammen. Magnus Varsi og Nils Nilsen Varsi søkte også om punktfeste for gammen, jf. rettighetsmeldingens vedlegg 2.

Bygningsrådet i Tana kommune avslo søknaden 24. februar 1993, blant annet med henvisning til at søknad om oppføring av ny gamme faller utenfor arealplanens bestemmelser om restaurering av eksisterende gamme, jf. vedlegg 7 til rettighetsmeldingen. Magnus Varsi klaget ikke på avslaget fra kommunen, og har i intervju 30. januar 2024 begrunnet dette med at han antok at det ikke ville nytte å klage, jf. punkt 43.3.3. Statskog Finnmark opplyser i brev 8. mars 1993, til Magnus Varsi og Nils Nilsen Varsi, at bygningsrådets avslag innebærer at festesøknaden ikke kan behandles, jf. vedlegg 8 til rettighetsmeldingen.

43.3.2 Høringsmøtet

På høringsmøtet 14. mars 2019 sa Magnus Varsi at gammen ble bygd *«rundt århundreskiftet 1800–1900»*, og at den ble brukt under snarefangst, utmarksslått, reinlavsanking, fiske, vedhogst, plukking av skogsbær og multer. Han fortalte at hans bestefar og far videreførte oldefarens gammebruk, og presiserte at han krever en individuell rett til gammeplassen: *«det er for meg selv. Jeg er yngst og eldst i vår familie – jeg har ingen søsken»*.[6] Han sa også at ingen andre enn hans familie brukte gammen:

5 Magnus Varsi, *Rettighetsmelding*, 17. april 2017 (jnr. 17/688-1, vedlegg 1-9).

6 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 154.

«det var flere andre gammer der som ble brukt til samme formål, de trengte ikke å bruke [vår gamme]. Familiene hadde sine gammer der, så de trengte seg ikke inn på andres gammer». Ifølge Magnus Varsi var Njuorggánvuopmi nærområdet for den delen av lokalbefolkningen fra Sirma som ikke dro på vidda.[7]

Han opplyste også at faren da han giftet seg i 1944 og da Magnus ble født i 1945, drev snarefangst i området, men at gammebruken tok slutt *«på begynnelsen av [19]50-tallet»* da faren begynte å tjene penger på annet vis.[8] Senere sa han at gammen var i kontinuerlig bruk fra 1900 til 1955, og at den først begynte å forfalle i 1955 da *«far sluttet å dra dit»*. Etter dette ble gammen stående og forfalle. I dag er gammeplassen gjengrodd ifølge Magnus Varsi.[9]

43.3.3 Opplysninger gitt i intervjuer

Magnus Varsi presiserte i *intervju 9. januar 2024* at rettighetsmeldingen gjelder gammerett i Njuorggánvuopmi, og at han *ikke* særlig bruksrett til utmarkshøsting i Njuorggánvuopmi. Ifølge Magnus Varsi er Njuorggánvuopmi lokalbefolkningens felles høstingsområde. Han ser det derfor slik at rettighetsmeldingen fra Sirpmá gilisearvi (kapittel 12) ivaretar hans interesser.[10]

Han fortalte at folk tidlig på 1950-tallet fortsatt dro med hest til gammene i utmarka, men *«da traktor-tiden kom … omtrent på [19]60-tallet, så begynte gammene å forfalle og falle sammen fordi det ikke lenger var bruk for dem. Folk hadde med seg telt, og dermed hadde de ikke behov for gammer, og slik ble det til at … de [gammene falt sammen og] forsvant. Den nye tiden ødela for gammebruken»*.[11] Magnus husket godt at han hadde sin første tur til fjells i 1956, da han var ti år gammel,[12] men han kunne ikke huske gammen i Njuorggánvuopmi: *«nei, den husker jeg ikke, … gammeplassen var der frem til etter andre verdenskrig»*. Han sa at gammen sist var i bruk *«rett etter krigen»*, og at han ikke selv hadde brukt den.[13]

I *intervju 30. januar 2024* sa Magnus Varsi at han ikke klaget på Tana kommunes avslag på hans og farens søknad om å restaurere gammen og ta den i bruk, fordi han *«mistet motet»* da han ikke fikk medhold. Om saken, som også er omtalt i punkt 43.3.1, sa han videre:[14]

> «Det var sånn på den tiden at mange andre gammesøknader [også ble avslått], så da tenkte jeg at det ikke nyttet å klage [på avslaget fra kommunen]. … Jeg fulgte ikke opp den saken noe mer – det ble bare sånn. Da Finnmarkskommisjonen kom i gang med arbeidet, så tenkte jeg at jeg fremmer saken på nytt dit for å se hva som skjer, siden jeg ikke fikk saken igjennom [hos kommunen] den første gangen jeg søkte.»

43.4 Bemerkninger og informasjon fra andre

43.4.1 Finnmarkseiendommen

Finnmarkseiendommen (FeFo) har i brev 27. april 2024 på generelt grunnlag vist til at Finnmark har en *«svært langvarig tradisjon som knytter retten til gammer i utmarka til en konkret næringsutøvelse eller en ressursutnytting som høsting av multer, fisking, slåtter osv.»*.[15] Se ellers den nærmere omtalen av brevet i punkt 8.3.1.

43.4.2 NIKUs informanter

Norsk Institutt for kulturminneforskning (NIKU) intervjuet tre informanter fra Sirma i forbindelse med den sakkyndige feltutredningen som ble ferdigstilt i 2017. En av disse var Magnus Varsi som sammen med Per Holm-Varsi (1932–2023) svarte på vegne av Sirpmá gilisearvi.[16] Den tredje var Hilda Elise Olsen (1933–2022). I utredningen sammenfatter NIKU den informasjonen informantene gå på følgende måte:[17]

> «Generelt ser det ut til at det har vært kontinuitet i bruken av områdene og ressursutnyttelsen fra mellomkrigstida og til ut på 1950 tallet. Endringene i bruk og ressursutnyttelse har skjedd gradvis og i ulikt tempo på de ulike områdene som informantene beskriver. De største bruksendringene ser ut til å ha funnet sted i jordbruket, der man etter hvert sluttet å benytte seg av utmarkslåtter og sluttet å sanke lav, ris og løv som fôr til buskapen. Etter hvert som hesten ble erstattet av traktoren sluttet man å bruke fjellet som hestebeite. På andre

7 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 159.
8 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 157.
9 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 158, 159 og 164.
10 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Magnus Varsi*, 9. januar 2024 (jnr. 17/688-15) s. 3–4.
11 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 9. januar 2024 (jnr. 17/688-15) s. 8 og 9.
12 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 9. januar 2024 (jnr. 17/688-15) s. 10.
13 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 9. januar 2024 (jnr. 17/688-15) s. 13–14.
14 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Magnus Varsi*, 30. januar 2024 (jnr. 17/688-16) s. 2.
15 Finnmarkseiendommen, Brev til kommisjonen, 27. april 2024 (jnr. 14/294-69) s. 1 og 7–8.
16 Magnus Varsis oldefar. Pehr (Petter) Nilsen Varsi (1863–1941) er bestefar til Per Holm Varsi, jf. Aage Solbakk, *Tanadalen – slekter – historie*, 2001 s. 550–552.
17 NIKU, Oppdragsrapport 39/2017 s. 231–236 på s. 231.

felt som bærsanking og fiske har det vært kontinuitet i bruken fram til i dag. Endringene her har skjedd ved at områder langt fra bebyggelsen er blitt lettere tilgjengelig gjennom bruk av snøskuter om vinteren og ATV om sommeren. Når det gjelder jakt og fangst, er det kontinuitet i snarefangst på rype fram til 1980, i enkelte områder fram til i dag. Elgjakt er drevet fra 1960 og fram til i dag.»

Når det gjelder gammer, skiller informantene mellom gammer rundt husene og gammer i utmark. Gammer rundt husene var til husdyr og har vært brukt i generasjoner. Gammene i utmark ble brukt i forbindelse med bærplukking, snarefangst, fiske og annen utmarkshøsting. Det sies videre at gammene går i arv, det settes opp nye gammer på plassen der de gamle gammene sto, og det er kontinuitet i bruken frem til i dag. Tidligere var det vanlig å sette opp gammer der man drev utmarkshøsting, uten å spørre myndighetene. Gammene sto ulåst slik at alle kunne buke dem ved behov. Magnus Varsi lister opp steder hvor han vet det har vært/er gammer, og nevner at tre gammer ble bygd i Njuorggánvuopmi på 1800-tallet.[18]

43.4.3 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš har fremmet en rettighetsmelding som er behandlet i kapittel 9, og oversendte 18. juni 2023 generelle anmerkninger til rettighetsmeldinger som gjelder områder innenfor distriktets vinterbeiteområde, deriblant Magnus Varsis rettighetsmelding. Distriktet viser til at distriktets beitearealer vil «*innsnevres … om alle fremlagte krav*» fører frem, og «*går imot*» kravene *om «kollektiv eiendomsrett, ferdselsrett, vetorett m.m.»*.[19]

43.4.4 Johannes Erik Alfred Varsi

I intervju 24. mai 2018 kommenterte Johannes Erik Alfred Varsi (Pávvel Jusse) (f. 1938) blant annet rettighetsmeldingen fra Magnus Varsi.[20] Johannes bor i Sirma og er et av barnebarna til Magnus Varsis oldefar, Pehr (Petter) Nilsen Varsi (1863–1941).[21]

Ifølge Johannes har ikke Magnus Varsi brukt det kravsområdet han har angitt: «*Magnus Varsi og de tradisjonelt har høsta i Gurteluoppal-området, og han har en gamme der, bare et par hundre meter bortenfor Leif Varsi's gamme*». Johannes Erik Alfred Varsi sa videre at «*bestefaren til Magnus, [Biehtár Niillas] Nils Ande (Andreas) Pedersen Varsi, fiska i de fleste fjellvannene, også i Miennajávri – og derfor var de mest på den siden*».[22]

43.4.5 Nils Ole Holm

I intervju 6. juli 2016 fortalte et annet av Pehr (Petter) Nilsen Varsis oldebarn, Nils Ole Holm (1936–2024) fra Sirma, at Magnus Varsis bestefar Nils Ande (Andreas) Pedersen Varsi (Biehtár-Niljas) (1921–1999) var deres nabo.[23] Ifølge Nils Ole hadde ikke Nils Ande faste fiskevann, men fisket i de samme områdene som andre i bygda, deriblant i Miennajávri.[24]

43.4.6 Josef Nils Pedersen Varsi

Josef Nils Pedersen Varsi (Peđar-Jovsset) (1920–2015) bodde i Sirma og tilhørte en annen grein av Varsi-slekta enn Magnus Varsi.[25] I intervju 4. november 2013 fortalte Josef at Magnus Varsis oldefar, Pehr (Petter) Nilsen Varsi («*Biehtár ádja [Niljas-Biehtár]*» (1863–1941), eller Magnus Varsis bestefar, Nils Ande (Andreas) Pedersen Varsi («*Biehtár-Niljas*») (1889–1964) hadde bygd en gamme i Njuorggánvuopmi, som de brukte under snarefangst av ryper. Ifølge Josef Nils drev Magnus Varsis far, Nils Nilsen Varsi («*Uhca-Nillá» [Biehtar-Niljas Nillá]*» (1921–1999) snarefangst på nordsiden av Njuorggánvuopmi, mens Anders Andersen («*Ánde*») drev på sørsiden. Josef Nils sa at de ikke hadde fordelt snarefangstområdene, men det var bare slik bruken hadde blitt.[26]

43.5 Kommisjonens vurderinger

43.5.1 Innledning – rettslige problemstillinger

Spørsmålet i saken er om Magnus Varsis rettforgjengere har opparbeidet rett til en tidligere gammeplass ved Njuorggánjohka i Njuorggánvuopmi, og om dette i så fall åpner for at Magnus Varsi har rett til å sette opp en ny gamme på stedet. Magnus Varsis opplysninger tyder på at den opprinnelige gammen i alle fall var falt sammen på midten av 1950-tallet, og at det ut over en søknad om å restaurere/gjenoppbygge gammen fra 1991, ikke har vært tatt noe initiativ for å restaurere/gjenreise gammen før saken ble reist for kommisjonen i 2017.

Dette gjør det hensiktsmessig først å vurdere hvilken betydning manglende bruk og vedlikehold av gammen over en periode på rundt 60 år har for dagens rettighetsforhold.

18 NIKU, Op. cit. 39/2017 s. 233–234.
19 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš, *brev til kommisjonen 18. juni 2023* (jnr. 14/1434-38).
20 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Johannes Erik Alfred Varsi*, 24. mai 2018 (jnr. 17/1501-7) s. 18–19.
21 Aage Solbakk, *Tanadalen. Slekter – Historie*, 2001 s. 550, 552 og 556.
22 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 24. mai 2018 (jnr. 17/1501-7) s. 19.
23 Aage Solbakk, Tanadalen, Slekter – Historie, 2001 s. 550 og 554.
24 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Nils Ole Holm Varsi og Siri Inga Holm* 6. juli 2016 (jnr. 15/925-5) s. 3–4.
25 Aage Solbakk, *Tanadalen – slekter – historie*, 2001 s. 537–538 og 544.
26 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Josef Nils Pedersen Varsi*, 4. november 2013 (jnr. 15/895-29) s. 35.

43.5.2 Har en eventuell rett til gammeplassen ved Njuorggánjohka i Njuorggánvuopmi falt bort?

Magnus Varsi sa på høringsmøtet 14. mars 2019 at hans oldefar, Pehr (Petter) Nilsen Varsi (Niljas-Biehtár), satte opp den opprinnelige gammen rundt *«rundt århundreskiftet 1800–1900»*, jf. punkt 43.3.2, og at hans bestefar, Nils Ande (Andreas) Pedersen Varsi (Biehtár-Niljas), og far, Nils Nilsen Varsi (Biehtár-Niljas-Nillá) videreførte gammebruken.

De opplysningene Magnus Varsi har gitt om hvor lenge gammen var i bruk, og når den falt ned, er noe sprikende. I rettighetsmeldingen opplyser han at *«ca. 1980-tallet var gammen [i] forfall, måtte repareres»*, og at han og faren i 1991 søkte kommunen om å restaurere den, jf. punkt 43.3.1. På høringsmøtet sa han at faren sluttet med snarefangst *«på begynnelsen av [19]50-tallet»*, og at gammen ikke ble brukt etter dette, men han sa også at gammen ble brukt kontinuerlig fra 1900 til 1955, og at den begynte å forfalle i 1955, da *«far sluttet å dra dit»*.

I intervju 9. januar 2024 forklarte Magnus Varsi at han godt kunne huske sin første tur til fjells som tiåring i 1956. Han husket ikke gammen, og sa at gammeplassen var der «*frem til etter andre verdenskrig*» og at gammen sist var i bruk «*rett etter krigen*», jf. punkt 43.3.3.

Kommisjonen anser det på bakgrunn av Magnus Varsis opplysninger sannsynliggjort at gammen sist var i bruk *«rett etter»* andre verdenskrig, og at den i alle fall var falt ned før han var på fjellet for første gang i 1956. Det blir derfor spørsmål om ikke-bruk og manglende vedlikehold av gammen over en periode på drøyt 60 år frem til saken ble reist for kommisjonen i 2017, har ført til at en eventuell rett til gammeplassen har bortfalt.

En bruksrett vil ikke falle bort *«ved den rene ikke-bruk»*,[27] men rettspraksis viser at en rettighet kan falle bort dersom rettens innehaver har forholdt seg slik at retten må anses oppgitt eller gitt avkall på.[28] I en dom fra 1966 ga Høyesterett følgende generelle uttalelse om passivitet som bortfallsgrunn: «*For at en rett skal bortfalle ved passivitet, kreves at vedkommende hadde en plikt til å opptre aktivt. Når slik aktivitetsplikt oppstår, må bero på en konkret vurdering*».[29]

Et av spørsmålene i Eidfjord-dommen fra 1948 var om eiere av byggverk i Eidfjord statsallmenning, oppført før ikrafttredelsen av fjelloven i 1920, hadde rett til å ha byggverkene stående uten å måtte betale festeavgift. Høyesterett konkluderte bekreftende, men at dette ikke gjaldt for innehavere av byggverk som var så «*forfalne at de må anses oppgitt*».[30]

I Ullensvang-dommen fra 1986 la Høyesterett enstemmig til grunn at retten til å vedlikeholde en steinbu i Ullensvang statsallmenning hadde falt bort. Flertallet (fire dommere) viste til at «*taket var falt sammen*». Mindretallet (en dommer) anså steinbua som ulovlig fordi den i 1980 var blitt betydelig utvidet sammenliknet med den bua som vedlikeholdsretten gjaldt for. Til spørsmålet om bua måtte anses som oppgitt, bemerket mindretallet at eieren etter at bua var nedfalt måtte ha «*rommelig tid på å bestemme seg for om han ville sette den i stand igjen*.»[31]

Rettspraksis viser dermed at det kan føre til rettighetsbortfall som følge av passivitet dersom eieren av et byggverk i utmark lar byggverket forfalle over lang tid at det må anses oppgitt. Om det er grunnlag for rettighetsbortfall må vurderes konkret.

Opplysningene i Magnus Varsis sak tilsier som nevnt over, at gammen mest sannsynlig var falt sammen *før* 1956 da Magnus var ved gammeplassen. Det foreligger videre ingen opplysninger som tilsier at Magnus Varsi eller hans far aktivt prøvde å fremme eller utnytte en eventuell gammerett før de 15. november 1991 søkte *om «restaurering av gamme i Nuorgánvuobmi»*, og om feste av gammetomt. Reelt sett var dette en søknad om tillatelse til å bygge en ny gamme, og ikke restaurering, fordi gammen var falt sammen rundt 35–40 år før.

Som det er redegjort for i punkt 43.3.1, avslo Tana kommune søknaden 24. februar 1993. Ved brev 8. mars 1993, informerte Finnmark jordsalgskontor søkerne om at kommunens vedtak om avslag gjorde at jordsalgskontoret var avskåret fra å behandle søknaden om feste. Magnus Varsi og Nils Nilsen Varsi klaget ikke på avslaget fra Tana kommune. Magnus Varsi sendte 17. april 2017 rettighetsmelding til kommisjonen, med krav om individuell rett til gammeplassen, med tilhørende rett til å gjenreise en gamme der.

En rettighetshavers manglende utnyttelse av sin rett vil ikke føre til rettighetsbortfall dersom vedkommende aktivt har søkt å få anledning til å utnytte sin rett. Sakens opplysninger tyder på at Magnus Varsis rettsforgjengere sluttet å bruke gammeplassen og vedlikeholde gammen *«rett etter krigen»*, og at gammen var falt ned midt på 1950-tallet. Magnus Varsi har forklart at *«traktor-tiden»* førte til at det ikke lenger var bruk for gammer, jf. punkt 43.3.3.

Det foreligger heller ingen opplysninger om at Magnus Varsi og hans far har forsøkt å utnytte eller å gjøre gjeldende rettigheter til gammeplassen, før de sendte søknaden om gammerett og feste av gammetomt i 1991, over 35 år etter at

27 Sjur Brækhus og Axel Hærem, *Norsk tingsrett*, 1964 s. 570 og Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 62.

28 Sivillovbokutvalet, *Rådsegn 6 om hevd*, 1961 s. 6. Se også Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 58–60 og Finnmarkskommisjonen, *Rapport felt 4 Karasjok, interne rettsforhold i reindriften*, bind 3, 2022, s. 26.

29 Rt. 1966 s. 1044 (Hillevåg) på s. 1053.

30 Rt. 1948 s. 533 (Eidfjord) på s. 536.

31 Rt. 1986 s. 148 (Ullensvang) på s. 151 (flertallet) og s. 152–153 (mindretallet).

gammen var falt sammen. Etter at søknaden ble avslått, har det gått ytterligere 25 år før saken ble reist for kommisjonen.

Kommisjonen legger derfor til grunn at en eventuell rett til gammeplassen har falt bort på grunn av passivitet over så vidt lang tid at en eventuell gammerett må anses oppgitt. Det er dermed ikke nødvendig å vurdere om det da gammen falt ned var opparbeidet en rett til gammeplassen. Se også kommisjonens sammenfallende vurderinger av likeartede gammesaker i Tana-feltet, jf. blant annet kapittel 41, 42, 45, 46 og 49, og i Karasjok.[32]

43.5.3 Konklusjon

Magnus Varsis eventuelle rett til gammeplassen ved Njuorggánjohka i Njuorggánvuopmi har falt bort på grunn av manglende bruk og vedlikehold i en periode på i overkant av 35 år før saken ble tatt opp med Tana kommune, og rundt 60 år før saken ble reist for kommisjonen.

I punkt 8.5 har imidlertid kommisjonen lagt til grunn at Tana kommunes innbyggere har en kollektiv gammerett. Se punkt 8.5.4.7. Magnus Varsi har som bosatt i Tana kommune andel i denne retten.

32 Finnmarkskommisjonen, *Rapport felt 4, Karasjok*, bind 2, 2019, punkt 9.8.4.2 (5) (s. 101–102) og 11.6.4.8 (s. 309–311).

44. OLE NILSEN VUOLABS ETTERKOMMERE

44.1 Hva saken gjelder

Saken gjelder rett til gammeplasser ved Lavnnjossuovka, nordøst for Gaskkamus Lavnnjosjávri, og bruksrett til et større utmarksområde på Laksefjordvidda, der snaut 290 km² er lokalisert i Tana kommune. Se kartfigur 44. De deler av området som inngår i Lebesby kommune blir behandlet i rapporten for felt 10 Nordkyn Sværholthalvøya.

Kravsområdet overlappes helt eller delvis av rettighetsmeldingene fra Tana kommune og Sohpar (begge behandlet i kapittel 8), Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš (kapittel 9), Sirpmá gilisearvi (kapittel 12), Badje-Deanu Siida (kapittel 13), Sámiid meahcit (kapittel 15), Polmak bygdelag (kapittel 16), Lálloš siida (kapittel 17), Samer på finsk side av riksgrensen (kapittel 26), Etterkommere av Erik Andreas og Inga Trosten (kapittel 29), Lillian Malin (kapittel 33), Etterkommere av Nils Johnsen Joks (kapittel 36), Etterkommere av Johan Johansen Wigelius (kapittel 39), Arvingene etter Nils Johnsen Varsi og Etterkommere av Peter Henriksen Guttorm og Ravna Andersdatter Guttorm (begge behandlet i kapittel 41), John Aslak Johansen og etterkommere av Hans Ole P. Varsi (kapittel 45), Etterkommere av Nils A. Hansen og Ellen K. Hansen (kapittel 48) og Etterkommere av Per Mahtisen Gaup og Alette K. Somby Gaup (kapittel 52).

Roald Andreas Vuolab sendte inn rettighetsmelding 11. februar 2019 (jnr. 19/516-1). Vedlagt meldingen fulgte blant annet bilder, reindriftsmeldinger, kart og opplysninger fra Berit Amanda Varsi Johnsen. Kommisjonen orienterte Roald Andreas Vuolab ved brev 11. mars 2019 (jnr. 19/516-2) om at meldingen var mottatt, og ba ham om å kartfeste gammeplassene. Saken ble behandlet på kommisjonens høringsmøte 7. november 2019, der Roald Andreas Vuolab avga forklaring (jnr. 19/516-3 og 14/294-36).

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš har i brev 18. juni 2023 oversendt en generell merknad til alle rettighetsmeldinger innenfor distriktets vinterbeiteområde (jnr. 14/1434-38), deriblant meldingen fra Ole Nilsen Vuolabs etterkommere.

Finnmarkseiendommen (FeFo) har 27. april 2024 oversendt et notat med generelle synspunkter på retten til å ha og oppføre gammer i Finnmark (jnr. 14/294-69).

44.2 Nærmere om sakens bakgrunn

Ole Nilsen Vuolab (1916–1983) var gift med Elen Anna (Varsi) Vuolab (1922–1999). De bodde i Gámehisnjárga i Karasjok kommune. Blant deres ni barn var Nils Vuolab (1948–2007) og Roald Andreas Vuolab (f. 1950). Sistnevnte har tre barn og bor i Gámehisnjárga.[1]

44.3 Bemerkninger fra Roald Andreas Vuolab

Roald Andreas Vuolab (f. 1950) har i *rettighetsmelding 11. februar 2019* krevd at «*undertegnede med familie*» får anerkjent og stadfestet «*eksisterende rett til grunnareal og eiendomsrett til min fars gammer, slik at jeg og min kone, sammen ved våre barn, kan gjenreise våre slekts/-familiegammer*» og «*eksisterende bruksrett til våre sedvanemessige tradisjonelle høstingsområder innenfor Tana kommunens grenser på Laksefjordvidda*». Som grunnlag for kravene viser han til hevd, alders tids bruk og lokal sedvanerett.[2]

Ifølge Roald Andreas Vuolab har familien drevet utmarkshøsting (meahcásteapmi) og reindrift på Laksefjordvidda (Lágesduottar) siden 1700-tallet. Roald Andreas Vuolabs bestefar, Nils Olsen Vuolab (Ovlla Niilá) (1875–1963),[3] var reineier i Lágesduottar reinbeitedistrikt. Nils Olsen Vuolabs sønn, Ole Nilsen Vuolab (1916–1983), videreførte reindriften i Lágesduottar sammen med sine søsken, og drev reindrift der sammen med blant annet Peter Henriksen Guttorm (1883–1940) og Ravna Andersdatter Guttorm (1885–1971).[4]

Ifølge meldingen, hadde Roald Andreas Vuolabs far, Ole Nilsen Vuolab (1916–1983) og mor, Elen Anna (Varsi) Vuolab (1922–1999) sommerbosted ved Lavnnjossuovka fra

1 Aage Solbakk, *Tanadalen slekter historie,* 2001, s. 760–761.
2 Roald Andreas Vuolab, *rettighetsmelding*, 11. februar 2019 (jnr. 19/516-1) s. 3.
3 Aage Solbakk, *Tanadalen – slekter – historie*, 2001 s. 759.
4 Roald Andreas Vuolab, *rettighetsmelding*, 11. februar 2019 (jnr. 19/516-1) s. 1–2. Guttorm-etterkommere har fremmet et krav som kommisjonen har behandlet i kapittel 41 (Gammetomt på nordøst siden av Látnajávri).

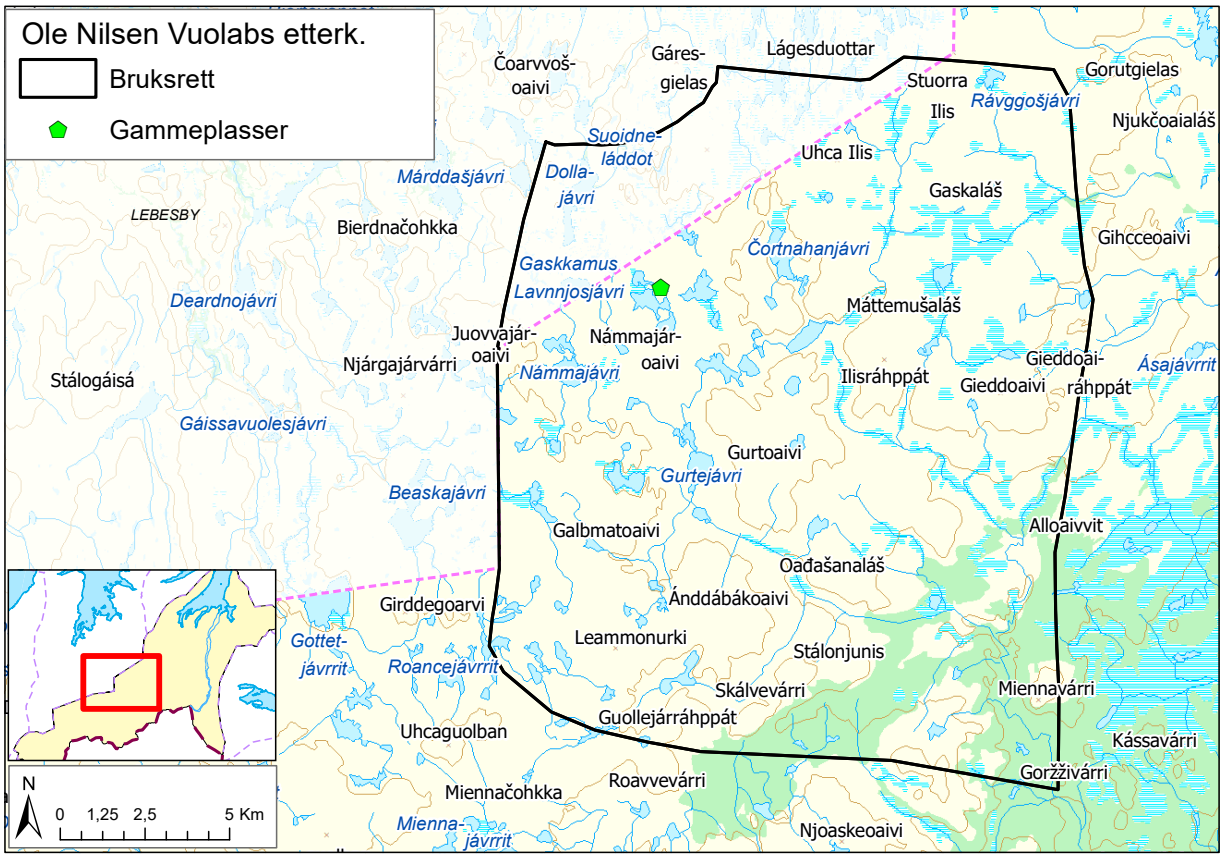

Figur 44

april/mai til oktober/november. Ved Lavnnjossuovka, nordøst for Gaskkamus Lavnnjosjávri hadde Vuolab-familien en gamme, en fiskegamme og en fjøsgamme til husdyra. Familien levde av reindrift, utmarkshøsting, fiske, jakt og fangst. I tillegg hadde familien husdyr, blant annet sauer og en ku. Ole Nilsen Vuolab (1916–1983) avviklet tradisjonell reindrift i perioden 1952 til 1955, men han hadde noen sytingsrein frem til 1980-tallet hos sin søstersønn, Hans Ole Porsanger (1942–2017). Da Ole Nilsen Vuolab sluttet med reindrift, fortsatte han med tradisjonell utmarkshøsting på Laksefjordvidda.[5]

Vedlagt rettighetsmeldingen fulgte bilder av «*området [Lavnnjossuovka, nordøst for Gaskkamus Lavnnjosjávri] hvor [Ole Nilsen Vuolab og Elen Anna (Varsi) Vuolab]*» hadde sommerboplass. Flere av bildene viser at gammene på stedet har falt ned.[6]

Han har også vedlagt et brev av *15. november 2018* fra Berit Amanda Varsi Johnsen (Biehtar Niljas Biret) (1935–2021) der hun sier at hun vil «*bekrefte*» de opplysningene Vuolab har gitt i rettighetsmeldingen, og forteller at hun fra 1948 var tjenestepike (biiga) for sin søster, Elen Anna (Varsi) Vuolab (1922–1999) og hennes mann, Ole Nilsen Vuolab (1916–1983). Vuolab-familien bodde hele sommersesongen fra mai til oktober ved Lavnnjossuovka, nordøst for Gaskkamus Lavnnjosjávri. Ifølge Berit Amanda Varsi Johnsen, drev familien med reindrift, fiske, bærsanking, jakt, fangst og samlet duodj-iemner. Hun viser også til at samarbeidet mellom reindriftssamer og fastboende (verddevuohta) på denne tiden var viktig for å klare seg, og at Ole Nilsen Vuolab pleide å selge og bytte varer med folk i Laksefjord.[7]

På *høringsmøtet 7. november 2019* presiserte Roald Andreas Vuolab at kravet gjelder eiendomsrett til gammeplasser, og bruksrett til et område på Laksefjordvidda. Han sa at kravet

5 Roald Andreas Vuolab, *rettighetsmelding*, 11. februar 2019 (jnr. 19/516-1) s. 1–2.

6 Roald Andreas Vuolab, *rettighetsmelding*, 11. februar 2019 (jnr. 19/516-1, vedlegg 11 stk. bilder s. 1–13).

7 Berit Amanda Varsi Johnsen, *brev*, 15. november 2018 (jnr. 19/516-1, vedlegg til rettighetsmelding).

var fremmet på vegne av etterkommere etter faren, Ole Nilsen Vuolab (1916–1983). Han fortalte at Ole Nilsen Vuolab begynte med utmarkshøsting ved Lavnnjossuovka «*etter krigen*», blant annet fiske, bærplukking og sanking av duodji-materiale, og at Ole Nilsen Vuolab sluttet med reindrift på midten av 1950-tallet.[8]

Roald Andreas Vuolab antok at gamma ved Lavnnjossuovka, nordøst for Gaskkamus Lavnnjosjávri ble ført opp «*kanskje før krigen*» (1940). I tillegg til en «*hovedgamme*» var det en fiskegamme og en fjøsgamme der. Han var usikker på hvem som hadde satt opp gammene, men sa at faren, Ole Nilsen Vuolab, i alle fall hadde ført opp fiskegamma og «*de to*» satt også opp fjøsgamma. Gamma falt ned «*på midten av [19]50-tallet*». På fiskegamma har bare «*taket rast ned …, for den var nemlig gravd inn i en skråning.*» Roald Andreas Vuolab sa at kravet i alle fall gjelder hovedgammeplassen og fiskegammeplassen. Han og broren, Nils Vuolab (1948–2007), hadde flere ganger snakket om å gjenoppbygge gammene, men «*det ble med praten*».[9]

Om bruksrettskravet sa Roald Andreas Vuolab at han og de andre etterkommerne av Ole Nilsen Vuolab, har brukt området på Laksefjordvidda siden de var barn. Nå pleier de å dra dit om sommeren, og to ganger om vinteren, blant annet i påsken og rundt 1. mai. Ifølge Roald Andreas Vuolab er innlandsfiske og bærplukking «*det viktigste*».[10]

44.4 Bemerkninger fra andre

44.4.1 Finnmarkseiendommen

Finnmarkseiendommen (FeFo) viser i brev til kommisjonen 27. april 2024 på generelt grunnlag til at Finnmark har en «*svært langvarig tradisjon som knytter retten til gammer i utmarka til en konkret næringsutøvelse eller en ressursutnytting som høsting av multer, fisking, slåtter osv.*».[11] Se ellers den nærmere omtalen av brevet i punkt 8.3.1.

44.4.2 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš har fremmet et krav om alminnelig reindriftsrett som er behandlet i kapittel 9. Distriktet har i *brev 18. juni 2023* vist til at alle krav om «*kollektiv eiendomsrett, ferdselsrett og vetorett m.m.*» innenfor distriktets vinterbeiteområder, kan medføre en innsnevring av distriktets beitearealer om de skulle føre frem. Ifølge distriktet kan dette også gjelde meldingen fremsatt av Ole Nilsen Vuolabs etterkommere.[12]

44.5 Kommisjonens vurderinger

44.5.1 Innledning

Roald Andreas Vuolab har på vegne av etterkommere av Ole Nilsen Vuolab (1916–1983) krevd eiendomsrett til gammeplasser ved Lavnnjossuovka, nordøst for Gaskkamus Lavnnjosjávri og bruksrett til et utmarksområde på snaut 290 km^2 i Tana kommune. Gammekravet er vurdert i punkt 44.5.2 og bruksrettskravet i punkt 44.5.3.

44.5.2 Gammeplassene ved Lavnnjossuovka

Roald Andreas Vuolab har opplyst at familien hadde tre gammer ved Lavnnjossuovka; en hovedgamme, en fiskegamme og en fjøsgamme, og sa på høringsmøtet at kravet i alle fall gjelder eiendomsrett til de plassene der hovedgammen og fiskegammen sto.

Han viser i rettighetsmeldingen til hevd, alders tids bruk og lokal sedvanerett som grunnlag for kravet, jf. punkt 44.3. Ut fra det som er opplyst om gammene, anser kommisjonen det nærliggende å ta utgangspunkt i hevdsreglene. Etter § 2 i hevdslova av 1966 gjelder et krav om minst 20 års brukstid for hevd av eiendomsrett. Også etter de hevdsreglene som gjaldt i den perioden gammene ved Lavnnjossuovka sto, gjaldt det et krav om minst 20 års brukstid for hevd av eiendomsrett, jf. Christian Den Femtis Norske Lov av 15. april 1687 (NL) 5-5-3.

På høringsmøtet uttrykte Roald Andreas Vuolab usikkerhet med hensyn til når gammene ble satt opp, men han antok at det «*var kanskje før krigen*». Han sa videre at «*den*» vel var falt sammen «*på midten av [19]50-tallet*», men at det bare var taket som hadde falt sammen på fiskegamma, jf. punkt 44.3. Vedlagt rettighetsmeldingen fulgte det også flere bilder som viser at gammene har falt ned, og som viser at gammetuftene i dag knapt er synlige.

Disse opplysningene tyder på at gammene kan ha stått i noe over 15 år, fra like før «*krigen*», det vil si fra like før 1940, og frem til noen år ut på 1950-tallet. Tidsvilkåret for hevdserverv kan derfor ikke anses oppfylt. Dette understøttes også av Roald Andreas Vuolabs opplysning på høringsmøtet om at faren først «*etter krigen*» begynte å bruke området der

8 Finnmarkskommisjonen, Referat fra høringsmøte, 6.–7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 143–144.

9 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 145–146.

10 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 143–144.

11 Finnmarkseiendommen, Brev til kommisjonen, 27. april 2024 (jnr. 14/294-69) s. 1.

12 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš, *Innmeldte meldinger om mulige rettigheter Felt 7*, 18. juni 2023, s. 1, sammenholdt med vedlegg «Oversikt over rettighetsmeldinger» (jnr. 14/1434-38).

gammene sto. Det er lite sannsynlig at han hadde gammer i området før han selv begynte å bruke det, og det foreligger ikke konkrete holdepunkter for at han overtok gammene fra andre.

En eventuell rett til gammeplassene har dessuten under enhver omstendighet falt bort. Det skal mye til for at en opparbeidet rettighet faller bort, men dette er aktuelt blant annet dersom eieren av et byggverk i utmark lar dette forfalle. Se kommisjonens redegjørelse i punkt 41.5.2 med videre henvisning til Rt. 1948 s. 533 (Eidfjord) og Rt. 1986 s. 148 (Ullensvang).

I dette tilfellet tyder sakens opplysninger på at gammene var falt ned midt på 1950-tallet og at det senere ikke har vært gjort noe for å gjenoppbygge dem. Roald Andreas Vuolab har riktignok opplyst at på fiskegamma har bare taket «*rast ned*», jf. punkt 44.3, men de oversendte fotografiene tyder på at også fiskegamma har forfalt for mange år siden. Det dreier seg dermed om manglende bruk av gammeplassene og manglende vedlikehold i godt over 60 år før saken ble reist for kommisjonen i 2019. Dette er en betydelig lengre tidsperiode enn det som kreves for rettighetsbortfall. Se kommisjonens vurderinger blant annet i kapittel 41, 42, 45, 46 og 49.

44.5.3 Bruksrettskravet

Roald Andreas Vuolab har på vegne av farens etterkommere også krevd «*eksisterende bruksrett*» til et utmarksområde på Laksefjordvidda, der snaut 290 km^2 er lokalisert i Tana kommune. Grunnlaget for retten er «*hevd, alders tids bruk og lokal sedvanerett*».

Roald Andreas Vuolab sa på høringsmøtet *7. november 2019* at familien skal kunne fortsette å bruke området, og at innlandsfiske og bærplukking «*er det viktigste*», jf. punkt 44.3. Det er heller ikke ellers noe som tyder på at kravet gjelder en form for eksklusiv rett eller særrett i form av en fortrinnsrett til utmarkshøsting i kravsområdet.

I rettighetsmeldingen opplyser Roald Andreas Vuolab at Vuolab-familien har drevet med reindrift og utmarkshøsting på Laksefjordvidda siden 1700-tallet. Faren Ole Nilsen Vuolab (1916–1983) sluttet med tradisjonell reindrift i perioden 1952 til 1955, men hadde noen sytingsrein inntil 1980-tallet. Da han sluttet med reindrift, fortsatte han med tradisjonell utmarkshøsting på Laksefjordvidda. Ole Nilsen Vuolabs svigerinne, Berit Amanda Varsi Johnsen (1935–2021), har i brev 15. november 2018 opplyst at hun bekrefter innholdet i rettighetsmeldingen. På høringsmøtet sa Roald Andreas Vuolab at etterkommerne nå drar til laksefjordvidda om sommeren, og to ganger om vinteren, jf. punkt 44.3.

Kommisjonen har ikke grunnlag for å betvile disse opplysningene, som tyder på at familien på 1950-tallet drev utmarkshøsting i sommerhalvåret på Laksefjordvidda i tråd med den sedvanemessige reindriftsretten og reindriftsloven av 1933. Etter 1950-tallet tyder opplysningene på at familien har drevet utmarkshøsting i tråd med den retten for finnmarkinger som tidligere har vært regulert i ulike lover, dels i finnmarkslovens forløpere og dels i den alminnelige vilt- og innlandsfiskelovgivingen, og som nå er lovfestet i finnmarksloven § 23. De har dermed ikke drevet utmarksbruk i et omfang og med et innhold som gir grunnlag for opparbeidelse av eksklusive eller særlige bruksrettigheter. Slik kommisjonen forstår familiens krav, har de heller ikke krevd å få anerkjent slike rettigheter.

44.5.4 Oppsummerende konklusjon

Ole Nilsen Vuolabs etterkommere har ikke opparbeidet eiendomsrett (eller bruksrett) til gammeplassene ved Lavnnjossuovka fordi tidsvilkåret for hevdserverv ikke er oppfylt.

I punkt 8.5 har imidlertid kommisjonen lagt til grunn at Tana kommunes innbyggere har en kollektiv gammerett. Se punkt 8.5.4.7. Også de av Vuolab-familiens medlemmer som er bosatt i Tana kommune har andel i denne retten.

Etterkommerne har heller ikke særrett til utmarkshøsting på Laksefjordvidda, men de av etterkommerne som bor i Sirma/Båteng-området har andel i den felles kollektive retten som gjelder for befolkningen i disse områdene, jf. kapittel 12 og punkt 12.5.11, og kapittel 13 og punkt 13.5.11

45. JOHN ASLAK JOHANSEN OG ETTERKOMMERE AV HANS OLE PEDERSEN VARSI

45.1 Hva saken gjelder

Saken gjelder bruksrett i et utmarksområde på om lag 77 km² nord for Sirma, samt spørsmål om gammerett ved Gurtejohka og Sáhpánjávri, og om rett til å sette opp et utmarksbygg på den sistnevnte gammeplassen. Se kartet i figur 45.

Kravsområdet overlappes helt eller delvis av rettighetsmeldingene fra Tana kommune og Sohpar (begge behandlet i kapittel 8), Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš (kapittel 9), Sirpmá gilisearvi (kapittel 12), Badje-Deanu Siida (kapittel 13), Sámiid meahcit (kapittel 15), Samer på finsk side av riksgrensen (kapittel 26), Erik Andreas og Inga Trostens etterkommere (kapittel 29), Lillian Malin (kapittel 33), Etterkommere av Johan Johansen Wigelius (kapittel 39), Arvingene etter Nils J. Varsi og Etterkommere av Peter Henriksen Guttorm og Ravna Andersdatter Guttorm (begge handlet i kapittel 41), Ole Nilsen Vuolabs etterkommere (kapittel 44) og Etterkommere av Per M. Gaup og Alette K. Somby Gaup (kapittel 52).

Rettighetsmeldingen fra John Aslak Johansen og etterkommere av Hans Ole Pedersen Varsi er datert 26. mars 2019 (jnr. 19/1149-1). Kommisjonen bekreftet 20. juni 2019 å ha mottatt meldingen (jnr. 19/1149-2). Tor Asle Varsi overleverte 5. august 2019 bekreftelse av gamme- og stalltuft ved Sáhpánjávri signert av Ellen Kaia Olsen (jnr. 19/1149-3), og oversendte samme dag bilder av gammeplassen (jnr. 19/1140-4). Kommisjonen innkalte 15. oktober 2019 til høringsmøte 6. og 7. november 2019 (jnr. 19/1149-5). Her avga John Aslak Johansen, May-Britt Tobiassen og Hans Erik Varsi forklaring for kravsfremsetterne (jnr. 14/296-36 s. 118–135).

John Aslak Johansen har gitt supplerende opplysninger i intervju 15. januar 2024 (jnr. 19/1149-11) og i telefonsamtale 13. februar 2024 (jnr. 19/1149-13). Bruken av kravsområdet er også belyst i Norsk institutt for kulturminneforsking (NIKU) sin sakkyndige feltutredning.[1] Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš har i brev 18. juni 2023 gitt en generell merknad til alle rettighetsmeldinger som gjelder områder innenfor distriktets vinterbeiteområder (jnr. 14/1434-38), deriblant meldingen fra John Aslak Johansen og etterkommere av Hans Ole Pedersen Varsi. Finnmarkseiendommen (FeFo) har ved brev 27. april 2024 oversendt generelle synspunkter på retten til å ha og oppføre gammer i Finnmark (jnr. 14/294-69).

Ved brev 31. mars 2025 (jnr. 19/1149-18) informerte kommisjonen kravsfremsetterne om at Tormod Varsi og Aud Varsi har kontaktet kommisjonen og uttrykt ønske om å tiltre rettighetsmeldingen fra John Aslak Johansen og etterkommere av Hans Ole Pedersen Varsi. Kravsfremsetterne viste i brev av 28. april 2025 til at Tormod og Aud Varsi verken er etterkommere av Hans Ole Pedersen Varsi, eller i nær slekt med John Aslak Johansen (jnr. 19/1149-19). Kommisjonen informerte ved brev 13. mai 2025 Tormod og Aud Varsi om kravsfremsetternes tilbakemelding, (jnr. 19/1149-21). De to ble samtidig informert om at deres krav om bruksrett og omgjøring av gammerett til næringshytte, oversendt 25. mars 2025 (jnr. 19/1149-17), ikke vil bli behandlet fordi kravet er fremmet over to år etter 1. desember 2022 som er kommisjonens frist for å få utredet rettighetskrav i Tana-feltet.

45.2 Nærmere om sakens bakgrunn

John Aslak Johansen (f. 1941) er sønn av Ellen Marit Johansen (1908–1968). Hun var enke og giftet seg i 1946 med Mathis Johnsen Bavda (1906–1959). Mathis Johnsen Bavdas bestefar, Jon Olofsson/Olsen Bavda (Vulle-Jovnna) (1814–1901) og kona, Inger Johnsdatter Magga (1816–1858), etablerte seg i Vuollejunguolbba i 1848. Der bodde også Mathis Johnsen Bavdas foreldre, Jon Johan Bavda (Vulle-Jon Jovnna) (1864–1913) og Karin Johnsdatter Helander (1872–1953).[2] John Aslak Johansen har vært folkeregistrert bosatt i Karasjok siden 1964.

Tippoldeforeldre til Hans Ole Pedersen Varsi (Peđar-Ovllá) (1928–1999), Pehr (Peder) Hansson Varsi (Biertniáddjá) (1796–1880) og Anna Andersdotter Jauva (1792–1853), bosatte seg i Coagalm (Coagan) i Sirma i 1827. Hans Ole var sønn av Peder Andreas Eriksen Varsi (Peđar) (1890–1975) og Marit Josefsdatter Vuolab (Juovssa-Máret)

1 Norsk Institutt for kulturminneforskning (NIKU), Oppdragsrapport 39/2017 s. 231–236.

2 Aage Solbakk, *Tanadalen – Slekter – Historie,* 2001 s. 288 og 297–298.

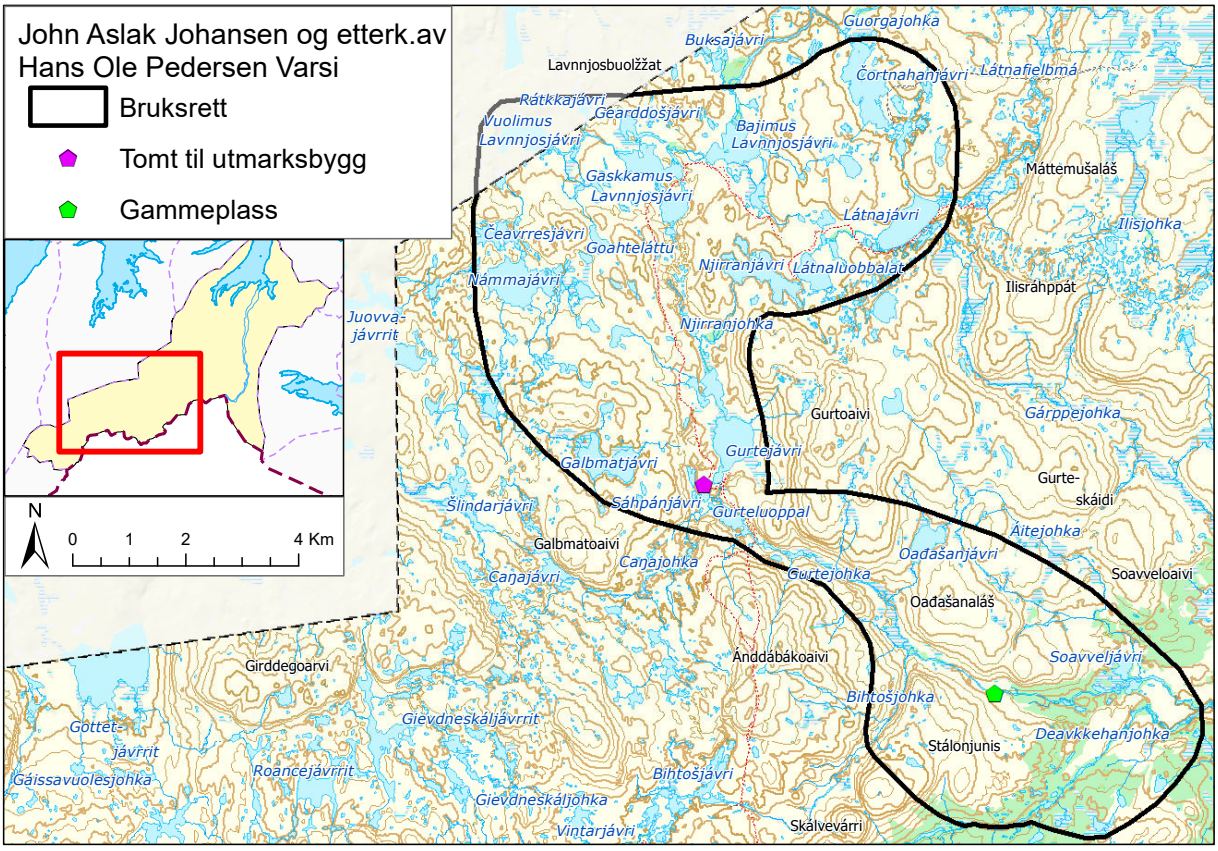

Figur 45

(1890–1977). Han var gift to ganger, først med John Aslak Johansens søster, Sylvi Lembi Katrine Johansen (1933–1964), og så med Anne Marie Kristine Erke (1933–2009).[3] Ifølge folkeregisteret fikk han fem barn i første ekteskap: Hans Erik Varsi (f. 1956), May-Britt Tobiassen (f. 1958), Tor-Asle Varsi (f. 1960), Sylvi Anita Varsi Øyen (f. 1962) og Agnar Øystein Varsi (f. 1964); og fem barn i andre ekteskap: Ole Andreas Varsi (f. 1966), Arvid Varsi (f. 1967), Knut Varsi (f. 1968), Marianne Varsi (f. 1970) og Ragnhild Varsi (f. 1973). De har til sammen 21 barn født mellom 1977 og 2015.

3 Aage Solbakk, Op. cit., 2001 s. 537–538, 541–542 og 547–548.

45.3 Bemerkninger fra John Aslak Johansen og etterkommere av Hans Ole Pedersen Varsi

45.3.1 Rettighetsmeldingen (26. mars 2019)

John Aslak Johansen og etterkommere av Hans Ole Pedersen Varsi tar i rettighetsmeldingen 26. mars 2019 utgangspunkt i utmarksbruken til John Aslak Johansens stefar, Mathis Johnsen Bavda (1906–1959) og hans rettsforgjengere (Bavda-familien), og i utmarksbruken til Hans Ole Pedersen Varsi (1928–1999) og hans rettsforgjengere (Varsi-familien).

Om Bavda-familien opplyser rettighetsmeldingen at Mathis Johnsen Bavda og Ellen Marit Johansen etter at de giftet seg i 1946, bosatte seg på hjemplassen til Mathis i Vullejunguolbba (Skarvannes), på eiendommen «Bekkevold», ca. 7 km nedenfor Sirma. Det fremgår at Ellen Marits barn, John Aslak, Sylvi Lembi og Oiva, flyttet med henne til Vuollejunguolbba, der de vokste opp som del av Mathis Johnsen Bavdas familie. Familien drev småbruk og sporadisk

lønnsarbeid, men høsting av «*naturen var livsgrunnlaget for familien*», som blant annet drev laksefiske, fjellfiske i elver og vann, multeplukking, rype- og pelsdyrfangst, vedhogst, høsting av utmarkslåtter og skjæring av sennagress.[4]

Ifølge meldingen var Bavda-familiens bruksområde «*stort sett Gurtejohka i hele sin lengde med tilstøtende landområder, vann, myrer og elveleier*». For å kunne utøve utmarksbruken hadde Mathis Johnsen Bavda satt opp flere gammer ved Lákšjohka og Gurtejohka, der også hans forfedre hadde hatt gammer. Meldingen opplyser at Mathis bygde sin siste gamme ved Gurtejohka i 1954. John Aslak Johansen skriver at han brukte denne gammen i forbindelse med rypefangst i 1957–58, og «*mye senere også i forbindelse med fiske og bærplukking, men nå har gammen gått tilbake til naturen*», og anfører:[5]

> «Som etterkommere av Ellen Marit Johansen (gift Bavda) og Mathis Bavda anser vi oss som [deres] arvtakere og føler et tilhørighetsforhold til området som de forannevnte personer har brukt til høsting og til livets opphold.»

Når det gjelder Varsi-familien, viser rettighetsmeldingen til at Pehr (Peder) Hansson Varsi (Biertni-áddjá), kom til Sirma i 1827, og at det «*stort sett bare*» er Varsi-familien som har «*brukt Gurteluoppal som utgangspunkt og tilholdssted under fiske og annen aktivitet, slik som rypefangst og multeplukking*». Meldingen opplyser at Hans Ole Pedersn Varsi (1928–1999) «*fra barnsben av [har] fisket i vannene rundt Gurtejávri med fast tilholdssted i Gurteluoppal*». Brødrene Peder Andreas Eriksen Varsi (Peđar) (1890–1975) og Hans Eriksen Varsi (Erkke-Hánsa) (1892–1975) satte opp gammer ved Bihtošjávri og Gurteluoppal, og deres etterkommere «*utbygde*» gammene. Peder Andreas Eriksen Varsi bygde også en gamme sammen med en flyttsame fra Karasjok, ved sørenden av Gurtejávri «*på brinken til Sáhpánjávri*», og en stall ved siden av gammen.[6]

Det heter videre at dagens bruk drives med Gurtejávri som utgangspunkt, og derfra til Galbmatjávri, Námmajávri, Lavnnjosjávrrit, Njirranjávri, Látnajávri, og Čortnahanjávri, og at bruken kunne vært enda bedre om de hadde hatt et krypinn i området:[7]

> «Derfor er det et ønske og behov at [vi] i fellesskap som familiemedlemmer får føre opp [et utmarksbygg] ved Gurtejávri som erstatning for de gammene bestemor Ellen Marit og Mathis Bavda hadde [ved] Gurtejohka, og som bestefar Peder Andreas Eriksen Varsi hadde mellom Gurtejávri og Sáhpánjávri».

Tor Asle Varsi oversendte 5. august 2019 tre bilder av gammeplassen.[8] Hans Ole Pedersen Varsis søster, Ellen Kaia Pedersen Varsi, gift Olsen (Peđar-Elle) (1930–2025), ga 6. juli 2019 en skriftlig bekreftelse om gammen og stallen ved Sáhpánjávri, der hun blant annet skriver:[9]

> «… vår far [Peder Andreas Eriksen Varsi] hadde bygd en gamme til en «verdde» ved Sáhpánjávri og senere bygde han en stall til hesten sin da han sjøl brukte gammen i forbindelse med fiske og bærplukking. Personlig har jeg aldri vært i området, mens gammen sto, da jeg bare var en liten jente da gammene ble bygd, antakelig under krigen eller kanskje allerede før krigen. I voksen alder er jeg blitt fortalt om gammene av mine avdøde brødre».

45.3.2 Høringsmøtet (7. november 2019)

Det fremkom på høringsmøtet 7. november 2019 at Bavda-familien i hovedsak brukte «*den nedre delen*» av kravsområdet, og at Varsi-familien har brukt «*den øvre delen*». John Aslak Johansen (f. 1941) sa at det var naturlig for dem å fremme et felles krav, fordi hans søster, Sylvi Lembi Katrine Johansen (1933–1964), var gift med Hans Ole Pedersen Varsi (1928–1999).[10]

John Aslak Johansen fortalte om Bavda-familiens bruk i kravsområdet, blant annet fiske, multeplukking, utmarks- og myrslått, jakt på hare, røyskatt og oter, snarefangst, og elgjakt. Snarefangsten foregikk ved og på øvresiden av Bihtošjohka, langs Gurtejohka, og ved Gárppejohka, Áitejohka og Deavkkehanjohka. Han sa at bruken er videreført frem til i dag, men at den har endret seg. Før 1960-tallet, da det ble vanlig å bruke traktor, gikk folk til fots eller brukte hest. På 1970-tallet ble motorferdsel i utmark regulert. Det fratok dem «*tilgang til fiskevann fordi vi ikke får dispensasjon til å kjøre til de vannene som vi fisket tidligere*».[11]

Hans Erik Varsi (f. 1956) forklarte at Varsi-familiens bruk av kravsområdet går tilbake til 1827 da hans tipp-tipp-oldeforeldre flyttet til Sirma, og at han selv har brukt områdene hvert år siden han var ti år gammel og første gang var ved Gurtejávri og Gurteluoppal sammen med sin far. Han sa at

4 John Aslaksen Johansen m.fl., Op. cit., 26. mars 2019 (jnr. 19/1149-1) s. 1.
5 John Aslaksen Johansen m.fl., Op. cit., 26. mars 2019 (jnr. 19/1149-1) s. 1 og 2.
6 John Aslaksen Johansen m.fl., Op. cit., 26. mars 2019 (jnr. 19/1149-1) s. 2.
7 John Aslaksen Johansen m.fl., Op. cit., 26. mars 2019 (jnr. 19/1149-1) s. 2–3.
8 Tor Asle Varsi, E-post, 5. august 2019 (jnr. 18/1149-4).
9 Ellen Kaia Olsen, *Bekreftelse av gamme- og stalltuft* 6. juli 2019 (jnr. 19/1149-3).
10 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 6.–7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 122, jf. s. 120 og 134.
11 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 6.–7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 126–127 og 134.

det er «*der gamma, gammeplassen, eller hyttetomta ligger, som vi da søker om*». Ifølge Varsi var den gammeplassen kravet gjelder «*godt synlig*» da han var barn. De hadde flere ganger foreslått at deres far skulle «*søke om å gjenoppbygge gamma. Men han [faren] var ikke enig i det fordi han var lei av å bo i røykfylte gammer. Han mente telt var mye bedre enn gamme med åpen flamme.*» Varsi opplyste at gammen ble bygd før andre verdenskrig, og at «*den var i ferd med å falle sammen allerede da jeg begynte å ferdes i de områdene*» i 1966.[12]

Om andres bruk av kravsområdet sa John Aslak Johansen at det er en åpen løype fra Sirma til kravsområdet «*slik at alle kan jo komme, også utlendinger … og vi vet jo at FeFo har åpnet for at alle kan komme dit … så der har det skjedd en stor forandring.*» Hans Erik Varsi sa at det på slutten av 1960-tallet og på 1970-tallet ble tillatt å frakte turister på vidda med sjøfly, men at fylkesmannen senere forbød slik flytrafikk. Varsi fortalte at det i dag også er noen turister som kommer opp til kravsområdet til fots, for å fiske i fiskevannene.[13]

På spørsmål fra interesserepresentant Nancy Porsanger Anti (reindrift) om hvem som brukte kravsområdet før alle fikk «*firehjuling og snøscooter*», svarte Hans Erik Varsi at det for 50 år siden stort sett var «*sirmaværinger og Sirma-slekter som ferdes i de områdene som ligger ovenfor Sirma. Hvis man tilfeldigvis traff på noen andre, så var det turister som hadde kommet med sjøfly. Og hvis det var noen som fisket i fjellvannene der, så var de med folk fra Sirma*».[14]

May-Britt Tobiasen fremhevet at rett til fortsatt bruk av kravsområdet er viktig for Varsi-familien. Hun sa at det ikke er et problem for de av familien som bor i området, men at det kan bli et problem for de av søsknene og deres barn som ikke bor i Tana. May-Britt sa at det også for søsknene som bor andre steder i landet «*skal det også være naturlig å kunne komme seg dit [kravsområdet] på samme måte som det har vært for oss*».[15]

John Aslak Johansen sa at «*vi tenker at vi skal kunne bruke det området*» og at «*lokalbefolkningen må komme i første rekke, og det er vel kanskje bortimot 70 personer som sogner til Sirma … vi skal ikke miste bruksrettighetene der oppe.*» Han bor selv i Karasjok, og sa at han føler en sterk tilhørighet til kravsområdet som han bruker sammen med Hans Ole Pedersen Varsis etterkommere: «*jeg henter også den fisken jeg trenger i dette området.*»[16] Han ga følgende begrunnelse for at de ønsker å omgjøre gammeplassen ved Sáhpánjávri til hyttetomt:[17]

> «… tiden forandrer seg … hvorfor skal vi gå tilbake 50, 60 eller 100 år? I dag er det andre muligheter, og derfor har vi benevnt det som hytte. … Før i tiden måtte man ta til takke med en gamme, men spørsmålet er om vi må nøye oss med en røykfylt gamme i dag.»

45.3.3 Intervju med John Aslak Johansen (15. januar 2024)

John Aslak Johansen sa i intervju 15. januar 2024 at de mener at de har rett til å føre opp et utmarksbygg der Varsi-familien tidligere hadde gamme og stall ved Sáhpánjávri. Han sa at de ønsker å bygge hytta ved de gamle tuftene, men ikke så nært at trafikken ødelegger tuftene. John Aslak visste ikke hvem som hadde bygd gammen ved Sáhpánjávri, men han visste at Peder Andreas Eriksen Varsi (Peđar) (1890–1975), som var bestefar til Hans-Erik Varsi og far til Hans Ole Pedersen Varsi (Peđar-Ovllá), hadde bygd stallen. John Aslak Johansen sa videre:[18]

> «Saken er det at det stod jo en gamme der, og Peder [Andreas Eriksen Varsi] begynte også å bruke den, og så bygde han en stall til hesten sin, fordi … ja, det var på grunn av værforhold, innsekter og … han bygde seg en stall. Han fisket/fangstet jo i det området som jo er brukt i generasjoner. Hvis vi går tilbake i historien, så er det sånn at i dag er det den syvende generasjonen i Varsi-slekta som bruker det området. Så det er … det området har vært matfatet til Sirmas befolkning – næringsområde. De har også drevet snarefangst av ryper, og jeg har selv også fangstet ryper der».

John Aslak Johansen sa at «*etter det jeg vet*» ble gammen ved Sáhpánjávri bygd i 1937–1938. Han vet ikke når den falt ned, men både gammen og stallen var falt ned da han i 1956 var på sin første tur til Gurteluoppal. Under den turen bodde de i annen gamme i området.[19]

Ifølge John Aslak Johansen bygde Mathis Johnsen Bavda (1906–1959) gammen ved Gurtejohka i 1954. John Aslak vet ikke når den falt ned, men han flyttet til Karasjok i 1963, og antok at han selv sist brukte gammen i 1961. Han sa at «*en gamme står jo vanligvis i omtrent 15 år, og den var jo bygd i*

12 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 6.–7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 119, 121, 123 og 126.
13 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 6.–7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 130.
14 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 6.–7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 133.
15 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 6.–7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 132.
16 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 6.–7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 128–129 og 134.
17 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 6.–7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 121.
18 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med John Aslak Johansen*, 15. januar 2024 (jnr. 19/1149-11) s. 4 og 6.
19 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 15. januar 2024 (jnr. 19/1149-11) s. 4 og 5.

[19]54». Når det gjelder utmarksbruken, ga han uttrykk for at «*Sirma-folket har brukt områdene om hverandre*».[20]

I telefonsamtale 13. februar 2024 viste John Aslak Johansen til at uttrykket «hytte» kan misforstås, og sa at det de ønsker å bygge er et utmarksbygg («*meahcástanvisti*»).[21]

45.4 Bemerkninger og opplysninger fra andre

45.4.1 Finnmarkseiendommen (FeFo)

Finnmarkseiendommen (FeFo) har i brev 27. april 2024 uttrykt generelle synspunkter på retten til å oppføre og ha gammer i Finnmark. Blant annet viser FeFo til at det i Finnmark «*er en svært langvarig tradisjon som knytter retten til gammer i utmarka til en konkret næringsutøvelse eller en ressursutnytting som høsting av multer, fisking, slåtter osv. Enkelte mindre fangsthytter har vært bygget på det samme rettslige grunnlaget*». Imidlertid fremholder FeFo at de fleste hyttene, i motsetning til gammene har «*en eller annen form for tillatelse*», og påpeker at hyttene står i en annen stilling fordi de ikke er bygd av naturlig materiale og derfor ikke vil gå tilbake til naturen ved manglende vedlikehold. Se også omtalen av brevet i punkt 8.3.1.[22]

45.4.2 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš har krevd anerkjent alminnelig reindriftsrett i distriktets vinterbeiteområde (kapittel 9), og har i brev 18. juni 2023 anført at alle krav om «*kollektiv eiendomsrett, ferdselsrett og vetorett m.m. innenfor vinterbeiteområdet kan innsnevre distriktets beiteareal dersom kravene skulle føre frem*». Ifølge distriktet gjelder dette også meldingen fra John Aslak Johansen og etterkommere av Hans Ole Pedersen Varsi.[23]

45.4.3 Sirpmá gilisearvi

Sirpmá gilisearvi har krevd kollektiv eiendomsrett for befolkningen i Sirma i et område på 775 km^2 på nordsiden av Tanaelva (kapittel 12), og som overlapper mesteparten av det kravsområdet som John Aslak Johansen og Hans Ole Pedersen Varsis etterkommere har angitt. Foreningen skriver i rettighetsmeldingen at Sirmas befolkning «*har hatt en felles bruk og en rettsoppfatning av området som vår kollektive eiendom som vi tar vare på og forvalter sammen.*»[24]

På høringsmøtet 13. mars 2019 viste representanten for Sirpmá gilisearvi, Magnus Varsi (f. 1945), til at Sirma har hatt bosetting siden 1700-tallet, og at bygda frem til det ble etablert vei i Tanadalen, var «*et lukket område*» der bare lokalbefolkningen drev utmarkshøsting i de områdene som sogner til bygda. Han sa at tidligere hadde de enkelte familiene/slektene egne fiskevann der de fisket, men at oppfatningen av «*mitt og ditt fiskevann*» gradvis opphørte som følge av mobiliteten som motoriserte kjøretøy åpnet for på 1960-tallet. Før dette var fiskevannene særlig nær bygda i stor grad fordelt mellom ulike familier, mens vann lenger unna bosettingene, blant annet i Lavnnjosjávrrit-området, var fellesområder. Borsi-området var ifølge Magnus Varsi et fellesområde for snarefangst.[25]

45.4.4 NIKU-informanter

NIKU intervjuet tre informanter i Sirma, Magnus Varsi (f. 1945) og Per Holm Varsi (1932–2023), som svarte på vegne av Sirpmá gilisearvi, og Hilda Eline Olsen (1933–2022), som svarte på vegne av seg selv. NIKU oppsummerer deres informasjon på følgende måte:[26]

> «Generelt ser det ut til at det har vært kontinuitet i bruken av områdene og ressursutnyttelsen fra mellomkrigstida og til ut på 1950 tallet. Endringene i bruk og ressursutnyttelse har skjedd gradvis og i ulikt tempo på de ulike områdene som informantene beskriver. De største bruksendringene ser ut til å ha funnet sted i jordbruket, der man etter hvert sluttet å benytte seg av utmarkslåtter og sluttet å sanke lav, ris og løv som fôr til buskapen. Etter hvert som hesten ble erstattet av traktoren sluttet man å bruke fjellet som hestebeite. På andre felt som bærsanking og fiske har det vært kontinuitet i bruken fram til i dag. Endringene her har skjedd ved at områder langt fra bebyggelsen er blitt lettere tilgjengelig gjennom bruk av snøskuter om vinteren og ATV om sommeren. Når det gjelder jakt og fangst, er det kontinuitet i snarefangst på rype fram til 1980, i enkelte områder fram til i dag. Elgjakt er drevet fra 1960 og fram til i dag.»

20 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 15. januar 2024 (jnr. 19/1149-11) s. 6–7 og 8.

21 Finnmarkskommisjonen, *Notat fra telefonsamtale med John Aslak Johansen*, 13. februar 2024 (jnr. 19/1149-13).

22 FeFo, *Brev til kommisjonen*, 27. april 2024 (jnr. 14/294-69) s. 1.

23 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš, *Innmeldte meldinger om mulige rettigheter Felt 7, 18. juni 2023 s. 1, sammenholdt med vedlegg «Oversikt over rettighetsmeldinger»* (jnr. 14/1434-38).

24 Sirma Bygdelag, *Oppdatert rettighetsmelding*, 31. oktober 2017 (jnr. 17/1501-3) s. 3.

25 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 13.–15. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 35–38.

26 NIKU, Oppdragsrapport 39/2017 s. 231.

45.5 Kommisjonens vurderinger

45.5.1 Innledning – rettslige problemstillinger

John Aslak Johansen og etterkommere av Hans Ole Pedersen Varsi har anført at de har rett til å føre opp et utmarksbygg ved Sáhpánjávri rett sør for Gurtejávri, «*som erstatning for de gammene bestemor Ellen Marit og Mathis Bavda hadde [ved] Gurtejohka, og som Peder Andreas Eriksen Varsi hadde mellom Gurtejávri og Sáhpánjávri*», jf. punkt 45.3.1 og 45.3.3. Dette kan oppfattes slik at kravsfremsetterne mener at deres rettsforgjengere ved å bruke gammeplassene ved Sáhpánjávri og Gurtejohka, har opparbeidet en rett til plassene som gir dem rett til å føre opp et utmarksbygg ved Sáhpánjávri.

Det er imidlertid rundt seks kilometer mellom de to gammeplassene. En eventuell rett til å sette opp et utmarksbygg ved Sáhpánjávri må derfor knyttes til den gammen som tidligere sto ved Sáhpánjávri. Derfor vil kommisjonen i punkt 45.5.2 vurdere om det er opparbeidet en gammerett ved Sáhpánjávri, og dersom dette besvares bekreftende, om retten kan omgjøres til en rett til å ha en annen type utmarksbygg enn en gamme på gammeplassen.

Kommisjonen forstår det videre slik at John Aslak Johansen og Hans Ole Pedersen Varsis etterkommere ikke har fremmet et selvstendig krav om rett til gammeplassen ved Gurtejohka, og vil derfor ikke utrede spørsmålet nærmere. Det kan likevel bemerkes at Johansens opplysninger i intervju 15. januar 2024 om at han selv sist brukte gammen i 1961 og at en gamme vanligvis står i 15 år, jf. punkt 45.3.3, tilsier at en eventuell rett til plassen i dag uansett har falt bort på grunn av nærmere 50 års ikke-bruk. Se kommisjonens vurderinger blant annet i kapittel 39, 40 og 41.

Spørsmålet om kravsfremsetterne har opparbeidet en særlig bruksrett i deres angitte kravsområde, er behandlet i punkt 45.5.3. Konklusjonene er oppsummert i punkt 45.5.4.

45.5.2 Gammeplassen ved Sáhpánjávri

John Aslak Johansen har i intervju 15. Januar 2024 fortalt at både gammen og stallen ved Sáhpánjávri hadde falt ned da han i 1956 var på sin første tur Gurteluoppal, jf. punkt 45.3.3. Hans Erik Varsi sa på høringsmøtet 7. november 2019 at gammen «*var i ferd med å falle sammen allerede da jeg begynte å ferdes i de områdene*» i 1966, jf. punkt 45.3.2.

Dette tilsier at gammen og stallen i alle fall var falt ned ikke lenge etter 1966. Før kommisjonen vurderer om vilkårene for rettighetserverv er oppfylt, er det derfor hensiktsmessig å vurdere hvilken betydning manglende bruk og vedlikehold av gammen har for dagens rettighetsforhold, og om dette har gjort at en eventuell rett til gammeplassen har falt bort.

Som utgangspunkt vil ikke en opparbeidet tinglig rettighet falle bort «*ved den rene ikke-bruk*».[27] Rettspraksis viser imidlertid at rettighetsbortfall kan være aktuelt dersom eieren av et byggverk i utmark gjennom lang tid har latt byggverket forfalle, og derved har signalisert utad at vedkommende ikke lenger har behov for byggverket.

Et av spørsmålene i Rt. 1948 s. 533 var om eiere av jakt- og fiskehytter som var satt opp i Eidfjord statsallmenning før fjelloven av 1920 trådte i kraft, hadde rett til å ha hyttene stående uten å måtte ordne tomtefeste og betale festeavgift. Høyesterett konkluderte bekreftende, men slo fast at dette ikke gjaldt for eiere av hytter som var så «*forfalne at de må anses oppgitt*».[28]

Høyesteretts flertall (fire dommere) viste i Rt. 1986 s. 148 til at retten til å vedlikeholde en steinbu i Ullensvang statsallmenning «*kan*» ha vært gjeldende da fjelloven trådte i kraft i 1920, men fant at retten var «*bortfalt i begynnelsen av 60-årene da taket var falt sammen*». Mindretallet (én dommer) anså steinbua som ulovlig fordi den i 1980 var blitt betydelig utvidet sammenliknet med den opprinnelig bua som vedlikeholdsretten gjaldt for. Til spørsmålet om (retten til) bua måtte anses oppgitt, bemerket mindretallet at det ikke kunne være tilfellet så lenge bua var «*brukbar*», om enn mangelfull, og fremholdt at eieren etter nedfallet måtte ha «*rommelig tid på å bestemme seg for om han ville sette den i stand igjen.*»[29]

Som nevnt over, tilsier kravsfremsetternes opplysninger at gammen ved Sáhpánjávri i alle fall var falt ned ikke lenger etter 1966, og dermed over 50 år før John Aslak Johansen og etterkommere av Hans Ole Pedersen Varsi reiste saken i 2019. Det er ikke noe som tilsier at de i den mellomliggende perioden fremmet sine rettigheter til gammeplassen ved Sáhpánjávri. Tvert imot kan Hans Erik Varsis forklaring tyde på at hans far, Hans Ole Pedersen Varsi, hadde frafalt en eventuell gammerett ved Sáhpánjávri. Hans Erik sa på høringsmøtet 7. november 2019 at de flere ganger hadde foreslått «*til faren vår at vi skal søke om å gjenoppbygge gamma. Men han [faren] var ikke enig i det fordi han var lei av å bo i røykfylte gammer*», jf. punkt 45.3.2.

Perioden med ikke-bruk og manglende vedlikehold har dermed vedvart i alle fall i rundt 50 år før saken ble reist for kommisjon. Det er for lang tid, også om man legger til grunn en norm om «*rommelig tid*». En eventuell rett til gammeplassen ved Sáhpánjávri har derfor falt bort. Se også kommisjonens sammenfallende vurderinger av mer eller mindre likeartede

27 Sjur Brækhus og Axel Hærem, *Norsk tingsrett*, 1964 s. 570 og Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 58.

28 Rt. 1948 s. 533 (Eidfjord) på s. 536.

29 Rt. 1986 s. 148 (Ullensvang) på s. 151 (flertallet) og 152–153 (mindretallet).

gammesaker i Tana, blant annet i kapittel 39, 41–43, 46 og 49, og i Karasjok.[30]

45.5.3 Bruksrett i kravsområdet

Det er videre spørsmål om John Aslak Johansen og Hans Ole Pedersen Varsis etterkommere med grunnlag i bruk utøvd av dem selv og deres rettsforgjengere har opparbeidet (særlig) bruksrett til kravsområdet som omfatter om lag 77 km^2 i området Lavnnjus/Gurtejohka (se kartet i figur 45).

Kommisjonens flertall (Gauslaa, Henriksen, Keskitalo og Aamodt) har i kapittel 12 konkludert med at befolkningen i Sirma med grunnlag i alders tids bruk har opparbeidet en kollektiv eiendomsrett til et sine tradisjonelle høstingsområder innenfor kravsområdet til Sirpmá gilisearvi. Mindretallet (Andersen) har konkludert med at Sirma-befolkningen har fortrinnsrett til disse områdene, som dekker det meste av det kravsområdet John Aslak Johansen og Hans Ole Pedersen Varsis etterkommer har skissert. De kravsfremsetterne som bor i Sirma-området, har andel i den kollektive retten. Spørsmålet er derfor om den bruken som Bavda-familien og Varsi-familien har utøvd i kravsområdet har gitt grunnlag for at familiene har opparbeidet en særrett som gjør at også de kravsfremsetterne som bor andre steder enn i Sirma har andel i den lokale retten.

Sakens opplysninger viser at Bavda-familiens bruk av kravsområdet går tilbake til 1848 da John Olofsson Bavda (Vulle-Jovnna) flyttet til Vuollejunguolbba i Sirma, og at Varsi-familiens bruk går tilbake til 1827 da Pehr (Peder) Hansson Varsi (Biertni-áddjá) bosatte seg i Coagalm (Coagan) i Sirma, jf. punkt 45.2. Familienes høsting av de lokale utmarksressursene må ha startet samtidig med at de etablerte seg i Sirma-området, ettersom slik høsting på den tiden var nødvendig for folks livberging (birgejupmi), og høstingen har pågått frem til i dag.

Bruken har vært mangesidig og har blant annet omfattet jakt og fangst, fiske i elver og vann, multeplukking, vedhogst, høsting av utmarkslåtter og skjæring av sennagress, jf. punkt 45.3.1 og 45.3.2. Det har også vært kontinuitet i bruken, og det forholdet at bruken i nyere tid har blitt begrenset som følge av offentlige reguleringer, er uten betydning for den tingsrettslige vurderingen. At noen bruksmåter ikke lenger er aktuelle eller ikke utnyttes like intensivt som tidligere, er et utslag av samfunnsutviklingen og har heller ikke betydning for den tingsrettslige vurderingen. Bruken har derfor hatt tilstrekkelig varighet, kontinuitet, omfang og intensitet til å oppfylle tidsvilkåret og bruksvilkåret etter reglene om alders tids bruk.

Videre er ingen holdepunkter for at Bavda-familien og Varsi-familien har ment noe annet enn at deres bruk av kravsområdet hadde – og har – grunnlag i en underliggende rettighet. De kan ikke bebreides for ha hatt denne oppfatningen, slik at også godtrovilkåret er oppfylt for å opparbeide en selvstendig bruksrett til kravsområdet med grunnlag i alders tids bruk.

Sakens opplysninger viser imidlertid at de to familiene ikke har vært alene om å bruke kravsområdet. Hans Erik Varsi sa på høringsmøtet 7. november 2019 at det før motorferdsel i utmarka ble vanlig, stort sett bare var «*sirmaværinger og Sirma-slekter som ferdes i de områdene som ligger ovenfor Sirma*», bortsett fra enkelte turister som kom dit med sjøfly. John Aslak Johansen sa at «*lokalbefolkningen må komme i første rekke*», jf. punkt 45.3.2, og sa i intervjuet 15. januar 2024 at «*Sirma-folket har brukt områdene om hverandre*», jf. punkt 45.3.3.

Også opplysningene fra Sirpmá gilisearvi og opplysningene i NIKUs sakkyndige utredning, jf. punkt 45.4.3 og 45.4.4, viser at Bavda-familien og Varsi-familien ikke var de eneste som brukte kravsområdet, men at dette også ble brukt av Sirmas øvrige befolkning.

Det er etter dette ikke holdepunkter for at de to familiene har brukt kravsområdet på en måte som har gitt grunnlag for å opparbeide rettigheter ut over det som tilkommer den øvrige befolkningen i Sirma. Familienes bruk har vært i samsvar med lokale brukstradisjoner, og har foregått innenfor rammene av den kollektive retten som tilkommer befolkningen i Sirma. Andel i den kollektive retten er betinget av fast bosetting i Sirma. Se punkt 12.5.9 (1).

45.5.4 Oppsummerende konklusjon

Kravet fra John Aslak Johansen og etterkommere av Hans Ole Pedersen Varsi om rett til gammeplassene ved Sáhpánjávri og Gurtejohka, og om rett til å sette opp en utmarkshytte på gammeplassen ved Sáhpánjávri har ikke ført frem. I punkt 8.5 har imidlertid kommisjonen lagt til grunn at innbyggerne i Tana har en kollektiv gammerett. Se punkt 8.5.4.7. De av kravsfremsetterne som bor i Tana kommune har andel i denne retten.

De av kravsfremsetterne som er bosatt i Sirma og omegn har også andel i den kollektive retten som gjelder for befolkningen i området, jf. kapittel 12 og punkt 12.5.11.

30 Finnmarkskommisjonen, *Rapport felt 4 Karasjok*, bind 2, 2019, punkt 9.8.4.2 (5) (s. 101–102) og punkt 11.6.4.8 (s. 309–311).

46. HERDIS GAUP AAMOT

46.1 Hva saken gjelder

Saken gjelder rett til å gjenreise gamme i Skidalen (Savetvuopmi), og rett til ferdsel til gammeplassen. Se kartfigur 46.

Det området der gammeplassen er lokalisert er overlappet av rettighetsmeldingene fra Tana kommune og Sohpar (begge behandlet i kapittel 8), Reinbeitedistrikt 7 Rákkonjárga (kapittel 10), Bedje-Deanu Siida (kapittel 13), Sámiid meahcit (kapittel 15), Samer på finsk side av riksgrensen (kapittel 26) og Erik Andreas og Inga Trostens etterkommere (kapittel 29).

Rettighetsmeldingen fra Herdis Gaup Aamot er datert 1. juni 2019 (jnr. 19/1495-1). Ved brev 28. juni 2019 underrettet kommisjonen henne om at meldingen var mottatt, og anmodet om ytterligere opplysninger. Kommisjonen underrettet samtidig om at krav om flytting av gammeplasser er utenfor kommisjonens mandat (jnr. 19/1495-2). Hun oversendte ved brev 7. juli liste over muntlige kilder og ga enkelte supplerende opplysninger (jnr. 19/1459-3). Hun oversendte også tilleggsinformasjon 25. november 2019 (jnr. 19/1459-5).

Herdis Gaup Aamot og Ragnar Aslaksen avga forklaring på høringsmøte 7. november 2019 (jnr. 14/294-36 s. 136–142). På møtet leverte hun også inn ytterligere informasjon. Interesserepresentant Jorunn Sottinen ga også enkelte opplysninger om bruken av den gammen saken gjelder, og leverte inn bilder av gammeplassen (jnr. 19/1495-4). Saken er også belyst i intervju 9. februar 2022 med Marit Anna Halonen (jnr. 19/1495-8).

Finnmarkseiendommen (FeFo) har 27. april 2024 oversendt et notat med generelle synspunkter på retten til å ha og oppføre gammer i Finnmark (jnr. 14/294-69).

46.2 Nærmere om sakens bakgrunn

Samuel Henriksen (Heandarat-Sámmol) (1868–1967) var gift med Anna Bigga Mosesen (1889–1954). De var bosatte i Álletnjárga. Deres sønn, Nils Henrik Samuelsen (Sámmol-Nillá) (1918–1954) giftet seg i 1947 med Inga Gaup (Máhte-Per Ingá) (1926–2011). Hun var datter av Per Mathisen Gaup (1903–1995) og Alette Klemetsdatter Somby (1901–1944). Inga Gaup hadde ti søsken, blant annet Marit Anna (Gaup) Halonen (f. 1941),[1] som kommisjonen har intervjuet etter ønske fra Herdis Gaup Aamot, jf. punkt 46.4.2.

Nils Henrik Samuelsen (1918–1954) og Inga Gaup (1926–2011) var også bosatte i Álletnjárga. De fikk datteren Herdis Gaup Aamot (f. 1955). Inga Gaup giftet seg på nytt i 1957 med Henrik Olaf Olsen (Joffel-Olaf) (1921–1988). Også de bodde i Álletnjárga, og der bor også deres sønn, Herdis Gaup Aamots bror, Steinar Gaup (f. 1957).

Herdis Gaup Aamot er gift med Knut Olav Aamot (f. 1949). De har siden 2023 vært bosatte i Tynset kommune i Innlandet fylke. De har tre barn.

46.3 Bemerkninger fra Herdis Gaup Aamot

Herdis Gaup Aamot (f. 1955) har i *rettighetsmeldingen 1. juni 2019* opplyst at gammen i Skidalen er «*min og mine barns arv etter min farsslekt*». Hennes far, Nils Henrik Samuelsen (Sámmol-Nillá) (1918–1954), hadde småbruk i Álletnjárga. Både faren Nils Henrik Samuelsen, og bestefaren Samuel Henriksen (Heandarat-Sámmol) (1868–1967) levde av utmarka. Blant annet hadde de utmarksslåtter og drev jakt, fiske og bærplukking. Herdis Gaup Aamot har brukt området til fiske og bærplukking siden barndommen, og er fortsatt en ivrig bruker av naturen, blant annet bærplukking og høsting

1 Aage Solbakk, *Tanadalen – slekter – historie*, (2001) s.351 og 403 og Erik Schytte Blix, *Karasjokslekter*, 2. utg. med tillegg (1989) s. 167–169. Opplysninger om bosted, fødsels- og dødsår er også hentet fra folkeregisteret.

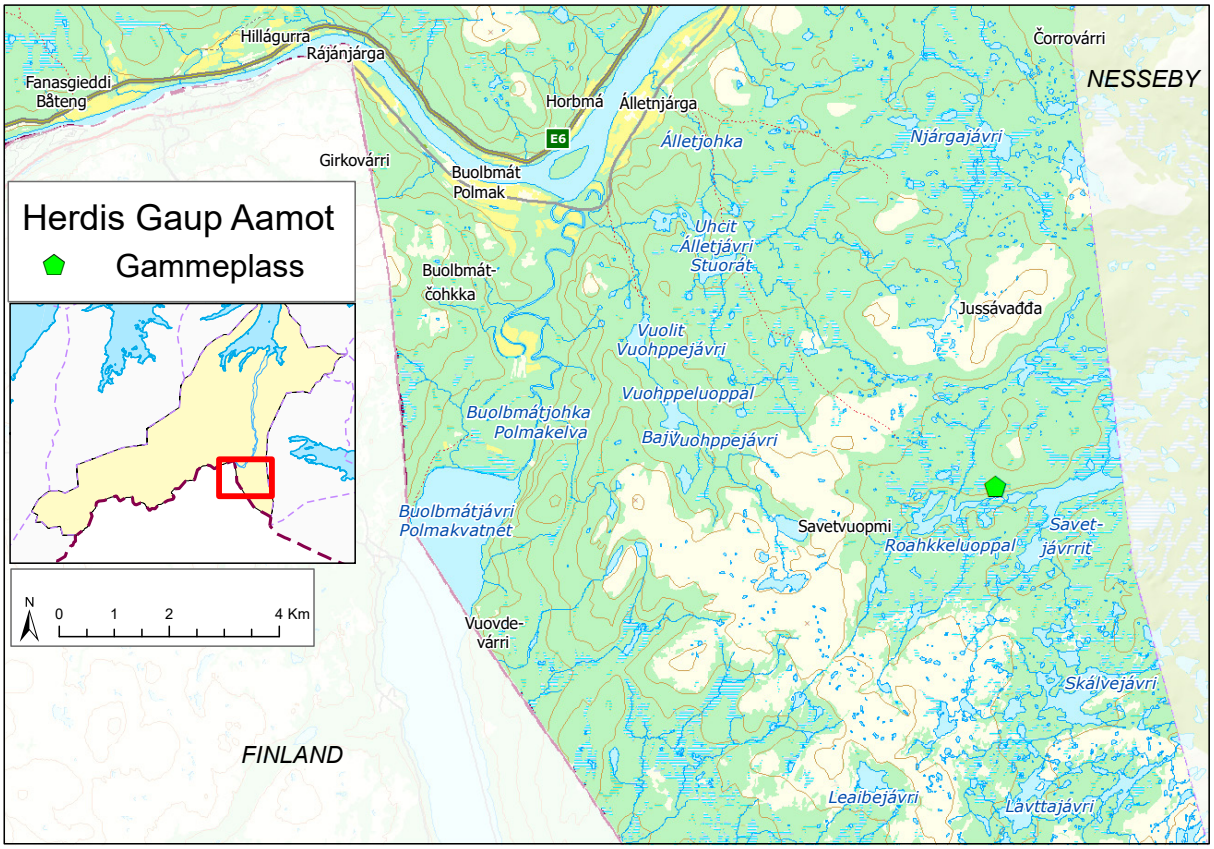

Figur 46

av urter og planter. Hun opplyser ellers at hun i barne- og ungdomstiden pleide å dra til gammetuften for å minnes sin avdøde far. Ved gammeplassen går det i dag en ATV-løype. I det siste har enkelte personer kjørt over gammetuften, ettersom ikke «*alle er kjent med at det er en gammetuft de kjører over*». Herdis Gaup Aamot ønsker derfor å flytte gammeplassen «*litt lenger mot nordøst*».[2]

I *brev 7. juli 2019* opplyste Herdis Gaup Aamot at familiens første gamme var ved Stiinnáláttu. Gammen ble før andre verdenskrig flyttet til gammeplassen i Skidalen (Savetvuopmi). Brødene Samuel Andreas Erke (1921–2000), Henrik Olaf Erke (1929–2003) og Nils Josef Adolf Erke (1934–2020) fra Álletnjárga, var med å flytte gammen. Ifølge Herdis Gaup Aamot var gammen viktig for bygdefolket som brukte den under utmarkshøsting.[3]

2 Herdis Gaup Aamot, *Rettighetsmelding*, 1. juni 2019 (jnr. 19/1495-1) punkt 3.

3 Herdis Gaup Aamot, *Brev til kommisjonen*, 7. juli 2019 (jnr. 19/1495-3).

På *høringsmøtet 7. november 2019* opplyste hun at hennes familie har brukt Skidalen (Savetvuopmi) siden Hendrik Samuelsen (1831–1914) sin tid. Hun sa at bestefaren, Samuel Henriksen (1868–1967), satt opp en gamme i Stiinnáláttu på slutten av 1800-tallet.[4]

Gammen i Skidalen (Savetvuopmi) ble ifølge Herdis satt opp før andre verdenskrig, og «*var oppe*» helt til en gang på 1950-tallet. Hennes far, Nils Henrik Samuelsen (1918–1954) var syk i sin siste levetid, og fordi Herdis Gaup Aamot var så liten og flyttet hjemmefra da hun var 16 år gammel, hadde hun ingen mulighet til selv å vedlikeholde gammen.[5] Hun antar at «*Sámmol [Samuel Andreas Erke (1921–2000)]*» vedlikeholdt gammen en periode, før han bygde sin egen.[6]

4 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 6.–7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 137 og 139.

5 Finnmarkskommisjonen, Op. cit, 7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 137.

6 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 139.

Ragnar Aslaksen (f. 1945) fortalte at Nils Henrik Samuelsen var en ivrig jeger og fisker, og jaktet på «*alt man kunne*». Nils Henrik Samuelsen brukte okse som transportmiddel, blant annet til høy og tyngre last. Ifølge «*historien*» hadde Samuel Henriksen (1868–1967) satt opp en gamme ved Stiinnáláttu. Nils Henrik Samuelsen flyttet denne gammen, og «*Sámmol i fra Alleknjarg [Samuel Andreas Erke (1921–2000)]*» hjalp til å bygge mot at han fikk en andel til gammen. Den ble også brukt av bygdefolket.[7] Ifølge Ragnar Aslaksen hadde gammen stått i rundt 50 år, og ildstedet i gammen er fortsatt (per 2019) synlig i terrenget.[8]

Herdis Gaup Aamot anførte videre at hun krever bruksrett til å ferdes etter løypa som blir omtalt som Soalddátbálggis (Soldatstien). Kravet gjelder ikke motorferdsel. Hun ferdes til fots eller ved bruk av hundespann.[9] Ragnar Aslaksen sa at historien bak Soalddátbálggis (Soldatstien) er at et kompani soldater fra Kirkenes gikk fra Neiden, forbi Njárgajávri, opp til Seiboš og Leansmanvárri, opp til Álletjávri og ned til bygda. Bygdefolket brukte senere sporene i terrenget som kompaniet trampet opp. I dag er traseen en «*sommerdisp*»-løype, der det kreves dispensasjon for å ferdes med motoriserte kjøretøy.[10]

På høringsmøtet leverte ellers Herdis Gaup Aamot et notat om ufødte barns arverett.[11]

I *brev 25. november 2019* opplyser hun at det mellom Stiinnáláttu og Lensmannjárgajávri er et sted omtalt som «*Heandaratgandai Goahtedievvá*», og viser til at Hendrik Samuelsen (Gádja-Heandarat) (1831–1914) var hennes oldefar.[12] Ifølge brevet har hun fått opplysningen om stedsnavnet fra Inger Ápmir (f. 1952).[13]

46.4 Bemerkninger fra andre

46.4.1 Finnmarkseiendommen

Finnmarkseiendommen (FeFo) viser i brev til kommisjonen 27. april 2024 på generelt grunnlag til at Finnmark har en «*svært langvarig tradisjon som knytter retten til gammer i utmarka til en konkret næringsutøvelse eller en ressursutnytting som høsting av multer, fisking, slåtter osv.*».[14] Se ellers den nærmere omtalen av brevet i punkt 8.3.1.

46.4.2 Marit Anna Halonen

Marit Anna Halonen (Máhte-Per Máret Ánne) (f. 1941) er en av de som står bak rettighetsmeldingen fra etterkommere av Per Mathisen Gaup og Alette Klemetsdatter Somby Gaup som kommisjonen har behandlet i kapittel 52. Hun er oppgitt som informant av Herdis Gaup Aamot og fortalte i intervju 9. februar 2022 at hun som fireåring kom til sin søster Inga Gaup (1926–2011) i Álletnjárga der hun vokste opp. Familien hadde utmarksslåtter ved Vuohppevárri ovenfor Álletnjárga. De fisket i fjellvann, fisket laks i Tanavassdraget, torsk i Varangerfjorden og hadde noen husdyr. Oksene ble brukt som trekkdyr.[15]

Marit Anna Halonen opplyste at Nils Henrik Samuelsen (1918–1954) drev utmarkshøsting, men hun var usikker på om Samuel Henriksen gjorde det, fordi han fisket laks om sommeren.[16] Hun betegnet Nils Henrik Samuelsen som «*fjellets mann*». Han drev med utmarksnæring både til eget bruk og for å skaffe inntekt. Blant annet fisket han i fjellvann, fangstet ryper, harer og «*alt man kunne jakte på*». Marit Anna Halonen opplyste at gammen hans lå ved en bekk, der hvor man går opp fra Savetjávrrit, der dagens trasé går.[17] Gammen ble ifølge Marit Anna Halonen trolig oppført før andre verdenskrig av Nils Henrik Samuelsen og «*noen yngre folk*».[18] Etter krigen ble Nils Henrik syk og døde sommeren 1954.[19] Hun er usikker på om noen brukte gammen etter at han døde i 1954, men tror at kanskje Ole Henrik Olsen Erke (Erkke-Máret Uvllá) (1913–1965) gjorde det.[20]

Marit Anna Halonen fremholdt ellers at Herdis Gaup Aamot bør få gjenreise gammen.[21] Hun sa også at da hun og Herdis Gaup Aamot begynte å vandre i utmarka så fulgte de en «*skikk blant samene*», og at høstingsområdene var fordelt mellom ulike familier.[22]

7 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 138.
8 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 139.
9 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 140.
10 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 138.
11 Herdis Gaup Aamot, «*Levert i høringsmøte 7/11-19*», 7. november 2019 (jnr. 14/1495-4, hoveddokument).
12 Aage Solbakk, *Tanadalen – slekter – historie*, (2001) s. 346.
13 Herdis Gaup Aamot, Brev til kommisjonen, 25. november 2019 (jnr. 19/1495-5).
14 Finnmarkseiendommen, Brev til kommisjonen, 27. april 2024 (jnr. 14/294-69) s. 1.
15 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Marit Anna Halonen,* 9. februar 2022 (jnr. 19/1495-8) s. 3–5.
16 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 9. februar 2022 (jnr. 19/1495-8) s. 7 og 16.
17 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 9. februar 2022 (jnr. 19/1495-8) s. 6.
18 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 9. februar 2022 (jnr. 19/1495-8) s. 7 og 16.
19 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 9. februar 2022 (jnr. 19/1495-8) s. 5.
20 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 9. februar 2022 (jnr. 19/1495-8) s. 9.
21 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 9. februar 2022 (jnr. 19/1495-8) s. 31.
22 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Marit Anna Halonen,* 9. februar 2022 (jnr. 19/1495-8) s. 13.

46.4.3 Jorunn Sottinen

Jorunn Sottinen (f. 1960) er interesserepresentant for jordbruket. Hun sa på høringsmøtet 7. november 2019 at hun tidligere var nabo til Herdis Gaup Aamot, og fortalte at både Herdis og hennes bror, Steinar Gaup (Olsen) (f. 1957), var ivrige fiskere og bærplukkere. Herdis Gaup Aamot plukket sopp, rips «*og alt mulig fra naturen*». Jorunn Sottinen har hørt bygdefolk fortelle om gammen i Skidalen, og at den ble brukt etter at Nils Henrik Samuelsen (1918–1954) døde, blant annet av «*Andreas [(Samuel Andreas Erke (1921–2000)]*» og «*Olaf og Nils Samuelsen Erke [Henrik Olaf Erke (1929–2003) og Nils Josef Adolf Erke (1934–2020)]*».[23] Jorunn Sottinen leverte på høringsmøtet også inn bilder av gammeplassen til kommisjonen.[24]

46.5 Kommisjonens vurderinger

46.5.1 Innledning

Herdis Gaup Aamot har krevd rett til å gjenreise farens gamme i Skidalen i Tana kommune. I utgangspunktet er det nærliggende å vurdere et krav om gammerett etter reglene om hevd eller alders tids bruk. Hun sa imidlertid på høringsmøtet at gammen falt ned på 1950-tallet. Det er derfor før kommisjonen vurderer spørsmålet om rettighetserverv med grunnlag i hevd eller alders tids bruk, hensiktsmessig å vurdere om en eventuell rett til gammeplassen har falt bort.

Rettighetsmeldingen gjelder også krav om ferdselsrett fra Álletnjárga til gammeplassen i Skidalen. Herdis Gaup Aamot sa på høringsmøtet at kravet ikke gjelder rett til motorisert ferdsel, jf. punkt 46.3, og at hun ferdes til fots eller ved bruk av hundespann. Slik ferdsel kan utøves i kraft av allmennhetens rett til ferdsel i utmark etter friluftsloven 28. juni 1957 nr. 16 § 2. Kommisjonen vil derfor ikke utrede hennes krav om ferdselsrett, ut over å konstatere at hun har rett til den ferdselen kravet gjelder med hjemmel i friluftsloven § 2.

46.5.2 Gammeplassen i Skidalen (Savetvuopmi)

I utgangspunktet skal det mye til for at en hevdet eiendomsrett faller bort, og ren passivitet fører ikke alene til at en rett har falt bort.[25] Rettspraksis viser imidlertid at rettighetsbortfall kan være aktuelt blant annet dersom eieren av et byggverk i utmark har latt dette forfalle og derved signalisert utad at han eller hun ikke lenger har behov for byggverket.

Høyesterett konkluderte i Rt. 1948 s. 533 med at eierne av jakt- og fiskehytter oppført i Eidfjord statsallmenning før ikrafttredelsen av den dagjeldende fjelloven av 1920 hadde rett til å la byggverkene bli stående uten å måtte betale festeavgift, men at dette ikke gjaldt for de som hadde latt sine byggverk forfalle i så sterk grad at «*de må anses oppgitt*».[26]

I Rt. 1986 s. 148 konkluderte Høyesterett med at en rett til å vedlikeholde en gammel steinbu i Ullensvang statsallmenning var bortfalt. Flertallet (fire dommere) viste til at selv om eieren «*kan ha hatt en vedlikeholdsrett i 1920, måtte denne anses bortfalt i begynnelsen av 60*-årene da taket var falt sammen.»[27] Mindretallet (en dommer) begrunnet resultatet med at steinbua var ulovlig fordi den i 1980 var betydelig utvidet sammenliknet med den opprinnelige steinbua som vedlikeholdsretten gjaldt for. Til spørsmålet om retten kunne anses oppgitt bemerket mindretallet at eieren etter at bua var falt ned måtte ha «*rommelig tid på å bestemme seg for om han ville sette den i stand igjen*», men i dette tilfellet hadde det gått for lang tid.[28]

Herdis Gaup Aamodt som er født i 1955, opplyser i rettighetsmeldingen 1. juni 2019 at hun i barne- og ungdomsårene pleide å dra til gammetuften og minnes sin avdøde far. På høringsmøtet sa hun at gammen «*var oppe» til en gang på 1950-tallet*. Hun hadde ikke selv mulighet til å vedlikeholde gammen, og hun flyttet hjemmefra som 16-åring, men hun trodde at Samuel Andreas Erke (1921–2000) vedlikeholdt gammen en periode, jf. punkt 46.3.

Marit Anna Halonen (f. 1941) sa i intervju 9. februar 2022 at hun var usikker på om noen brukte gammen etter at Nils Henrik Samuelsen døde i 1954, men at kanskje Ole Henrik Olsen Erke (Erkke-Máret Uvllá) (1913–1965) gjorde det, jf. punkt 46.4.2.

De bildene Jorunn Sottinen leverte på høringsmøtet 7. november 2019 viser at gammen er falt ned, og at det knapt er noe igjen av gammetuften, jf. punkt 46.4.3.

Kommisjonen finner det etter dette overveiende sannsynlig at det er over 50 år siden gammens vegg- og takkonstruksjon falt ned, og at familien etter dette ikke har brukt gammeplassen ut over eventuelle kortvarige opphold der. Dette tilsier at gammen i Skidalen (Savetvuopmi) må «*anses oppgitt*» slik at en eventuell rett til gammeplassen har falt bort.

Herdis Gaup Aamot sa på høringsmøtet 7. november 2019 at hennes far, Nils Henrik Samuelsen, var syk i sine siste leveår, jf. punkt 46.3. Kommisjonen anser at dette, og at hun selv ikke hadde mulighet til å vedlikeholde gammen i sine barne- og ungdomsår, er forhold utenfor hennes kontroll. Kommisjonen er imidlertid ikke kjent med at Herdis Gaup Aamot har tatt

23 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 141.

24 Jorunn Sottinen, fotografi innlevert på høringsmøte 7. november 2019 (jnr. 19/1495-4).

25 Carl Jacob Arnholm, *Passivitetsvirkninger*, 1932 s. 76–77. Se også Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 58.

26 Rt. 1948 s. 533 (Eidfjord) på s. 536.

27 Rt. 1986 s. 148 (Ullensvang) på s. 151.

28 Rt. 1986 s. 148 (Ullensvang) på s. 152–153.

initiativ for å gjenreise gammen før hun 1. juni 2019 reiste saken for kommisjonen. Hennes eventuelle rett til gammeplassen i Skidalen (Savetvuopmi) der har derfor falt bort.

46.5.3 Konklusjon

En eventuell rett til gammeplassen i Skidalen med tilhørende rett til å gjenreise en gamme der, har falt bort på grunn av manglende vedlikehold og bruk av den tidligere gammen i en periode på godt over 50 år før saken ble reist for kommisjonen. I punkt 8.5 har kommisjonen konkludert med at Tana kommunes innbyggere har en kollektiv gammerett. Se punkt 8.5.4.7. For å ha andel i retten må Herdis Gaup Aamot være bosatt i Tana kommune.

Herdis Gaup Aamot har i kraft av friluftsloven § 2 rett til ferdsel til fots og med hundespann til gammeplassen.

47. JAN ATLE SAMUELSEN

47.1 Hva saken gjelder

Spørsmålet i saken er om Jan Atle Samuelsen med bakgrunn i langvarig bruk har rett til en gammeplass i Polmakdalen i Tana. Se kartfigur 47. Stedet der gammeplassen ligger er overlappet av rettighetsmeldingene fra Tana kommune og Sohpar (begge behandlet i kapittel 8), Reinbeitedistrikt 7 Rákkonjárga (kapittel 10), Badje-Deanu Siida (kapittel 13), Sámiid meahcit (kapittel 15), Polmak bygdelag (kapittel 16) og Samer på finsk side av riksgrensen (kapittel 26).

Jan Atle Samuelsens rettighetsmelding er datert 16. november 2022 (jnr. 22/2092-1).

Kommisjonen bekreftet 30. november 2022 (jnr. 22/2092-2) at meldingen var mottatt, og ba Samuelsen om å opplyse om eventuelle informanter som kan belyse saken. I brev 19. desember 2022 (jnr. 22/2092-3) ba kommisjonen Samuelsen om å klargjøre om meldingen bare gjelder gammeplassen eller også det nærliggende utmarksområdet. Han leverte 6. januar 2023 inn et kart der gammeplassen var markert (jnr. 22/2092-5). Samuelsen kunne ikke møte på høringsmøtet 15.–16. mars 2023, men ga opplysninger i intervju 21. april 2023 (jnr. 22/2092-10) da han også overleverte et foto av gammen (jnr. 22/2092-9). Kommisjonen kontaktet ham 12. januar 2024 (jnr. 22/2092-13) og 12. februar 2024 (jnr. 22/2029-17) for enkelte avklaringer.

Kommisjonen ba 13. februar 2024 (jnr. 22/2092-14) Finnmarkseiendommen (FeFo) om å oversende arkivmateriale knyttet til Samuelsens søknad om og Statskogs innvilgelse av gammeerklæring. FeFo opplyste 19. februar 2024 (jnr. 22/2092-18) at dette ikke finnes i FeFos arkiv, og anbefalte kommisjonen å undersøke i Statsarkivet. 27. april 2024 oversendte FeFo generelle synspunkter på retten til å ha og oppføre gammer i Finnmark (jnr. 14/294-69).

Norsk Institutt for kulturminneforskning (NIKU) intervjuet Jan Ate Samuelsen 5. juni 2015 (jnr. 14/295-25, informant 10) under arbeidet med den sakkyndige utredningen for Tana-feltet.[1] Gammen er også kartfestet i Polmak bygdelag henvendelser til kommisjonen 1. desember 2022 (jnr. 22/2159-1 vedlegg 7), 19. september 2023 (jnr. 22/2159-13 vedlegg 2) og 24. juni 2024 (jnr. 22/2159-19). I tillegg har Marit Kristine Eriksen, som kommisjonen intervjuet 11. januar 2024, omtalt Jan Atle Samuelsens gamme (jnr. 22/2092-19-17).

1 NIKU Oppdragsrapport 39/2017.

47.2 Nærmere om sakens bakgrunn

Jan Atle Samuelsen (f. 1940) er oppvokst og bor i Polmak. Han er gift med og Sofie Indjager Samuelsen (f. 1942). De har seks barn. Hans foreldre var Samuel Olaf Samuelsen (Bikká-Sámmol) (1914–1987) og Aagot Marie Samuelsen (1918–1978) som også bodde i Polmak.[2]

Den gammen saken gjelder, ligger i Polmakdalen omtrent tre km øst for Polmakvannet, sørøst for Lohkkaskáidi, på vestsiden av et vann som ikke er navngitt på Kartverkets karttjeneste (https://norgeskart.no), men som ifølge kartet ligger 179 meter over havet. Lokalt i Polmak omtales vannet som «Dápmotjávri» eller «Ørretvann».

47.3 Bemerkninger fra Jan Atle Samuelsen

Jan Atle Samuelsen opplyser i *rettighetsmeldingen 16. november 2022* at gammen ligger «*i Polmakdalen ved Ørretvann*», og at han og familien i området ved gammen har drevet vedhogst, bærplukking, jakt og snarefangst. Han skriver at området er «*brukt av min far, Samuel Ole Samuelsen fra ca. 1920 tallet*», at han selv og familien har brukt området fra «*ca. 1950 tallet og frem i dag*», og anfører alders tids bruk som rettsgrunnlag.[3] Det går ikke frem av rettighetsmeldingen om den både gjelder gammen og området rundt, eller bare én av

2 Opplysningene er hentet fra Aage Solbakk, *Tanadalen – slekter – historie*, 2001 s. 398 og fra folkeregisteret.

3 Jan Atle Samuelsen, *Rettighetsmelding*, 16. november 2022 (jnr. 22/2092-1) s. 1–3.

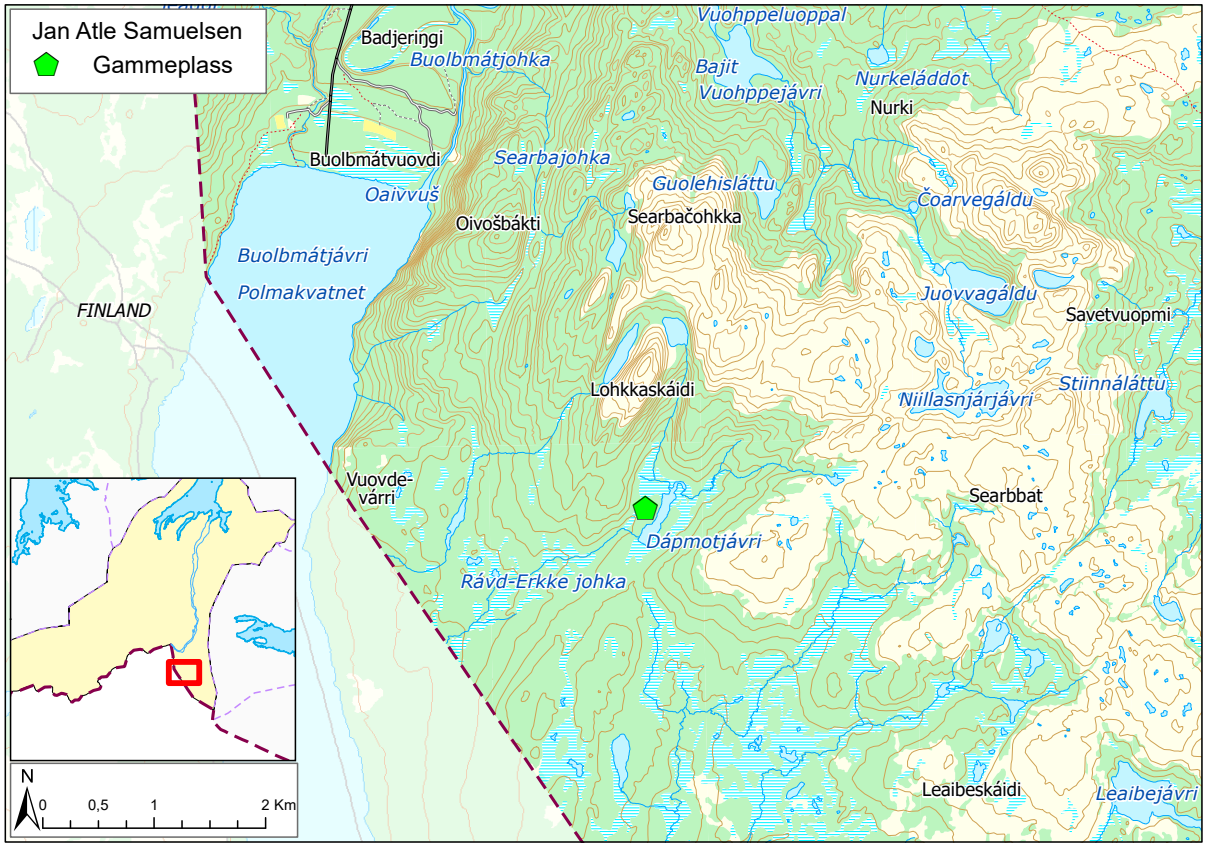

Figur 47

delene. Samuelsen angir heller ikke hva slags type rettighet han mener å ha opparbeidet.

Vedlagt meldingen var et brev 4. oktober 1990 om «*tildeling av gammetomt*», og en gammeerklæring utstedt av Finnmark jordsalgskontor 24. januar 1991. Se punkt 47.5.

I *intervju 21. april 2023* ga Samuelsen uttrykk for at kravet gjelder gammeplassen og gammen ved Ørretvann (Dápmotjávri). Han sa at han bygde gammen «*først på [19]70-tallet*». Da han ble gjort oppmerksom på at han i intervju med NIKU i 2015 hadde sagt at han bygde gammen i 1968, sa han at «*det er helt riktig det*». Samuelsen sa videre at han hadde fremmet kravet på vegne av seg selv om sine etterkommere: «*Jeg har overtatt plassen der, men alle er brukere av den [gamma].*» Han kunne ikke huske om han hadde søkt om å få sette opp gammen, men sa at «*jeg tror ikke vi søkte den gang*», men senere hadde det blitt innført «*at man skulle registrere alle [gammer], og det har jeg jo fått papirer på*».[4]

Jan Atle Samuelsen fortalte at han satte opp gammen fordi familien plukket multer og hogde ved i området. Tidligere satte de også ut rypesnarer, men han hadde aldri jaktet rype. Elgjakt holdt han på med før, men det har han sluttet med. I dag bruker familien «*området til bærplukking, og vi fisker jo også i det vannet der [Dápmotjávri]*». Også andre hadde brukt området, men ikke området rundt gammen»; «*Det var jo sånn vi hadde det før … du hadde jo egne områder, du trødde ikke i andres fotspor*». I dag bruker særlig Samuelsen selv, kona og barna gammen, men også elgjegerne bruker den. Han sa at elgjegerne spør om lov før de bruker gammen «*og det synes jeg er veldig fint, for da vet man hvem som er der*».[5]

Han hadde søkt om gammeerklæring fordi «*det ble forlangt av Statskog*» og fordi «*alle gammene skulle registreres*». Reindriftsmyndighetene hadde først gått mot søknaden, men så fikk han tillatelse. Samuelsen oppfatter gammeerklæringen

4 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Jan Atle Samuelsen*, 21. april 2023 (jnr. 22/2092-10) s. 2–3.

5 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Jan Atle Samuelsen*, (jnr. 22/2092-10) s. 4–6.

slik at den gir han «*tillatelse til å ha den gamma der*», og at han «*kan bruke nærområdet*».[6]

På spørsmål om hva slags type rettighet han mener å ha til gammen og gammeplassen, svarte han at de hadde «*brukt det området i generasjoner*», men at det må være like rettigheter på statsgrunn. Om gammeplassen sa han at han ikke tror det er eiendomsrett, og at han «*mener det er bruksrett*», og ikke en eksklusiv rett, men en «*fortrinnsrett*» for hans familie.[7]

I intervju *12. januar 2024* holdt Samuelsen fast ved at gammen var bygd i 1968. Han sa at han ikke hadde vært klar over at gammeerklæringen fra 1991 oppgir 1981 som byggeår, og at han derfor ikke hadde vært i kontakt med jordsalgskontoret for å få korrigert dette.[8] Han sa i intervju *12. februar 2024* at gammen har stått på samme sted helt siden den ble bygd.[9]

Til NIKU sa Samuelsen i *intervju 5. juni 2015* at familien har brukt Ørretvann (Dápmotjávri) og andre vann i området «*årlig for eget bruk*» i hvert fall siden 1920-tallet. Han sa videre: «*Ørretvann er det nok mest min familie som har brukt siden vi har gamme der, men ellers er vannene brukt av folk i området, dvs. Polmak og Alleknjarg.*» Hans far, Samuel Olaf Samuelsen (1914–1987), og han selv drev snarefangst etter rype i «*Searba, Polmakdalen*» fra rundt 1930 og fram til 2010. Fra Polmakdalen har han også hentet ut ved, stolpe- byggematerialer, never og riknuter. Slik høsting har han og familien drevet årlig, i alle fall siden 1960-tallet. De har også plukket multer i disse områdene fra 1900-tallet, men han sa at også andre familier høstet i disse områdene: «*Vi brukte mye av områdene i fellesskap*».[10]

47.4 Bemerkninger fra andre

47.4.1 Finnmarkseiendommen

Finnmarkseiendommen (FeFo) har i brev 27. april 2024 uttrykt generelle synspunkter på retten til å oppføre og ha gammer i Finnmark. Blant annet viser FeFo til at det i Finnmark «*er en svært langvarig tradisjon som knytter retten til gammer i utmarka til en konkret næringsutøvelse eller en ressursutnytting som høsting av multer, fisking, slåtter osv.*».[11] Se ellers punkt 8.3.1.

47.4.2 Polmak bygdelag

Polmak bygdelag har 1. desember 2022 fremmet en kollektiv rettighetsmelding på begge sider av Tanaelva ved Polmak (kapittel 16). Vedlagt bygdelagets rettighetsmelding var flere kart med oversikt over det tradisjonelle bruksområdet til Polmaks befolkning der flere gammer var avmerket, og som kunne gi inntrykk av at Jan Atle Samuelsen har to gammer i Polmakdalen.[12] Bygdelaget har i en oversendelse 19. september 2023 omtalt gammen slik: «*Gamme ved vann (179) under Lohkkaskáidi merket med kryss og "Jan Sames gamme"*»,[13] og presiserte 24. juni 2024 at Samuelsens gamme ligger ved et vann (179 moh.) sørøst for Lohkkaskáidi.[14]

47.4.3 Marit Kristine Eriksen

Finnmarkskommisjonen intervjuet Marit Kristine Eriksen (f. 1939) 11. januar 2024, etter at Polmak bygdelag hadde foreslått henne som informant. Hun fortalte at hun kjente til at Jan Atle Samuelsen har gamme ved det vannet han kaller for «*Ørretvann*» og sa at «*den [gamma] er i alle fall nokså nært fjellvannet*». På spørsmål om hun kjente mer til gammen til Samuelsen, sa hun at «*Nei. Jeg vet at de selvsagt har ferdes [der] – vi to er omtrent like gamle*».[15]

47.5 Skriftlige kilder

Finnmark jordsalgskontor viser i brev til Jan Atle Samuelsen 4. oktober 1990 til hans søknad om gammeerklæring av 12. april 1989, og opplyser at jordsalgsjefen har innvilget søknaden.[16]

I «*erklæring om gammetomt ved Ørretvann*» utstedt 24. januar 1991, er Jan Atle Samuelsen ført opp som «*representant for brukerne av gamma*». Erklæringens generelle bestemmelser opplyser blant annet at det «*ikke [er] tatt stilling til eierforholdet til gamma*» (punkt 1) og at retten til å ha gamme opphører dersom «*gamma forfaller slik at den ikke lenger kan brukes*»

6 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 21. april 2023 (jnr. 22/2092-10) s. 7.
7 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 21. april 2023 (jnr. 22/2092-10) s. 7–8.
8 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Jan Atle Samuelsen*, 12. januar 2024 (jnr. 22/2092-13) s. 1.
9 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Jan Atle Samuelsen*, 12. februar 2024 (jnr. 22/2092-17) s. 1.
10 NIKU, *Intervju med Jan Atle Samuelsen*, 5. juni 2015 (jnr. 14/295-25 informant 10) s. 2 og 4–5.
11 Finnmarkseiendommen, *brev til kommisjonen,* 27. april 2024 (jnr. 14/294-68) s. 1.
12 Polmak bygdelag, *Rettighetsmelding*, 1. desember 2022 (jnr. 22/2159-1 vedlegg 7) s. 2 og 4.
13 Polmak bygdelag, *Rettelser til intervju og gammeoversikt*, 19. september 2023 (jnr. 22/2159-13 vedlegg 2) s. 1.
14 Polmak bygdelag, *Rettelse til innsendt kart*, 24. juni 2024 (jnr. 22/2159-19).
15 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Marit Kristine Eriksen*, 11. januar 2024 (jnr. 22/2159-17) s. 28.
16 Finnmark jordsalgskontor, *Tildeling av gammetomt (sak 886/89)*, 4. oktober 1990 (jnr. 22/2091-1, vedlegg 1).

(punkt 5). Under «*andre opplysninger*» står det at «*gamma er bygd i 1981 og har grunnflate 9,0 m²*». Det er lagt ved kartblad der gammen er avmerket av.[17]

47.6 Kommisjonens vurderinger

47.6.1 Innledning

Spørsmålet i saken er om Jan Atle Samuelsen har rett til gammeplassen ved Dápmotjávri. Opplysningene om gammens alder gjør det nærliggende å vurdere om han har opparbeidet en rett til plassen med grunnlag i hevdsreglene. Videre forstår kommisjonens uttalelser intervjuet 23. april 2023 slik at kravet ikke gjelder eiendomsrett til gammeplassen, men en bruksrett til plassen som gir han og familien rett til å ha en gamme stående på plassen, jf. punkt 47.3.

Når det gjelder høstingsområdene, forstår kommisjonen Samuelsen slik at han ikke krever noen særrett. Han ga i intervjuet 21. april 2023 uttrykk for at det må være like rettigheter på statsgrunn, og han har både i dette intervjuet og i intervjuet med NIKU forklart at hans familie ikke var alene om å bruke området, jf. punkt 47.3. Kommisjonen bemerker likevel at Samuelsen, som innbygger i Polmak, vil ha andel i den kollektive retten til området som tilligger befolkningen i Polmak. Se nærmere i kapittel 16.

47.6.2 Gammeplassen ved Ørretvann (Dápmotjávri) i Polmakdalen

47.6.2.1 Tidsvilkåret

Hevdstiden for hevd av eiendomsrett er 20 års bruk «*i samanheng*», jf. hevdslova § 2. Fordi en gamme må anses som en «*fast tilstelling*», er tidsvilkåret på 20 år også ved bruksrettshevd jf. hevdslova § 8 første ledd, sammenholdt med § 7 annet ledd og § 2. Se også punkt 6.3.2.4.

Jan Atle Samuelsen har opplyst at han reiste gammen i 1968, og at han og familien frem til i dag har brukt gammen årlig i forbindelse med utmarkshøsting, blant annet fiske i Dápmotjávri og bærplukking. Til gammeerklæringens opplysning om at gammen ble bygd i 1981, har Samuelsen bemerket at han ikke har vært klar over opplysningen i gammeerklæringen, og at han derfor ikke har kontaktet Finnmark jordsalgskontor for å få korrigert opplysningen. Han har fastholdt at gammen ble bygd i 1968, jf. punkt 47.3.

Uansett om byggeåret er 1968 eller 1981, er det klart at Samuelsen har brukt gammen i over 20 år i sammenheng. Tidsvilkåret er derfor oppfylt.

47.6.2.2 Bruksvilkåret

Bruksvilkåret for hevd av eiendomsrett innebærer at Samuelsen må ha rådet over gammeplassen som en eier, jf. hevdslova 2. For bruksrettshevd må han ha brukt plassen bruksrettshaver jf. hevdslova § 7 første ledd. Se ellers punkt 6.3.2.2. Å ha en gamme stående et sted er en rådighetsutøvelse som effektivt hindrer at andre tar i bruk den plassen der gammen står. Det er derfor liten praktisk forskjell mellom bruksvilkåret for hevd av bruksrett til gammeplassen, og bruksvilkåret for hevd av eiendomsrett. Er bruksvilkåret oppfylt for hevd av bruksrett, vil det som regel også være oppfylt for hevd av eiendomsrett.

Jan Atle Samuelsen har fortalt at han og familien har brukt gammen årlig i forbindelse med utmarkshøsting i nærområdene til gammen i Polmakdalen. De har blant annet fisket i Ørretvann (Dápmotjávri) og andre nærliggende vann, drevet rypefangst, plukket multer og hentet ved og gammematerialer, jf. punkt 47.3. Polmak bygdelag har i flere av sine oversendelser til kommisjonen bekreftet at Samuelsen har en gamme ved Dápmotjávri, jf. punkt 47.4.2. Marit Kristine Eriksen har bekreftet at hun kjenner til gammen, jf. punkt 47.4.3, og dens eksistens er stadfestet i jordsalgskontorets gammeerklæring, jf. punkt 47.5.

Kommisjonen legger etter dette til grunn at Jan Atle Samuelsen og familien har brukt den gammeplassen som saken gjelder, på tilsvarende måte som andre gammeeiere i Polmak og Tana i hele hevdsperioden. Det forholdet at gammen alltid har stått åpen og blant annet har vært brukt av elgjegere, som ifølge Samuelsen spør om lov før de bruker gammen, jf. punkt 47.3, samsvarer med de lokale gammetradisjonene. Dette er derfor ikke til hinder for at bruksvilkåret for å opparbeide en bruksrett til gammeplassen som gir ham rett til å ha en gamme stående på plassen, eller eventuelt en eiendomsrett til plassen, er oppfylt.

47.6.2.3 Godtrovilkåret

Godtrovilkåret for hevd av eiendomsrett er inntatt i hevdslova § 4 første ledd, og gjelder tilsvarende ved hevd av bruksrett, jf. § 7 annet ledd. Se foran i punkt 6.3.2.3.

Mer konkret innebærer godtrovilkåret at Jan Atle Samuelsen må ha brukt gammeplassen med grunnlag i en oppfatning om at bruken var utslag av en selvstendig rettighet, og han må ikke kunne bebreides for å ha oppfattet forholdene slik.

Som kommisjonen har redegjort for i punkt 8.5, er det i Tana lange tradisjoner for å sette opp gammer i utmark til bruk under utmarkshøsting uten å søke om tillatelse. Dette har også FeFo gitt uttrykk for, jf. punkt 47.4.1. Enten Jan Atle Samuelsen satte opp gammen ved Ørretvann (Dápmotjávri) i 1968 eller 1981, opptrådte han i samsvar med denne tradisjonen, og hans senere bruk av gammen og gammeplassen er et utslag av tradisjonen.

17 Finnmark jordsalgskontor, *Gammeerklæring (sak 886/89)*, 24. januar 1991 (jnr. 22/2091-1, vedlegg 1).

Det kan derfor ikke være noen tvil om at Jan Atle Samuelsen var i aktsom god tro om at han hadde rett til å sette opp gammen da han gjorde det, og at den gode troen omfattet en rett til å ha en gamme på stedet, og bruke den under utmarkshøsting. Det er videre ingen holdepunkter for at hans gode tro omfattet mer enn en bruksrett til gammeplassen. Hans rettsoppfatning var etter alle solemerker i samsvar med den lokale gammetradisjonen, som innebærer at den som setter opp en gamme et sted har en bruksrett til plassen så lenge gammen brukes og holdes noenlunde i stad, men uten å bli eier av plassen. Se punkt 8.5.4.4.

Kommisjonen legger etter dette til grunn at Jan Atle Samuelsens gode tro da han satte opp gammen ved Dápmotjávri omfattet bruksrett til gammeplassen, men ikke eiendomsrett. Det er ikke noe som tilsier at hans rettsoppfatning har endret seg i løpet av hevdsperioden. Spørsmålet er videre om den gode troen om at han hadde bruksrett til gammeplassen, vedvarte i full hevdstid, eller om det før hevdservervet var fullført har skjedd noe som kunne frata Samuelsen hans gode tro. Mer konkret er dette et spørsmål om den gammeerklæringen som han søkte om 12. april 1989 har brakt ham ut av god tro og avbrutt hevdservervet.

Dersom gammen, slik Samuelsen har opplyst, ble satt opp i 1968, har det ingen betydning at han søkte om gammeerklæring i 1989 og fikk utstedt slik erklæring i 1991. Et hevdserverv påvirkes ikke av at hevderen bringes ut av aktsom god tro etter fullført hevdserverv.[18]

Slik kommisjonens ser det, vil dessuten Samuelsens søknad om gammeerklæring uansett ikke bringe han ut av aktsom god tro med hensyn til at han har en bruksrett til gammeplassen ved Dápmotjávri som gir han og familien rett til å ha stående en gamme der og bruke den under utmarkshøsting. Samuelsen har opplyst at han søkte om gammeerklæring fordi myndighetene krevde dette, jf. punkt 47.3. At han opptrådte i samsvar med det han oppfattet som et pålegg fra myndighetene er ikke diskvalifiserende for god tro. I Svartskog-saken uttalte Høyesterett:[19]

> «Ved vurderingen av om befolkningens gode tro opphørte, må det også trekkes inn at 14 oppsittere sommeren 1921 som nevnt inngikk forpaktningsavtaler på utslåtter i Svartskogen. Men dette kan ikke være avgjørende. For det første er ikke disse avtalene uten videre bevis for at disse personene aksepterte at de var uten rettigheter i Svartskogen. Årsaken kan like gjerne være at de lettere enn andre bøyde seg for et pålegg fra myndighetene, eller at de så fordeler i å få seg tildelt en bestemt teig – forutsatt at dette ble respektert av de øvrige oppsitterne.»

På samme måte som i Svartskog-saken, kan ikke Jan Atle Samuelsen søknad om gammeerklæring i 1989, anses som et bevis for at han aksepterte at han ikke hadde rett til å ha gammen ved Dápmotjávri. At han i 1991 fikk utstedt gammeerklæring, kan snarere ha styrket hans gode tro. Erklæringen er et uttrykk for at Finnmark jordsalgskontor godtok at Samuelsen hadde rett til å ha gammen stående, mot at den oppfylte visse krav til størrelse (mindre enn 10 m^2 og ikke høyere enn 2,5 meter) og vedlikehold mv. Samuelsens gamme oppfylte disse krave ne i 1989. Erklæringens forpliktelser er derfor lite inngripende, og også mindre tyngende enn en festekontrakt, fordi det ikke ble krevd inn noen avgift.

Kommisjonen legger derfor til grunn at Samuelsens søknad om gammeerklæring ikke har virket fristavbrytende. Han har derfor vært i aktsom god tro i full hevdstid, også for det tilfellet at gammen ble ført opp i 1981, slik gammeerklæringen opplyser.

47.6.2.4 Konklusjon

Jan Atle Samuelsen har med grunnlag i hevd opparbeidet en rett til gammeplassen ved Ørretvann (Dápmotjávri) i Polmakdalen. Se figur 47. Retten gir ham og hans etterkommere rett til å ha gammen stående på gammeplassen og bruke gammen i forbindelse med utmarkshøsting. Så lenge han er bosatt i Tana har han også andel i den generelle gammeretten som gjelder for kommunens innbyggere. Se punkt 8.5.4.7.

18 Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 216.
19 Rt. 2001 s. 1229 (Svartskogen) på. s. 1248.

48. ETTERKOMMERE AV NILS A. HANSEN OG ELLEN K. HANSEN

48.1 Hva saken gjelder

Spørsmålet i saken er om etterkommere av Nils A. Hansen og Ellen K. Hansen har bruksrett til et utmarksområde på litt over 50 km² i Jeakkaš i Tana, og om de har rett til motorisert ferdsel til kravsområdet. Se kartfigur 48.

Kravsområdet overlappes helt eller delvis av rettighetsmeldingene fra Tana kommune og Sohpar (begge behandlet i kapittel 8), Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš (kapittel 9), Sirma bygdelag (kapittel 12), Badje-Deanu Siida (kapittel 13), Sámiid meahcit (kapittel 15), Polmak bygdelag (kapittel 16), Samer på finsk side av riksgrensen (kapittel 26), Etterkommere av Johan Johansen Wigelius (kapittel 39) og Ole Nilsen Vuolabs etterkommere (kapittel 44).

Rettighetsmeldingen er signert av Hartvik Hansen (f. 1950) på vegne av etterkommere, og er datert 4. november 2019 (jnr. 19/2327-1). Kommisjonen bekreftet 13. november 2019 at meldingen var mottatt (jnr. 19/2327-3). Hartvik Hansen avga forklaring på kommisjonens høringsmøte 7. november 2019 (jnr. 14/296-30 s. 176–182), og overleverte tilleggsopplysninger (jnr. 19/2327-2). Kommisjonen stilte i e-poster 28. og 29. mai 2024 (jnr. 19/2327-9 og 19/2327-11) noen oppfølgingsspørsmål til Hansen om familiens utmarkshøsting og motorferdsel. Han besvarte spørsmålene 31. mai og 3. juni 2024 (jnr. 19/2327-15 og 19/2327-16). Kommisjonen ba om ytterligere opplysninger 18. oktober 2024 (jnr. 19/2327-17). Hartvik Hansen besvarte henvendelsen 8. november 2024 (jnr. 19/2327-19).

Kommisjonen ba 29. mai 2024 Finnmarkseiendommen (FeFo) om å oversende arkivmateriale knyttet til punktfeste gnr. 10, bnr. 1, fnr. 28 (jnr. 19/2327-12). FeFo besvarte henvendelsen samme dag (jnr. 19/2327-13 og 19/2327-14).

Klemet Guttorm 26. juni 2014 (jnr. 19/2327-6) og Ottar Wigelius 16. februar 2024 (jnr. 19/2327-8) har omtalt Nils A. Hansens utmarksbruk og hytte i intervjuer med kommisjonen. Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš har 18. juni 2023 oversendt en generell merknad til alle rettighetsmeldinger som gjelder områder innenfor distriktets vinterbeiteområde (jnr. 14/1434-38), deriblant rettighetsmeldingen fra Hansen-etterkommerne.

48.2 Nærmere om sakens bakgrunn

Nils Andreas Hansen (Hánssa-Jon Niljas) (1922–1980) kom fra Båteng (Fanasgieddi) i Tana. Han var sønn av John Hansen (Hánssa-Jovnna) (1885–1943) og Lisa Anotsdatter Laiti (1890–1974). I 1948 giftet Nils Andreas Hansen seg med Ellen Kirsten Guttorm (1928–2009) fra Bievrrá. De bosatte seg i Båteng. Deres sønn, Hartvik Hansen (f. 1950), bor også i Båteng. Han fremsatte kravet i 2019 på vegne av seg selv og sine sju søsken, Hjalmar (1949–2021), Håkon (f. 1954), Hjørdis (f. 1956), Hallgerd (f. 1957), Halvdan (f. 1962), Hugo (f. 1963) og Håvald (f. 1969) med etterkommere, ifølge folkeregisteret til sammen 38 personer; 20 i første generasjon født mellom 1979 og 2019 og 18 i andre generasjon født mellom 2006 og 2025.[1]

Familiens hytte ligger i kravsområdet, vest for vannet Stuorramarasjávri, på punktfestet gnr. 10, bnr. 1, fnr. 28. Ifølge grunnboken er punktfestet registrert 1. april 1980, og Ellen Kirsten Hansen har vært rettighetshaver til festeretten siden 8. november 1989.

Det går flere barmarksløyper inn mot kravsområdet. Én åpen løype går fra Storfossen ovenfor Båteng til Lastaseagánjeaggi i Jeakkaš. For å kunne kjøre videre mot Stuorramaras og Gárppejohka, må det søkes om tillatelse etter regelverket for motorferdsel i utmark. Det går også en åpen løype fra Sirma via Njoaskeoaivi og Gárppejohka til Stuorra Ilis.

48.3 Bemerkninger fra Hartvik Hansen

48.3.1 Rettighetsmeldingen

I rettighetsmeldingen 4. november 2019 beskriver Hartvik Hansen kravsområdet slik: «*Jeakkaš, avgrenset av Duottar Gukčearus i øst, Jeaggašjávri og Jeaggašjohka i sør, Miennavárri i vest og Ordaráddja i nord.*» Han opplyser at familien «*i flere generasjoner*» har brukt området «*til utmarkshøsting av multer, ryper og fisk med mer*», og at det i 1974 ble bygd en

1 Aage Solbakk, *Tanadalen – slekter – historie*, 2001 s. 470–475. Opplysninger om bosted, fødsels- og dødsår er også hentet fra folkeregisteret.

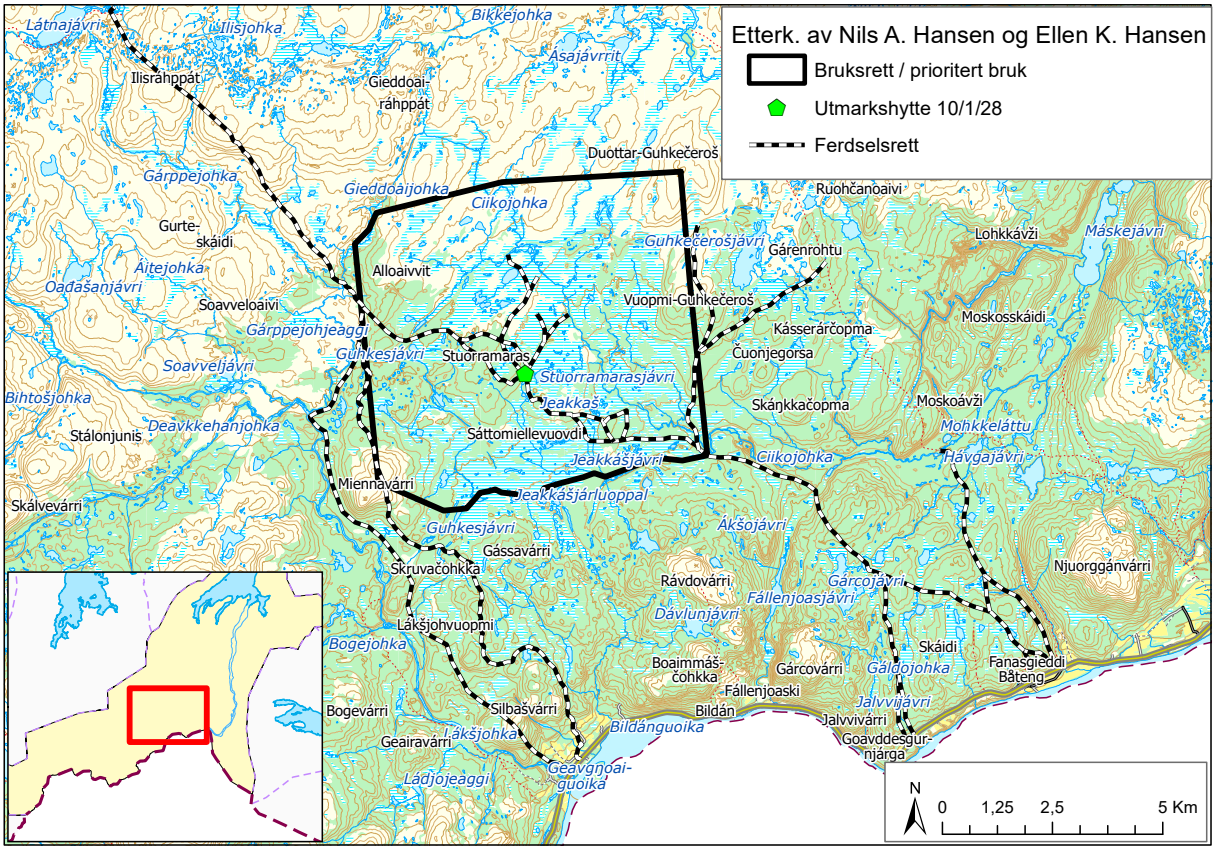

Figur 48

næringshytte ved «*Áddjájávri*», der «*høstingen foregikk*». Han oppgir «*hevd, alders tids bruk og lokal sedvanerett*» som rettsgrunnlag, og anfører at etterkommerne etter Nils A. Hansen og Ellen K. Hansen har rett til «*å høste av utmarksressursene på lik linje med tidligere generasjoner og rett til transport av ressursene*». De mener også at de har rett til «*utmarkshytta … ved Áddjájávri*».[2]

Vedlagt rettighetsmeldingen fulgte festekontrakt for hytta. Kontrakten er inngått mellom Nils (Andreas) Hansen og Finnmark jordsalgskontor 18. mars 1980 med virkning fra 1. januar 1980. Den gjelder «*punktfeste for næringshytte*» med beliggenhet «*utenfor hytteområde. Jæggasområde*». Årlig avgift er satt til 50 kr. Ifølge festevilkårenes punkt 2 gir festet «*rett til å sette opp og ha stående ei hytte på et bestemt sted som skal anvises av Jordsalgskontoret*» og det kan med Jordsalgskontorets samtykke «*tillates oppført et uthus*».[3]

48.3.2 Nærmere om bruksrettskravet

I et dokument overlevert til kommisjonen på *høringsmøtet 7. november 2019* opplyser Hartvik Hansen at etterkommerne etter Nils A. Hansen og Ellen K. Hansen foreløpig ikke har konkludert med hensyn til om de «*ønsker «prioritert bruksrett»* eller «*vanlig bruksrett*». Han skriver at faren, Nils A. Hansen (1922–1980), har høstet av naturen i Jeakkaš sammen med sin far og brødrene «*antakelig fra 1930-tallet*». Det var «*bl.a. jakt, snarefangst, fiske og multebærplukking og annen bærplukking som det viktigste*». Multene måtte bæres til bygda, en distanse på «*over en mil*». De brukte hest sporadisk fram

2 Hartvik Hansen, *Rettighetsmelding*, 4. november 2019 (jnr. 19/2327-1) s. 1–3. I rettighetsmeldingen bruker han navnet «Áddjájávri». På offisielle kart brukes navnet Stuorramarasjávri.

3 Finnmark jordsalgskontor, *Festekontrakt* (gnr. 10, bnr. 1, fnr. 28 Tana), 18. mars 1980 (jnr. 19/2327-1, vedlegg 1).

til faren i 1950 kjøpte en traktor «*som ga nye muligheter til transport av det en høstet av utmarka bl.a. multebær*».[4]

I sin muntlige forklaring presiserte Hartvik Hansen at familien har «*ingen tanker om at andre lokale brukere ikke skal kunne bruke områdene som tidligere*». Han sa at «*vår tenkning er i utgangspunktet at bruksretten gir oss rett til fortsatt å bruke de områdene, og med de mulighetene vi har*», og la til at der «*hvor vi har den hytta, så er det andre familier som har høstet veldig mye, og har lang høstingsdokumentasjon i det området*».[5]

Ifølge Hartvik Hansen var multer en viktig og «*veldig godt betalt*» ressurs. En gang mellom 1970 og 1975 plukket familien så mye multer i Jeakkaš-området og i Illás-området, at faren det året solgte multer for 45 000 kroner. Innlandsfiske var også viktig. Han sa at familien aldri har følt det som et problem om det kommer folk fra for eksempel Sirma eller Tanadalen for å plukke multer eller jakte ryper. Når det derimot «*begynner å komme [folk] fra nærmest hele Finnmark, eller hele landets folk, så kan det bli en del problem-press*».[6]

I *e-post 3. juni 2024* skriver Hartvik Hansen at familien mener å ha en «*prioritert bruksrett*», men at dette ikke betyr at andre lokale brukere ikke kan bruke områdene som tidligere. Hansen nevner som et eksempel at dersom rypebestanden er lav, bør ikke jegere fra utenfor kommunen kunne kjøpe jaktkort. Han presiserer at hans familie har brukt områdene «*jevnlig*» fra slutten av 1950-tallet og spesielt i gode multeår. Det er viktig for familien å ha prioritert bruksrett ved «*jakt, snarefangst, fiske matfisk m/garn i Ádjájávri (som er hyttevannet): også i tilfeller når vi er i området for jakt, multeplukking, annen bærplukking eller litt vedhogst til næringshytta m.m.*», og ved «*skånsom utbedring av barmarkstraseene*».[7]

48.3.3 Nærmere om ferdselsrett

I det dokumentet Hartvik Hansen overleverte på *høringsmøtet 7. november 2019* skriver han at det var en utfordring å få multene ned fra Jeakkaš-området, og at de før traktorens tid bar multene på ryggen, og «*sporadisk*» brukte hest til å frakte multene til bygda. Faren kjøpte traktor i 1950 og tok initiativ til «*å utbedre [og] justere hestekjerretraseen til traktortrase til Jeakkaš*». Sammen med andre kjørte faren høsten 1950 med traktor til Jeakkašjohka. Traseen ble i 1952 forlenget «*over Lasttaseánjeaggi til Stuorramaras og videre om høsten til Stuorrailis ved multelandet ved Ilisjávri som hovedleirplass*». Hartvik Hansen opplyser at det også ble kjørt «*avstikker trase til Ládnajávri og Njiirranjávri og Njiirran hvor vår bestefar Ándders Piera-Per Mahttis Guttorm drev med innlandsfiske og noe bærplukking*». Han mener derfor at familien har en «*sterk sedvanerett på bruk av barmarkstrasene*».[8]

På høringsmøtet sa Hartvik at faren og andre i familien har laget de fleste kjøretraseene i området: «*Det er en del Sirma-folk selvfølgelig som også har laget [traseer], men i alle fall den fra Laksjok og den fra Gáldojohka til Jeakkaš og videre til Illás, den har faren vår kjørt.*»[9]

I e-post til kommisjonen *3. juni 2024* skriver Hansen at familiens ferdselsrett er «*meget viktig i de fleste barmarkstraseene*», og at «*de aller fleste traktortraseene som er til og i Jeakkaš området er kjørt av vår avdøde far og oss i lag med han og vår onkel Per P. Guttorm fra Bievra og onkel Ivar Hansen/Alfred Eriksen fra Båteng*». Han har kartfestet (se figur 48) og gitt følgende beskrivelse av hvilke traseer familien krever ferdselsrett til:[10]

> «1. Fra åpen trase v/Sattomiellevuovdi over Lasttaseánjeaggi (to alternative traseer) videre langs tregrensen i Ádjávađđa til hytta v/Stuorramaras, videre forbi Stuorramaras jeaggi (tre alternative traseer jfr. kartvedlegg) til nordsiden av Guhkesjávri, over Allaoaivi til Gieddeoaivvejohka og til åpen kjøretrase fra Sirbmá v/Gieddeoaivi.
>
> 2. Fra hytta til nordsiden av Stuorramaras, nordover langs tregrensen v/Ájajeaggi, videre nordvestover til Luvrajeaggi (jfr. kartvedlegg).
>
> 3. Fra hytta og nordover mot østsiden av Ájajeaggi, med liten avstikker til venstre på østsiden av Ájajeaggi og tilbake og videre til Ciikojohka.
>
> 4. Vedhogst kjøretrase fra hytta i en ring nord mot Ciikojohka, vestover etter tregrensen ca. 400m og sørover tilbake til hytta.
>
> 5. Begge kjøretraseene fra Laksjok over Silbašvárri vestre trase, og østre trase over Miennavárri og begge er synlige på kartet.
>
> 6. Begge kjøretraseene fra Fanasgieddi forbi Bákteávči og nordover mot Ciikojohka og vestover mot Gárcojávri er brukt av vår familie ved behov som vises på kart med noen få endringer (jfr. just v/ kart).
>
> 7. Også åpen kjøretrase fra Gáldojohka er viktig å nevne som ferdselsrett hvis traseene blir stengt av kommunen eller myndigheter.
>
> 8. Ved Sáttomiellevuovdi nordover mot østsiden av Lasttaseánjeaggi mot Ciikojohka v/ vår første leirplass på

4 Hartvik Hansen, *Tilleggsopplysning innlevert i høringsmøte*, 7. november 2019 (jnr. 19/2327-2) s. 1–2.

5 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 6.–7. november 2019 (jnr. 14/296-30) s. 178 og 180.

6 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 6.–7. november 2019 (jnr. 14/296-30) s. 179 og 180.

7 Hartvik Hansen, *Svar på oppfølgingsspørsmål*, 3. juni 2024 (jnr. 19-2327-16 vedlegg 1).

8 Hartvik Hansen, *Tilleggsopplysning innlevert i høringsmøte*, 7. november 2019 (jnr. 19/2327-2) s.1-2.

9 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 6.–7. november 2019 (jnr. 14/296-30) s. 179.

10 Hartvik Hansen, *Svar på oppfølgingsspørsmål*, 3. juni 2024 (jnr. 19-2327-16 vedlegg 1).

slutten av 1950 tallet og tilbake til den åpne traseen v/ Sáttomiellevuovdi (jfr. kartvedlegg).

Kommisjonen ba 18. oktober 2024 Hartvik Hansen om å spesifisere, for hver av traseene, når ferdselen startet og når den eventuelt opphørte.[11] I sitt svar 8. november 2024 opplyste han at Nils A. Hansen første gang kjørte til Jeakkaš i 1950, og at han brukte «*kjøretraseene*» frem til han døde i 1980, og at etterkommerne har brukt traseene fra slutten av 1960-tallet og frem til i dag. Han ga ingen spesifikke opplysninger om bruken av hver enkelt trasé.[12]

48.3.4 Punktfestet næringshytte

På høringsmøtet 7. november 2019 sa Hartvik Hansen at faren begynte å søke om å få bygge næringshytta i et «*par-og-70 [1971–1973], men han satt den opp sånn provisorisk i [19]74, og han fikk ikke feste før i 1980*». Det ble en «*stor bunke med sakspapirer*» i forbindelse med oppføringen av hytta, men faren fikk til slutt gjennomslag fra jordsalgskontoret. Bortsett fra gammetufter i området, stod det ikke noe byggverk på stedet før faren bygde hytta.[13]

Hartvik Hansen opplyste 31. mai 2024 at familien er fornøyde med avtalen med FeFo om punktfeste, og at han ville gi kommisjonen beskjed dersom de krever en rett til hyttetomta ut over festeretten.[14] Kommisjonen har ikke mottatt slik beskjed fra Hansen.

48.4 Bemerkninger fra andre

48.4.1 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš har fremmet et krav om alminnelig reindriftsrett som kommisjonen har behandlet i kapittel 9. I brev 18. juni 2023 har distriktet vist til at alle krav om «*kollektiv eiendomsrett, ferdselsrett og vetorett m.m.*» innenfor distriktets vinterbeiteområder, kan medføre en innsnevring av distriktets beitearealer om de skulle føre frem. Dette kan ifølge distriktet også gjelde meldingen fra Nils A. Hansens og Ellen K. Hansens etterkommere.[15]

48.4.2 Klemet Guttorm

Kommisjonen intervjuet Klemet Guttorm (Ánddir Lemet) (1934–2018) 26. juni 2014. Han vokste opp i Hillágurra, og fortalte om utmarksbruk i flere områder, blant annet i Jeakkaš. Han fortalte at folk fra Båteng, blant annet «*Jovnut/Hansen [slekta]*» plukket multer i Jeakkaš, og at «*Nils [Hansen] hadde hytte der i Jeakkaš*».[16]

48.4.3 Ottar Wigelius

Kommisjonen intervjuet Ottar Wigelius (f. 1953) 16. februar 2024 for å belyse kravet fra etterkommerne av Johan Johansen Wigelius (kapittel 39). I intervjuet fortalte Wigelius at hans slekt har gammeplasser blant annet i Stuorramaras-området og ved Stuorramarasjávri. Han fortalte også om Nils Andreas Hansens hytte ved Stuorramarasjávri:[17]

> «Det vet jeg at den Hansen-gamma som kom [ble bygd] i Jeakkaš var fordi … Det har også onkel Nils [Andreas Wigelius (1900–1975)] fortalt, at da Hánssa-Jon-Niljas [Nils Andreas Hansen, 1922–1980] ville til fjells, og hadde funnet en plass/tomt han kunne tenke seg å bygge en hytte. Han [Nils Andreas Hansen] kom til onkel Nils og spurte han om lov til å bygge en gamme der i Stuorramaras. [Onkel] Nils svarte at han har jo ingen [etterkommere], så for hans del skal han bare bygge [en gamme] der. Og da han [Nils Andreas Hansen] starta kjørende til fjells så var det ikke med emner til en gamme – han kom dit og bygde en hytte der.»

På spørsmål om når hytta ble oppført, svarte han at det *var «på begynnelsen av [19]70-tallet, eller var det på slutten av … Enten var det i [19]60 eller i [19]70 – det var i de tider»*.[18]

48.5 Kommisjonens vurderinger

48.5.1 Innledning

Saken reiser to spørsmål; om Nils A. Hansens og Ellen K. Hansens etterkommere har opparbeidet en «*prioritert rett*» til utmarkshøsting i kravsområdet i Jeakkaš, jf. punkt 48.5.2, og om de har en tinglig rett til motorferdsel til kravsområdet, jf. punkt 48.5.3. Kommisjonen har når det gjelder det sistnevnte spørsmålet, begrenset sin vurdering til om etterkommerne har en privatrettslig rett til motorferdsel langs de aktuelle traseene som grunneieren ikke kan motsette seg.

11 Finnmarkskommisjonen, *Spørsmål om supplerende opplysninger*, 18. oktober 2024 (jnr. 19/2327-17)

12 Hartvik Hansen, *Opplysninger om kjøretraseer*, 8. november 2024 (jnr. 19/2327-19).

13 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 6.–7. november 2019 (jnr. 14/296-30) s. 181–182.

14 Finnmarkskommisjonen, *Notat fra samtale med Hartvig Hansen*, 31. mai 2024, (jnr. 19-2327-15).

15 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš, *Innmeldte meldinger om mulige rettigheter Felt 7*, 18. juni 2023 s. 1, sammenholdt med vedlegg «Oversikt over rettighetsmeldinger» (jnr. 14/1434-38).

16 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Klemet Guttorm*, 26. juni 2014 (jnr. 19/2327-6) s. 49.

17 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Ottar Wigelius*, 16. februar 2024 (jnr. 19/2327-8) s. 19–20.

18 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 16. februar 2024 (jnr. 19/2327-8) s. 20.

Kommisjonens mandat omfatter ikke spørsmål knyttet til praktiseringen av det offentligrettslige regelverket for slik ferdsel, jf. punkt 1.2.5.

Rettighetsmeldingen fremmer også krav om rett til familiens hytte i Jeakkaš, som står på punktfeste gnr. 10, bnr. 1, fnr. 28. Hartvik Hansen ga imidlertid i juni 2024 uttrykk for at familien er tilfredse med festeforholdet slik det er regulert i festekontrakten med FeFo, jf. punkt 48.3.4. Kommisjonen har derfor ikke utredet retten til hyttetomta.

48.5.2 Bruksrett til kravsområdet i Jeakkaš

Etterkommere etter Nils A. Hansen og Ellen K. Hansen mener å ha en «*prioritert bruksrett*» i kravsområdet. De har anført at grunnlaget for deres rettigheter er hevd, alders tids bruk og lokal sedvanerett. Ifølge rettighetsmeldingen går familiens bruk tilbake til 1930-tallet. Senere har Hartvik Hansen opplyst at familien har brukt området siden 1950-tallet, jf. punkt 48.3.2. Kommisjonen forstår det videre slik at etterkommere etter Nils A. Hansen og Ellen K. Hansen ikke mener at deres rett skal gå foran andre lokale brukere. Hartvik Hansen sa på høringsmøtet at de ikke har noen «*tanker om andre lokale brukere ikke skal kunne bruke områdene som tidligere*», men at bruk utøvd av folk fra andre deler av Finnmark, må vike for lokalbefolkningens bruk, for eksempel dersom det er lite ryper, jf. punkt 48.3.2.

Sakens opplysninger viser at Nils A. Hansen og Ellen K. Hansen og etterkommere har brukt Jeakkaš-området til multeplukking og annen utmarkshøsting, blant annet fiske og vedhogst i alle fall siden 1950, da Nils A. Hansen kjøpte traktor som han brukte i forbindelse med utmarkshøsting i området. Ved Stuorramarasjávri, sentralt i kravsområdet, bygde han tidlig på 1970-tallet en hytte som familien har brukt fram til i dag. I tillegg til Hartvik Hansens opplysninger, kan det vises til festekontrakten fra 1980, og uttalelsene fra Klemet Guttorm om at Hansen-familien har plukket multer i Jeakkaš, og opplysningene fra Ottar Wigelius om at Nils A. Hansen bygde hytta rundt 1970, jf. punkt 48.3.2, 48.4.2 og 48.4.3.

Det er videre på det rene at også andre har høstet utmarksressurser i Jeakkaš. Hartvik Hansen har fortalt at det også gjaldt i det området der Hansen-familien har hytte; «*det [er] andre familier som har høstet veldig mye, og har lang høstingsdokumentasjon i det området*», jf. punkt 48.3.2. De sakkyndige opplyser blant annet at folk fra Sirma har plukket multer og hatt utmarksslåtter i Jeakkaš.[19] Ifølge Klemet Guttorm og Ottar Wigelius har også familier fra Båteng drevet utstrakt utmarkshøsting i Jeakkaš og Stuorramaras.

Etterkommere av Nils A. Hansen og Ellen K. Hansen har derfor i kravsområdet ved Jeakkaš ikke en særrett til utmarkshøsting som går ut over den retten som i dette området ligger til lokalbefolkningen i Båteng-området. I kapittel 12 og 13 har kommisjonens flertall (Gauslaa, Henriksen, Keskitalo og Aamodt) konkludert med at Jeakkaš-området er eid i felleskap av befolkningen i Sirma og Båteng, mens mindretallet (Andersen) har lagt til grunn at de har en særrett i form av en fortrinnsrett til området. Det området Nils A. Hansens og Ellen K. Hansens etterkommere mener å ha en «prioritert» bruksrett til, inngår i dette kollektive rettighetsområdet. De av etterkommerne som bor i Sirma og omegn og Båteng, har andel i denne retten. Se nærmere i kapittel 12 og 13 og punkt 12.5.11 og 13.5.11.

48.5.3 Rett til motorferdsel

(1.) Hartvik Hansen har på vegne av seg selv og de andre etterkommerne av Nils A. Hansen og Ellen K. Hansen krevd rett til motorisert ferdsel langs åtte traseer inn til kravsområdet ved Jeakkaš. Traseene er beskrevet i punkt 48.3.3. Se også kartfigur 48.

Kommisjonen har i punkt 8.6, jf. punkt 8.6.2.5 konkludert med at befolkningen i Tana kommune med grunnlag i alders tids bruk har opparbeidet en rett til ferdsel i utmark i forbindelse med tradisjonell utmarkshøsting langs tradisjonelle ferdselsårer, og at grunneieren ikke kan motsette seg at retten utøves. Ferdselsretten omfatter også motorisert ferdsel, men for å utøve slik ferdsel må det når regelverket krever det, søkes om dispensasjon fra forbudet mot motorferdsel i utmark. Se blant annet lov om motorferdsel i utmark og vassdrag (motorferdselloven) 19. juni 2026 nr. 53 § 40 som ikke var trådt i kraft da rapporten gikk i trykken, og tidligere lov 10. juni 1977 nr. 86 § 6.

Denne retten har også de av Nils A. og Ellen K. Hansens etterkommere som bor i Tana andel i. Spørsmålet er derfor om de ved den ferdselen de og deres rettsforgjengere har utøvd til og fra Miennajávrrit har opparbeidet en ferdselsrett som går ut over den alminnelige retten

Hartvik Hansen skrev 4. november 2019 at Nils A. Hansen høsten 1950 kjørte traktor «*til Jeaggašjohka*», og at traseen i 1952 ble forlenget «*over Lasttaseánjeaggi til Stuorramaras og videre … til Stuorrailis ved multelandet ved Ilisjávri*». Sammenholdt med forklaringen på høringsmøtet, oppfatter kommisjonen at den traseen som Nils A. Hansen kjørte, går fra Gáldojohka til Jeakkaš, og at den ble forlenget til Stuorra Ilis. Kommisjonen forstår det slik at denne traseen korresponderer med trasé nr. 1 og nr. 7 i notat av 3. juni 2024, jf. punkt 48.3.3.

I notatet opplyser Hartvik Hansen at familien «*ved behov*» også har brukt to traseer fra «*Fanasgieddi*» (trasé nr. 6). På høringsmøtet forklarte han at faren også hadde kjørt «*fra Laksjok til Jeakkaš*», etter to traseer som er beskrevet under nr. 5 i nevnte notat. I notatet har Hansen også beskrevet en vedhogsttrasé (nr. 4), en trasé fra Sáttomiellevuovdi (nr.

19 NIKU, Oppdragsrapport 39/2017 s. 231–233.

8), og han har beskrevet to traseer nordover fra hytta ved Stuorramarasjávri (nr. 2 og 3).

Spørsmålet for kommisjonen er om vilkårene for hevd av ferdselsrett er oppfylt for én eller flere av disse traseene. Hartvik Hansen har opplyst at ferdselen før 1950 i hovedsak foregikk til fots, og bare med «*sporadisk*» bruk av hest, og at den fikk større omfang og fasthet etter at faren kjøpte traktor i 1950, jf. punkt 48.3.2 og 48.3.3. Det er derfor ikke spørsmål om en ferdselsrett som er opparbeidet ved bruk av hest og kjerre, har utviklet seg i samsvar med «*tida og tilhøva*» til også å omfatte motorisert ferdsel, men om det er opparbeidet en ferdselsrett på grunnlag av den motoriserte ferdselen som har vært utøvd.

(2.) Tidsvilkåret for hevd av ferdselsrett er 20 år dersom ferdselen gjelder rett til «*naudsynt veg*», og 50 år dersom dette ikke er tilfellet, jf. hevdslova § 7 andre ledd og § 2 første ledd, sammenholdt med § 8 første ledd. Av sistnevnte bestemmelse følger det også at tidsvilkåret er 20 år dersom ferdselen har vist seg ved en «*fast tilstelling*», for eksempel en opparbeidet trasé.

Kommisjonen anser det sannsynliggjort at ferdselen fra Gáldojohka til Jeakkaš startet i 1950, da Nils A. Hansen ifølge Hartvik Hansen kjørte til Jeakkaš med traktor første gang. Videre legger kommisjonen til grunn opplysningene fra Hartvik Hansen om at ferdselen har vart fram til i dag, og at familien fremdeles ferdes til Jeakkaš for å drive utmarkshøsting.

Det er større usikkerhet knyttet til familiens ferdsel fra Jeakkaš til Stuorra Ilis. Hansen har opplyst at faren deltok i arbeidet med å forlenge kjøretraseen videre nordvestover fra Jeakkaš tidlig på 1950-tallet. Kravet om bruksrett gjelder et avgrenset område i Jeakkaš, som ligger om lag 10 kilometer fra Stuorra Ilis. Kommisjonens inntrykk er derfor at familien i årene som fulgte primært har høstet i og ferdes til Jeakkaš. For traseen fra Storfossen via Gáldojohka til Jeakkaš er brukstiden i overkant av 70 år, og i overkant av 50 år når det gjelder ferdsel til familiens hytte ved Stuorramarasjávri. Tidsvilkåret for hevd er derfor oppfylt langs traseen uten at kommisjonen behøver å ta stilling til om ferdselen har foregått langs «*naudsynt veg*», eller om den har foregått langs en (delvis) opparbeidet trasé.

For de traseene som i tilleggsopplysningene av 3. juni 2024 er omtalt som trasé nr. 2, 3, 4, 5, 6 og 8, har Hartvik Hansen som nevnt i punkt 48.3.3, verken spesifisert når ferdselen startet eller når den har pågått. Det er derfor usikkert om tidsvilkåret er oppfylt for disse traseene.

(3.) For å opparbeide bruksrett i form av en ferdselsrett over andres eiendom må hevderen ha utøvd ferdsel «*som om han var bruksrettshaver*», jf. hevdslova § 7 første ledd. Ferdselen må tilsvare den ferdselen innehaveren av en ferdselsrett ville ha utøvd, jf. hevdslova § 7 første ledd og omtalen av bruksvilkåret for hevd i punkt 6.3.2.2. Det er ikke et krav for å hevde en ferdselsrett at ferdselen pågår like intenst hele året, men ferdselen må ha vært «*fast og stø*».[20]

I saken her har familien ferdes til og fra Jeakkaš i forbindelse med utmarkshøsting, særlig plukking av multer. Flere i familien har deltatt i høstingen. Kommisjonen antar at familiens bruk av kjøretraseen inn til kravsområdet i alle fall ikke ble mindre etter at de bygde hytte ved Stuorramarasjávri på 1970-tallet. Opplysningene om at faren deltok i arbeidet med å opparbeide traseen understreker at ferdselen har vært viktig for familien og at den har hatt et relativt stort omfang, i alle fall i barmarksesongen. Ferdselen har foregått med traktor, og har dermed gått ut over den alminnelige retten til ferdsel i utmark etter friluftsloven § 2.

For de øvrige traseene som ferdselskravet gjelder (trasé 2, 3, 4, 5, 6 og 8), er det som nevnt over, usikkert om tidsvilkåret er oppfylt, og sakens opplysninger belyser heller ikke brukens omfang i nevneverdig grad. Det er derfor også usikkert om bruksvilkåret er oppfylt.

Det er dessuten uansett et spørsmål om ferdselen til Nils A. Hansen og Ellen K. Hansen og deres etterkommere langs de mest brukte traseene (trasé 1 og 7) i hevdsperioden har gått ut over hva som har vært vanlig for bygdefolk i Båteng. Sakens opplysninger viser at de ikke har vært alene om å drive utmarkshøsting i Jeakkaš eller til å bruke motorkjøretøy på traseen inn til Jeakkaš. Kommisjonen viser til det som er sagt i punkt 48.5.2 om bruken av Jeakkaš, og til opplysningene fra Hartvik Hansen, Klemet Guttorm og Ottar Wigelius, jf. punkt 48.3.2, 48.4.2 og 48.4.3. Også NIKUs utredning viser at Jeakkaš har vært et viktig ressursområde for folk fra Båteng og Hillagurra. Under beskrivelsen av hvordan folk fra disse bygdene har brukt sine ressursområder, heter det under punktet om ferdselsveier:[21]

> «Ved Ballovárre nedenfor Geavŋŋis/Storfossen går det sommervei til fjells som fra 1960-tallet har blitt benyttet til motorisert ferdsel. Fra Fanasgieddi/Båteng går det en sti som kalles Bajimuš Bákteávžebálggis, stien har tre forgreininger. Også en sti ved Gaskaávži omtales av en informant.»

Det er dermed sannsynlig at i alle fall deler av de traseene Nils A. Hansen og Ellen K. Hansen og etterkommere har brukt og bruker, har vært alminnelig brukt av lokalbefolkningen i Båteng og nærliggende bygder som blant annet Hillagurra. Videre er det ingen holdepunkter for at de har brukt

20 Sivillovbokutvalet, *Rådsegn 6 Om hevd*, 1961 s. 8. Se også Borgar Høgetveit Berg, *Hevd,* 2. utg. (2025) s. 324–325.

21 NIKU, Oppdragsrapport 39/2017 s. 241.

ferdselstraseene på en mer intensiv måte enn andre familier som også har høstet i Jeakkaš. De av etterkommerne som er bosatt i Båteng og nærliggende bygder har andel i en lokal kollektiv ferdselsrett som tilfaller bygdefolket i disse bygdene, med det innholdet som er angitt i punkt 8.6.2.4, men ingen særrett ut over dette.

48.5.4 Oppsummerende konklusjon

De av etterkommerne etter Nils A. Hansen og Ellen K. Hansen som er bosatt i Båteng og nærliggende bygder har andel i den felles kollektive retten som gjelder for befolkningen i Båtengområdet, jf. kapittel 13 og punkt 13.5.11.

De av etterkommerne som er bosatt i Båteng og nærliggende bygder har også andel i en lokal kollektiv ferdselsrett langs tradisjonelle eksisterende ferdselsårer i utmark, inkludert ferdsel langs traseen fra Storfossen via Gáldojohka til Jeakkaš, i forbindelse med tradisjonell utmarkshøsting. Retten omfatter også motorisert ferdsel, men bare i forbindelse med tradisjonell utmarkshøsting (birgejupmi) og ferdsel til og fra familiens hytte ved Stuorramarasjávri. Retten må utøves innenfor alminnelige offentligrettslige rammer. Se punkt 8.6.2.4.

49. MARGIT VARSI

49.1 Hva saken gjelder

Spørsmålet i saken er om Margit Varsi (Biret-Per Márgget) med grunnlag i langvarig bruk har opparbeidet eiendomsrett til hyttetomt i Báišvuopmi (gnr. 5, bnr. 1, fnr. 3) og rett til gammeplass ved Davit Viđisjohka. Det er også spørsmål om hun sammen med befolkningen i Roavvegieddi og Čuđegurra har andel i *kollektiv bruksrett* i kravsområdet som omfatter om lag 230 km^2 i et område nord for Tanaelva mellom Borsejohka og Luosnjárga (Laksnes). Se kartet i figur 49.

Kravsområdet overlappes av rettighetsmeldingene fra Tana kommune og Sohpar (begge behandlet i kapittel 8), Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš (kapittel 9), Leavvajoga ja Rástegáissá Sámesiida med flere (kapittel 11), Sirpmá gilisearvi (kapittel 12), Sámiid meahcit (kapittel 15), Samer på finsk side av riksgrensen (kapittel 26) og Etterkommere av Nils Johnsen Joks (kapittel 36).

Margit Varsi fremmet saken ved rettighetsmelding, mottatt av kommisjonen 17. januar 2023 (jnr. 23/150-1). Kommisjonen bekreftet 19. januar 2023 å ha mottatt meldingen. Margit Varsis samboer, Nils A. Gaup, overleverte 30. januar 2023 en kopi av utskrift fra den historiske grunnboken for gnr. 5, bnr. 1, fnr. 3 i Tana. (jnr. 23/150-3).

Kommisjonen innkalte 10. februar 2023 Margit Varsi til høringsmøtet 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-51), der hun sammen med Nils A. Gaup avga forklaring (jnr. 14/294-52 s. 134–149). Ved brev 4. mai 2023 (jnr. 23/150-7) ba kommisjonen Finnmarkseiendommen (FeFo) om å oversende arkivmateriale angående den hyttetomta (gnr. 5, bnr. 1, fnr. 3) og den gammeplassen saken gjelder (jnr. 23/150-7). FeFo oversendte materiale angående hyttetomta 5. mai 2023 (jnr. 23/150-8), og har i brev 27. april 2024 tilkjennegitt generelle synspunkter på retten til å ha og oppføre gammer i Finnmark (jnr. 14/294-69).

Johannes Erik Alfred Varsi (Pávvel Jusse) har i intervju 24. mai 2018 omtalt bruken av deler av det området som omfattes av meldingen fra Margit Varsi (jnr. 17/1501-7). Einar Pavelsen Varsi (Pávvel Einar) kommenterte Margit Varsis krav i intervju 12. april 2023 (jnr. 14/1434-41). Bruken av kravsområdet er også omtalt i punkt 6.2.1 og 6.2.2 i NIKUs sakkyndige utredning for kommisjonen.[1] Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš har 18. juni 2023 gitt en generell merknad til alle rettighetsmeldinger innenfor distriktets vinterbeiteområde (jnr. 14/1434-8), blant annet meldingen fra Margit Varsi.

49.2 Nærmere om sakens bakgrunn

Margit Varsi (f. 1941) er datter av Per Johnsen Varsi (Biret Piera) (1903–1996) og Ragna Berit (Somby) Varsi (Ásllat Rávdná) (1909–1972). Ifølge folkeregisteret fikk Per Johnsen Varsi og Ragna Berit Varsi i tillegg til Margit, barna Aslak Per Varsi (1931–2025), Berit Rønningen (1933–2022), Nils Anders Varsi (1935–2021), John Persen Varsi (1938–2021), Ragnhild Kristine Pedersen (f. 1938) og Anna Varsi Enoksen (f. 1944). Margit Varsi vokste opp i Čuđegurra i Tana. Hun bor i dag i Nesseby (Unjárga), og er samboer med Nils A. Gaup (f. 1951). Hun har tre barn, Magne Ove Varsi (f. 1959), Anne-Lise Varsi (f. 1964) og Ravna Gaup (f. 1983) og ti barnebarn (født mellom 1984 og 2024).[2]

49.3 Bemerkninger fra Margit Varsi og Nils A. Gaup

Margit Varsi beskriver i *rettighetsmeldingen* kravsområdet slik: «*fra E6 langs Borsejohka nordover til Bahttoaivi, fra Bahttoaivi østover til Gahpatráhppát, sørøstover fra Gahpatráhppát til Ávžegeašoaivi, og fra Ávžegeašoaivi sørøst til E6 i Laksnes*». Hun opplyser at hun er kombinasjonsnæringsutøver, som har sitt «*livsgrunnlag som duodjiutøver, fisker, jeger/fangster og bærplukker (multer, blåbær, tyttebær, krøkebær/krekling), og som sanker av sennagress, urter og vekster*». Margit Varsi oppgir å ha høstet utmarksressurser i kravsområdet fra hun var barn og frem til

1 Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU), *Oppdragsrapport 39/2017*, s. 227–236.

2 Aage Solbakk, *Tanadalen – Slekter – Historie*, 2001 s. 560–561. Opplysninger om bosted, fødsels- og dødsår er også hentet fra folkeregisteret.

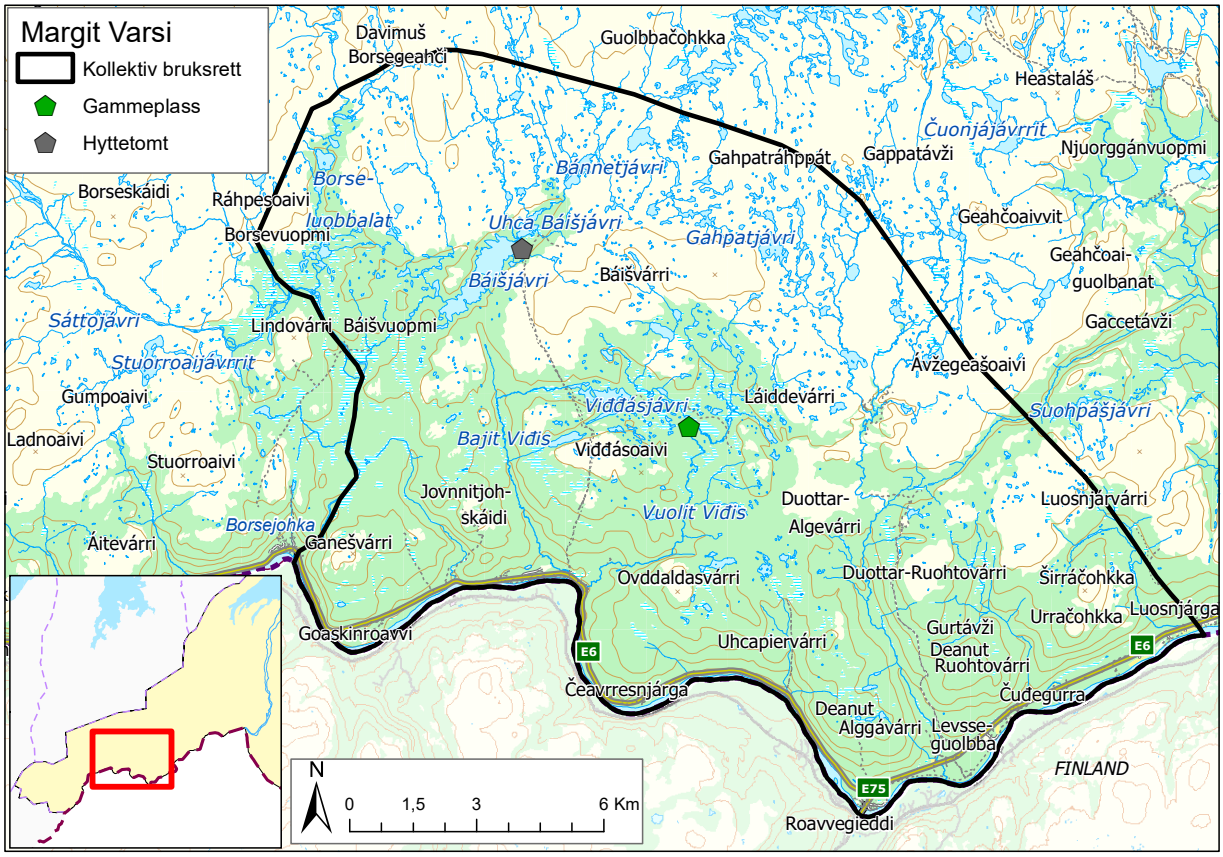

Figur 49

i dag. Hun forteller at faren var reineier i Čorgaš reinbeitedistrikt, og at også hennes mor hadde tilhørighet til reindriften. Ifølge Margit går familiens bruk av området, både på morssiden og farssiden, tilbake til 1800-tallet.[3]

I rettighetsmeldingen opplyser Margit Varsi at hun har en næringshytte som ble oppført i 1978 «*i Báišvuopmi, nærmere bestemt ved Báišjávri*». Fra da av har familien betalt festeavgift, først til Statskog og senere til FeFo. Ifølge Margit står hytta på en tidligere gammeplass, der det også i dag står en gamme, som nå brukes som uthus. Hun viser til at gammeplassen er ca. 120 år gammel og anfører at hun på grunnlag av alders tids bruk og lokal sedvanerett har «*eiendomsrett til denne tomta og til bruken av området*». Margit Varsi viser videre til at hennes far, Per Johnsen Varsi (Biret Piera) (1903–1996), og hans bror Anders Johnsen Varsi (Biret Ánde) (1908–1974) hadde en fangstgamme ved Davit Viđisjohka, vest for Láiddevárri. Så lenge den var oppreist brukte hun den til plukking av bær og vekster, og uttak av emner. Hun viser til at det «*er behov og ønske om å oppføre gammen for gjenopptak av tidligere bruk*» og krever:[4]

- Individuell eiendomsrett for seg og sine etterkommere til egen hyttetomt (1000 dekar) i Báišvuopmi, ved Báišjávri», og til gammeplassen ved Davit Viđisjohka.
- Kollektiv bruksrett for seg selv og «*Roavvegieddi-folket*» til hele kravsområdet.

På *høringsmøtet 16. mars 2023* fortalte Margit Varsis samboer Nils A. Gaup, at Margits familie har brukt kravsområdet i flere generasjoner, og at bruken kan føres tilbake til hennes oldeforeldre. Han forklarte at Margits far, Per Johnsen Varsi (Biret Piera) (1903–1996), var småbruker, utmarksbruker og laksefisker, og tilknyttet reindriften som dreng/hjelper. Gaup fortalte at Varsi-familien hadde en altomfattende utmarksbruk, som blant annet omfattet multeplukking, vedhogst, innlandsfiske,

3 Margit Varsi, *Rettighetsmelding*, mottatt 17. januar 2023 (jnr. 23/150-1).

4 Margit Varsi, *Rettighetsmelding*, mottatt 17. januar 2023 (jnr. 23/150-1).

rypejakt- og fangst, og sanking av vekster. Han sa at Varsi-familiens utmarksbruk i alle fall går tilbake til slutten av 1800-tallet.[5]

Margit Varsi viste til at hun vokste opp i Čuđegurra og fremholdt at hun har krevd andel i en *kollektiv bruksrett* i kravsområdet fordi befolkningen i Roavvegieddi har brukt området, og at det «*muligens*» også gjelder folk fra Luosnjárga (Laksnes). Nils A. Gaup sa at han vet at folk fra Roavvegieddi og Luosnjárga har høstet ressurser i kravsområdet, og at også Margits slekt på farssiden, som bodde på finsk side av grensen, brukte det. Deres bruk er imidlertid redusert som følge av «de norske lovene». Gaup anførte at de tradisjonelle brukerne «*har hatt en sånn felles bruksrett*». Han poengterte at det kollektive bruksrettskravet er et krav om en bruksrett som motsvarer den retten som andre tradisjonelle brukere har i området.[6]

Familiens utmarksbruk i området har ifølge Margit Varsi endret seg i liten grad. Nils A. Gaup sa at det som har endret seg siden 1990-tallet, er at familien har begynt å bruke motoriserte kjøretøy også om sommeren. Før 1990-tallet gikk de til fots til ressursområdene om sommeren, og brukte snøscooter vinterstid. Han fortalte at de følger etablerte kjørespor når de tar seg til hytta, og at de er opptatt av de ikke skal ødelegge naturen unødig.[7]

Nils A. Gaup sa at andre enn de tradisjonelle brukerne i liten grad har brukt i området. Det ligger så langt unna bilvei, at det ikke er mange som orker å dra dit. Gaup fortalte at det var en periode da «*mange fra finsk side [brukte området], de vi kaller for finlendere, altså ikke naboene våre på den andre siden av [riks]grensa.*» Denne bruken har imidlertid avtatt. Gaup sa at den eneste utenforstående som «*har vært der i våre områder*» de senere årene, en person fra Oslo som i rundt 20 år har kommet dit hver høst og vært der i en uke, og det skjer også noen ganger at utenforstående kommer opp fra Borsejohka-dalen.[8]

Gaup var usikker på om byggingen av *hytta ved Báišjávri* startet i 1977 eller i 1978, men den sto ferdig i 1978 da han var der for første gang. Han fortalte at Per Johnsen Varsi (Biret Piera) (1903–1996) bygde hytta, sammen med en medhjelper fra Finland og noen andre. Ifølge Margit Varsi har hytta alltid vært låst, og de har et båthus som er «*bygd fast i hytta*».[9]

Ifølge Nils A. Gaup overtok Margit Varsi hytta da hun fikk festekontrakt (i 1985). De opplyste at hytta, i motsetning til det som står i festekontrakten fra 1978, aldri har vært brukt som «*reingjeterhytte*», men at det er en «*fiskehytte*». Varsi og Gaup sa at hytta står på familiens gammeplass ved Báišjávri. Der står det også en gamme som det ikke er ustedt gammeerklæring for. Nils A. Gaup sa at den ble bygd for rundt 110 år siden, og at den er restaurert tre ganger. Han sa at Margits familie brukte gammen frem til hytta ble bygd, og at den etter det har blitt brukt som uthus, og som overnattingssted «*når vi har vært mange der oppe*».[10]

Om *gammeplassen ved Davit Viđisjohka*, fortalte Nils A. Gaup at Margits onkel, Anders Johnsen Varsi (Biret Ánde) (1908–1974), bygde en gamme der en gang før andre verdenskrig, fordi det er mange multemyrer i området og det også er et godt rypefangstområde. Gammen var i bruk til den falt ned for rundt 30 år siden (ca. 1993) og ikke lenger var beboelig. Ifølge Nils A. Gaup har den ikke blitt restaurert eller gjenoppbygd etter at den falt ned, og det er ikke er utstedt gammeerklæring for gammen. Han sa at de, i motsetning til det rettighetsmeldingen anfører, ikke krever eiendomsrett til gammeplassen, men rett til å «*restaurere og bygge den opp*».[11]

49.4 Bemerkninger fra andre

49.4.1 Finnmarkseiendommen (FeFo)

Finnmarkseiendommen (FeFo) har oversendt ulike dokumenter, jf. punkt 49.5, og har i brev 27. april 2024 uttrykt generelle synspunkter på retten til å ha og oppføre gammer i Finnmark. Blant annet viser FeFo til at det i Finnmark «*er en svært langvarig tradisjon som knytter retten til gammer i utmarka til en konkret næringsutøvelse eller en ressursutnytting som høsting av multer, fisking, slåtter osv.*».[12] Se ellers punkt 8.3.1.

49.4.2 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš har fremmet en rettighetsmelding om anerkjennelse av alminnelig reindriftsrett i distriktets vinterbeiteområde. Se kapittel 9.

På *høringsmøtet 16. mars 2023* sa Máret Elle Varsi Kemi, som er oppnevnt interesserepresentant for reindriften etter forslag fra Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš, at Margit Varsis far, Per Johnsen Varsi (1903–1996), var dreng i reindriften. Máret Elles far, Einar Pavelsen Varsi (f. 1941), hadde fortalt at Per

5 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 136.

6 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 137–138.

7 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 15.–16. mars 2023, (jnr. 14/294-52) s. 138–139.

8 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 15.–16. mars 2023, (jnr. 14/294-52) s. 139.

9 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 15.–16. mars 2023, (jnr. 14/294-52) s. 140 og 147.

10 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 15.–16. mars 2023, (jnr. 14/294-52) s. 141 og 144–146.

11 Finnmarkskommisjonen, Op. cit. 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 142–144.

12 Finnmarkseiendommen, *Brev til kommisjonen*, 27. april 2024 (jnr. 14/294-68) s. 1.

Johnsen Varsi ønsket å ha ei hytte ved Báišjávri, men han fikk ikke tillatelse fra Tana kommune. Ifølge Máret Elle Varsi Kemi godtok reindriften at hytta kunne være en reindriftshytte hvis de fikk lov til å bruke den ved behov, «*og det gikk Per med på. Og det er den festekontrakten som er skrevet da i [19]78*». Hun sa at faren hadde fortalt at han og Anders Nils Guttorm (Ánddir-Ándde Niillas) (1921–2016) signerte kontrakten i 1978, og at den gjelder en reingjeterhytte ved Báišjávri. Derfor «*stemmer det ikke helt*» at hytta opprinnelig var en «*fiskehytte*». Kemi var tvilende til om Margit Varsi kan kreve «*eiendomsrett til selve hytta*».[13]

Reinbeitedistrikt 9 har i brev 18. juni 2023 anført at alle krav om «*kollektiv eiendomsrett, ferdselsrett og vetorett m.m.*» innenfor distriktets vinterbeiteområde, kan medføre en innsnevring av distriktets beitearealer om de skulle føre frem. Ifølge distriktet kan dette også gjelde meldingen fremsatt av Margit Varsi.[14]

49.4.3 Einar Pavelsen Varsi

Einar Pavelsen Varsi (Pávvel Einar) (f. 1941) fortalte i intervju 12. april 2023 at han vokste opp på et småbruk i Sirma, og at han var dreng for Anders Nils Guttorm (Ánddir-Ándde Niillas) (1921–2016) i Reinbeitedistrikt 9 før han fikk sin egen siidaandel. Da Einar sluttet med reindrift, overtok hans datter (Máret Elle Varsi Kemi) siidaandelen. Han stusset over at Margit Varsi har «*fremmet krav om hele Báišjávri-området*». Han sa at «*ikke skal hele området anerkjennes henne, slik hun har krevd. Vi [reineiere] har jo aldri hindret noen i å fiske i fjellvannene*.»[15]

Om hytta ved Báišjávri sa Einar Pavelsen Varsi at reineierne hadde skrevet under på «*at vi skulle kunne bruke den [hytta]*». Han viste til at Máret Elle Varsi Kemi har skaffet dokumentasjon (festekontrakt 14. april 1978, jf. punkt 49.5) på at hytta er «*ei gjeterhytte*». Einar Pavelsen Varsi fortalte at det tidligere var en gamme på den nåværende hyttetomta, men at gammen har falt ned. Han vet ikke hvem som bygde gammen, og fortalte at hytta har vært låst siden den ble bygd, «*men den skal jo egentlig stå åpen, … det er jo ei gjeterhytte*».[16]

49.4.4 Johannes Erik Alfred Varsi

Johannes Erik Alfred Varsi (Pávvel Jusse) (f. 1938) sa i intervju 24. mai 2018 at Lákšjohka er en naturlig grense mellom Båteng og Sirma, men at bruken av Jeakkaš-området var felles. Han fortalte at Sirma-folket har brukt områdene (sørover) til Borsejohka sammen med de fra Luosnjárga (Laksnes), og at de fra Luosnjárga har brukt områdene nordover til Lákšjohka. Lenger opp i dalen (Luosnjárga-Roavvegieddi) var særlig Per Johnsen Varsis familie, som holdt til Čuđegurra, ivrige utmarksbrukere.[17]

49.4.5 NIKU-informanter

Norsk institutt for kulturminneforsknings (NIKU) sakkyndige utredning omtaler ressursbruken i deler av kravsområdet. Opplysningene om Levajok bygger på intervjuer med Odd A. Henriksen (1943–2022) (informant nr. 1); og Hans F. Mikkelsen (f. 1942) (informant nr. 2). De opplyser at folk fra Levajok høstet ressurser i den sørlige delen av det kravsområdet som Margit Varsi har angitt. Informantene forteller at folk fra Levajok hadde utmarksslåtter i Borsejeakkit, som delvis ligger innenfor kravsområdet, og at de hadde gammer i Borsevuopmi.[18]

For Sirma bygger opplysningene på intervjuer med Hilda Else Olsen (1933–2022) (informant nr. 3); Per Holm-Varsi (1932–2023) (informant nr. 4); og Magnus Varsi (f. 1945) (informant nr. 5). De forteller at befolkningen i Sirma høstet ulike ressurser i kravsområdet. Magnus Varsi forteller at folk i Sirma blant annet drev snarefangst i områdene Borsejohka, Borsevuopmi, Lákšjohka, Báišvuopmi, Viđđásvuopmi og Jovnnitjohskáidi. Per Holm-Varsi forteller om vann og vassdrag hvor Sirma-folket har fisket siden begynnelsen av 1800-tallet, blant annet Báišjávri og Viđđásjávri. Informantene forteller også om en rekke steder hvor Sirma-folket har hatt eller har gammer, blant annet Borsi (Borsejohka) og Báišvárri.[19]

49.5 Skriftlige kilder

Kommisjonen har fått tilsendt arkivmateriale fra FeFo 5. mai 2023. Nedenfor følger en kronologisk oversikt over mottatt materiale av relevans for kommisjonens utredning:[20]

- Festekontrakt for gnr. 5, bnr. 1, fnr. 3, signert av Per Johnsen Varsi 13. april 1978 og Finnmark jordsalgskontor ved Per Abelvik 14. april 1978. (Anders) Nils Guttorm og Einar (Pavelsen) Varsi er oppført som festere sammen med Per Johnsen Varsi, men deres navn er overstrøket. De har

13 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 148.

14 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš, *Innmeldte meldinger om mulige rettigheter Felt 7*, sammenholdt med vedlegg «Oversikt over rettighetsmeldinger» (jnr. 14/1434-38).

15 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Einar Pavelsen Varsi*, 12. april 2023 (jnr. 14/1434-41) s. 5, 10, 31 og 33.

16 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 12. april 2023 (jnr. 14/1434-41) s. 31–33.

17 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Johannes Erik Alfred Varsi*, 24. mai 2018 (jnr. 17/1501-7) s. 21.

18 NIKU, Oppdragsrapport 39/2017 s. 227–228.

19 NIKU, Oppdragsrapport 39/2017 s. 231 og 233–234.

20 Finnmarkseiendommen, *Oversendelse til kommisjonen*, 3. mai 2023 (jnr. 23/150-8).

heller ikke signert festekontrakten. Kontrakten gjelder en «*reingjeterhytte*», og det skal ikke betales festeavgift.[21]

- Festekontrakten for gnr. 5, bnr. 1, fnr. 3 fra april 1978 ble 10. mai 1982 erstattet av en ny festekontrakt. Den nye kontrakten er signert av Per Johnsen Varsi og jordsalgkontoret ved Per Abelvik, og gjelder en «*fiskehytte*». Festeavgiften er satt til kr. 80 per år.[22]

- Per Johnsen Varsi overførte 15. juni 1985 festerett med skjøte på bygninger på gnr. 5, bnr. 1, fnr. 3 til sin datter Margit Varsi. Det oppgis at salgssummen er kr. 10 000. Erklæringen om overdragelse av festerett med skjøte på bygninger til Margit Varsi er undertegnet av to vitner. Margit Varsi vedtok festevilkårene 15. juni 1985, og jordsalgskontoret godkjente overdragelse av festerett med skjøte 3. juli 1985. Dokumentet ble tinglyst 18. juli 1985.[23]

- I overdragelsesdokument 14. juli 1995 overdrar Margit Varsi eiendomsretten til gammen ved Báišjávri til sin datter, Anne-Lise Varsi (f. 1964), og opplyser at Per Johnsen Varsi bygde gammen på 1930-tallet, og at den er restaurert rundt 1970.[24]

- Anne-Lise Varsi, søkte 28. april 2005 Finnmark jordsalgskontor om å flytte gammen ved Báišjávri 30 meter og om å få utstedt gammeerklæring for gammen.[25]

- I brev til Anne-Lise Varsi 6. juni 2005 skriver jordsalgskontoret at gammen ved Báišjávri skulle vært fjernet da næringshytta ble bygd, men at den «*er tillatt stående*» fordi den «*regnes som et uthus i tilknytning til næringshytta*», og derfor ikke er «*åpen for allmennheten i henhold til gammetradisjonen*». Jordsalgskontoret opplyser ellers at de ikke anser saken å angå dem, og har derfor arkivert Varsis søknad som uaktuelt.[26]

21 Festekontrakt for gnr. 5, bnr. 1, fnr. 3 i Tana, 14. april 1978 (jnr. 23/150-8), vedlegg 4 s. 19–20.
22 Festekontrakt for gnr. 5, bnr. 1, fnr. 3 i Tana, 10. mai 1982 (jnr. 23/150-8), vedlegg 2.
23 Erklæring om overdragelse av festerett med skjøte, tinglyst 18. juni 1985 (jnr. 23/150-8) vedlegg 3.
24 Margit Varsi, overdragelsesdokument 14. juli 1995 (jnr. 23/150-8) vedlegg 4, s. 42.
25 Anne-Lise Varsi, søknad til Statskog SF, 28. april 2005 (jnr. 23/150-8) vedlegg 4, s. 41.
26 Statskog, brev 6. juni 2005 til Anne-Lise Varsi (jnr. 23/150-8) vedlegg 4, s. 11.

49.6 Kommisjonens vurderinger

49.6.1 Innledning

Margit Varsi har i rettighetsmeldingen på vegne av seg og sine etterkommere fremsatt krav om *eiendomsrett* til en hyttetomt på punktfestet gnr. 5, bnr. 1, fnr. 3 ved Báišjávri i Báišvuopmi, og til gammeplass ved Davit Viđisjohka. Hun har videre krevd *særlig kollektiv bruksrett* i kravsområdet nord for Tanaelva mellom Borsejohka og Luosnjárga (Laksnes), på vegne av seg selv og befolkningen i Roavvegieddi som er ei grend på nordbredden av Tanaelva, om lag 68 kilometer sørvest for kommunesenteret Tana bru.

På høringsmøtet 16. mars 2023 fremkom det at kravet på gammeplassen ved Davit Viđisjohka gjelder rett til å «*restaurere og bygge ... opp*» den gammen som sto der frem til rundt 1993, jf. punkt 49.3. Kommisjonen forstår dette slik at kravet gjelder en bruksrett til plassen som gir rett til å gjenoppbygge den nedfalte gammen, men ikke eiendomsrett til plassen.

Kravet om eiendomsrett til hyttetomta ved Báišjávri er behandlet i punkt 49.6.2, og kravet om gammeplassen ved Davit Viđisjohka er behandlet i punkt 49.6.3. Kravet om kollektiv bruksrett er behandlet i punkt 49.6.4. Konklusjonene er oppsummert i punkt 49.6.5.

49.6.2 Hyttetomta ved Báišjávri (gnr. 5, bnr. 1, fnr. 3)

49.6.2.1 Innledning

Sakens opplysninger viser at hytta på gnr. 5, bnr. 1 fnr. 3 ved Báišjávri ble bygd i 1977/78 og at Margit Varsis far, Per Johnsen Varsi (Biret Piera) (1903–1996), inngikk festekontrakt med Finnmark jordsalgskontor i 1978. Det er heller ikke omtvistet at han bygde en gamme på den nåværende hyttetomta ved Báišjávri på 1930-tallet, og at gammen først ble brukt i forbindelse med familiens utmarkshøsting, og etter at hytta ble bygd, som uthus, jf. punkt 49.3 og 49.5.

Kommisjonen vil derfor først ta stilling til om familiens bruk av gammeplassen etter at Per Johnsen Varsi bygde gammen, har gitt grunnlag for hevdserverv av eiendomsrett til gammeplassen. Dersom dette besvares bekreftende, vil det være spørsmål om det har noen betydning for eiendomsretten at plassen har vært gjenstand for et festeforhold siden 1978.

De hevdsreglene som gjaldt da hevdsbruken startet på 1930-tallet, var inntatt i Christian den femtis Norske Lov (NL) av 1687, og lov 23. mai 1874 angaaende visse Brugsrettigheder over fremmed Eiendom. Etter NL (1687) 5-5-3 og 5-5-4 var hevdstiden 20 år både for hevd av eiendomsrett og hevd av bruksrett, men 1874-lovens § 1 satte forbud mot hevd av bruksrettigheter som ikke vistes ved en «*for Brugens Skyld anbragt Indretning*».

Når Margit Varsis krav gjelder eiendomsrett, er saken i utgangspunktet ikke omfattet av den sistnevnte bestemmelsen. En gamme er dessuten i seg selv en fast tilstelling som

signaliserer at det foregår hevdsbruk på den plassen der gammen står, slik at regelen om 20 års hevdstid får anvendelse også for hevd av bruksrett til gammeplassen ved Báišjávri.

Et eventuelt hevdserverv vil dermed være fullført før hevdslova av 1966 trådte i kraft 1. januar 1967. Spørsmålet om et eventuelt hevdserverv må derfor vurderes etter reglene i NL 1687. Riktignok hadde NL (1687) 3-12-2 en særregel om 30 års hevdstid for hevd i «*Kongens Alminding*», men den er ikke aktuell i saken her, der hevdsbruken startet på 1930-tallet på et tidspunkt da læren om «statens umatrikulerte grunn i Finnmark» hadde fått fotfeste, jf. punkt 4.3.2. Kommisjonen bemerker likevel at spørsmålet om forholdet reguleres av hevdsreglene i NL 1687 eller av hevdslova av 1966 ikke får betydning for konklusjonen, ettersom hevdsvilkårene etter de to regelsettene er praktisk talt sammenfallende.

49.6.2.2 Tidsvilkåret

Tidsvilkåret etter NL (1687) 5-5-3, jf. 5-5-4 og 1874-lovens § 1, er som nevnt over, 20 års bruk både for hevd av eiendomsrett og for hevd av bruksrett som vises ved en «*for Brugens Skyld andbragt Indretning*». Margit Varsi har både overfor kommisjonen og i andre sammenhenger opplyst at gammen ble bygd og tatt i bruk på 1930-tallet, og at familien brukte gammen i forbindelse med til dels omfattende utmarkshøsting, frem til de i 1977/78 bygde en hytte like i nærheten av gammen. Etter at hytta sto ferdigbygd, har den dannet utgangspunkt for familiens utmarksbruk, mens gammen har fungert som uthus, jf. punkt 49.3 og 49.5.

Kommisjonen kan ikke se at opplysningene om når Per Johnsen Varsi satte opp gammen eller om den senere bruken er bestridt. Einar Pavelsen Varsi sa riktignok i intervju 12. april 2023 at han ikke vet hvem som bygde gammen, og at den nå har falt ned, jf. punkt 49.4.3. I brev 6. juni 2005 til Margit Varsis datter, Anne-Lise Varsi, skriver imidlertid Finnmark jordsalgskontor at gammen «*er tillatt stående*» fordi den «*regnes som et uthus i tilknytning til næringshytta*», jf. punkt 49.5. I det nevnte brevet skriver jordsalgskontoret også at den «*historiske fremstillingen*» i Anne-Lise Varsis brev av 28. april 2005, ikke er «*korrekt*». Dette gjelder imidlertid ikke hennes opplysninger om at gammen ble satt opp på 1930-tallet, men at det i motsetning til hva hun skriver, ikke var retten til å ha en gamme ved Báišjávri som i sin tid ble overført fra Per Johnsen Varsi til Margit Varsi, men retten til å ha en næringshytte der.[27]

Kommisjonen legger etter dette til grunn at Per Johnsen Varsi og hans familie har utøvd sammenhengende bruk av den hyttetomta som saken gjelder, fra gammen ble satt opp ved Báišjávri på 1930-tallet og frem til i dag. Tidsvilkåret for hevd av eiendomsrett (eller bruksrett) til hyttetomta er derfor i alle fall oppfylt på slutten av 1950-tallet, og dermed nærmere 20 år før den første festekontrakten ble utstedt i 1978.

49.6.2.3 Bruksvilkåret

Bruksvilkåret er i NL (1687) 5-5-3 formulert som et krav om at hevderen må ha hatt hevdsobjektet «*i Haand og Hævd*» i full hevdstid. Sivillovbokutvalet har om bruksvilkåret for hevd av eiendomsrett uttalt at hevderen må ha hatt et «*slikt ytre rådevelde som folk vanleg har over ting dei eig*», og at hevd av bruksrett forutsetter at hevderen har utøvd den «*særlige bruken det gjeld*».[28] Se også kommisjonens omtale av bruksvilkåret i punkt 6.3.2.2.

Spørsmålet er derfor om Per Johnsen Varsi og hans familie i hevdsperioden har brukt gammeplassen ved Báišjávri på en måte som i innhold og omfang tilsvarer den bruken som eieren av en gammeplass ville ha utøvd, eller om bruken tilsvarer den bruken som innehaveren av en bruksrett til å ha en gamme stående på plassen ville ha utøvd. Å ha en gamme stående er en rådighetsutøvelse som effektivt hindrer at andre tar i bruk den plassen der gammen er satt opp. Det er derfor liten forskjell på å oppfylle bruksvilkåret for hevd av bruksrett til gammeplassen, og på å oppfylle bruksvilkåret for hevd av eiendomsrett. Er bruksvilkåret for bruksrettshevd oppfylt, vil normalt også bruksvilkåret for hevd av eiendomsrett være oppfylt.

Gammen ved Báišjávri har stått på samme sted fra den ble satt opp på 1930-tallet og i alle fall frem til 2005 da Anne-Lise Varsi søkte om å flytte den 30 meter, jf. punkt 49.5. Om gammen faktisk har blitt flyttet etter dette, er uten betydning for vurderingen av bruksvilkåret når en eventuell flytting skjedde over 40 år etter at et eventuelt hevdserverv var fullført.

En gamme som har stått i over 70 år på samme sted må nødvendigvis ha vært brukt og vedlikeholdt, og det er ingen grunn til å betvile at opplysningene i rettighetsmeldingen og på høringsmøtet om at Per Johnsen Varsi og hans familie har drevet omfattende utmarkshøsting med utgangspunkt i gammen, er korrekte. Kommisjonen legger derfor til grunn at Per Johnsen Varsi har disponert over gammeplassen på linje med innehaveren av en gammerett, og at familiens bruk av plassen har vært tilnærmet eksklusiv. At andre kan ha overnattet i gammen er i samsvar med den lokale brukstradisjonen, og er ikke til hinder for at bruksvilkåret for hevd er oppfylt, både for hevd av bruksrett til gammeplassen og for hevd av eiendomsrett.

27 Statskog, brev 6. juni 2005 til Anne-Lise Varsi, jnr. 23/150-8, vedlegg 4, s. 11.

28 Sivillovbokutvalet, *Rådsegn 6 Om hevd*, 1961 s. 7–9.

49.6.2.4 Godtrovilkåret

Ordlyden i NL (1687) 5-5-3 stiller ikke opp et krav om god tro, men Høyesterett har gjennom en gradvis utvikling i rettspraksis fra og med 1840-tallet innfortolket et slikt krav.[29]

Som kommisjonen har redegjort for i punkt 8.5, er det i Tana en langvarig tradisjon for å bygge gammer i utmarka til bruk under tradisjonell utmarkshøsting. Dette har også FeFo gitt uttrykk for i den uttalelsen som kommisjonen har vist til i punkt 49.4.1. Per Johnsen Varsi opptrådte utvilsomt i samsvar med denne tradisjonen da han satte opp gammen ved Báišjávri på 1930-tallet, og både hans egen og den øvrige familiens senere bruk av gammen og gammeplassen har vært i samsvar med den lokale gammetradisjonen. Som følge av dette, er det heller ikke noen tvil om at han og familien både da gammen ble satt opp og gjennom sin senere bruk, har vært i aktsom god tro med hensyn til at de hadde rett til å ha og bruke gammen på gammeplassen ved Báišjávri i forbindelse med utmarkshøsting.

Godtrokravet er derfor oppfylt når det gjelder en *bruksrett* til gammeplassen med et slikt innhold. Det forholdet at Per Johnsen Varsi i 1978 inngikk en festekontrakt med Finnmark jordsalgskontor som ga han rett til å ha en hytte på stedet, kan ikke anses som en erkjennelse av at han ikke hadde rett til gammeplassen. Kontrakten ble dessuten inngått rundt 20 år etter at hevdservervet av bruksretten til gammeplassen var fullført.

Et annet spørsmål er om den gode troen også omfatter eiendomsrett til gammeplassen. Denne vurderingen må ta utgangspunkt i at den gode troen må korrespondere med den retten som påstås ervervet. Omfatter den gode troen en bruksrett, men ikke en eiendomsrett, er det ikke grunnlag for hevd av eiendomsrett selv om tidsvilkåret og bruksvilkåret er oppfylt.[30]

Som fremholdt i punkt 6.7.2, er det en presumsjon for god tro når de to sistnevnte vilkårene er oppfylt. Presumsjonen må imidlertid holdes opp mot rettsoppfatningen i Tana om at folk hadde rett til å sette opp gammer og bruke disse i forbindelse med utmarkshøsting. Det er ingen holdepunkter for at den lokale rettsoppfatningen var at det å ha en gamme stående, gjorde at folk ble eiere av gammeplassen, og dermed også kunne bruke plassen til andre formål enn å ha en gamme der, for eksempel å sette opp en næringshytte.

For å oppfylle godtrokravet for hevd av eiendomsrett til plassen, må derfor Per Johnsen Varsi da han satte opp gammen ved Báišjávri på 1930-tallet og i minst 20 år etter det, ha oppfattet de lokale rettsforholdene slik han ble eier av gammeplassen ved å sette opp og ha stående en gamme der. Misforståelser om innholdet av skrevne eller uskrevne rettsregler kan gi grunnlag for god tro,[31] men sett hen til den rådende lokale rettsoppfatningen er det vanskelig å finne holdepunkter for at Per Johnsen Varsis og familiens aktsomme gode tro også omfattet eiendomsrett til gammeplassen ved Báišjávri.

Kommisjonen legger etter dette til grunn at vilkåret for å opparbeide en bruksrett til gammeplassen som gir rett til å ha og bruke en gamme på plassen i forbindelse med utmarkshøsting er oppfylt, men at hevdservervet ikke omfatter eiendomsrett til plassen.

49.6.2.5 Særlig om bruken av hyttetomta etter at festekontrakten ble inngått

Kommisjonen har foran lagt til grunn at hevdservervet av bruksretten til gammeplassen ved Báišjávri var fullført på slutten av 1950-tallet, og at ervervet ikke gir rett til å sette opp andre byggverk på plassen enn en gamme. En eventuell eiendomsrett til hyttetomta, kan derfor ikke baseres på bruken av tomta som gammeplass, men må baseres på bruken av plassen som hyttetomt etter at næringshytta ble bygd i 1977/78. Spørsmålet er om denne bruken kan gi grunnlag for hevd av eiendomsrett til plassen. Dette må vurderes etter hevdslova av 1966.

Det har stått en næringshytte på tomta i rundt 45 år før saken ble reist for kommisjonen, og hyttas eksistens er i seg selv en rådighetsutøvelse over tomta som gir et signal utad om omfattende og eksklusiv bruk. Tidsvilkåret om 20 års bruk i sammenheng og bruksvilkåret om at hevderen må ha brukt hyttetomta som «*sin eigen*», jf. hevdslova § 2 er derfor oppfylt.

Per Johnsen Varsi inngikk imidlertid i 1978 festekontrakt med Finnmark jordsalgskontor. Kontrakten ga ham rett til å ha en næringshytte i nærheten av gammen ved Báišjávri. At han inngikk kontrakten omtrent samtidig med at hytta ble bygd, tilsier at han kjente til at det krevde et avtaleforhold med jordsalgskontoret for å sette opp en hytte på stedet, jf. Utmarksdomstolens vurdering i saken om Eriksen/Eira-familiens hytter ved Gásadat i Karasjok kommune.[32]

Bruken av hyttetomta etter 1978 har dermed skjedd med grunnlag i festekontrakten. Regelen i hevdslova § 5 om at den som har «*ein annan rett*» til hevdstingen, for eksempel en festekontrakt, ikke kan «*hevda eigedomsrett*» til tingen, stenger derfor for hevd av eiendomsrett.

49.6.3 Gammeplassen ved Davit Viđisjohka

Margit Varsi og Nils A. Gaup fortalte på høringsmøtet 16. mars 2023 at Margits far, Per Johnsen Varsi (Biret Piera)

29 Se blant annet Rt. 1844 s. 27 (Ihlsvigen), Rt. 1860 s. 243 (Søndre Oulie) og Rt. 1873 s. 463 (Myhren).

30 Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 207.

31 Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 217–218.

32 Utmarksdomstolen for Finnmark, dom 8. november 2022 (UTMA-2021–87408) punkt 3.2.

(1903–1996), og farbror, Anders Johnsen Varsi (Biret Ánde) (1908–1974), bygde en gamme ved Davit Viđisjohka en gang før andre verdenskrig. Gammen ble dermed trolig bygd på 1930-tallet, omtrent samtidig som gammen ved Báišjávri. Ifølge Nils A. Gaup ble gammen brukt til den falt ned rundt 1993, og den er senere ikke gjenoppbygd, jf. punkt 49.3.

Før kommisjonen vurderer om hevdsvilkårene er oppfylt, er det derfor nærliggende først å vurdere hvilken betydning manglende bruk og vedlikehold av gammen har for dagens rettighetsforhold, og om dette har gjort at en eventuell rett til gammeplassen har bortfalt.

Utgangspunktet for vurderingen er at det skal mye til for at en tinglig rettighet vil falle bort som følge av ren ikke-bruk.[33] Det følger likevel av rettspraksis at en rettighet kan falle bort, for eksempel dersom eieren av et byggverk i utmark i lang tid har latt byggverket forfalle, og derved har signalisert at vedkommende ikke lenger har behov for byggverket.

I dommen inntatt i Rt. 1948 s. 533 var et av spørsmålene om eiere av jakt- og fiskehytter oppført i Eidfjord statsallmenning før ikrafttredelsen av fjelloven av 1920, hadde rett til å ha hyttene stående uten å måtte ordne med tomtefeste eller betale festeavgift. Høyesterett konkluderte bekreftende for eiere av «*hytter som fremdeles er i bruk», men slo fast at dette ikke gjaldt for eiere av* hytter som er «*så forfalne at de må anses oppgitt*».[34]

Høyesteretts flertall (fire dommere) antok i Rt. 1986 s. 148 (Ullensvang) at retten til å vedlikeholde en steinbu i Ullensvang statsallmenning «*kan*» ha vært virksom da 1920-fjelloven trådte i kraft, men la til grunn at retten var «*bortfalt i begynnelsen av 60-årene da taket var falt sammen*». Mindretallet (én dommer) mente at steinbua var ulovlig fordi den i 1980 hadde blitt betydelig utvidet, sammenliknet med den opprinnelige steinbua som vedlikeholdsretten gjaldt for. Til spørsmålet om (retten til) bua var oppgitt, bemerket mindretallet at det ikke kunne være tilfellet så lenge den var brukbar, om enn mangelfull, og anførte at eieren etter at bua var nedfalt måtte ha «rommelig tid til å bestemme seg for om han ville sette den i stand».[35]

Som nevnt over, sa Nils A. Gaup i mars 2023 at gammen ved Davit Viđisjohka falt ned omtrent 30 år tidligere, og at den etter det ikke har vært brukt eller gjenoppbygd. Etter det kommisjonen kjenner til, har kravsfremsetterne før de reiste saken for kommisjonen i januar 2023, ikke tatt noe initiativ for å gjenreise gammen eller hevde sin rett til gammeplassen på andre måter. Perioden med ikke-bruk og manglende vedlikehold har dermed en lengde på rundt 30 år. Slik kommisjonen ser det, er dette for lang tid, også om man anvender en norm om «*rommelig tid*». En eventuell rett til gammeplassen ved Davit Viđisjohka har derfor falt bort. Se også kommisjonens sammenfallende vurdering av likeartede gammesaker i Tana-feltet blant annet i kapittel 39, 41–43, 45 og 46, og i Karasjok-feltet.[36]

49.6.4 Andel i kollektiv bruksrett nord for Tanaelva mellom Borsejohka og Luosnjárga

Margit Varsi har i rettighetsmeldingen krevd kollektiv bruksrett for seg selv og «*Roavvegieddi-folket*» til rundt 230 km^2 nord for Tanaelva mellom Borsejohka og Luosnjárga (Laksnes). Kommisjonen har på bakgrunn av det hun sa på høringsmøtet 16. mars 2023 forstått det slik at kravet også omfatter befolkningen i Čuđegurra der hun vokste opp, jf. punkt 49.3. Čuđegurra ligger om lag fire kilometer nordøst for Roavvegieddi.

Den vestre delen av det kravsområdet Margit Varsi har angitt dekkes av kravsområdet til Leavvajoga ja Rástegáissa sámesiida med flere, og det dekkes i sin helhet av Sirpmá gilisearvis kravsområde. Kommisjonen har i kapittel 11 konkludert med at befolkningen i Leavvajohka har kollektiv eiendomsrett (flertallet) eller kollektiv fortrinnsrett (mindretallet) i den vestre delen av Margit Varsis kravsområde, og i kapittel 12 med at befolkningen i Sirma-området har kollektiv eiendomsrett (flertallet) eller kollektiv fortrinnsrett (mindretallet) i den østre delen av området. I begge kapitlene har kommisjonen lagt til grunn at fast bosetting i det området som sogner til vedkommende bygds tradisjonelle ressursområde, er en forutsetning for å ha andel i den kollektive retten som tilligger befolkningen i de to bygdene.

Det er i dag ingen fastboende i Čuđegurra etter at Margit Varsis bror, Aslak Per Varsi (Biret Per Áslat) døde i 2025. Det er i dag to fastboende i Roavvegieddi. De har som fastboende i Roavvegieddi andel i den kollektive retten som tilkommer befolkningen der. Det har derimot ikke Margit Varsi, ettersom hun siden 1985 har vært bosatt i Nesseby kommune.

Spørsmålet er derfor om hun som fraflyttet likevel har andel i den kollektive retten som gjelder for befolkningen i Roavvegieddi. Kommisjonen har lagt til grunn at det kan være aktuelt med unntak fra bosettingskravet dersom kravet får «*klart urimelige*» utslag. Se kommisjonens vurderinger i Karasjok, blant annet i sakene fremmet av familien Eriksen/

33 Borgar Høgetveit-Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 58. Se også Carl Jacob Arnholm, *Passivitetsvirkninger*, 1932 s. 76–77.

34 Rt. 1948 s. 533 (Eidfjord) på s. 536.

35 Rt. 1986 s. 148 (Ullensvang) på s. 151 (flertallet) og s. 152–153 (mindretallet).

36 Finnmarkskommisjonen, *Rapport felt 4 Karasjok*, bind 2, 2019, punkt 9.8.4.2 (5) (s. 101–102) og punkt 11.6.4.8 (s. 309–311).

Eira, Margit Regine Eriksen Opgård, Anna Ragnhild Balto og Klemet Johannesen Guttorms etterkommere.[37]

Under sin behandling av Eriksen/Eira-saken sluttet Utmarksdomstolen for Finnmark seg til synspunktet at det gjelder et bosettingskrav for å ha andel i lokale kollektive rettigheter, med mindre det får klart urimelige utslag.[38] Eriksen/Eira-saken gjaldt riktignok andel i lokale kollektive fortrinnsrettigheter, og ikke andel i lokale kollektiv eierrettigheter eller eksklusive bruksrettigheter, men også i de sistnevnte tilfellene vil det gjelde et bosettingskrav bortsett fra når det vil gi klart urimelige resultater. En annen sak er at den konkrete urimelighetsvurderingen vil kunne variere med hva slags type rettighet saken gjelder.

Det er derfor spørsmål om det vil være «*klart urimelig*» om Margit Varsi ikke har andel i den kollektive retten som gjelder for den fastboende befolkningen i Roavvegieddi -området.

Sakens opplysninger viser at Margit Varsi og hennes rettsforgjengere har brukt kravsområdet siden 1800-tallet. Hun og samboeren, Nils A. Gaup, har fortalt at Margits far, Per Johnsen Varsi (Biret Piera) (1903–1996) drev omfattende utmarksbruk i området som dreng i reindriften og som tradisjonell utmarksutøver, jf. punkt 49.3. Ifølge Johannes Erik Alfred Varsi (f. 1938) var særlig Per Johnsen Varsis familie i Čuđegurra aktive utmarksbrukere på strekningen mellom Luosnjárga (Laksnes) og Roavvegieddi, jf. punkt 49.4.4.

Også familiens bosettings- og eiendomshistorikk viser at de har langvarig tilknytning til kravsområdet. Margit Varsis slektsmessige tilhørighet til Sirma-området går tilbake til 1827, da hennes tippoldefar, Pehr Hansson Varsi (Biertniáddjá) (1796–1880) flyttet fra Utsjok til Coagalm (Coagan) i nedre Sirma. Hennes oldefar, Nils Persen Varsi (Biertni Niljas) (1838–1923) bodde også i Coagalm, mens hennes bestefar, John Nilsen Varsi (Niljas Jovnna) (1873–1961) bodde i Bievrrá, som er i nærheten av Sirma.[39]

Det fremgår videre av folketellingen for 1920, som er den nyeste folketellingen som er offentlig tilgjengelig, at Per Johnsen Varsi i 1920 bodde hos sin far, John Nilsen Varsi (1873–1961), på eiendommen «Sirmaskogen» i Bievrrá, om lag 10 km nordøst for Čuđegurra. Her fikk han i 1936 skjøte på «Gressmo» (dagens gnr. 6, bnr. 25) som er Margit Varsis barndomshjem. Per Johnsen Varsi overtok i 1959 «Russekarengen» (dagens gnr. 6, bnr. 3) ved Čuđegurra, som ble opprettet i 1867, og som ved siden av «Roavvaengen» (dagens gnr. 5, bnr. 2) er den eldste eiendommen ved Roavvegieddi og Čuđegurra.[40] Per Johnsen Varsi er til tross for at han døde i 1996, fortsatt registrert som eier av gnr. 6, bnr. 3 i grunnboken. Hans sønn, Aslak Per Varsi som døde i 2025, er registrert som eier av gnr. 6, bnr. 25.

Disse opplysningene viser at Margit Varsis far, Per Johnsen Varsi flyttet fra Bievrrá til Čuđegurra en gang mellom 1920 og 1936, og at hennes slektsmessige tilhørighet til Sirma-området går tilbake til 1827. Sett i lys av den betydningen utmarkshøsting hadde for folk i øvre Tana i denne perioden, er det ingen tvil om at familien drev omfattende og mangesidig utmarkshøsting. Det er også nærliggende å anta at bruken av særlig den vestre delen av kravsområdet økte i omfang etter at Per Johnsen Varsi flyttet fra Bievrrá som ligger rundt 20 kilometer øst for kravsområdet, til Čuđegurra som ligger innenfor kravsområdet.

Slik kommisjonen ser det, vil det likevel ikke være «*klart urimelig*» å operere med et krav om bosetting i Roavvegieddi -området for å ha andel i den lokale kollektive retten. Det gjelder en rettighet som etter sin art er en kollektiv rett, der det som hovedregel er krav om bosetting i det området der retten gjelder, eller i områder utenfor rettighetsområdet, men der befolkningen har hatt dette som del av sitt tradisjonelle ressursområde. I rapportens punkt 8.4.1.2 har kommisjonen sagt dette om hva som kjennetegner en kollektiv rett:[41]

> «Har en gruppe ervervet en kollektiv rett, vil retten i dag ligge til gruppens rettsetterfølgere. Dette vil normalt være de som bor der rettigheten er ervervet, med mulig tillegg av folk som bor andre steder og hvor befolkningen derfra tradisjonelt har deltatt og deltar i bruken av området. Enkeltpersoner har del i den kollektive retten så lenge de inngår i den gruppen retten tilkommer. De som flytter fra rettighetsområdet, vil miste andelen i den kollektive retten, mens de som flytter dit, får del i retten når de bosetter seg der.»

I de to tilfellene i Karasjok-feltet der kommisjonen la til grunn at det måtte gjøres unntak fra bosettingskravet, gjaldt det personer som hadde særlig nær tilknytning til rettighetsområdet, blant annet fordi de drev fjellstue i området og oppholdt seg der i betydelige deler av året, selv om de var folkeregistrert bosatt andre steder.[42] Kommisjonen kan ikke se at det gjør seg gjeldende en tilsvarende urimelighet i Margit Varsis sak.

Hun og familien har riktignok hatt – og har – en sterk tilhørighet til det kravsområdet hun har angitt, men det er

37 Finnmarkskommisjonen, *Rapport felt 4 Karasjok*, 2019, bind 2 punkt s. 275 (punkt 11.4.4.4), 342 (punkt 11.9.4.5), 355–356 (punkt 11.10.4.4) og s. 382–383 (punkt 11.12.4.4).

38 Utmarksdomstolen for Finnmark, dom 22. juni 2022 (UTMA-2021-87806) s. 9 (i word-utskrift fra lovdata).

39 Aage Solbakk, Tanadalen. *Slekter – historie*, 2001 s. 537–538, 550 og 559

40 Finnmarkskommisjonen, *Eiendomshistorikk frem til 1904 mellom Levajok og Sirma*, 2023 (jnr. 14/294-63) s. 6.

41 Se også Thor og Aage Falkanger, *Tingsrett*, 9. utg. (2022) s. 71.

42 Finnmarkskommisjonen, *Rapport felt 4. Karasjok*, 2019, bind 1 s. 342 (punkt 11.9.4.5) og 356 (punkt 11.10.4.4).

ikke holdepunkter for at de står i en vesentlig annerledes stilling enn andre som har flyttet fra områder som deres slekt har bodd i og brukt. Et poeng i denne sammenhengen er også at det i første rekke er de som bor nær ressursene som har behov for den rettslige beskyttelsen som vil følge av andel i en kollektiv eiendomsrett eller fortrinnsrett.

49.6.5 Konklusjon

Margit Varsis krav om eiendomsrett til hyttetomta på dagens gnr. 7, bnr. 1, fnr. 3 ved Báišjávri har ikke ført frem. Hennes far, Per Johnsen Varsi, hadde imidlertid med grunnlag i hevd opparbeidet en rett til gammeplassen som gir hans etterkommere rett til å ha en gamme stående på plassen og bruke den i forbindelse med utmarkshøsting. Gammeretten gir ikke rett til å sette opp en hytte på stedet. Det rettslige grunnlaget for Margit Varsis rett til den hytta som i dag står på plassen, er festekontrakten for gnr. 5, bnr. 1, fnr. 3, som Per Johnsen Varsi inngikk med Finnmark jordsalgskontor i 1978, og der hun overtok festeretten i 1985.

En eventuell rett til gammeplassen ved Davit Viđisjohka med tilhørende rett til å gjenreise en gamme på plassen, har falt bort som følge av manglende bruk og vedlikehold av den tidligere gammen, i omtrent 30 år før saken ble reiset for kommisjonen. Kommisjonen har i punkt 8.5 lagt til grunn at innbyggerne i Tana kommune har en kollektiv gammerett. Se punkt 8.5.4.7. For å ha andel i retten må Margit Varsi, og hennes etterkommere, være bosatt i Tana kommune. Andel i den kollektive retten som gjelder for befolkningen i Sirma-området. jf. kapittel 12 og punkt 12.5.11, er betinget av bosted i området.

50. MARIT KRISTINE JOHANSEN

50.1 Hva saken gjelder

Saken gjelder rett til laksehytteplass på østsiden av Tanaelva, om lag tre kilometer sør for Skiippagurra, ovenfor Lišmmajohka-stryket (Guivvašguoika). Se kartfigur 50.

Den plassen der laksehytta står, er overlappet av rettighetsmeldingene fra Tana kommune og Sohpar (begge behandlet i kapittel 8), Reinbeitedistrikt 7 Rákkonjárga (kapittel 10), Badje-Deanu Siida (kapittel 13), Sámiid meahcit (kapittel 15) og Erik Andreas og Inga Trostens etterkommere (kapittel 29).

Rettighetsmeldingen er fremmet av Marit Kristine Johansen, ved hennes ektemann, Bjarne Johansen 27. november 2022 (jnr. 22/2154-1). Kommisjonen bekreftet 14. desember 2022 å ha mottatt meldingen (jnr. 22/2154-2), og innkalte 10. februar 2024 henne til høringsmøtet 15. og 16. mars 2023 (jnr. 14/294-51). Hun ga 14. mars 2023 Bjarne Johansen, fullmakt til å representere henne på høringsmøtet (jnr. 22/2154-5). Han avga forklaring 15. mars 2023 (jnr. 14/294-52 s. 83–90). På møtet ga også interesserepresentantene Viktor Trosten (fastboende utmarksbrukere) og Jorunn Sottinen (jordbruk) enkelte opplysninger.

Marit Kristine Johansens far, Nils Porsanger (Ivvár-Niillas), har i intervju 29. oktober 2013 gitt enkelte opplysninger om laksehytta og fiske i Tanaelva (jnr. 15/895-25).

Kommisjonen har innhentet grunnboksinformasjon om de nærliggende private eiendommene, gnr. 38, bnr. 2 (Mandsletten) og gnr. 38, bnr. 21 (Nordre Mandsletten) (jnr. 22/2154-10), og ba 14. desember 2023 (jnr. 22/2154-12) FeFo om å oversende arkivmateriale om laksehytta. FeFo besvarte henvendelsen 18. desember 2023 (jnr. 22/2154-13).

50.2 Nærmere om sakens bakgrunn

Den laksehytta saken gjelder ble ført opp av Marit Kristine Johansens far, Nils Porsanger (Ivvár-Niillas) (1922–2015). Han er sønn av Iver Persen Porsanger (Iŋgga Per Ivvár) (1890–1989) og Elen Marit Nilsdatter (1899–2001), som bodde i Horma. Nils Porsanger var i likhet med sine foreldre reindriftsutøver. Han giftet seg i 1953 med Anna Elen Mudenia (Muden-Heandarat Ánne Elle) (1918–1999). De bodde i Gardak. Deres datter Marit Kristine (f. 1954) er gift med Bjarne Johansen (f. 1949). De har to barn, blant annet sønnen Torfinn (f. 1974).[1]

50.3 Bemerkninger fra Marit Kristne Johansen ved Bjarne Johansen

I *rettighetsmeldingen 27. november 2022* anfører Bjarne Johansen på vegne av Marit Kristine Johansen at hun har rett til å ha laksehytte på østsiden av Tanaelva, ovenfor Lišmmajohka-stryket. (Guivvašguoika). Ifølge meldingen er hytta brukt i forbindelse med fiske og kulturutøvelse i Tanaelva. Det er videre opplyst at den nye eieren (ikke oppgitt navn) av den nærliggende eiendommen som grenser til elva, mener at laksehytta står på privat grunn, til tross for at eiendommens tidligere eier hadde utpekt plasseringen av hytta til Marits far, Nils Porsanger. Som grunnlag for rettigheten viser hun til hevd, alders tids bruk og sedvanerett.

På *høringsmøtet 15. mars 2023* sa Bjarne Johansen at familien har hatt laksefiskerett i Tanaelva siden tidlig på 1900-tallet.[2] Han fortalte at Nils Porsanger levde av utmarka og laksefiske, og hadde opparbeidet tradisjonskunnskap og rettigheter. Familien har sendt inn rettighetsmeldingen fordi de ønsker å videreføre tradisjonen og rettighetene til etterkommerne.[3]

Ifølge Bjarne Johansen hadde Nils Porsanger tidligere laksehytter på vestsiden av Tanaelva, og at det «*var vel i 1976*» at den første hytta var blitt satt på østsiden av elva, etter at den daværende eieren av den nærliggende private eiendommen, Anders Ole Andersen Saua (Ándde-Ovllá) (1902–1982) hadde sagt til Nils Porsanger «*du skal bare komme hit med*»

1 Aage Solbakk, *Tanadalen – slekter – historie*, 2001 s. 598 og 831–832. Opplysninger om bosted og dødsår er også hentet fra folkeregisteret.

2 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte,* 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 87.

3 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 85.

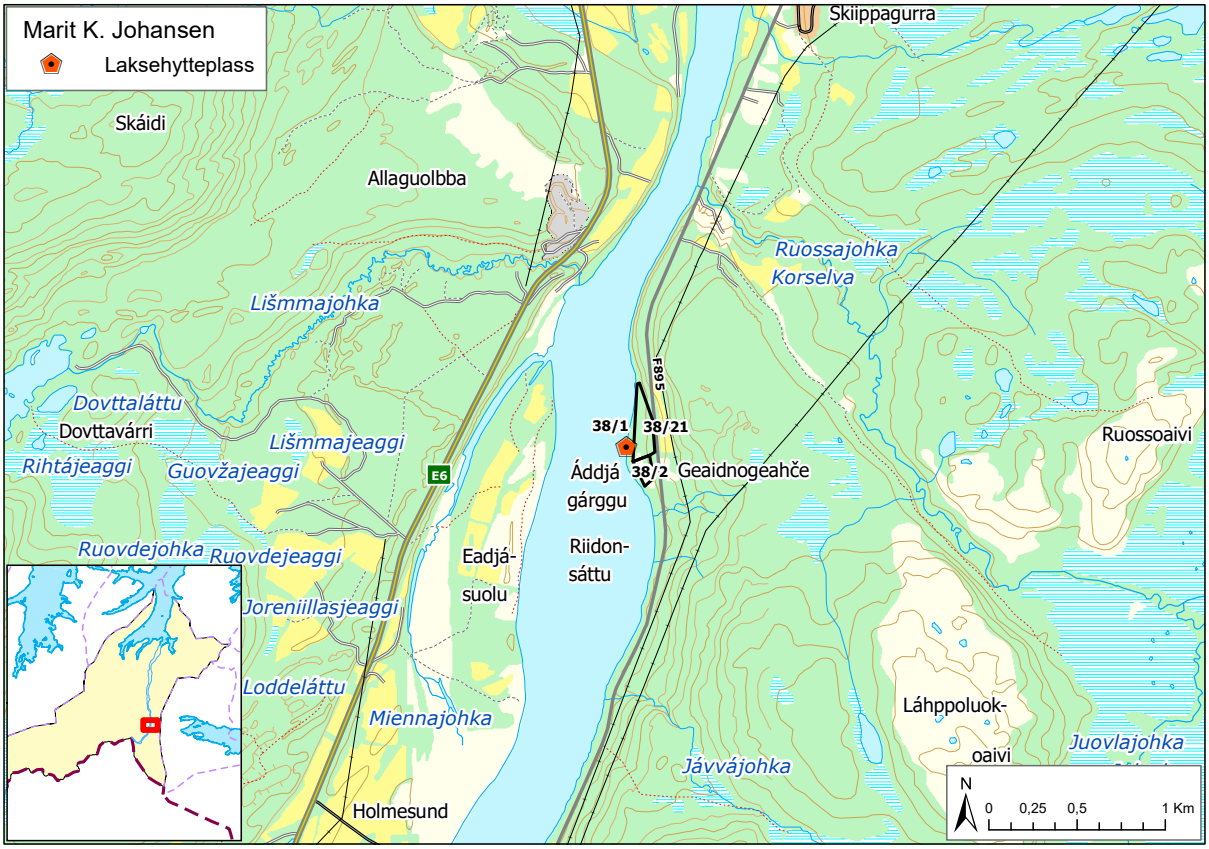

Figur 50

laksehytta. Anders Ole Andersen Saua hadde også vist Nils Porsanger hvor laksefiskere kunne sette opp hytter, og dette var «*ikke innenfor hans private eiendom*». Ifølge Bjarne Johansen hadde laksefiskere rett til å sette opp hytter og telt ved elvebredden.[4]

Den nye eieren av den nærliggende eiendommen påstår imidlertid at laksehytta står på privat grunn. En gang Bjarne Johansens sønn, Torfinn Johansen (f. 1974), hadde vært ved laksehytta for å rydde og ordne, hadde den nye eieren jagd han vekk, og sagt at det var bare så lenge Nils Porsanger (1922–2015) levde «*at dere kunne bruke den hytta*».[5]

Bjarne Johansen opplyste at det var påmontert hjul på den laksehytta Nils Porsanger satte opp i 1976, og at den har et areal på 10–12 m². Han sa at laksehytter langs Tanaelva har samme funksjon og utforming som laksehytter ved sjøen, og ga følgende beskrivelse:[6]

> «En laksehytte er et byggverk man under laksefiske på Tanaelva kan dra inn i for å varme seg, sove, hvile og lage mat. Her på [kartet] ser vi at det er to bygg. Det andre [bygget] er en skjå, der man hang fiskegarn. Det hender at det snør når man er ute på elva, og hvis man da har fått revet opp garnet, så er det veldig høvelig å ha tak over hodet når man setter seg ned for å bøte garnet.»

Bjarne Johansen fortalte ellers at han hadde kontaktet kommunen for å få avklart om laksehytta står på privat grunn eller FeFo-grunn, men der var han blitt henvist videre til Finnmarkskommisjonen. Han viste imidlertid til at utmålingene av private eiendommer i Tana ikke går helt ned til elvebredden,

4 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 84–85 s. 87.

5 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 85.

6 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 85 og 86–87.

og sa ellers at han hadde gjennomgått Nils Porsangers dokumenter uten å finne noen skriftlige papirer på laksehytta.[7]

50.4 Bemerkninger fra andre

50.4.1 Nils Porsanger

Marit Kristine Johansens far, Nils Porsanger (Ivvár-Niillas) (1922–2015) fortalte i intervju 29. oktober 2013 at han hadde to laksehytter, en ved Sieiddáguoika og en ved Geaidnogeahči.[8]

Han var 13 år gammel da han begynte å fiske med drivgarn i Tanaelva sammen med sin onkel (ikke navngitt) fra Geaidnogeahči til Jávvájohka. På intervjutidspunktet i 2013 fisket han fortsatt med drivgarn i dette området, men da sammen med datteren, Marit Kristine Johansen. Tidligere hadde han også drevet stengselsfiske ved Sieiddáguoika og senere ved Geaidnogeahči, men han hadde sluttet med stengselsfisket på grunn av alderen.[9] Ifølge Nils Porsanger var inntektene fra laksefisket en del av levebrødet. Han brukte inntektene til ny motor, redskaper og ferieturer, og hadde videreført kunnskapene om fisket til Marit Kristine Johansen og Bjarne Johansen, som pleide å fiske mens «*vi [Nils Porsanger og kona]*» var på ferie.[10]

50.4.2 Viktor Trosten

Viktor Trosten (f. 1954) er interesserepresentant for fastboende utmarksbrukere, og har fremmet et krav som er behandlet i kapittel 29. Han sa på høringsmøtet 15. mars 2023 at den laksehytta saken gjelder, har stått på samme plass og at det nok er riktig at den ble satt opp i 1976 slik Bjarne Johansen sa. Hytta har vært brukt så lenge Viktor Trosten kunne huske. Han sa det er tradisjon i Tana å sette opp laksehytter uten å spørre om lov. Folk «*bare satt opp*» hyttene.[11]

50.4.3 Jorunn Sottinen

Jorunn Sottinen (f. 1960) er interesserepresentant for jordbruket. Hun opplyste på høringsmøtet 15. mars 2023, at hennes familie fisket i samme fiskesone som Nils Porsanger i mange år, og at Nils Porsanger brukte laksehytta «*i fred og ro*».[12]

7 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 86 og 88.

8 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Nils Porsanger*, 29. oktober 2013 (jnr. 15/895-25) s. 27.

9 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 29. oktober 2013 (jnr. 15/895-25) s. 27–28.

10 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 29. oktober 2013 (jnr. 15/895-25) s. 28–29.

11 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte,* 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 90.

12 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 90.

50.5 Skriftlige kilder

50.5.1 Generelle opplysninger om laksehytter

I en redegjørelse for samiske rettsoppfatninger i Tana viser *Elina Helander* til at befolkningen i Tana har drevet med ulike utmarksaktiviteter, og ofte med utgangspunkt i «*en stuga eller en kåta.*» En «*kåta [enkelt byggverk]*» er et sted der man bor og gjør sine daglige utmarksaktiviteter.[13] Helander oppgir hun fiske med stengsel og drivgarn som vanlige fiskemetoder. Hun viser i et av sine eksempler til at en del familier hadde flere sesongbosteder, blant annet en familie som var fast bosatt i Roavvegieddi. Denne familien hadde en vårbolig (vårstället) for drivgarnsfiske, i tillegg til en sommerbolig (sommarställe).[14]

I Tana kommunens og Karasjok kommunens felles «*Flerbruksplan for Tanavassdraget 2007–2016*» fremholder kommunene at formålet med laksehytter er at de skal være en base for utøvelse av laksefiske. Byggverkene bør ikke være større enn 8–12 m^2. I motsetning til det som er tilfellet for gammer, er det ikke aktuelt å ha laksehytter åpne for allmennheten. Kommunen har beskrevet bruken av laksehytter på følgende måte:[15]

> «Langs hovedelven i nedre del av Tanavassdraget er det lang tradisjon for laksehytter knyttet til drivgarns- og stengselsfiske. Hyttene har fungert som lagringsplass, varmestue og soveplass for de som ikke har hatt fiskesone nær hjemmet. Samtidig har hyttene hatt en viktig rolle som sosiale møtesteder under drivgarnsfisket. I dag er mange av hyttene formalisert gjennom egne festekontrakter, men et stort antall er fortsatt uregistrert.»

50.5.2 Andre skriftlige kilder

Marit Kristine Johansen (f. 1954) og Bjarne Henrik Johansen (f. 1949) søkte 10. november 2023 FeFo om «*Punktfeste for bestående bygg*». Ifølge utsnitt fra Geodata er bygget lokalisert på gnr. 38, bnr. 1 i Tana kommune, like ved grensen til den private eiendommen gnr. 38, bnr. 21. I søknaden opplyser de at de bruker hytta i forbindelse med laksefiske med drivgarn og stengsel, og at den ble satt opp på 1970-tallet. De opplyser også at det siden 1960-tallet har stått en brakke på hjul på stedet, men at den «*vil bli fjernet*».[16] I sitt svar 23. november 2023 viser FeFo til at de «*oppfatter søknaden slik at det søkes*

13 Elina Helander, *Samiske rättsuppfatningar i Tana,* NOU 2001:34, Punkt. 1.3. (s. 432–433).

14 Elina Helander, *Samiske rättsuppfatningar i Tana,* NOU 2001:34, Pkt. 1.3.6.5 (s. 445–446).

15 Tana kommune og Karasjok kommune, *Flerbruksplan for Tanavassdraget 2007–2016,* 28. juni 2007 (jnr. 22/2154-9) s. 30

16 Marit Kristine Johansen og Bjarne Henrik Johansen, *søknad,* 10. november 2023 (jnr. 22/2154-11, vedlegg).

om tomt til næringshytte for laksefiske», og orienterer om at slike søknader krever dokumentasjon på inntekt fra laksefiske.[17]

Av den grunnboksinformasjonen kommisjonen har innhentet, fremgår det at Anders Ole Andersen Saua (Ándde Ovllá) (1902–1982) i 1939 ble registrert som eier av gnr. 38, bnr. 2 (Mandsletten) og gnr. 38, bnr. 21 (Nordre Mandsletten). Det fremgår videre at Erik Olaf Pettersen (f. 1933) siden 1983 har vært registrert som eier av begge eiendommene.[18]

50.6 Kommisjonens vurderinger

50.6.1 Innledning

Saken gjelder rett til en laksehytte på østsiden av Tanaelva, ovenfor Lišmmajohka-stryket (Guivvašguoika). Kommisjonen anser rettighetsmeldingen som et krav om eksklusiv bruksrett til den plassen der laksehytta har stått siden midten av 1970-tallet.

Ut fra foreliggende kart over eiendomsgrenser i det området der laksehytta står, legger kommisjonen til grunn at laksehytta ligger på gnr. 38, bnr. 1 som FeFo overtok grunnbokshjemmelen til ved finnmarkslovens ikrafttreden 1. juli 2006. Saken er derfor omfattet av kommisjonens mandat.

I rettighetsmeldingen viser Marit Kristine Johansen både til hevd, alders tids bruk og lokal sedvanerett som mulige rettsgrunnlag, jf. punkt 50.3. Fordi sakens opplysninger tyder på at bruken av den grunnen der laksehytta står startet på 1970-tallet, anser kommisjonen det mest nærliggende å ta utgangspunkt i reglene hevdslova av 9. desember 1966.

I det følgende vil kommisjonen i de tilfeller der bruken til Marit Kristine Johansen og hennes far, Nils Porsanger, omtales samlet, bruke betegnelsen Porsanger/Johansen-familien.

50.6.2 Laksehytteplass ovenfor Lišmmajohka (Guivvašguoika)

50.6.2.1 Tidsvilkåret

Kravet til hevdstid ved hevd av eiendomsrett til fast eiendom er at hevdstingen er blitt brukt i minst «*20 år i samanheng*», jf. hevdslova § 2 første ledd. Det samme gjelder ved hevd av bruksrett der bruken vises ved en «*fast tilstelling*». Dersom bruken ikke vises på denne måten, er hevdstiden 50 år, jf. hevdslova § 8 første ledd, sammenholdt med § 7 andre ledd og § 2.

Nils Porsanger (1922–2015) sa i intervju 29. oktober 2013 at han flyttet stengselsplass fra Sieiddáguoika til Geaidnogeahči og at han hadde laksehytte begge steder, men uten å tidfeste bruken nærmere, jf. punkt 50.4.1. På høringsmøtet 15. mars 2023 sa Bjarne Johansen at Nils Porsanger flyttet laksehytta til sin nåværende plass i 1976, jf. punkt 50.3. Viktor Trosten sa at det nok var riktig at laksehytta ble satt opp i 1976, jf. punkt 50.4.2. I søknaden om punktfeste 10. november 2023 opplyser Bjarne Johansen og Marit Kristine Johansen at laksehytta ble satt opp på 1970-tallet, og at familien siden 1960-tallet også har hatt en brakke på hjul på stedet, men at brakka «*vil bli fjernet*», jf. punkt 50.5.2.

Kommisjonen anser det etter dette sannsynliggjort at Porsanger/Johansen-familien har brukt den grunnen der laksehytta står siden 1976. Dette gir en brukstid på nærmere 50 år. Tidsvilkåret er dermed oppfylt for hevd av eiendomsrett og for hevd av bruksrett der bruken vises ved en «*fast tilstelling*». I dette tilfellet er det ingen tvil om at laksehytta må anses som en «fast tilstelling», ettersom et byggverk er et manifest uttrykk for at det foregår hevdsbruk knyttet til det stedet der byggerverket står, og også det helt umiddelbare nærområdet/tomta.

50.6.2.3 Bruksvilkåret

Hevdslova § 2 første ledd formulerer bruksvilkåret som et krav om at hevderen må ha hatt hevdstingen «*som sin eigen*». Det vil si hevderen må ha brukt tingen på en måte som eieren av en tilsvarende ting i et tilsvarende område ville gjort. Hevd av bruksrett forutsetter at hevderen har brukt hevdstingen på samme måte som en «*bruksrettshavar*», jf. hevdslova § 7 første ledd. Se ellers beskrivelsen av bruksvilkåret i punkt 6.3.2.2.

Det stilles i sin alminnelighet strengere krav til bruken ved hevd av eiendomsrett enn ved hevd av bruksrett, både når det gjelder brukens innhold, omfang og eksklusivitet. I et tilfelle som det foreliggende vil imidlertid den praktiske forskjellen mellom en eiendomsrett til den plassen der laksehytta står, og en bruksrett som gir rett til å ha en laksehytte stående på stedet være liten. Også i det sistnevnte tilfellet dreier det seg om en form for eksklusiv rådighetsutøvelse over den aktuelle plassen, som i realiteten vil utelukke andres bruk.

I løpet av de snaut 50 årene Porsanger/Johansen-familien har hatt laksehytta stående der, foreligger det ingen opplysninger om at andre har brukt plassen. Videre tilsvarer bruksformålet og utformingen av laksehytta det som har vært vanlig for laksehytter i Tana. På høringsmøtet sa Bjarne Johansen at hytta har et areal på 10–12 m^2, at den har et tilbygg i form av en skjå til oppbevaring av fiskegarn, og har vært brukt under laksefisket, jf. punkt 50.3. Viktor Trosten (f. 1954) sa at laksehytta hadde vært i bruk så lenge han kan huske, jf. punkt 50.4.2, mens Jorunn Sottinen (f. 1960) sa at Nils Porsanger brukte hytta i «*fred og ro*», jf. punkt 50.4.3. Dette tyder på at Porsanger/Johansen-familien har utøvd eksklusiv bruk av den grunnen der hytta står i nærmere 50 år, i form av permanent plassering av og bruk av laksehytta.

17 Finnmarkseiendommen, *svar på søknad,* 23. november 2023 (jnr. 22/2154-11, vedlegg).

18 Digitalarkivet, *Grunnbokblad,* 1935–1993 (jnr. 22/2154-10).

Familiens opplysninger vitner også om intensiv bruk av hytta. Nils Porsanger sa i intervjuet i 2013 at fisket hadde gitt inntekter som blant annet ble brukt til ny motor og redskaper, og at Marit Kristine Johansen og Bjarne Johansen fisket når Nils og kona var på ferie, jf. punkt 50.4.1. Dette tilsier at familien drev et omfattende laksefiske med utgangspunkt i laksehytta, og at fisket lenge var en del av familiens livsopphold (birgejupmi). Sett i lys av bruksintensiteten og laksehyttas størrelse, er det sannsynlig at bruken av hytta og den plassen der hytta står, har vært eksklusiv gjennom hele bruksperioden.

Slik kommisjonen vurderer det, er bruksvilkåret derfor oppfylt både når det gjelder en eksklusiv bruksrett som gir rett til å ha laksehytte på plassen, og en eiendomsrett til plassen.

50.6.2.4 Godtrovilkåret

Hevdslova § 4 første ledd formulerer godvilkåret på følgende måte: «*Den som veit at han ikkje eig tingen hevdar ikkje. Det samme gjeld den som ikkje veit det avdi han ikkje har vore så aktsom som han burde etter tilhøva*». Vilkåret innebærer at hevderen ikke må ha hatt kunnskap om de underliggende rettighetsforholdene, og heller ikke må kunne bebreides for ikke å ha skaffet seg slik kunnskap. Se ellers beskrivelsen av vilkåret i punkt 6.3.2.3.

For å opparbeide eiendomsrett til den plassen der laksehytta står, må Porsanger/Johansen-familiens bruk av plassen i full hevdstid ha skjedd ut fra en rettsoppfatning om at familien var eiere av plassen. Har familiens rettsoppfatning vært at de har en bruksrett som gir dem rett til å sette opp og ha en laksehytte på plassen, vil de kunne opparbeide bruksrett, men ikke eiendomsrett, selv om de har brukt plassen som en eier. Dette har sammenheng med at den gode troen i en slik situasjon ikke vil dekke en eiendomsrett, men bare en bruksrett.[19]

Å sette opp et byggverk og bruke det vil ofte i seg selv være et uttrykk for at den som har satt opp byggverket har en eierpretensjon til den grunnen der byggverket står og det umiddelbare nærområdet.[20] I Tana kommune er det også lange tradisjoner for å sette opp laksehytter, både langs fjorden og langs Tanaelva, jf. punkt 50.5.1. Viktor Trosten (f. 1953) sa på høringsmøtet at det er tradisjon i Tana for å sette opp laksehytter uten å spørre myndighetene om lov. Folk har «*bare satt opp*» hyttene, jf. punkt 50.4.2.

Det må derfor legges til grunn at Nils Porsanger opptrådte i samsvar med denne tradisjonen da han i 1976 satte opp laksehytta på østsiden av Tanaelva, etter at eieren av de nærliggende eiendommene gnr. 38, bnr. 2 og gnr. 38, bnr. 21, Anders Ole Andersen Saua (1902–1982) hadde vist hvor hytta kunne settes opp, jf. punkt 50.3. Opplysningen om at Saua pekte ut plassen kan isolert sett trekke i retning av at han utøvde eierrådighet over den plassen der hytta skulle stå. Sett i lys av at verken gnr. 38, bnr. 21 eller gnr. 38, bnr. 2 går ned til Tanaelva, og laksehytta står på gnr. 38, bnr. 1 der FeFo har grunnbokshjemmelen, anser kommisjonen det imidlertid mer sannsynlig at Saua pekte ut et sted utenfor sin egen eiendom, der Nils Porsanger i samsvar med den lokale tradisjonen hadde rett til å sette opp laksehytta.

Kommisjonen legger derfor til grunn at Nils Porsanger, da han satte opp laksehytta var i god tro om at han hadde rett til dette, og at han ikke kan bebreides for denne oppfatningen. Det er heller ikke noe som tyder på at han ble brakt ut av aktsom god tro før hevdservervet var fullført i 1996. Det forholdet at Marit Kristine Johansen og Bjarne Johansen i november 2023 søkte FeFo om «*Punktfeste for bestående bygg*», jf. punkt 50.5.2, er uten betydning. Dette skjedde 27 år etter at hevdservervet var fullført, og det gjelder ingen regel om at hevderens rettserverv går tapt i tilfeller der vedkommende bringes ut av god tro etter fullført hevd.[21]

Søknaden kan dessuten ikke anses som et uttrykk for manglende god tro. Den var snarere et utslag av et ønske om å få formalisert og stadfestet retten til laksehytta, hvilket ikke er unaturlig når den nye eieren av gnr. 38, bnr. 21 har påstått at hytta står på denne eiendommen.

Et annet spørsmål er om den gode troen korresponderer med en eiendomsrett til den plassen der hytta ble satt opp, eller en bruksrett som gir rett til å sette opp og ha en laksehytte der. Det foreligger ingen holdepunkter for at den rådende rettsoppfatningen i Tana var at den som satte opp en laksehytte ble eier av plassen, eller for at Nils Porsanger hadde en annen oppfatning enn den rådende. Kommisjonen legger derfor til grunn at Porsangers aktsomme gode tro omfattet rett til å ha og bruke en laksehytte på den aktuelle plassen, men ikke eiendomsrett til plassen. Retten tilkommer i dag Nils Porsangers datter, Marit Kristine Johansen.

50.6.2.5 Konklusjon

Marit Kristine Johansen har med grunnlag i hevd rett til å ha en laksehytte stående på gnr. 38, bnr. 1 på østsiden av Tanaelva, ovenfor Lišmmajohka-stryket (Guivvašguoika). Se figur 50. Hun har ikke eiendomsrett til plassen.

19 Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 207–209.

20 Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 142.

21 Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 216.

51. JOHAN FREDRIK INGVALD GUTTORM

51.1 Hva saken gjelder

Spørsmålet i saken er om Johan Fredrik Ingvald Guttorm, med grunnlag i langvarig bruk har opparbeidet bruksrett til et utmarksområde på snaut 14 km² ved Skoarrojohleahki, Skoarrojávri og Njallavárri, nord og nordøst for Hillágurra i Tana kommune. Se kartfigur 51.

Johan Fredrik Ingvald Guttorms rettighetsmelding overlappes av rettighetsmeldingene fra Tana kommune og Sohpar (begge behandlet i kapittel 8), Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš (kapittel 9), Reinbeitedistrikt 10 Rákkonjárga (kapittel 10), Badje-Deanu Siida (kapittel 13), Sámiid meahcit (kapittel 15), Polmak bygdelag (kapittel 16), Lálloš siida (kapittel 17), Samer på finsk side av riksgrensen (kapittel 26), Erik Andreas og Inga Trostens etterkommere (kapittel 29) og Eli og Ragnhild Rajala Lautz (kapittel 32).

Johan Fredrik Ingvald Guttorms rettighetsmelding er datert 5. oktober 2022 (jnr. 22/1905-1). Kommisjonen bekreftet 30. november 2022 at meldingen var mottatt (jnr. 22/1905-2), og opplyste at den delen av meldingen som gjelder laksefiske i Tanaelva ved Riidonbákti, ikke er omfattet av kommisjonens mandat, og derfor ikke vil bli behandlet.

Kommisjonen innkalte 10. februar 2023 Johan Fredrik Ingvald Guttorm til høringsmøtet 15.–16. mars 2023 (jnr. 22/1905-3). Guttorm hadde ikke anledning til å møte og ble derfor intervjuet av kommisjonen 25. april 2023 (jnr. 22/1905-6). Han ble også intervjuet av NIKU i 2015 som ledd i den sakkyndige utredningen for Tana-feltet (jnr. 22/1905-5). Marit Kristine Eriksen har gitt enkelte opplysninger i intervju 11. januar 2024 (jnr. 22/1905-8).

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš har 18. juni 2023 oversendt generelle merknader til alle rettighetsmeldinger innenfor distriktets vinterbeiteområde, deriblant meldingen fra Johan Fredrik Ingvald Guttorm (jnr. 14/1434-38).

51.2 Nærmere om sakens bakgrunn

Besteforeldrene til Johan Fredrik Ingvald Guttorm (f. 1934) på farssiden, Peder (Per) Larsen Guttorm (Káren-Piera) (1836–1923) og Elen Larsdatter Joks (1846–1905), flyttet fra Karasjok til Hillágurra i Tana i 1887. Deres sønn, Josef Persen Guttorm (1888–1974) var gift med Elen Kristine Johansdatter Holmberg (1890–1945). De var også bosatt i Hillágurra, der Johan Fredrik Ingvald Guttorm vokste opp sammen med flere søsken, og hvor han fortsatt bor.[1]

51.3 Bemerkninger fra Johan Fredrik Ingvald Guttorm

I *rettighetsmeldingen 5. oktober 2022* opplyser Johan Fredrik Ingvald Guttorm at hans far, Josef Persen Guttorm (Káren Per Jovsset) (1888–1974) og senere han selv, brukte en vedteig i «*Skoarojohkka dalen*». Videre har hans farfar, Peder (Per) Larsen Guttorm (Káren-Piera) (1836–1923), far og etterkommerne, blant annet han selv, plukket multer og drevet fangst av og jakt på ryper i «*Njallevarre helt ned mot Skoarojavre og Cærretjavre*». Farfaren, faren og etterkommerne har også fisket med garn etter røye og ørret i Skoarrojávri. I meldingen beskriver Johan Fredrik Ingvald Guttorm også bruk som faller utenfor kommisjonens mandat – det gjelder laksefiske i Tanaelva fra «*Riidonbakti (Polmak vest) til Skoarojohkka munningen*» og bruken av to private eiendommer som han selv eier.[2]

Han anfører at den utøvde bruken har grunnlag for opparbeidelse av «*bruksrett og kollektiv rett*», med grunnlag i alders tids bruk og lokal sedvanerett.[3]

I *intervju 25. april 2023* opplyste Johan Fredrik Ingvald Guttorm at han hadde fremmet meldingen på vegne av sin familie.[4] Om området ved Skoarrojávri og Njallavárri fortalte han at «*vi har fisket der, og vi har også brukt de myrene som ligger innenfor den sonen [kravsområdet]*». Han sa at det på

1 Aage Solbakk, *Tanadalen – slekter – historie*, 2001 s. 651 og 658–660.
2 Johan Fredrik Ingvald Guttorm, *Rettighetsmeldin*g, 5. oktober 2022 (jnr, 22/1905-1) s. 2.
3 Johan Fredrik Ingvald Guttorm, *Rettighetsmeldin*g, 5. oktober 2022 (jnr, 22/1905-1) s. 3.
4 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Johan Fredrik Ingvald Guttorm*, 15. april 2023 (jnr. 22/1905-6) s. 4.

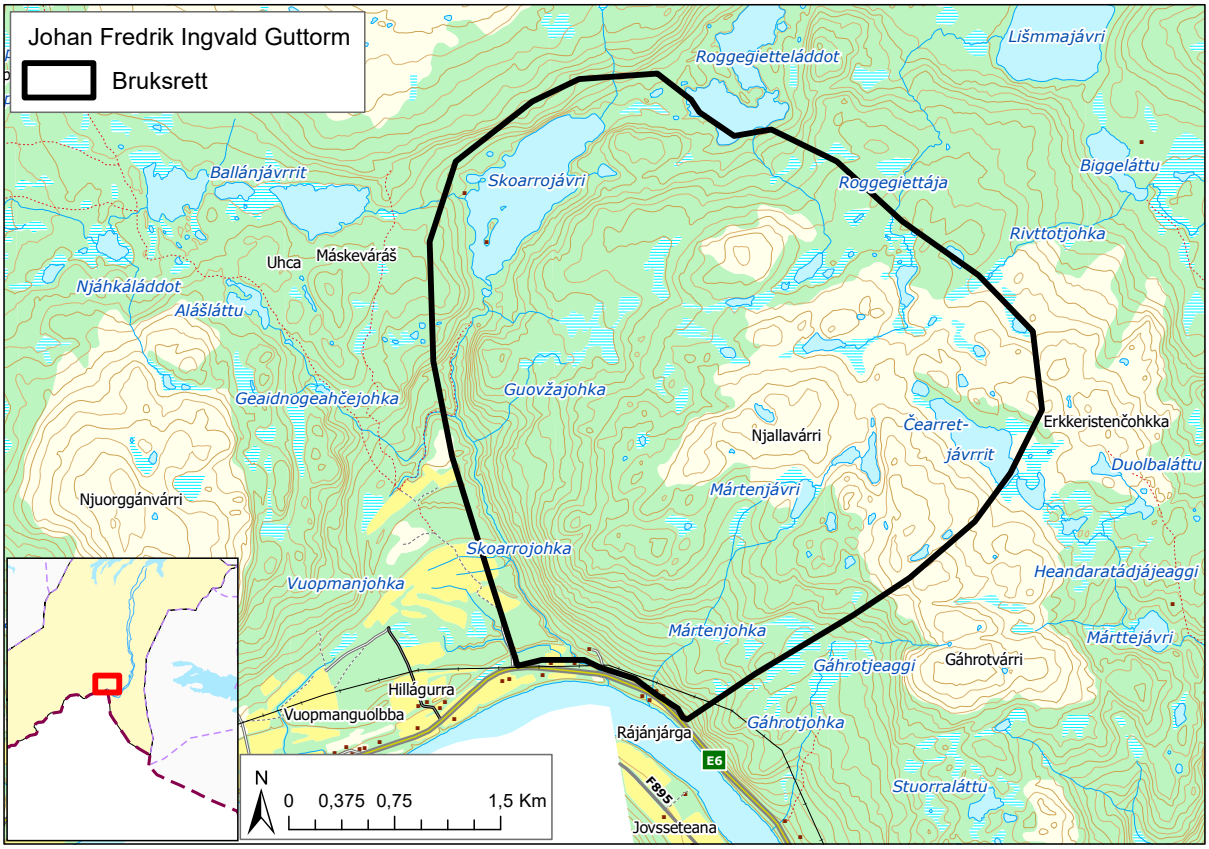

Figur 51

Njallavárri bare er «*multemyrer på denne siden*» og at det «*stort sett*» ikke er multemyrer «*på Horma-siden av fjellet*». Derfor pleier folk fra Horma å komme «*hit*» for å plukke multer. Det synes han er greit – «*her er det nok multer*».[5] Han plukker også i dag multer i dette området, vanligvis til egen husholdning, men la til at «*i fjor plukket jeg også multer og solgte de kiloene jeg plukket*» og «*jeg har multer nok til meg selv året rundt*».[6] Om betydningen av multeplukkingen sa han også:[7]

> «Ja, vi har jo selvsagt brukt naturen ... og multebæra har vært det viktigste ... for på sommeren når man var her oppe, så var jo multebæra en del av livsgrunnlaget. Og hvis det var et godt multeår, så plukket man jo multer sånn at man skulle klare seg i hvert fall en stund. Det var et tilskudd [til husholdningen], og det var laksefisket også, på en måte.»

Johan Fredrik Ingvald Guttorm sa at også foreldrene hadde plukket multer, og at multemyrene «*stort sett*» ligger innenfor det kravsområdet han har angitt: «*vi har jo plukket multer både på Máskevárri og Njallavárri, og ... det var ingen grenser på den tiden. [...] Vi dro dit det var multer, der vi kunne finne multer.*» Han sa at det «*kanskje [var] litt sånn*» at hver familie hadde sine egne multeområder, og fortalte om myrer som hadde fått navn etter folk som plukket der.[8]

Johan Fredrik Ingvald Guttorm fortalte at også andre familier plukket i de samme områdene som hans familie: «*Káren Per Piera [Per Persen Guttorm (1886–1969)] brukte også å plukke multer i Njallavárri, og Aslaksen-slekta brukte å plukke i ... i det området der traktorveien går i dag – dit brukte de å dra, og der er det også mange multemyrer*». Han mente at det var helt i orden at folk plukket i de samme områdene som hans familie; «*Det var ingen eiendommer – det var felles*». Han ga uttrykk for at «*alle skal kunne plukke multer der de har lyst*»,

5 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15. april 2023 (jnr. 22/1905-6) s. 2.
6 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15. april 2023 (jnr. 22/1905-6) s. 8.
7 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15. april 2023 (jnr. 22/1905-6) s. 4.
8 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15. april 2023 (jnr. 22/1905-6) s. 5–6.

og sa at den «*umålte utmarka*» ikke bør tilhøre en enkelt familie – «*det skal tilhøre hele befolkningen*».[9]

Om rypefangsten sa Johan Fredrik Ingvald Guttorm at han satte opp «*noen snarer*», men han «*fangstet ikke så mye*». Hans bror, John Edvin Guttorm (1930–2016), hadde fangstet mer. På spørsmål om de søkte om tillatelse til å plukke multer og sette snarer, svarte han at det «*aldri [var] snakk om at man måtte ha tillatelse*». Han mener at folk fortsatt skal kunne plukke bær der de vil uten å søke om tillatelse, men at det bør være mindre bruk av motorkjøretøy på barmark.[10]

Om fisket i Skoarrojávri fortalte Johan Fredrik Ingvald Guttorm at han ofte fisket med garn. De siste årene hadde han «*satt ut garn et par ganger om sommeren*».[11] Også faren fisket med garn i Skoarrojávri. De søkte ikke om tillatelse til å fiske, ut over å kjøpe fiskekort, og fisket stort sett til eget hushold. Han antar at det ikke bare er hans familie som drevet garnfiske i Skoarrojávri. Han synes det er «*greit at alle som kjøper fiskekort får lov til å fiske*».[12]

De hadde «*i gamle dager*» skåret sennagress, og Johan Fredrik hadde hentet ut mye emner til duodji uten å søke om tillatelse. Familien hentet ved i Skoarrojohleahki. Her søkte de om å få utvist vedteig, både hans far og han; «*det var fast*». De betalte ikke for utvisningen, og hogde stort sett til eget bruk. Han tror at også noen naboer hadde hentet ved i samme område, men det var helt greit: «*Det var aldri noen konflikter i forbindelse med vedhogsten*».[13]

Johan Fredrik Ingvald Guttorm fortalte at hans far hadde utmarksslått på ei myr i Njallavárri, men han har selv ikke slått gress på myrene. Familien har ikke hatt gamme.[14]

Han har selv ferdes til utmarksområdene ved å gå på ski eller til fots, og verken brukt snøskuter eller barmarkskjøretøy. Det var farens bror, Anders Persen Guttorm (1879–1969) som først begynte å ferdes til Njallavárri, men både han og Johan Fredrik Ingvald Guttorms foreldre brukte hest, og ikke så mye traktor: «*Det var ikke traktorer på den tiden*».[15]

Om bruken av utmarksområdene sa Johan Fredrik Ingvald Guttorm at når det gjelder «*statens grunn, så skal jo norske statsborgere få bruke de områdene*». På spørsmål om han mener FeFo bør forvalte områdene eller om forvaltningen bør ligge til lokalbefolkningen, svarte han: «*Jeg tror det er best at FeFo har den [forvaltningen], at myndighetene forvalter det.*»[16]

I intervju med de sakkyndige i 2015 har Johan Fredrik Ingvald Guttorm opplyst at familiens fiske i Skoarrojávri startet i 1920, og at familiens øvrige utmarksbruk i området (hogst, bærplukking, ferdsel), har pågått siden 1920-tallet.[17] De opplysningene han ellers ga om familiens utmarkshøsting i Njallavárri, Skoarrojohleahki og Skoarrojávri er i all hovedsak sammenfallende med de opplysningene han ga i intervjuet med kommisjonen.

51.4 Bemerkninger fra andre

51.4.1 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš har fremmet et krav som er behandlet i kapittel 9. I brev 18. juni 2023 viser distriktet til at alle krav om «*kollektiv eiendomsrett, ferdselsrett og vetorett m.m.*» innenfor distriktets vinterbeiteområder, kan innsnevre distriktets beitearealer om de skulle føre frem. Ifølge distriktet kan dette også gjelde kravet fra Johan Fredrik Ingvald Guttorm.[18]

51.4.2 Marit Kristine Eriksen

Marit Kristine Eriksen (f. 1939) sa i intervju 11. januar 2024 at hennes familie har brukt Skoarrojávri-området. Der hadde hun sett at Johan Fredrik Ingvald Guttorm har hatt telt – «*så de pleier å være der*».[19]

51.5 Kommisjonens vurderinger

51.5.1 Innledning

Spørsmålet i saken er om Johan Fredrik Ingvald Guttorm og hans familie har opparbeidet bruksrett til Njallavárri, Skoarrojohleahki og Skoarrojávri. Han har anført at grunnlaget for retten er alders tids bruk og lokal sedvanerett. Han har også fremmet et krav om laksefiske i Tanaelva fra Riidonbákti til «*Skoarojohkka munningen*», jf. punkt 51.3. Spørsmål om rettigheter til fisket i de lakseførende delene av Tanaelva faller imidlertid etter § 6 i forskrift 16. mars 2007 nr. 277 om Finnmarkskommisjonen og Utmarksdomstolen for Finnmark

9 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15. april 2023 (jnr. 22/1905-6) s. 9.
10 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15. april 2023 (jnr. 22/1905-6) s. 10 (rypefangst) og 11 (tillatelser).
11 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15. april 2023 (jnr. 22/1905-6) s. 11.
12 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15. april 2023 (jnr. 22/1905-6) s. 12–13.
13 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15. april 2023 (jnr. 22/1905-6) s. 13–14 (sennagress og duodji) 14-15 (ved).
14 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15. april 2023 (jnr. 22/1905-6) s. 16–17.
15 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15. april 2023 (jnr. 22/1905-6) s. 19.
16 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15. april 2023 (jnr. 22/1905-6) s. 20.
17 NIKU, *Intervju med Johan Fredrik Ingvald Guttorm*, 20. mai 2015 (jr. 22/1905-5) s. 2–5 (i norskspråklig versjon).
18 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš, *Innmeldte meldinger om mulige rettigheter Felt 7*, 18. juni 2023 (jnr. 22/1905-7).
19 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Marit Kristine Eriksen*, 11. januar 2024 (jnr. 22/1905-8) s. 38.

utenfor kommisjonens mandat, og vil derfor ikke bli behandlet. Se foran i punkt 1.2.4.

51.5.2 Bruksrett til området ved Njallavárri, Skoarrojohleahki og Skoarrojávri

Sakens opplysninger viser at Johan Fredrik Ingvald Guttorm og hans rettsforgjengere har drevet utmarkshøsting i kravsområdet i over 100 år. Han har opplyst til de sakkyndige at familiens fiske i Skoarrojávri startet i 1920, og at familien blant annet har drevet hogst og bærplukking i kravsområdet siden 1920-tallet, jf. punkt 51.3. Ettersom hans besteforeldre flyttet til Hillágurra i 1887, er det dessuten sannsynlig at familien har brukt området også før 1920. Kommisjonen legger til grunn at bruken har vart frem til i dag, om enn noe mindre intensivt de siste årene. Familien har blant annet hentet ut ved, fisket med garn etter røye og ørret, og plukket multer, både til eget bruk og for salg. Flere familiemedlemmer har deltatt i høstingen.

Slik kommisjonen forstår kravet, mener Guttorm at hans familie ikke har rettigheter framfor andre i kravsområdet. Rettighetsmeldingen og intervjuet med kommisjonen gir inntrykk av at han ønsker å belyse familiens tradisjonelle bruk av området framfor å kreve særrettigheter. Han mener alle bør ha lik rett til å høste av utmarksressursene. Han sier i intervjuet at flere familier har høstet i området: *«Káren Per Piera [Per Persen Guttorm (1886–1969] brukte også å plukke multer i Njallavárri, og Aslaksen-slekta brukte å plukke i … i det området der traktorveien går i dag – dit brukte de å dra, og der er det også mange multemyrer»*. Han antar også at det kan ha vært flere som har fisket med garn i Skoarrojávri, jf. punkt 51.3.

Også de sakkyndiges utredning viser at flere familier har brukt Njallavárri til utmarkshøsting. Utredningen opplyser at Njallavárri har vært brukt til husdyrbeite og multeplukking, og folk har hentet ved og stolpe-/byggematerialer i Skoarrojohleahki.[20]

Kommisjonen har derfor ikke holdepunkter for at familien til Johan Fredrik Ingvald Guttorm har brukt kravsområdet på en kvalitativt annen måte eller mer intensivt enn andre fra lokalbefolkningen som har drevet utmarkshøsting. Johan Fredrik Ingvald Guttorms familie har derfor ikke opparbeidet en særlig bruksrett til Njallavárri, Skoarrojohleahki og Skoarrojávri.

I kapittel 13 har imidlertid kommisjonen konkludert med at de som bor i Båteng-Hillágurra-Polmak-området, med grunnlag i alders tids bruk har opparbeidet kollektiv eiendomsrett (flertallet) eller kollektiv fortrinnsrett (mindretallet) i et område som blant annet omfatter det kravsområdet Johan Fredrik Ingvald Guttorm har angitt. Som innbygger i Hillágurra har Johan Fredrik Ingvald Guttorm andel i denne retten. Det samme gjelder øvrige familiemedlemmer som bor i Hillágurra.

51.5.3 Konklusjon

Johan Fredrik Ingvald Guttorm og andre familiemedlemmer som bor i Båteng-Hillágurra-Polmak-området, har andel i den kollektive retten som gjelder for områdets befolkning. Se kapittel 13, jf. punkt 13.5.11.

20 NIKU, *Oppdragsrapport 39/2017*, 20. mars 2017, s. 208–210.

52. ETTERKOMMERE AV PER MATHISEN GAUP OG ALETTE K. SOMBY GAUP

52.1 Hva saken gjelder

Saken gjelder eiendomsrett til et mindre område ved fjellvannet Čortnahanjávri i Tana kommune, samt særrett til fiske og annen utmarkshøsting i vannets nærområde. Til sammen omfatter kravsområdet et areal på 1,5 km^2. Se kartfigur 52.

Kravsområdet overlappes av rettighetsmeldingene fra Tana kommune og Sohpar (begge behandlet i kapittel 8), Badje-Deanu Siida (kapittel 13), Sámiid meahcit (kapittel 15), Erik Andreas og Inga Trostens etterkommere (kapittel 29), Ole Nilsen Vuolabs etterkommere (kapittel 44) og John Aslak Johansen og etterkommere av Hans Ole Pedersen (kapittel 45).

Rettighetsmeldingen er datert 22. august 2015 (15/1383-1). Den er fremmet på vegne av Per Mathisen Gaups og Alette Klemetsdatter Somby Gaups etterkommere, og er signert av brødrene Mathis Persen Gaup (Máhte Per Máhtte), Anders Persen Gaup (Máhte Per Ánde) og John Peter Persen Gaup (Máhte Per Jovnna Biehtár), og søsteren Marit Anna Halonen (Máhte Per Máret Ánne). Ved brev 18. november 2015 bekreftet kommisjonen å ha mottatt meldingen (jnr. 15/1383-2). John Peter Persen Gaup leverte 22. januar 2016 (jnr. 15/1383-6) eldre fotografier av slekta, og 22. februar 2016 opptak av to intervjuer (jnr. 15/1383-5).

Kommisjonen behandlet saken på høringsmøtet 14. mars 2019 (jnr. 14/294-30 s. 121–135), der John Peter Persen Gaup avga forklaring. På høringsmøtet ga også Jorunn Sottinen som er interesserepresentant for jordbruket, enkelte opplysninger.

Kommisjonen ba i brev 6. februar 2024 Gaup-etterkommerne om å avklare det geografiske området for rettighetsmeldingen (jnr. 15/1383-22). I intervju med John Peter Persen Gaup 14. februar 2024 (jnr. 15/1383-23) og Marit Anna Halonen i 16. februar 2024 (jnr. 15/1383-24) ble det avklart at meldingen også gjelder områder i Lebesby kommune.

Tre av Per Mathisen Gaups og Alette Klemetsdatter Somby Gaups barn har gitt opplysninger; John Peter Persen Gaup i intervju 22. februar 2016 (jnr. 15/1383-8 og 15/1383-11); Marit Anna Halonen i intervjuer 9. februar 2022 og 16. februar 2024 (jnr. 19/1495-8 og 15/1382-24); og Anders Persen Gaup i intervjuer 2. november 2015 og 23. februar 2016 (jnr. 15/897-36 og 14/370-28). Nils Ole Holm og Siri Inga Holm har i intervju 6. juli 2016 (jnr. 15/925-5), og Erik Andreas Trosten har i intervju 18. oktober 2021 (jnr. 15/200-16 gitt enkelte opplysninger om Gaup-familiens bruk av Laksefjordvidda.

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš har 18. juni 2023 oversendt generelle bemerkninger til alle rettighetsmeldinger innenfor distriktets vinterbeiteområde, deriblant meldingen fra etterkommerne av Per Mathisen Gaup og Alette K. Somby Gaup (jnr. 14/1434-38).

52.2 Nærmere om sakens bakgrunn

Alette Klemetsdatter Somby Gaup (Lemet Alehttá) (1901–1944) var datter av Klemet Mathisen Somby (Álet Lemet) (1868–1942) og Berit Henriksdatter Guttorm (Heaikka Biret) (1870–1949). Alette giftet seg i 1925 med Per Mathisen Gaup (Máhte Piera) (1903–1995).

Av deres 11 barn døde fire i ung alder og tre var døde da rettighetsmeldingen ble sendt inn; Klemet Persen Gaup (1930–2009), Berit Kirsten (Gaup) Vuolab (1928–2012) og Inga Gaup (1926–2011). Fire av barna har i august 2015 undertegnet rettighetsmeldingen; Mathis Persen Gaup (Máhte Per Máhtte) (1932–2024), Anders Persen Gaup (Máhte Per Ánde) (1933–2021), John Peter Persen Gaup (Máhte Per Jovnna Biehtár) (f. 1938) og Marit Anna Halonen (Máhte Per Máret Ánne) (f. 1941). De to førstnevnte bodde i Karasjok. Marit Anna Halonen bor i Tana, og John Peter Persen Gaup bor i Mo i Rana.[1]

Det er i saken opplyst at Inga Gaups sønn, Steinar Gaup (Olsen) (f. 1957), brukte familiens gamme ved Čortnahanjávri, jf. punkt 52.4.1. Inga Gaups datter, Herdis Gaup Aamot (f. 1955), har fremmet et krav som er behandlet i kapittel 46.

1 Opplysningene om bosted, og fødsels- og dødsår er dels hentet fra Erik Schytte Blix, *Karasjokslekter*, 1989 s. 166–169 og 491–496, og dels fra folkeregisteret.

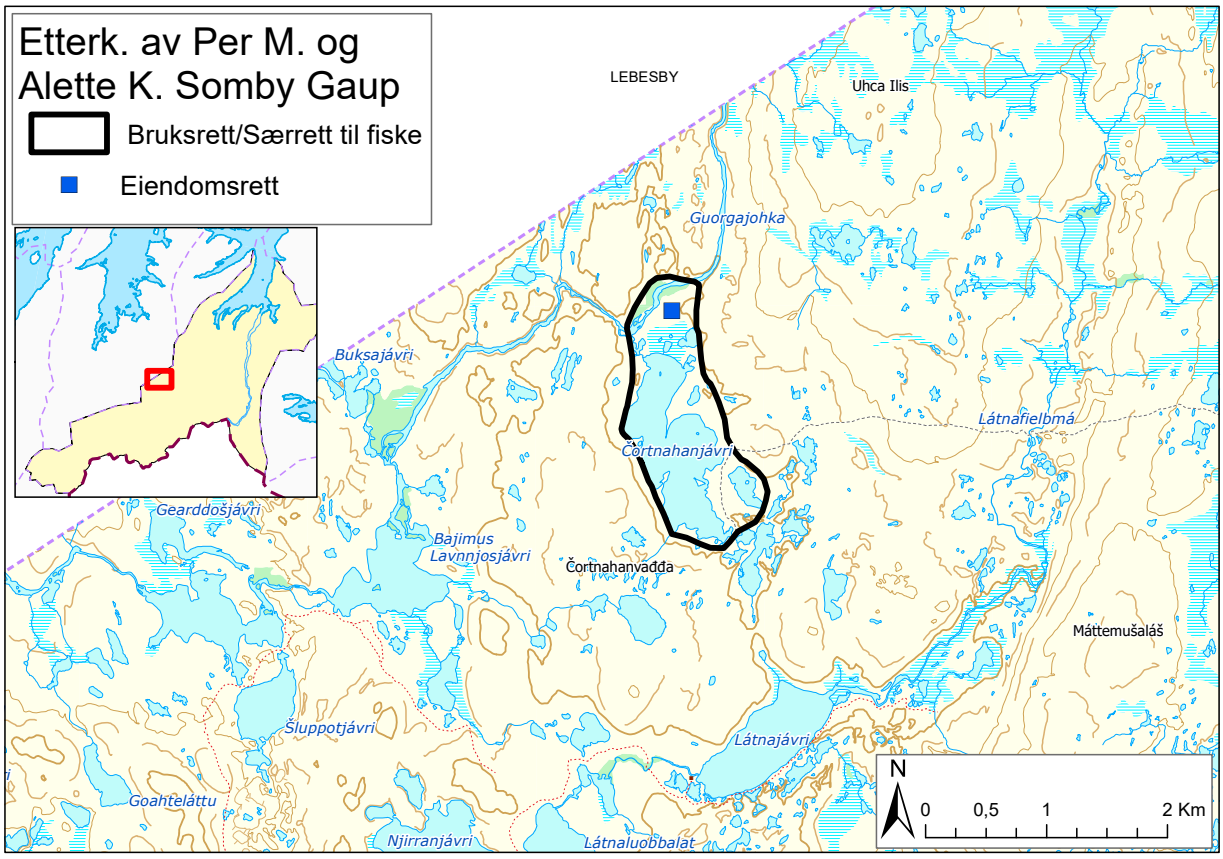

Figur 52

52.3 Bemerkninger fra etterkommere av Per Mathisen Gaup og Alette K. Somby Gaup

52.3.1 Rettighetsmeldingen

Rettighetsmeldingen 22. august 2015 er formulert som et krav om «*eiendoms- og kollektiv rett for etterkommerne av Per Mathisen Gaup og Alette Klemetsdatter Somby Gaup*» til et område ved fjellvannet Čortnahanjávri der de hadde leirplass ved nordenden av vannet. Meldingen opplyser at etterkommerne ønsker å sette opp en gamme like øst for vannet.[2]

Ifølge rettighetsmeldingen har Gaup-etterkommerens rettsforgjengere brukt Čortnahanjávri og området rundt, fra slutten av 1800-tallet til noen år etter andre verdenskrig. Området rundt Čortnahanjávri var beiteland for rein, sauer og geiter om våren, sommeren og høsten. Alette K. Somby Gaup og Per Mathisen Gaup og etterkommerne sanket også bær og drev med fjellvannsfiske for å «*sikre næring til barna og matlaging*». Familien sanket også sennagress, og brukte området til kalveslakting av rein. Med henvisning til at deres mor døde der, fremholder Gaup-etterkommerne ellers at de ønsker å sette opp en minnestein, slik at deres barn, barnebarn og oldebarn og videre slekter skal «*få ta del i området*».[3]

52.3.2 Anders Persen Gaup

Kommisjonen intervjuet Per Mathisen Gaups og Alette K. Somby Gaups sønn, Anders Persen Gaup (Máhte Per Ánde) (1933–2021) *2. november 2015* og *23. februar 2016* i forbindelse med Karasjok-utredningen.[4] I intervjuene ga han også opplysninger av interesse for rettighetsmeldingen fra Gaup-etterkommerne. Han fortalte i *intervjuet 2. november 2015* at

2 John Peter Persen Gaup, *Rettighetsmelding,* 22. august 2015 (jnr. 15/1383-1) s. 4 (punkt 5) og kartillustrasjon.

3 John Peter Persen Gaup, *Rettighetsmelding,* 22. august 2015 (jnr. 15/1383-1) s. 3 (punkt 3 og 4).

4 Se Finnmarkskommisjonen, *Rapport felt 4 Karasjok, Interne rettsforhold i reindriften*, bind 3, 2022 kapittel 22.

Gaup-familien brukte de samme beiteområdene og flyttleiene som besteforeldrene på morsiden, Klemet Mathisen Somby (Álet Lemet) (1868–1942) og Berit Henriksdatter Guttorm (Heaikka Biret) (1870–1949). Etter at Alette K. Somby Gaup døde i barsel i 1944, flyttet Per Mathisen Gaup til Polmak, og hadde på den tiden fortsatt noen rein. Barna vokste opp hos besteforeldre, onkler og øvrig familie. Anders Persen Gaup (1933–2021) drev reindrift sammen med sine onkler på morsiden, i samme områder som hans foreldre hadde drevet reindrift.[5]

Foreldrene hadde flere boplasser, blant annet en gamme ved Čortnahanjávri, ved utløpet til Guorgajohka, der Alette K. Somby Gaup døde i 1944.[6] Anders Persen Gaup fortalte ellers at reindriftsutøverne før i tiden kjørte rundt med kjørerein på vidda, og fisket frem til isen smeltet. Dette var før utbygging av vannene på Laksefjordvidda i 1972. Anders Persen Gaup sa det var først på 1950–60-tallet han så andre fiske på Laksefjordvidda. Rypejegere begynte først å komme rundt 1970–80-tallet. Nå til dags er det flere turister sørfra, og finlendere som ferdes på Laksefjordvidda til fots og med motoriserte kjøretøy.[7]

I intervjuet 23. februar 2016 sa Anders Persen Gaup at det «*finnes ikke en krattskog på Laksefjordvidda … altså det finnes ikke en elv eller et vann som vi [familien/slekta] ikke har fisket, eller en krattskog vi [familien/slekta] ikke har bodd i på Laksefjordvidda*».[8] De hadde mange gammer/buestangstelt på Laksefjordvidda, og i hvert gammetelt hang det fisk.[9] Familien hadde også flere geite- og sauegammer.[10]

52.3.3 John Peter Persen Gaup

John Peter Persen Gaup (Máhte Per Jovnna Biehtár) (f. 1938) fortalte i *intervju 22. februar 2016*, at han drev reindrift på Laksefjordvidda frem til 1977, da han flyttet med flokken til Nesna i Nordland fylke. De siste årene før moren døde (1944), hadde familien sommerboplass ved Iŋggapersuovka (i Tana kommune) på Laksefjordvidda. Ved Iŋggapersuovka hadde familien Somby (Álehat) flere lavvoer. John Peter Persen Gaups bestefar, Klemet Mathisen Somby (Álet Lemet) (1868–1942) hadde mange sønner, og på den tiden var det kun Somby-familien (Álehat) som oppholdt seg i området.[11]

For å ikke brenne opp alt brenselet flyttet Somby-familien fra vierkratt til vierkratt. John Peter Persen Gaup sa at familien brukte hele Laksefjordvidda og alle krattskogområdene der. En av sommerboplassene var ved krattskogen ved Čortnahanjávri. På den tiden hadde Ole Nilsen Vuolab (Ovllá-Nillá Ovllá) (1916–1983) siidafellesskap med Somby-familien.[12]

Ellers fremholdt John Peter Persen Gaup at Gaup-etterkommernes rettighetsmelding bare omfatter «*det området hvor deres mor døde (Čortnahansuovka), for de ønsker å sette opp en minnestein og gamme der*». Han sa at dersom de får anerkjent eiendomsrett tilhører dette området familien, men «*vidda kan fremdeles brukes [av andre] sånn som før*». John Peter Persen Gaup sa også at hans bror, Anders Persen Gaup, hadde fortalt at familien brukte området rundt gammeplassen i fem år, og at John Peter (som er født i 1938) var ett år da de kom dit.[13]

På *høringsmøtet 14. mars 2019* sa John Peter Persen Gaup at de fire gjenlevende søsknene står bak rettighetsmeldingen, men at den gjelder en kollektiv rett for alle etterkommere etter Per Mathisen Gaup og Alette K. Somby Gaup.[14]

John Peter Persen Gaup sa at han «*har i ettertid tenkt på det med eiendomsrett, og jeg [John Peter Persen Gaup] tror det bare blir konflikter*». Formålet med rettighetsmeldingen er at etterkommerne ønsker å sette opp en minnestein etter mora, Alette K. Somby Gaup ved Čortnahanjávri. Fordi etterkommerne har behov for ly mot vær og vind når de er der, ønsker de også å sette opp en åpen torvgamme øst for fjellvannet.[15]

Neset Čuoččalnjárga stikker ut i Čortnahanjávri. Ut på neset pleide (Guttorm, Somby og Gaup)-familien åføre reinflokken i august måned for å ta ut rein til slakt. De oppholdt seg ved Čortnahanjávri om våren, sommeren og frem til slutten av september eller begynnelsen av oktober. Čortnahanjávri ble sesongvis brukt til reindrift, «*men familien har brukt hele sesongen [kvinnene og barna oppholdt seg der hele sommerhalvåret]*».[16]

Ved Čortnahanjávri har Gaup-etterkommerne og deres rettsforgjengere også sanket egg, sennagress og multer, og

5 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Anders Persen Gaup,* 2. november 2015 (jnr. 15/897-36) s. 10–12.

6 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 2. november 2015 (jnr. 15/897-36) s. 16.

7 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 2. november 2015 (jnr. 15/897-36) s. 17.

8 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Anders Persen Gaup*, 23. februar 2016 (jnr. 14/370-28) s. 32–33.

9 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 23. februar 2016 (jnr. 14/370-28) s. 75.

10 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 23. februar 2016 (jnr. 14/370-28) s. 64–65.

11 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med John Peter Persen Gaup*, 22. februar 2016 (jnr. 15/1383-8) s. 6–7.

12 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 22. februar 2016 (jnr. 15/1383-8) s. 7. Kommisjonen har behandlet rettighetsmeldingen fra Ole Nilsen Vuolabs etterkommere i kapittel 44.

13 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 22. februar 2016, (jnr. 15/1383-8) s. 10 (Se også jnr. 15/1383-11 s. 5.

14 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte,* 14. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 121–122.

15 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 14. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 122–123 og 131.

16 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 14. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 122–123. Se også s. 132.

drevet fjellvannsfiske. De hadde også geiter på beite ved Čortnahanjávri om sommeren, og geitene var hos verdder på kysten om vinteren.[17] De har også hatt flere buestangsteltplasser og sauefjøsgammer på Laksefjordvidda.[18] Ved utløpet til en liten bekk ved Čortnahanjávri sto det en liten gamme til å oppbevare fisk.[19] I dag er ingen av gammene igjen, utenom den forfalte gammen til oppbevaring av fisk, og spor av teltplassene.[20]

Ifølge John Peter Persen Gaup, brukte Per Mathisen Gaup og Alette K. Somby Gaup områdene rundt Čortnahanjávri årlig fra 1925 til 1944. Etter 1944 brukte hans bror, Anders Persen Gaup med sine sønner, områdene rundt Čortnahanjávri til reindrift.[21]

I intervju *16. februar 2024* sa John Peter Persen Gaup at rettighetsmeldingen også gjelder gammeplassen ved Vuolit Guorgajávri i Lebesby kommune.[22]

52.3.4 Marit Anna Halonen

Marit Anna Halonen (Máhte Per Máret Ánne) (f. 1941) sa i intervju *9. februar 2022* at hun også står bak rettighetsmeldingen. Halonen har drøftet innholdet av meldingen med sin bror, John Peter Persen Gaup. Ifølge Marit Anna Halonen har ikke etterkommerne endret kravet fra eiendomsrett til bruksrett. Dette fordi det er «*ikke sikkert man får bruke det [kravsområdet] så lenge*» dersom familien har bruksrett, men dersom de har eiendomsrett er området «*ens eget, eller familiens*». Da tilhører området «*slekta*», ifølge Halonen.[23]

Familien brukte Laksefjordvidda i forbindelse med reindrift. Av familiens tidligere boplasser på Laksefjordvidda, nevnte hun blant annet Iŋgapersuovka, Buksajávri og Čortnahanjávri. Marit Anna Halonen sa at moren, Alette K. Somby Gaup (Lemet Alehttá) (1901–1944), døde ved Čortnahanjávri, ved utløpet til elva Guorgajohka. «*Minnesteinen til mor er omtrent her [nord for Čortnahanjávri*». Buestangsteltene lå ifølge Marit Anna Halonen lenger opp i høyden ovenfor Čortnahanjávri enn minnesteinen.[24]

Marit Anna Halonen er vokst opp med reinmelk, sauemelk og geitemelk. Sauene og geitene hentet de ved kysten om sommeren, så brakte familien dyrene tilbake før reinflyttingen startet. Fjøsgammene til sauene og geitene lå på en høyde, litt nord for Čortnahanjávri. Grunnmurene til fjøsgammene var støpte og murte. Gammetuftene etter buestangsteltene ved Čortnahanjávri står der fremdeles. På en høyde, der hvor elva fra Čortnahanjávri renner ut i Guorgajohka renner ut hadde faren, Per Mathisen Gaup også bygd et uthus. Spor av uthuset er ifølge Marit Anna Halonen fremdeles synlig i terrenget.[25]

Marit Anna Halonen sa at det er langt til Čortnahanjávri fra nærmeste kirkested, og folk drar ikke til Čortnahanjávri på dagsturer. Hun kan ikke huske fra sin barndom å ha sett andre folk enn Gaup-familien i området.[26] Etter at deres mor døde i 1944, ferdes faren, Per Mathisen Gaup (1903–1995), fortsatt i området i noen år, men han gikk etter hvert «*tom for rein*», og da hadde han kun nisterein (reinsdyr som reineiere slakter til eget uttak). Per Mathisen Gaup fortsatte imidlertid med utmarkshøsting der, blant annet rypefangst og fiske.

Marit Anna Halonen fortalte ellers at hun en gang søkte myndighetene om å sette opp en fjellhytte «*der*». Hun fikk imidlertid avslag på søknaden.[27]

I intervju *16. februar 2024* sa Marit Anna Halonen at rettighetsmeldingen også gjelder gammeplassen ved Vuolit Guorgajávri i Lebesby kommune.[28]

52.4 Bemerkninger fra andre

52.4.1 Jorunn Sottinen

Jorunn Sottinen (f. 1960) er interesserepresentant for jordbruket. Hun sa på høringsmøtet *14. mars 2019*, at hun hadde hørt at Steinar Gaup (Olsen) (f. 1957) «*brukte det området*» (ved Vuolit Guorgajávri/Čortnahanjávri) der (hans bestefar) Per Mathisen Gaup hadde hatt en gamme.[29]

52.4.2 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš har fremmet et krav som kommisjonen har behandlet i kapittel 9. I brev 18. juni 2023 uttaler distriktet at alle krav om «*kollektiv eiendomsrett, ferdselsrett, og vetorett m.m.*» innenfor distriktets vinterbeiteområder, kan

17 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 14. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 125 og 127.
18 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 14. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 123–124.
19 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 14. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 122.
20 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 14. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. S. 132.
21 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 14. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 129 og på s. 132–133.
22 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med John Peter Persen Gaup,* 14. februar 2024 (jnr. 15/1383-23) s. 1–3.
23 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Marit Anna Halonen,* 9. februar 2022 (jnr. 19/1495-8) s. 19–21.
24 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 9. februar 2022 (jnr. 19/1495-8) s. 22–24.
25 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 9. februar 2022 (jnr. 19/1495-8) s. 21–25.
26 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 9. februar 2022 (jnr. 19/1495-8) s. 32.
27 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 9. februar 2022 (jnr. 19/1495-8) s. 25–26.
28 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Marit Anna Halonen,* 16. februar 2024 (jnr. 15/1382-24) s. 1–2.
29 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte,* 14. mars 2019 (jnr. 14/294-30) s. 135–136.

medføre en innsnevring av distriktets beitearealer om de skulle føre frem. Ifølge distriktet gjelder dette også kravet fra etterkommerne av Per Mathisen Gaup og Alette K. Somby Gaup.[30]

52.4.3 Nils Ole Holm

Nils Ole Holm (Piera-Holmma Niljas) (1936–2024) har fremmet et rettighetskrav på vegne av sine etterkommere og Einar Hegges etterkommere. Kravet er behandlet i kapittel 34. I intervju 6. juli 2016 opplyste han og Siri Inga Holm (Sire Iŋgá) (f. 1941) at Klemet Mathisen Sombys (Álet Lemet) (1868–1942) sønner drev reindrift ovenfor Sirma, blant annet Per Mathisen Gaup og hans kone Alette K. Somby Gaup.[31]

52.4.4 Erik Andreas Trosten

Erik Andreas Trostens og Inga Trostens etterkommere har fremmet et krav som kommisjonen har behandlet i kapittel 29. I intervju 18. oktober 2021 sa Erik Andreas Trosten (1931–2023) at Per Mathisen Gaup (Máhte Piera) (1903–1995) hadde en gamme ved Guorgajávrrit og at han hadde tipset «*oss om vannene vil skulle fiske i*». Erik Andreas Trosten hadde derfor drevet garnfiske under isen i fiskevannet ved gammen. Han fortalte at Per Mathisen Gaups barnebarn, Steinar Gaup (Olsen) (f. 1957), «*brukte å være der, søkte om dispensasjon til den gammeplassen*», men etter hvert ikke hadde «*orket mer*».[32]

52.5 Kommisjonens vurderinger

52.5.1 Innledning

Etterkommere av Per Mathisen Gaup og Alette K. Somby Gaup har i rettighetsmeldingen fremmet krav om «*eiendoms- og kollektiv rett*» (for etterkommerne) til et område ved Čortnahanjávri, der de like nord for vannet ønsker å sette opp en minnestein, og der de på østsiden av vannet ønsker å føre opp en torvgamme, jf. punkt 52.3.1.

I intervju 22. februar 2016 sa Per Mathisen Gaups og Alette K. Sombys sønn, John Peter Persen Gaup, at etterkommernes rettighetsmelding bare omfatter det området der deres mor døde, og at «*vidda*» skal kunne brukes av andre «*sånn som før*». På høringsmøtet 14. mars 2019 ga han uttrykk for at eiendomsrett ville være konfliktskapende, men uten å frafalle kravet, jf. punkt 52.3.3. Hans søster, Marit Anna Halonen, presiserte imidlertid i intervju 9. februar 2022 at etterkommerne ikke har endret kravet fra eiendomsrett til bruksrett, jf. punkt 52.3.4.

Kommisjonen legger derfor til grunn at kravet gjelder eiendomsrett til et areal ved nordenden av Čortnahanjávri der familien ønsker å sette opp en minnestein etter moren, og et areal på østsiden av vannet der de ønsker å sette opp en gamme. Sakens opplysninger reiser videre spørsmål om Gaup-etterkommerne har opparbeidet en særrett til fiske i Čortnahanjávri og annen utmarkshøsting i vannets umiddelbare nærområder.

Sakens opplysninger tyder på at et eventuelt hevdserverv av rettigheter ved Čortnahanjávri kan være fullført før gjeldende hevdslov trådte i kraft 1. januar 1967. Spørsmålet om et mulig hevdserverv vil derfor måtte vurderes med grunnlag i de dagjeldende hevdsreglene i Christian den Femtis Norske Lov (NL) av 1687, jf. lov 23. mai 1874 angaaende visse Brugsrettigheder over fremmed Eiendom.[33]

Gaup-etterkommerne har også fremmet krav om rettigheter ved Vuolit Guorgajávri i Lebesby kommune. Dette vil bli behandlet i rapporten for felt 10 Nordkyn/Sværholthalvøya.

52.5.2 Eiendomskravet

Et krav om å sette opp en minnestein og til å føre opp en torvgamme som skal brukes til opphold ved besøk til minnesteinen slik John Peter Persen Gaup sa på høringsmøtet i mars 2019, synes umiddelbart å falle utenfor kommisjonens mandat fordi kravene ikke har grunnlag i utøvd bruk. Se foran i punkt 1.2.1. Etter det kommisjonen har fått opplyst, er dessuten minnesteinen satt opp, slik at det ikke er nødvendig å vurdere dette nærmere. Dersom vilkårene for å opparbeide eiendomsrett med grunnlag i hevd (eller alders tids bruk) til det området der Gaup-etterkommerne ønsker å sette opp en torvgamme, er oppfylt, kan de imidlertid disponere areale, og innenfor lovgivningens rammer kunne sette opp en gamme der.

Hevd av eiendomsrett før hevdsloven av 1966 regulert i NL (1687) 5-5-3 der tidsvilkåret i likhet med det som gjelder etter 1966-loven er 20 års bruk i sammenheng, men lovens 3-12-2 hadde en særregel for hevd i «*Kongens Alminding*» der hevdstiden var 30 år. Mye kan tale for at statsadministrasjonen på 1700-tallet og også et stykke ut på 1800-tallet anså mesteparten av Finnmark som «*Kongens Alminding*».[34] Fra slutten av 1800-tallet som er det relevante tidsrommet i Gaup-etterkommernes saken, hadde imidlertid læren om «*statens umatrikulerte grunn i Finnmark*» fått fotfeste, jf. punkt 4.3.2.

30 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš, *Innmeldte meldinger om mulige rettigheter Felt 7*, 18. juni 2023, s. 1, sammenholdt med vedlegg «Oversikt over rettighetsmeldinger» (jnr. 14/1434-28).

31 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Nils Ole Holm og Siri Inga Holm,* 6. juli 2016 (jnr. 15/925-5) s. 9 og 12.

32 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Erik Andreas Trosten*, 18. oktober 2021 (jnr. 15/200-16) s. 8–9.

33 Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 420–421.

34 Se for eksempel Sverre Tønnesen, *Retten til jorden i Finnmark*, 1972/1979 s. 8–58.

Det er derfor mest nærliggende å ta utgangspunkt i regelen om 20 års hevdstid. Spørsmålet om 20 eller 30 års hevdstid vil uansett ikke ha betydning for konklusjonen.

Det fremgår riktignok av sakens opplysninger at Per Mathisen Gaup og Alette K. Somby Gaup og deres rettsforgjengere og rettsetterfølgere har utøvd relativt omfattende bruk av områdene ved Čortnahanjávri, men beskrivelsen av bruken tyder ikke på at den har skilt seg markant ut fra den bruken som var vanlig blant befolkningen i Tana i den aktuelle tidsperioden. Den mest intensive bruken synes ifølge John Peter Persen Gaups opplysninger på høringsmøtet å ha pågått fra 1925 til 1944. I intervju 22. februar 2016 sa han at hans bror, Anders Persen Gaup, hadde fortalt at familien brukte området rundt gammeplassen i fem år, og at John Peter (som er født i 1938) var ett år de da kom dit, jf. punkt 52.3.3.

Hvor lenge gammen sto på stedet er noe usikkert. Sett i lys av at det sannsynligvis er godt over 50 år siden gammen falt ned, og det i dag bare en forfalt fiskegamme og spor etter Per Mathisen Gaups buestangteltplasser som viser spor etter familiens bruk, vil en eventuell rett til gammeplassen uansett ha falt bort. Se kommisjonens vurderinger av likeartede spørsmål blant annet i kapittel 41, 42, 43, 45, 46 og 49, og i Karasjok-feltet.[35]

Kommisjonen legger etter en samlet vurdering til grunn at verken tidsvilkåret eller bruksvilkåret for et hevdserverv av eiendomsrett til et område ved Čortnahanjávri er oppfylt.

52.5.3 Bruksrett ved Čortnahanjávri og området rundt

52.5.3.1 Tidsvilkåret

Som nevnt i punkt 52.5.2 er det i dette tilfellet mest nærliggende å ta utgangspunkt i regelen om 20 års hevdstid NL (1687) 5-5-3. Dette gjaldt også for hevd av bruksrett. Lov angaaende visse Brugsrettigheder over fremmed eiendom av 23. mai 1874 § 1 etablerte imidlertid et forbud mot hevd av andre bruksrettigheter enn de som «*aabenbarer sig ved nogen stadig for Brugens Skyld anbragt Indretning*». Sivillovbokutvalet har om bestemmelsen uttalt at løse tilstellinger som hevderen tar vekk fra tid til annen, ikke oppfyller vilkåret. Tilstellingen må også ha så nær sammenheng med bruken, at bruken er synlig gjennom tilstellinga.[36]

Spørsmålet er etter dette om Gaup-familien brukte Čortnahanjávri og området rundt i minst 20 år, og om bruken har vært synlig gjennom faste tilstellinger.

Rettighetsmeldingen opplyser at brukstiden var fra slutten av 1800-tallet til noen år etter andre verdenskrig, jf. punkt 52.3.1. Forklaringen til John Peter Persen Gaup tyder på at den mest intensive bruken foregikk mellom 1925 og 1944, jf. punkt 52.3.3. Opplysningene til Anders Persen Gaup og Marit Anna Halonen, jf. punkt 52.3.2 og 52.3.4, og opplysninger fra Erik Andreas Trosten, jf. punkt 52.4.4, tyder videre på at både Per Mathisen Gaup og flere av hans etterkommere har fortsatt bruken også etter 1940-tallet.

Forutsatt at bruken vistes ved en «*nogen stadig for Brugens Skyld anbragt Indretning*» er derfor tidsvilkåret oppfylt. Ifølge etterkommerne av Per Mathisen Gaup og Alette K. Somby Gaup hadde Gaup-familien flere innretninger ved Čortnahanjávri. Blant annet fortalte Anders Persen Gaup at foreldrene hadde en gamme ved Čortnahanjávri der Alette K. Somby Gaup døde i 1944, og flere geite- og sauegammer i området, jf. punkt 52.3.2. John Peter Persen Gaup sa på høringsmøtet at familien hadde flere buestangsteltplasser og fjøsgammeplasser på Laksefjordvidda nord for Čortnahanjávri, og også en liten gamme til oppbevaring av fisk ved Čortnahanjávri, jf. punkt 52.3.3. Marit Anna Halonen fortalte om et uthus, jf. punkt 52.3.4.

Bruken av området rundt Čortnahanjávri som leirplass og til utmarkshøsting anser kommisjonen er synlig gjennom buestangsteltene. Teltene fremstår riktignok som «løse» tilstellinger som Gaup-familien tok ned utenom brukssesongen, men det er ikke avgjørende. Familiens bruk av Čortnahanjávri til fiske og annen utmarkshøsting var synlig gjennom de øvrige byggverkene, som fremstår som mer permanente. Kommisjonen legger derfor til grunn at bruken har vært synlig gjennom faste tilstellinger, slik at tidsvilkåret er oppfylt.

52.5.3.2 Bruksvilkåret

Bruksvilkåret etter NL (1687) 5-5-3 er formulert som et krav om at hevderen må ha hatt hevdsobjektet i «*Haand og Hævd*» i full hevdstid. Det vi si at brukens innhold og omfang må tilsvare den bruken innehaveren av en bruksrett i et tilsvarende område ville ha utøvd.

Erverv av eksklusiv bruksrett forutsetter at bruken har vært eksklusiv.[37] Anders Persen Gaup, John Peter Persen Gaup og Marit Anna Halonen opplyste at de ikke har sett andre folk enn familien, på Laksefjordvidda, i deres barndom. John Peter Persen Gaup sa imidlertid at familien Vuolab hadde siidafellesskap med dem, jf. punkt 52.3.3. John Aslak Johansen og etterkommere av Hans Ole Pedersen Varsi har anført å ha rettigheter ved Čortnahanjávri, jf. kapittel 45. Ifølge et kart i NIKUs sakkyndige feltutredning over Sirmas bygdebruksområder, er området rundt Čortnahanjávri avmerket som beiteområder for husdyr. Čortnahanjávri, utenom den delen av vannet ved utløpet til elva Guorgajohka, er markert som

35 Finnmarkskommisjonen, *Rapport felt 4 Karasjok*, 2019, bind 2 s. 101–102 og 309–311.

36 Sivillovbokutvalet, *Rådsegn 6 Om hevd*, 1961, s. 8–9, med videre henvisning til Rt. 1917 s. 4.

37 Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 323–324.

områder brukt til fiske.[38] Opplysningene tyder på at familiens bruk ikke har vært eksklusiv i full hevdstid.

For å opparbeide fortrinnsrett må deres bruk ha gått ut over den adkomsten til utmarkshøsting og leirplass som de har hatt i kraft av lokale brukssedvaner og selvstendige rettsdannelser som nå er regulert i reindriftsloven §§ 21 til 26 og finnmarksloven §§ 22 og 23.

Rettighetsmeldingen opplyser at Gaup-familiens rein, sauer og geiter beitet om våren, sommeren og frem til høsten ved Čortnahanjávri. Familien fisket og sanket bær for å sikre «*næring til barna og matlaging*». Familien sanket også sennagress, jf. punkt 52.3.1. Anders Persen Gaup sa at Lágesduottarfolket (reindriftsutøverne i reinbeitedistriktet) fisket i alle fjellvannene der de drev reindrift, jf. punkt 52.3.2. John Peter Persen Gaup fortalte at familien fisket, plukket multer, skar sennagress og sanket egg, jf. punkt 52.3.3. Opplysningene har støtte fra Nils Ole Holm (1936–2024) som sa at Per Mathisen Gaup og Alette K. Somby Gaup drev med reindrift og brukte viddeområdene ovenfor Sirma, jf. punkt 52.4.3.

Det gir et inntrykk at fra 1925 til noen år etter andre verdenskrig brukte Gaup-familien alle tilgjengelig naturressurser i Čortnahanjávri-området både vår sommer og høst. Opplysningene tyder videre på at de familiemedlemmene som drev reindrift, også drev et omfattende fjellvannsfiske på Laksefjordvidda. De synes imidlertid å ha fisket i et relativt stort område. Det tyder på at intensiteten ikke var spesielt konsentrert mot Čortnahanjávri. Samlet vurdert fremstår som nevnt i punkt 52.5.2, bruken ikke å ha skilt seg markant ut fra det som var vanlig blant befolkningen i Tana i den aktuelle tidsperioden. Bruken ser i omfang og intensitet heller ikke ut til å ha gått markant ut over det som var vanlig innen reindriften.

Bruksvilkåret for erverv av en særrett i form av en fortrinnsrett til området rundt Čortnahanjávri er derfor ikke oppfylt. Det er derfor ikke nødvendig å vurdere godtrovilkåret.

52.5.4 Oppsummerende konklusjon

Etterkommerne av Per Mathisen Gaup og Alette K. Somby Gaup har ikke eiendomsrett til et areal ved nordenden av Čortnahanjávri og et areal på østbredden av vannet. De har heller ikke eksklusiv eller særlig bruksrett i form en fortrinnsrett til fiske i Čortnahanjávri og annen utmarkshøsting i vannets umiddelbare nærområder.

De av Gaup-etterkommerne som bor i Sirma/Båtengområdet har imidlertid andel i den felles kollektive retten som gjelder for befolkningen i området, jf. kapittel 12 og punkt 12.5.11, og kapittel 13 og punkt 13.5.11. Denne retten omfatter også området ved Čortnahanjávri. De av etterkommerne som driver reindrift i området har som del av sin alminnelige reindriftsrett, også en aksessorisk rett til fiske i Čortnahanjávri når reindriften foregår der, jf. reindriftsloven § 26.

38 NIKU Oppdragsrapport 39/2017 s. 33 og 235–236.

53. SAMEIE AV ETTERKOMMERE AV GUNNAR OG MAGNA OLSEN

53.1 Hva saken gjelder

Spørsmålet i saken er om etterkommerne av Gunnar og Magna Olsen har eiendomsrett til et jordstykke i underkant av 50 dekar Čámmájohka-dalen i Austertana. Se kartfigur 53.

Det området der jordstykket ligger, er overlappet av rettighetsmeldingene fra Tana kommune og Sohpar (begge behandlet i kapittel 8), Reinbeitedistrikt 7 Rákkonjárga (kapittel 10), Austertana bygdelag (kapittel 20), Aleksander Lyngberg (kapittel 54) og Etterkommerne etter Nanna og John Johnsen (kapittel 56).

Rettighetsmeldingen er datert 27. januar 2015 og fremmet av Ole Bernt Lile på vegne av «*Sameie av etterkommere av Gunnar og Magna Olsen*» (jnr. 15/183-1). Kommisjonen bekreftet 16. februar 2015 at meldingen var mottatt, og anmodet om å få oversendt ytterligere informasjon (jnr. 15/183-2). Fordi rettighetsmeldingen viser til eiendommen gnr. 26, bnr. 9 i Austertana, har kommisjonen fått oversendt fra Kartverket historiske grunnboksutskrifter datert 30. oktober 2019 for denne eiendommen, og for fire tilgrensende eller nærliggende eiendommer (jnr. 15/183-4). Kommisjonen har 17. desember 2025 fått oversendt oppdatert grunnboksutskrift for gnr. 26, bnr. 9, og for tre andre eiendommer i området (jnr. 15/183-12).

Ole Bernt Lile kunne ikke møte på høringsmøtet 6.–7. november 2019, men kommisjonen intervjuet han per telefon 4. mai 2020 (jnr. 15/183-5).

Svein Henriksen har 21. desember 2022 (jnr. 22/2150-4) oversendt en oversikt over ikke-kartfestede private eiendommer med gårds- og bruksnummer i Leirpollen-Lávvonjárga-området, deriblant fire eiendommer i Čámmájohka-dalen. Han har 16. desember 2025 (jnr. 22/2150-16) gitt opplysninger om kildegrunnlaget for dette materialet.

Kommisjonen henvendte seg 22. november 2024 til Finnmarkseiendommen (FeFo) med spørsmål om oversikt over forpaktninger knyttet til gnr. 26, bnr. 1 i Tana kommune, eventuelt til familienavnet «*Lille*» eller «*Olsen Lille*» (jnr. 15/183-8). I e-post 25. november 2024 svarte FeFo at de ikke har en slik oversikt i sitt arkiv, men at dette eventuelt kan finnes i statsarkivet (jnr. 15/183-9). Her har kommisjonen søkt i forpakningsbøker, skjøtebøker og i matrikkelen for Tana fra 1884 (jnr. 15/183-13). Ole Bernt Lile påpekte i e-post til kommisjonen 2. desember 2024, at også navnene «*Ravne*» eller «*Ravdne*» kan ha vært brukt som slektsnavn (jnr. 15/183-10). Kommisjonens søk på disse navnene i forpaktningsprotokoller mv., har ikke gitt noen treff.

53.2 Nærmere om sakens bakgrunn

Gunnar Olsen (Lille) (1897–1977) var fra Geresgohppi i Leirpollen. Han var sønn av Ole Olsen Lille (1856–1927) og Anna Berthe Klemetsen (1860–1951), og hadde sju søsken, blant annet brødrene Ole Olsen Lille (1884–1960), Per Olsen Lille (1890–1972) og Nils (Anders) Olsen Lille (1895–1975). Ole Olsen Lille (1884–1960) hadde sønnen Olaf Petter Olsen Lille (1910-ukjent dødsår), som ikke er folkeregistrert. Ifølge Ole Bernt Lile, hadde Ole Olsen Lille også sønnen Nils Reidar Lille (1935–2019), jf. punkt 53.3. Nils (Anders) Olsen Lille var morfar til Bente Lille (f. 1961). Gunnar Olsen var gift med Magna Olsen (f. Johnsen, 1900–1982). I folkeregisteret er de registrert uten barn. Ifølge Aage Solbakk hadde de imidlertid sønnen Ole Bernt (Olsen) Lile (f. 1937), og seks andre barn (Anny, Gunnar, Randi, Magnhild, Kari og Trygve Olsen). Solbakk oppgir ikke fødselsår eller andre opplysninger om Ole Bernt Liles søsken.[1]

Grunnboksutskriftene for gnr. 26, bnr. 7 gir imidlertid, sammenholdt med opplysninger fra folkeregisteret, grunn til å tro at de søsknene Solbakk nevner er Trygve Karl Olsen (1928–2003), Anny Margrethe (Lile) Karlstrøm (1929–2017), Gunnar Lile (1926–2006), Randi Juliane Hamre (1931–2017), Magnhild Oline (Lile) Andreassen (f. 1933) og Kari Elisabeth Lile (f. 1940), og at Gunnar og Magna Olsen også hadde datteren Haldis Kristine (Lile) Hals (f. 1943). Hun er i likhet med de andre søsknene født i Måsøy, der Gunnar Olsen var lærer. Ole Bernt Lile og søsknene har ifølge folkeregisteret til sammen 28 barn. Barna er født mellom 1954 og 1977.

1 Aage Solbakk, *Tanadalen – slekter – historie*, 2001, s. 848–851.

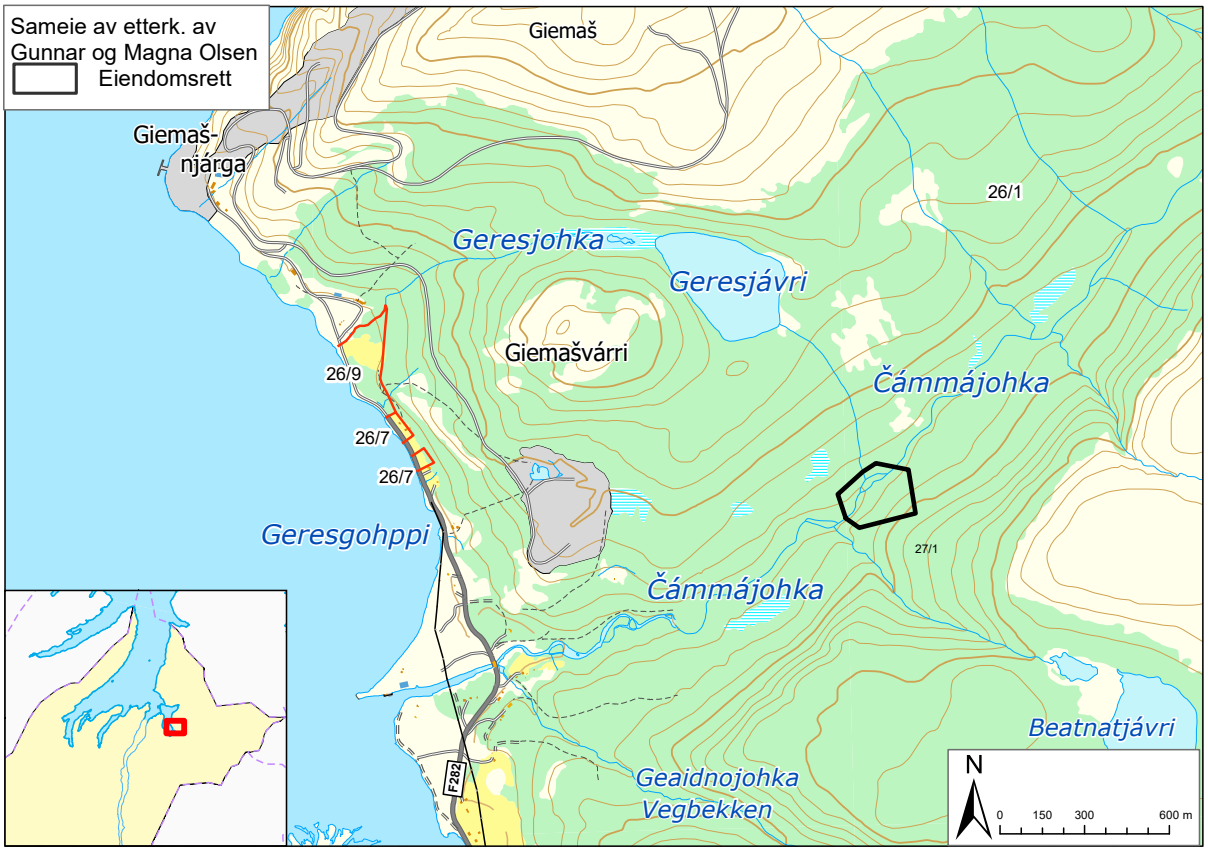

Figur 53

Eiendommen i Austertana med matrikkelnummer gnr. 26, bnr. 9 («*Elvelien*»), ble formelt etablert i 1887. I den grunnboksutskriften som kommisjonen mottok 17. desember 2025, har Ole Bernt Lile og hans tre gjenlevende søsken (Magnhild Oline Andreassen, Kari Elisabeth Lile og Haldis Kristne Hals) en eierandel på 1/7 hver. De resterende 3/7 er fordelt på til sammen 14 personer, der Gunnar Lile (Olsen) og Trygve (Karl) Olsen er registrert med en eierandel på 1/8 hver, og der Randi Juliane Hamres fire barn (Gunnar og Magna Olsens barnebarn) hver har en eierandel på 1/28, og der én person har en eierandel på 1/56 og sju personer eier 1/392 hver.[2]

Den tilgrensende eiendommen på sørsiden («*Lerpolstranden*») (gnr. 26, bnr. 7) består av to parseller med et samlet areal på snaut sju dekar. Her er Nils (Anders) Olsen Lilles barnebarn, Bente Lille, registrert som eneeier. Hun er også eneeier av «*Storbakken*» (gnr. 26, bnr. 20). Nils Reidar Lille (1935–2019) er registrert som eneeier av «*Elvesletten*» (gnr. 26, bnr. 18).[3] De to sistnevnte eiendommene er ikke kartfestet og har ukjent grenser, men ifølge opplysninger gitt av Svein Henriksen ligger de i Čámmájohka-dalen, jf. punkt 53.4.2.

Det jordstykket som saken gjelder, ligger ifølge Nils Reider Lille også i Čámmájohka-dalen, der bekken fra Geresjávri renner ut i Čámmájohka, jf. punkt 53.3. Čámmájohka renner fra gjennom Čámmájohka-dalen og ut i Leirpollen. Utløpet av bekken fra Geresjávri ligger rundt to kilometer fra Čámmájohkas utløp i Leirpollen. Fra elveutløpet er det private eiendommer på begge sider av elva og om lag 750 meter oppover elveløpet. Det er ingen kartfestede private eiendommer lenger oppe i Čámmájohka-dalen, men rundt to og en halv kilometer nordøst for der bekken fra Geresjávri renner ut i Čámmájohka, er det et punktfeste (gnr. 26, bnr. 1, fnr. 4). Festet ble etablert i 1981 med Cabma beitelag som fester.

2 Statens kartverk, *Bekreftet grunnboksutskrift for gnr. 26, bnr. 9 i Tana*, 17. desember 2025 (jnr. 15/183-12).

3 Statens kartverk, *Bekreftede grunnboksutskrifter for gnr. 26, bnr. 7, gnr. 26, bnr. 18 og gnr. 26. bnr. 20 i Tana*, 17. desember 2025 (jnr. 15/183-12).

53.3 Bemerkninger fra etterkommere av Gunnar og Magna Olsen

I *rettighetsmeldingen 27. januar 2015*, som er fremmet *på vegne av «Sameie av etterkommere av Gunnar og Magna Olsen»*, opplyser Ole Bernt Lile (f. 1937) at hans far, Gunnar Olsen (1897–1977), flyttet fra hjemplassen Geresgohppi i 19-20 årsalderen, og at han fra 1921 var lærer i Snefjord i Måsøy kommune, før han tidlig på 1970-tallet hadde *«reddet»* tre eiendommer (i Leirpollen) fra tvangsauksjon. Ole Bernt Lile skriver at faren solgte «*Giemasnjárga*» til en nevø, og «*hjemplassen, Geresgohppi*» til A/S Sydvaranger. Den tredje, «*Elvelien 26/9*», hadde farens etterkommere arvet. Ifølge Ole Bernt Lile hadde også farens bror, Ole Olsen Lille (1884–1960), eid «*Elvelien*», mens Nils (Anders) Olsen Lille (1895–1975) med familie bodde på eiendommen sør for «*Elvelien*».[4] Ole Bernt Lile opplyser videre at Nils Olsen Lilles sønn, Nils (Andreas) Lille (1934–2011) hadde fortalt at det i tilknytning til eiendommene i Leirpollen var «*private eiendommer i Cabmajoka-dalen*» som ble «*brukt som slåttemark*». Ole Olsen Lilles sønn, Nils Reidar Lille (1935–2019) vokste opp i Leirpollen, og hadde fortalt at «*deres eiendom i Čámmájohka-dalen lå der Geresjohka renner ut i Cabmajoka*». Videre heter det:[5]

> «Ingen av oss som nå er delarvinger til Elvelien har bodd i Tana, men synes det må være riktig å undersøke om vi også kan ha rettigheter til eiendom i [Čámmájohka]-dalen. Det har noe med å ta være på arv å gjøre.
>
> Det er ikke sikkert at eiendommer i utmarken var knyttet til eiendommer ved Leirpollen. På den annen side virker det jo som disse eiendommene var tilleggsjord for å sikre for til buskapen».

I *telefonintervju 4. mai 2020* sa Ole Bernt Lile at hans far, Gunnar Olsen (1897–1977), hadde kjøpt de tre eiendommene fordi hans slektninger som eide dem, hadde hatt problemer med å betjene gjeld. Han sa at «*Elvelien*» er den eiendommen «*vi eier i fellesskap nå*», og at han var blitt gjort oppmerksom på at det «*nedenfor Geresvannet [Geresjávri]*», i nærheten av der bekken fra Geresjávri renner ut i Čámmájohka, var «*en privat eiendom som hadde gått i arv*».[6]

Ole Bernt Lile fortalte at Gunnar Olsen som barn hadde vært gjeter i dette området for sin far, Ole Olsen Lille (1856–1927), og at Gunnar etter at han flyttet fra Tana rundt 1920 bodde i Snefjord frem til han ble pensjonist. På 1970-tallet hadde Gunnar Olsen vært i området nedenfor Geresjávri for å lete etter gjerdestolper eller andre merker etter eiendommen, men han hadde ikke funnet noe. Ole Bernt Lile var usikker på om «*en eventuell rettighet er knyttet til eiendommen eller … til personen*». Han mente at eiendommen hadde vært brukt til «*beite*» og at «*det nok ble gjort slått der*», men han kjente ikke detaljene. Han tror at eiendommen neppe ble matrikulert fordi folk «*ikke var så flinke til å formalisere sånne eiendommer*».[7]

Videre fortalte Ole Bernt Lile at eieren av «*Elvelien*» het «*Ole [Olsen] Lille [1884–1960] og han var gift to ganger*», og at hans første kone «*døde ganske tidlig, og så gifta han seg på nytt, og sånn som historien sies, så var det den nye kona som kom inn med den eiendommen ved Čámmájohka*».[8] Ole Bernt har ikke selv undersøkt, annet enn å snakke med sine slektninger om eiendommen. Det var hans søskenbarn i Alta, Nils Reidar Lille (1935–2019), som hadde fortalt Ole Bernt «*om de to giftermålene og den eiendommen som fulgte med inn i ekteskapet*».[9]

I e-post 2. desember 2024 gjentok Ole Bernt Lile de opplysningene han har fått fra sine søskenbarn på farssiden om eiendommene i Leirpollen. Han kommenterte også kommisjonens henvendelse til FeFo 22. november 2024 der kommisjonen ber om en oversikt over slåtteforpaktninger knyttet til gnr. 26 bnr. 1 i Tana kommune, og skriver:[10]

> «Jeg ser av brevet til Finnmarkseiendommen at det anbefales å søke på navnene Olsen og Olsen Lille. Jeg har gjort undersøkelser omkring vårt familienavn i Tana, og har funnet ut at ved et par tre anledninger (dåp) har familienavnet oppgitt til å være Ravne (eller Ravdne). Navnet Lille er tatt fra et muntlig kallenavn som ble brukt for å skille to naboer fra hverandre, Ole Olsen Smed (eier av den nordligste eiendommen) og Ole Olsen Lille (eier av Geresgohppi). Hvorfor navnet Ravne (NB ikke Ravna) etter hvert ble kuttet ut, kan jo muligens skyldes loven av 1902 og utmål og kjøp av jord fra Statens umatrikulerte eiendom. Det kan jo hende at hvis det finnes eldre papirer eller andre spor som f.eks. omtale av eiendommer, at disse er knyttet til Ravne som familienavn. Familien i Austertana kom fra Auskarnes i Vestertana, og jeg tror at Geresgohppi ble kjøpt av Ole Olsen Smed.»

4 Han sikter trolig til «*Lerpolstranden*» (gnr. 26, bnr. 7) der Bente Lile er registrert eneeier, jf. punkt 53.2.
5 Ole Bernt Lile, *Rettighetsmelding*, 27. januar 2015 (jnr. 15/183-1) s. 2.
6 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Ole Bernt Lile*, 4. mai 2020, (jnr. 15/183-5) s. 2.
7 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 4. mai 2020 (jnr. 15/183-5) s. 2–4.
8 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 4. mai 2020 (jnr. 15/183-5) s. 4.
9 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 4. mai 2020 (jnr. 15/183-5) s. 6.
10 Ole Bernt Lile, E-post, 2. desember 2024 (jnr. 15/183-10).

53.4 Andre opplysninger

53.4.1 Forpaktnings- og skjøtebøker mv.

Kommisjonen har i Statsarkivet i Tromsø, funnet navnet «*Ole Olsen Lille*» i ulike forpaktnings- og skjøtebøker, og i eldre matrikkelinformasjon. Nedenfor følger en skjematisk oversikt:[11]

Forpaktningsbok for Finnmark, 1899–1918:

- Forpaktning nr. 903, «*Slaatten Stornasset [Stornesset] i Julelvdalen*», oppmålt 1907. Ole Olsen Lille er oppført som forpakter for 1908–1912, og Per Olsen Lille for 1913–1917.

Kopibok for forpaktningsbrev for Finnmark, 1906–1910:

- Forpaktningsbrev nr. 903 til Ole Olsen Lille for «*slaatten Stornasset i Julelvdalen*» for 1908–1912, datert 13. januar 1908. Avgift kr. 4.00.

Forpaktningsbok for Finnmark, 1904–1918:

- Forpaktning nr. 903, «*Slaatten Stornasset [Stornesset] i Julelvdalen*». Per Olsen Lille er forpakter for 1913–1917 og 1918–1922.

- Forpaktning nr. 2327, «*Hagen*», oppmålt 1915. Ole Olsen Lille er forpakter for 1916–1918.

Forpaktningsbok for Finnmark II, 1916–1947:

- Forpaktning nr. 903, «*Slaatte Stornesset*». Per Olsen Lille er forpakter for 1918–1922, 1923–1927, 1928–1932 og 1937–1941. (Forpaktningsavgift for 1932 er foreslått frafalt.)

- Forpaktning nr. 2327, «*Jordstykket «Hagen»*». Oppmålt til Ole Olsen Lille. Per Johannessen Hirsti er forpakter for 1919–1922. Merket med «*solgt*».

Forpaktningsbok for Finnmark III, 1914–1948:

- Forpaktning nr. 903, «Slåtte Stornesset». Per Olsen Lille er forpakter for 1937–1941 og 1942–1946, og Nils Olsen Lille for 1943–1947.

Matrikkel Tana fra tiden etter 1884:

- Matrikkelnr. 9, løpenr. 103, eiendom: «*Tillegg til Lerpolsæter*», eier: Ole Olsen Lille.
- Matrikkelnr. 9, løpenr. 182, eiendom: «*Elvesletten*», eier: Ole Olsen Lille.

Skjøtebok 1932–1983:

- Skjøte utstedt 7. januar 1942 til Ole Olsen Lille, eiendommen «*Elvesletten*», matrikkelnummer 9, løpenummer 182, areal 53,0 dekar, kjøpesum kr. 50.

53.4.2 Opplysninger fra Svein Henriksen

Svein Henriksen har sammen med Geir Olsen og Yngve Johansen fremmet krav om kollektiv bruksrett i et område nord for Lávvonjárga for de som bor i eller har eiendommer i området (kapittel 22). Han skriver i et notat som kommisjonen mottok 21. desember 2022 at det er fire eiendommer i Čámmájohka-dalen (gnr. 26 bnr. 13; gnr. 26, bnr. 15; gnr. 26, bnr. 18 og gnr. 26, bnr. 20) på nordvestsiden av Čámmájohka. Henriksen «*regner med*» at tre av eiendommene (gnr. 26, bnr. 13; gnr. 26, bnr. 15 og gnr. 26, bnr. 18) har «*grense mot elva på en side*», og at én eiendom (gnr. 26, bnr. 20) ligger i området «*opp mot Gerrisvannet*» (Geresjávri).[12]

Han sa i telefonsamtale 16. desember 2025 at disse opplysningene dels er basert på informasjon han har fått av sin far, Sverre Henriksen (1920–1988), og dels på opplysninger i skjøtene for de ulike eiendommene. Han hare også funnet noen av eiendommens grensesteiner.[13]

53.5 Kommisjonens vurderinger

53.5.1 Innledning

Spørsmålet i saken er om etterkommerne etter Gunnar og Magna Olsen har eiendomsrett til et jordstykke i Čámmájohka-dalen i Tana kommune. Rettighetsmeldingen er fremmet på vegne av «*Sameie av etterkommere av Gunnar og Magna Olsen*», og opplyser at de som har arvet til Gunnar Olsens eiendom «*Elvelien*» (gnr. 26, bnr. 9) mener at «*det må være riktig å undersøke om [de] kan ha rettigheter til eiendom i [Čámmájohka]-dalen*», jf. punkt 53.1 og 53.3.

Ole Bernt Liles opplysninger som er gjengitt i punkt 53.3, kan tyde på at det jordstykket som saken gjelder, opprinnelig tilhørte Ole Olsen Lille (1884–1960) sin andre kone, og at jordstykket ble en form for tilleggsjord til «*Elvelien*» i forbindelse med ekteskapsinngåelsen. Det er videre sannsynlig at Ole Olsen Lilles bror, Gunnar Olsen overtok «*Elvelien*» en gang etter at Ole Olsen Lille døde i 1960. Ole Olsen Lille hadde riktignok sønnen Olaf Petter Olsen Lille som var født

11 Kopier av originaldokumentene er lagret i Finnmarkskommisjonen, *Innhentede dokumenter fra Arkivverket*, 19. desember 2025 (jnr. 15/183-13).

12 Svein Henriksen, *Tilleggsopplysninger om eiendommer*, 21. desember 2022 (jnr. 22/2150-4) s. 1.

13 Finnmarkskommisjonen, *Notat fra samtale med Svein Henriksen*, 16. desember 2025 (jnr. 22/2150-16).

i 1910, men verken folkeregisteret eller andre kilder har ytterligere opplysninger om sønnen. Se punkt 53.2 der det også fremgår at «*Elvelien*» i dag har 18 eiere med ideelle eierandeler som varierer fra 1/7 til 1/392, og der i alle fall de fleste av de registrerte eierne er etterkommere i direkte nedstigende linje fra Gunnar og Magna Olsen.

Spørsmålet er dermed om noen av de tidligere eierne av «*Elvelien*» har eid jordstykket i Čámmájohka-dalen, og om retten til jordstykket i dag tilkommer den gruppen av personer som i rettighetsmeldingen er betegnet som «*Sameie av etterkommere av Gunnar og Magna Olsen*».

53.5.2 Eiendomsrett til jordstykket i Čámmájohka-dalen

53.5.2.1 Eiendomsrett i kraft av utøvd bruk (alders tids bruk eller hevd)

Ole Bernt Lile har i rettighetsmeldingen angitt alders tids bruk som et mulig rettsgrunnlag.[14] Det er imidlertid ingen holdepunkter for at jordstykket i nærmere 100 år har vært gjenstand for en så intensiv bruk at vilkårene for eiendomsrett etter reglene om alders bruk er oppfylt. Gunnar Olsen flyttet ifølge Ole Bernt Lile fra hjemstedet i relativt ung alder og bodde i Snefjord i Måsøy kommune frem til han ble pensjonist, jf. punkt 53.3. Han har derfor ikke selv brukt det jordstykket saken gjelder. Det er heller ikke noe som tyder på at Gunnars far, Ole Olsen Lille (1856–1927) eller bror, Ole Olsen Lille (1884–1960), har brukt jordstykket på en måte som oppfyller vilkårene for eiendomsrett etter reglene om alders tids bruk. Deres levetid kan tilsi at bruken kan ha pågått fra en gang på slutten av 1800-tallet og frem til 1950-tallet. Det foreligger imidlertid ingen opplysninger om brukens nærmere innhold og omfang ut over at Nils (Andreas) Lille (1934–2011) har fortalt til Ole Bernt Lile at det fantes «*private eiendommer i Cabmajoka-dalen*» som ble «*brukt som slåttemark*», jf. punkt 53.3.

Det er heller ikke noen holdepunkter for at vilkårene for hevd av eiendomsrett er oppfylt. Kravet til brukstid er riktignok 20 år og dermed betydelig kortere enn det som kreves for alders tids bruk, men kravene til brukens intensitet og omfang er klart strengere. Det fremgår av punkt 53.4.1, at «*Ole Olsen Lille*» forpaktet utmarkslåtten «*Stornesset*» fra 1908 til 1912, før Per Olsen Lille overtok forpaktningen i 1913 og hadde den frem til 1940-tallet, da den ble overtatt av Nils Olsen Lille som forpaktet «*Stornesset*» frem til 1947.

Det er usikkert om han som forpaktningsprotokollene navngir som «*Ole Olsen Lille*», var Gunnar Olsens far, Ole Olsen Lille (1856–1927), eller bror, Ole Olsen Lille (1884–1960). Per Olsen Lille (1890–1972) og Nils (Anders) Olsen Lille (1895–1975) som forpaktet «Stornesset» fra 1913 til 1947 var begge yngre brødre av Ole Olsen Lille (1884–1960), jf. punkt 53.2.

Ole Olsen Lille (1856–1927) selv og/eller hans sønner forpaktet dermed slåtten «*Stornesset*» i til sammen 40 år, fra 1908 til 1947. Dette er tilstrekkelig til å oppfylle tidsvilkåret for hevd. Jevnlig bruk av et område som slått vil gjennomgående også oppfylle bruksvilkåret etter hevdsreglene, men «*Stornesset*» lå i «*Julelvdalen*». Dette er trolig Juovla (Juladalen) som ligger rundt tre kilometer sørøst for Čammájohka-dalen. En forpaktningsavtale med staten vil dessuten som utgangspunkt være til hinder for hevdserverv, jf. prinsippet i hevdslova § 5 om at ingen kan hevde ingen mot sin egen adkomst. Se ellers punkt 6.3.2.3.

> «*Ole Olsen Lille*» forpaktet også jordstykket «*Hagen*» fra 1916 til 1918. Denne forpaktningen kan åpenbart ikke gi grunnlag for et hevdserverv. Jordstykket ser dessuten ut til å ha blitt solgt til Per Johannesen Hirsti i 1922 etter at han hadde overtatt forpaktningen i 1919.

53.5.2.2 Eiendomsrett på annet grunnlag

Det følger av det foregående at et eventuelt rettslig grunnlag for at «*Sameiet av etterkommere av Gunnar og Magna Olsen*» i dag eier det jordstykket som saken gjelder, ikke kan bygges på bruken til «sameiets» rettsforgjengere. Spørsmålet er om jordstykket på et tidspunkt har vært utskilt som en egen eiendom, som senere gjennom Ole Olsen Lilles andre ekteskap har blitt tilknyttet hans eiendom «*Elvelien*» (gnr. 26, bnr. 9), for eksempel i form av en egen eiendomsteig eller som tilleggsjord. Dette faller noe på siden av det kommisjonen *primært* skal utrede, men Justiskomiteens flertall har uttalt at kommisjonens mandat ikke kan «*strikt avgrenses*» til å utrede bruks- og eierrettigheter som er basert på langvarig bruk.[15]

Det jordstykket saken gjelder ligger i Čámmájohka-dalen, der bekken fra Geresjávri renner ut i Čámmájohka. Ole Bernt Lile har forklart at jordstykket ble et tillegg til eiendommen «*Elvelien*» (gnr. 26, bnr. 9) da Ole Olsen Lille (1884–1960) giftet seg for andre gang. Ole Olsen Lilles andre kone skal ha hatt rettigheten fra før hun giftet seg, jf. punkt 53.3.

Kilden til disse opplysningene er to av Ole Bernt Liles søskenbarn på farssiden, Nils (Andreas) Lille (1934–2011) og i første rekke Nils Reidar Lille (1935–2019). Siden ingen av disse lever i dag, er det ikke mulig å innhente ytterligere informasjon fra dem. De undersøkelsene kommisjonen har gjort har i begrenset grad kunnet opplyse saken.

Navnet «*Ole Olsen Lille*» finnes ikke i folkeregisteret. Aage Solbakk opplyser at Ole Olsen Lille levde fra 26. mai 1884 til 24. mars 1980 og at han hadde ett barn, Olaf Petter

14 Ole Bernt Lile, *Rettighetsmelding*, 27. januar 2015 (jnr. 15/183-1) s. 3.

15 Innst. O. nr. 80 (2004–2005) s. 19–20 og Finnmarkskommisjonen, *Rapport felt 1 Stjernøya/Seiland*, 2012 s. 123–124.

Olsen Lille (f. 1910), men gir ingen opplysninger om Ole Olsen Lilles ekteskapsinngåelser eller sivilstand.[16] Ole Bernt Liles opplysninger om at Ole Olsen Lille hadde en sønn som het Nils Reidar Lille, kan derfor ikke bekreftes i skriftlige kilder, men det er ingen grunn til å tro at opplysningene ikke er riktige. Nils Reidar Lille (1935–2019) er folkeregistrert, men det mangler opplysninger om foreldre. Navnet Olaf Petter Olsen Lille finnes ikke i folkeregisteret.

Kommisjonen antar at det har vært utmarksslåtter i Čámmájohka-dalen. Det forholdet at Cabma beitelag siden 1981 har et punktfeste i dalen (gnr. 26., bnr. 1, fnr. 4), jf. punkt 53.2, tyder på at dalen også har vært brukt til beite. De opplysningene fra forpaktningsbøkene som er gjengitt i punkt 53.4 om Ole Olsen Lilles, Per Olsen Lilles og Nils (Anders) Olsen Lilles forpaktninger, gir ikke holdepunkter for at noen av dem forpaktet slåtter i Čámmájohka-dalen.

Matrikkelen for Tana for 1884 viser imidlertid at Gunnar Olsens far, Ole Olsen Lille (1856–1927) da var eier av eiendommen «*Elvesletten*» med matrikkelnummer 9, løpenummer 182. Videre viser skjøtebøkene for 1932–1983 at Gunnar Olsens bror, Ole Olsen Lille (1884–1960) 7. januar 1942 fikk utstedt skjøte på «*Elvesletten*» med samme matrikkel- og løpenummer som i 1884. Eiendommen var da oppmålt til 53 deker, og kjøpesummen var 50 kroner, jf. punkt 53.4. Ole Olsen Lille (1884–1960) ser dermed ut til å ha overtatt «*Elvesletten*» etter sin far.

Eiendommen «*Elvesletten*» eksisterer også i dagens matrikkel, nå som gnr. 26, bnr. 18 i Tana kommune, men den har «*ingen registrerte teiger*» og dermed ukjent beliggenhet.[17] Som nevnt i punkt 53.2, er Nils Reidar Lille (1935–2019) som ifølge Ole Bernt Lile, er sønn av Ole Olsen Lille (1886–1960), i dag registrert som eneeier av «Elvesletten» (gnr. 26, bnr. 18).

«*Elvesletten*» eksisterer dermed fortsatt som egen eiendom, men kartfestingen har gått tapt. Ut over at eiendommen ligger innenfor dagens gårdsnummer 26, der grensen mot gårdsnummer 27 går langs Čammájohka og slik at området nordvest for elva ligger i gårdsnummer 26, er derfor eiendommens nøyaktige beliggenhet ikke kjent. Svein Henriksen har imidlertid i et notat til kommisjonen opplyst at gnr. 26, bnr. 18 i ligger i Čammájohka-dalen, på nordvestsiden av elva, og at han «*regner med*» at eiendomsgrensen går ned til elvebredden, jf. punkt 53.4.2. Det fremgår ikke hvor Henriksen har funnet disse opplysningene, men sammenholdt med det materialet han ellers har levert til kommisjonen om eiendommer uten kjente teiger i Leirpollen-Lávvonjárga-området virker opplysningene troverdige.

Som nevnt i punkt 53.3, har Nils (Andreas) Lille (1934–2011) ifølge Ole Bernt Lile fortalt at det var flere private eiendommer i Čammájohka-dalen som ble brukt «*som slåttemark*». Sammenholdt med Svein Henriksens opplysninger er det sannsynlig at «*Elvesletten*» er en av disse eiendommene, og at en annen av eiendommene var dagens gnr. 26, bnr. 20 («*Storbakken*») der Nils (Andreas) Lilles barnebarn, Bente Lille (f. 1961) i dag er registrert som eneeier.

Sett i lys av at Nils Reidar Lille (1935–2019) har sagt at den eiendommen saken gjelder lå der bekken fra Geresjávri renner ut i Čámmájohka, og at Svein Henriksen har opplyst at gnr. 26, bnr. 18 ligger nær elva, mens gnr. 26, bnr. 20 ligger «*opp mot*» Geresjávri, er det mest sannsynlig at kravet fra Ole Bernt Lile gjelder «*Elvesletten*». Et ytterligere holdepunkt for dette er at eiendomsnavnet «*Elvesletten*» tilsier at gnr. 26, bnr. 18 ligger nær elva, og at navnet «*Storbakken*» tyder på at gnr. 26, bnr. 20 ligger i en bakke eller skråning. Det siste samsvarer også godt med Svein Henriksens opplysning om at gnr. 26, bnr. 20 ligger «*opp mot*» Geresjávri, ettersom terrenget mellom Geresjávri og Čámmájohka er relativt bratt.

De kildene som kommisjonen har gjennomgått, gir ingen holdepunkter som understøtter Ole Bernt Liles opplysninger om at «*Elvelien*» (gnr. 26, bnr. 9) i sin tid ble tillagt en eiendomsteig i Čammájohka-dalen i forbindelse med at han giftet seg for andre gang. Disse opplysninger er relativt vage og upresise annenhåndsopplysninger, og det vil være om ikke umulig, så i alle fall uforholdsmessig krevende å få dem bekreftet eller avkreftet.

Kommisjonen anser det etter en samlet vurdering som overveiende sannsynlig at det kravet Ole Bernt Lile har fremsatt på vegne av «*Sameie av etterkommere av Gunnar og Magna Olsen*» gjelder «*Elvesletten*». Det må riktignok tas et visst forbehold når eiendommens nøyaktige beliggenhet ikke er kjent, men det vil uansett ikke være Gunnar og Magna Olsens etterkommere som i dag eier «*Elvesletten*», men Nils Reidar Lilles tre barn.

53.5.2.3 Konklusjon

«*Sameie av etterkommere av Gunnar og Magna Olsen*» eier ikke det jordstykket i Čámmájohka-dalen som saken mest sannsynlig gjelder.

Skulle det vise seg at saken gjelder et annet jordstykke enn det kommisjonen har lagt til grunn, og etterkommere av Gunnar og Magna Olsen faktisk eier dette jordstykket, er eiendomsretten fortsatt i behold. Det regnes å være «*blant de sikreste av alle rettssetninger*» at eiendomsrett ikke går tapt *alene* som følge av ikke-bruk.[18]

16 Aage Solbakk, *Tanadalen – slekter – histor*ie, 2001 s. 849.

17 https://eiendomsregisteret.kartverket.no/eiendom/5628/26/18

18 Se for eksempel Carl Jacob Arnholm, *Passivitetsvirkninger*, 1932 s. 76–77

54. ALEKSANDER LYNGBERG

54.1 Hva saken gjelder

Saken gjelder rett til kobbejakt, gammerett ved Basávži, bruksrett til et utmarksområde på om lag 640 km² og rett til fjordfiske og sjølaksefiske i Tanafjorden. Se kartfigur 54.

Kravsområdet overlappes helt eller delvis av rettighetsmeldingene fra Tana kommune og Sohpar (begge behandlet i kapittel 8), Reinbeitedistrikt 7 Rákkonjárga (kapittel 10), Austertana bygdelag (kapittel 20), Geir Olsen, Svein Henriksen og Yngve Johansen m.fl. (kapittel 22), Samer på finsk side av riksgrensen (kapittel 26), Sameie av etterkommere av Gunnar og Magna Olsen (kapittel 53) og Etterkommere av Nanna og John Johnsen (kapittel 56).

Aleksander Lyngberg opplyste 3. januar 2016 at han kunne ha rettigheter i Tanamunningen (jnr. 16/21-1). Kommisjonen besvarte henvendelsen 12. februar 2016 (jnr. 16/21-2). Lyngberg sendte inn rettighetsmelding om kobbejakt 17. februar 2016 (jnr. 16/21-3). Kommisjonen orienterte Lyngberg ved brev 19. februar 2016 (jnr. 16/21-4) om at meldingen var mottatt. Lyngberg utvidet 14. november 2017 kravet til å omfatte rett til gammeplass ved Basávži (jnr. 16/21-5). Lyngberg ga i samme oversendelse opplysninger om familiens gammebruk og la ved et kart der gammeplassen var avmerket.

Aleksander Lyngberg oversendte 19. november 2017 forslag til informanter (jnr. 16/21-6), og har i perioden fra 2. desember 2017 til 8. november 2018 oversendt ytterligere opplysninger om kobbejakt (jnr. 16/21-7 til 16/21-10 og 16/21-12 til 16/21-16). Lyngberg sendte 6. november 2019 inn kart over områder brukt til elgjakt, bærplukking, snarefangst, vedhogst, sanking av sennagress, sjølaksefiske, torskefiske og plukking av fjæramakk (jnr. 16/21-18). Han avga forklaring på høringsmøtet 7. november 2019 (jnr. 14/296-36 s. 72–99).

Lyngberg fremmet 17. april 2021 krav om jaktrett på oter «*i indre deler av Tanafjorden, østsiden*» (jnr. 16/21-23), og 6. januar 2022 krav om rett til dobbel kongekrabbekvote (jnr. 16/21-24). Kommisjonen orienterte 7. februar 2022 om at kravene var mottatt (jnr. 16/21-25).

Saken er ellers belyst i kommisjonens intervjuer med Svein Henriksen 3. februar 2021 (jnr. 16/21-21), Yngve Johansen 19. mars 2021 (jnr. 16/21-22), Eivind og Arnulf Pettersen 26. juni 2024 (jnr. 17/129-22), Olav Nordstrand 1. juli 2024 (jnr. 17/129-23) og Reidar Andersen 1. juli 2024 (jnr. 17/129-24). Videre har Else Margrethe Utsi 20. oktober 2015, Torbjørn Olsen Dervola 6. oktober 2015, Wivian Johansen og Øystein Hauge 4. november 2015 i intervjuer med NIKU gitt opplysninger om gamma ved Basávži (jnr. 14/295-25).

Finnmarkseiendommen (FeFo) har 27. april 2024 oversendt et notat med generelle synspunkter på retten til å ha og oppføre gammer i Finnmark (jnr. 14/294-69).

54.2 Nærmere om sakens bakgrunn

Aleksander Lyngberg (f. 1980) er bosatt i Tanabru. Han er sønn av Arnhild Henriksen (f. 1947) og Alf Mikal Lyngberg (f. 1928). Lyngbergs besteforeldre på morsiden var Sverre Henriksen (1920–1988) og Asbjørg Breivik (1923–2010). De bodde i Lávvonjárga. Blant deres fire barn er Svein Henriksen (f. 1958), som Lyngberg har foreslått som informant. Se punkt 54.4.1. Sverre Henriksen var sønn av Henrik Andreas Henriksen (1878–1955) og Ragnhild Kathrine (Ravna) Henriksen (1887–1965), som også bodde i Lávvonjárga. Asbjørg Breivik var datter av Aslaug Hjørdis Breivik (1898–1968) og Trond Breivik (1892–1965).[1]

54.3 Bemerkninger fra Aleksander Lyngberg

54.3.1 Kobbejakt

Da Aleksander Lyngberg 3. januar 2016 varslet kommisjonen om at han kunne ha rettigheter i Tanamunningen, opplyste han at «*min familie*» i flere generasjoner har jaktet kobbe der.[2]

Ved rettighetsmelding *17. februar 2016* fremmet Lyngberg krav om rett til kobbejakt i området rundt Lávvonjárga. Han

1 Aage Solbakk, *Tanadalen – slekter – historie*, 2001 s. 604–605. Opplysninger om bosted og fødselsdatoer er også hentet fra folkeregisteret.

2 Aleksander Lyngberg, *e-post,* 3. januar 2016 (jnr. 16/21-1).

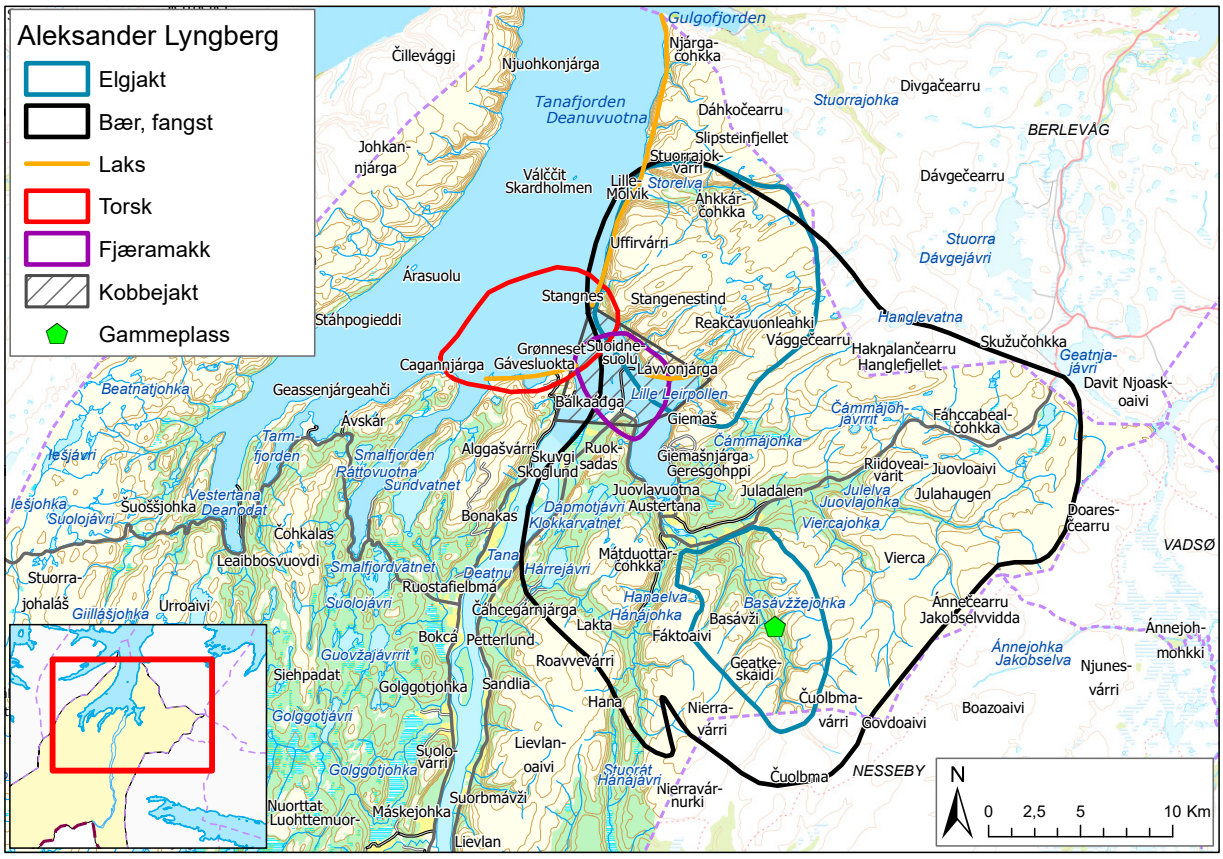

Figur 54

viste til at lokalbefolkningen har høstet rundt Lávvonjårga «*både på sjø og land i ualminnelig tid*». Kobbejakten foregikk høst og vinter. Kjøttet ble brukt til mat og skinnet ble brukt til klær, utstyr og lignende. Lyngberg opplyste at han tidligere har søkt Fylkesmannen om tillatelse til å jakte kobbe i kravsområdet, men fått avslag.[3]

På høringsmøtet *7. november 2019* sa Lyngberg at folk har jaktet kobbe i området så lenge «*det har vært folk der*». Han fortalte at han helst jakter fra land. Han skyter selen når den dukker opp fra sjøen, og hopper deretter i båten «*og ror eller kjører ut og tar den*». Han opplyste at han har fremmet kravet på vegne av seg selv; «*det er svært få andre som jakter*».[4]

54.3.2 Gammeplass ved Basávži

Ved e-post *14. november 2017* krevde Aleksander Lyngberg «*bruksrett til gamme i Basávži*». Han opplyser at familien hans tidligere hadde «*slåtte der og en gamme med fjøs*», og at de også drev jakt og fangst i området. Han skriver at hans bestemor og hennes familie evakuerte til gamma under krigen (1940–1945), og at Arnhild og Svein Henriksen kan bekrefte bruken.[5]

På høringsmøtet *7. november 2019* sa Lyngberg at han hadde fremmet gammekravet på vegne av seg selv og familien. Han sa at gamma har vært restaurert flere ganger, men at den nå er falt ned, og bare ovnen er igjen. Lyngberg har bare sett gamma som nedfalt. Han vet ikke når den falt ned, men har fått vite at det var en som sov i gamma på 1980-tallet i forbindelse med jakt. Ifølge Lyngberg brukte familien gamma i forbindelse med jakt og bærplukking. De plukket bær på «*Hestmyra*». Han sa at han og hans familie hadde drevet jakt «*der [i området rundt Basávži]*». De hadde også utmarksslåtter i

3 Aleksander Lyngberg, *rettighetsmelding,* 17. februar 2016 (jnr. 16/21-3).
4 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte,* 7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 73–76.
5 Aleksander Lyngberg, *e-post,* 14. november 2017 (jnr. 16/21-5).

området rundt gamma, på østsiden av elva. Under evakueringen i 1944 bodde flere familier i gamma.[6]

54.3.3 Elgjakt og utmarkshøsting

Aleksander Lyngberg sendte 6. november 2019 kart med markerte områder for elgjakt, høsting, torskefiske og sjølaksefiske.[7] Se kartfigur 54.

På høringsmøtet *7. november 2019* sa Lyngberg at han krever rett til elgjakt innenfor det avmerkede området «*for meg, og familien min*». Han fortalte at i dag jakter ikke folk i dette området. De som får elgvald der, «*søker om å få et nytt vald*» fordi det er et «*tungvint*» område å jakte i, men det er et bra område for elgjakt for de som er kjent der. Tidligere har «*Lávvonjárga-folkene*» jaktet elg i området. Da var det ikke mye elg der, men når det var elg, «gjorde de [lokalbefolkningen] hva de kunne for å få tak i den».[8]

Ifølge Lyngberg er ikke finnmarksloven til hinder for at han kan fangste rype med snarer, plukke bær, hente ved og høste sennagress i de markerte områdene for høsting og fangst, men han har fremmet kravene for å sikre fangst og høsting «hvis det plutselig ikke blir lov». Han sa lokalbefolkningen «i all tid» har sanket fjæramakk, at dette også gjelder «sennagress og bær», og at dersom det skulle bli forbudt å fangste, «så vil jeg prøve å ha en rettighet på det».[9] Han viste til at både han og tidligere generasjoner har brukt områdene. Samtidig la han til at «alle som bor» i området har sanket ved, og at flere plukker bær, men at det i dag er færre som sanker sennagress og driver snarefangst. Lyngberg har drevet snarefangst ved Bollovárri og sørover – det er et «veldig, veldig rikt – det er et unikt område for snarefangst».[10]

54.3.4 Torskefiske

Ifølge de kartene Aleksander Lyngberg har sendt inn foregikk torskefisket i Tanafjorden utenfor Stangnes, Tanamunningen, Grønneset, Gávesluokta og Cagannjárga. Se kartfigur 54.

På høringsmøtet 7. november 2019 sa Lyngberg at han selv ikke fisker torsk i området; «jeg er mer ute på kysten», men «hele Tana-flåten» fisker der i dag, «alle drar dit og fisker». Tidligere dro «alle som hadde båt» til området utenfor Gávesluokta og fisket. Han sa at det finnes masse tufter i området, og at det har bodd folk der i «tusenvis av år» fordi torsken kommer «akkurat dit». Lyngberg ga ellers uttrykk for at «det må være en eksklusiv» og ikke «omsettelig» rett til å fiske i området, og at også andre i Tana-flåten skal kunne fiske der:[11]

> «Man må kunne gi en sånn [fiske]rett, men det må være på kvalifiseringsgrunnlag. Man kan ikke gi det til hvem som helst. Det må være til primærnæringen.»

54.3.5 Sjølaksefiske

De innsendte kartene markerer at området for sjølaksefiske strekker seg fra Gulgones sørover til Stangnes, og fra Lávvonjárga til innerst i Reakčavuotna (Lille Leirpollen), og fra Grønneset og sørvestover forbi Gávesluokta til Čoalbmenjárga. Se kartfigur 54.

Lyngberg sa på høringsmøtet 7. november 2019 at sjølaksefiske var hovedinntekten til «*de som fisket og bodde i området*», og at bestefaren, Sverre Henriksen (1920–1988), drev med sjølaksefiske. Nå er det imidlertid så store begrensninger i fisket at Lyngberg ikke fisker; «*slik det er i dag, så gidder man ikke å fiske for det er bare to dager i uken, og det er for mye arbeid å gå i gang*». Han presiserte at han ikke fremmer krav om lakseplass, men «*bruk av området*». Han ønsker å få konstatert en rett i tilfelle det blir besluttet å utvide fredningsområdet. Han er opptatt av at en rett til sjølaksefiske ikke skal være omsettelig, og sa videre:[12]

> «Den retten jeg ber om der, det er en eksklusiv rett til å fiske i syv dager i uken, og ikke to dager, slik det er i dag. Jeg vil ikke ekskludere de som er i fisket der, på noen som helst vis, men jeg vil ha en eksklusiv rett til å fiske i syv dager i uken.»

54.3.6 Oterjakt og dobbel kongekrabbekvote

Aleksander Lyngberg fremmet 17. april 2021 krav om rett til jakt på oter i «*indre deler*» av Tanafjorden, på «*østsiden*». Han har selv aldri jaktet oter, men hans slekt har gjort det, og han ønsker å videreføre tradisjonen fordi det nå «*er så mye oter*».[13]

6. januar 2022 krevde han «*dobbel kongekrabbekvote da halvparten av krabben er gitt ut av kvoteregulert område*.» Han har høstet kongekrabbe «*siden slutten av 90-tallet*», og skriver: «*Alle faginstanser var imot, men likevel ble det gitt bort [til fiskere vest for Nordkapp]*.»[14]

6 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte,* 7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 79–81.
7 Aleksander Lyngberg, *e-post,* 6. november 2019 (jnr. 16/21-18).
8 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 82 og 92.
9 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 83, 87 og 92.
10 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 81 og 95–96.
11 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 84–86.
12 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 83–84, 91 og 98.
13 Aleksander Lyngberg, *e-post,* 17. april 2021 (jnr. 16/21-23).
14 Aleksander Lyngberg, *e-post,* 6. januar 2022 (jnr. 16/21-24).

54.4 Bemerkninger fra informanter foreslått av Aleksander Lyngberg

54.4.1 Svein Henriksen

Svein Henriksen (f. 1958) har sammen med Yngve Johansen og Geir Olsen krevd kollektiv bruksrett for de som bor i eller som har eiendommer i Lávvonjárga, jf. kapittel 22. I intervju 22. mars 2021 fortalte Svein Henriksen at han vokste opp i Lávvonjárga. Hans farfar, Henrik Andreas Henriksen (1878–1955), og far, Sverre Henriksen (1920–1988), var også derfra. Da Svein var barn, hadde familien utmarksslåtter i Lille Leirpollen (Reakčavuotna).[15]

Folk i Lávvonjárga levde blant annet av laksefiske, jordbruk og jakt, og hadde faste lakseplasser mellom Stangnes og Gulgones. Svein Henriksen tror at folk søkte om lakseplass også på farens tid. Faren fisket ikke laks, men bestefaren, Henrik Andreas Henriksen, hadde lakseplass utenfor Stangnes. Etter hvert har staten fjernet de fleste lakseplassene på grunn av dårlig laksebestand. Svein Henriksen er enig med Bivdu i at lokalbefolkningen ved fjordlinja i Tanafjorden har rett til lakseplassene i området.[16] Se kapittel 24.

Han fortalte at alle familiene i Lávvonjárga drev fjordfiske til eget hushold og for salg. Det var ikke faste fiskeplasser i området, men folk brukte «*med*»[17] i terrenget for å finne bestemte steder. Han hadde lært om flere av «*medene*» av sin onkel, Andreas Olsen (1909–1994). Svein Henriksen fortalte at det er mye fisk utenfor Gávesluokta, der en torskestamme gyter. Han antok at fremmede båter har fisket i området siden 1920-tallet, kanskje enda tidligere. På 1970-tallet kom seisnurperne til området utenfor Stangnes, og folk klagde når storseien forsvant. I dag fisker mange lokale båter utenfor Gávesluokta.[18]

På 1950–60-tallet var sildefiske i Leirpollen-fjorden viktig. Det var mye sild i fjorden. De gamle drev mye med isfiske etter sild, og båter utenfra kom for å fiske sild.[19]

Ifølge Svein Henriksen var det ikke mye innlandsfisk i nærområdet, men noe fisk i vannene i Mielkevággi og innover. Ingen spurte om tillatelse til å fiske, de bare fisket.[20]

Jakt og fangst var også viktig for livsgrunnlaget til folk i Lávvonjárga. Hver slekt hadde egne plasser for rypefangst. Folk hadde avtaler seg imellom. Dette varte frem til og med krigen (1945). Folk brukte snarer og hagle og spurte ikke om lov. Videre drev alle i Lávvonjárga med revejakt, og befolkningen jaktet også elg uten at noen spurte om lov. Svein Henriksen husker at de eldre sa at elgen var en ny ressurs i området etter krigen (1945).[21]

Bestefaren, Trond Breivik (1892–1965), hadde en slåttegamme ved Basávži, der han også hogde ved som han solgte, og plukket multer. Svein Henriksen antok at gamma ble satt opp på 1920-tallet. Da han for noen år siden var ved gamma hadde den ramlet sammen, «*men den var der*». Ingen i slekta videreførte gammebruken etter at bestefaren døde.[22]

Befolkningen i Lávvonjárga plukket multer og tyttebær, til eget bruk og for salg, men det var ingen fordeling av multemyrer mellom slektene, ifølge Svein Henriksen. Ved Lávvonjárga hentet folk også tang til dyrefôr, sand til støpning og stein til grunnmur.[23]

Svein Henriksen opplyste at det i dag bare er Yngve Johansen (f. 1954) som bor fast i Lávvonjárga. Selv bor Svein i Austertana, men han fortalte at han har høstet i nærområdene til Lávvonjárga i 40 år, og ga uttrykk for at folk i alle fall må tilhøre Finnmark for å kunne høste i disse områdene. Svein Henriksen viste ellers til at Aleksander Lyngberg driver med jakt og fangst, men at det ikke er riktig at han skal få enerett. Lokalbefolkningen bør imidlertid ha større rett enn tilreisende. Ifølge Svein Henriksen har også lokale båter, som Aleksander Lyngbergs, større rett enn fremmede båter til fiske i nærområdet.[24]

54.4.2 Yngve Johansen

Yngve Johansen (f. 1954) som sammen med Svein Henriksen og Geir Olsen har fremmet det kravet som kommisjonen har behandlet i kapittel 22, fortalte i intervju 19. mars 2021 at han vokste opp i Lávvonjárga, og at i hans barndom levde folk i bygda hovedsakelig av fiske. På 1960-tallet var sjølaksefiske spesielt viktig. «*Alle mannfolk*» fisket i Tanafjorden og utover, fra Stangnes til Store Molvik. Yngve Johansen tror at folk søkte staten om lakseplasser, men at det var annerledes med lakseplassene som var knyttet til private eiendommer.[25]

15 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Svein Henriksen,* 3. februar 2021 (jnr. 16/21-21) s. 1–7.

16 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 3. februar 2021 (jnr. 16/21-21) s. 9–13 og 35.

17 Et «med» er en linje gjennom to iøynefallende punkter i terrenget, brukt som merke for et steds beliggenhet, særlig på sjøen eller til hjelp under navigering, jf. Det norske akademis ordbok (https://naob.no/ordbok/med_1).

18 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 3. februar 2021 (jnr. 16/21-21) s. 14–15.

19 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 3. februar 2021 (jnr. 16/21-21) s. 13–16 og 40.

20 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 3. februar 2021 (jnr. 16/21-21) s. 15–16.

21 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 3. februar 2021 (jnr. 16/21-21) s. 9, 18–22 og 38–40.

22 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 3. februar 2021 (jnr. 16/21-21) s. 22–23, 29 og 39.

23 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 3. februar 2021 (jnr. 16/21-21) s. 24–30, 33, 36 og 38–40.

24 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 3. februar 2021 (jnr. 16/21-21) s. 36–37 og 38–40.

25 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Yngve Johansen,* 19. mars 2021 (jnr. 16/21-22) s. 1–3.

På 1950- og 1960-tallet var det også mye sild ved Lávvonjárga, Austertana og mot Lille Leirpollen (Reakčavuotna). Sildefiske var en god inntektskilde for lokalbefolkningen. I tillegg til sild, fisket de flyndre, hyse, sjøørret og torsk. Torsken ble solgt til en oppkjøper. Tidligere ble det fisket «*helt inn [ved Lávvonjárga]*», men på grunn av sel er lite fisk der i dag.[26]

Ifølge Yngve Johansen pleide folk å grave etter fjæramakk ved Høyholmen, men det brukes ikke så mye i dag som agn. Han sa at det er få fiskevann i området, bortsett fra ved Mielkevággi. Folk i Lávvonjárga har derfor drevet lite med innlandsfiske, men de jaktet med gevær og fanget ryper med snarer ved Lávvonjárga, ved Áitevággi, og helt til Márjjavággi.[27]

På 1950- og 1960-tallet var det lite elg, men i Lille Molvik og Lille Leirpollen (Reakčavuotna) har det de siste årene vært en del elg. Den organiserte elgjakten startet ifølge Yngve Johansen på 1960-tallet, men lokalbefolkningen jaktet elg uten å søke om tillatelse. Han sa at folk har forvaltet områdene godt, og fisket og jaktet uten at det gikk utover bestanden.[28]

Lokalbefolkningen plukket multer, blant annet ved Mielkevággi, og blåbær og tyttebær. Yngve Johansen bekreftet at folk hadde lakseplasser fra Stangnes til Gulgones, slik Aleksander Lyngbergs kravskart viser, og sa at Aleksander Lyngbergs oldefar, Trond Breivik, bygde gamma ved Basávži, men Yngve har aldri selv vært ved gamma.[29]

Ellers sa Yngve Johansen at det tidligere aldri var noe stort press på høsting av ressursene ved Lávvonjárga. Det kunne komme folk fra Austertana for å plukke multer og andre bær, men de dro gjerne litt lenger ut for å fiske i fjorden.[30]

54.5 Bemerkninger fra andre

54.5.1 Finnmarkseiendommen (FeFo)

Finnmarkseiendommen har i brev 27. april 2024 uttrykt generelle synspunkter på retten til å oppføre og ha gammer i Finnmark. Blant annet viser FeFo til at det i Finnmark «*er en svært langvarig tradisjon som knytter retten til gammer i utmarka til en konkret næringsutøvelse eller en ressursutnytting som høsting av multer, fisking, slåtter osv.*».[31] Se ellers punkt 8.3.1.

54.5.2 Bivdu

Bivdu har blant annet fremmet krav om kollektiv rett til fjordfiske og sjølakseplasser i Tanafjorden (kapittel 24). I rettighetsmelding 12. oktober 2021 presiserer Bivdu at kravet om fjordfiske gjelder «*fiske i alminnelighet og befolkningens kulturelle bruk av Tanafjorden, slik dette er etablert som tradisjonell tingsrettslig rettighetsregime for lokalbefolkningen*».[32]

Advokat Brynjar Østgård viste på høringsmøtet 2. november 2021 til at fjordbefolkningen «*gjennom generasjoner*» har brukt fjorden og lakseplassene fra land «*på en slik måte at det er etablert en særskilt tinglig rett*», og at det i ressursforvaltningen må tas hensyn til «*de private posisjonene*». Østgård sa at Bivdus krav er fremmet kollektivt på vegne av befolkningen. Han tok høyde for at bruken av fjorden også kan gi grunnlag for individuelle krav, men sa at Bivdu ikke kan fremme krav på vegne av enkeltpersoner.[33]

54.5.3 Olav Nordstrand

Olav Nordstrand (f. 1941) er født og oppvokst i Skjånes i Gamvik kommune, og har drevet med sjølaksefiske hele livet. Han bemerket i intervju 1. juli 2024 til Aleksander Lyngbergs rettighetsmelding at fiskerettighetene bør være kollektive for Tanas befolkning, inkludert de som bor i Tanadalen og rundt Tanafjorden. Dette ville sikre at ressursene og verdiene fra fisket kommer hele samfunnet til gode, i stedet for at rettighetene gis til enkeltpersoner.[34]

54.5.4 Reidar Andersen

Reidar Andersen (f. 1949) er født og oppvokst i Skjånes, og har drevet med sjøfiske siden 1960-tallet. Han sa i intervju 1. juli 2024 at befolkningen i en kommune, et område, eller et distrikt kan ha særrettigheter til å høste av naturen, men ikke enkeltpersoner.[35]

54.5.5 Else Margrethe Utsi

Else Margrethe Utsi (f. 1953) sa i NIKU-intervju 20. oktober 2015 at «*Trond-gamma*» i Basávži var kjent i bygda (Austertana) under og etter krigen, fordi mange flyktet dit, men hun er ikke sikker på hvor den var. Gamma tilhørte Trond Breivik

26 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 19. mars 2021 (jnr. 16/21-22) s. 3–7 og 29.
27 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 19. mars 2021 (jnr. 16/21-22) s. 7–8 og 8–10.
28 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 19. mars 2021 (jnr. 16/21-22) s. 21–24 og 25.
29 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 19. mars 2021 (jnr. 16/21-22) s. 12–13, 20–21, 28–29 og 29–30.
30 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 19. mars 2021 (jnr. 16/21-22) s. 36.
31 Finnmarkseiendommen, *brev til kommisjonen,* 27. april 2024 (jnr. 14/294-68) s. 1.
32 Bivdu, *rettighetsmelding 12. oktober 2021*, (jnr. 17/129-7).
33 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte,* 2. november 2021, (jnr. 14/294-44) s. 42.
34 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Olav Nordstrand,* 1. juli 2024 (jnr. 17/129-23) s. 35.
35 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Reidar Andersen,* 1. juli 2024 (jnr. 17/129-24) s. 40.

(1892–1965). Else Margrethe Utsi tror at gamma ble brukt til omtrent midten av 1940-tallet.[36]

54.5.6 Torbjørn Olsen Dervola

Torbjørn Olsen Dervola (f. 1941) opplyste 6. oktober 2015 at Trond Breivik (1892–1965) årlig drev vedhogst ved Basávžžejohka, til egen husholdning. Ifølge Torbjørn Olsen Dervola hadde

Trond Breivik to hester, som han kjørte med til Basávžžejohka. Der hadde han slåttemarker, hogde ved og hadde gamme. Olsen Dervola visste ikke når den såkalte «*Trondgamma*» ble satt opp og han vet ikke når den falt ned, men det var den gamma som «*sto lengst*».[37]

54.5.7 Wivian Johnsen og Øystein Hauge

Ekteparet Wivian Johansen (f. 1954) og Øystein Hauge (f. 1955), sa 4. november 2015 at «*Trond-gammen*» i «*Juladalen [ved Basávži]*», ble bygd fordi Trond Breivik hadde slåtter der. Reindriftsutøvere brukte gamma under vår- og høstflytting (se også kapittel 56).[38]

54.6 Kommisjonens vurderinger

54.6.1 Innledning – rettslige problemstillinger

Ved rettighetsmelding 17. februar 2016 fremmet Aleksander Lyngberg krav om rett til kobbejakt ved Lávvonjárga. Spørsmålet om en eventuell rett til kobbejakt faller innenfor kommisjonens mandat, er vurdert i punkt 54.6.2. I e-post 14. november 2017 fremmet han krav om rett til gammeplass ved Basávži. Dette kravet er behandlet i punkt 54.6.3.

Ved e-post 6. november 2019 oversendte Lyngberg flere kart med inntegnede bruksområder for elgjakt, utmarkshøsting, torskefiske, sjølaksefiske og sanking av fjæramakk. Hans forklaring på høringsmøtet 7. november 2019 gir inntrykk av at han med dette har sendt inn nye krav. I hvilken grad det gjelder krav med grunnlag i hans egen eller familiens bruk av områdene, er likevel usikkert. Kommisjonen vil vurdere dette i punktene 54.6.4 (elgjakt og utmarkshøsting), 54.6.5 (torskefiske) og 54.6.6 (sjølaksefiske). Når det gjelder fjæramakk, gir allemannsretten Lyngberg rett til å sanke makk i den delen av kravsområdet der slik sanking er aktuelt. Kommisjonen vil derfor ikke vurdere dette kravet ytterligere.

Lyngbergs krav om rett til oterjakt og dobbel kongekrabbekvote gjelder forvaltningsmessige reguleringer, og faller utenfor kommisjonens mandat. Se punkt 1.2.1.

54.6.2 Kobbejakt

Finnmarksloven § 29 første ledd første punktum, jf. § 49 fastsetter at kommisjonen skal utrede bruks- og eierrettigheter til den grunnen som FeFo overtok fra Statskog SF ved finnmarkslovens ikrafttreden. Denne grunnen inkluderer også sjøbunnen så langt ut som den private eiendomsretten strekker seg (til marbakken eller to meters dyp), jf. punkt 1.2.1.

Foruten de rettighetene som følger med eiendomsretten til grunnen, har eiere av land som grenser til sjøen også ulike rettigheter som de kan utnytte under den såkalte «*strandretten*». Disse rettighetene går lenger ut i sjøen enn grensene for den private eiendomsretten i sjøen.[39]

Strandrettens viktigste elementer er rett til laksefiske i sjø med faststående redskap, rett til utbygginger og utfyllinger, rett til tang og tare, og rett til å komme til og fra strandeiendommen med båt (tilflottsretten).[40] Ved finnmarkslovens ikrafttreden overtok FeFo også Statskog SFs strandrettigheter, men retten til kobbejakt inngår ikke i strandretten og er ikke en grunneierrett. Eiere av privat sjøgrunn har ikke større rett til kobbejakt på egen sjøgrunn enn andre.

Kobbejakt er ikke regulert i viltloven eller finnmarksloven, men i lov om forvaltning av viltlevende marine ressurser (havressurslova) 6. juni 2008 nr. 37 og i forskrift 22. desember 2009 nr. 1745 om regulering av sel på norskekysten. Jakt på kystsel/kobbe forvaltes i dag av Fiskeridirektoratet og vedkommende fylkeskommune, og har aldri vært forvaltet av Statskog SF og dets forgjengere. Kobbejakt er derfor ikke omfattet av mandatformuleringen i finnmarksloven § 29 første ledd første punktum. Rett til kobbejakt er ikke «*bruks- og eierrettigheter til den grunnen*» som FeFo overtok fra Statskog SF etter finnmarksloven § 49.

Det er videre spørsmål om rett til kobbejakt er omfattet av mandatet etter at dette i 2013 ble utvidet til også å gjelde krav om «*kollektive eller individuelle rettigheter til fiskeplasser i sjø- og fjordområder i Finnmark*», jf. § 29 første ledd andre punktum.

Begrepet «*fiskeplasser*» er ikke klart definert, og det fremgår ikke av ordlyden om uttrykket «*rettigheter*» også omfatter andre rettigheter enn fiskerettigheter. En tolkning som svarer ja på dette spørsmålet, stemmer imidlertid ikke godt med den naturlige forståelsen av ordlyden lest i kontekst. For å forsvare en slik tolkning, må det derfor finnes støtte i lovens forarbeider eller andre rettskilder. I spesialmotivene til

36 NIKU, *Intervju med Else Margrethe Utsi,* 20. oktober 2015 (jnr. 14/295-25, Informant 22) s. 6. Se også intervjuskjema s. 21.

37 NIKU, *Intervju med Torbjørn Olsen Dervola,* 6. oktober 2015 (jnr. 14/295-25, Informant 23) s. 2 og 5.

38 NIKU, *Intervju med Wivian Johnsen og Øystein Hauge,* 4. november 2015 (jnr. 14/295-25, Informant 24 s. 7.

39 Se f.eks. NOU 1993: 34 s. 126.

40 Se NOU 1993: 34 s. 126–127 og 131–137, og Falkanger og Falkanger, *Tingsrett*, 9. utg. 2022 s. 109–114.

bestemmelsen har departementet vist til at «*fiskarar*» i dag kan gå til søksmål for å få anerkjent rettigheter som ikke blir godtatt «*av andre fiskarar*», og til at det bør «*vere ein enklare måte å avgjere slike saker på*» enn ved saksanlegg. Departementet viser også til at et vilkår for at kommisjonen skal utrede «*om det ligg føre ein fiskerett*», er at kravsfremsetteren har rettslig interesse i få avklart spørsmålet.[41]

Forarbeidenes bruk av ordene «*fiskarar*» og «*fiskerett*» tilsier at kommisjonen skal undersøke fiskerettigheter på de aktuelle fiskeplassene, men ikke andre rettigheter. Mandatutvidelsen i 2013 må etter dette forstås slik at den gjelder rett til fiske på det som er en «*fiskeplass*», men ikke rett til jakt på kobbe eller andre typer ressurshøsting. Aleksander Lyngbergs krav om rett til kobbejakt faller følgelig utenfor kommisjonens mandat.

54.6.3 Gammerett ved Basávži

Det er på det rene at gamma ved Basávži har falt ned for relativt mange år siden, men opplysningene om hvor lenge den var i bruk og når den falt ned er noe sprikende.

Aleksander Lyngberg (f. 1980) sa på høringsmøtet 7. november 2019 at han ikke visste når gamma falt ned, men at han hadde hørt at den ble brukt på 1980-tallet, jf. punkt 54.3.2. Hans onkel, Svein Henriksen (f. 1958), sa i intervju 22. mars 2021 at gamma «*var der*», da han selv var ved Basávži «*for noen år siden*», men at den hadde falt ned. Han sa også at ingen videreførte bruken etter at bestefaren, Trond Breivik (1892–1965) døde. Se punkt 54.4.1. Else Margrethe Utsi (f. 1953) visste ikke hvor gamma lå, men trodde den ble brukt til midt på 1940-tallet jf. punkt 54.5.5. Torbjørn Olsen Dervola (f. 1941) opplyste 6. oktober 2015 at Trond Breiviks gamme «*sto lengst*», men sa ikke noe om når den falt ned, jf. punkt 54.5.6. Wivian Johansen (f. 1954) sa 4. november 2015 at gamma ble bygd ved Basávži fordi Trond Breivik hadde utmarksslåtter der, og at de som hadde rein brukte gamma under vår- og høstflyttingen, men heller ikke hun sa noe om når bruken foregikk, jf. punkt 54.5.7.

Kommisjonen anser det på bakgrunn av dette mest sannsynlig at vedlikeholdet av gamma tok slutt etter at Trond Breivik døde i 1965, slik Svein Henriksen har opplyst. Sett i lys av at det som regel vil gå mellom 15 og 30 år fra vedlikeholdet av en gamme tar slutt til den faller ned,[42] er det godt mulig at gamma fortsatt ble brukt til overnatting på 1980-tallet slik Aleksander Lyngberg har hørt. Perioden med manglende vedlikehold utgjør dermed i overkant av 50 år etter at saken ble reist for kommisjonen i 2017 og det er trolig over 30 år siden gamma falt ned.

Spørsmålet blir derfor om denne perioden med manglende vedlikehold og ikke-bruk har medført at en eventuell bruksrett til gammeplassen som gir rett til å oppføre en ny gamme der har falt bort. Som hovedregel vil ikke en bruksrett falle bort ved «*den rene ikke-bruk*»,[43] men rettspraksis, blant annet Rt. 1948 s. 533 (Eidfjord) og Rt. 1986 s. 148 (Ullensvang), viser at en rettighet til å ha og vedlikeholde et byggverk i utmark kan falle bort dersom rettens innehaver har forholdt seg slik at retten må anses oppgitt eller gitt avkall på.

I Eidfjord-dommen konkluderte Høyesterett med at eiere av byggverk i Eidfjord statsallmenning hadde rett til å la byggverk oppført før ikrafttredelsen av fjelloven av 1920 bli stående uten å måtte ordne tomtefeste og betale festeavgift. Dette gjaldt imidlertid ikke for eierne av byggverk som var så «*forfalne at de må anses oppgitt*».[44] Flertallet i Ullensvang-dommen (fire dommere) la til grunn at retten til å vedlikeholde en steinbu hadde falt bort fordi «*taket var falt sammen*». Mindretallet (en dommer) la til grunn at retten var bortfalt fordi bua i 1980 var blitt betydelig utvidet sammenliknet med den bua som vedlikeholdsretten gjaldt for. Til spørsmålet om bua måtte anses oppgitt, bemerket mindretallet at eieren etter at bua var falt ned måtte ha «*rommelig tid til å bestemme seg for om han ville sette den i stand igjen*».[45]

Det foreligger ingen opplysninger om at Aleksander Lyngbergs rettsforgjengere har vedlikeholdt eller brukt gammen ved Basávži etter at Lyngbergs oldefar, Trond Breivik, døde i 1965. Kommisjonen legger derfor til grunn at en eventuell gammerett har falt bort, også om en norm om «*rommelig tid*» legges til grunn. Se også kommisjonens sammenfallende vurderinger av likeartede gammesaker i Tana, blant annet i kapittel 42, 43, 45, 46 og 49 og i Karasjok.[46]

I punkt 8.5 har imidlertid kommisjonen konkludert med at befolkningen i Tana har en kollektiv gammerett som blant annet gir rett til å føre opp gammer på den usolge grunnen i kommunen til bruk under utmarkshøsting. Denne retten har Aleksander Lyngberg andel i så lenge han er bosatt i Tana. Retten må utøves innenfor alminnelige offentligrettslige rammer, og er betinget av at det inngås avtale med FeFo eller eventuelle andre grunneiere. Se punkt 8.5.4.7.

41 Prop. 70 L (2011–2012) s. 124, jf. også s. 115.

42 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med John Aslak Johansen*, 15. januar 2024 (jnr. 19/1149-11) s. 7 og *Intervju med Viktor Trosten*, 16. november 2023 (jnr. 22/2148-20) s. 10.

43 Carl Jacob Arnholm, passivitetsvirkninger, 1932 s. 76–77 og Borgar Høgetveit Berg, Hevd, 2. utg. (2025) s. 58.

44 Rt. 1948 s. 533 (Eidfjord) på s. 536.

45 Rt. 1986 s. 148 (Ullensvang) på s. 151 (flertallet) og s. 152–153 (mindretallet).

46 Finnmarkskommisjonen, *Rapport felt 4, Karasjok*, bind 2, 2019 punkt 9.8.4.2 (5) (s. 101–102) og punkt 11.6.4.8 (s. 309–311).

54.6.4 Elgjakt og annen utmarkshøsting

Aleksander Lyngberg har på kart oversendt 6. november 2019 markert områder for elgjakt og utmarkshøsting. På høringsmøtet 7. november 2019 sa han at han for seg og sin familie krever eksklusiv rett til elgjakt i det markerte området, og eksklusiv rett til annen utmarkshøsting, jf. punkt 54.3.3. Han tilføyde at «*alle som bor*» i området har sanket ved, og at flere plukker bær, men at det i dag er færre som driver med snarefangst og sanking av sennagress.

For å opparbeide eksklusive bruksrettigheter må bruken ha vært (tilnærmet) eksklusiv. Ettersom opplysningene i saken, både fra Lyngberg selv og fra andre informanter, tyder på at øvrig lokalbefolkning også har drevet utmarkshøsting i kravsområdene, anser kommisjonen det som uaktuelt at Aleksander Lyngberg og hans rettsforgjengeres bruk kan ha etablert eksklusive rettigheter. Kommisjonen forstår videre Lyngberg slik at han ikke primært ønsker å få fastsatt rettigheter opp mot andre brukere, men å sikre seg mot at det i fremtiden eventuelt innføres forbud mot å høste av utmarksressursene. Kommisjonen anser det etter dette hensiktsmessig å vurdere kravene som andel i en kollektiv rett.

Av NIKUs sakkyndige utredning, som omtaler området «*Skuvgi/Birkestrand og Juovlavuotna/Austertana*» kommer det frem at folk hadde utmarksslåtter, blant annet ved Basávžžejohka. Det var tradisjon for snarefangst av ryper og jakt på rev for salg. Elgjakt var et nytt fenomen. En av informantene så elg for første gang på 1970-tallet. Flere drev med ferskvannsfiske, men fjellvannene lå gjerne utenfor kommunegrensa. Folk plukket bær både i nærområdene og områder lengre unna, til eget hushold og for salg. Flere familier samlet seg gjerne for å drive vedhogst, blant annet ved Juladalen og Basávžžejohka. Videre var rekved en viktig ressurs; «*vedene som var snudd tilhørte dem som snudde veden*».[47]

Svein Henriksen (f. 1958) sa i intervju med kommisjonen at lokalbefolkningen jaktet ryper med snarer og hagle, drev revejakt og etter hvert elgjakt. De spurt ikke om tillatelse til å jakte. Slektene hadde en uformell fordeling av ressursområdene, blant annet i forbindelse med snarefangst, se punkt 54.4.1. Se også beskrivelsene av jakt, fangst og utmarkshøsting i kapittel 20 (Austertana bygdelag) og kapittel 22 (Geir Olsen, Svein Henriksen og Yngve Johansen m.fl.).

I punkt 8.4.9 beskriver kommisjonen den kollektive bruksretten som alle innbyggerne i Tana har andel i. Som det framgår der, går ikke bruksrettighetene i innhold og omfang ut over det som er regulert i finnmarksloven, og rettighetene underlagt FeFos styring og forvaltning jf. finnmarksloven kapittel 3. Aleksander Lyngberg og andre familiemedlemmer som bor i Tana kommune har andel i den kollektive bruksretten som ligger til lokalbefolkningen.

47 NIKU oppdragsrapport 39/2017 s. 263–268.

54.6.5 Torskefiske

Det følger av finnmarksloven § 29 første ledd annet punktum at kommisjonen ikke skal utrede spørsmål om rettigheter til kyst- og fjordfiske av eget tiltak, men bare dersom «*noen med rettslige interesse i en avklaring krever det*». Se nærmere foran i punkt 1.2.3.

Aleksander Lyngberg har 6. november 2019 sendt til kommisjonen et kart med markert område for torskefiske nordvest for Gávesluokta ved Tanaelvas utløp i Tanafjorden. Områdets utstrekning er om lag 30 km^2. Sammenholdt med det han sa på høringsmøtet 7. november 2019, fremtrer dette som et krav om rett til torskefiske. På høringsmøtet brukte han uttrykket «*eksklusiv*» rett, og sa at det avmerkede området har vært et rikt område for torskefiske der «*alle*» fisker, og at retten også skal tilfalle andre i Tana-flåten på visse vilkår. Retten skal ikke være «*omsettelig*», og ikke gis til «*hvem som helst*». Tildelingen må skje på «*kvalifikasjonsgrunnlag*» og slik at retten forbeholdes «*primærnæringen*», jf. punkt 54.3.4.

Slik kommisjonen forstår Lyngberg, ønsker han ikke primært å få utredet sine individuelle rettigheter til å fiske i kravsområdet, men at lokale rettigheter må sikres.

Kommisjonen har i kapittel 24 utredet Bivdus krav om Tanabefolkningens rett til fiske i Tanafjorden. Bivdus kravsområde omfatter også det området Lyngberg har markert som torskefiskeområde. Kommisjonen har konkludert med at det på 1830-tallet var etablert en lokal kollektiv tinglig rett til fjordfiske for befolkningen i Tana, som fortsatt er i behold. Se punkt 24.6.4.6 og 24.9. Aleksander Lyngberg har andel i lokalbefolkningens kollektive rett til fiske i Tanafjorden så lenge han bor i Tana.

54.6.6 Sjølaksefiske

Aleksander Lyngberg oversendte 6. november 2019 et kart der det er markert at sjølaksefisket med faststående redskap har foregått fra Gulgones sørover til Stangnes; fra Lávvonjárga til innerst i Reakčavuotna (Lille Leirpollen); og fra Grønneset, sørvestover forbi Gávesluokta til Čoalbmenjárga. På høringsmøtet 7. november 2019 brukte han uttrykket «*eksklusiv rett*» også om sjølaksefisket, men presiserte at han ikke fremmer krav om lakseplass, men om «*bruk av området*». Han sa også at han ikke vil «*ekskludere*» andre, og uttalte han krever «*rett til å fiske i syv dager i uken, og ikke to dager, slik det er i dag*», jf. punkt 54.3.5.

Det er nærliggende å oppfatte Lyngberg slik at han ønsker å få konstatert en rett til sjølaksefiske, og endringer i dagens reguleringer av fisketiden. Spørsmålet om slike reguleringer gjelder imidlertid forvaltningsmessige reguleringer som faller utenfor kommisjonens mandat, jf. punkt 1.2.1.

Kommisjonen har imidlertid i kapittel 24 lagt til grunn at lokalbefolkningen i Tana har opparbeidet en kollektiv rett til sjølaksefiske med faststående redskap i Tanafjorden. Denne

retten er fortsatt i behold og har et selvstendig rettsgrunnlag uavhengig av finnmarksloven. Rettens selvstendige grunnlag innebærer at FeFo ved utvisningen av lakseplassene må unngå at lokale laksefiskere fortrenges fra sine tradisjonelle lakseplasser, og at offentlige myndigheter må ta hensyn til rettens selvstendige grunnlag ved fremtidige reguleringer, slik at retten ikke blir uten innhold. Se punkt 24.7.9.10 og 24.9.

Aleksander Lyngberg har som innbygger i Tana andel i denne retten.

54.6.7 Oppsummerende konklusjon

En eventuell gammerett ved Basávži har falt bort som følge av om lag 60 års manglende bruk og vedlikehold av gammen som tidligere stod på stedet. Kommisjonen har imidlertid i punkt 8.5 lagt til grunn at Tana kommunes innbyggere har en kollektiv gammerett. Se punkt 8.5.4.7. Aleksander Lyngberg har som bosatt i Tana kommune andel i denne retten.

Lyngberg har heller ikke opparbeidet noen særrettigheter til det kravsområdet han har angitt, men kommisjonen har i kapittel 20 og 22 konkludert med at de som bor i Austertana og Lávvonjárga har fortrinnsrett til sine tradisjonelle høstingsområder. Se punkt 20.5.2.4 og 22.5.4. Lyngberg vil ha andel i fortrinnsretten i Austertana dersom han er bosatt der, og andel i fortrinnsretten i Lávvonjárga dersom han er bosatt der. Som bosatt i Tana kommune vil han også ha andel i den retten som gjelder for befolkningen i den delen av kommunen han er bosatt, jf. blant annet punkt 8.4.9.

Kommisjonen har i kapittel 24 konkludert med at lokalbefolkningen i Tana har en særrett til fiske i Tanafjorden. Som innbygger i Tana har Aleksander Lyngberg andel i denne retten. Han har også andel i Tanabefolkningens kollektive rett til sjølaksefiske. Se punkt 24.9.

55. ETTERKOMMERE AV OLE RAVNA, NILS HIRSTI OG JOHANNES HIRSTI

55.1 Hva saken gjelder

Saken gjelder rett til en gammeplass ved Uhca Guovžajávri (Tredje Bjørnvann),[1] og bruksrett til et utmarksområde på vel 16,5 km^2 i tilknytning til gammen. Se kartfigur 55.

Kravsområdet overlappes av rettighetsmeldingene fra Tana kommune og Sohpar (begge behandlet i kapittel 8), Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš (kapittel 9), Masjok bygdelag (kapittel 19) og Vestertana kapell- og bygdelag (kapittel 25).

Rettighetsmeldingen er datert 21. august 2019 og signert Steinar Hirsti og Per Torleiv Ravna (jnr. 19/1835-1). Ved brev 28. august 2019 bekreftet kommisjonen at meldingen var mottatt (jnr. 19/1835-2). På høringsmøtet 7. november 2019 avga de to forklaring på vegne etterkommere av Ole Ravna og brødrene Nils Hirsti og Johannes Hirsti (jnr. 14/296-36 s. 107–117). I to e-poster datert 20. november 2019 sendte Per Torleiv Ravna dokumenter som gjaldt gammen ved Uhca Guovžajávri (jnr. 19/1835-3 og 19/1835-4). Han oversendte bemerkninger og kopi av gammebok i e-post 15. mai 2025 (jnr. 19/1835-11).

Finnmarkseiendommen (FeFo) har 27. april 2024 oversendt generelle synspunkter på retten til å ha og oppføre gammer i Finnmark (jnr. 14/294-69). Kommisjonen anmodet 9. mai 2025 FeFo og Tana kommune om å oversende eventuelle dokumenter om gammen og gammeplassen (jnr. 19/1835-10). Henvendelsen ble besvart av FeFo 2. juli 2025 (jnr. 19/1835-14) og av kommunen 7. juli 2025 (jnr. 19-1835-15).

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš ga i brev 18. juni 2023 en generell merknad til alle rettighetsmeldinger som gjelder områder i distriktets vinterbeiteområde (jnr. 14/1434-38), men viste ikke spesifikt til meldingen fra etterkommere av Ole Ravna, Nils Hirsti og Johannes Hirsti.

Etter forslag fra kravsfremsetterne intervjuet kommisjonen Ole Einar Olsen 4. mars 2021 (jnr. 19/1835-7). Kommisjonen har 9. april 2013 (jnr. 19/1835-8) også intervjuet Nils Hirstis og Johannes Hirstis yngre bror, Bjarne Hirsti. Han var i 2015 også informant for NIKUs sakkyndige feltutredning (jnr. 14/295-25, informant 21), der også Knut Hildonen i intervju 29. mai 2015 ga opplysninger av interesse for behandlingen av de kravene saken gjelder (jnr. 14/295-25, informant 19).[2] NIKU har som ledd i et forprosjekt for innsamling av opplysninger fra muntlige kilder også intervjuet Per Torleiv Ravnas mor, Ragnhild Ravna, 26. juli 2011 (jnr. 19/1835-12).

55.2 Nærmere om sakens bakgrunn

Per Torleiv Ravna (f. 1965) og Steinar Hirsti (f. 1958), som har sendt inn rettighetsmeldingen, er sønner av henholdsvis Ole Ravna (1928–2011) og Johannes Hirsti (1927–2007). Ole Ravna var gift med Ragnhild Ravna (f. 1940) og sønn av Per Persen Ravna (1883–1965) og Elisa Magdalena Olsen (1892–1974). De bodde i Bonakas og fikk til sammen sju barn.[3]

Både Elisa Magdalena Olsen og Per Persen Ravna vokste opp i Bonakas. Elisa Olsen var datter av Ole Olsen og Maria Ulrika Henriksdatter Karvakko (1863-ukjent dødsår) som bodde i Bonakas. Per Persen Ravna var sønn av Peder (Per) Persen Ravna (1845-ukjent dødsår) og Agnethe Anna Samuelsdatter Laiti (1854-ukjent dødsår) og barnebarn av Peer Pedersen Ravna (1818–1890) og Elen Larsdatter (1819–1903), alle med bosted Bonakas.[4]

Nils Hirsti (1923–1993) og Johannes Hirsti (1927–2007) var brødre og vokste opp i Bonakas. Deres foreldre het Johan Hirsti (1886–1957) og Ragnhild Kristine Pavelsen (1894–1982). Johan Hirsti vokste også opp i Bonakas. Han var sønn av Risten Katrine Olsdatter (Risten-Áhkku) (1859–1945) og Johan Johansen Hirsti (1850–1897). Ragnhild Kristine Pavelsen var datter av Nils Pavelsen (Bávvalaš-Niljas) (1863–1958) og Ravna Katrine Persdatter Risten (1856–1927), også med bosted Bonakas.[5]

Bygda Bonakas ligger i Nedre Tana, på vestsiden av Tanaelva. Bonakas ligger om lag tre kilometer nord for

1 På Kartverkets kart brukes navnet «Bjørnvann». Lokalbefolkningen og kravsfremsetter bruker navnet «Bjørnevann».

2 NIKU, Oppdragsrapport 39/2017 s. 258–262 (punkt 6.2.6).

3 Aage Solbakk, *Tanadalen – slekter – historie*, 2001 s. 844–845.

4 Aage Solbakk, Op. cit., 2001, s. 838–845.

5 Aage Solbakk, Op. cit., 2001, s. 253, 255–256 og 861.

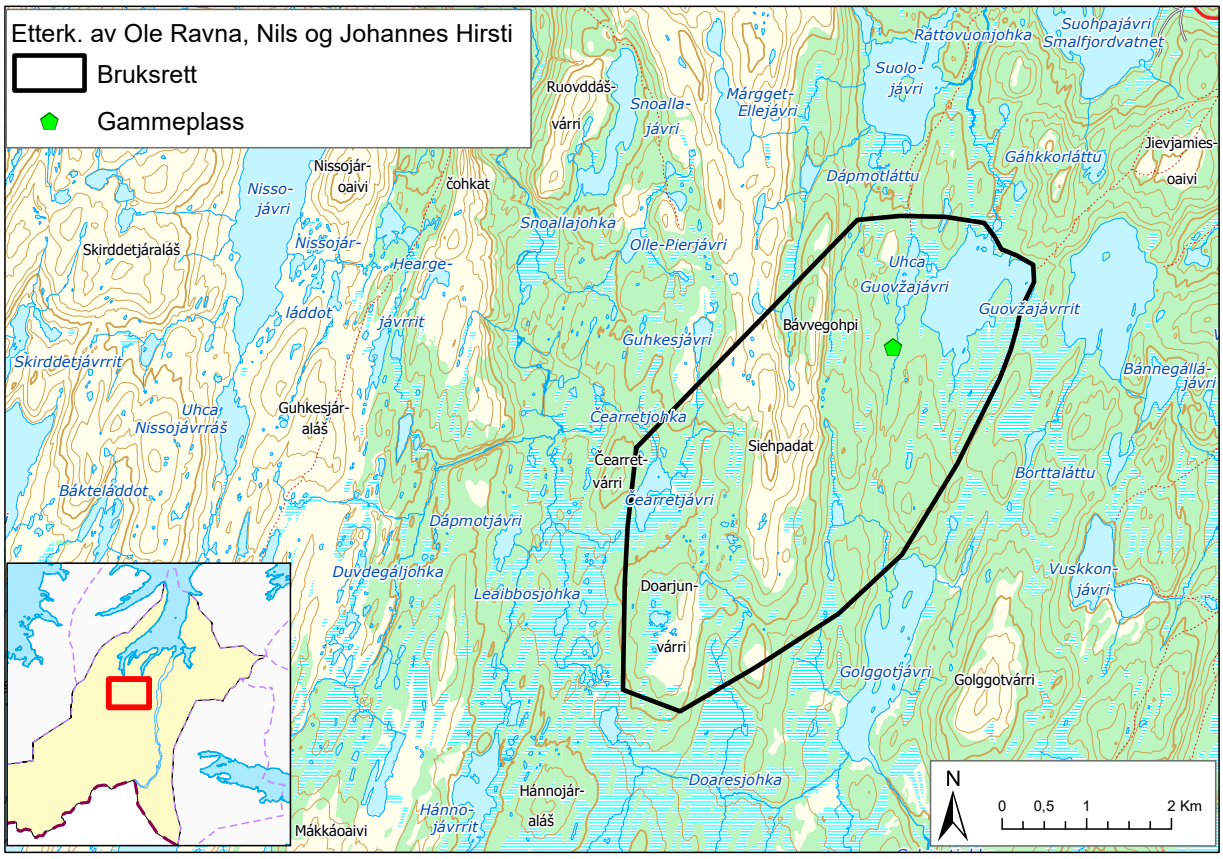

Figur 55

Rustefjelbma og fem kilometer sør for Langnes. Gammeplassen ved Uhca Guovžajávri (Tredje Bjørnvann) ligger om lag ti kilometer sørvest for Bonakas.

55.3 Bemerkninger fra etterkommere av Ole Ravna, Nils Hirsti og Johannes Hirsti

55.3.1 Rettighetsmelding (21. august 2019)

I rettighetsmeldingen 21. august 2019 opplyser Per Torleiv Ravna og Steinar Hirsti at meldingen gjelder en gammeplass «*ca. 300 meter sør for Uhca Guovžajávri*», og bruksområdet «*Uhca Guovžajávri (3. Bjørnevann), Gaskkamus Guovžajávri (2. Bjørnevann), myrene rundt Siehpadat, Čearretjávri, Doarjunvárri, deretter østover til sørenden av Gaskkamus Guovžajávri (2. Bjørnevann)*».[6] De anfører at de har «*rett til å ha gammer i ressursområdet*», og rett til «*fiske, bærplukking, småvilt- og elgjakt og veduttak mv.*» i dette området. Som rettsgrunnlag viser de til hevd, alders tids bruk og lokal sedvanerett.[7]

Området har vært «*brukt til jakt, fangst, fiske, bærplukking og veduttak som del av husholdet gjennom hele 1900-tallet (og sikkert før det) og fram til i dag, innbefattet sted for gamme*». Også i dag er bruken viktig for etterkommerne. Konkret dreier det seg om fiske «*seinhøstes/tidlig på vinter med garn under isen, på våren med pilk på isen, på sommer med stang/håndsnøre/oter og noe garnfiske*». Uhca Guovžajávri (Tredje Bjørnvann) har en «*fin ørretbestand*» fordi fisket har vært «*utøvd med varsomhet*». Tidligere generasjoner, særlig Hirsti-familien, har «*også fiska i Gaskkamus Guovžajávri*». Familiene har også plukket multer, og drevet rypefangst og rypejakt. Veduttak

6 Per Torleiv Ravna og Steinar Hirsti, *Rettighetsmelding*, 21. august 2019 (jnr. 19/1835-1) s. 1.

7 Per Torleiv Ravna og Steinar Hirsti, *Rettighetsmelding*, 21. august 2019 (jnr. 19/1835-1) s. 3.

var viktig for foreldregenerasjonen og «*tidligere generasjoner*». Ravna og Hirsti har «*lite kunnskap*» om elgjakt i området før jakten ble regulert, men de mener at elgen som «*ny ressurs*» må tilfalle områdets rettighetshavere.[8]

De skriver videre at det som «*et utgangspunkt for bruken ble oppført en gamme i ressursområdet*» sør for Uhca Guovžajávri i 1973. Dette «*var ikke den første*» gammen i området, men det er den gammen «*dagens brukere har kunnskap om og tilknytning til*». I 2011 ble gammen restaurert «*på samisk vis med å sette opp en ny gamme i nærheten av den gamle*». Tidligere «*og gjennom 1900-tallet*» var området et «*fellesområde for befolkningen i Nedre Tana (Bonakas, Rustefjelbma og Smalfjord)*», men bruken fra andre enn familiene til Ole Ravna, Nils Hirsti og Johannes Hirsti «*avtok gradvis*». Fra gammen ble bygd i 1973 har «*tyngden av bruken vært utøvd av disse tre familiene*», men også andre familier har brukt «*de andre Guovžajávrrit/ Bjørnevannene*», og i dag brukes dette området «*primært*» av befolkningen i Nedre Tana.[9]

For utfyllende opplysninger om bruken viser Per Torleiv Ravna og Steinar Hirsti til de intervjuene som er gjort i regi av kommisjonen med Bjarne Hirsti og Ragnhild Ravna.

55.3.2 Høringsmøtet (7. november 2019)

Per Torleiv Ravna sa på høringsmøtet 7. november 2019 at gammen ligger 200–300 meter fra Uhca Guovžajávri (Tredje Bjørnvann), og at familiene satte den opp i 1973. Etter at de i 1988 satte opp en badstugamme ved siden av «hovedgammen», ble det «*veldig mye styr [med det], spesielt etter den badstu-gamma, med at den skulle rives*». Det hadde endt med at hans far, Ole Ravna (1928–2011), fikk konstatert en «*rett til å ha den stående så lenge den stod, og etter det så hadde han ingen rettigheter*». Det var faren ikke enig i; «*han skrev ikke under på den gammeerklæringen*», men gammene «*står nå der*». Ifølge Ravna hadde det ikke før 1973 stått en *gamme* «*akkurat der*», men «*Hirsti sine*» hadde tidligere en gamme «*i sørenden av Andre Bjørnevann*». Også andre familier hadde hatt gammer i dette området.[10]

Han presiserte at gammekravet gjelder «*rett til å ha en gamme der, og at den retten er på en måte kollektiv for*» etterkommerne av Ole Ravna, Nils Hirsti og Johannes Hirsti. Disse bor ifølge Ravna i dag spredt rundt i Norge, og også i Finland. Han sa at det kan dreie seg om «*20, 30, 40, 50 personer*». Steinar Hirsti ga uttrykk for at det ikke er «*så mange*».[11]

Per Torleiv Ravna fortalte at dagens hovedgamme ble satt opp i 2011, 84 meter fra den gammen de satte opp i 1973. Grunnen til flyttingen var at de ønsket å restaurere 1973-gammen på «*samisk vis*», og da valgte de en tørrere plass. Ravna sa at det kan være vanskelig å avgrense hvem som skal ha del i gammeretten, men hans syn er at retten må tilkomme alle etterkommerne, uansett hvor de bor i dag. Ifølge Ravna må gammekravet forstås som et krav om eiendomsrett til plassen der gammen står. Han opplyste at både hovedgammen og badstugammen, står ulåst. Det har vært en del «*bråk*» med gammene; «*Det har vært to runder i Landbruksdepartementet*»; én gang fikk de pålegg om å rive badstugammen, og neste gang fikk de «*medhold*».[12]

Ravna hadde ikke førstehåndskjennskap til den tidligere bruken av området, men han hadde hørt at det ble hogd mye ved ved Bjørnvannan «*og sørover mot Gulbojokvann*». Han hadde også hørt at det var utmarksslåtter «*rundt Tredje Bjørnevann [Uhca Guovžajávri]*», og at mange hadde drevet snarefangst. Det var også «*mye penger*» i multeplukking.[13]

Han sa at det «*var en sensasjon*» hvis man så en elg i området på 1970-tallet, men at det er underlig dersom elgen skal tilfalle noen andre enn de som har opparbeidet rett til jakt og fangst i området. Innlandsfiske foregikk ved «*garnfiske på sommer og høst, og til dels under isen før jul.*» Før hans tid var ryper en viktig inntektskilde. De solgte også multer. Det hadde han også selv vært med på. Ifølge Ravna er dagens reguleringer av elgjakten til hinder for hans ønskede bruk av området; «*vi jakter jo ikke elg der, for vi får jo ikke [elg]vald der*». Den eneste gangen han har jaktet elg rundt gammen var i 1993. Han jakter også rype, men sa at det «*står dårlig til med skogen og det står dårlig til med rypene*». Han sa også at man «*må være veldig forsiktig med fiske i Tredje Bjørnevann*» fordi det er «*en spesiell ørretbestand der som ikke tåler så hard beskatning*», men la til at det er mer røye i Andre Bjørnvann.[14]

Ravna fremholdt at bruksrettskravet handler om «*jaktrett og fiskerett*» og at de vil ha «*større rett enn altaværinger, vadsøværinger*». Han sa at kravet gjelder en fortrinnsrett vis á vis til folk utenfor Tana kommune, og presiserte at «*her er jo andre i nærområdet – i Smalfjord, Vestertana – som også bruker området, så det er jo ikke snakk om noen eksklusiv rett*». Han tok likevel høyde for at Uhca Guovžajávri (Tredje Bjørnvann) skiller seg ut for der er det stort sett de med tilknytning til gammen som har fisket. Ravna ga uttrykk for at han støtter en kollektiv rett for kommunens innbyggere, eller for befolkningen i «*Nedre Tana*», og antydet at han ser for seg en

8 Per Torleiv Ravna og Steinar Hirsti, Op. cit., 21. august 2019 (jnr. 19/1835-1) s. 2.

9 Per Torleiv Ravna og Steinar Hirsti, Op. cit., 21. august 2019 (jnr. 19/1835-1) s. 2.

10 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte, 6.–7. november 2019* (jnr. 19/1835-6) s. 108.

11 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 6.–7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 110 og 113.

12 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 6.–7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 114–116.

13 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 6.–7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 109.

14 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 6.–7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 110 og 112.

fortrinnsrett for lokalbefolkningen framfor den øvrige befolkningen i Tana.[15]

Han betegnet forholdet til reindriften som «*helt uproblematisk*», og sa at familien både vinter og sommer er «*veldig forsiktige med å kjøre inn i det området*». Ravna forklarte at de først og fremst ferdes til området til fots. Det går ikke ATV-spor opp til gammen, og det er bare én «*displøype*» i området, ikke åpne barmarksløyper. Avstanden fra gammen til nærmeste scooterløype på vinteren er 1,5 kilometer. Han fortalte at «*det er [rein] på skogsbeite på høsten*» og at det senere «*drives over fra Alggaŝvárri*», og at reinen kommer tilbake igjen på våren.[16]

55.3.3 Innsendte dokumenter

Per Torleiv Ravna sendte 20. november 2019 kommisjonen ulike dokumenter med tilknytning til gammen ved Tredje Bjørnvann. Nedenfor beskrives dokumentenes innhold.[17]

- Faktaark fra Statskog Finnmark, «*Opplysninger om byggverk*», etter Statskogs befaring 2. februar 1996. Det er opplyst at gamme er bygd i 1974, restaurert i 1993, at gammen er bygd av Ole Ravna, Johannes Hirsti m.fl., og at badstugamme er bygd i 1988. Det fremgår at faktaarket er bekreftet av brukerrepresentant Ole Ravna i brev 5. februar 1998.

- Erklæring om gammetomt ved «*3. Bjørnvann*», signert Sverre Pavel for Statskog 20. september 2004. Representant for brukerne av gammen: Ole Ravna, 9845 Tana.

- Brev fra Statskog til Ole Ravna 30. januar 2006; Statskog tar til etterretning Ravnas ønske om ikke å underskrive gammeerklæringen. Når det gjelder «*forespørselen om erklæring for deg og dine etterkommere om alltidvarende rett til å ha gammer stående på det som hevdes å være deres tradisjonsområder ved Guovzajavre*», opplyser brevet at Statskog ikke utsteder slik erklæring.

- Melding om tiltak til Tana kommune 9. august 2010, signert Ragnhild Ravna. Tiltaket er beskrevet slik: «*Restaurering av gamme. Gamma er bygd i 1973 og trenger nå full restaurering/bytte av bærende konstruksjoner. Som følge av fuktige grunnforhold der den står i dag, flyttes den til nærmeste tørre område som er 80 meter i retn. øst nordøst. Eksisterende bygg vil bli fjernet og ryddet.*» Et vedlegg opplyser: «*Gammen er godkjent av Statskog SF 20.09.2004, som da tilbød brukerrepresentant Ole Ravna gammeerklæring med nr. 20-1-9009 (...). Erklæringen ble imidlertid ikke underskrevet ..., da han ikke kunne akseptere vilkårene og for øvrig hadde en rett basert på gammel bruk.*»

- Brev fra Tana kommune til FeFo 21. mars 2013, der kommunen ber om tilbakemelding på om FeFo har innvendinger mot flytting av gamme.

- Brev fra FeFo til Ragnhild Ravna 26. april 2013 der det går frem at FeFo ikke har innvendinger mot flytting av gamme, så fremt eksisterende bygg blir fjernet og ryddet. Det bes om at gammeplass markeres på kart som returneres til FeFo.

- Brev fra Tana kommune til Ragnhild Ravna 7. mai 2013, der kommunen ber om redegjørelse, kart med koordinatfesting av ny gamme, dato for oppføring av og bilde av ny gamme.

- Brev fra Ragnhild Ravna til FeFo 13. mai 2013 med kartvedlegg der gammen er avmerket.

Per Torleiv Ravna oversendte ytterligere bemerkninger 15. mai 2025, og vedla kopi av gammebok, merket årstallet 1975. Han skriver at «*gamma er bygd i 1973–1974, restaurert/påbygget i 1993–95, og flyttet ca. 80 meter i 2011*». Det heter videre:[18]

> «Dokumentene viser også at Statskog/Finnmark jordsalgskontor 20.09.2004 har tilbudt Ole Ravna gammeerklæring, som også omfattet badstugamma. Av senere brev fra Finnmark jordsalgskontor til Ole Ravna, framgår det at Ravna har svart 15.01.2005 (eller 2006) om at han ikke ønsket å skrive under på erklæringen så sant den ikke bekreftet han og hans etterkommeres alltidvarende rett til å ha gammer stående på tradisjonsområdet ved Guovzajavre. Dette brevet har det ikke lyktes oss å finne, men Statskogs brev er bekreftelse på dets eksistens.»

55.3.4 Ragnhild Ravna

På oppdrag fra kommisjonen intervjuet NIKU Per Torleiv Ravnas mor, Ragnhild Ravna (f. 1940) 26. juli 2011 om hennes kjennskap til familiens og bygdas utmarksbruk. Intervjuet ble gjort som ledd i et forprosjekt for innsamling av opplysninger fra muntlige kilder.

15 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 6.–7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 110–111 og s. 113.

16 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 6.–7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 112, 115 og 116.

17 Per Torleiv Ravna, *Oversendelse av dokumenter i forbindelse med gammekrav*, 20. november 2019 (jnr. 19/1835-3) vedlegg 1 (dokumentene i kulepunkt 1, 2, 3, 5, 6, 7 og 8) og vedlegg 2 (dokumentet i kulepunkt 4).

18 Per Torleiv Ravna, *Tilleggsinformasjon*, 15. mai 2025 (jnr. 19/1835-11) og vedlegg 1 (gammebok).

Ragnhild Ravna fortalte blant annet om hvilke områder familien hadde brukt til fangst, jakt og høsting. Hun sa at det hadde foregått snarefangst i «*Guovžajávrrit-områdene*» og «*frem til Golggotjávri*», og at det hadde vært mange gammer i dette området. Hennes families gamme ligger «*ved tredje Bjørnevann*», og at «*vi er tre familier om den*».[19]

Hun fortalte om innlandsfiske, og særlig om fiske under isen på vinteren. Før i tiden gikk folk fra Bonakas «*så langt vest som til Lille Sommervann*», og flere av vannene i dette området ble brukt. Det var i all hovedsak bygdas befolkning som drev garnfiske under isen. Hun kunne ikke tro at det kom folk fra andre kommuner og fisket med garn. Ragnhild Ravna fortalte også at mange fra Bonakas hentet ved i området fra Golggotjávri til Guovžajávrrit.[20]

55.4 Bemerkninger fra andre

55.4.1 Finnmarkseiendommen (FeFo)

Finnmarkseiendommen (FeFo) har oversendt saksdokumenter, jf. punkt 55.5, og har i brev 27. april 2024 uttrykt generelle synspunkter på retten til å oppføre og ha gammer i Finnmark. Blant annet viser FeFo til at det i Finnmark «*er en svært langvarig tradisjon som knytter retten til gammer i utmarka til en konkret næringsutøvelse eller en ressursutnytting som høsting av multer, fisking, slåtter osv.*».[21] Se ellers punkt 8.3.1.

55.4.2 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš

Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš har krevd å få anerkjent reindriftsrett i distriktets vinterbeiteområde (se kapittel 9). I brev 18. juni 2023 viser distriktet til at alle krav om «*kollektiv eiendomsrett, ferdselsrett og vetorett m.m.*» innenfor distriktets vinterbeiteområder kan snevre inn distriktets beitearealer om de skulle føre frem. Distriktet viser ikke eksplisitt til rettighetsmeldingen fra etterkommere etter Ole Ravna, Nils Hirsti og Johannes Hirsti, men også den gjelder et område innenfor vinterbeiteområdet til Reinbeitedistrikt 9.[22]

55.4.3 Sverre Kimo Pedersen

Sverre Kimo Pedersen deltok på høringsmøtet 6.–7. november 2019 som interesserepresentant for kyst- og fjordfiske. Pedersen bor i Smalfjord og kommenterte kravet fra etterkommerne av Ole Ravna, Nils Hirsti og Johannes Hirsti og Nils Hirsti på følgende måte:[23]

> «Vi har jo et felles område med de, og bruken er akkurat det samme som de beskriver. Jeg har selv en gamme i det området her [viser på kartet], og så har jeg en hytte her, som er så vidt avmerket [på kartet]. Men vi har alltid ferdes inn der til fots, både inn til hytta, og når vi skulle over fjellet til gamma vår og det bruksområdet for fisk, bær og jakt. Det er kun ved elgjakt at det er brukt kjøretøy for å ta ut kjøtt, men ellers har jeg brukt føttene for å komme meg innover. Og jeg betrakter det som en del av kulturen det å slite litt, og å gå litt innover. Og det er jo ikke et slit, men det er jo en vanlig tur. Og jeg har oppfattet at de også har brukt terrenget på akkurat samme måte. Det er hovedsakelig med beina. De har gått [opp] både fra Smalfjord, og jeg vet de har gått fra Bonakas og fra den stien som starter imellom Rustefjelbma og Smalfjord. Så vi har en likelydende bruk av området, men den [bruken] er svært skånsom for naturen, den bruken vi har hatt hittil.»

55.4.4 Ole Einar Olsen

Kommisjonen intervjuet Ole Einar Olsen (f. 1936) fra Bonakas 4. mars 2021. Han sa at han hadde vært ved gammen sør for Uhca Guovžajávri «*flere ganger*», og at de har «*bygd en ny [gamme]*». Olsen tror at den gamle gammen «*ble bygd på [19]60-tallet*». Hans egen familie har ikke «*så ofte*» fisket i Uhca Guovžajávri. Det var for det meste «*i Gaska- og Stuorra Guovžajávri vi fisket, i hvert fall vi barna*». Han sa at området sør for Uhca Guovžajávri sikkert er «*deres [Ravna og Hirstis slekt] i og med at gamma ble oppført der*.» Olsen vet ikke hvem «*som brukte de områdene før det*», men antar at «*alle*» vel har brukt områdene tidligere.[24]

55.4.5 Bjarne Hirsti

Kommisjonen intervjuet Nils Hirstis og Johannes Hirstis yngre bror, Bjarne Hirsti (1930–2017) 9. april 2013 (jnr. 19/1835-8). Han fortalte at familien hadde hatt gamme ved Bjørnvannan, «*der på vestsiden*», og at gammen ble satt opp litt før andre verdenskrig. Det var vanlig at folk fra Bonakas plukket multer «*rundt Bjørnevannene, helt frem til Golggotjávri*». Her kunne de «*møte folk fra Boftsa, Bonakas og Rustefjelbma også*». De fisket og satte også snarer i de samme områdene. Bjarne Hirsti kartfestet «*Ragnhild Ravna sin*»

19 NIKU, *Intervju med Ragnhild Ravna*, 26. juli 2011 (jnr. 19/1835-12) s. 19 og 29.

20 NIKU, Op. cit., 26. juli 2011 (jnr. 19/1835-12) s. 10–11 (innlandsfiske), 15 (garnfiske) og 21 (vedhogst).

21 Finnmarkseiendommen, *brev til kommisjonen,* 27. april 2024 (jnr. 14/294-68) s. 1.

22 Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš, *Innmeldte meldinger om mulige rettigheter Felt 7*, 18. juni 2023 s. 1, sammenholdt med vedlegg «Oversikt over rettighetsmeldinger» (jnr. 14/1434-38).

23 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 6.–7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 112.

24 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Ole Einar Olsen*, 4. mars 2021 (jnr. 19/1835-7) s. 10–11 og 21.

gamme, og sa at områdene på den andre siden av Siehpadat ble brukt mest av folk fra Smalfjord og Vestertana.[25]

Bjarne Hirsti var i 2015 informant for NIKUs sakkyndige utredning. Han fortalte at familien hadde gamme ved Bjørnvannan, på vestsiden av Andre Bjørnvann. Her fisket de med garn om høsten og drev isfiske om vinteren. Også folk fra Rustefjelbma og Boftsa fisket i området. Vedhogst i dette området var også viktig, både til eget bruk og som salgsvare.[26]

55.4.6 Knut Hildonen

Knut Hildonen (1940–2024) fortalte i intervju med NIKU 29. mai 2015 om utmarksbruken i nærområdene til Rustefjelbma. Det ble drevet «*ganske hardt*» garnfiske på høsten i Andre Bjørnvann, der folk fra Smalfjord, Bonakas, Boftsa og Rustefjelbma fisket. Han fortalte at ved Andre Bjørnvann står restene etter en gamme som ble bygd før krigen; «*der bodde dem mens de plukket bær, mens de fisket og ellers*». Det er «*fremdeles fin fisk i vannet*».[27]

Hildonen fortalte at i «*hele området rundt Bjørnevann ble det fisket og jaktet ryper*», de bodde da i gammen som lå der. Også ved Siehpadat lå det en gamme som folk brukte under rypefangsten. Gammen tilhørte noen fra Bonakas. De hentet ut mye ved i et stort område «*fra Bjørnevann og Gulbojokvannet, for her var mye skog*». Han trakk også fram området ved Bjørnvann som et viktig multeområde; «*de myrene ble brukt av alle*».[28]

55.4.7 Vestertana kapell- og bygdelag

Den vestlige delen av kravsområdet til etterkommerne av Ole Ravna, Nils Hirsti og Johannes Hirsti overlapper med kravsområdet til Vestertana kapell- og bygdelag ved Siehpadat. Kommisjonen har behandlet bygdelagets krav i kapittel 25. I rettighetsmeldingen 18. juni 2019 gir bygdelaget følgende beskrivelse av grunnlaget for Vestertana-befolkingens rettigheter:[29]

> «Når det gjelder rettigheter basert på langvarig og gammel bruk, har folk i Deanodat/Vestertana i generasjon etter generasjon hentet sitt utkomme fra naturgodene på fastlandet og i sjøen, og utnyttet alle tilgjengelige næringsmuligheter – vilt, innlandsfiske, bær, skog, mose, torv, utslåtter, tang og tare, skjell, alle typer fisk i sjøen. samt sel- og sjøfugler. Fjellvatn i området, med gode fiskebestander i dag, er også kultivert av folk fra bygda. Likeledes har man bygd gammer etter behov, og etablert okse- og hestekjøreveier for henting av ved, innlandsfisk og evt. andre ressurser.»

Bygdelaget fremholder at man har gjort dette ut fra en «*overbevisning om at dette var en rett man hadde og har*», og krever å få anerkjent «*bygdefolks rettigheter på grunnlag av alders tids bruk*». Vestertana kapell- og bygdelag uttaler videre at bygdefolket har hatt «*en meget intensiv bruk av naturgodene*» og har nyttiggjort seg utmarksgodene «*i betydelig omkrets*»:[30]

> «Det gjelder særlig nedslagsfeltet for Leibosvassdraget og vatna der, området rundt Geassájávri, vatna vest for dette, helt til Njukčajávri. Dette gjelder både multeplukking, innlandsfiske, og snarefangst/hvitrypejakt. Folk fra bygda har i relativt sein etterkrigstid drevet snarefangst, uten snøscooter, helt til Lođejohmohkki i vest.»

På høringsmøtet 6. november 2019 presiserte representantene for Vestertana kapell- og bygdelag at de ønsker å få anerkjent «*bruksrett, slik at vi kan fortsette bruken av områdene som tidligere har blitt brukt*». Representantene ga uttrykk for at de ikke hadde noen synspunkter på kravet fra etterkommerne av Ole Ravna, Nils Hirsti og Johannes Hirsti.[31]

55.4.8 Masjok bygdelag

Masjok bygdelag har fremmet et krav om bruksrettigheter mv. i et område ved Masjok (se kapittel 19). Den sørlige delen av kravsområdet til etterkommerne av Ole Ravna, Nils Hirsti og Johannes Hirsti overlapper med en mindre del av kravsområdet til Masjok bygdelag. På høringsmøtet 6. november 2019 hadde bygdelagets representanter ingen bemerkninger til kravet fra etterkommerne av Ole Ravna, Nils Hirsti og Johannes Hirsti.[32]

55.5 Skriftlige kilder

Finnmarkseiendommen (FeFo) oversendte 2. juli 2025 arkivmateriale knyttet til gammeplassen ved Uhca Guovžajávri (Tredje Bjørnvann). I oversendelsen viser FeFo til at det dreier seg om «*mye av det samme som ligger på meldingen på kommisjonens hjemmesider*», men FeFo antar at det kan finnes

25 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Bjarne Hirsti*, 9. april 2013 (jnr. 19/1835-8) s. 16–17, 19–20 og 39.

26 NIKU, *Intervju med Bjarne Hirsti*, udatert 2015, (jnr. 14/295-25, informant 21 Bjarne Hirsti) s. 1 og s. 8.

27 NIKU, *Intervju med Knut Hildonen*, 29. mai 2015 (jnr. 14/295-25, informant 19 Knut Hildonen) s. 3.

28 NIKU, Op. cit., 29. mai 2015 (jnr. 14/295-25, informant 19) s. 4–6.

29 Vestertana kapell og bygdelag, *Krav om anerkjennelse av rettigheter i bygdebruksområde,* 18. juni 2019, (jnr. 15/936-2) vedlegg 1 s. 3.

30 Vestertana kapell- og bygdelag, Op. cit., 18. juni 2019, (jnr. 15/936-2) vedlegg 1 s. 3–4.

31 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 6.–7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 7 og 23.

32 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 6.–7. november 2019 (jnr. 14/294-36) s. 32.

dokumenter tilknyttet saken i Statsarkivet, «*blant annet flere behandlinger i jordsalgsstyret*».[33] De oversendte dokumentene fra FeFo er de samme som kommisjonen tidligere har fått tilsendt fra Per Torleiv Ravna (se punkt 55.3.3), med ett unntak:

- Skriv «*til arkiv*» om at saken gjelder restaurering av gamme registrert som erklæring nr. 20-1-9009-Tana, nå endret til erklæring nr. 20-1-9009B. Informasjon om at «*gammeeier Ragnhild Ravna vil bringe saken inn for Finnmarkskommisjonen, jf. vårt brev av 30.01.2006*». Videre heter det at «*saken er med dette avsluttet ved vårt kontor*».[34]

Kommisjonen mottok Tana kommunes dokumenter i gammesaken 7. juli 2025.[35] Disse dokumentene var kjent for kommisjonen gjennom oversendelsene fra Per Torleiv Ravna.

55.6 Kommisjonens vurderinger

55.6.1 Innledning – rettslige problemstillinger

Kommisjonen skal for det første ta stilling til om etterkommerne av Ole Ravna, Nils Hirsti og Johannes Hirsti har opparbeidet eiendomsrett eller bruksrett til gammeplassen ved Uhca Guovžajávri (Tredje Bjørnvann). Med bakgrunn i opplysningene om at gammen ble bygd i 1973, og at «hovedgammen» i 2011 ble flyttet ca. 80 meter fra det stedet gammen ble satt opp i 1973, jf. punkt 55.3.2, må spørsmålet vurderes med grunnlag i hevdsreglene. For det tilfellet at hevdsvilkårene er oppfylt, blir det videre spørsmål om retten til gammeplassen også gir rett til å flytte gammen rundt 80 meter. Disse spørsmålene er behandlet i punkt 55.6.2.

For det andre er det spørsmål om etterkommerne innenfor det kravsområde de har angitt, har opparbeidet en særlig bruksrett. På høringsmøtet ble det klart at kravet i første rekke gjelder jakt- og fiskerettigheter. Kravet behandles i punkt 55.6.3.

55.6.2 Gammeplassen ved Uhca Guovžajávri (Tredje Bjørnvann)

55.6.2.1 Tidsvilkåret

Hevdstiden for eiendomsrett er 20 år, jf. hevdslova § 2. Fordi en gamme er å betrakte som en «*fast tilstelling*» er tidsvilkåret 20 år også for hevd av bruksrett, jf. hevdslova § 8 første ledd, sammenholdt med § 7 annet ledd og § 2. Se ellers foran i punkt 6.3.2.1 og 6.3.2.4. For å oppfylle tidsvilkåret må derfor Ole Ravna, Nils Hirsti, Johannes Hirsti og deres etterkommere ha brukt gammeplassen i minst 20 år i sammenheng.

Etterkommere har i rettighetsmeldingen og på høringsmøtet opplyst at gammen ved Uhca Guovžajávri (Tredje Bjørnvann) ble bygd i 1973, jf. punkt 55.3.1 og 55.3.2. I «faktaark» fra Statsbygg, utarbeidet etter befaring i 1996, er det opplyst at gammen er bygd i 1974, og at den ble restaurert i 1993, jf. punkt 55.3.4. Om gammen er bygd i 1973 eller 1974 er uten betydning. Det har heller ikke betydning at familiene restaurerte og bygde på gammen på 1990-tallet. De har uansett brukt gammeplassen i over 20 år slik at tidsvilkåret er oppfylt.

55.6.2.2 Bruksvilkåret

For å opparbeide eiendomsrett til en gammeplass med grunnlag i hevd, må bruksutøveren ha brukt plassen som en grunneier, jf. hevdslova § 2. Hevd av bruksrett forutsetter at hevderen har brukt gammeplassen som en bruksrettshaver, jf. hevdlova § 7 første ledd. Se punkt 6.3.2.2.

Spørsmålet er derfor om Ole Ravna, Nils Hirsti og Johannes Hirsti og deres etterkommere har brukt gammeplassen ved Uhca Guovžajávri på en måte som tilsvarer den bruken eieren av en slik plass ville ha utøvd, eller om bruken tilsvarer den bruken innehaveren av en bruksrett til å ha en gamme stående på plassen ville ha utøvd. Å ha en gamme stående et sted er en rådighetsutøvelse som effektivt hindrer at andre tar i bruk den plassen der gammen står. Det er derfor knapt noen forskjell mellom bruksvilkåret for hevd av bruksrett til gammeplassen og bruksvilkåret for hevd av eiendomsrett til plassen. Er bruksvilkåret for hevd av bruksrett oppfylt, er som regel også bruksvilkåret for hevd av eiendomsrett oppfylt.

Etterkommere har opplyst at de har brukt og vedlikeholdt gammen fra den ble bygd og til i dag. De restaurerte og bygde på gammen i 1993–1995, og i 2011 restaurerte de den «*på samisk vis*» ved å flytte gammen ca. 80 meter til et tørrere sted, jf. punkt 55.3.1 til 55.3.3. Gammen sto dermed på samme sted i nærmere 40 år, fra 1973/74 til 2011. En gamme som har stått så lenge på samme sted har nødvendigvis blitt vedlikeholdt og brukt. Dette tilsier at bruksvilkåret er oppfylt, både for hevd av bruksrett og av eiendomsrett.

Per Torleiv Ravna fortalte på høringsmøtet 7. november 2019 at de tre familiene har brukt gammen i forbindelse med tradisjonell utmarkshøsting. Fiske i Uhca Guovžajávri var viktig; «*garnfiske på sommer og høst, og til dels under isen før jul.*». De jaktet rype i nærområdet, og drev tidligere med snarefangst. Området ved Bjørnvannan «*og sørover mot Gulbojokvann*» har også vært et viktig område for vedhogst. Ravna sa også at det har vært utmarksslåtter ved Uhca

33 Finnmarkseiendommen, *Svar på forespørsel om dokumenter*, 2. juli 2025 (jnr. 19/1835-14 hoveddokument).

34 Finnmarkseiendommen, Op. cit., 2. juli 2025 (jnr. 19/1835-14 vedlegg 1) s. 15.

35 Tana kommune, *Svar på forespørsel om dokumenter*, 7. juli 2025 (jnr. 19/1835-15).

Guovžajávri, og at multeplukking er viktig også i dag, jf. punkt 55.3.2.

Opplysningene om familienes gamme ved Uhca Guovžajávri er også bekreftet av sakens skriftlige kilder, jf. punkt 55.5, med videre henvisning til punkt 55.3.3, og i opplysninger gitt av Ole Einar Olsen, jf. punkt 55.4.4 og av Nils Hirstis og Johannes Hirstis yngre bror, Bjarne Hirsti, jf. punkt 55.4.5. Sakens opplysninger viser dermed at familiene har brukt gammeplassen på en tilsvarende måte som andre gammeeiere i Tana.

Det forholdet at gammen har stått åpen og vært tilgjengelig for andre, slik Per Torleiv Ravna opplyste på høringsmøtet, jf. punkt 55.3.2, er i tråd med gammetradisjonen i Tana, og hindrer ikke oppfyllelse av bruksvilkåret. Flyttingen av gammen i 2011 skjedde over 15 år etter at vilkåret om 20 års bruk «*i samanheng*» var oppfylt, og er derfor uten betydning for den isolerte vurderingen av bruksvilkåret. Som nevnt i punkt 55.6.1, er det imidlertid spørsmål om en eventuell rett til gammeplassen også åpner for flytting av gammen. Se punkt 55.6.2.4.

55.6.2.3 Godtrovilkåret

Godtrovilkåret for hevd av eiendomsrett er nedfelt i hevdslova § 4 første ledd, og gjelder tilsvarende ved hevd av bruksrett, jf. § 7 annet ledd. Se foran i punkt 6.3.2.3. Mer konkret innebærer dette at Ole Ravna, Nils Hirsti, Johannes Hirsti og etterkommerne i full hevdstid (fra 1973/74 til 1993/94) må ha utøvd bruken i den tro at bruken var utslag av en selvstendig rettighet, og de må ikke kunne bebreides for å ha oppfattet forholdene slik.

Som kommisjonen har redegjort for i punkt 8.5, har det i Tana vært en langvarig tradisjon for å sette opp gammer i utmark til bruk under utmarkshøsting uten å søke om tillatelse. Dette har også FeFo gitt uttrykk for, jf. punkt 55.4.1. Det er neppe noen tvil om at Ola Ravna, Nils Hirsti og Johannes Hirsti opptrådte i samsvar med denne tradisjonen da de satte opp gammen ved Uhca Guovžajávri i 1973/74, og at deres og etterkommernes senere bruk av gammen og gammeplassen var et utslag av denne tradisjonen.

Per Torleiv Ravna har fortalt at familiene fikk et rivningspålegg knyttet til den badstugammen de satte opp i 1988, men pålegget gjaldt ikke «*hovedgammen*» og det ble senere omgjort, jf. punkt 55.3.2. Pålegget inngår ikke i de saksdokumentene kommisjonen har fått tilsendt, men sakens øvrige dokumenter tyder på at det først ble utstedt etter at Statskog hadde vært på befaring 2. februar 1996, jf. punkt 55.3.3. Fordi rivningspålegget etter alt å dømme ble utstedt etter utløpet av hevdsperioden, er pålegget uten betydning for godtrovurderingen.

Det er også et moment at Ole Ravna over 30 år etter at gammen ble satt opp, nektet å signere en gammeerklæring der det stod at hans rett til gammeplassen var begrenset. Slik det uttrykkes i brevet fra Statskog 30. januar 2006 ba han i stedet Statskog om å utstede en erklæring som slo fast at han og hans etterkommere hadde en «*alltidvarende rett*» til å ha gammer stående på stedet, jf. punkt 55.3.3. Dette underbygger at han i både i hevdsperioden og senere har oppfattet det slik at han hadde en ubetinget rett til å ha en gamme ved Uhca Guovžajávri. Det er ingen holdepunkter for at Ravna eller de andre gammeeierne kan bebreides for denne oppfatningen. Snarere har de hatt samme oppfatning som andre som har bygd gammer og brukt disse i forbindelse med utmarkshøsting i Tana i samme tidsperiode.

Det kan etter dette ikke være noen tvil om at familiene i hele hevdsperioden var i aktsom god tro med hensyn til at de hadde rett til å ha en gamme på stedet og bruke den i forbindelse med utmarkshøsting. Godtrovilkåret er derfor oppfylt for en bruksrett med dette innholdet.

Et annet spørsmål er imidlertid om den gode troen også omfatter eiendomsrett til selve gammeplassen. Den gode troen må korrespondere med den retten som påstås ervervet. Dersom den gode troen er begrenset til å omfatte en bruksrett, vil det ikke være grunnlag for hevd av eiendomsrett, selv om tidsvilkåret og bruksvilkåret for å opparbeide en slik rett er oppfylt.[36]

Som fremholdt i punkt 6.7.2, er det en presumsjon for god tro når tidsvilkåret og bruksvilkåret er oppfylt, men presumsjonen må holdes opp mot den lokale oppfatningen i Tana om rett til å sette opp og bruke gammer. I NIKUs feltutredning er det i beskrivelsen av utmarksbruk og rettsoppfatninger i bygdene Suolovárri (Holmfjell), Bokcá (Boftsa), Ruostafielbmá (Rustefjelbma), Bonjákas (Bonakas), Guhkesnjárga (Langnes), Gávesluokta (Gavesluft), Hárrejohka (Harrelv) og Østre Bonakas uttalt følgende:[37]

> «Som beskrevet tidligere har det vært mange gammer der hvor bygdefolket drev med utmarksnæringer, og man ser i dag mange gammetufter i områdene. Det var tradisjon at man bygde gammer der man hadde bruk for det og ingen sa noe på det. Gammene sto alltid åpne.»

Det er også ellers vanskelig å finne holdepunkter for en lokal rettsoppfatning om at det å ha en gamme stående, gjorde at folk ble eiere av gammeplassen, og dermed ga dem rett til å bruke plassen til andre formål enn å ha en gamme der. Se foran i punkt 8.5.4.4. Saken gir heller ikke noen holdepunkter for at Ole Ravna, Nils Hirsti, Johannes Hirsti og deres etterkommere har hatt en rettsoppfatning som på dette punktet avviker fra den lokale rettsoppfatningen.

36 Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 207.
37 NIKU, Oppdragsrapport 39/2017 s. 260.

Kommisjonen legger etter dette til grunn at vilkårene for å erverve en bruksrett som omfatter det å ha og bruke gammen ved Uhca Guovžajávri i forbindelse med utmarkshøsting er oppfylt, men at hevdservervet ikke omfatter eiendomsrett til gammeplassen.

55.6.2.4 Betydningen av at gammen ble flyttet ca. 80 meter i 2011

Det følger av det foregående at Ole Ravna, Nils Hirsti og Johannes Hirsti midt på 1990-tallet hadde opparbeidet en bruksrett til gammeplassen ved Uhca Guovžajávri som ga dem rett til å ha en gamme stående på stedet og bruke den under utmarkshøsting. Retten tilkommer i dag deres etterkommere. Spørsmålet er videre om etterkommerne i kraft av sin bruksrett til gammeplassen kunne flytte den opprinnelige gammen om lag 80 meter slik de gjorde i 2011.

Kravet til «*fast tilstelling*» i hevdslova § 8 første ledd betyr ikke at innretningen må ha stått «*på akkurat den same plassen*» i hele hevdsperioden.[38] Når det er et visst rom for å flytte en fast innretning under hevdsperioden uten at hevdservervet avbrytes, må rommet etter fullført hevdserverv være minst like stort. Ragnhild Ravna opplyser i tiltaksmeldingen til Tana kommune 9. august 2010 at gammen måtte flyttes «*til nærmeste tørre område*», ca. 80 meter øst-nordøstover, fordi det var fuktige grunnforhold der den sto. I brev til Ragnhild Ravna 26. april 2013 uttaler FeFo at de ikke har noen innvendinger mot flyttingen, forutsatt at den eksisterende gammen ble fjernet og gammeplassen ryddet, jf. punkt 55.3.3.

Flyttingen hadde dermed et aktverdig formål, og det er kort avstand mellom den opprinnelige og den nåværende gammeplassen. Ordningen mellom FeFo og rettighetshaverne til gammeplassen kan minne om et makeskifte. Den opprinnelige gammeplassen ble etter hvert uegnet som gammeplass, og innehaverne av gammeretten har fått ta i bruk en ny gammeplass i nærheten av den opprinnelige, mot å rydde den opprinnelige plassen.

Slik kommisjonen ser det, må dette innebære at den flyttingen av gammen som fant sted i 2011, skjedde innenfor rammene av den gammeretten som Ole Ravna, Nils Hirsti, Johannes Hirsti og deres etterkommere har opparbeidet ved Uhca Guovžajávri. Etter kommisjonens syn ligger en så beskjeden flytting også godt innenfor rammene av den lokale gammetradisjonen.

55.6.3 Bruksrett til utmarkshøsting

Opplysningene i saken viser at Ole Ravna, Nils Hirsti, Johannes Hirsti og deres etterkommere i lang tid har drevet jakt, fiske og annen utmarkshøsting i kravsområdet. De familiene saken gjelder har bodd i Bonakas i flere generasjoner, se punkt 55.2. Deres tilhørighet til og bruk av kravsområdet understøttes også av at de bygde en gamme ved Uhca Guovžajávri i 1973/74.

De har imidlertid ikke har vært alene om å bruke kravsområdet, med et visst forbehold for fiske i Uhca Guovžajávri. På høringsmøtet sa Per Torleiv Ravna at bruksrettskravet gjelder «*jaktrett og fiskerett*», men ikke en «*eksklusiv rett*» fordi folk fra Nedre Tana har jaktet i de samme områdene og fisket i Bjørnvannan. Han ga videre uttrykk for at han støtter en kollektiv rett for kommunens innbyggere, eller for befolkningen i «*Nedre Tana*», og antydet at lokalbefolkningen bør ha fortrinnsrett framfor kommunens øvrige befolkning, jf. punkt 55.3.2.

Også andre informanter har fortalt at Guovžajávrrit (Bjørnvannan) har vært et viktig ressursområde for befolkningen i Bonakas og nabobygdene. Her har det vært drevet garnfiske, snarefangst, utmarksslått, vedhogst og multeplukking. Se blant annet opplysningene fra Sverre Kimo Pedersen, Ole Einar Olsen, Bjarne Hirsti og Knut Hildonen, jf. punkt 55.4.3 til 55.4.6.

Det fremgår også av NIKUs sakkyndige feltutredning at områdene ved Guovžajávrrit har vært viktige for utmarkshøsting og livberging i Nedre Tana. Området var et viktig snarefangstområde, og folk fra flere bygder fisket i «*Guovžajávri/Andre Bjørnvann*». Området ved Guovžajávrrit var også et viktig ressursområde for multeplukking og vedhogst.[39]

Det er etter dette ikke holdepunkter for at Ravna-familien og de to Hirsti-familiene har brukt området ved Guovžajávrrit mer intensivt eller i større omfang enn mange andre fra Bonakas og nabobygdene. Familiene har derfor i kravsområdet ikke opparbeide en særrett til jakt og fiske som går ut over den retten som tilkommer den øvrige befolkningen i disse bygdene.

Opplysningene om hvordan befolkningen i disse bygdene har brukt områdene ved Guovžajávrrit (Bjørnvannan), gir imidlertid grunnlag å konkludere med at befolkningen har en selvstendig bruksrett til disse og andre tradisjonelle bruksområder. Også de av etterkommerne av Ole Ravna, Nils Hirsti og Johannes Hirsti som bor i Bonakas og nabobygdene har andel i denne retten, som har karakter av en ikke-eksklusiv lokal fortrinnsrett.

Bruksrettighetene går i ikke ut over det som er regulert i finnmarksloven, og rettighetene er underlagt FeFos styring og forvaltning etter finnmarkslovens kapittel 3. Høyesterett la i Nesseby-saken til grunn at lokalbefolkningens bruksrettigheter på FeFo-grunnen i sakens tvisteområde ikke omfattet rett til også å forvalte bruken, men understreket at det på grunnlag av langvarig bruk var etablert selvstendige bruksrettigheter som FeFo måtte hensynta ved utøvelsen av sin myndighet etter finnmarksloven § 27. Blant annet må FeFo ved ressursknapphet

38 Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 351 og 353–354.

39 NIKU, Oppdragsrapport 39/2017 s. 258–259

sikre lokalbefolkningens rettigheter og begrense andres bruk. Høyesterett presiserte også at «*den rettslige plikten til å prioritere lokalbefolkningen med selvstendige rettigheter gjelder for øvrig også overfor personer som er bosatt i kommunen, og som utleder sin rett av § 22*».[40]

I dommen heter det også at FeFo må «*innrette sin forvaltning etter lovens § 27 slik at det i nødvendig utstrekning skjer tilpasninger til de etablerte rettighetene som er fastslått gjennom Finnmarkskommisjonens rapport*».[41] En slik begrensning i FeFos myndighetsutøvelse etter § 27, gjør seg gjeldende også i saken her. Det betyr at befolkningen i Nedre Tana må sikres rett til jakt- og fiskeressurser i sine tradisjonelle brukssområder, om nødvendig framfor andre innbyggere i Tana kommune og andre innbyggere i Finnmark. Se ellers kommisjonens generelle uttalelser om karakteren av lokale fortrinnsrettigheter i punkt 8.4.9, jf. punkt 8.4.8.4.

55.6.4 Oppsummerende konklusjon

Etterkommerne av Ole Ravna, Nils Hirsti og Johannes Hirsti har med grunnlag i hevd opparbeidet rett til å ha familienes gamme stående på gammeplassen ved Uhca Guovžajávri (Tredje Bjørnvann), og bruke den i forbindelse med utmarkshøsting. Se figur 55. Hevdservervet omfatter ikke eiendomsrett til gammeplassen. De av etterkommerne som er bosatt i Tana kommune, har også andel i den generelle gammeretten som gjelder for kommunens innbyggere. Se punkt 8.5.4.7.

De av etterkommerne som bor i Bonakas og nabobygdene har også andel i den fortrinnsretten som gjelder for befolkningen i disse bygdene. Ut over dette har de ingen særrettigheter til kravsområdet ved Uhca Guovžajávri (Tredje Bjørnvann), men de har andel i den retten som gjelder for den delen av kommunen der de er bosatt, jf. blant annet punkt 8.4.9.

40 HR-2018-456-P Nesseby, avsnitt 158.
41 HR-2018-456-P Nesseby, avsnitt 161.

56. ETTERKOMMERE AV NANNA OG JOHN JOHNSEN

56.1 Hva saken gjelder

Spørsmålet i saken er om etterkommere av Nanna og John Johnsen med grunnlag i langvarig bruk har ervervet (særlig) bruksrett til et utmarksområde på vel 700 km² ved Austertana. Saken reiser også spørsmål om de har rett til å gjenreise en gamme i Hanadalen ved Skálnjuovčča. Se kartfigur 56. Kravsområdet overlappes av rettighetsmeldingene fra Sohpar og Tana kommune (begge behandlet i kapittel 8), Reinbeitedistrikt 7 Rákkonjárga (kapittel 10), befolkningen i Luftjok (kapittel 18), Austertana bygdelag (kapittel 20), Geir Olsen, Svein Henriksen og Yngve Johansen m.fl. (kapittel 22), Bivdu (kapittel 24), Samer på finsk side av riksgrensen (kapittel 26), Sameie av etterkommere av Gunnar og Magna Olsen (kapittel 53) og Aleksander Lyngberg (kapittel 54).

Rettighetsmeldingen er datert 27. november 2022 og signert av Wivian Johnsen (jnr. 22/2144-1). Kravsområdet omfattet også områder i Berlevåg kommune. Kommisjonen informerte Wivian Johnsen 15. desember 2022 om at arbeidet i Berlevåg og Båtsfjord kommuner ble avsluttet i 2015 (jnr. 22/2144-2). Wivian Johnsen ble 10. februar 2023 (jnr. 22/2144-3) innkalt til kommisjonens høringsmøte 15.–16. mars 2023, der hun og hennes ektefelle Øystein Hauge ga forklaring på vegne av etterkommere av Nanna og John Johnsen (jnr. 14/294-52 s. 14–27). Under møtet leverte Wivian Johnsen tilleggsdokumentasjon og korrigert kravskart (jnr. 22/2144-6). Etter høringsmøtet har hun oversendt ytterligere opplysninger (jnr. 22/2144-5).

Ranveig og Einar Sund har i intervju 15. april 2013 (jnr. 21/2131-4) fortalt om utmarksbruken i Austertana. Slik informasjon er også gitt i rettighetsmeldingene fra Befolkningen i Luftjok 3. april 2015 (jnr. 15/554-1), Austertana bygdelag 27. oktober 2021 (jnr. 21/2131-1) og Geir Olsen, Svein Henriksen og Yngve Johansen m.fl. 27. november 2022 (jnr. 22/2150-1), og på høringsmøtene 2. november 2021 og 15.–16. mars 2023. Utmarksbruken i Austertana er også omtalt i NIKUs sakkyndige feltutredning, basert på tre intervjuer av personer med tilknytning til Austertana.[1] Wivian Johnsen og Øystein Hauge er blant NIKUs informanter. De ble intervjuet 4. november 2015 (jnr. 22/2144-4).

Finnmarkseiendommen (FeFo) har 27. april 2024 oversendt et notat med en del generelle synspunkter på retten til å ha og oppføre gammer i Finnmark (jnr. 14/294-69).

56.2 Nærmere om sakens bakgrunn

John (Bertrand) Johnsen (1917–1990) var ifølge folketellingen for 1920 sønn av Sarak Johnsen (1861–ukjent dødsår) og Bigga Johnsen (1887–ukjent dødsår), og gift med Nanna (Margrethe) Johnsen (1921–2005). Hun var datter av Fritjof Johnsen (1894–ukjent dødsår) og Elen Johnsen (1891–ukjent dødsår). John Johnsen var yngst av fire brødre. Han ble født i Tana, og familien er i 1920-folketellingen registrert under tellingskrets nr. 1 Leirpollen, matrikkelnr. 9, lnr. 68 «*Stennæsset No 2*». Nanna Johnsens foreldre hadde to barn i 1920. De er også registrert under tellingskrets 1 Lerpollen, matrikkelnr. 9, lnr. 54 «*Rabben*».[2]

Wivian Johnsen (f. 1954) er gift med Øystein Hauge (f. 1955) og bor i Austertana. Hun var yngst av John Johnsens og Nanna Johnsens seks barn, og har fremmet kravet på vegne av seg selv og sine søsken med etterkommere. Det er i dag tre gjenlevende barn etter John og Nanna Johnsen: Astrid Jonette Davidsen (f. 1943) og Nelly Birgitte Fagerland (f. 1943) og Wivian Johnsen); og ti barnebarn født mellom 1969 og 1995.[3]

56.3 Bemerkninger fra etterkommere av Nanna og John Johnsen

56.3.1 Rettighetsmeldingen

Wivian Johnsen har i rettighetsmeldingen 27. november 2022 på vegne av etterkommere av Nanna og John Johnsen krevd

1 NIKU, *Oppdragsrapport 39/2017* s. 263–268 (punkt 6.2.7).

2 Digitalarkivet, *Folketelling 1920 for Tana herred*, 1920 s. 7, 926–937 (Johns slekt) og s. 1242–1245 (Nannas slekt).

3 Opplysningene er hentet fra folkeregisteret.

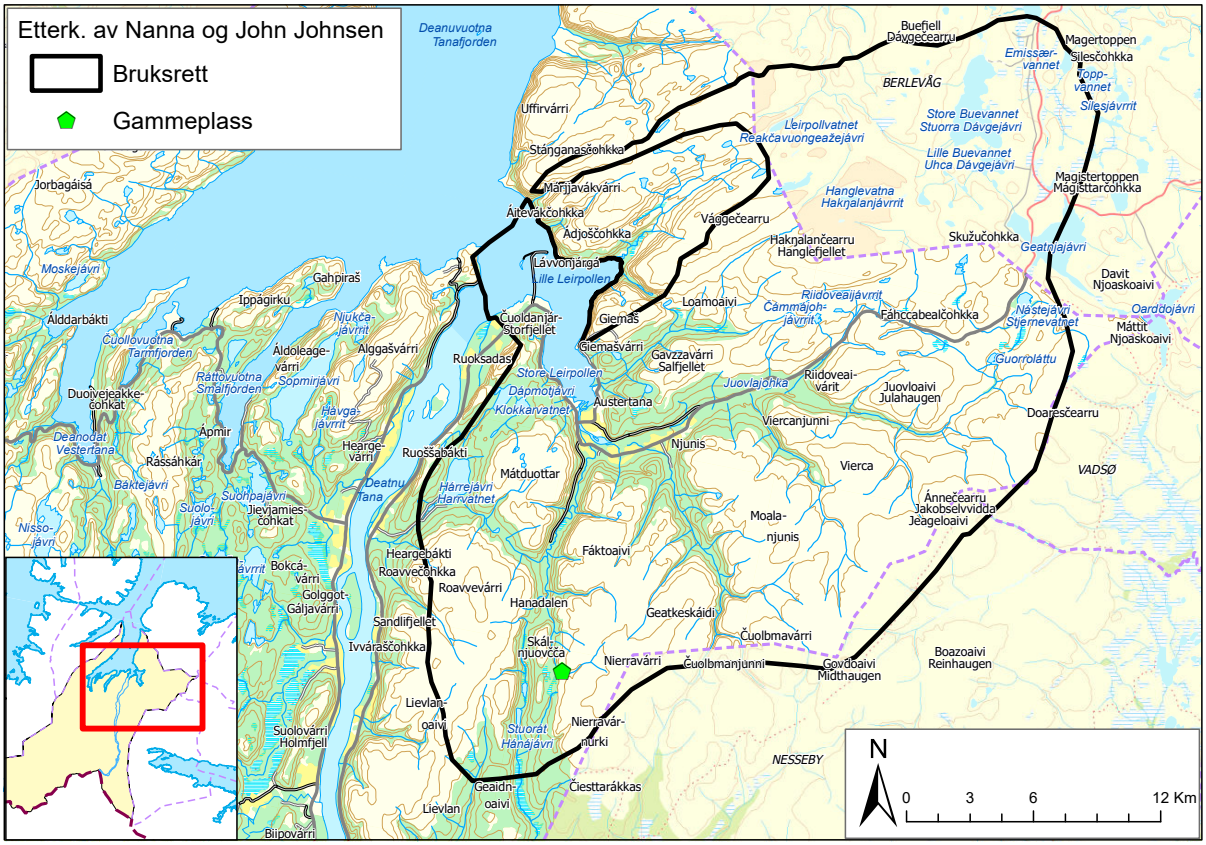

Figur 56

bruksrett i et område rundt Austertana, og rett til å gjenoppføre en jaktgamme i Hana. Som rettsgrunnlag viser hun til hevd, alders tids bruk og sedvane.[4]

I tillegg til at kravsområdet er markert på et vedlagt kart, opplyser Wivian Johnsen at området gjelder «*vann og fjell mot Harrevann, begge sider av Hanadalen*» inkludert «*gammeområde sørøst av Skalnjuovca*». Videre dekker kravsområdet «*grenseområdene mot Nesseby kommune og nordover til fjellene og vannene rundt Gednje*». Områdene «*langs sjøen utover til Kvitnes i Berlevåg kommune*» er også omfattet. Områdene rundt Lávvonjárga og Lille Leirpollen faller utenfor kravsområdet ettersom det «*tilhørte befolkningen i Lavonjarg*».[5]

Wivian Johnsen skriver videre at Nanna og John Johnsen begge kom fra Leirpollen. Nannas familie kom dit på 1800-tallet og bodde ved sjøen på vestsiden av Leirpollen; «*vedhogst, torvskjæring, bærplukking, jakt, ferskvannsfiske og fangst foregikk gjerne på vestsiden*». Nannas far kom fra Masjok, og bosatte seg ved utløpet av Hanadalen. Wivian Johnsen opplyser at familien fisket i Klokkarvann, og plukket bær og hogde ved i sidedalene fra Hana til Juladalen. Om vinteren fisket de sild i Leirpollen, og drev snarefangst på rype og hare. De plukket måseegg på Giemašnjárga. Om sommeren fisket de laks lenger ute i fjorden, «*ved Kvitnes i Berlevåg kommune*». Nanna Johnsens far drev småbruk og brukte utmarksslåtter og utmarksbeite. Barna samlet ris til fôr. På seinvinteren hentet de tang i fjæra som de kokte sammen med fiskerester og brukte som dyrefôr. Denne «*levemåten endret seg først lenge etter krigen*».[6]

Det heter videre at familien til John Johnsen har bodd i Leirpollen siden 1700-tallet, der de levde av fiske, jordbruk og «*det de kunne få fra utmarka*». Noen i familien etablerte seg etter hvert lenger oppe i bygda. John Johnsens foreldre

4 Etterkommerne av Nanna og John Johnsen, *Rettighetsmelding*, 27. november 2022 (jnr. 22/2144-1) s. 4–5.

5 Etterkommerne av Nanna og John Johnsen, Op. cit., 27. november 2022 (jnr. 22/2144-1) s. 1.

6 Etterkommerne av Nanna og John Johnsen, Op. cit., 27. november 2022 (jnr. 22/2144-1) s. 3.

bosatte seg i «Guolban», men de døde tidlig, og John vokste opp hos sin tante og onkel på Birkeli, på vestsiden av bygda. De levde av fiske og gårdsbruk. Rypejakt, fangst og vedhogst ga også inntekter om vinteren. En viktig person for John Johnsen (1917–1990) i oppveksten var hans søskenbarn, Olav Birkeli (1906–1972). Han var mye på fjellet, og hadde en jaktgamme på østsiden av Hanadalen som ble brukt under rypefangsten; «*John ble etter hvert lært opp i dette livet av Olav*».[7]

56.3.2 Høringsmøtet

På høringsmøtet 15. mars 2023 møtte Wivian Johnsen sammen med sin ektefelle, Øystein Hauge. De forklarte at Lávvonjárga og området rundt, også Lille Leirpollen, faller utenfor kravsområdet; «*det området tilhørte liksom lavvonjargværingene*», og sa at den jaktgammen som er omtalt i rettighetsmeldingen, ligger i Hana, «*litt forbi Skálnjuovčča*».[8] På spørsmål om kravet også omfatter ressurser i fjorden, svarte Øystein Hauge at «*de fisket jo det som var i fjorden, så jeg vil si at rettighetene gjelder det som er i fjorden, innbefattet kongekrabbe*».[9]

Wivian Johnsen opplyste at hun fremmer kravet på vegne av seg selv, sine etterkommere og sine søsken og deres etterkommere. Hennes søsken vokste alle opp i Austertana, men i dag er det bare hun som bor der. De andre har flyttet ut av kommunen.[10]

Om bakgrunnen for kravet sa Wivian Johnsen at hun hadde fått vite at «*en gruppe ... hadde krevd eiendomsrett til bygda*». Det reagerte hun negativt på, og ønsket derfor å kreve «*bruksrett til området*». I forbindelse med bruksrettskravet, har hun forsøkt å dokumentere at hennes forfedre bodde i Austertana, og funnet fram til at den «*eldste er født i 1794*». Når det gjelder dokumentasjon på bruken, mente hun at «*det er jo ganske innlysende at man har brukt havet [og] man har brukt området rundt*».[11]

Hun forklarte også at hun i tillegg til å kreve bruksrett – «*retten til å plukke de bærene der vi har gjort det, og fiske der vi har fisket*» – ber om innsigelsesrett; «*for eksempel ved hyttebygging*». Hun sa at «*eiendomsrett er jeg helt imot, [være seg] om det er kommunen eller et bygdelag*», og presiserte at den bruksretten hun sikter til, gjelder bærplukking til egen husholdning; «*det går på alminnelig bruk, og ikke noe for salg*», og småviltjakt.[12]

Øystein Hauge fortalte at de har plukket bær i «*Klokkarvannskogen, Mátduottar og så oppover Hana*». Her var «*de nærmeste og viktigste myrene*», men de plukket også andre steder, som «*oppe langs veien og på Kongsfjordfjellet*». Nanna Johnsens familie hadde en hytte eller seter «*oppe i Hana*». Dit gikk de med kyrne og sauene hver dag for å utnytte beiteområdene. Her slo de også gress. Stedet ligger der «*Guivagorsa [Guivvešgorsa] kommer ned, rett sør for den*». I Hana var de «*fleste myrene relativt små, så det var sånn der småplukking*». Wivian Johnsen la senere til at de plukket alle typer bær, ikke bare multer.[13]

Hun forklarte videre at Nanna Johnsen (1921–2005) i barndommen hadde hatt som oppgave på sommeren å «*plukke ris med lauvet på*». Tørket bjørkelauv og vier ble brukt som dyrefôr. På våren hentet de tang som de brukte som fôrtilskudd når det ble «*vårknipe*».[14]

Øystein Hauge sa at i Leirpollen var også vårfisket under isen etter sild og hyse en viktig del av livberginga. De plukket egg på våren på Giemašnjárga, «*der var det en veldig stor gråmåke-koloni*». Her plukket både folk fra Austertana og fra Lávvonjárga egg. Han nevnte at torvskjæring også var viktig, fordi det ikke var så mye skog å ta av.[15]

Øystein Hauge fortalte at det oppover Hanadalen var flere gammer. Det hadde vært gammer også andre steder, blant annet i Juladalen. Gammene ble brukt i forbindelse med vedhogst og slåttebruk. Han pekte på at vedhogst kunne være en viktig inntektskilde, for eksempel under andre verdenskrig. Wivian Johnsen fortalte at folk fra Fjelbma og Harrelv har plukket bær på fjellet mot Austertana. Hun avviste at det var en form for fordeling av myrer mellom familiene, men det var en uskreven lov om at «*de gamle skulle slippe å gå så langt, så de skulle ha de nærmeste plassene, og så kunne unge folk gjerne gå litt lengere*».[16]

Om gammekravet opplyste Øystein Hauge at det gjaldt en jaktgamme som var oppført av John Johnsens søskenbarn, Olav Birkeli (1906–1972). John Johnsen vokste opp hos sin tante og onkel, og Olav «*blir på en måte bror*». Olav Birkeli hadde ferdes mye på fjellet. Han drev jakt «*og lå jo inne der i perioder og fangstet*». Øystein Hauge oppsummerte med at

7 Etterkommerne av Nanna og John Johnsen, Op. cit., 27. november 2022 (jnr. 22/2144-1) s. 3.
8 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*,15.–16. mars 2023, (jnr. 14/294-52) s. 14–15.
9 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15.–16. mars 2023, (jnr. 14/294-52) s. 26.
10 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15.–16. mars 2023, (jnr. 14/294-52) s. 16.
11 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 15–16.
12 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 16–17.
13 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 17–19 og s. 24.
14 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 17–18.
15 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 18.
16 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 19–20.

«*den var viktig den plassen der for familien, og spesielt for han Olav Birkeli*». Gammen står ikke oppreist i dag; «*du ser bare stolpene i hjørnene og sånt*». Øystein sa at gammen kan ha vært brukt til «*utpå [19]60-tallet*», men han presiserte at dette er noe han antar, og ikke vet.

Ifølge Øystein Hauge hadde familien aldri spurt om tillatelse til å høste av naturen, bortsett fra vedhogst; «*der kom jo staten inn med de her vedutviserne*». Ved til «*eget bruk hadde man jo krav på*», men etter hvert sa vedutviserne «*hvor man skulle hogge*».[17]

Wivian Johnsen sa at tilflyttere til bygda skal ha samme rett som de som har mer langvarig slektsmessig tilknytning til områdene; «*folk som bor der skal ha rett til å ta sitt utkomme*». Derimot bør «*gjester som er på ferie en kort periode*» ikke ha samme rett. Øystein Hauge ga uttrykk for at dagens forvaltningsordning med FeFo som grunneier «*er den beste ordningen vi kan få*», med en felles eier som blant annet har som mål å «*ta vare på områdene*».[18]

56.3.3 Øvrig dokumentasjon fra Wivian Johnsen

Under høringsmøtet leverte Wivian Johnsen tilleggsdokumentasjon, blant annet en slektsoversikt på John Johnsens side, et brev, en artikkel i Ságat, og et korrigert kravskart.[19]

Etter høringsmøtet sendte Wivian Johnsen inn enkelte utfyllende opplysninger. Her heter det at det innleverte brevet er skrevet av Olav Birkeli, og at de ville gi brevet til kommisjonen for å formidle «*litt av den naturgleden og kunnskapen de hadde*».[20]

Hun forteller også om høsting av naturressurser som ikke ble nevnt i høringsmøtet; plukking av kvann, koking og oppbevaring av tran til vinterbruk, henting av emner til redskaper, gjerdestolper og hesjestaur, og sanking av never. I tillegg til utmarksslått i fjellsidene og i skogen, foregikk slåtte på gressmyrer. Jakt og fangst var også viktig. Rype, hare og snøspurv ble fanget med snare, og de skjøt sjøfugl og sel. Når isen var gått, fisket de laks, steinbit, torsk, sei og kveite på Tanafjorden og ved Tanamunningen, og byttet til seg andre varer med tørrfisk. De fikk også inntekter fra salg av landbruksprodukter og håndarbeid. Disse inntektene kom i tillegg til de inntektene folk etter hvert fikk gjennom sesongarbeid på anlegg og i fiskeindustrien. Hun forteller også om verddeforholdet med reindrifta:[21]

> «Fisk og kjøtt ble byttet, ungdom kunne delta i reindrifta og ungene til folk i reindrifta kunne bo hos de bofaste i forbindelse med skolegang. «Sjøfinnene» var gjerne faddere for ungene til «fjellfinnene» og omvendt. (De brukte begrepene fjellfinn og sjøfinn uten å legge noe negativt i det.) På sin ferd mot sommer- og vinterbeite overnattet de fra reindrifta hos de fastboende. I enkelte tilfeller var det nok også åndelige bånd mellom dem. Faren til Olav Birkeli var strengt religiøs, det samme var Ole Per Utsi, lederen i reinbeitedistriktet. En slette på fjellet over oss har fått navnet Ole Per-teltplassen. Søster til Olav, Ragnhild, hadde eget reinmerke. Dette knyttet nok også sterkere bånd mellom de to gruppene. På en del av eiendommen vokste det senngress som de fra reindrifta sanket til eget bruk.»

56.3.4 NIKU-intervju med Wivian Johnsen og Øystein Hauge

Wivian Johnsen og Øystein Hauge ble intervjuet 4. november 2015 i forbindelse med NIKUs sakkyndige utredning. Hun forteller fra sin oppvekst i Austertana at familien hadde gårdsbruk med kyr og sauer. Dyrene gikk innover Hanadalen på beite. Sauene kunne gå helt til Østre-Bonakas. Utmarksslåttene var ved Klokkervannskogen, men her drev også noen fra Birkestrand. Familien hadde også slåtter ved Geinnodatjohka/Gaskamussuorgi. Hennes morfar, Fritjof Johnsen (1894-ukjent dødsår), hadde sjå og utslått i Hana. Her drev også folk vedhogst. Slåttene rundt Harrevann ble mest brukt av folk fra Birkestrand og Harrelv. Hun kjente ikke til at slåttene og beiteområdene var fordelt, men husker at moren sa at «*det der er birkestrandingene sitt*».[22]

Wivian Johnsen fortalte at de om sommeren fisket til eget bruk i Lille Klokkervann. De fisket også i Julelva opp til Tørrvann (Guorroláttu). Da veien kom, gikk mange videre til Jakobselvkroken for å fiske, men i dag er folk fra Austertana utestengt fra fiske der. Hun fortalte også om fiske i sjøen, og om jakt og fangst. Faren hennes jaktet rype, og hun tror at rypefangsten ble byttet bort. De fangstet også hare til eget bruk.[23] Familien tok også ut torv og hentet rekved i fjæra. Viktige bærområder for familien var rundt Mátduottar. De plukket også mye bær på Hestmyra. Enkelte steder hadde navn etter de som plukket bær der. Øystein Hauge fortalte at det ved gammeplassen øst for Skálnjuovčča var «*både ved og myr*» og at det var «*fint å ligge der mens de jaktet om vinteren for [gammen] lå helt i skogkanten*».[24]

17 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 21–22 og 24.
18 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 24–25.
19 Wivian Johnsen, *Tilleggsopplysninger innlevert i høringsmøte*, 15. mars 2023 (jnr. 22/2144-6).
20 Wivian Johnsen, *Utfyllende opplysninger til Finnmarkskommisjonen*, 16. mars 2023 (jnr. 22/2144-5) s. 1.
21 Wivian Johnsen, Op. cit., 16. mars 2023 (jnr. 22/2144-5) s. 1–2.
22 NIKU, Intervju med Wivian Johnsen og Øystein Hauge, 4. november 2015 (jnr. 22/2144-4) s. 2.
23 NIKU, Op. cit., 4. november 2015 (jnr. 22/2144-4) s. 4.
24 NIKU, Op. cit., 4. november 2015 (jnr. 22/2144-4) s. 7.

56.4 Bemerkninger og opplysninger fra andre

56.4.1 Finnmarkseiendommen (FeFo)

Finnmarkseiendommen har har i brev 27. april 2024 uttrykt generelle synspunkter på retten til å oppføre og ha gammer i Finnmark. Blant annet viser FeFo til at det i Finnmark «*er en svært langvarig tradisjon som knytter retten til gammer i utmarka til en konkret næringsutøvelse eller en ressursutnytting som høsting av multer, fisking, slåtter osv.*».[25] Se ellers punkt 8.3.1.

56.4.2 Befolkningen i Luftjok

Befolkningen i Luftjok har krevd bruksrett til drøyt 100 km^2 i Luftjokdalen (kapittel 18). Deres rettighetsmelding opplyser at kravet bygger på «*over 150 års bruk*» og at de som slo seg ned i bygda levde av jordbruk i tillegg til å høste av naturen. De fisket laks i området Kilpankari–Fingervann, og småfisk i elver og bekker som renner ut i Luftjokelva, og i Hanavannet og Botnvannet. Bufebeite og vedhogst foregikk i nærområdet (Hana og Satuvara), der de også plukket bær, blant annet på Satuvara (Sáttovárri), Suki (Suovka) og Hanamyra. De hadde slåtter oppover Luftjokdalen på begge sider av elva helt til Suovka og Hana.[26] Se ellers punkt 18.3.

56.4.3 Austertana bygdelag

Austertana bygdelag har krevd kollektiv bruksrett til et område på snaut 430 km^2 ved Lille Leirpollen. Se kapittel 20. I rettighetsmeldingen viser bygdelaget til at folk fra Austertana har levd av å høste av naturen i kombinasjon med jordbruk og fiske. Naturen har gitt «*rik tilgang på både bær, fisk og vilt*», og enkelte «*kjøpte områder til utslått spesielt i Hana- og Juladalen*». I «*Cammajokdalen ble det forpaktet et område til sauebeite*». Folk satte også opp gammer. Det var uskrevne lover *om «hvem som kunne plukke [multer] hvor»*, men det var «*bær nok til alle*». Ánnečearru (Jakobselvkroken) var et «*fellesområde*». Det heter videre at det har vært «*godt samarbeid*» mellom reindriften og lokalbefolkningen, og at Leirpollfjorden ga rik tilgang på fisk. Området har også gode fiskevann for ferskvannsfiske. Bygdelaget viser også til at det er viktig at folk fortsatt skal kunne «*ferdes ute i naturen*».[27] Se ellers punkt 20.3.

56.4.4 Geir Olsen, Svein Henriksen og Yngve Johansen m.fl.

Geir Olsen (f. 1949), Svein Henriksen (f. 1958) og Yngve Johansen (f. 1954) har fremmet et krav om kollektiv bruksrett på vegne av de som bor i eller har eiendom i Lávvonjárga (kapittel 22). De skriver i rettighetsmeldingen:[28]

> «Mielkevággi – Reakčavuotna – Lávvonjárga – Stáŋganas og nord-østover til Berlevåg kommune, er i all hovedsak benyttet av folk bosatt i Lávvonjárga. Dette er respektert av også personer i nærområdet helt til det siste. Frem til Austertana bygdelags søknad til Finnmarkskommisjonen, der de ønsker råderett over Reakčavuotna. Dette stedet har knapt noen fra bygdelagets medlemmer vært på, utenom Lávvonjárg-dagen og eventuelle skoleturer. Alle eiendommene i Reakčavuotna har tilhørt personer som har bodd i området vårt søknadsområde.»

På kommisjonens høringsmøte 15. mars 2023 fortalte Svein Henriksen (f. 1958) at folk fra Lávvonjárga hentet høy i Lille Leirpollen, men at folk fra Austertana ikke har drevet utmarkshøsting innenfor deres kravsområde: «*De hadde sine områder i Austertana*».[29]

56.4.5 Ranveig og Einar Sund

Kommisjonen intervjuet ekteparet Ranveig Sund (f. 1939) og Einar Sund (f. 1938) 15. april 2013. De har ifølge folkeregisteret bodd i Austertana siden 1984. De fortalte at de etter at de bosatte seg i Austertana, har plukket multer sørvest for bygda i områdene mot Hárrejávri og Store og Lille Klokkarvatnet, og i Juladalen. De har plukket blåbær på nordsiden av Juladalen mot Gavzzavárri. Snarefangstområder var lengre østover, fra Čámmájohjávrrit til Geatnjajávri, og i Stabbursdalen, nord for Lávvonjárga.[30]

56.5 Kommisjonens vurderinger

56.5.1 Innledning – rettslige problemstillinger

Kommisjonen forstår kravet fra etterkommere av Nanna og John Johnsen slik at det gjelder videreføring av tradisjonell bruk i kravsområdet. Etter deres syn, har alle som bor i bygda del i en slik bruksrett, men ikke turister og andre som opphold er seg der midlertidig. Se punkt 56.3.2.

25 Finnmarkseiendommen, *brev til kommisjonen,* 27. april 2024 (jnr. 14/294-68) s. 1.

26 Befolkningen i Luftjok, *Rettighetsmelding,* 3. april 2015 (jnr. 15/554-1).

27 Austertana bygdelag, *Rettighetsmelding*, 27. oktober 2021 (jnr. 21/2131-1) s. 4.

28 Geir Olsen, Svein Henriksen og Ynge Johansen, *Rettighetsmelding*, 27. november 2022 (jnr. 22/2150-1) s. 3.

29 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 15.–16. mars 2023 (jnr. 21/2131-5) s. 7 og 9.

30 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Ranveig og Einar Sund* 15. april 2013 (jnr. 21/2131-4) vedlegg 2.

Kommisjonen har i kapittel 20 lagt til grunn til at bygdefolket i Austertana gjennom langvarig bruk har opparbeidet en fortrinnsrett til bygdas tradisjonelle bruksområder. Retten har et selvstendig grunnlag, men går i innhold og omfang ikke ut over det som er regulert i finnmarksloven §§ 22 og 23. Se punkt 20.5.2.4 og beskrivelsen av fortrinnsrettens innhold i punkt 8.4.9. De av etterkommerne av Nanna og John Johnsen som bor i Austertana vil ha andel i denne retten. Kommisjonen oppfatter ikke kravet slik at det gjelder en særrett ut over den alminnelige fortrinnsretten for befolkningen i bygda. Det er imidlertid spørsmål om familiens bruksrett også tilkommer etterkommere som bor andre steder enn i Austertana. Se punkt 56.5.2.

Saken reiser også spørsmål om Johnsen-etterkommerne har rett til å gjenreise en nedfalt gamme i Hanadalen, øst for Skálnjuovčča. Dette spørsmålet behandles i punkt 56.5.3.

Wivian Johnsen sa på høringsmøtet 15. mars 2023 at hun også krever en innsigelsesrett, for eksempel i saker om etablering av hyttefelt, jf. punkt 56.3.2. Kravet er knyttet til offentlige organers saksbehandling, og gjelder involvering av berørte interesser i saker om arealinngrep. Slike spørsmål faller utenfor kommisjonens mandat, jf. punkt 1.2.1.

På høringsmøtet fremholdt Øystein Hauge at kravet også omfatter ressursene i fjorden, inkludert kongekrabbe. Tanabefolkningens rett til saltvannsfiske og andre fjordressurser er behandlet i kapittel 24 (Bivdu). Kommisjonen oppfatter etterkommere av Nanna og John Johnsens krav om bruk av ressurser i fjorden, slik at den ikke går ut over lokalbefolkningens rett. Når det gjelder denne delen av kravet, viser derfor kommisjonen til kapittel 24.

56.5.2 Bruksrett til kravsområdet

Etterkommerne av Nanna og John Johnsen har langvarig slektsmessig tilknytning til Austertana og Leirpollen. På både Nanna Johnsens og John Johnsens side har familien bodd i Leirpollen i alle fall fra 1800-tallet, jf. punkt 56.2. Begge familiegrenene har levd av gårdsdrift og fjordfiske, og av utmarkshøsting. Se de opplysningene Wivian Johnsen og Øystein Hauge har gitt om dette i rettighetsmeldingen, under og i etterkant av høringsmøtet, og i intervjuet med NIKU. Se punkt 56.3.1 til 56.3.4 der det fremgår at familiene blant annet har hatt utmarksslåtter, utnyttet beiteressursene i utmarka og ressursene i fjorden, drevet vedhogst, jakt, snarefangst og innlandsfiske og plukket bær.

Uttalelsene fra Wivian Johnsen og Øystein Hauge og sakens øvrige opplysninger viser samtidig at bruken ikke har vært eksklusiv. Blant annet fremgår det av NIKUs intervju med de to, at også andre familier fra bygda har plukket bær i de samme områdene, og i den grad det var en fordeling av multemyrer, gikk fordelingen ut på at de gamle har kunnet plukke på de nærmeste myrene, mens yngre folk har måttet plukke på myrer lenger unna. Befolkningen i Austertana og Leirpollen har også hatt utmarksslåtter, hentet ved og bygd gammer i flere av dalsidene, for eksempel i Hanadalen og Juladalen. Det er også opplyst at folk i Harrelv og Birkestrand har brukt områdene i Klokkervannsskogen og ved Harrevannet, jf. punkt 56.3.4.

Den utøvde bruken samsvar dermed med kravet fra etterkommere av Nanna og John Johnsen i den forstand at de ikke har krevd særrettigheter fremfor andre i Austertana. Som nevnt i punkt 56.5.1, har kommisjonen i kapittel 20 konkludert med at befolkningen i Austertana har en fortrinnsrett til bygdas tradisjonelle bruksområder. Denne fortrinnsretten er sammenfallende med den bruksretten som er regulert i finnmarksloven § 22 og 23, men har et selvstendig grunnlag ved siden av finnmarksloven. De av etterkommere av Nanna og John Johnsen som bor i Austertana vil ha andel i denne fortrinnsretten.

Videre er det spørsmål om de av Johnsen-etterkommerne som ikke bor i Austertana har andel i fortrinnsretten. Wivian Johnsen sa på høringsmøtet at hun fremmer kravet på vegne av alle etterkommerne, og at alle har lik rett uansett bosted, jf. punkt 56.3.2.

Kommisjonen finner ikke grunnlag for å konstatere en rett for utflyttede familiemedlemmer, ut over den retten de måtte ha etter finnmarksloven §§ 22 og 23 som bosatte i Tana eller i Finnmark. Familiens utmarkshøsting har foregått i nærområdene til der de bodde, som del av deres livberging. Det er ikke opplyst at utflyttede familiemedlemmer har videreført tradisjonell høsting i Austertana. Den omfattende bruken av naturressursene i Austertanas tradisjonelle bruksområder, har vært utøvd av folk som bor i bygda. Dette samsvarer med det Wivian Johnsen sa på høringsmøtet om at retten skal ligge til «*folk som bor der*», mens «*gjester som er på ferie for en kort periode*» ikke bør ha samme rett, jf. punkt 56.3.2.

56.5.3 Gjenreising av gammen i Hana

Spørsmålet er om etterkommere av Nanna og John Johnsen har rett til å gjenreise gammen i Hanadalen, øst for Skálnjuovčča. Øystein Hauge sa på høringsmøtet at gammen i sin tid ble bygd av John Johnsens søskenbarn, Olav Birkeli (1906–1972), og at den ikke står oppreist i dag, jf. punkt 56.3.2. Før kommisjonen vurderer om vilkårene for rettighetserverv er oppfylt, er det derfor hensiktsmessig å vurdere om manglende bruk og vedlikehold av gammen har medført at en eventuell rett til denne konkrete gammeplassen har falt bort.

Som utgangspunkt vil ren ikke-bruk ikke føre til bortfall av tinglige rettigheter,[31] men det kan være aktuelt med rettighetsbortfall for eksempel dersom eieren av et byggverk i

31 Carl Jacob Arnholm, *Passivitetsvirkninger*, 1932, s. 76–77 og Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 58.

utmark har latt byggverket forfalle og med det signalisert at vedkommende ikke trenger byggverket.

I Rt. 1948 s. 533 tok Høyesterett stilling til om eiere av hytter og buer som var oppført i Eidfjord statsallmenning før fjelloven av 12. mars 1920 trådte i kraft, hadde rett til å ha disse stående uten å måtte ordne tomtefeste og betale festeavgift. Høyesterett la til grunn at de hadde sine rettigheter i behold, med mindre hyttene var så «*forfalne at de må anses oppgitt*».[32]

Flertallet (fire dommere) i Rt. 1986 s. 148 fant at eieren av en steinbu «*kan ha hatt en vedlikeholdsrett i 1920*», men at retten var «*bortfalt i begynnelsen av 60-årene da taket var falt sammen*». Mindretallet (én dommer) kom til samme resultat, men begrunnet dette med at bua i 1980 ble betydelig utvidet sammenliknet med den opprinnelige bua som vedlikeholdsretten gjaldt for, og derfor var ulovlig. Ellers bemerket mindretallet at eieren etter at bua var nedfalt, måtte ha «*rommelig tid på å bestemme seg for om han ville sette den i stand igjen*».[33]

Spørsmålet blir dermed om den fysiske tilstanden til gammen i Hanadalen, øst for Skálnjuovčča, sammenholdt med ikke-bruk av gammen og gammeplassen, har medført at en eventuell tidligere opparbeidet rett til gammeplassen i dag har falt bort.

Saken gjelder en gammeplass der det i dag, ifølge Øystein Hauge, kun er enkelte stolper som er synlige. Til NIKU fortalte han at det ved gammeplassen var «*både ved og myr*» og at det var «*fint å ligge der mens de jaktet om vinteren for [gammen] lå helt i skogkanten*», jf. punkt 56.3.4, men det ser ikke ut til å ha vært et tema i intervjuet når gammen var i bruk, eller når den falt sammen. På høringsmøtet sa Øystein Hauge at han antar at gammen kan ha vært i bruk til «*utpå [19]60-tallet*», men presiserte at dette var en antakelse, jf. punkt 56.3.2.

Olav Birkeli døde i 1972. Det er uklart om Wivian Johnsens far, John Johnsen (1917–1990), tok over gammebruken etter sitt søskenbarn, men verken Wivian Johnsen eller Øystein Hauge har fortalt at de selv har brukt gammen. Andre intervjuer og kilder gir heller ikke informasjon om dette. Kommisjonen legger derfor – i mangel på andre holdepunkter – til grunn at gammebruken og vedlikeholdet tok slutt i 1972 da Olav Birkeli døde.

Det vil variere med de lokale forholdene hvor lang tid det tar før en gamme som ikke vedlikeholdes vil ha falt ned, men John Aslak Johansen har opplyst at en gamme som regel vil stå i 15 år uten vedlikehold. Viktor Trosten har anslått tidsperioden til mellom 20 og 30 år.[34] Hvis vedlikeholdet tok slutt i 1972, vil gammen dermed ha falt ned en gang mellom slutten av 1980-tallet og tidlig på 2000-tallet, og den er ikke gjenreist per 2026.

Kommisjonen er ikke kjent med at Johnsen-etterkommerne i perioden mellom nedfallet av gammen og innsendingen av rettighetsmeldingen i november 2022, har disponert over gammen eller gammeplassen ved fysisk bruk, eller tatt andre initiativ for å gjenreise gammen. Det har dermed gått 50 år fra vedlikeholdet av gammen tok slutt, og mellom 35 og 20 år fra gammen var nedfalt, til etterkommerne har krevd å gjenreise gammen. Slik kommisjonen ser det, er dette for lang tid, også om man legger til grunn en norm om «*rommelig tid*». Den retten som eventuelt eksisterte til gammeplassen i Hanadalen er derfor ikke lenger i behold. Se også kommisjonens sammenfallende vurderinger av relativt likeartede gammesaker i Tana, blant annet kapittel 42, 43, 45, 46 og 49 og i Karasjok.[35]

56.5.4 Oppsummerende konklusjon

De av etterkommerne av Nanna og John Johnsen som bor i Austertana har andel i den kollektive fortrinnsretten som tilkommer befolkningen i Austertana i bygdas tradisjonelle høstingsområder. Se foran i kapittel 20 og punkt 20.5.2.5.

Etterkommernes eventuelle rett til gammeplassen i Hanadalen, øst for Skálnjuovčča, med tilhørende rett til å gjenreise en gamme der, har falt bort på grunn av manglende bruk og vedlikehold av den tidligere gammen i en periode på 50 år før saken ble reist for kommisjonen. I punkt 8.5 har imidlertid kommisjonen lagt til grunn at Tana kommunes innbyggere har en kollektiv gammerett. Se punkt 8.5.4.7. De av Nanna og John Johnsens etterkommere som er bosatt i kommunen har andel i denne retten.

32 Rt. 1948 s. 533 (Eidfjord) på s. 536.

33 Rt. 1986 s. 148 (Ullensvang) på s. 151 (flertallet) og s. 152–153 (mindretallet).

34 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med John Aslak Johansen*, 15. januar 2024 (jnr. 19/1149-11) s. 7 og *Intervju med Viktor Trosten*, 16. november 2023 (jnr. 22/2148-20) s. 10.

35 Finnmarkskommisjonen, *Rapport felt 4, Karasjok*, bind 2, 2019 punkt 9.8.4.2 (5) (s. 101–102) og punkt 11.6.4.8 (s. 309–311).

57. JAKOB LANTO

57.1 Hva saken gjelder

Saken gjelder rett til opplags- og fortøyningsplass for båt og rett til å føre opp naust ved Čoalbmi i Smalfjord i Tana kommune. Se kartfigur 57. Området er overlappet av rettighetsmeldingene fra Tana kommune og Sohpar (begge behandlet i kapittel 8).

Rettighetsmeldingen er datert 11. mai 2020 (jnr. 20/1756-1). Kommisjonen orienterte Jakob Lanto ved brev 26. juni 2020 (jnr. 20/1756-2) om at meldingen var mottatt.

Kommisjonen behandlet kravet på høringsmøtet 2. november 2021 der Lanto avga forklaring (jnr. 14/294-44 s. 50–55). Interesserepresentant for kyst- og fjordfiske, Sverre Kimo Pedersen ga på møtet opplysninger om vær- og terrengforholdene i området. Umiddelbart etter høringsmøtet overleverte Lanto en PowerPoint-presentasjon med fotografier av båtplassen, og kopi av et regjeringsskjøte fra 1877 for eiendommen «Trannæs» (jnr. 20/1756-6).

Kommisjonen ba 24. september 2024 Finnmarkseiendommen (FeFo) om arkivmateriale om Jakob Lantos søknad om punktfeste til nausttomt ved Čoalbmi (jnr. 20/1756-10). FeFo besvarte henvendelsen 30. september 2024 (jnr. 20/1756-11).

Videre ba kommisjonen Statsforvalteren i Troms og Finnmark 18. oktober 2024 om opplysninger om konsesjonsbehandlingen av Jakob Lantos erverv av gnr. 19, bnr. 3 (jnr. 20/1756-12). Statsforvalteren opplyste samme dag at de etterspurte opplysningene lå hos Arkivverket (jnr. 20/1756-13). Kommisjonen kontaktet Arkivverket 20. oktober 2024 (jnr. 20/1756-14), og mottok opplysningene 18. november 2024 (jnr. 20/1756-15).

For øvrig har kommisjonen innhentet grunnboksutskrift for gnr. 19, bnr. 1 (jnr. 20/1756-3) og gjennomgått historisk grunnbokblad fra perioden 1935–1993 (jnr. 20/1756-9).

57.2 Nærmere om sakens bakgrunn

Jakob Lanto (f. 1953) har siden 1995 eid eiendommen gnr. 19, bnr. 3 (Trannæs) ved Čoalbmi, som ligger rundt 440 meter sørvest for den båt- og fortøyningsplassen som saken gjelder.

57.3 Bemerkninger fra Jakob Lanto

57.3.1 Rettighetsmeldingen

Jakob Lanto har i rettighetsmelding 11. mai 2020 krevd rett til båtplass og fortøyningsplass, samt rett til å føre opp et naust ved Čoalbmi i Smalfjord i Tana kommune. I meldingen viser Lanto til at han eier gnr. 19, bnr. 3 (Trannæs) ved Čoalbmi i Smalfjord. Han opplyser at eiendommen trolig var fast bebodd i alle fall fra 1877 og frem til andre verdenskrig, og at den ligger på en svært værutsatt plass. Derfor er det ifølge Lanto vanskelig å ha båt i fortøyning der, og det er vanskelig å få ut båten fordi bølger bryter mot land. Han skriver videre:[1]

> «Eiendommen har derfor benyttet en plass ca. 190 m lengre vest, innenfor et nes, til båtplass/fortøyningsplass. Denne plassen er for lang tid siden opparbeidet med en liten skjermingsmur og plass til å trekke opp båt over flomålet. Jeg bruker denne plassen som fortøyningsplass og har en lettbåt liggende der. Plassen ligger slik til at det bygger seg opp mye snø og is om vinteren, lettbåten som jeg har der er blitt ødelagt av snøen/isen. Jeg ønsker derfor å bygge et naust der slik at lettbåt og fortøyningsutstyr kan ligge beskyttet. Naustet er tenkt satt opp der hvor båtplassen er opparbeidet, den ligger mot en skråning og et naust vil i stor grad gå i ett med terrenget.»

Lanto opplyser at han søkte FeFo om punktfeste, men at han fikk avslag fordi kommunens arealplan er under rullering og ikke endelig vedtatt. Han anfører at det er nødvendig å ferdes til eiendommen med båt fordi den ikke har veiforbindelse, og at fortøyningsplassen derfor «*tilhører eiendommen*». Med henvisning til at båtplassen «*har vært brukt av tidligere eiere og er i fortsatt i bruk av meg*» angir han alders tids bruk som rettslig grunnlag for kravet.[2]

57.3.2 Høringsmøtet (2. november 2021)

Jakob Lanto opplyste på høringsmøtet 2. november 2021 at han kjøpte eiendommen gnr. 19, bnr. 3 (Trannæs) ved

1 Jakob Lanto, *rettighetsmelding*, 11. mai 2020 (jnr. 20/1756-1) s. 2.
2 Jakob Lanto, *rettighetsmelding*, 11. mai 2020 (jnr. 20/1756-1) s. 2–3.

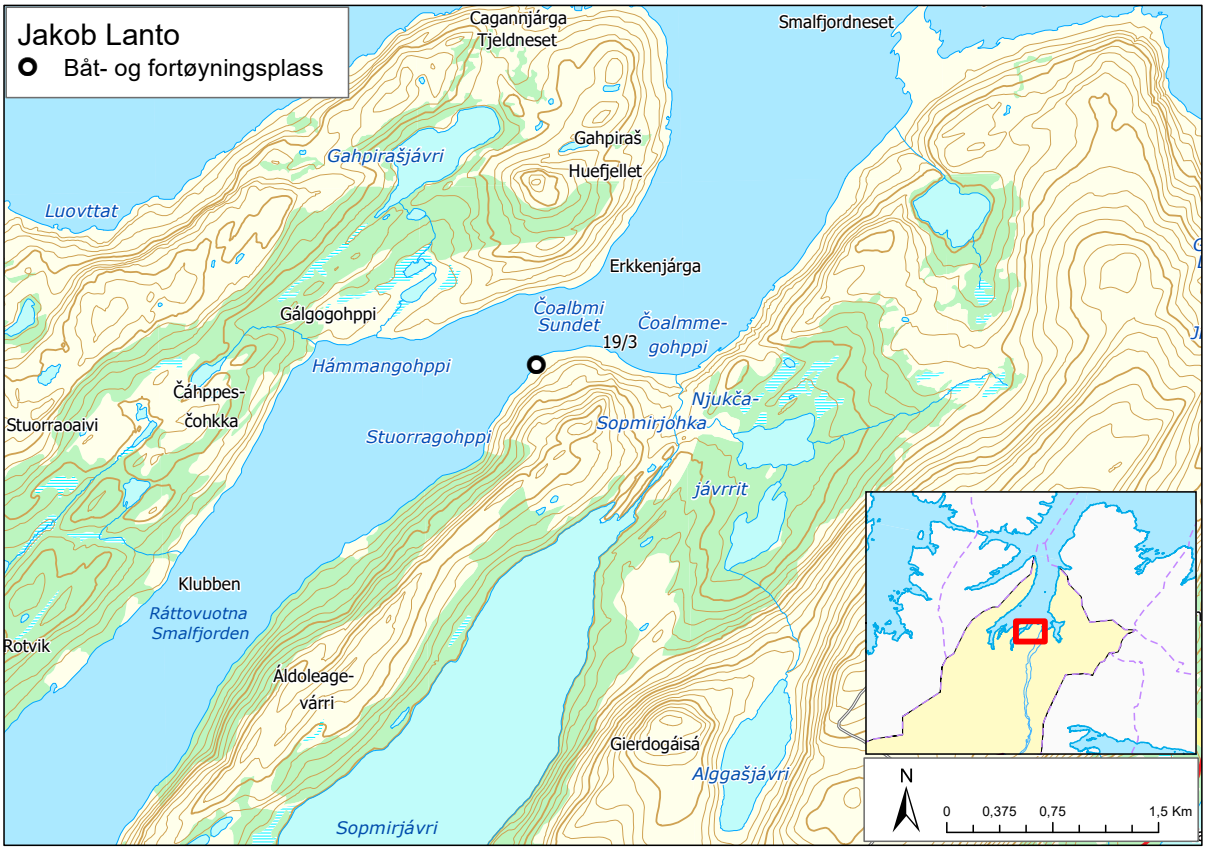

Figur 57

Čoalbmi i Smalfjord i 1995 av «*en*» som han kjente fra ungdomstiden og som hadde hatt hytte på stedet siden 1950-tallet. Lanto fortalte at han hver sommer hadde vært med hytteeieren og fisket i fjorden, og sa at det var på grunn av sin mangeårige tilknytning til området at han i 1995 hadde fått kjøpe eiendommen.[3]

Lanto antok at båtplassen sørvest for eiendommen alltid har vært brukt av innehavere av gnr. 19, bnr. 3. I likhet med tidligere eiere, har Lanto hele tiden pleid å fortøye båten der, fordi «*det er veldig vanskelig å fortøye [båten] der hvor hytta ligger*». Han viste til at det er to tydelig oppmerkede stier fra eiendommen til båtplassen.[4] Lanto sa videre:[5]

> «Jeg tror det har vært et naust der, for det er lagd en sånn plass inn mot skråningen som ligger der, og det er murt opp stein inn på begge sider og i enden av den plassen der. Så egentlig er det bare å legge sånt buet tak over, så er det et naust der allerede.»

Han fortalte at han hadde fått avslag fra FeFo på søknaden om punktfeste for å sette opp naust, fordi han «*hadde så stor tomt eller eiendom at jeg kan sette opp et naust på min egen eiendom.*» Ifølge Lanto er dette ikke mulig, fordi eiendommen er utsatt for nordlig vær, og det er risiko for å forlise ved landing av båt nedenfor eiendommen. Det er heller ikke noen andre plasser tilknyttet hytta der det er mulig å lande båten enn den båtplassen han krever rett til.[6]

Ellers fortalte Lanto at det da han overtok gnr. 19, bnr. 3 (Trannæs) var lagt ferdig steiner for å beskytte båtplassen, men plassen var fylt med stein. Lanto ryddet båtplassen, men på

3 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 2. november 2021 (jnr. 14/294-44) s. 51 og 53.

4 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 2. november 2021 (jnr. 14/294-44) s. 50 og 55.

5 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 2. november 2021 (jnr. 14/294-44) s. 50–51.

6 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 2. november 2021 (jnr. 14/294-44) s. 50–51.

våren var den igjen fylt med stein. Ifølge Lanto har lettbåten blitt knust av snømengden som samler seg opp på båtplassen. Han er derfor avhengig av å ha et lite naust der han kan oppbevare lettbåten om vinteren. Alternativet til å komme til hytta med båt er å gå fra Smalfjord, men det tar omtrent fire timer, når det er «*fjæra-sjø*», og ruten har et utfordrende terreng med klatring opp i fjell og skråninger. Om vinteren kan Lanto kjøre med snøskuter langs Sundvannet, og videre opp til kanten «*her*», for deretter å gå ned til hytta.[7]

Etter høringsmøtet oversendte Jakob Lanto en PowerPoint-presentasjon som blant annet viser bilder av hytta og lettbåten som ligger ved båtplassen. Presentasjonen inneholder også et bilde av et regjeringsskjøte der det fremgår at Mikkel Erjansen i Smalfjord kjøpte eiendommen «Trannæs» (gnr. 19, bnr. 3) av staten, og at skjøtet ble tinglyst 1. november 1877.[8]

57.4 Bemerkninger fra Sverre Kimo Pedersen

Interesserepresentant for kyst- og fjordfiske, Sverre Kimo Pedersen gå på høringsmøtet 2. november 2021 følgende opplysninger om forholdene ved Čoalbmi i Smalfjord:[9]

> «Jeg er jo fra Smalfjord, og har ferdes der i området hele livet, og kan bekrefte at han Jakob [Lanto] har helt riktig [rett] i alt han sier – det stemmer som det er. Det er ikke mulig å gå på land med båt [der] store deler av den tiden … altså, selv ikke på sommerstid der hvis det er nordlig vær. Du knuser båten og risikerer total havari der, så det er rett og slett farlig. Så å ha naust for å beskytte båten er helt på sin plass.»

57.5 Skriftlige kilder

Historisk grunnbokblad for gnr. 19, bnr. 3 (Trannæs) viser at skjøte 29. november 1959 fra Nils Harefjelbma til Kåre Johan Olsen (1916–2008) og hans hustru Unda Olsen (1916–1993) ble tinglyst 4. desember 1959. Videre fremgår det at skjøte fra Kåre Johan Olsen til Arne Antonsen (1913–1995) ble tinglyst 17. mars 1983.[10]

Det fremgår av *kontrakt 22. juli 1995* mellom Arne Antonsens enke, Ruth Helene Antonsen (1922–2019) og Jakob Lanto, at sistnevnte kjøpte «*eiendom Trannes – m.nr. 20-17 – med påstående bygninger i Skjolma i Tanafjorden*».[11] Kommisjonen har også innhentet opplysninger fra konsesjonsbehandlingen av overdragelsen av gnr. 19, bnr. 3. Det er ikke opplyst noe i konsesjonssøknaden om at det sto eller har stått et naust på stedet, men det fremgår av søknadens beskrivelse av «*nåværende bebyggelse*» at det på gnr. 19, bnr. 3 står en hytte på ca. 40 m² og en «skjå» på ca. 10 m². I landbruksdirektørens møtebok og i jordbrukssjefens anbefaling av søknaden, er det sistnevnte byggverket omtalt som et «*uthus*».[12]

Ifølge skjøte 24. juli 1995 overdro Ruth Helene Antonsen gnr. 19, bnr. 3 til Jakob Lanto for 50 000 kroner.[13] Han søkte 9. juli 2019 FeFo om punktfeste for båtnausttomt på gnr. 19, bnr. 1, om lag 440 meter sørvest for gnr. 19, bnr. 3. I søknaden opplyser Lanto at gnr. 19, bnr. 3 er uten veiforbindelse, og at han derfor er avhengig av å bruke båt. Videre skriver han:[14]

> «På grunn av at eiendommen er værutsatt må båten fortøyes bak et nes innover i fjorden. Fortøyningsplassen er opparbeidet og har vært brukt i lang tid. Vi opplever at lettbåt som oppbevares der blir skadet av snø og is om vinteren, det forsvinner også utstyr så som dregger og tau. Vi søker om å sette opp et lite naust på 12 m² for å kunne oppbevare lettbåt og utstyr».

Ved brev *4. mai 2020* avslo FeFo søknaden fra Lanto. Avslaget var blant annet begrunnet med at gnr. 19, bnr. 3 «*utvilsomt*» har god plass for et naust, og FeFo anså det «*som mest sannsynlig*» at ferdsel med båt til og fra gnr. 19, bnr. 3 «*har skjedd fra selve eiendommen*». FeFo viste også til eiendommen i dag brukes i fritidssammenheng, og at det derfor ikke kan ha «*avgjørende betydning at en båtopptrekksplass innenfor tomta kan være utfordrende ved (sterk) nordlig vind*». Søknaden var dessuten «*i strid med gjeldende arealplan*» i Tana kommune.[15]

7 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 2. november 2021 (jnr. 14/294-44) s. 53–54.
8 Jakob Lanto, *PowerPoint-presentasjon*, 2. november 2021 (jnr. 20/1756-6, vedlegg).
9 Finnmarkskommisjonen, *Referat høringsmøte*, 2. november 2021 (jnr. 14/294-44) s. 55.
10 Historisk grunnbokblad, *1935–1993* (jnr. 20/1756-9).
11 Dokumenter mottatt fra Arkivverket vedr. konsesjonsbehandlingen av gnr. 19, bnr. 3 (jnr. 20/1756-15, s. 12).
12 Dokumenter mottatt fra Arkivverket vedr. konsesjonsbehandlingen ag gnr. 19, bnr. 3 (jnr. 20/1756-15 s. 2, 4 og 10).
13 Sorenskriveren i Tana og Varanger, *skjøte,* 24. juli 1995 (jnr. 20/1756-11, vedlegg «Utskriftsversjon» s. 17–18).
14 Jakob Lanto, *Søknad om nausttomt,* 9. juli 2019 (jnr. 20/1756-11, vedlegg «Utskriftsversjon» s. 5).
15 FeFo, *Avslag på søknad om nausttomt,* 4. mai 2020 (jnr. 20/1756-11, vedlegg «Utskriftsversjon» s. 24–25).

57.6 Kommisjonens vurderinger

57.6.1 Innledning

Jakob Lanto har krevd rett til båtplass og fortøyningsplass, og rett til å føre opp naust ved Čoalbmi i Smalfjord. Lanto har brukt båt- og fortøyningsplassen, som ligger rundt 440 meter sørvest for hans eiendom gnr. 19, bnr. 3, og har anført at plassen «*tilhører eiendommen*», jf. punkt 57.3.1. Han tror også at det kan ha stått et naust på plassen før han overtok eiendommen, men han har ikke selv satt opp naust, jf. punkt 57.3.2.

Fordi det ikke foreligger konkrete opplysninger om tidligere naust på stedet, er det vanskelig å se at det kan ha blitt opparbeidet en rett til å ha naust på stedet med grunnlag i hevd eller alders tids bruk. Kommisjonen begrenser derfor sin videre vurdering til spørsmålet om Jakob Lanto har rett til båtplass og fortøyningsplass.

Sett i lys av at eiendommen «Trannæs» (gnr. 19, bnr. 3) ble tinglyst i 1877, er det godt mulig at bruken av båtplassen og fortøyningsplassen begynte på slutten av 1800-tallet, jf. punkt 57.3.1 og 57.3.2. Opplysningene om bruk av den konkrete båtplassen og fortøyningsplassen er imidlertid relativt vage i alle fall frem til 1950-tallet. Kommisjonen tar derfor ved den videre vurderingen utgangspunkt i lov om hevd av 9. desember 1966.

57.6.2 Opplags- og fortøyningsplass for båt ved Čoalbmi

57.6.2.1 Tidsvilkåret

Tidsvilkåret for hevd av eiendomsrett til fast eiendom er at eiendommen har vært brukt minst 20 år i sammenheng, jf. hevdslova § 2. Hevdstiden er 20 år også for bruksrettigheter som vises ved en «*fast tilstelling*», og for «*naudsynt veg eller opplagsplass*». For andre bruksrettigheter er hevdstiden 50 år jf. hevdslova § 8 første ledd. Se punkt 6.3.2.1 og 6.3.2.4.

En båtplass og en fortøyningsplass kan ikke i seg selv anses som en «*fast tilstelling*». Trolig kan heller ikke de opparbeidede steinene på båtplassen anses som en «*fast tilstelling*» fordi de neppe i tilstrekkelig grad har sannsynliggjort utad at hevdsbruk foregikk. Spørsmålet er derfor om alternativene «*naudsynt veg eller opplagsplass*» kan få anvendelse.

En snarvei vil som hovedregel ikke bli ansett som «*naudsynt*.[16] Dersom det finnes alternative veier med vanskelige terrengforhold, kan imidlertid en enklere adkomst anses som «*naudsynt veg*». Også transport til sjøs, der et eventuelt hevdserverv ikke vil gjelde selve ferdselen, men det stedet der båten fortøyes, kan kvalifisere som «*naudsynt veg*».[17]

FeFo har i avslaget på Jakob Lantos søknad om nausttomt, blant annet vist til at gnr. 19, bnr. 3 «*utvilsomt har god plass for et naust*», jf. punkt 57.5. Ut fra Jakob Lantos (f. 1953) opplysninger i rettighetsmelding *11. mai 2020* og på høringsmøtet *2. november 2021,* og Sverre Kimo Pedersens opplysninger på høringsmøtet *2. november 2021*, fremstår det som at alternative adkomster sjøveien er risikofylte. Alternative adkomster til eiendommen er sommerstid til fots, og vinterstid med snøskuter til sørsiden av Sundvannet og deretter til fots, ifølge Lanto. Se punkt 57.3.1, 57.3.2 og 57.4. Foreliggende kart over området viser også at terrenget der er bratt og ulendt. Kommisjonen legger derfor til grunn at vilkåret om «*naudsynt veg*» er oppfylt for båtfortøyningsplassen, og tidsvilkåret er dermed 20 år.

Vilkåret om «*opplagsplass*» er i første rekke knyttet til opplagsplasser for tømmer. Eksempler på andre opplagsformål, kan være fiskeredskaper eller maskindeler. Vilkåret kan «*i våre dager være aktuelt for eksempel for opplagsplass for fritidsbåt*». Også for opplagsplasser er det et krav om at opplagsplassen er «*naudsynt*».[18]

Gulating Lagmannsrett har i 1997, i en sak som gjaldt rettigheter til deler av en kai, kommentert vilkåret «*opplagsplass*». En av sakens parter anførte at vilkåret var oppfylt fordi det var lagt teiner på kaia. Lagmannsretten tok ikke stilling til vilkåret i mangel på konkrete opplysninger, men bemerket at mye tydet på at partens egen eiendom «*har nødvendig opplagsplass for slikt formål*». Videre var det ikke «*godtgjort for lagmannsretten at henseettelsen av fiskeredskaper på kaikanten har hatt et slikt omfang i tid og volum at det er naturlig å definere kaien som en opplagsplass for disse redskapene.*»[19]

Jakob Lanto har opplyst at han, i likhet med tidligere eiere, har oppbevart en lettbåt på samme plass siden han overtok eiendommen gnr. 19, bnr. 3 (Trannæs). Lanto har også opplyst at vær- og terrengforholdene gjør det vanskelig for han å bruke båtplassen med utgangspunkt i eiendommen. Se punkt 57.3.1 og 57.3.2. Sverre Kimo Pedersen støttet Lantos fremstilling når det gjelder værforholdene i, jf. punkt 57.4.

Det er derfor sannsynlig at oppbevaringen av lettbåt har hatt langt større omfang, enn hva som var tilfellet i den overnevnte dommen fra Gulating lagmannsrett. Saken gjelder dermed en nødvendig «*opplagsplass*», slik at tidsvilkåret er 20 år også for båtplassen.

16 Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 356.

17 Gunnar Eriksen, *Norsk lovkommentar*, note 44 (14. august 2023), med henvisning til LB 2011-20955, Rt. 1951 s. 217, RG 2012 s. 897 og LB-2011-20955.

18 Gunnar Eriksen, *Norsk lovkommentar*, note 45 til hevdslova (14. august 2023). Se også Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 359–360.

19 Gulating lagmannsrett, dom avsagt 23. juli 1997 (LG-1996-01461).

Sakens opplysninger tyder på at Lanto har brukt båtplassen og fortøyningsplassen siden 1995. Han vil dessuten i kraft av hevdsloven § 3 også kunne påberope seg bruken til tidligere eieren av gnr. 19, bnr. 3, ettersom hans kjøp av eiendommen i 1995 er et typisk eksempel på «lovleg» rettsovergang i bestemmelsens forstand. Tidsvilkåret på 20 år er dermed oppfylt både når det gjelder fortøyningsplassen og når det gjelder båtplassen.

57.6.2.2 Bruksvilkåret

Når det gjelder bruksvilkåret, stiller hevdslova § 7 opp et krav om at hevderen brukte tingen «*som om han var bruksrettshavar*». Det vil si at brukens innhold og omfang må tilsvare den bruken innehaveren av en bruksrett i et tilsvarende område ville ha utøvd. Se nærmere beskrivelse av bruksvilkåret i punkt 6.3.2.2, jf. også punkt 6.4.1.

Jakob Lanto har hatt et alternativt rettsgrunnlag til å fortøye båt og legge båt på land. Se friluftsloven 28. juni 1957 nr. 16 § 7 der det fremgår at enhver har rett til «*for kortere tid*» å dra i land båt på strandstrekning i utmark. Dersom hans bruk er utøvd innenfor rammene av denne retten, er hevd utelukket.[20] Sakens opplysninger viser imidlertid at Jakob Lantos bruk av båtplassen og fortøyningsplassen har hatt langt større omfang enn hva friluftsloven åpner for. Bruken har ikke vært utøvd i «*kortere tid*», men har hatt og har et klart større omfang. Han har brukt båtplassen og fortøyningsplassen siden 1995, og har flere ganger ryddet båtplassen for stein. Se punkt 57.3.2. Også de bildene han har levert til kommisjonen viser at båtplassen er bearbeidet i terrenget og at plasseringen av lettbåten har hatt et permanent preg.

Av NIKUs oppdragsrapport fremgår det at flere informanter fortalte at områdene utenfor Čoalbmi ble brukt som fiskeplass.[21] Det er derfor mulig at også andre kan ha brukt båtplassen og fortøyningsplassen. Den geografiske plasseringen, med Jakob Lantos hytte som eneste byggverk i nærheten, tyder imidlertid på at det ikke var stor konkurranse om bruken.

Etter en samlet vurdering, anser kommisjonen at Jakob Lanto har opptrådt som innehaver av en rett til båtplass og førtyningsplass, og at bruken åpenbart har hatt et større omfang enn den alminnelige retten etter blant annet friluftsloven § 7. Bruksvilkåret er oppfylt.

57.6.2.3 Godtrovilkåret

Godtrovilkåret er nedfelt i hevdsloven § 4 første ledd, og gjelder etter § 7 annet ledd også ved hevd av bruksrett. Den som «*veit at han ikkje eig tingen, hevdar ikkje*». Det samme gjelder den som ikke vet det for han «*ikkje har vore so aktsom som han burde etter tilhøva*». Se ellers omtalen av godtrovilkåret i punkt 6.3.2.3. Det er ingenting som tyder på at godtrovilkåret ikke er oppfylt. Jakob Lanto søkte 9. juli 2019 om punktfeste for naust på stedet, jf. punkt 57.5. På dette tidspunktet var hevdservervet av retten til båtplassen og fortøyningsplassen fullført. Søknaden får derfor ikke betydning for godtrovurderingen. Godtrovilkåret er dermed oppfylt.

57.6.2.4 Konklusjon

Jakob Lanto har med grunnlag i hevd opparbeidet rett til båtplass og fortøyningsplass, om lag 440 meter sørvest for hans eiendom gnr. 19, bnr. 3 ved Čoalbmi i Smalfjord. Se figur 57. Hevdservervet omfatter ikke rett til å sette opp et naust på stedet.

20 Se for eksempel Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 285.

21 NIKU Oppdragsrapport 39/2017 blant annet på s. 156 og s. 168.

58. ELI SABBASEN

58.1 Hva saken gjelder

Rettighetsmeldingen fra Eli Sabbasen er datert 28. november 2022 (jnr. 22/2145-1) og gjelder et mulig hevdserverv av eiendomsrett til en strandtomt i Smalfjord i Tana kommune. Se figur 58. Strandtomta er lokalisert i et områdene som er omfattet av rettighetsmeldingene fra Tana kommune og Sohpar (begge behandlet i kapittel 8).

Kommisjonen bekreftet 8. desember 2022 å ha mottatt rettighetsmeldingen, og ba Eli Sabbasen oversende en eventuell festekontrakt (jnr. 22/2145-2). Hun besvarte henvendelsen 12. desember 2022 (jnr. 22/2145-3). Eli Sabbasen avga forklaring på høringsmøtet 15. mars 2023 (jnr. 14/296-56 og 14/294-52). Hennes mor, Kristine Birgitte Sabbasen (f. 1932) har gitt opplysninger om saken i intervju 3. juli 2023 (jnr. 22/2145-9). Sverre Kimo Pedersen (f. 1962) har i intervju 9. august 2023 (jnr. 22/2145-13) gitt opplysninger om strandtomta i Smalfjord.

Ved brev 6. september 2023 (jnr. 22/2145-16) ba kommisjonen Finnmarkseiendommen (FeFo) om arkivmateriale for gnr. 20, bnr. 123 i Smalfjord. 11. september 2023 oversendte FeFo festekontrakt og utmålsforretning for grunnstykket «Saraktoppen» (gnr. 20, bnr. 123) (jnr. 22/2145-17). Kommisjonen har også innhentet skjøte og grunnboksopplysninger for gnr. 20, bnr. 123 (jnr. 22/2145-8, 22/2145-15 og 22/2145-18), og grunnboksopplysninger for gnr. 20, bnr. 1, fnr. 31 (jnr. 22/2145-19).

Kommisjonens sekretariat gjorde 21. september 2023 en besiktigelse av strandtomta (jnr. 22/2145-19).

58.2 Nærmere om sakens bakgrunn

Sarak Hans Persen (1863–1946) var gift med Marit Olafsdatter (1862–1943). De to bodde i Smalfjord og hadde seks barn. Deres yngste sønn Simon Saraksen (Sárá-Simon) (1903–1989) bodde også Smalfjord. Sarak Hans Persen og Marit Olafsdatter hadde også datteren, Inga Saraksen (1909–1976). Hun var gift med Anders Dahl Samuelsen (1900–1955). De hadde seks barn. Deres datter, Kristine Birgitte Sabbasen (f. 1932), var gift med Simon Anthon Bertheus Sabbasen (1921–2012). De bodde i Smalfjord. Eli Sabbasen (f. 1964) var ett av deres tre barn.[1]

Strandtomta som Eli Sabbasen krever eiendomsrett til, ligger i Čoallesuddangohppi i Smalfjord, like nord for bekken Čoallesuddanjohka. Her er det også et naust som ifølge Kartverket er registrert som eiendom med manglende matrikkelnummer. Eli Sabbasen har siden 2005 vært registrert som eier av gnr. 20 bnr. 123, som ligger snaut 160 meter fra den strandtomta saken gjelder. Sør for bekken er det to punktfester på FeFo-registrert grunn (gnr. 20, bnr. 1). Ellen Ingvild Heiberg har tinglyst festerett for gnr. 20, bnr. 1, fnr. 31. Festeretten for gnr. 20, bnr. 1, fnr. 33 er ikke tinglyst.[2]

58.3 Bemerkninger fra Eli Sabbasen

Eli Sabbasen (f. 1964) opplyser i *rettighetsmeldingen* 28. november 2022 at familien siden 1952 har brukt og vedlikeholdt et naust, en stø og en fortøyning til småbåt i Smalfjord i Tana kommune. I 1952 bygde Simon Saraksen (1903–1989) hus i Smalfjord på gnr. 20, bnr. 123, og han bygde samtidig et naust og opparbeidet en båtstø i fjæra nedfor huset, ifølge meldingen.

I 1983 kjøpte Eli Sabbasens foreldre, Kristine Birgitte Sabbasen (f. 1932) og Simon Anthon Bertheus Sabbasen (1921–2012) huset av Simon Saraksen, og restaurerte naustet og småbåtfortøyninga i fjæra. I 2004–2005 kjøpte Eli Sabbasen huset i Smalfjord av foreldrene. Hun ber om at strandtomta «*blir omgjort til eiendomsrett, tilknyttet boligen*» på gnr. 20, bnr. 123.[3]

Eli Sabbasen opplyste i *e-post 12. desember 2022* at hun ikke kjenner til «*noe papir*» på den strandtomta rettighetsmeldingen gjelder. Hun viser til at praksis på 1950-tallet var at de som bodde ved sjøen ryddet stø og bygde naust, uten at «*det formelle behøvde å være på plass*».[4]

1 Aage Solbakk, *Tanadalen – slekter – historie*, 2001, s. 811, 939–940 og 952. Opplysninger om bosted og dødsår er hentet fra folkeregisteret.
2 Grunnboksinformasjon er hentet på Kartverkets nettsted http://eiendomsregisteret.kartverket.no.
3 Eli Sabbasen, *rettighetsmelding*, 28. november 2022 (jnr. 22/2145-1).
4 Eli Sabbasen, *e-post,* 12. desember 2022 (jnr.22/1245-3).

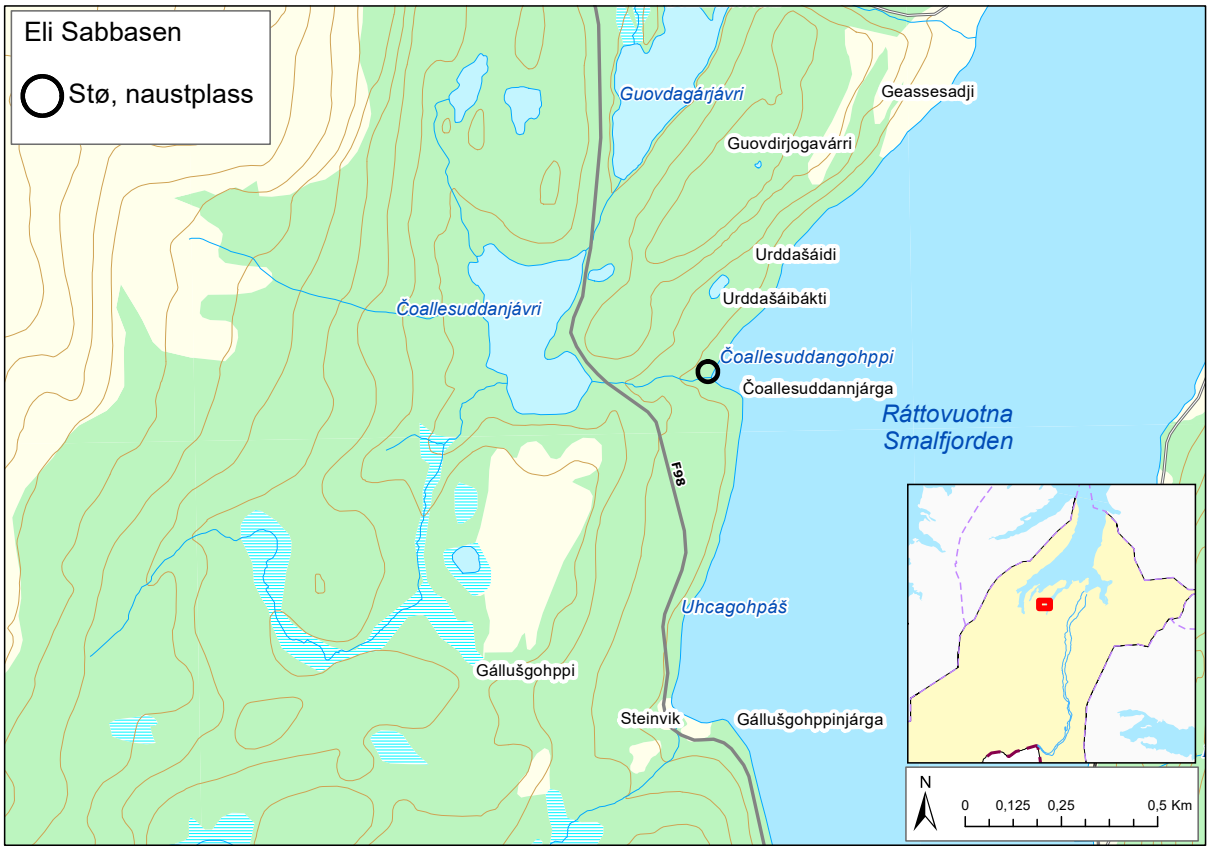

Figur 58

På *høringsmøtet 15. mars 2023* sa Eli Sabbasen at familien er sjøsamer. Hun er vokst opp i Berlevåg, men hadde sammen med foreldrene vært i Smalfjord hver påske og sommer.[5]

Hun fortalte at Simon Saraksen (Sárá-Simon) (1903–1989) bygde et hus på eiendommen i 1952 og at han noen år senere også bygde et naust ved sjøen, fordi han i likhet med andre, brukte båt. Ifølge Eli Sabbasen ligger strandtomta omtrent 200 meter fra gnr. 20, bnr. 123. Adkomsten til strandtomta går langs en sti. Hun sa at det renner en bekk ned til sjøen, og at familien har satt opp naustet på nordsiden av bekken, der også båtstøa er opparbeidet.[6]

Simon Saraksen var ugift og har ikke etterkommere. På slutten av 1970-tallet forfalt naustet. Eli Sabbasen og foreldrene, Kristine Birgitte Sabbasen (f. 1932) og Simon Anthon Bertheus Sabbasen (1921–2012) hadde da overtatt strandtomta «*mer og mer*». Etter hvert flyttet foreldrene til Smalfjord. De overtok huset og eiendommen gnr. 20, bnr. 123, og bodde i huset frem til 2009. Simon Anthon Bertheus Sabbasen og «*noen flere*» satte naustet i stand en gang på 1980-tallet. De brøt også stein og bearbeidet terrenget «*slik at de kunne lande med båt*».[7]

Eli Sabbasen sa det er en gammel sedvane at «*der man bygde [hus], der lagde man seg ei stø og satte opp et naust*». Hun fortalte at naustet var låst, men at «*alle visste hvor nøkkelen var*». Hun har ikke «*papirer*» på strandtomta, men etter det hun visste hadde familien aldri fått rivningspåbud på naustet og støa.[8]

På slutten av 1970-tallet ble det etablert et hyttefelt i området. Også andre brukte båtstøa og naustet, men «*alle var innforstått*» med at støa tilhørte familien deres. På et tidspunkt var det «*generasjonsskifte der*», og det kom nye eiere av hyttene

5 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra høringsmøte*, 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 28.

6 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 29–30.

7 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 28.

8 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 31 og 32.

i hyttefeltet. Da begynte ifølge Eli Sabbasen noen hytteeiere å ta seg til rette, og «*kanskje ikke kjente til hele historien*». I 2012 påsto en hytteeier at strandtomta var hans, og det var ikke lenger plass til Eli Sabbasens og familiens båt. De tok fortøyningen «*vår [familiens]*», og det ble «*krøll*».[9]

58.4 Bemerkninger fra informanter foreslått av Eli Sabbasen

58.4.1 Kristine Birgitte Sabbasen

Eli Sabbasens mor, Kristine Birgitte Sabbasen (f. 1932), fortalte i intervju 3. juli 2023 at hun vokste opp på Smalfjordnes. Om somrene dro familien lenger inn i Smalfjord, der de hadde setre til kyr og sauer. Kristine, hennes foreldre og onkel, Simon Saraksen (1903–1989) flyttet til Smalfjord i 1936. Fra da av begynte familien å bruke en «*váhki*». Hun sa at en stø på nordsamisk ble kalt «*váhki*».[10] Bilveien lå rett opp for støa. Da bussen begynte å gå, rodde de til støa slik at de kunne gå derfra til bussen. Hele familien brukte støa, blant annet besteforeldrene Sarak Hans Persen (1863–1946) og Marit Olafsdatter (1862–1943) og faren, Dahl Samuelsen (1900–1955). Støa var ikke stengt for andre, men ingen andre enn familien brukte den: «*Det var ikke andre der*», og dit «*kom ingen andre – vi bodde jo [der]*».[11]

Ifølge Kristine Birgitte Sabbasen, fikk Simon Saraksen i 1952 utmåling, og bygde bolighus i Smalfjord.[12] Naustet «*var det ingen utmåling [på] – de bare satte det opp*.» Ifølge Kristine ble naustet satt opp «*da han Simon Saraksen [flytta] dit i [19]52, i de tider*».[13] Støa opparbeidet han ved å legge opp steiner på begge sider – «*der var jo bare leire*». Hvert år reparerte de støa, og plasserte stolper under båten slik at de ved håndkraft kunne trekke opp båten.[14] Simon Saraksen brukte støa «*hele tiden*», så lenge han bodde der, inntil han flyttet til Tana bru rundt 1980.[15] Hun sa at både naustet og støa ble brukt så lenge de bodde der. Hun selv og brødrene brukte naustet inntil de flyttet hjemmefra for å jobbe andre steder.[16]

I 1983 overtok/kjøpte Kristine Birgitte Sabbasen og mannen Simon Anthon Bertheus Sabbasen (1921–2012) bolighuset etter Simon Saraksen. De flyttet til Smalfjord i 1986, og flyttet derfra til Tana bru i 2009.[17] Støa brukte de hver sommer. Hun fortalte at Simon Anthon Bertheus Sabbasen og «*døtrenes samboere*» reparerte naustet i 1981/82. Det var ingen «*papirer*» på støa og naustet, men de fikk aldri noe rivningspåbud. Det var vanlig å oppføre naust der man satt opp bolighus.[18] Ifølge Kristine Birgitte Sabbasen sto naustet ulåst, men de låste inn fiskeutstyr til sjølaksefiske. Hun sa at «*ingen andre enn oss har brukt det*.» Hytteeierne brukte ikke støa, fordi de ikke hadde båt. Per nå, i 2023 har Eli Sabbasen «*låst alt*».[19]

58.4.2 Sverre Kimo Pedersen

Sverre Kimo Pedersen (f. 1962) er interesserepresentant for kyst- og fjordfiske i felt 7 Tana/Tanafjorden. Han sa i intervju 9. august 2023 at det er bygd flere naust i Smalfjord. Blant annet satte Simon Saraksen (Sárá-Simon) (1903–1989) opp et naust og båtstø i Čoallesuddangohpi. Naustet og støa har stått der så lenge Sverre Kimo Pedersen kan huske. Eli Sabbasens familie hadde også fortøyning til båt når de drev sesongfiske.[20] Simon Saraksens nevø, Simon Saraksen (1930–2023) brukte flere båtstøer, blant annet støa i Čoallesuddangohpi i forbindelse med ferdsel fra Klubben i Smalfjord, et sted hvor det ikke var veiforbindelser før 1990-/2000-tallet.[21] Eli Sabbasen og familien er ivrige brukere av sjøen; de pleier å fiske og kjøre på tur.[22] Naustet har vært i god stand, så lenge Sverre Kimo Pedersen kan huske.[23]

Han sa at båtstøer ofte var brede slik at det var plass til flere båter, og det ble brukt håndkraft til å trekke opp båtene. Fordi sjøen vasket vekk steinene, måtte støene vedlikeholdes årlig. Båtstøene kunne være «*både felles og ikke-felles*». Det var en generell oppfatning at der folk hadde naust, hadde de også «*eiendomsretten*» til båtplassen, støa eller fortøyningen. Senere i intervjuet brukte han begrepet «*fortrinnsrett*». Det var ingen som «*tok*» naustet eller fortøyningen, men det var vanlig at andre brukte støene i et kortere tidsrom. Ved lengre opphold, eksempelvis overvintring, trakk folk båten lenger opp på land, og gikk opp og spurte om lov på forhånd. Naustene var forbeholdt familien og privat bruk, men de sto ulåste. De fleste hadde bare en haspe på døra. Etter hvert investerte folk i påhengsmotorer og andre verdifulle gjenstander. Da ble

9 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 15.–16. mars 2023 (jnr. 14/294-52) s. 28–29 og 32.
10 Samiske stedsnavn er ofte svært presise beskrivelser av hvordan terrenget i området er. Váhki er en lun vik, godt egnet til å fortøye båten. Begrepet brukes også om båtstøer.
11 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Kristine Birgitte Sabbasen,* 3. juli 2023 (jnr. 22/2145-9) s. 1–6.
12 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 3. juli 2023 (jnr. 22/2145-9) s. 2, 4 og 12.
13 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 3. juli 2023 (jnr. 22/2145-9) s. 12.
14 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 3. juli 2023 (jnr. 22/2145-9) s. 5–6.
15 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 3. juli 2023 (jnr. 22/2145-9) s. 7–8.
16 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 3. juli 2023 (jnr. 22/2145-9) s. 1–6.
17 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 3. juli 2023 (jnr. 22/2145-9) s. 10.
18 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 3. juli 2023 (jnr. 22/2145-9) s. 1–6.
19 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 3. juli 2023 (jnr. 22/2145-9) s. 10–12
20 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Sverre Kimo Pedersen,* 9. august 2023 (jnr. 22/2145-13) s. 1–2.
21 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 9. august 2023 (jnr. 22/2145-13) s. 3.
22 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 9. august 2023 (jnr. 22/2145-13) s. 5.
23 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 9. august 2023 (jnr. 22/2145-13) s. 3.

naustene låst, men låsen var lett å «*slite opp*», og var der for «*syns skyld*».[24]

58.5 Skriftlige (historiske) opplysninger om eiendommen «Saraktoppen»

Finnmark jordsalgskontor holdt utmålsforretning 25. juli 1968 etter søknad fra Simon Saraksen (Sárá-Simon) (1903–1989). Utmålsforretningen opplyser at det i 1952 er oppført et hus «*etter muntlig tilsagn om tomt på dette sted*.» Grunnstykket ble gitt navnet «*Saraktoppen*», matrikkelnummer 20 (gnr. 20, bnr. 123) i Smalfjord.[25]

Finnmark jordsalgskontor inngikk festekontrakt med Simon Saraksen 1. oktober 1969 for eiendommen «*Saraktoppen*» (gnr. 20, bnr. 123) i Smalfjord.[26] Ved skjøte 17. august 1973 ble «*Saraktoppen*» (gnr. 20, bnr. 123) overdratt fra Staten v/Finnmark jordsalgskontor til Simon Saraksen (1903–1989) for 525 kroner. Skjøtet har blant annet en bestemmelse med følgende formulering: «*I skjøte fra Finnmark jordsalgskontor er tatt. best. om oppmerking av grensene. Kjøperen får ingen rettigheter i statens tilstøtende grunn*».[27]

Skjøtet for gnr. 20, bnr. 123 «*Saraktoppen*» er ført inn i grunnbokbladet 18. september 1973. Skjøtet ble 18. april 1983 overdratt fra Simon Saraksen til Kristine Birgitte Sabbasen (f. 1932) og Simon Anthon Bertheus Sabbasen (1921–2012) for 20 000 kroner.[28]

58.6 Kommisjonens vurderinger

58.6.1 Innledning

Saken gjelder som nevnt i punkt 58.1, eiendomsrett til en strandtomt i Smalfjord i Tana kommune. Eli Sabbasen krever at «*grunnen blir omgjort til eiendomsrett, tilknyttet boligen på eiendom med Gnr/Bnr 20/123*», jf. punkt 58.3. Hennes familie har satt opp et naust og opparbeidet en båtstø nord for bekken i Čoallesuddangohpi. Strandtomta overlapper derfor ikke punktfestene sør for bekken (gnr. 20, bnr. 1, fnr. 31 og gnr. 20, bnr. 1, fnr. 33). Se figur 58.

Ifølge Kristine Birgitte Sabbasen tok familien i bruk strandtomta i 1936, jf. punkt 58.4.1. Det fremgår imidlertid av sakens opplysninger at familien på 1950-tallet satte opp et naust og opparbeidet en båtstø der, og at den mest intensive bruken skjedde etter dette. Dette gjør det nærliggende å vurdere spørsmålet om eiendomsrett etter reglene i hevdslova 9. desember 1966.

58.6.2 Eiendomsrett til strandtomt i Smalfjord

58.6.2.1 Tidsvilkåret

Det følger av hevdslova § 2 at hevd av eiendomsrett forutsetter at hevderen har brukt hevdsobjektet i «*20 år i samanheng*». Videre følger det av § 6 annet ledd at et bruksopphold på mer enn to år avbryter hevden, og at det løper en ny hevdsfrist fra det tidspunktet bruken gjenopptas. Se ellers kommisjonens generelle redegjørelse for tidsvilkåret i punkt 6.3.2.1.

Ifølge rettighetsmeldingen bygde Simon Saraksen (1903–1989) i 1952 et hus i Smalfjord på gnr. 20, bnr. 123, og han bygde samtidig et naust og opparbeidet en båtstø i fjæra nedenfor huset. På høringsmøtet korrigerte Eli Sabbasen (f. 1964) opplysningen, og sa at naustet ble satt opp noen år etter 1952, jf. punkt 58.3. Hennes mor, Kristine Birgitte Sabbasen (f. 1932), sa at familien har brukt en «*váhkki*» (båtstø) siden 1936. Hun sa videre at Simon Saraksen rundt 1952 satte opp naust og opparbeidet båtstø til småbåt i Smalfjord. Ifølge henne ble støa og naustet brukt hele tiden så lenge familien bodde der, jf. punkt 58.4.1. Sverre Kimo Pedersen (f. 1962) har opplyst at naustet og støa har vært der så lenge han kan huske, jf. punkt 58.4.2. Utmålsforretningen av 25. juli 1968 viser at Simon Saraksen siden 1952 har hatt et bolighus på gnr. 20, bnr. 123, jf. punkt 58.5.

Disse opplysningene tilsier at familien har brukt det området der strandtomta ligger siden 1936 og at den opparbeidede båtstøa og naustet i alle fall har vært brukt siden midten av 1950-tallet. Ifølge Eli Sabbasen forfalt naustet på slutten av 1970-tallet. Kommisjonen legger imidlertid på bakgrunn av sakens opplysninger til grunn at naustet i alle fall var oppført på midten av 1950-tallet, slik at hevdstiden på 20 år var fullført før naustet forfalt. Familiens bruk av strandtomta og det nærliggende området går dessuten lenger tilbake enn til midten av 1950-tallet. Naustet ble dessuten ifølge Kristine Birgitte Sabbasen satt i stand igjen tidlig på 1980-tallet. Tidsvilkåret for hevd av eiendomsrett er dermed oppfylt.

58.6.2.2 Bruksvilkåret

Hevdslova § 2 formulerer bruksvilkåret for eiendomshevd som et krav om at hevderen må hatt hevdstingen «*som sin eigen*». I dette ligger det at hevderen må ha brukt tingen som en eier vanligvis ville gjort, og ha utøvd en bruk «*som er naturleg sett*

24 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 9. august 2023 (jnr. 22/2145-13) s. 2–5.

25 Finnmark jordsalgskontor, *Festekontrakt,* 1. oktober 1969 (jnr. 22/2145-17, vedlegg «Festekontrakt 1969–2028»).

26 Finnmark jordsalgskontor, *Utmålsforretning,* 18. september 1973 (jnr. 22/2145-17, vedlegg «Utmålsforretning»).

27 I skjøte datert 17. august 1973 som «Saraktoppen» (jnr. jnr. 22/2145-18).

28 Arkivverket, *Grunnbokblad gnr. 20 bnr. 123,* 5. september 2023 (jnr. 22/2145-15).

i høve til kva type areal det er tale om, kor stort det er, kor det ligg osb.» Hevderen må også ha hatt en eksklusiv rådighet over tingen, og bruken må ha vært synlig utad.[29] Se også punkt 6.3.2.2.

Spørsmålet er om Eli Sabbasens familie har brukt strandtomta eksklusivt på en måte som er vanlig for eiere av strandtomt, i full hevdstid, og om bruken var synlig utad. Familien har bodd i Smalfjord siden 1936, og brukte sjøen i forbindelse med ferdsel, jf. opplysninger gjengitt i punkt 58.3, 58.4.1 og 58.4.2. Kristine Birgitte Sabbasen sa at de fra 1936 til 1952 brukte en «*váhki*» (båtstø) i Čoallesuddangohpi til båtlanding, ved ferdsel blant annet til veien som lå ovenfor tomta. Kommisjonen anser det sannsynlig at familien i denne perioden sporadisk bearbeidet strandtomta, slik at den var egnet for båtlanding. Bruken mellom 1936 og 1952 var imidlertid neppe tilstrekkelig intensiv for et erverv av eiendomsrett.

Kommisjonen har imidlertid i punkt 58.6.2.1 lagt til grunn at Simon Saraksen (1903–1989) senest på midten av 1950-tallet hadde satt opp et naust og opparbeidet en båtstø på strandtomta. Et eventuelt hevdsverv vil da kunne være fullført på midten av 1970-tallet.

Kristine Birgitte Sabbasen sa at Simon Saraksen opparbeidet støa årlig ved å legge opp steiner på begge sider, plassere stolper til å legge under båten og han brukte støa «*hele tiden*». Ifølge Kristine brukte hun og brødrene strandtomta frem til de flyttet fra Smalfjord for å arbeide andre steder, og familien brukte naustet så lenge de bodde der. I denne perioden kom ingen andre dit, for «*vi bodde jo [der]*», jf. punkt 58.4.1. Disse opplysningene tilsier at familiens bruk av strandtomta har vært synlig utad gjennom naustet, bruken av tomta og vedlikeholdet av støa. Naustet i seg selv har dessuten signalisert eksklusiv rådighet over strandtomta.

Ifølge Sverre Kimo Pedersen var det riktignok vanlig at folk brukte andres båtstøer for et kortere tidsrom, men ved lengre opphold spurte folk om lov til å bruke støa, jf. punkt 58.4.2. Eli Sabbasen har forklart at det fra slutten av 1970-tallet ble etablert et hyttefelt i Smalfjord, og at også andre etter hvert begynte å bruke naustet og støa, jf. punkt 58.3. Andres bruk i årene før hyttefeltet ble etablert fremstår imidlertid som sporadisk. Familiens bruk av strandtomta fra midten av 1950-tallet og til slutten av 1970-tallet var slik kommisjonen ser det, tilnærmet eksklusiv. Andres bruk etter at hyttefeltet ble etablert er uten betydning for et eventuelt hevdserverv, fordi denne bruken først har fått noe omfang etter at ervervet eventuelt er fullført.

At naustet ifølge Eli Sabbasen var låst, men med nøkkelen lett tilgjengelig, mens det ifølge Kristine Birgitte Sabbasen var ulåst, men slik at fiskeredskapene var låst inn, jf. punkt 58.3 og 58.4.1, har heller ikke betydning. I Tana og Tanadalen er det ifølge NIKUs sakkyndige utredning lange tradisjoner for at gammer i utmark står ulåst slik at også andre enn gammeeieren kan bruke dem, for eksempel dersom de hadde behov for ly i dårlig vær.[30] Tilsvarende opplyste Sverre Kimo Pedersen at naust sto ulåste. De fleste hadde kun en haspe på døra. Da folk investerte i verdifulle gjenstander ble naustene låst, men mest for «*syns skyld*», jf. punkt 58.4.2. Det forholdet at naustet var ulåst fratar derfor ikke familien dens eksklusive rådighet over strandtomta.

Kommisjonen legger etter dette til grunn at Eli Sabbasen og hennes rettsforgjengere har brukt strandtomta tilnærmet eksklusivt på en måte som er vanlig for eiere i full hevdstid, og bruken har vært synlig utad. Bruksvilkåret for hevd av eiendomsrett er dermed oppfylt.

58.6.2.3 Godtrovilkåret

Godtrovilkåret etter hevdslova § 4 er todelt. Den «*som veit at han ikkje eig tingen*» kan ikke hevde. Det samme gjelder for «*den som ikkje veit det avdi han ikkje har vore så aktsom som han burde*». Det vil si at hevderen ikke må ha hatt kunnskap om de underliggende rettighetsforholdene, og heller ikke kunne bebreides for å ha unnlatt å skaffe seg slik kunnskap. Se ellers kommisjonens generelle omtale av godtrovilkåret i punkt 6.3.2.3.

Spørsmålet er dermed om familien fra midten av 1950-tallet påbegynte hevdsbruk i aktsom god tro, og om det før midten av 1970-tallet har skjedd noe som var egnet til å frata familien dens gode tro. Den sakkyndige feltutredningen som NIKU har utarbeidet for kommisjonen, har ingen nærmere opplysninger om lokale rettsoppfatninger i Tana som gjelder oppføring av naust og opparbeidelse av båtstøer. Utredningen opplyser imidlertid at det i Tana/Tanadalen var tradisjon å sette opp gammer uten å spørre myndighetene om lov.[31]

Kommisjonen har i *Rapport felt 6 – Varangerhalvøya vest* som blant annet omfatter Berlevåg kommune på østsiden av Tanafjorden, lagt til grunn at det her forelå en lokal sedvanerettsdannelse, som innebar at befolkningen i Store Molvik hadde rett til båtlandingsplasser, og til å anlegge og bruke båtstøer.[32] Sverre Kimo Pedersen har opplyst at det i Tana var en generell oppfatning om at der folk hadde naust, hadde de også «*eiendomsrett*» eller «*fortrinnsrett*» til båtplassen, støa eller fortøyningen, jf. punkt 58.4.2. Eli Sabbasen sa at hun ikke er kjent med «*noe papir*» på strandtomta som rettighetsmeldingen gjelder. På 1950-tallet, var det ifølge henne vanlig

29 Borgar Høgetveit Berg, *Hevd,* 2. utg. (2025) s. 136–138 og s. 156 flg.

30 NIKU Oppdragsrapport 39/2017 s. 283.

31 NIKU Oppdragsrapport 39/2017 s. 290. Se også NOU 2001:34 Samiske sedvaner og rettsoppfatninger s. 433.

32 Finnmarkskommisjonen, *Rapport felt 6 – Varangerhalvøya vest*, 2015 s. 186–188 (punkt 9.5.4.4).

praksis at de som bodde ved sjøen ryddet stø og bygde naust, uten at «*det formelle behøvde å være på plass*».[33]

Slik kommisjonen vurderer saken, er både båtstøa og naustet et typisk utslag av den her omtalte lokale tradisjonen. Simon Saraksen var dermed i god tro da han på midten av 1950-tallet begynte å bruke strandtomta mer intensivt og bygde et naust der.

Spørsmålet er videre om det forelå noen forhold som fratok familiens gode tro før hevdstiden var fullført på midten av 1970-tallet. Et forhold som kan være egnet til å svekke deres gode tro, er kunngjøringen i lokalavisene i 1963 om at staten skulle gripe inn mot «*hytter og andre bygg*» som var satt opp uten hjemmel, jf. den nærmere omtalen av denne kunngjøringen i rapportens punkt 8.5.3.2.[34] Kunngjøringen inneholder en trussel om rivning, men den er generelt utformet, og retter seg ikke spesifikt mot de som har satt opp naust langs sjøen. En slik kunngjøring vil derfor ikke alene kunne bringe Saraksen ut av god tro. Det kunne stilt seg annerledes for det tilfellet at budskapet var sendt til Simon Saraksen og familien personlig, men det skjedde ikke. Heller ikke på noe senere tidspunkt har jordsalgmyndighetene krevd at naustet skulle rives, eller at byggverkets eier måtte inngå festekontrakt eller liknende for derved å formalisere forholdet til staten som antatt grunneier.

Skjøtet av 17. august 1973 fra Finnmark jordsalgskontor til Simon Saraksen angående gnr. 20, bnr. 123, har en formulering om at «*Kjøperen får ingen rettigheter i statens tilstøtende grunn*».», jf. punkt 58.5. Det reiser spørsmål om formuleringen er egnet til å bringe Simon Saraksen ut av aktsom god tro. Ut fra sakens opplysninger, hadde han i 1973 brukt naustet/strandtomta i aktsom god tro i alle fall siden midten av 1950-tallet. Selv om formuleringen i skjøtet vil stenge for at eiendomservervet i 1973 også omfatter ytterligere rettigheter, vil det ikke være egnet til å frata god tro knyttet til en rettighet som Simon Saraksen allerede mente å ha. Til det er formuleringen i skjøtet for generell, og ikke konkret rettet mot strandtomta. Formuleringen i skjøtet er dermed ikke egnet til å bringe Simon Saraksen ut av god tro. Kommisjonen legger etter dette til grunn at også godtrovilkåret er oppfylt.

58.6.2.4 Konklusjon

Eli Sabbasens rettsforgjengere har med grunnlag i hevd ervervet eiendomsrett til strandtomt til naust og båtstø, på nordsiden av bekken Čoallesuddanjohka i Čoallesuddangohpi i Smalfjord. Se figur 58. Eiendomsretten tilkommer i dag Eli Sabbasen og hennes familie.

33 Eli Sabbasen, *e-post,* 12. desember 2022 (jnr.22/1245-3).

34 Se også omtalen i Finnmarkskommisjonen, *Rapport felt 4 – Karasjok,* 2019, punkt 11.4.4.2 (s. 266–267).

59. MAY IRENE OLSEN

59.1 Hva saken gjelder

Saken gjelder rett til sjølakseplass nr. 80A og nr. 82 og rett til laksehytte i Rohtovággi (Krattdalen) i Tana kommune, med grunnlag i langvarig bruk. Rohtovággi ligger på vestsiden av Tanafjorden, innenfor Digermulen (se figur 59).

Det området der lakseplassene og laksehytta ligger er overlappet av rettighetsmeldingene fra Tana kommune og Sohpar (begge behandlet i kapittel 8), Bivdu (kapittel 24) og Vestertana kapell- og bygdelag (kapittel 25).

Kommisjonen mottok May Irene Olsens rettighetsmelding 2. juli 2020 (jnr. 20/2059-1) og bekreftet ved brev 29. juli 2020 at meldingen var mottatt, og opplyste at hun ville bli innkalt til et høringsmøte (jnr. 20/2059-2). På høringsmøtet 2. november 2021 avga May Irene Olsen og hennes samboer Ståle Henriksen forklaring (jnr. 20/2059-5). Kommisjonen intervjuet May Irene Olsens far, Henry Samuel Olsen 21. desember 2021 (jnr. 20/2059-9).

May Irene Olsen oversendte 16. november 2022 et brev fra Finnmarkseiendommen (FeFo) datert 9. november 2019, der hun er bedt om å signere og returnere avtale om lakseplass for 2020. Vedlagt oversendelsen var også en avtale om rett til lakseplass 80A og 82 datert 30. april 2020 (jnr. 20/2059-11). Ved e-post 17. november 2022 (jnr. 20/2059-12) opplyste May Irene Olsen at hun har søkt om de to lakseplassene for tre nye år, fra 2023 til 2025.

28. oktober 2022 ba kommisjonen FeFo om å oversende arkivmateriale for lakseplass 80A og 82 (jnr. 20/2059-8). Kommisjonen mottok dette 10. november 2022 (jnr. 20/2059-10).

Det er tre mindre bygninger i Rohtovággi (Krattdalen). Kartet på Kartverkets nettsted https://eiendomsregisteret.kartverket.no, viser et punktfeste på stedet (gnr. 24, bnr. 1, fnr. 1). Kommisjonen ba 16. desember 2021 FeFo om å oversende festekontrakt for punktfestet (jnr. 20/2059-6). Kommisjonen mottok 17. desember 2021 festekontrakt for gnr. 24, bnr. 1, fnr. 1 «Fiskehytte i Moskenesbukt», og annet materiale knyttet til punktfestet (jnr. 20/2059-7). Med bakgrunn i det mottatte materialet, intervjuet kommisjonen Reidar Larsen 24. november 2022 (jnr. 20/2059-13).

Ved søk i statsarkivet i Tromsø i november 2022, fant kommisjonen utvisningsprotokoller for lakseplasser i Tana i den perioden kravet gjelder for (jnr. 20/2059-14).

59.2 Nærmere om sakens bakgrunn

May Irene Olsen (f. 1972) er datter av Henry Samuel Olsen (f. 1937) og Randi Olsen (1944–1987). Henry Samuel Olsen vokste opp i Stáhpogieddi i Tana. Der drev hans foreldre, Sabba Olsen Lille (1893–1968) og Inger Bertha Nilsen (1901–1980) småbruk, og levde i tillegg av fiske, jakt og fangst. Familien hadde sjølaksefiskeplass, en såkalt «*eiendomsplass*», i Stáhpogieddi.[1] Etter hvert begynte Henry Samuel Olsen med sjølaksefiske nord for Stáhpogieddi, i Rohtovággi der han fisket på plass 80A og 82 som er de plassene kravet til kommisjonen gjelder.

Punktfestet på gnr. 24, bnr. 1, fnr. 1 er ifølge Kartverkets eiendomskart lokalisert i Rohtovággi (Krattdalen).[2] Ifølge festekontrakten og tilhørende arkivmateriale er Reidar Larsen (f. 1942) hjemmelshaver til festeretten på gnr. 24, bnr. 1, fnr. 1, etter at han 9. august 2011 overtok festet etter sin bror Viggo Larsen (1952–2011).[3] Festekontrakt mellom Finnmark jordsalgskontor og Viggo Larsen ble inngått 6. oktober 1978. Kontrakten gjaldt «*næringshytte i Moskenesbukt*», og ga rett til å sette opp og ha stående ei hytte med tilhørende uthus.[4]

At den festekontrakten Viggo Larsen inngikk 6. oktober 1978 gjelder en «*næringshytte i Moskenesbukt*», tyder på at punktfestet på gnr. 24, bnr. 1, fnr. 1, ved en feil har blitt kartfestet i Rohtovággi (Krattdalen). Dette underbygges av at Reidar Larsen har opplyst at den laksehytta han har punktfeste

1 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Henry Samuel Olsen 21. desember 2021* (jnr. 20/2059-9) s. 2–10 og 15. En «*eiendomsplass*» er en lakseplass som ligger utenfor privateid strandlinje og som tilkommer strandeieren.

2 Kartverket: https://eiendomsregisteret.kartverket.no/eiendom/5441/24/1/1.

3 Finnmarkseiendommen, *Svar på forespørsel Matrikkel: 5441/24/1/1,* (jnr. 20/2059-7, vedlegg 1).

4 Finnmarkseiendommen, *Svar på forespørsel Matrikkel: 5441/24/1/1,* (jnr. 20/2059-7, vedlegg 2),

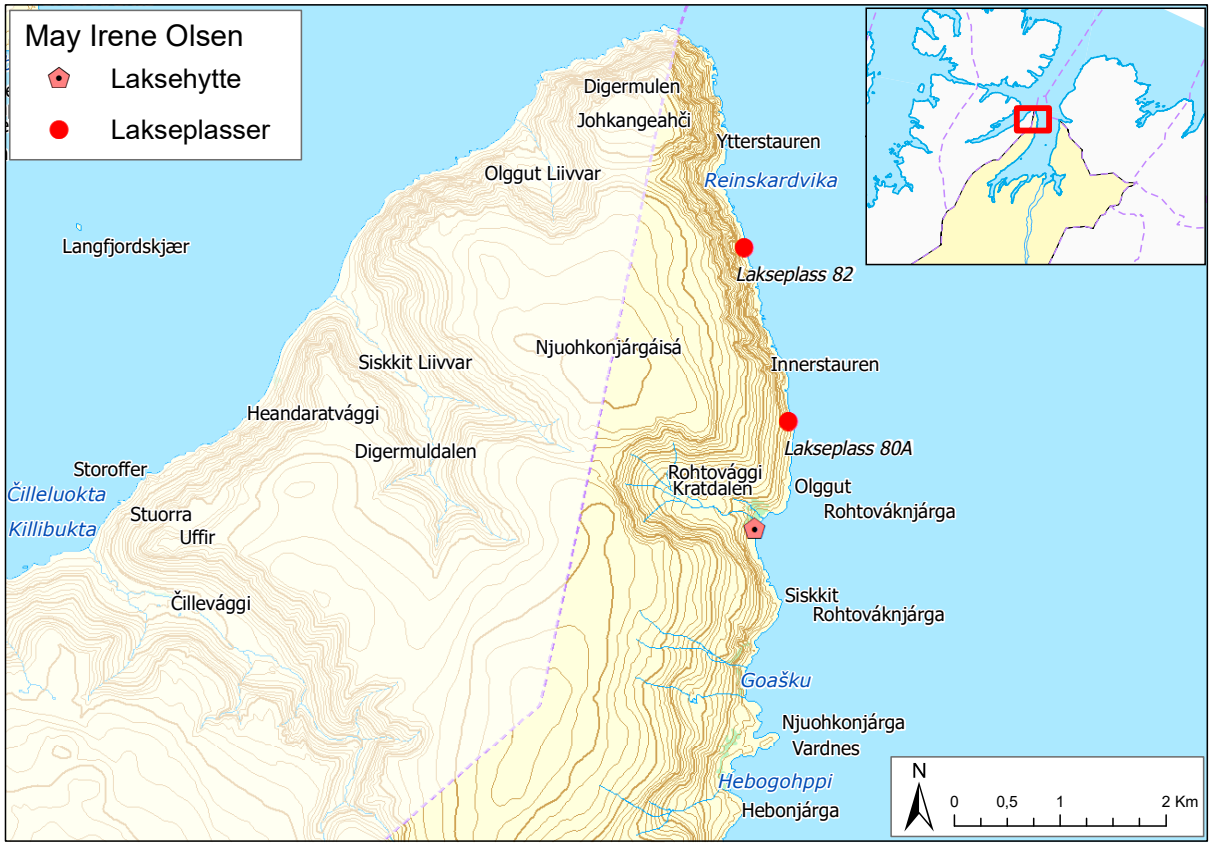

Figur 59

på, og som han overtok etter Viggo Larsen ligger ved Váddás (på norsk Moskevika eller Moskebukt).[5] Váddas er rundt fem kilometer sørvest for Stáhpogieddi, mens Rohtovággi er nesten 20 kilometer nord for Stáhpogieddi. Kommisjonen finner det etter dette sannsynlig at det ikke er inngått festekontrakt for Henry Samuel Olsens laksehytte i Rohtovággi.

59.3 Bemerkninger fra May Irene Olsen og Henry Samuel Olsen

I *rettighetsmeldingen 2. juli 2020* anfører May Irene Olsen at hun har særrett til lakseplass 80A og 82 i Tana kommune, og rett til å bruke en laksehytte i nærheten av lakseplassene. Hennes far, Henry Samuel Olsen, hadde vært med å sette opp hytta, og brukte hytta og lakseplassene i 44 år i sammenheng før han på 1990-tallet flyttet til Evenskjer. May Irene Olsen opplyser at hun «*nå*» har videreført farens bruk av lakseplassene og poengterer at ingen andre har fisket på plassene. Hun oppgir sin far som kilde til ytterligere informasjon. Vedlagt rettighetsmeldingen fulgte et kart der lakseplasser og laksehytte er avmerket.[6]

På *høringsmøtet 2. november 2021* gjentok May Irene Olsen at faren hadde fisket på lakseplassene i 44 år, før han flyttet til Evenskjer på 1990-tallet, og at han satte opp en laksehytte ved plassene. Hun hadde søkt om de samme lakseplassene «*før tre år siden*» (i 2018), og fisket i én sesong, i 2020, før fisket ble stengt i 2021. May Irene og samboeren, Ståle Henriksen (f. 1972), har restaurert laksehytta innvendig. Etter det hun visste hadde ingen fisket på plass 80A og 82 i årene mellom (midten av) 1990-tallet, da faren sluttet, og

5 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Reidar Larsen 24. november 2022*, (jnr. 20/2059-13) s. 9–10.

6 May Irene Olsen, *Rettighetsmelding med vedlegg*, 2. juli 2020 (jnr. 20/2059-1).

2020. Hun fortalte at hele familien som regel var med da faren fisket, og at de kunne være der hele uka.[7]

Etter høringsmøtet har May Irene Olsen oversendt en avtale med FeFo om lakseplass for sesongen 2020, og opplyst om at hun har søkt om lakseplass for sesongene 2023–2025.[8]

Finnmarkskommisjonen *intervjuet Henry Samuel Olsen* (f. 1937) 21. desember 2021. Han fortalte at han begynte med sjølaksefiske som 18-åring, sammen med sin bror:[9]

> «Altså, jeg selv begynte i 1955, jeg og broren [min] der ute. Han fikk, hadde to plasser, og jeg hadde til å begynne med en plass. Vi fiska i lag, og vi hadde tre plasser – eldste broren min og jeg … Da begynte jeg i 1955 og jeg var 18 år da – det husker jeg. Og da fiska vi hvert år.»

Etter en tid fikk han utvist en lakseplass til, som han overtok fra Kristian Andersen:[10]

> «[…] men en gang var jeg med en annen som fiska der hvor jeg hadde [sjølakse-] plassene. Det var han … Han slutta [med sjølaksefiske] til slutt, og det der var vel i slutten av [19]60-årene. Så søkte han – og han sa [til meg] at du skal få de der [lakse]plassene som han hadde. Ja da, så vi søkte, og jeg fikk de. Da måtte vi jo søke selvfølgelig på [sjø]lakse-plassene.»

På spørsmål om hvordan han fikk lakseplassene, svarte Henry Samuel Olsen at det var «*lensmannskontoret som utviste det i [19]50-årene*». Han måtte søke om plassene jevnlig, men husket ikke hvor mange år det var mellom hver gang han søkte. Plassene var ikke gratis, men det «*var ikke store greia den gangen*». Han syntes det var greit å måtte søke om plassene; «*ja, det var greit […] Det har vært hele tiden at du måtte søke […] ja, det var statsplasser*».[11]

Han fisket på de to plassene helt til han sluttet som sjølaksefisker i 1997. Han hadde fått utvist plassene også da, men sluttet fordi han hadde flyttet til Evenskjer, og dessuten var blitt alene om fisket: «*der er [det] ikke artig å være alene (…) så da ga jeg opp. For der er værhardt å være alene, når du skal på land og forskjellig – mye tung sjø*».[12]

De første årene startet fisket ifølge Henry Samuel Olsen 1. mai og pågikk til 5. august, og «*da fiska vi ikke så lenge der ute som helt til august.*»[13] Han forklarte at det var helgefredning fra fredag til mandag, og at fisket i begynnelsen skjedde over fem døgn, deretter ble det begrenset til fire døgn, og til slutt gikk det over til tre døgn.

Han fortalte at plass 82 ga mest laks; «*den mest værharde plassen – der var det best*». I starten kom oppkjøperne til lakseplassene, men de siste tiårene måtte laksefiskerne oppsøke kjøperne. Han la til at de også hadde «*mat-laks*».[14] De kom seg til lakseplassene med båt:[15]

> «Vi bor [bodde] jo som regel der ute. Vi fær [drar] bare en gang [i uka innover fjorden]. Når vi fær [drar] ut på mandagen, og så tar vi en tur [innover fjorden til land] enten for å levere fangst eller hva det nå er – man må jo handle [mat] også innimellom. Så man kjører … Det er ikke så langt å kjøre, det går med påhengsmotor litt over en halvtime og ett kvarter».

Ifølge Henry Samuel Olsen var det ingen som fisket på plass 80A og 82 etter at han sluttet: «*De stod lenge og … altså, når var det May [Irene Olsen] begynte – det var vel for et par år siden, ja. Da stod de urørt.*»[16] Han brukte laksehytte under fisket, og hadde fått hjelp av sin bror og en til som hadde lakseplass, til å sette opp hytta på slutten av 1950-tallet:[17]

> «Vi henta den [hytta] fra hjemplassen i Gamvik der min mor var fra, og så var det et sånt uthus. Vi tok sånne lemmer med sjarken og så lagde vi den hytta. […] Vi var flere som – såpass snekkere var vi, men da var jeg ikke begynt som snekker enda – den jobben jeg har hatt mesteparten av livet mitt. Men vi satte den bare opp der.»

Hytta ble stort sett bare brukt under sjølaksefisket. Han «*[kunne] ikke tro*» at andre i familien fortsatte å bruke hytta etter at han sluttet å bruke den, men det kunne være sporadisk bruk:[18]

7 Finnmarkskommisjonen, *Referat fra h*øringsmøte 02.11.2021, (jnr. 14/294-44) s. 56–59.
8 May Irene Olsen, *Oversendelse av avtale om lakseplass på Finnmarkseiendommen,* (jnr. 20/2059-11).
9 Finnmarkskommisjonen*, Intervju med Henry Samuel Olsen*, 21. desember 2021 (jnr. 20/2059-9) s. 10.
10 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 21. desember 2021 (jnr. 20/2059-9) s. 10 og 19.
11 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 21. desember 2021 (jnr. 20/2059-9) s. 14.
12 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 21. desember 2021 (jnr. 20/2059-9) s. 10.
13 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 21. desember 2021 (jnr. 20/2059-9) s. 11.
14 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 21. desember 2021 (jnr. 20/2059-9) s. 14.
15 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 21. desember 2021 (jnr. 20/2059-9) s. 13.
16 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 21. desember 2021 (jnr. 20/2059-9) s. 12.
17 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 21. desember 2021 (jnr. 20/2059-9) s. 16–17.
18 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 21. desember 2021 (jnr. 20/2059-9) s. 17–18.

> «Det har sikkert vært sånn om høsten, under bærtiden at det har vært noen der. Men det var aldri noe sånt [som ble borte]. Vi hadde jo blåser der, og aldri var det at noe forsvant av noe større ting. Men garnene og sånt tok vi med – sånne kostbare [utstyr]. […] Vi låste aldri hytta.»

Ifølge Henry Samuel Olsen hadde det ikke vært inngått festekontrakt for hytta: «*Neida, det har det ikke vært – det var jo bare en sånn billig [liten] hytte. […].* Den ble ikke låst, og han hadde «*bare overdratt lakseplassene til May [Irene Olsen], og da har hun fått den hytta*». Sist han var ved hytta var i 2020: «*Jeg var det første året da May [Irene Olsen] begynte med sjølaksefiske – forleden år*», og da sto hytta og to andre bygninger der.[19]

Henry Samuel Olsen sa at Viggo Larsen ikke fisket «*der ute*», men «*innenfor Stáhpogieddi, der var det Viggo hadde plassen, lenger inn mot Vesterbukt*». På spørsmål om Viggo Larsen hadde laksehytte der Henry Samuel Olsen fisket, svarte han: «*nei, det var ingen andre som har fiska der ute når vi slutta, eller da jeg slutta har det ikke vært noen andre der*».[20]

Avslutningsvis sa han at han mener May Irene Olsen har rett på de lakseplassene der han selv har fisket; «*ja, for hun har søkt om individuell rett til lakseplass og hytta*».[21]

59.4 Bemerkninger fra Reidar Larsen

Kommisjonen intervjuet Reidar Larsen (f. 1942) 24. november 2022. Han er hjemmelshaver til punktfestet gnr. 24, bnr. 1, fnr. 1 («*næringshytte i Moskenesbukt*»), jf. punkt 59.2.

Reidar Larsen fortalte at hytta ligger på et sted de kaller for Váddás, og som nordmenn kaller «Moskebukt». Det var Reidars far, Nils Ole Larsen (Lásse Johanas Niljas) (1909–1981), som bygde hytta da hans bror, Viggo Larsen, døde i 2011, var det ingen andre i slekta «*som fiska laks, … og da overtok jeg den hytta. Den er i mitt navn, men alle vi i slekta eier den i lag*».[22]

Ifølge Reidar Larsen er det vanlig med festekontrakter for laksehyttene innover i Tanafjorden, «*innenfor Lássásuolu*», men ikke «*der uten [i fjorden] – ikke det jeg vet*»:[23]

Han fortalte at han de første årene fisket «*i nærheten av Johkangeahči (Digermulen), på begge sider av Njuohkonjárga*». Plassen var «*på innersiden av Vuorrevággi, nummer 71*». Han tror han startet i 1964. Etter hvert søkte han om én plass til etter å ha fått en «*hilsning*» fra han som tidligere hadde fisket på plassen: «*Jeg søkte og fikk den plassen – nr. 77. […] Det er Siskkit Rohtováknjárga, eller vi kalte den for Goaškonjárga. Goaškogohppi var på innersiden.*»[24] Han hadde også en laksehytte ved lakseplassene, i Vuorrevággi.

Etter hvert sluttet han å fiske i dette området og startet lenger inne i fjorden; «*på denne [inner]siden av Stáhpogieddi, på inner- og yttersiden [av Stáhpogieddi]*».[25] Han overlot da laksehytta i Vuorrevággi til en som fortsatte å fiske der, Ken Ronny Porsanger (f. 1976)., men det var ikke noe formelt rundt overføringen av hytta, det var «*en muntlig overføring*».[26]

Reidar Larsen fortalte at det hadde opprinnelig vært fem sjølaksefiskere i Rohtovággi (Krattdalen); Olav Andreas Olsen (1928–2017), Henry Samuel Olsen (f. 1937), Simon Saraksen (1930–2023), Ole Solli og Terje Hansen.[27] Av disse fisket Simon Saraksen ifølge Reidar Larsen «*helt ytterst*», på begge sider av Bivrovággi (Reinskardvika). Henry Samuel Olsen fisket innenfor Simon Saraksen, og Olav Andreas Olsen litt utenfor Rohtovággi.[28]

Om laksehyttene i Rohtovággi ga Reidar Larsen følgende opplysninger:[29]

> «Ja, der var det tre hytter, men de er vel også falleferdige. […] Det var Henry [Samuel] Olsen, Olav [Andreas] Olsen og Simon Saraksen. […] Nei, jeg har ikke vært der. De står vel fremdeles, men usikkert i hvilken tilstand de er i. Jeg har ikke vært der på lenge.»

Reidar Larsen ga også uttrykk for at han mener det er riktig at May Irene Olsen får overta den hytta hennes far satte opp; «*Ja, hvis hun skal fiske laks så er det naturlig – det er helt klart.*»[30]

19 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 21. desember 2021 (jnr. 20/2059-9) s. 17–18.
20 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 21. desember 2021 (jnr. 20/2059-9) s. 19.
21 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 21. desember 2021 (jnr. 20/2059-9) s. 19.
22 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Reidar* Larsen, 24. november 2022 (jnr. 20/2059-13) s. 9–10.
23 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 24. november 2022, (jnr. 20/2059-13) s. 8.
24 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 24. november 2022, (jnr. 20/2059-13) s. 2–3 (lakseplassene) og 6 (laksehytta).
25 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 24. november 2022, (jnr. 20/2059-13) s. 2.
26 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 24. november 2022, (jnr. 20/2059-13) s. 8.
27 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 24. november 2022, (jnr. 20/2059-13) s. 5.
28 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 24. november 2022, (jnr. 20/2059-13) s. 11.
29 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 24. november 2022, (jnr. 20/2059-13) s. 7.
30 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 24. november 2022, (jnr. 20/2059-13) s. 11.

59.5 Skriftlige kilder

Kommisjonen har mottatt to skjemaer fra FeFo med oversikt over lakseplasser og tildelinger i Tana, som også har opplysninger om lakseplass 80A og 82.

Ett skjema («Sjølaksefiske Tana»), gir oversikt over sjølaksefiskeplasser i Tana kommune, med nummer og navn fra 2004 til 2022.[31] Det går frem at May Irene Olsen er tildelt plass «2025040080» med beskrivelsen «*Mellom Krattdal og Innerstauren Digermulen MERKES 80A*», og plass «2025040082» [plass 82] med beskrivelsen «*Mellom Innerstauren og Reinskardvika Digermulen*».[32] Oppføringen finnes på tre ulike steder (sider) i skjemaet. De tre oppføringene er ikke merket med årstall, og lakseplassnumrene er ikke ført opp ved andre personnavn enn May Irene Olsen. Det synes dermed som om plass 80A og plass 82 i årene fra 2004 til 2022 ikke har blitt tildelt andre personer enn May Irene Olsen.

Skjemaet «*Status 0901*» viser status for tildeling av lakseplasser i Finnmark per 1. september 2001, blant annet historikk til hver plass og hvilket år siste fisker fikk tildelt plassen.[33] Det går her fram at Henry Samuel Olsen sist fikk tildelt plass «2025140080»[34] og plass «2025040082» i Tana kommune fra 1996 til 1997. Det er også inntatt beskrivelse av plassene som stemmer med beskrivelsene i skjemaet «*sjølaksefiske Tana*».[35] Det kan dermed legges til grunn at plassene 80A og 82 i Tana, sist ble tildelt Henry Samuel Olsen i 1996/97.

Det materialet kommisjonen har innhentet fra Statsarkivet i Tromsø har enkelte opplysninger om jordsalgsmyndighetenes utvisninger av lakseplasser i Tana kommune.

I liste over utviste lakseplasser i Tana lensmannsdistrikt fra 1975 er det ført opp at «Harry Olsen» (trolig feilskrift for Henry Olsen) har fått utvist plass 80A for «1973/75», og plass 82 for «1972/74», mot en avgift på kr 150 (per plass).[36] Listen over lakseutvisninger i Tana for 1981 viser at plass «40080A» og plass «40082» er tildelt Henry Olsen.[37]

Arkivmaterialet inneholder også søknader om utvisning av lakseplasser fra 1976 og 1977.[38] Søkerne har brukt et standard søknadsskjema med overskrift «*Søknad om utvisning av lakseplasser på statens grunn i Finnmark*» der de skal oppgi lakseplassnummer, beskrive lakseplassen og redskapsbruk, og angi for hvilke år de søker utvisning. Disse opplysningene skal fylles inn på skjemaets forside. På baksiden er det gjort plass for laksestyrets merknad og avkrysning: «*anbefales*» eller «*anbefales ikke*»; og Jordsalgskontorets behandling der det er lagt opp til avkrysning for «*søknaden innvilges*» eller «*søknaden innvilges ikke*».

Søknader datert 6. januar 1976 på plass 40082 og plass 40080 A for 1976 og 1977 er undertegnet av Henry Olsen. På baksiden av begge søknadene er det krysset av for «*anbefales*», undertegnet av Terje Pedersen for Tana laksestyre 19. februar 1976.[39]

Henry Olsen søkte 30. november 1977 om å få utvist plassene 40082 og 40080 A for 1978, 1979 og 1980. Øverst på begge søknadene er ordet «*fornying*» påført med håndskrift. På baksiden av søknaden om plass 40082 er det krysset for «*anbefales*», uten at det er påført dato eller signatur. Baksiden av søknaden om plass 40080 A er ikke dokumentert.[40]

I liste over utviste lakseplasser for Tana 14. desember 1992 er Henry Olsen ført opp med plass 140080 og 40082. Under kolonnen «innv.» [innvilget] er skrevet «J» [ja] for begge.[41]

59.6 Kommisjonens vurderinger

59.6.1 Innledning – rettslige problemstillinger

Spørsmålet i saken er om Henry Samuel Olsen med grunnlag i langvarig bruk har ervervet særrett til lakseplass 80A og 82 i Tana kommune. I forlengelsen av dette er det spørsmål om retten inkluderer en rett til laksehytta i Rohtovággi (Krattdalen). For det tilfellet at kommisjonen kommer til at Henry Samuel Olsen har ervervet en særrett, er det spørsmål om hans datter, May Irene Olsen, som har sendt inn rettighetsmeldingen og som mener å ha rett til lakseplassene og hytta, kan påberope seg den retten hennes far eventuelt har opparbeidet.

Kommisjonen har i punkt 24.7 lagt til grunn at befolkningen i Tana har opparbeidet en kollektiv rett til utvisning av sjølaksefiske med faststående redskap på den sjøgrunnen i Tanafjorden som Finnmarkseiendommen (FeFo) overtok fra

31 Finnmarkseiendommen, *Sjølakseplasser i Tana med nummer og navn,* oversendelse 10. november 2022 (jnr. 20/2059-10, hoveddokument).

32 Finnmarkseiendommen, Op. cit., 10. november 2022 (Jnr. 20/2059-10, vedlegg 1) s. 1–3.

33 Finnmarkseiendommen, Op. cit., 10. november 2022 (Jnr. 20/2059-10, hoveddokument)

34 Ett siffer i plassnummeret avviker fra plassnummeret i skjemaet «Sjølaksefiske Tana»; 2025*1*40080 mot 2025*0*40080. Ettersom beskrivelsen av plassen er lik, antar kommisjonen at det gjelder samme lakseplass.

35 Finnmarkseiendommen, Op. cit, 10. november 2022 (Jnr. 20/2059-10, vedlegg 2)

36 Finnmarkskommisjonen, *Innhentede dokumenter fra arkiver vedr. mld 40 – felt 7*, (jnr. 20/2059-14, vedlegg 1)

37 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., (jnr. 20/2059-14, vedlegg 5)

38 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., (jnr. 20/2059-14, vedlegg 2 og 3)

39 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., (jnr. 20/2059-14, vedlegg 2) s. 2–3 (plass nr. 82) og s. 4–5 (plass nr. 80A).

40 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., (jnr. 20/2059-14, vedlegg 3).

41 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., (jnr. 20/2059-14, vedlegg 4).

Statskog ved finnmarkslovens ikrafttreden 1. juli 2006. Retten har et selvstendig grunnlag ved siden av lovgivningen. Retten tilkommer de som til enhver tid bor i Tana, men er ikke til hinder for at enkeltpersoner kan ha opparbeidet seg individuelle særrettigheter til sjølaksefiske på bestemte lakseplasser.

Henry Samuel Olsen har i intervju 21. desember 2021 opplyst at bruken av plass 80A startet i 1955, og at han vel «*i slutten av [19]60-årene*» overtok plass 82 fra Kristian Andersen. Se punkt 59.3 der det også fremgår at han opplyste at bruken av begge plassene tok slutt i 1997. Det er ikke holdepunkter i det øvrige materialet som tilsier at hans bruk av lakseplassene startet tidligere eller pågikk lengre enn det han har forklart. Den maksimale brukstiden for plass 80A er dermed 42 år, og i underkant av 30 år for plass 82.

Fordi brukstiden er for kort til at alders tids bruk er et aktuelt rettsgrunnlag, må spørsmålet om et eventuelt rettighetserverv vurderes med grunnlag i hevdsreglene. Gjeldene hevdslov trådte i kraft 1. januar 1967, men lovens § 12 åpner for at også hevdsbruk fra før 1. januar 1967 skal regnes med i tilfeller der hevdservervet ikke var fullført før 1. januar 1972.

Overgangsregelen innebærer for eksempel at for hevdsbruk som startet 1. januar 1952 vil hevdstiden være fullført 1. januar 2002 dersom bruken ikke vises ved en «*fast tilstelling*» i hevdslova § 8 sin forstand, og 1. januar 1972 dersom bruken vises ved en slik tilstelling.[42]

Hevdslova § 12 innebærer dermed at hevdslova av 1966 får anvendelse både for vurderingen av om Henry Samuel Olsen har ervervet en særrett til plass 82, og for vurderingen om han har ervervet en særrett til plass 80A. Kommisjonen vil i punkt 59.6.2 vurdere om Henry Samuel Olsen har en særrett til sjølaksefisket fra lakseplass 80A og 82 (og til bruk av laksehytte). Spørsmålet om May Irene Olsen kan nyttiggjøre seg en eventuell rett, tas opp i punkt 59.6.3. Det nærmere innholdet i retten er beskrevet i punkt 59.6.4.

59.6.2 Særrett til lakseplass 80A og 82 i Tana kommune

59.6.2.1 Tidsvilkåret

Det følger av hevdslova § 8 første ledd, jf. § 7 andre ledd og § 2 første ledd at tidsvilkåret for bruksrettshevd er 20 år dersom bruken viser seg av en «*fast tilstelling*», og ellers 50 år.

Henry Samuel Olsen har som nevnt i punkt 59.6.1 fortalt i intervju 21. desember 2021 at han begynte å bruke plass 80A i 1955. Hans opplysninger om når han startet å fiske fra plass 82 er noe vagere, men han kan forstås slik at dette var på slutten av 1960-tallet. Han har videre forklart at 1997 var det siste året han brukte de to plassene. Reidar Larsen har fisket laks i samme område og på omtrent på samme tid, og har gitt opplysninger som i hovedsak er sammenfallende med Henry Samuel Olsens forklaring, jf. punkt 59.4.

Det arkivmaterialet kommisjonen har innhentet er omtalt i punkt 59.5. Materialet omfatter blant annet oversikt over lakseutvisninger i Tana fra 1972–1975, 1981 og 1992, søknader om lakseplass for årene 1976–1980, og et skjema fra 2001 som viser hvilket år de ulike lakseplassene sist ble utvist og til hvem. Opplysningene i disse kildene underbygger at

Henry Samuel Olsen har fått utvist plass 80A og 82 i de årene han selv har forklart. Det foreligger ikke opplysninger for hele perioden. Blant annet mangler det informasjon for årene fra 1982 til 1991, men det foreligger ingen holdepunkter for at Henry Samuel Olsen ikke fisket fra plass 80A og plass 82 i disse årene, eller at de var utvist til andre laksefiskere.

Kommisjonen anser det etter dette sannsynliggjort at Henry Samuel Olsen fisket på plass 80A fra 1955 til 1997. Dette gir en samlet brukstid på 42 år. Starttidspunktet for bruken av plass 82 er noe mer usikkert. Han har som nevnt over, antydet at dette var på slutten av 1960-tallet, mens de skriftlige kildene viser at han i fall hadde utvisning på denne plassen fra 1972, slik at det dreier seg om en brukstid på minst 25 år, og kanskje opp mot 30 år.

Ved hevd av fiskerett vil bruk av fiskeredskap ikke alene regnes som «*fast tilstelling*». Tradisjonelt har synet vært at dette også gjelder for faststående redskap, som kilenot og krokgarn. Dermed kreves det som utgangspunkt 50 års brukstid for hevd av bruksrett til sjølaksefiskeplass. Det tradisjonelle synet later i første rekke å bygge på en Høyesterettsdom inntatt i Rt. 1917 s. 4 der synspunktet er begrunnet med at en kilenot bare står ute i fiskesesongen. Om dette synet ville blitt opprettholdt i dag, er usikkert. Blant annet uttaler Borger Høgetveit Berg at Høyesteretts resonnement i 1917-dommen svikter fordi «*kilenota … trass alt må nyttast fast og støtt 20 somrar på rad*», og at det gir grunneieren tilstrekkelig incitament til å gripe inn, og at det dessuten bør være «*parallellitet til at ein kan hevde bruksrettar som berre blir nytta delar av året.*»[43] Det er imidlertid ikke nødvendig å vurdere dette fordi saken reiser spørsmål om laksehytta i Rohtovággi kan betraktes som en fast tilstelling.

Kommisjonen behandlet i 2012 et mulig hevdserverv av rett til garnfeste for laksebruk på FeFos grunn på Seiland. Saken reiste blant annet spørsmål om en laksehytte og et hus, som lå rundt én kilometer fra garnfestet, kunne tjene som «*fast tilstelling*», slik at det ville være tilstrekkelig med 20 års brukstid. Kommisjonen besvarte spørsmålet bekreftende og uttalte:[44]

42 Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 422–424. Se også Ot. prp. nr. 30 (1965–66) s. 35–36.

43 Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 352.

44 Finnmarkskommisjonen, *Rapport felt 1 Stjerneøya/Seiland,* 2012 s. 137.

«Bygninger som er oppført for å utøve en bestemt bruk kan etter forholdene anses som faste tilstellinger etter hevdsloven § 8. Et bolighus eller en hytte vil ikke i seg selv indikere at det foregår hevdsbruk, men en seterbu kan tyde på at det foregår beitebruk, og et naust kan vise at det foregår fiske. I den foreliggende saken var den eiendommen som er utgangspunkt for laksefisket bebygd med hus og fjøs, men bygningene ble brent ned i 1945. Senere ble det bygget en laksehytte der, som nettopp vil kunne anses som en fast tilstelling. Nye bygninger kan også i større grad enn eksisterende være egnet til å gi et signal utad om at det foregår hevdsbruk.

Ifølge Astri Andersen ble laksehytta oppført på 1950-tallet, og ødelagt og brent av uvedkommende tidlig på 1970-tallet. I dag står bare grunnmuren igjen, og familiens laksefiske har vært drevet og drives med utgangspunkt i et hus den eier i Nordbukta, som ligger vel 1 kilometer sør for lakseplassen. Huset brukes bare i forbindelse med laksefisket, da Andersen bor på Altneset, og Mørk i Egersund. Kommisjonen antar at laksehytta og senere huset i Nordbukta må anses som faste tilstellinger i hevdslovens forstand, slik at det kreves 20 års brukstid. I den forbindelse er det også vektlagt at sjølaksefiske er en aktivitet som krever permanent nærvær ved fiskeinstallasjonene, slik at bruken fremtrer som relativt synbar for omgivelsene.»

Henry Samuel Olsen har opplyst at han satte opp laksehytta på slutten av 1950-tallet, og at han brukte den mens fisket pågikk. Han har også forklart at hytta stort sett bare ble brukt under sjølaksefisket, og at han ikke har brukt den etter at han sluttet med sjølaksefiske, jf. punkt 59.3.

Hytta ligger lenger inne i fjorden enn lakseplassene, rundt én kilometer fra plass 80A og to og en halv kilometer fra plass 82. Avstanden kan dermed synes noe for lang til at laksehytta utad signaliserer fiske fra de to lakseplassene, og særlig fra plass 82. Det er imidlertid bratt terreng innenfor lakseplassene, og Rohtovággi ser ut til å være det nærmeste stedet som egner seg for å sette opp hytte og komme i land med båt. Ifølge Reidar Larsen hadde også andre sjølaksefiskere med lakseplasser i området, laksehytter i Rohtovággi, jf. punkt 59.4.

Kommisjonen finner det sannsynlig at Henry Samuel Olsens bruk av laksehytta har vært nært knyttet til hans sjølaksefiske fra plass 80A og 82, og at hytta utad har fremstått som en hytte til bruk under fisket. At lakseplass 81 ligger mellom plass 80A og 82 endrer ikke denne vurderingen. Henry Samuel Olsens laksefiske har vist seg ved laksehytta i Rohtovággi, slik at hytta blir å betrakte som «*fast tilstelling*». Hevdstiden blir dermed 20 år, og tidsvilkåret er oppfylt både for plass 80A (42 års brukstid) og 82 (minst 25 års brukstid).

59.6.2.2 Bruksvilkåret

For å hevde bruksrett må hevderen ha brukt eller hatt hevdsobjektet «*som om han var bruksrettshaver*», jf. hevdslova § 7 første ledd. Erverv av en særlig bruksrett forutsetter at bruken tilsvarer den bruken som innehaveren av en særlig bruksrett ville ha utøvd, jf. punkt 6.3.2.2. Dersom hevderen alt har en form for bruksrett til hevdsobjektet, for eksempel andel i en kollektiv lokal bruksrett, vil et eventuelt rettighetserverv skje til fortrengsel for de andre rettighetshaverne. Hevdsbruken må derfor i slike tilfeller ha hatt større omfang og intensitet enn det som kan utøves i kraft av den kollektive retten, og ha gitt de øvrige berettigede en oppfordring om å gripe inn. Ut over å angi disse utgangspunktene, er det imidlertid vanskelig å si noe generelt om hvor mye som kreves når det gjelder bruksoverskridelse.[45]

Spørsmålet er dermed om Henry Samuel Olsen har brukt lakseplass 80A og 82 som om han har hatt en særlig bruksrett til plassene. Kommisjonen har i punkt 59.6.2.1 lagt til grunn at han fikk utvist plass 80A i 1955, og at han i alle fall fra 1972 og kanskje fra slutten av 1960-tallet har hatt utvisning på plass 82. Han har forklart at han fisket på plassene hvert år fra første gang han fikk utvisning på dem, og avsluttet fisket i 1997 fordi han hadde flyttet til Evenskjer, og dessuten ble igjen alene som laksefisker i Rohtovággi, jf. punkt 59.3.

Om omfanget og intensiteten av fisket har Henry Samuel Olsen forklart at fiskesesongen «*i førstningen*» startet 1. mai og varte til tidlig i august. De første årene fisket han i fem døgn per uke, før fisket ble begrenset til fire og senere til tre døgn per uke. Fra slutten av 1950-tallet fisket han med utgangspunkt i laksehytta i Rohtovággi, jf. punkt 59.3.

Det materialet som kommisjonen har innhentet og gjennomgått gir ingen holdepunkter for at Henry Samuel Olsens opplysninger ikke er korrekte. Tvert imot støttes det han har sagt om brukens kontinuitet, omfang, intensitet og eksklusivitet både av Reidar Larsens forklaring som er gjengitt i punkt 59.4 og av de skriftlige kildene som er gjennomgått i punkt 59.5.

Reidar Larsen var sjølaksefisker i samme område som Henry Samuel Olsen fra 1960-tallet til starten på 1980-tallet, og har fortalt at Henry i disse årene var én av fem sjølaksefiskere ved Rohtovággi, og at han hadde én av de tre laksehyttene som sto der. Videre foreligger det ingen opplysninger om avbrudd i bruken i de årene Henry Samuel Olsen hadde utvisning på plass 80A og 82, eller at andre har fisket derfra i disse årene (1955 til 1997 for plass 80A, og 1972 eller noen år tidligere til 1997 for plass 82).

Kommisjonen legger etter dette til grunn at Henry Samuel Olsen har brukt plass 80A og 82 eksklusivt i disse årene, og

45 Se Gunnar Eriksen, *Alders tids bruk,* 2008 s. 264–268 og Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 268–269.

med tilstrekkelig omfang og intensitet til at bruken oppfyller bruksvilkåret for erverv av en særrett til de to plassene.

59.6.2.3 Godtrovilkåret

Det følger av hevdslova § 7 andre ledd at kravet om god tro, slik det er formulert i § 4, også gjelder ved bruksrettshevd. Det vil si at «*den som veit at han ikkje eig tingen, hevdar ikkje*» og at det samme gjelder for den « «*som ikkje veit det avdi han ikkje har vore* så *aktsam som han brude etter tilhøva*». Se ellers den generelle omtalen av godtrovilkåret i punkt 6.3.2.3.

Henry Samuel Olsen må dermed ha brukt lakseplassene i den tro at han har hatt en særrett til dem, og han må ikke kunne bebreides for å ha hatt en slik oppfatning. Fordi han har hatt utvisning på plassene i hele bruksperioden, er det et sentralt spørsmål hvilken betydning det har for hans gode tro at han etter søknad har fått statlig utvisning på plassene.

Rettsgruppen drøftet i NOU 1993: 34 betydningen av statens utvisningspraksis for eventuelle erverv av særretter til fiskeplasser på (statens) sjøgrunn i Finnmark, og la til grunn at «*hevd og alders tids bruk tillater ikke erverv av rett i en slik situasjon*».[46]

Kommisjonen har i rapporten for felt 6 Varangerhalvøya vest punkt 11.2.3.4 vurdert om langvarig bruk av en lakseplass kunne gi grunnlag for erverv av særrett. Et sentralt spørsmål var om det forholdet at kravsfremsetteren hadde fått utvist plassen i bruksperioden ville bringe han ut av god tro. Etter å ha redegjort for Sverre Tønnesens og Rettsgruppens syn på statlig utvisningspraksis og forholdet til eventuelt rettighetserverv, uttalte kommisjonen:[47]

> «Kommisjonen har derimot ikke utelukket at det ved hevd eller alders tids bruk kan være ervervet individuelle særrettigheter til utviste sjølaskeplasser. I det [ene] tilfellet der dette har vært gjenstand for konkret vurdering, har imidlertid ervervsvilkårene ikke vært oppfylt.
>
> Grunnen til at kommisjonen har vurdert dette annerledes enn Rettsgruppen og Tønnesen, er at den har ansett utvisning av lakseplasser i Finnmark som utøvelse av offentlig myndighet og ikke av grunneierrådighet, jf. punkt 10.5.2.4. I alle fall må det ha fremstått slik for sjølaksefiskerne. Leieavtaler og festekontrakter er eksempler på adkomst som normalt vil hindre rettighetserverv. En statlig utvisning er derimot ikke det. En slik disposisjon vil ikke nødvendigvis ha et privatrettslig grunnlag, men har utad preg av et atferdsregulerende tiltak og dermed som et utslag av offentlig myndighetsutøvelse.
>
> Det offentligrettslige preget har dessuten vært fremtredende ved statens utvisninger av sjølakseplasser i Finnmark. For eksempel var praksis på 1980- og 1990-tallet at de som fikk avslag på søknader om å få utvist lakseplass ble gjort oppmerksom på at de kunne påklage vedtaket i samsvar med reglene i forvaltningsloven § 27 tredje ledd.»

Kommisjonen konkluderte med at «*utvisningsordningen ikke har fratatt fiskerne deres gode tro med hensyn til at fisket er en rettighet*». Den statlige utvisningen kunne derfor ikke hindre et kollektivt rettighetserverv. Kommisjonen uttalte videre at dette også må «*gjelde i et tilfelle der én og samme familie har hatt utvisning på samme lakseplass i over 80 år.*»[48]

Det er i Tana-feltet ikke grunnlag for å endre det synet kommisjonen uttrykte i Rapport for felt 6 Varangerhalvøya vest. Ved vurderingen av om det er etablert særrettigheter til en eller flere bestemte lakseplasser, vil statlig utvisning i bruksperioden derfor som utgangspunkt ikke frata sjølaksefiskerne deres gode tro.

I saken om rett til lakseplass 80A og 82, er det likevel behov for å se særskilt på intervjumaterialet om sjølaksefisket i Tanafjorden, og på hvordan sjølaksefiskerne der har oppfattet sin rettsstilling. Den generelle rettsoppfatningen blant sjølaksefiskere i Tana er belyst i NIKUs sakkyndige feltutredning. Flere sjølaksefiskere i Tana er intervjuet og blant annet spurt om det er vanlig at retten til en fiskeplass (på tidligere statsgrunn) fulgte samme familie over generasjoner. Svarene var i stor grad entydige; samme familie beholdt lakseplassen så lenge den var i bruk. Informantene ga også uttrykk for at folk ikke søker på plasser som de vet er opptatt: «*Det er gjengs oppfatning at så lenge noen fisker på statsplasser, så søker ikke andre folk på de plassene.*»[49] En informant fortalte om hva som skjedde hvis en lakseplass ble utvist på tvers av den lokale oppfatningen om at lakseplassen tilhørte familien:[50]

> «Du eide jo ikke plassen, for det var jo som en forpaktning. Så de gikk som regel i arv. Men jeg vet om et par ganger, når noen har sluttet og som har hatt barn etter seg som også har fisket, så har andre søkt på den plassen. For det står ikke noe om at du kan arve en plass, i hvert fall ikke på statsgrunn/FEFO-grunn. Da har det blitt protestert fra f.eks. sønnen til den som hadde fisket. Og disse har da fått de plassene. Dette har skjedd to ganger som jeg kan huske, slik at de som hadde tilknytning til plassen fikk den. Det har vært en klar tradisjon på at barna har fått overta de plassene.»

46 NOU 1993:34 Rett til og forvaltning av land og vann i Finnmark s. 135.
47 Finnmarkskommisjonen, *Rapport felt 6 Varangerhalvøya vest*, (2015) s. 210.
48 Finnmarkskommisjonen, *Rapport felt 6 Varangerhalvøya vest*, (2015) s. 210.
49 NIKU Oppdragsrapport 39/2017 s. 161.
50 NIKU Oppdragsrapport 39/2017 s. 162.

Også de fiskerne kommisjonen har intervjuet, har uttalt seg om lokal praksis for tildeling av lakseplasser. Reidar Larsen forklarte at første gang han søkte, fikk han én lakseplass; det var ingen flere ledige. Så fikk han «*hilsning*» fra en laksefisker som skulle slutte, om at Reidar nå kunne søke på hans plass, jf. punkt 59.4. Henry Samuel Olsen fortalte at Kristian Andersen som opprinnelig fisket på plass 82 skulle slutte, og oppfordret Henry Samuel til å søke på plassen, jf. punkt 59.3. Slike uformelle avtaler fiskerne imellom kan tyde på at de oppfattet det slik at de hadde en særrett til fortsatt utvisning av «*sin*» plass, og at det først var aktuelt å søke på en ny plass dersom de fikk klarsignal fra plassens tidligere innehaver.

Kommisjonen oppfatter det slik at det i Tanafjorden er etablert en rettsoppfatning om at sjølaksefiskeren og dennes familie har en form for eksklusiv rett eller særrett til fortsatt utvisning av de lakseplassene de har hatt utvisning på. Særretten synes å være i behold så lenge plassen er i aktiv bruk. Hvor lenge man beholder retten til en plass etter et (midlertidig) bruksopphold, kan det ut fra det materialet kommisjonen har gjennomgått, ikke sies noe sikkert om. Det kan heller ikke sies noe sikkert om hva som er oppfatningen når det gjelder hvor lenge en sjølaksefisker må ha fisket på samme plass for å etablere en særrett til den, men det kan være nærliggende at oppfatningen er at en særrett til fortsatt utvisning vil være etablert dersom familien har hatt utvisning på samme plass i full hevdstid eller mer.

Når det gjelder Henry Samuel Olsens rettsoppfatning, går det ikke klart frem av kommisjonens intervju hvilken oppfatning han har om sin egen rett til lakseplassene. Han har ikke uttalt eksplisitt om han mener at han hadde rett til fortsatt utvisning av lakseplassene så lenge han søkte om utvisning, men på spørsmål om han mener hans datter i dag har rett til lakseplassene, svarte han: «*Ja, for hun har søkt om individuell rett til lakseplass*», jf. punkt 59.3. Dette er nærliggende å oppfatte dette slik at han mener at hun må søke om plassen for å kunne bruke den, men at hun har rett til utvisning dersom hun søker. Det foreligger heller ikke noen holdepunkter for at Henry Samuel Olsen hadde en annen rettsoppfatning enn andre sjølaksefiskere i Tana når det gjelder rett til fortsatt utvisning av samme lakseplass.

Kommisjonen legger etter dette til grunn at Henry Samuel Olsen hadde vært i aktsom god tro i full hevdstid med hensyn til at han hadde rett til fortsatt utvisning av lakseplass 80A og 82 da han avsluttet sjølaksefisket i 1997, etter å ha hatt utvisning på plass 80A i 42 år og på plass 82 i minst 25 år. Hevdsvilkårene er derfor oppfylt for hans vedkommende.

59.6.3 Betydningen av opphold i bruken fra og med 1998 til og med 2019

Spørsmålet i det videre er om Henry Samuel Olsens datter, May Irene Olsen, som har fremmet et krav med bakgrunn i sin fars bruk, kan nyttiggjøre seg den særretten til fortsatt utvisning av lakseplass 80A og 82 som faren hadde opparbeidet da han avsluttet laksefisket i 1997.

Hans uttalelser til kommisjonen gjengitt i punkt 59.3, tyder på at han ikke uttrykkelig har overført sin rett til datteren. Han har imidlertid ikke planer om selv å benytte sin rett til fortsatt utvisning av de to lakseplassene. Kommisjonen har også merket seg hans uttalelse om at May Irene Olsen bør ha rett til å fiske, så lenge hun har søkt og fått utvisning. Kommisjonen legger dermed til grunn at Henry Samuel Olsen har gitt sin rett til May Irene.

Det må imidlertid vurderes hvilken betydning det har at retten har vært ubenyttet fra og med 1998 til og med 2019, og om bruksoppholdet har ført til at særretten har falt bort.

Utgangspunktet er at en bruksrett ikke bortfaller ved ren ikke-bruk. Aktuelle bortfallsgrunnlag kan være mothevd, frihevd og klanderverdig passivitet.[51] Det sistnevnte bortfallsgrunnlaget har imidlertid liten selvstendig og praktisk betydning som grunnlag for bortfall av rettigheter. I en dom fra 1994 uttaler for eksempel Hålogaland lagmannsrett:[52]

> «Passivitet kan som særskilt rettsgrunnlag for bortfall av [tinglige rettigheter] vanskelig få noen særlig selvstendig betydning ved siden av reglene om frihevd og mothevd».

Det er dessuten vanskelig å se at Olsen-familien kan klandres for ikke å ha søkt om utvisning på plass 80A og 82 mellom 1998 og 2018, da May Irene Olsen ifølge sin forklaring på kommisjonens høringsmøte 2. november 2021, jf. punkt 59.3, søkte om utvisning på plassene. Kommisjonen anser derfor ikke (klanderverdig) passivitet som et aktuelt bortfallsgrunnlag.

Mothevd forutsetter bruk fra tredjeperson i full hevdstid, jf. hevdslova § 9 og 11. Det materialet som er gjennomgått i punkt 59.5 viser at Henry Samuel Olsen siste gang hadde utvisning på lakseplass 80A og 82 i 1997, og at ingen andre hadde utvisning på plassene i årene frem til 2001. Det foreligger ikke opplysninger for 2002 og 2003. I perioden fra 2004 til 2019 har ingen hatt utvisning på de to plassene. May Irene Olsen er oppført med disse plassene tre steder i det skjemaet kommisjonen har mottatt, formodentlig for årene 2020, 2021 og 2022. Dette er også sammenfallende med Henry Samuel Olsens uttalelser gjengitt i punkt 59.3 om at ingen andre (enn datteren) hadde fisket på disse plassene etter at han sluttet. Det må dermed legges til grunn at ingen har brukt

51 Se for eksempel Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 58 flg. og s. 374 flg.

52 Hålogaland lagmannsrett, dom 23. juni 1994 (LH-1993-116) s. 6 (i utskrift på Lovdata). Anken ble nektet fremmet for Høyesterett, jf. kjennelse fra Høyesteretts kjæremålsutvalg 31. oktober 1994 (HR-1994-595-K).

lakseplassene i årene fra og med 1998 til og med 2019, og at mothevd ikke er aktuelt som bortfallsgrunnlag.

Frihevd er regulert i hevdslova §§ 10 og 11. Det følger av § 10 at bruksretter som blir liggende ubrukt i full hevdstid, faller bort med eiendomshevd, eller når «*eigaren har site med tingen i hevdstid, endå om tingen ikkje er bruka i strid med retten*». Spørsmålet i May Irene Olsens sak er om det sistnevnte alternativet (selvstendig frihevd) kan få anvendelse ved at staten ved Finnmark jordsalgskontor og senere FeFo har frihevdet den særretten til fortsatt utvisning som Henry Samuel Olsen hadde opparbeidet. Det følger av ordlyden i § 10 at det ved selvstendig frihevd ikke er noe krav om at frihevderen har utøvd bruk, men vilkårene om hevdstid (20 år) og aktsom god tro må være oppfylt på vanlig måte, jf. § 11.

I dette tilfellet utgjør perioden med ikke-bruk 22 år, fra og med 1998 til og med 2019. Tidsvilkåret var dermed oppfylt ved utgangen av 2017. Det kreves riktignok bare én gangs bruk fra bruksrettshaveren i løpet av hevdsperioden for å avbryte frihevd,[53] men det foreligger ingen opplysninger om at Henry Samuel Olsen eller May Irene Olsen fisket fra plass 80A og 82 mellom 1998 og 2017. Fordi saken gjelder en rett til fortsatt utvisning, kan det også spørres om den søknaden May Irene Olsen sier hun sendte tre år før høringsmøtet i 2021 etter sin art har virket fristavbrytende, men en slik søknad vil uansett være sendt for sent til å avbryte frihevden.

Spørsmålet er videre om staten og senere FeFo har vært i aktsom god tro, jf. hevdslova §§ 11 og 4. Det vil utelukke aktsom god tro om disse i løpet av perioden fra 1998 til og med 2017 har forstått eller burde ha forstått at Henry Samuel Olsen hadde ervervet en særrett i 1997.

Kommisjonen la i rapporten for felt 6 Varangerhalvøya Vest til grunn at Ole Tore Jensen hadde særrett til en lakseplass i Berlevåg, men måtte ta stilling til om særretten var falt bort på grunn av ikke-bruk fra 1986 til 2006. Tidsvilkåret for frihevd var oppfylt. I vurderingen av om staten ved Finnmark jordsalgskontoret hadde vært i god tro uttalte kommisjonen:[54]

> Jordsalgskontoret var på dette tidspunktet kjent med at plassen i alle fall siden 1933 hadde vært utvist til Jensen-familien. Dette fremgår av utvisningsprotokollene. Når det ses hen til det som på 1980-tallet var det rådende rettslige synet på spørsmålet om det kunne etableres tinglige rettigheter til utviste lakseplasser, kan imidlertid de som har opptrådt på vegne av jordsalgskontoret vanskelig bebreides for ikke å ha tatt høyde for at dette kunne være tilfellet.
>
> For eksempel antar Sverre Tønnesen at det ikke kunne opparbeides individuelle særrettigheter til utviste lakseplasser. Han antar riktignok at det i et tilfelle som Jensens kunne foreligge en forvaltningsrettslig plikt til fortsatt utvisning med grunnlag i tidligere praksis. Det skjedde imidlertid ved forskrift 20. februar 1973 en endring i regelverket som i større grad enn før åpnet for å prioritere aktive fiskere og jordbrukere ved utvisningen av lakseplasser. Jordsalgskontoret kan neppe klandres for uaktsom opptreden ved å ha fulgt regelverket.

Kommisjonen konstaterte med dette at Jordsalgskontoret verken i 1986 eller i årene frem til 2006 hadde «*kjent til eller burde kjent til at Jensen-familien i 1986 hadde ervervet en særlig rett til lakseplass nr. 216 med grunnlag i alders tids bruk*». Det kan også i May Irene Olsens sak anføres at Jordsalgskontoret var i aktsom god tro fram til 2006. Det er ikke grunnlag for å betrakte rettsstillingen til sjølaksefiskerne i Tana annerledes enn i Berlevåg. Ordningen med utvisning av lakseplasser ser ut til å ha vært praktisert i hovedsak likt uavhengig av fjord og kommune. Jordsalgskontoret kan dermed ikke klandres for sin opptreden fra 1997 til 2006.

Perioden for frihevd strekker seg imidlertid i May Irene Olsens sak frem til 2018. Dette er tre år etter avgivelsen av rapporten for felt 6 der kommisjonen konkluderte med at Ole Tore Jensen hadde opparbeidet særrett til to lakseplasser. Kommisjonens konklusjon har ikke rettskraftsvirkning, og saken ble ikke behandlet i Utmarksdomstolen for Finnmark. Det forholdet at kommisjonen drøftet og konkluderte som den gjorde i en sak om rett til en bestemt lakseplass på FeFo-forvaltet grunn har imidlertid påvirket FeFos kunnskapsgrunnlag. Fra rapporten ble offentliggjort i oktober 2015, og i alle fall fra FeFo-styrets behandling av rapporten på styremøte 20.–21. juni 2016, hadde FeFo grunn til å anta at også andre som gjennom lang tid hadde brukt én og samme lakseplass, kunne få medhold i at det var etablert en tinglig rett.[55] Dette medfører at FeFo ikke kan ha vært i aktsom god tro i full hevdstid.

Kommisjonen legger etter dette til grunn at vilkårene for frihevd av den særretten Henry Samuel Olsen hadde opparbeidet til å få utvist plass 80A og 82 ikke er oppfylt. Retten har derfor ikke falt bort, og kan i dag utnyttes av hans datter, May Irene Olsen.

59.6.4 Innholdet i bruksretten

Henry Samuel Olsen har i hele sin bruksperiode hatt statlig utvisning på lakseplass 80A (fra 1955 til 1997) og 82 (fra 1972 eller noen år tidligere til 1997). Det er derfor ikke holdepunkter for at det eksisterer en særrett uavhengig av utvisning. May

53 Borgar Høgetveit Berg, *Hevd*, 2. utg. (2025) s. 394–395.

54 Finnmarkskommisjonen, *Rapport Felt 6 Varangerhalvøya Vest*, 2015 s. 212.

55 Protokoll fra styremøte i Finnmarkseiendommen 20.–21. juni 2016 finnes på https://www.fefo.no/_f/i1f2187ba-73da-4d98-8b84-3b30ae0a54d5/2016-06-20-protokoll-lakselv.pdf

Irene Olsen må derfor søke om utvisning dersom hun ønsker å benytte seg av retten, men FeFo vil være forpliktet til å gi utvisning, så langt offentlige myndigheter tillater sjølaksefiske i Tanafjorden.

I tillegg til en rett til fortsatt utvisning av lakseplass 80A og 82, gir særretten også rett til å bruke og ha stående laksehytte i Rohtovággi i forbindelse med utøvelsen av laksefisket. Henry Samuel Olsen har opplyst at han satt opp den laksehytta som i dag står i Rohtovággi. Reidar Larsen har bekreftet dette, jf. punkt 59.3 og 59.4. Det må derfor legges til grunn at Henry Samuel Olsen eier hytta. Retten til å bruke og ha hytta stående, vil følge retten til å fiske. Det vil si at når retten til å fiske laks med faststående redskap fra plass nr. 80A og 82 ikke lenger benyttes, kan det heller ikke påberopes en rett til å ha laksehytta i Rohtovággi.

Imidlertid vil det ikke påvirke retten til laksehytta, dersom årsaken til at det ikke fiskes fra de to plassene er offentligrettslige reguleringer, for eksempel at det for en periode nedlegges midlertidig forbud mot laksefiske med faststående redskap ut fra ressurshensyn.

59.6.5 Konklusjon

May Irene Olsen har en særlig bruksrett til lakseplass 80A og 82 i Tana kommune. Se figur 59. Retten innebærer at hun har rett til fortsatt utvisning på de to plassene. Hennes rettforgjengere har i full hevdstid fisket fra plassene etter å ha fått utvisning på dem. Fordi innholdet i en hevdet bruksrett, vil være begrenset av den bruken som faktisk er utøvd vil hun for å nyttiggjøre seg bruksretten også i fortsettelsen måtte søke FeFo om utvisning på plassene. FeFo vil imidlertid være forpliktet til å gi utvisning innenfor det til enhver tid gjeldende regelverket for å drive sjølaksefiske med faststående redskap.

May Irene Olsen har også en tinglig aksessorisk rett til å ha stående laksehytta i Rohtovággi. Retten står ved lag så lenge hun benytter minst én av lakseplassene 80A og 82, og også dersom årsaken til manglende fiske er fredningsvedtak eller liknende reguleringer.

60. EINAR NILSENS OG OLAF JOAKIM NILSENS ETTERKOMMERE

60.1 Hva saken gjelder

Saken gjelder et mulig hevdserverv av særlig bruksrett til tre lakseplasser ved Hávdaluokta, sørvest for Langfjordnes i Tanafjorden i Gamvik kommune. Se kartfigur 60. Det området der lakseplassene ligger, er overlappet av rettighetsmeldingen fra Bivdu (kapittel 24).

Finnmarkskommisjonen mottok 16. juli 2010 (jnr. 15/262-1) rettighetsmelding fra Einar Nilsen (1939–2020) der han krever bruksrett til lakseplass nr. 51 Skarvberget og nr. 53 Haldeluokta i Gamvik kommune, samt rett til en laksehytte som er oppført ved plass nr. 53.

Kommisjonen informerte ved brev 10. august 2010 Einar Nilsen om at meldingen var mottatt (jnr. 15/262-2). Fordi det etter muntlig kontakt mellom Nilsen og kommisjonens sekretariat oppsto tvil om han ønsket kravet behandlet, ba kommisjonen 29. juni 2016 Nilsen om en skriftlig tilbakemelding på om han fastholdt kravet (jnr. 15/262-3). Han besvarte ikke brevet, men under kommisjonens intervju 5. juli 2018 (jnr. 15/262-4) med Einar Nilsens bror, Olaf Joakim Nilsen (1948–2026) og Olafs ektefelle, Elin Nilsen (f. 1956), fremkom det at kravet var fremsatt av Einar Nilsen og Olaf Joakim Nilsen i fellesskap.

Kommisjonen innkalte 11. september 2019 (jnr. 14/294-31) Einar Nilsen og Olaf Joakim Nilsen til høringsmøtet i Tana 6.–7. november 2019. De møtte ikke, men Olaf Joakim Nilsen og Elin Johanne Nilsen ga opplysninger i intervju 30. mars 2023 (jnr. 15/262-13).

Den 28. oktober 2022 anmodet kommisjonen Finnmarkseiendommen (FeFo) om å få tilsendt arkivmateriale tilknyttet lakseplass nr. 50 Labbaluft, nr. 51 Skarvberget, nr. 52 Elva og nr. 53 Haldeluokta, samt punktfestet gnr. 15, bnr. 1, fnr. 20 i Gamvik kommune (jnr. 15/262-7).

Finnmarkseiendommen oversendte 7. november 2022 arkivmateriale knyttet til punktfestet, blant annet gjeldende og tidligere festekontrakt (jnr. 15/262-8). Videre oversendte FeFo 10. november 2022 dokumenter om utvisning av sjølakseplasser i Finnmark, blant annet en liste over utvisninger i Tana kommune (jnr. 15/262-9). Etter en ny henvendelse fra kommisjonen 18. november 2022 (jnr. 15/262-10), oversendte FeFo 21. november 2021 en tilsvarende oversikt over utvisninger av sjølakseplasser i Gamvik kommune (jnr. 15/262-11).

Det materialet kommisjonen innhentet fra FeFos arkiv i Vadsø høsten 2009 inneholdt protokoller for utvisning av sjølaksefiske i Langfjorden i Gamvik kommune fra rundt 1934 til 1960-tallet (jnr. 15/262-12). Kommisjonen har i statsarkivet i Tromsø i november 2022 også funnet noen utvisningsprotokoller for lakseplasser i Gamvik i årene 1992–2001 (jnr. 15/262-12).

Olaf Joakim Nilsen døde i januar 2026. Kommisjonen kontaktet 20. februar 2026 hans og Einar Nilsens etterkommere (jnr. 15/262-17) og ba etterkommerne om å gi tilbakemelding dersom de ikke ønsker at kommisjonen skal utrede rettighetsmeldingen. Einar Nilsens datter, Anne Kirsti Nilsen, kontaktet kommisjonen per telefon 31. mars 2026 og ba om at den delen av rettighetsmeldingen som gjelder en laksehytte i Hávdaluokta ikke utredes (jnr. 15/262-20).

Olav Nordstrand ga i intervju 1. juli 2024 (17/129-23) enkelte opplysninger om Nilsen-familien sjølaksefiske i Langfjorden.

60.2 Nærmere om sakens bakgrunn

Einar Nilsen (1939–2020) og Olaf Joakim Nilsen (1948–2026) vokste opp i Nervei i Gamvik kommune. Foreldrene var Wilhelm Nilsen (1910–1981) og Berit Nilsen (f. Eriksen) (1914–1988). Einar Nilsen var gift med Margith Nilsen (1941–2011). De hadde døtrene Anne Kirsti Nilsen (f. 1973) og May-Elisabeth Nilsen (f. 1976). Olaf Joakim Nilsen var gift med Elin Johanne Nilsen (f. 1956) som bor i Nervei. De hadde døtrene Hilde Kathrine Nilsen (f. 1976), Linda Charlotte Nilsen (f. 1978), Gunn Marian Aronsen (f. 1979), Tone Olsen (f. 1981) og Camille Line Nilsen (f. 1984).

Wilhelm og Berit Nilsen livnærte seg av husdyrhold, jordbruk og fiske. Wilhelm Nilsen deltok i torskefisket og i annet fjordfiske. Han fisket også laks i sjøen, og fikk etter hvert utvist lakseplasser på daværende statsgrunn. Da han døde i 1981, overtok sønnene lakseplassene. Det er disse plassene som familien mener å ha en særrett til i dag. Lakseplass nr. 50,

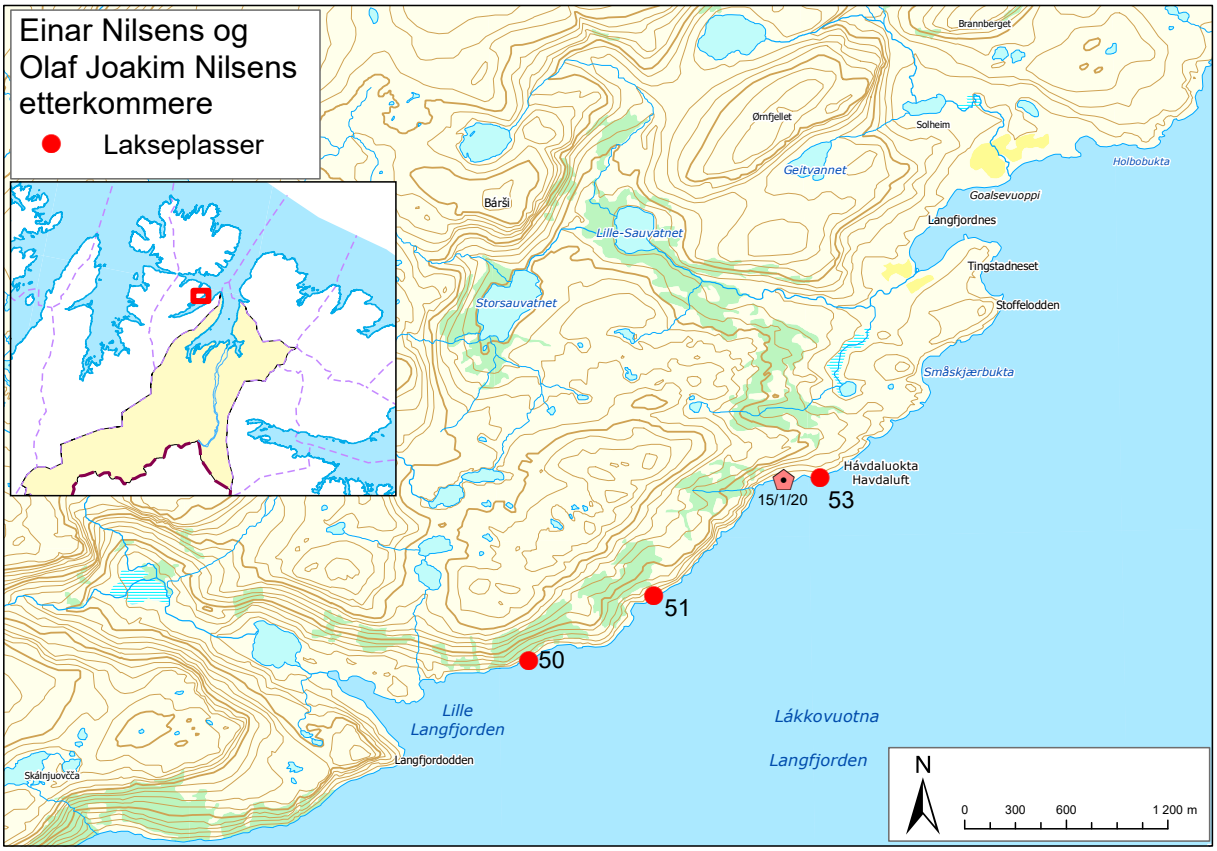

Figur 60

51 og 53 var fram til sjølaksefiske i Tanafjorden ble stengt i 2021, utvist til Olaf Joakim Nilsen. Lakseplass nr. 52 var fram til 2021 utvist til Olaf Joakim Nilsens datter, Tone (f. 1981).

Sjølakseplassene ligger ved Håvdaluokta i Langfjorden i Gamvik kommune. Her er også punktfestet gnr. 15, bnr. 1, fnr. 20 lokalisert. Punktfestet er opprettet 7. juni 2017, og det er oppført et mindre bygg der.[1] Både lakseplassene og hytta ligger på grunn forvaltet av FeFo.

Informasjon fra grunnboka og oversendt festekontrakt viser at Einar Nilsens døtre, Anne Kirsti Nilsen (f. 1973) og May-Elisabeth Nilsen (f. 1976), er hjemmelshavere til punktfestet med en halvpart hver. Kontrakten er datert 22. mars 2021. Kontrakten avløste festekontrakt datert 2. november 2017, der hjemmelshavere var Olaf Joakim Nilsen, Einar Nilsen, Tone Nilsen og Kristian Viktor Nilsen.[2] Kommisjonen antar på bakgrunn av det oversendte materialet, at det før 2. november 2017 ikke har eksistert noen festekontrakt for hytta.

60.3 Bemerkninger fra Einar Nilsen, Olaf Joakim Nilsen og Elin Johanne Nilsen

Einar Nilsen (1939–2020) har i *rettighetsmeldingen* som han sendte inn i 2010, opplyst at lakseplass nr. 51 og nr. 53 har vært benyttet sammenhengende av familien i minst 100 år, og at det for ca. 60 år siden ble ført opp en laksehytte ved plass nr. 53. Vedlagt meldingen fulgte et kart som viser hvor lakseplassene og laksehytta er lokalisert. Ut over det som er opplyst i rettighetsmeldingen har ikke kommisjonen mottatt informasjon fra Einar Nilsen.

1 Se https://eiendomsregisteret.kartverket.no/eiendom/5626/15/1/20

2 Finnmarkseiendommen, *Oversendelse av arkivmateriale*, 7. november 2022 (jnr. 15/262-8) vedlegg 1 s. 1–2 og 3–4.

Olaf Joakim Nilsen (1948–2026) sluttet seg i *intervju 5. juli 2018* til det kravet som Einar Nilsen fremmet i 2010.[3] Han mener at familien har rett til fire lakseplasser ved Langfjorden, men kravet han ønsker at kommisjonen skal behandle, gjelder tre av disse; plass nr. 50, 51, og 53. Han ønsker også at kommisjonen tar stilling til familiens krav om laksehytta som er oppført i tilknytning til lakseplassene. Under intervjuet merket Olaf Joakim Nilsen av lakseplassene på et kart som ble lagt ved intervjusammendraget.

Olaf Joakim Nilsen sa i intervjuet at familien drev med sjølaksefiske i hans barndom. Fra rundt 1955 hadde de fire lakseplasser; plass nr. 50 Labbaluft, nr. 51 Skarvberget, nr. 52 Elva og nr. 53 Haldeluokta.[4] Han sa at familien har fisket hvert år på plassene, unntatt plass nr. 52, som han nylig hadde sagt fra seg, og at han fisker med krokgarn og betaler ca. 500 kr årlig per plass.[5]

Ifølge Olaf Joakim Nilsen hadde hans far, Wilhelm Nilsen, første gang fått utvist plass nr. 52 og 53 da Olaf var sju år (i 1955). Før 1955 hadde Odd Thomassen og hans bror disse plassene. Olaf Joakim Nilsen visste ikke sikkert når familien tok i bruk plass nr. 50 og nr. 51.[6]

Han sa videre at etter at Wilhelm Nilsen døde i 1981, søkte naboen på plassene, og fikk utvisning. Familien Nilsen kontaktet da lensmannen både i Gamvik og Berlevåg for å sikre at lakseplassene ble i familien. De fikk «*snudd saken med nød og neppe*». Broren, Einar Nilsen, begynte å fiske samme år, og etter dette har det ikke vært konkurranse om plassene; «*utvisningene og forvaltningen [har] stort sett gått greit*».[7]

I intervjuet fremkom det at Olaf Joakim Nilsen og Elin Johanne Nilsen er opptatt av å få anerkjent en fortrinnsrett til de lakseplassene som familien har brukt siden 1950-tallet. Som minimum mener de at familien skal sikres prioritet til plass nr. 53 som er den beste lakseplassen. De hadde ikke akseptert dersom FeFo hadde tildelt lakseplassene til noen andre, og har en klar oppfatning om at dette er familiens lakseplasser.[8] Olaf Joakim Nilsen viste til at både hans egne barn og hans brødres barn har sterk tilknytning til lakseplassene og området.[9]

I *intervju 30. mars 2023* fortalte Olaf Joakim Nilsen om familiens laksehytte i Hávdaluokta. Hytta ligger ca. åtte kilometer fra Nervei, «*helt nært*» lakseplass nr. 53 Haldeluokta.[10] Like etter andre verdenskrig hadde Wilhelm Nilsen og de eldste sønnene hans satt opp en gamme der. I 1964 hadde de satt opp en laksehytte nedenfor gamma, «*i fjærasonen*».[11] De brukte hytta til overnatting og oppbevaring av utstyr i forbindelse med laksefiske. Wilhelm Nilsen hadde fiskehjell der, og hytta ble også brukt ved annet fiske i sjøen.[12] De hadde ikke søkt om tillatelse til å sette opp hytta. Ifølge Olaf Joakim Nilsen var det «*tillatt å sette opp laksehytter uten å søke først*».[13]

Han fortalte at sønnene overtok hytta etter at Wilhelm Nilsen døde i 1981, og at ingen andre enn Wilhelms sønner med deres familier har brukt den. Det var ikke festekontrakt på hytta før i 2017. Olaf Joakim Nilsen og hans bror, Kristian Viktor Nilsen, brukte hytta i forbindelse med sjølaksefisket frem til fisket ble stengt sesongen 2021. Nå har Einar Nilsens døtre, Anne Kirsti Nilsen og May-Elisabeth Nilsen, overtatt hytta, og har satt på lås på den, men de andre i familien kan fortsatt bruke den: «*For oss er det jo greit, og vi har sagt at vi kan låne den og bruke den slik som før*». Hytta har også tidligere vært låst i en periode.[14]

På spørsmål om retten til å bruke hytta vil falle bort dersom familien slutter med sjølaksefiske, svarte Olaf Joakims ektefelle, Elin Johanne Nilsen (f. 1956): «*Nei, slik de nå har [laksehytta] i sitt navn, så er det jo sikra sånn at da er den jo innenfor familien*», men at det er «*både og, egentlig*». Hun understreket også at lakseplassene betyr mye for familien:[15]

> «Så bare laksefisket kommer opp og gå – Olaf og Kristian gleder seg til å kunne fiske litt laks igjen, om det hadde vært muligheter, og så holder vi de her tradisjonene og alt det her vedlike, slik som det har vært før –det er jo viktig. Uansett hvem sitt navn ... familiens laksehytte, så håper vi at lakseplassene kan bli sånn at det er alders tids bruk. Da har jo både Olaf og Kristian [Nilsen] sine etterkommere fine muligheter til å fiske og være der som vanlig før.»

60.4 Bemerkninger fra andre

Olav Nordstrand (f. 1941) er født og oppvokst på Skjånes, og bor der fortsatt. I intervju 1. juli 2024 fortalte at han kjenner godt til Einar og Olaf Joakim Nilsen, og at de hadde lakseplasser i Hávdaluokta. Han sa at det var «*faren deres som fiska*

3 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Olaf Joakim og Elin Johanne Nilsen*, 5. juli 2018 (jnr. 15/262-4) s. 4
4 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 5. juli 2018 (jnr. 15/262-4) s. 3.
5 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 5. juli 2018 (jnr. 15/262-4) s. 3–4.
6 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 5. juli 2018 (jnr. 15/262-4) s. 3. Opptaket av intervjuet gir ikke noe klart svar på om Joakim Nilsen sier at faren, Wilhelm Nilsen, fikk utvist alle fire plassene i 1955, eller bare plass nr. 52 og 53.
7 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 5. juli 2018 (jnr. 15/262-4) s. 3.
8 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 5. juli 2018 (jnr. 15/262-4) s. 4
9 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 5. juli 2018 (jnr. 15/262-4) s. 5.
10 Finnmarkskommisjonen, *Intervju med Olaf Joakim og Elin Johanne Nilsen*, 30. mars 2023, (jnr. 15/262-13) s. 2.
11 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 30. mars 2023, (jnr. 15/262-13) s. 2.
12 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 30. mars 2023, (jnr. 15/262-13) s. 4–5.
13 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 30. mars 2023, (jnr. 15/262-13) s. 3.
14 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 30. mars 2023, (jnr. 15/262-13) s. 5–6.
15 Finnmarkskommisjonen, Op. cit., 30. mars 2023, (jnr. 15/262-13) s. 6.

der», og at brødrene tok over etter faren; «*han Olaf Nilsen, har fiska etter han Einar*». Nordstrand fortalte også at faren til Einar og Olaf Joakim Nilsen, Wilhelm Nilsen, bygde laksehytta i Hávdaluokta.[16]

60.5 Skriftlige kilder

60.5.1 Arkivmateriale om gnr. 15, bnr. 1, fnr. 20 i Gamvik kommune

Kommisjonen har mottatt arkivmateriale fra FeFo knyttet til gnr. 15, bnr. 1, fnr. 20 i Gamvik kommune. I oversendelsen er det to festekontrakter. Gjeldende kontrakt er undertegnet 22. mars 2021 og gir hjemmelshaverne, Anne Kirsti Nilsen og May-Elisabeth Nilsen rett til «*tomt for bygg for tradisjonell utmarkshøsting*» mot en årlig festeavgift på 2500 kroner.[17] Av grunnboka går det frem at kontrakten ble tinglyst 23. april 2021.

Den første festekontrakten er undertegnet 2. november 2017, og tinglyst 6. november 2017. Denne kontrakten ga hjemmelshaverne, Olaf Joakim Nilsen, Einar Nilsen, Tone Nilsen og Kristian Viktor Nilsen, rett til «*hyttebebyggelse for utøvelse av sjølaksefiske*» mot en årlig festeavgift på 1226 kroner.[18] Begge kontraktene opplyser at festekontrakten er «*i samsvar med målebrev/matrikkelbrev datert 20.09.17*».

Dokumentoversendelsen fra FeFo inneholdt også et skjøte som viser overdragelse av bygg på festet grunn på eiendom gnr. 15, bnr. 1, fnr. 20 fra Kristian Viktor Nilsen, Olaf Joakim Nilsen og Tone Nilsen til Anne Kirsti Nilsen og May-Elisabeth Nilsen, samt hjemmelserklæring og skifteattest i forbindelse med Einar Nilsens dødsfall. Det var også vedlagt et matrikkelbrev av 20. september 2017 utstedt av Gamvik kommune. Matrikkelbrevet viser at matrikkelenheten gnr. 15, bnr. 1, fnr. 20 ble etablert 7. juni 2017.[19]

Informasjonen fra Matrikkelen viser at matrikkelenheten ble tinglyst 9. juni 2017. Enheten er registrert som «*festegrunn av typen punktfeste*», med oppført «*fritidsbygg*». Informasjonen viser videre at bygningen er «*tatt i bruk*».

60.5.2 Arkivmateriale om utvisning av lakseplasser

Kommisjonen har fått oversendt fra FeFo skjemaet «*Sjølaksefiske Gamvik*» som gir en oversikt over lakseplassutvisninger fra 2004 til november 2022. Olaf Joakim Nilsen er ført opp ved plassnumrene 2023000050, 2023000051 og 2023000053. Oppføringen finnes også andre steder i skjemaet, uten at tildelingene er merket med dato og årstall. Skjemaet har også oppføringer av Tone Nilsen ved plassnummer 2023000052, og av Einar Nilsen ved plassnummrene 2023000051 og 2023000053. Heller ikke her er dato og årstall oppgitt.

På skjemaets siste tre sider er det brukt korte lakseplassnumre. Her er «Olav Nilsen» ført opp tre ganger ved plass nr. 50 og 52, og Einar Nilsen tre ganger ved plass nr. 51 og 53. De lakseplassene som er omfattet av kravet (plass nr. 50, 51 og 53), ser ikke ut til å ha vært registrert på andre enn Einar Nilsen og Olaf Joakim Nilsen.[20]

Skjemaet «Status 0901» som kommisjonen også har mottatt fra FeFo, viser status for utvisning av sjølakseplasser i Finnmark per 1. september 2001. Det opplyser at plass nr. 2023000050 og 2023000052 i perioden fra 1995 til 2003 ble tildelt Olaf Joakim Nilsen, og at plass nr. 2023000051 og 2023000053 ble tildelt Einar Nilsen.[21]

En del av det materialet kommisjonen innhentet fra FeFo i 2009, gjaldt lakseutvisninger i Hopsfjorden og Langfjorden fra ca. 1934 til 1960-tallet. Materialet viser at lakseplass 50, 51, 52 og 53 da hadde plassnumrene 20, 21, 22 og 23. Følgende oppføringer gjelder disse plassene:

- Plass nr. 20 «*Ytre Lillelangfj.nes*» ble fra 1935 og til og med 1961 tildelt Kristoffer Mikalsen. 22. mai 1963 ble plassen for årene 1963 til 1965 tildelt Olaf Joakim Nilsen, og 22. april 1960 ble plassen for årene 1966 til 1968 på nytt tildelt Olaf Joakim Nilsen.

- Plass nr. 21 «*Skarvberget*» ble i 1935 tildelt Alfred Mikalsen. Plassen ble i årene som fulgte tildelt Alfred Mikalsen og Agnethe Mikalsen. 22. mai 1963 ble plassen tildelt Einar Nilsen for årene 1963 til 1965, og 22. april 1966 for årene 1966 til 1968.

- Plass nr. 22 «*Elva*» ble 14. februar 1936 for årene 1934 til 1936 tildelt Odd Thomassen. Plassen ble i årene som fulgte tildelt Odd Thomassen, Øyvind Mikalsen og deretter Ole og Odd Thomassen. 2. mai 1956 ble plassen for årene 1953 til 1958 tildelt «Wilh. Nilsen». Plassen tildeles deretter «Wilh. Nilsen» hvert år fram til 1968. Siste oppføring er 22. april 1966 da plassen ble tildelt Wilhelm Nilsen for årene 1966 til 1968.

16 Finnmarkskommisjonen, Intervju med Olav Nordstrand, 1. juli 2024 (jnr. 17/129-23) s. 16–17.

17 Finnmarkseiendommen, *oversendelse av dokumenter vedr. 15/1/20 Gamvik kommune*, 7. november 2022 (jnr. 15/262-8) s. 1–2.

18 Finnmarkseiendommen, Op. cit., 7. november 2022 (jnr. 15/262-8) s. 3–4.

19 Finnmarkseiendommen, Op. cit., 7. november 2022 (jnr. 15/262-8) s. 18–24.

20 Finnmarkseiendommen, *oversendelse av arkivmateriale – sjølaksefiske Gamvik*, 21. november 2022, (jnr. 15/262-11)

21 Finnmarkseiendommen, *oversendelse av arkivmateriale – sjølakseplasser i Tana*, 10. november 2022 (jnr. 15/262-9 vedlegg 2)

- Plass nr. 23 «*Havdaluft*» [Haldeluokta/Hávdaluokta] ble tildelt Ole Thomassen for årene 1934 til 1936. I årene som fulgte ble plassen tildelt Ole Thomassen, Halfdan Mikalsen og deretter Ole og Odd Thomassen. 2. mai 1956 ble plassen for årene 1953 til 1958 tildelt «*Wilh. Nilsen*». Plassen ble deretter tildelt Wilhelm Nilsen hvert år. Siste oppføring er 22. april 1966. Da ble plassen tildelt Wilhelm Nilsen for årene 1966 til 1968.[22]

Også det materialet kommisjonen har innhentet fra Statsarkivet i Tromsø har opplysninger om jordsalgsmyndighetenes utvisninger (tildelinger) av lakseplasser i Gamvik kommune.

I liste over lakseutvisninger for 1992 for Gamvik kommune er det ført opp at Einar Nilsen er har fått utvist plass nr. 51 Skarvberget og plass nr. 53 Haldeluokta.[23] Ifølge liste over utvisninger i Lebesby, Gamvik, Berlevåg og Tana kommuner for 1995 er Einar Nilsen tildelt plass nr. 51 og 53, og Olaf Joakim Nilsen er tildelt plass nr. 50 og 52.[24] I liste over utvisninger i Gamvik kommune for 1998, er det ført opp at Einar Nilsen er tildelt plass nr. 51 og 53.[25] Liste over utviste lakseplasser i Lebesby, Gamvik og Tana kommuner for 2001 viser at Einar er tildelt plass nr. 51 Skarvberget og plass nr. 53 Haldeluokta, og at Olaf Joakim Nilsen er tildelt plass nr. 50 Nordre Lille Langfj.nes og plass nr. 52 «*400 m sør for Halde*».[26]

60.6 Kommisjonens vurderinger

60.6.1 Innledning

Einar Nilsens og Olaf Joakim Nilsens etterkommere har bedt om at kommisjonen ikke utreder den delen av rettighetsmeldingen som gjelder laksehytta i Hávdaluokta, jf. punkt 60.1. Kommisjonen har derfor begrenset sin utredning til spørsmålet om Einar Nilsen og Olaf Joakim Nilsen med grunnlag i langvarig bruk har opparbeidet seg en særlig bruksrett til lakseplass nr. 50, 51 og 53 i Gamvik kommune, og om deres etterkommere i så fall kan nyttiggjøre seg retten.

Brukens varighet har betydning for valg av rettsgrunnlag. Olaf Joakim Nilsen opplyste i intervju 5. juni 2018 at familien har brukt lakseplassene uten avbrudd siden de startet å bruke plassene. Han mener at familiens bruk av lakseplass nr. 53 startet i 1955, men han er ikke sikker på når bruken av plass nr. 50 og 51 tok til, jf. punkt 60.3.

Hans opplysninger er relativt forenlige med opplysningene i de utvisningsprotokollene kommisjonen har innhentet. Som det er redegjort for i punkt 60.5.2, viser protokollene at plass nr. 50 var utvist til en person utenfor familien fra 1935 til 1962 og at Olaf Joakim Nilsen første gang fikk utvist plassen i 1963. Plass nr. 51 var utvist til en person utenfor familien før den ble utvist til Einar Nilsen i 1963. Plass nr. 53 ble utvist til Wilhelm Nilsen første gang i 1953.

Dette gir frem til dags dato en brukstid på i overkant av 60 år for plass nr. 50 og 51, og noe over 70 år for plass nr. 53. Fordi en brukstid på rundt 60/70 år er i det nedre sjiktet for rettighetserverv med grunnlag i alders tids bruk, jf. punkt 6.3.3.2, er det for samtlige lakseplasser nærliggende å vurdere et mulig rettighetserverv med grunnlag i hevdsreglene.

60.6.2 Særrett til lakseplass nr. 50, 51 og 53 i Gamvik kommune

60.6.2.1 Sammenlegging av brukstid

Olaf Joakim Nilsen har vist til at også hans retts- og bruksforgjengere Wilhelm Nilsen (far) og Einar Nilsen (bror) har brukt de lakseplassene saken gjelder. Dette bekreftes av de utvisningsprotokollene som kommisjonen har innhentet. Det fremgår her at lakseplass nr. 53 siden 1953 har vært utvist først til Wilhelm Nilsen og senere til Einar Nilsen og Olaf Joakim Nilsen selv. Lakseplass nr. 50 har siden 1963 vært utvist til Olaf Joakim Nilsen, og lakseplass nr. 51 ble utvist til Einar Nilsen i 1963 og etter det til Olaf Joakim Nilsen, jf. punkt 60.5.2.

Ved hevdserverv der det er flere etterfølgende brukere, kan hevderen pårope seg brukstiden til sin(e) bruksforgjenger(e) forutsatt at brukerne har hatt hevdsobjektet etter hverandre «*i samanheng*» og overgangen mellom brukerne er «*lovleg*» jf. hevdslova § 3.

Uttrykket «*lovleg*» knytter seg til suksesjonen mellom brukerne. Eksempler på lovlige overganger er salg, gave og arv. Se ellers punkt 6.3.3.5. Slik kommisjonen forstår Olaf Joakim Nilsen, har bruken i stor grad skjedd i fellesskap mellom hans far, Wilhelm Nilsen, hans bror Einar Nilsen og han selv, og brødrene imellom etter at Wilhelm døde i 1981.

Bruksovergangen fra Wilhelm til sønnene, Einar og Olaf Joakim, og videre til deres etterkommere har preg av et alminnelig generasjonsskifte, og er en «*lovleg*» rettsovergang i hevdslovens forstand. Sett i lys av den felles bruken familien har utøvd, er det også en «*lovleg*» rettsovergang at Olaf Joakim har overtatt bruken av de to lakseplassene som hans bror, Einar, hadde utvisning på. Rettsovergangen er dermed «lovleg» for alle tre plassene.

Hevdslova § 3 stiller som nevnt over, også krav om at bruksutøverne må ha hatt hevdsobjektet «*etter kvarandre i*

22 Innhentede dokumenter fra arkiver – lakseutvisninger Hopsfjord – Langfjord 1930–1960-tallet, (jnr. 15/262-12 vedlegg 5)
23 Innhentede dokumenter fra arkiver – utvisning av lakseplasser Gamvik 1992, (jnr. 15/262-12 vedlegg 1)
24 Innhentede dokumenter fra arkiver – utvisning av lakseplasser Gamvik 1995, (jnr. 15/262-12 vedlegg 2)
25 Innhentede dokumenter fra arkiver – utvisning av lakseplasser Gamvik 1998, (jnr. 15/262-12 vedlegg 3)
26 Innhentede dokumenter fra arkiver – utvisning av lakseplasser Gamvik 2001, (jnr. 15/262-12 vedlegg 4)

samanheng». Olaf Joakim Nilsen har i intervjuet 5. juli 2018 opplyst at naboen søkte om og fikk utvisning på lakseplassene da Wilhelm Nilsen døde i 1981, men at dette ble omgjort etter Nilsen-familien hadde kontaktet lensmennene i Gamvik og Berlevåg, jf. punkt 60.3. Det kan dermed hefte noe usikkerhet med om vilkåret «*i samanheng*» er oppfylt. Har et bruksavbrudd vart i mer enn to år, følger det av hevdslova § 6 første ledd at et pågående hevdserverv vil bli avbrutt, og det vil eventuelt løpe en ny hevdsfrist fra det tidspunktet bruken blir gjenopptatt. Se nærmere i punkt 6.5.

Det synes likevel klart at familien brukte lakseplassene i sammenheng fra plassene i 1953 (plass nr. 53) og 1963 (plass nr. 50 og 51) første gang ble utvist til Wilhelm Nilsen (plass nr. 53), Olaf Joakim Nilsen (plass nr. 50) og Einar Nilsen (plass nr. 51), og frem til 1981. Kommisjonen har i sine arkivsøk funnet utvisningsprotokoller for perioden fra 1953 til 1968 og fra 1995 og senere, men ikke for årene rundt 1981. Olaf Joakim Nilsens opplysninger er dermed eneste holdepunkt for et mulig bruksavbrudd. Uttalelsene gir ikke svar på om naboen etablerte laksebruk på plassene før beslutningen ble omgjort, og sier heller ikke noe om hvor lenge en eventuell bruk varte. Sett i lys av at Wilhelm Nilsen hadde utvisning på plass nr. 53 fra 1953, mens plass nr. 50 og 51 i 1963 ble utvist til hans sønner Olaf Joakim og Einar, er det også usikkert om naboens søknad gjaldt alle plassene, eller bare plass nr. 53.

Imidlertid er det lite trolig at jordsalgsmyndighetenes klagebehandling har tatt mer enn to år. Kommisjonen anser det derfor som overveiende sannsynlig at et eventuelt bruksavbrudd rundt 1981 har vart i under 2 år, og dermed ikke har avbrutt det pågående hevdservervet. Kravet om at brukerne må ha hatt lakseplassene «*etter kvarandre i samanheng*» i hevdslova § 3 er derfor oppfylt, slik at brukstiden kan legges sammen.

60.6.2.2 Tidsvilkåret

Hevdstiden er 50 år for bruksrettshevd der bruken ikke viser seg ved fast innretning, og 20 år dersom bruken vises ved en slik innretning, jf. hevdslova § 8 første ledd, sammenholdt med § 7 annet ledd og § 2. Som nevnt i punkt 60.3, sa Olaf Joakim Nilsen i intervju 5. juli 2018 at familien tok lakseplassene i bruk i 1955, men at han er usikker på når de tok i bruk plass nr. 50 og nr. 51. Utvisningsprotokollene viser imidlertid at plassene første gang ble utvist til Olaf Joakim Nilsen (plass nr. 50) og Einar Nilsen (plass nr. 51) i 1963, jf. punkt 60.5.2.

Kommisjonen kan ikke utelukke at de to brukte plassene også før de fikk utvisning, men det har uansett ikke betydning. Med en bruksstart i 1963 har plassene vært brukt av familien i sammenheng frem til 2021, da sjølaksefisket ble stanset som følge av statens reguleringer. Det gir en samlet brukstid på i underkant av 60 år. Tidsvilkåret er da oppfylt.

De utvisningsprotokollene som det er redegjort for i punkt 60.5.2, viser at Wilhelm Nilsen første gang fikk utvisning på plass nr. 53 i 1953. Protokollene viser også at ingen andre enn han og sønnene Einar og Olaf Joakim har hatt utvisning på plassen etter 1953 i de årene det foreligger opplysninger fra (1953–1968 og 1995–2022). Sammen med uttalelsene fra Olaf Joakim Nilsen tyder dette på at familien har brukt plassen i sammenheng siden 1953. Dette gir en samlet brukstid på 70 år. Tidsvilkåret er dermed oppfylt.

Slik kommisjonen ser det, er det ellers uansett nærliggende å anse laksehytta som en «*fast tilstelling*» i hevdslova § 8 første ledd sin forstand. Det betyr at det i alle fall for plass nr. 53, vil være tilstrekkelig med 20 års bruk i sammenheng for å oppfylle tidsvilkåret.

60.6.2.3 Bruksvilkåret

Hevd av bruksrett forutsetter at hevderen har brukt eller på andre måter disponert over tingen «*som om han var bruksrettshavar*», jf. hevdslova § 7 første ledd. Bruksvilkåret innebærer dermed at den som bruker en lakseplass på samme måte som innehaveren av en særlig bruksrett til lakseplassen, vil oppfylle bruksvilkåret for hevd av en slik rett.

Olaf Joakim Nilsen har i intervju 5. juli 2018 forklart at familien har brukt plass nr. 50, 51, 52 og 53 siden rundt 1955, jf. punkt 60.3. Han sa at fisket har foregått på alle plassene, men at plass nr. 53 har vært den beste plassen. De siste årene hadde det vært lite laks, og de har fisket først og fremst til eget bruk. I intervjuet opplyste han også at han de siste årene hadde «*sagt fra seg*» plass nr. 52, og at kravet er begrenset til de tre resterende plassene. Det siste er også bekreftet ved oversikten over siste års utvisninger, oversendt fra FeFo, som viser at plass nr. 52 er utvist til Tone Nilsen, jf. punkt 60.5.2. Også de opplysningene fra Olav Nordstrand som er gjengitt i punkt 60.4 viser at Einar og Olaf Joakim Nilsen har vært aktive sjølaksefiskere og at de tok over lakseplassene etter sin far ved Hávdaluokta.

Med et mulig forbehold om en kort periode rundt 1981, jf. punkt 60.6.2.1, er det ikke opplysninger om at andre har brukt plassene til sjølaksefiske. Opplysningene om et mulig bruksavbrudd rundt 1981 er for vage til at kommisjonen kan vektlegge disse. Kommisjonen legger til grunn at familien har vært alene om å bruke plassene i hele bruksperioden.

Olaf Joakim Nilsen har i intervju 30. mars 2023 forklart at hans far og eldre brødre satte opp en gamme ved plass nr. 53 Haldeluokta da familien etablerte laksebruk der, og at de i 1964 satte opp ei hytte omtrent på samme sted, litt nærmere fjæra, jf. punkt 60.3. Han sa at de har brukt og fortsatt bruker hytta både i forbindelse med sjølaksefisket og annet fiske i sjøen. Den har vært låst i perioder, og bare vært brukt av familien. Opplysningene om familiens sjølaksefiske, sammen med bruken av laksehytta i Hávdaluokta, tyder på at bruken over tid har hatt betydelig omfang og intensitet. Samlet sett finner kommisjonen det sannsynliggjort at familien har brukt lakseplassene som om de hadde en særlig bruksrett til plassene.

60.6.2.4 Godtrovilkåret

Vilkåret om *aktsom god tro* er inntatt i hevdslova § 4 og innebærer at familien må ha brukt lakseplassene i den tro at de hadde en særlig bruksrett. Videre er det et krav at de ikke må kunne bebreides for å ha hatt en slik oppfatning. Den aktsomme gode troen må ha vedvart i hele hevdsperioden. Når både tidsvilkåret og bruksvilkåret er oppfylt, er det en presumsjon for at det også foreligger aktsom god tro. Se foran i punkt 6.7.2.

Kommisjonen oppfatter Olaf Joakim Nilsen slik at han mener å ha en rett til å fiske laks på de lakseplassene familien har brukt i lang tid. Som det fremgår av punkt 60.3, uttaler han i intervjuet 5. juli 2018 at han ikke bestrider at lakseplassene er lokalisert på statsgrunn eller FeFo-grunn. Han poengterer imidlertid at han ikke hadde akseptert det dersom FeFo hadde tildelt lakseplassene til noen andre. Han oppfatter at dette er familiens lakseplasser.

Olaf Joakim Nilsen har fortalt at de måtte søke staten om utvisning på lakseplassene, men hvor ofte, er han ikke sikker på. Kommisjonen har ikke funnet utvisninger eller søknader om utvisning som dekker hele perioden. Som det går fram av punkt 60.5.2, tyder imidlertid de skriftlige kildene på at plassene siden 1953 (plass 53) og 1963 (plass 50 og 51) ikke har vært utvist til andre enn Nilsen-familien. Kommisjonen legger til grunn at familien har fått statlig utvisning, og senere fra FeFo, på plassene i hele den potensielle hevdsperioden.

Det følger av hevdslova § 5 at den som alt har «*rett til å sitja med tingen*» ikke vil hevde rett til den. Har bruken skjedd i kraft av en tillatelse, vil bruken etter omstendighetene kunne anses som tålt bruk, og slik at brukeren ikke vil være i god tro med hensyn til at bruken har et selvstendig grunnlag ved siden av tillatelsen. Se omtalen av godtrovilkåret i punkt 6.3.2.3. Spørsmålet blir derfor om lakseutvisningene har brakt familien ut av aktsom god tro.

Også i May Irene Olsens sak som er behandlet i kapittel 59, var spørsmålet om utvisningen av to lakseplasser i hele hevdsperioden, fra 1955 til 1997, kunne bringe familien ut av aktsom god tro. Kommisjonen har i May Irene Olsens sak lagt til grunn at statlig utvisning ikke kunne frata Henry Samuel Olsen god tro, blant annet med henvisning til drøftelsen av det tilsvarende spørsmålet i punkt 11.2.3.4 i rapporten for felt 6 Varangerhalvøya vest.[27]

Her konkluderte kommisjonen med at utvisning av to sjølakseplasser på statsgrunn ikke var til hinder for rettighetserverv. Kommisjonen viste til at for sjølaksefiskerne må utvisning av sjølakseplasser ha fremstått som utøvelse av offentlig myndighet, ikke av grunneierrådighet. Blant annet var det etablert en ordning for å klage på utvisningene. Etter kommisjonens syn kunne derfor ikke en statlig utvisning gjennom en brukstid på 82 år, være til hinder for erverv av en særlig bruksrett til de lakseplassene saken gjaldt. Mer konkret dreide det seg om en særrett i form av en rett til fortsatt utvisning av plassen.

Det er ikke holdepunkter for at dette stiller seg annerledes for lakseplasser i Tanafjorden. Snarere viser intervjumaterialet fra NIKUs sakkyndige utredning at rettsoppfatningen blant lokale sjølaksefiskere er at en familie har rett til å beholde «sin» lakseplass så lenge de bruker den.[28] Se kommisjonens vurdering av godtrovilkåret og gjengivelse av rettsoppfatninger fra NIKU-rapporten i May Irene Olsens sak, jf. punkt 59.6.2.3. Olaf Joakim Nilsens uttalelser sammenfaller med disse oppfatningene.

Det har også betydning at Nilsen-familien ikke aksepterte at en nabo fikk utvisning på plassene da Wilhelm Nilsen døde i 1981. Familien klagde på utvisningen, og fikk ifølge Olaf Joakim Nilsen «*snudd saken*», jf. punkt 60.3. Dette viser at familien hadde en klar formening om at lakseplassene tilhørte familien. Klagen er også et uttrykk for at familien har forholdt seg til den klageordningen som var etablert for utvisning av lakseplasser på statsgrunn i Finnmark. Klageordningen bidro til at de statlige tildelingene av sjølaskefiskeplasser fremstod som utslag av forvaltningsmyndighet (ikke av grunneierrådighet).

Kommisjonens legger etter dette til grunn at de statlige utvisningene av lakseplass nr. 50, 51 og 53, og senere FeFos utvisninger, ikke er til hinder for at Olaf Joakim Nilsen har vært i aktsom god tro med hensyn til at han hadde en særrett til plassene. Det samme må gjelde for Wilhelm Nilsen og Einar Nilsen. Den aktsomme gode troen har vedvart i hele hevdsperioden. Vilkårene for hevd av en særlig bruksrett til lakseplassene er dermed oppfylt.

60.6.2.5 Konklusjon

Einar Nilsens og Olaf Joakim Nilsens etterkommere har en særlig bruksrett til lakseplass nr. 50, 51 og 53 i Gamvik kommune. Se figur 60. Retten innebærer at etterkommerne har rett til fortsatt utvisning på de tre plassene. Deres rettsforgjengere har i full hevdstid fisket fra plassene etter å ha fått utvisning på dem. Fordi innholdet i en hevdet bruksrett vil være begrenset av den bruken som faktisk er utøvd, vil etterkommerne for å nyttiggjøre seg bruksretten også i fortsettelsen måtte søke FeFo om utvisning på plassene. FeFo vil imidlertid være forpliktet til å gi utvisning innenfor rammene av det regelverket som til enhver tid gjelder for å drive sjølaksefiske med faststående redskap.

27 Finnmarkskommisjonen, *Rapport felt 6 Varangerhalvøya vest*, 2015 s. 210.

28 NIKU Oppdragsrapport 39/2017, s. 161–162

LITTERATUR OG KILDER

Sakkyndige utredninger mv. utarbeidet på oppdrag av Finnmarkskommisjonen

Bull, Kirsti Strøm, *Jordsalgslovgivning. En rettshistorisk gjennomgang av jordsalgslovgivningen i Finnmark i perioden 1775 – 1965*, 2014

NIKU (Norsk institutt for kulturminneforskning) Oppdragsrapport 39/2017, *Felt 7 Deatnu/Deanuvuotna – Tana/Tanafjorden,* mars 2017

NINA (Norsk institutt for naturforskning) Rapport 642, *Allmennhetens bruk av utmarka i Finnmark*, desember 2010

Sámi allaskuvla/Samisk høgskole og Samisk nærings- og utredningssenter (SEG), *Sjølaksefisket i Finnmark i et historisk perspektiv*, juni 2010

Skogvang, Susann Funderud, *Fiskerettigheter i sjø- og fjordområder utenfor Finnmark*, 2014

Sommerseth, Hilde, *Befolkningsutvikling i Karasjok, 1559–2001*, 2017

Sommerseth, Hilde, *Befolkningsutviklingen i Tana, 1560–1801*, 2024

Sundet, Jan H., *Rapport til Finnmarkskommisjonen om lokal fiskerkunnskap i Tanafjorden – En syntese av intervjuer gjort med lokale fiskere i 1993*, 2024

Rettspraksis

Norsk Høyesterett

Rt. 1844 s. 273 (Ihlsvigen)
Rt. 1860 s. 243 (Søndre Oulie)
Rt. 1873 s. 463 (Myhren)
Rt. 1900 s. 438
Rt. 1907 s. 149
Rt. 1909 s. 442
Rt. 1911 s. 904 (Tunhovdgardane)
Rt. 1916 s. 1249 (Hardangervidda)
Rt. 1917 s. 4
Rt. 1923 s. 268 (Gausdal)
Rt. 1924 s. 583 (Solbakken)
Rt. 1926 s. 760 (AS Rundlast)
Rt. 1932 s. 72
Rt. 1937 s. 158 (Follafoss)
Rt. 1937 s. 355 (Lurud)
Rt. 1939 s. 603 (Trommestad)
Rt. 1948 s. 533 (Eidfjord)
Rt. 1948 s. 533 (Hardangervidda II)
Rt. 1949 s. 492 (Tolgas heimtrakt)
Rt. 1951 s. 217
Rt. 1953 s. 1166
Rt. 1960 s. 810 (SiFi)
Rt. 1961 s. 1163 (Dale Skog)
Rt. 1962 s. 163
Rt. 1963 s. 370 (Lågen)
Rt. 1963 s. 1263 (Vinstra)
Rt. 1966 s. 1044 (Hillevåg)
Rt. 1967 s. 1010 (Junkerdal)
Rt. 1968 s. 429 (Altevann II)
Rt. 1968 s. 695 (Deniboll)
Rt. 1968 s. 1202 (Kvannegrø)
Rt. 1969 s. 1220
Rt. 1970 s. 1367
Rt. 1971 s. 171 (Store Åkravann)
Rt. 1971 s. 438
Rt. 1972 s. 292
Rt. 1973 s. 452
Rt. 1979 s. 1283 (Kåfjordbotn)
Rt. 1979 s. 1421 (Søre Kvam Fiskeforening)
Rt. 1980 s. 84
Rt. 1980 s. 810 (SiFi)
Rt. 1982 s. 1575 (Krogsgård)
Rt. 1983 s. 569 (Vansjø)
Rt. 1985 s. 247 (Kåfjord)
Rt. 1986 s. 148 (Ullensvang)
Rt. 1986 s. 583 (Soknedal Søndre)
Rt. 1987 s. 442 (Øst-Finnmark Sparebank)
Rt. 1988 s. 1217
Rt. 1989 s. 285
Rt. 1990 s. 874 (Fusa)
Rt. 1991 s. 1311 (Beiarn-Skjerstad)
Rt. 1993 s. 564
Rt. 1995 s. 644 (Balsfjord)
Rt. 1997 s. 1608 (Aursund)
Rt. 1998 s. 1565
Rt. 2000 s. 604 (Sameiet Løvenskiold Ullern)

Rt. 2000 s. 1578 (Seiland)
Rt. 2001 s. 769 (Selbu)
Rt. 2001 s. 1229 (Svartskogen)
Rt. 2003 s. 833 (Folkeaksjonen Stopp Regionfelt Østlandet)
Rt. 2003 s. 1132 (Norrøna fly)
HR-1994-595-K (Høyesteretts kjæremålsutvalg, kjennelse 31. oktober 1994)
HR-2016-2030-A (Stjernøya)
HR-2018-456-P (Nesseby)
HR-2019-2395-A (Reintallsreduksjon II)
HR-2020-2186-A (Nordmarksgodset)
HR-2021-1975-S (Fosen)
HR-2024-982-S (Karasjok)
HR-2025-1908-U (Karasjok II)

Underettspraksis (norsk)

RG 1961 s. 148 (Eidsivating)
RG 1977 s. 65 (Eidsivating)
RG 1984 s. 261 (Tana og Varanger herredsrett)
RG 1990 s. 264 (Hålogaland)
RG 2012 s. 897 (Borgating)
Alta herredsrett, dom 17. april 1996 (sak 95-00296 A)
Eidsivating Lagmannsrett, dom 23. januar 1997 (LE-1994-02871)
Gulating lagmannsrett, dom 23. juli 1997 (LG-1996-01461)
Hålogaland lagmannsrett, dom 23. juni 1994 (LH-1993-116)
Hålogaland lagmannsrett, dom 26. mars 2010 (LH-2009-133706)
Hålogaland lagmannsrett, dom 2. april 2013 (LH-2012-106514)
Hålogaland lagmannsrett, dom 12. juni 2013 (LH-2012-179763)
Hålogaland lagmannsrett, dom 27. mars 2014 (LH-2013-162742)
Hålogaland lagmannsrett, dom 14. januar 2016 (LH-2015-82310)
Hålogaland lagmannsrett, dom 20. juni 2025 (LH-2025-18531)
Hålogaland lagmannsrett, LH-2003-12681 (Isvegen)
Hålogaland lagmannsrett, LH-2006-295
Oslo tingrett, Kjennelse 20. desember 2023, TOSL-2023-120010
Utmarksdomstolen for Finnmark (UTMA), kjennelse 19. desember 2014 (UTMA-2014-164427-1)
UTMA, avvisningskjennelse 14. januar 2015 (UTMA-2014-164247)
UTMA, kjennelse 14. januar 2015 (UTMA-2014-162958-2)
UTMA, avgjørelse 20. august 2015 (UTMA-2014-162528-3 og UTMA-2014-164564)
UTMA, hevingskjennelse 10. august 2016 (sak 14-164484TVI-UTMA)
UTMA, dom 21. oktober 2016 (16-041336TVI-UTMA)
UTMA, dom 23. januar 2017 (14-164739TVI-UTMA)
UTMA, dom 10. oktober 2018 (UTMA-2017-62459
UTMA, avgjørelse 30. mars 2022 (UTMA-2021-86077-1)
UTMA, hevingskjennelse 21. juni 2022 (21-087718TVI-UTMA)
UTMA, dom 22. juni 2022 (UTMA-2021-87806)
UTMA, dom 8. november 2022 (UTMA-2021-86603 og UTMA-2021-87408)
UTMA, avgjørelse 30. november 2022 (UTMA-2021-86077-4)
UTMA, dom 30. november 2022 (UTMA-2021-86811)
UTMA, dom 21. april 2023 (UTMA-2021-086077-5, UTMA-2021-086497-2)
UTMA, kjennelse og beslutning 9. april 2025 (UTMA-2024-98752)
UTMA, dom 30. oktober 2025 (UTMA-2024-86900)
UTMA, dom 10. februar 2026 (UTMA-2024-86892)
UTMA, dom 4. mai 2026 (25-091704 TVI-UTMA)
UTMA, dom 18. juni 2026 (24-087690 TVI-UTMA)

Internasjonal håndhevelsespraksis mv.

Australsk Høyesterett, *Mabo 2-saken*, 1992 og *Wik-saken,* 1996
Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD), *General Recommendation No. 23: Indigenous Peoples: 18/08/97*
Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD), *Decision adopted under article 14 of the Convention, concerning communication No. 53/2013* (Lars-Anders Agren et al v. Sweden), 1/16 May 2017
European Court of Human Rights, *Tyrer v. The United Kingdom* (application 5856/72), judgment 25. April 1978
European Court of Human Rights, *Application no. 34369/97*, judgment 6. April 2000
Human Rights Committee, 95th Session, CCPR/C/SWE/CO/6, 7. May 2009
International Court of Justice, Reports 1951, *Fisheries case (United Kingdom vs. Norway)*, Judgementof December 18th 1951, Haag 1952, page 116 ff.
International Court of Justice, *Advisory Opinion, Western Sahara*, 16 October 1975
International Labour Conference, 92th Session 2004, *Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169) – Norway,* Ratification: 1990, Observation (CEACR), adopted 2003
International Labour Conference, 99th Session 2010, *Report of the Committee of Experts on the Application of Convention and Recommendations, part II.I Observations concerning reports on ratified Conventions, Indigenous and tribal peoples (Co. 169), Norway*

International Labour Conference, 104th Session 2015, *Application of International Labour Standard 2015 (I), Report of the Committee of Experts on the Application of Convention and Recommendations, Report III (part 1A), Norway, Indigenous and tribal peoples Convention, 1989 (No. 169) (ratification: 1990) s. 496.*

International Labour Organisation (ILO), Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations (CEACR), *Individual Observation concerning Convention No. 169,* Norway, Published: 2004

International Labour Organisation (ILO), *Indigenous & Tribal Peoples' Rights in Practice – A Guide to ILO Convention No. 169*, 2009

Kanadisk Høyesterett, *Tsilhqot'in-saken*, 2014

NJA avd. 1 s. 1–253, *den svenske Högsta Domstolens avgjørelse i Skattefjällsmålet*, 29. januar 1981

NJA 2020 s. 3, *den svenske Högsta Domstolens avgjørelse 23. januar 2020*, Girjas sameby

Report of the Special Rapporteur on the rights of indigenous peoples, James Anaya – *The situation of the Sami people in the Sápmi region of Norway, Sweden and Finland*, 6. juni 2011

Report of the Special Rapporteur on the rights of indigenous peoples, T*he human rights situation of the Sami people in the Sápmi region of Norway, Sweden and Finland*, 9. august 2016

UN Human Rights Committee, *Communication No. 1023/2001 (Länsman II)*, 2005

UN Human Rights Committee, *Communication No. 547/1993, Apirana Mahuika et al. v. New Zealand,* 2000

UN Human Rights Committee, General Comment No. 23, CCPR/C21/Rev.1/Add.5, 8. april 1994

UN Human Rights Committee, *Jovsset Ánte Sara v. Norway*, CCPR/C/141/D/3588/2019, 12. september, 2024

UN Human Rights Committee, *Jonassen et al. v. Norway*, Communication No. 942/2002

UN Human Rights Committee, *Pereira og Benega mot Paraguay*, CCPR/C/132/D/2552/2015, 21. september 2022

Lovforarbeider mv.

Innst. 247 L (2013–2014) *Innstilling fra energi- og miljøkomiteen om lov om fiskeretten i Tanavassdraget (Tanaloven)*

Innst. 256 L (2024–2025), *om endringer i reindriftsloven og jordskiftelova.*

Innst. 336 L (2011–2012) *Innstilling fra næringskomiteen om endringar i deltakerloven, havressurslova og finnmarksloven (kystfiskeutvalet)*

Innst. O. nr. 37 (1977–78) *Innstilling om lov om reindrft*

Innst. O. nr. 80 (2004–2005) *om lov om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark fylke (finnmarksloven)*

Innst. S. nr. 158 (1991–92) *om omorganiseringen av Direktoratet for statens skoger*

Innstilling fra komiteen til samling og revisjon av fiskeriloven, avgitt i desember 1949

NOU 1978: 18 A *Finnmarksvidda – Natur – Kultur*

NOU 1984: 18 *Om samenes rettsstilling*

NOU 1988: *16 Rådsegn 14 Eigedomsgrensen og administrative inndelingsgrenser*

NOU 1993: 34 *Rett til og forvaltning av land og vann i Finnmark*

NOU 1994: 21 *Bruk av land og vann i Finnmark i historisk perspektiv*

NOU 1997: 4 *Naturgrunnlaget for samisk kultur*

NOU 1997: 5 *Urfolks landrettigheter etter folkerett og utenlandsk rett*

NOU 1999:9 *Til laks åt alle kan ingen gjera?*

NOU 2001: 32 *Lov om tvisteløsning (tvisteloven)*

NOU 2001: 34 *Samiske sedvaner og rettsoppfatninger*

NOU 2001: 35 *Forslag til endringer i reindriftsloven*

NOU 2005: 10 *Lov om forvaltning av viltlevende marine ressurser (Havressursloven)*

NOU 2007: 13 *Den nye sameretten*

NOU 2008: 5 *Retten til fiske i havet utenfor Finnmark*

Ot. forh. (1977–78) *Odelstingets forhandlinger for stortingssesjonen 1977–1978*

Oth. prp. nr. 21 (1848) *om udfærdligelse af en Lov om Ophævelse af § 38 i Lov af 20de August 1821 om det beneficerende og Statens Gods*

Oth. prp. nr. 27 (1887) *Om udfærdigelse af en lov angaaende fjeldfinnerne i Finmarkens amt*

Ot. prp. nr. 2 (1957) *Friluftsloven*

Ot. prp. nr. 3 (1962–1963) *Om lov om laksefisket og innlandsfisket*

Ot. prp. nr. 9 (1976–77) *Om lov om reindrift*

Ot.prp. nr. 21 (1903–1904)

Ot. prp. nr. 25 (2006–2007) *Om lov om reindrift*

Ot. prp. nr. 28 (1932) *Om utferdigelse av en lov om reindriften*

Ot. prp. nr. 28 (1994–95) *Om lov om endringer i reindriftsloven, jordskifteloven og viltloven*

Ot. prp. nr. 30 (1965–66) *Om lov om hevd*

Ot. prp. nr. 32 (1973–74) *Om lov om utnytting av rettar og lunnende m.m. i statsallmenningane (fjellova)*

Ot. prp. nr. 51 (2004–2005) *Om lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)*

Ot. prp. nr. 53 (2002–2003) *Om lov om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark (Finnmarksloven)*

Prop. 58 L (2013–2014) *Lov om fiskeretten i Tanavassdraget (Tanaloven)*

Prop. 63 L (2024–2025) *Endringer i reindriftsloven og jordskiftelova*

Prop. 70 L (2011–2012) *Endringar i deltakerloven, havressurslova og finnmarkslova (kystfiskeutvalet)*
Sametinget, *Arbeidsdokument (1) for konsultasjonene*, 24. juni 2004 (13876_1_P)
Sivillovbokutvalet, *Rådsegn 5 Om særlege råderettar over fremand eigedom*, 1960
Sivillovbokutvalet, *Rådsegn 6 Om hevd,* 1961
St.Forh. 1830, *Syvende Deel*, s. 572, gjengitt i NOU 2008:5
St.mld. nr. 108 (1972–73) *Om et utbyggingsprogram for Nord Norge*
St. prp. nr. 52 (1991–92) *Omorganisering av Direktoratet for Statens skoger*
St. prp. nr. 102 (1989–90) *Om den 76. internasjonale arbeidskonferanse i Genéve 1989*

Litteratur mv.

Aikio, Samuli, *Davvisámi báikenamat*, 2017
Arnholm, Carl Jacob, *Passivitetsvirkninger*, 1932
Askheimer, Maria og Bull, Kirsti Strøm, *Konsekvenser for reindrifta etter grensestengingen mellom Norge og Finland, og relasjonen mellom fastboende og flyttsamene – Kommisjonsprotokoll fra 1852, 1857 og 1909,* 2005
Banks, Nigel, *Land Claims Agreements in Arctic Canada in light of International Human Rights* [i] Yearbook of Polar Law, 2009
Barlindhaug, Stine og Pedersen, Steinar, *Deanodat/Vestertana gjennom 12 000 år – en kulturhistorisk guide*, 2017
Barth, Jacob, *Om skovforholdene i Finmarken*, 1858
Berg, Borgar Høgetveit, *Hevd*, 2005
Berg, Borgar Høgetveit, *Hevd*, 2. utg., 2025
Bertelsen, Reidar, Hansen, Lars Ivar og Olsen, Bjørnar, *Mellom tradisjon og modernitet: Vern av kulturminner i Nord-Norge*, 2001
Bing, Lars Hess, *Beskrivelse over Kongeriget Norge, Øerne Island og Færøerne, samt Grønland* (...), 1796
Bjørklund, Ivar, *Den norske kolonialismen i Sápmi – metafor eller realitet*, [i] Nytt Norsk Tidsskrift 2024, vol 41, nr. 3 – 4
Blix, Erik Schytte, *Karasjokslekter*, 2. utg. med tillegg, 1989
Blix, Erik Schytte, *Nesseby- og Polmakslekter*, 1967
Brandt, Fr., *Brudstykker af Forelæsninger over Tingsretten*, 1863
Brandt, Fr., *Tingretten fremstillet efter den norske Lovgivning*, 1867 (2. utg. 1878, 3. utg. 1892)
Brenli, Erik, *Et liv med sjølaksefiske – en samtale med Reidar Larsen* [i] Tana årbok 2019
Brækhus, Sjur og Hærem, Axel, *Norsk tingsrett*, 1964
Bull, Kirsti Strøm, *Finnmarksloven – Finnmarkseiendommen og kartlegging av rettigheter i Finnmar*k [i] Hans-Kristian Hernes og Nils Oskal (red.), *Finnmarksloven*, 2008 s. 153–156
Bull, Kirsti Strøm, *Fisket i saltvann – betraktninger rundt rettighetsspørsmål,* [i] Kart og Plan 2005
Bull, Kirsti Strøm, *Kystfisket i Finnmark – en rettshistorie*, 2011
Bull, Kirsti Strøm, Oskal, Nils og Sara, Mikkel Nils, *Reindriften i Finnmark. Rettshistorie 1852–1960*, 2001
Bull, Kirsti Strøm og Winge, Nikolai K, *Fast eiendoms rettsforhold*, 2009
Bull, Kirsti Strøm, *Reinbyer i Finnmark på begynnelsen av 1900-tallet*, 2005
Bull, Kirsti Strøm, *Reindriftens rettshistorie i Finnmark 1852–1960*, [i] NOU 2001:34 s. 243
Cobo, José Martinez, *Study of the problem of Discrimination against Indigenous Populations*, 1983
Dahl, Irene og Endalew Lijalem Enyew, *Sjøsamenes rettigheter til fiske i det tradisjonelle samiske bosettingsområdet: En sammenstilling av det eksisterende kunnskapsgrunnlaget – Rapport til sametinget UiT Norges arktiske universitet*, 20. oktober 2025
Dikkanen, Siri Lavik, *Residence and work organization in a lappish-speaking community*, 1965
Eidheim, Harald [i] Asbjørn Nesheim (red*.), Erverv og kulturkontakt i Polmak*, 1958
Eidheim, Harald [i] Asbjørn Nesheim (red.), *Polmak og Manndalen – to samebygder*, 1958
Eriksen, Gunnar, *Alders tids bruk*, 2. utg., 2008
Eriksen, Gunnar, *Norsk lovkommentar*, note 44 og 45 til hevdslova, 14. august 2023
Ersland, Geir Atle og Holm, Terje H., *Norsk forsvarshistorie. Bind 1: Krigsmakt og kongemakt 900–1814*, 2000
Falch, Ingvald, *Bygdelagsrettigheter til laksefisket i vassdragene i Finnmark*, 1988
Falkanger, Aage Thor, *God tro,* 1999
Falkanger, Thor, *Allmenningsrett*, 2009
Falkanger, Thor, *Lokal sedvanerett – knyttet til fast eiendom*, [i] TfR 2017 nr. 1 s. 68 flg.
Falkanger, Thor og Falkanger, Aage Thor, *Tingsrett* 9. utg., 2022
Fellman, Jacob, *Anteckninger under min vistelse i Lappmarken, III og IV*, 1906
Fleischer, Carl August, *Vurdering av dokument offentliggjort 3/11-2003 om «Folkerettslig vurdering av forslaget til ny finnmarkslov»,* februar 2004
Forsdahl, A, Red., *Utdrag av medisinalberetninger for Tana legedistrikt 1865–1928*
Frette, Tharald, *Oppgave, siidaers oppholdssteder/reinbestand, Polmak, 1932–1933*
Gauslaa, Jon, *Eigedomshistoria i Finnmark*, [i] Hans Sevatdal v/Per Kåre Sky og Erling Berge (red.), *Eigedomshistorie*, 2017

Gauslaa, Jon, *Kommentarer til Lappekodisillen 2. oktober 1751* [i] Norsk lovkommentar, note 41 til 44 til kodisillens § 30 med videre henvisninger, revidert 2023
Gjelsvik, Nikolaus, *Norsk tingsret. Forelesninger.* 1919, 2. utg. 1926
Gjelsvik, Nikolaus, *Norsk tingsrett*, 3. utg. v/Erik Solem, 1936
Gjerde, Arild, *Tanas befolkning år 1900*, 1984
Gjerde, Willy, *Samer og nordmenn i Tanafjorden 1769–1875*, 1999
Graver, Hans Petter og Ulfstein, Geir, *Folkerettslig vurdering av forslaget til ny Finnmarkslov*, 2003
Guttormsen, Anders, *Minner fra gamle dagers Tana,* [i] Tana historie- og museumslags lokalhistoriske tidsskrift 1979
Hansen, Lars Ivar og Olsen, Bjørnar, *Samenes historie fram til 1750*, 2004 og 2. utg. 2022
Hanssen, Einar Richter, *Bruken av naturressursene i Finnmark fra 1918 til ca. 1970* [i] NOU 1994: 21
Helander, Elina, *Samiska rättsuppfatninger i Tana og Rätt i Deanodat*, [i] NOU 2001:34
Helland, Amund*, Norges Land og Folk, Topografisk-statistisk beskrivelse over Finnmarkens amt*, bd. I, II og III, 1906
Hernes, Hans-Kristian og Oskal, Nils (red.), *Finnmarksloven*, 2008
Hirsti, Gunvor, *Holmen med de tre navn – Norskholmen-Pekansaari-Darusuolo,* [i] Tana årbok 2011
Holti, Thormod, *Luftjokdalen – der bureisere slo seg ned*, 2013
Holti, Thormod, *Norskholmen og slekta Hjelt*, 2015
Hov, Jo, *Rettergang*, 2010
Jebens, Otto, *Om eiendomsretten til grunnen i Indre Finnmark*, 1999
Jernsletten, Regnor, *Befolkningsutviklinga i Finnmark på 1800-tallet*, 1989
Johansen, Olav E., *Vestertana fiskarlag – glimt fra protokollen,* [i] Tana årbok 2019
Juvkvam, Dag, *Historisk oversikt over endringer i kommune- og fylkesinndelingen*, [i] SSB-rapport 99/13 s. 84–85
Kalak, Line, *Samenes rett til fiske i saltvann,* masteroppgave 2008
Karlsson, Dr. Karl Henrik og Dr. Gustav Storm, *Finmarkens Beskrivelse af Erkebiskop Erik Walkendorf,* 1901
Keilhau, Baltazar Mathias, *Reise i Øst- og Vest-Finmarken samt til Beeren-Eiland og Spitsbergen Aarene 1827 og 1828*, 1831
Knag, Niels, *Matricul oc Beschrifuelse ofuer Findmarchen for Anno 1694*, [i] Martha Brock Utne, *Finnmark omkring 1700*, 1932
Korpijaakko-Labba, Kaisa, *Om samernas rättsliga ställning i Sverige-Finland*, finsk utgave 1989, svensk utgave 1994
Kratteng, Ivar, *Fiskeri i Indre Tanafjord etter krigen,* [i] Tanaårboka 2017
Kristensen, Allan, *Samiske sedvaner og rettsoppfatninger – med utgangspunkt i studier av tingbøkene fra Finnmark for perioden 1620 – 1770* [i] NOU 2001: 34
Larsen, Dag A. og Rauø, Kåre, *Dombok Torneå lappmark 1639–1725*, 1999
Larsen, Dag A. og Rauø, Kåre, *Dombok Torneå Lappmark 1736–1751*, 1999
Locke, John, *The Two Treatises of Government*, 1689
Lundmark, Lennart, *Samernas skatteland*, 2006
Nordtveit, Ernst, *Høgsteretts rolle ved utvikling av rettar til fast eigedom*, [i] Schei, Skoghøy og Øie (red), *Lov Sannhet Rett – Norges Høyesterett 200 år*, 2015 s. 765 flg.
Olsen, Kjell Meinich, *Norsk Almenningsret*, 1928
Oskal, Nils og Sara, Mikkel Nils, *Reindriftssamiske sedvaner og rettsoppfatninger om land* [i], Kirsti Strøm Bull m.fl., *Reindriften i Finnmark. Rettshistorie 1852–1960*, 2001
Pasqualucci, Jo, *International Indigenous land Rights; A Critique of the Jurisprudence of the Inter-American Court of Human Rights in Light of the United Nations declaration on the Rights of Indigenous Peoples*, [i] Wisconsin International Law Journal 51, 2009
Pavel, Sverre, *Finnmark jordsalgskontors (tidligere Finnmark jordsalgskommisjons) forvaltning av statens jakt og fiskerettigheter i Finnmark*, 1986
Päiviö, Nils-Johan, *Från skattemannarätt til nyttjanderätt – En rättshistorisk studie av utvecklingen av samernas rättigheter från 1500-talet till 1886 års renbeteslag*, 2011
Päiviö, Nils-Johan, *Lappskattelandens rättsliga utveckling i Sverige*, [i] Diedut nr. 3:2001
Pedersen, Steinar, *Assimilasjon/Fornorskning – Næringer – Tanadalen. Fra rundt 1899 til i dag*, utredning for Sannhets- og forsoningskommisjonen, 2022
Pedersen, Steinar, *Bruk av land og vann i Finnmark i historisk perspektiv* [i] NOU 1994: 21
Pedersen, Steinar, *Bruken av land og vann i Finnmark inntil første verdenskrig,* [i] NOU 1994:21
Pedersen, Steinar, *Fra bruk av naturgodene etter samiske sedvaner til forbud mot jordsalg til ikke-norsktalende*, [i] NOU 2001: 34 s. 289 flg.
Pedersen, Steinar, *Laksen, allmuen og staten: fiskerett og forvaltning i Tanavassdraget før 1888*, [i] Diedut nr. 2: 1986
Pedersen, Steinar, *Lappekodisillen i Nord 1751–1859 – Fra grenseavtale og sikring av samenes rettigheter til grensesperring og samisk ulykke* [doktoravhandling], 2006 [i] Diedut 3:2008
Pedersen, Steinar, *Momenter om Lappekodisillen og samiske rettigheter i Finnmark* [i] NOU 1997: 5
Pedersen, Steinar, *The Coastal Sámi of Norway and their rights to traditional marine livelihood*, [i] Arctic Review on Law and Politics vol. 3, 1/2012, s. 51–80
Pontoppidan, *Det Finnmarkske Magazins Samlinger*, 1790

Prestbakmo, Hans, *Bruken av utmarksressursene i Finnmark i dette århundret*, [i] NOU 1994: 21
Qvigstad, Just, *Lappene i Finnmark*, [i] Den norske turistforening (DNT) årbok 1938
Rathke, Jens, *Afhandling om de norske fiskerier og beretninger om reiser i aarene 1795–1802 for at studere Fiskeriforhold m.v.*, 1907
Rauø, Kåre og Larsen Dag A., *Fogderegnskap for Torneå Lappmark og* «Wästersiöfinnmarken» *1602–1605*, 1996
Rauø, Kåre og Dag A. Larsen, *Jorde och uppbördsbok for Torneå Lappmark 1731 – 1756*, 1995
Rauø, Kåre og Dag A. Larsen, *Jorde och uppbördsbok for Torneå Lappmark 1716 – 1752*, 1999
Ravna, Ragnhild (red.), *Året rundt i Tana. Tiden før 1914, John Olsen forteller*, 1978
Ravna, Øyvind, *Finnmarksloven – og retten til jorden i Finnmark*, 2013
Ravna, Øyvind, *Kongelige disposisjoner på 1600-tallet og betydningen for bygdefolks adgang til å eie og forvalte utmark i Nord-Norge*, [i] Ottar nr. 300, 2014
Ravna, Øyvind, *Nye bidrag til eiendomshistorien i Finnmark*, [i] Heimen nr. 1:2017
Ravna, Øyvind, *Rettslige disposisjoner som grunnlag for bortfall av rettigheter*, [i] Tidsskrift for eiendomsrett, nr. 1/2016 s. 51 flg.
Reusch, Marianne, *Allemannsretten. Friluftslivets rettsgrunnlag*, 2012
Richardsen, Karl M., *Den store rovviltkrigen. En undersøkelse av Lov om Udrydding af Rovdyr og om Freding av andet Vildt (1845)*, 2012
Rode, Fredrik, *Optegnelser fra Finnmark. Samlede i Aarene 1826 – 1834,* 1842
Sandli, A., *Glimt frå århundreskiftet*, [i] Tana årbok 1989
Sandnes, Jørn og Stemshaug, Ola, *Norsk stadnamsleksikon*, 1980
Sandvik, Gudmund, *Om oppfatninger av retten til og bruken av land og vatn i Finnmark fram mot slutten av 1960-åra*, [i] NOU 1997:4
Sandvik, Gudmund, *Statens grunn i Finnmark. Et historisk perspektiv* [i] NOU 1993: 34 s. 333 flg.
Sara, Mikkel Nils, *Reindriftsnæringens tilpasning og reindriftspolitikk*, 1993
Sara, Mikkel Nils, *Siida ja siiddastallan*, 2013
Saraksen, P, *Silnotfangsten ved Tanamunningen 1905–1941*, [i] Tana historie og museumslags lokalhistoriske tidsskrift Dædno-Teno-Tana, 1979
Sámediggi/Sametinget, *Sámediggi 25 jagi – Sametinget 25 år, 1989–2014*, 2014
Scheel, Herman, *Forelæsninger over Norsk Tingsrett, Andet Hefte,* 1902
Schei, Skoghøy og Øie (red), *Lov Sannhet Rett – Norges Høyesterett 200 år*, 2015
Schnitler, Peter *Grenseeksaminasjonsprotokoller 1742–1745*, Bd. I, ved Kristian Nilsen og Ingolf Kvammen, 1962
Schnitler, Peter *Grenseeksaminasjonsprotokoller 1742–1745*, Bd. II, ved Just Qvigstad og K.B. Wiklund, 1929
Schnitler, Peter *Grenseeksaminasjonsprotokoller 1742–1745*, Bd. III, ved Lars Ivar Hansen og Tom
Schmidt, 1985
Schou, *Chronologisk Register over de Kongelige Forordninger og aabne Breve samt andre trykte Anordninger som fra aar 1670 af ere udkomne: tilligemed et nøiagtigt Udtog af de endnu gieldende, for saavidt samme i Almindelighed angaae Undersaatterne i Danmark og Norge: forsynet med et alphabetisk Register. 7: Som indeholder K. Christian VII Frr. fra 1778 til 1780*, 1795
Selfors, Aila Biret Henriksen, *Anerkjennelse av samiske landrettigheter,* doktoravhandling, 2023
Sevatdal, Hans, *Eigedomshistorie. Hovudliner i norsk eigedomshistorie frå 1600-talet fram mot nåtida*, 2017
Simonsen, Povl, *Den norske bosetning i Finnmark*, [i] Ottar nr. 58, 1968
Skag, Miriam, *Tålt bruk*, [i] Lov og Rett 2004, s. 553 flg.
Skogvang, Susann Funderud, *Retten til fiske i fjorder og kystnære farvann*, 2012
Skogvang, Susann Funderud, *Samerett*, 3. utg., 2017 og 4. utg. 2022
Solbakk, Aage, *Buolbmát boazosuohkan – Polmak reinsogn. Utviklingen av reindriften i Polmak reinsogn, Hovedtrekk,* 2017
Solbakk, Aage, *Deanuleahki – sogat – historjá/ Tanadalen – slekter – historie*, 2001
Solbakk, Aage, *Den samiske bosettingen i Tanadalen*, [i] Finnmarken 21. november 2014
Solbakk, Aage, *Polmak anneks – Polmak kommune. Bosetting og ressursutnytting etter 1751,* 2021
Solbakk, Aage, *Utviklingen av den elvesamiske bosettingen og næringslivet i øvre Tanadalen 1800–1970,* 2019
Solberg, *O., Finnmark omkring 1700. Aktstykker og oversikter. Tredje hefte. Lindenow-kommisjonen 1685*, 1935
Solberg, O., *Finnmark omkring 1700: Aktstykker og oversikter. Fjerde hefte: Henrich Adelaer i Finnmark 1690*, 1938
Solem, Erik, *Lappiske rettsstudier*, (1933), 1970
Solhaug, Trygve, *De norske fiskeriers historie,* del 2, 1976
Sommerfelt, Ole Hannibal, *Kort beskrivelse over Finmarken*, [i] Topographisk Journal 1799–1800
Sommerseth, Hilde Leikny, *Spedbarndødeligheten i Tana i perioden 1840–1914*, 2003
Spilling, Knut, *Av Finmarkens skogret*, 1919
Steinsholt, Håvard, *Allemannsrett- og galt,* [i] Tidsskrift for landbruk, miljø og samfunn 4/95, s. 5

Steinsholt, Håvard, *Oreigning* [i] Hans Sevatdal v/Per Kåre Sky og Erling Berge (red.), *Eigedomshistorie. Hovudliner i norsk eigedomshistorie frå 1600-talet fram mot nåtida*, 2017
Stockfleth, Nils Vibe, *Dagbog over mine Missionsreiser i Finnmarken*, 1860
Sunde, Jørn Øyrehagen, *Fiskerettar i saltvann og Lex Non Scriptum i norsk rett og rettshistorie*, [i] Tidsskrift for Rettsvitenskap, vol 119, 2/3, 2006
Tana historie og museumslag, *Lokalhistorisk tidsskrift,* Dædno-Teno-Tana, 1979
Tanner, Väinö, *Antropogeografiska studier inom Petsamo-området I. Skolt-Lapparna*, [i] Fennia 49, No. 4, 1929
Tønnesen, Sverre, *Eiendomsforhold og bruksretter*, 1973 [i] NOU 1978: 18 A
Tønnesen, Sverre, *Retten til jorden i Finnmark*, 1972/1979
Utgård, Karl Arne, *Bruk i alders tid* [i] JV 2002 s. 253 flg.
Utne, Martha Brock, *Finnmark omkring 1700, Aktstykker og oversikter*, 1932
Utne, Martha Brock og O. Solberg, *Finnmark omkring 1700. Bind 1: Aktstykker og oversikter*, 1938
Vorren, Ørnulv, *Finnmark samenes nomadisme*, Bind I og II, Tromsø museums skrifter, 1962
Wahlenberg, Göran, *Geografisk och ekonomisk beskrifning om Kemi lappmark i Vesterbottens höfdingdömme*, 1804
Wahlenberg, Göran, *Utkast til en geografisk och ekonomisk Beskrifning om Kemi Lappmark*, 1804
Westrheim, Sonja, *Seterdrift i Finnmark*, 1978
Ytreberg, Nils A., *Finnmark landbruksselskap 1859–1959*, 1959
Ågren, Maria, *Att hävda sin rätt – Synen på jordägandet i 1600-talets Sverige, speglad i institutet urminnes hävd*, 1997
Åhrén, Mathias, *Indigenous Peoples' Status in the International Legal System*, 2016

Annet[1]

Campbell, Maia & S. James Anaya, *The Case of the Maya Villages of Belize: Reversing the Trend of Government Neglect to secure Indigenous Land Rights,* [i] Human Rights Law Review 8:2, 2008
Det Statistiske Centralbureau, *Jordbukstellingen i Kongeriget Norge*, 30. september 1907
Det Statistiske Centralbyrå, *Jordbrukstellingen i Norge, 1. januar 1918,* annet hefte, 1921
Det Statistiske Sentralbyrå, *Jordbrukstellingen i Norge, 20. juni 1939, første hefte, 1940*
Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk, *Brev til Finnmark jordsalgskontor,* 11. januar 1980
Finansdepartementet, *Beskrivelse over Statens Eiendomme, forfattet deels i Aaret 1825 og deels i 1826*, 1827
Finnmark fylkes skolenemnd, *Anmodning,* 27. mai 1975 i sak nr. 13/75
Finnmark jordsalgskontor, *Brev til Regjeringsadvokaten 27. april 1988*, ref. sak nr. 47/88/PS
Finnmark jordsalgskontor, *Melding til Finnmark fylkesting om lover for skrifter og retningslinjer som gjelder for jordsalgs-organenes virksomhet*, udatert, 1975
Finnmark jordsalgsstyre, *brev til kommunene og Finnmark fylkeskommune*, 4. januar 1978
Finnmark jordsalgsstyre, *Jordsalgsstyresak 32/02*, 16. desember 2002
Finnmark jordsalgsstyre, *Jordsalgsstyresak 34/99*
Finnmark Jordsalgsstyre, *protokoll i sak 87/78*, 22. september 1978
Finnmarken, 18. juli 2000, s. 15, *Befolkningen på Norskholmen,* av Kjell Ballari
Finnmarken, 5. august 2005 s. 23, *(S)gammekroken i Mien-najávri*, av Josef Varsi
Finnmarken, 9. januar 2010, *Norskholmen på 1800-tallet – et sentrum i det gamle Tana,* av Dag F. Simonsen
Finnmarks Commissionen, *Forhandlingsprotokoll,* Gullholmen, 1826
Finnmarks Commissionen, *Rettsprotokoll for tinget på Gullholmen i Tana 6. juli 1776*
Finnmarkseiendommen (FeFo), *Ansvar for sakens opplysning iht. finnmarksloven § 32 og innspill fra FeFo knyttet til ytterligere dokumentasjonsbehov*, 7. oktober 2011
FeFo, *Bestandsplan for elg. Tana-Varanger bestandsplanområde perioden 2023–26*, 2023
FeFo, *Direktørens saksfremlegg*, styrevedtak sak 18/09
FeFo, *Etterspurt statistikk for elgjakt i 2024 og 2025,* vedlegg til e-post 2. juli 2025
FeFo, *Historiske kvoter og fellinger, elg*, vedlegg til e-post 2. juli 2025
FeFo, *Opplysninger om byggverk i utmark i Tana kommune,* e-post 2. juli 2025
FeFo, *Opplysninger om Julelva i Austertana,* brev 3. juni 2026
FeFo, *Oversikt vedutvisninger på Norskholmen 2000–2006*
FeFo, *Protokoll fra styremøte 20.–21. juni 2016*
FeFo, *Regler for tildeling av lakseplasser*, fastsatt 15.09.2020, revidert 25.02.2025
FeFo, *Saksframlegg til styresak 47/11*
FeFo, *Sanksjonsregimer for «kontraktsløse byggverk*, 27. april 2024
FeFo, *Sjølakseplasser i Tana,* e-post til FK 10. november 2022
FeFo, Styresak 33/2013

1 Oversikten omfatter ikke korrespondanse mellom kommisjonen og private parter og interesserepresentanter, og heller ikke hjemmelsdokumenter, festekontrakter, forpaktningsbrev og lignende materiale som det er vist til i rapportens fotnotehenvisninger (særlig kapitlene 8 til 60).

Finnmarkskommisjonen (FK), *Intervju med Alfred Helander,* 25. oktober 2023
FK, *Intervju med Anders Persen Gaup,* 2. november 2015 og 23. februar 2016
FK, *Intervju med Anna Katrine Tobiassen*, 16. april 2013
FK, *Intervju med Birgit Sonja Ingeborg Gaup*, 29. mai 2018
FK, *Intervju med Bjarne Hirsti*, 9. april 2013
FK, *Intervju med Einar Pavelsen Varsi,* 12. april 2023
FK, *Intervju med Eivind Pettersen og Arnulf Pettersen* 26. juni 2024
FK, *Intervju med Erik Andreas Trosten,* 21. september, 18. oktober og 9. november 2021
FK, *Intervju med Gunvor Hirsti*, 8. september 2021
FK, *Intervju med Henry Samuel Olsen,* 21. desember 2021
FK, *Intervju med Idar Torgrim Olsen,* 2. november 2022
FK, *Intervju med Ingvald Laiti*, 9. september 2024
FK, *Intervju med Jan Atle Samuelsen,* 21. april 2023
FK, *Intervju med Johan Anders Vilhelm Erke,* 13. august 2013
FK, *Intervju med Johan Fredrik Ingvald Guttorm*, 15. august 2023
FK, *Intervju med Johannes Erik Alfred Varsi*, 24. mai 2018
FK, *Intervju med John Anders Anti*, 13. november 2019
FK, *Intervju med John Aslak Johansen*, 15. januar 2024
FK, *Intervju med John Peter Persen Gaup,* 22. februar 2016 og 14. februar 2024
FK, *Intervju med Jon Erland Balto,* 20. juni 2024
FK, *Intervju med Josef Nils Pedersen Varsi*, 4. november 2013
FK, *Intervju med Klemet Guttorm,* 26. juni 2014
FK, *Intervju med Kristine Birgitte Sabbasen,* 3. juli 2023
FK, *intervju med Magnus Varsi,* 9. og 30. januar 2024
FK, *Intervju med Marit Anna Halonen,* 9. februar 2022 og 16. februar 2024
FK, *Intervju med Marit Kristine Eriksen,* 11. januar 2024
FK, *Intervju med Martha Andersen Utsi*, 12. juni 2013
FK, *Intervju med Niilo Einar Marenius Aikio*, 8. august 2023
FK, *Intervju med Nils Anders Nilsen Varsi,* 26. februar 2020
FK, *Intervju med Nils Erling Skoglund*, 13. august 2015
FK, *Intervju med Nils Ole Holm og Siri Inga Holm,* 6. juli 2016
FK, *Intervju med Nils Ole Nilsen*, 9. september 2013
FK, *Intervju med Nils Porsanger*, 29. oktober 2013
FK, *Intervju med Olaf Joakim og Elin Johanne Nilsen*, 5. juli 2018 og 30. mars 2023
FK, *Intervju med Olaf Trygve Hansen*, 7. juni 2013
FK, *Intervju med Olav Nordstrand,* 1. juli 2024
FK, *Intervju med Ole Bernt Lile*, 4. mai 2020
FK, *Intervju med Ole Einar Olsen*, 4. mars 2021
FK, *Intervju med Oskar Trosten*, 19. november 2021
FK, *Intervju med Ottar Wigelius*, 16. februar 2024
FK, *Intervju med Per Inge Varsi,* 19. september 2022
FK, *Intervju med Petter Henrik Olsen Somby*, 11. april 2014
FK, *Intervju med Ragna A. S. Johnsen*, 9. august 2013
FK, *Intervju med Ragna Elisabet Varsi*, 16. mai 2013
FK, *Intervju med Ranveig og Einar Sund,* 15. april 2013
FK, *Intervju med Reidar Andersen,* 1. juli 2024
FK, *Intervju med Reidar Andreas Varsi*, 28. desember 2023
FK, *Intervju med Reidar Larsen,* 24. november 2022
FK, *Intervju med Svein Henriksen,* 3. februar 2021, 22. september og 16. desember 2025
FK, *Intervju med Svein Kollstrøm*, 20. juni 2023 og 18. mai 2026
FK, *Intervju med Sverre Kimo Pedersen,* 9. august 2023
FK, *Intervju med Thoralf Henriksen,* 27. mars 2023
FK, *Intervju med Thormod Holti*, 31. oktober 2022, 20. april og 20. juni 2023
FK, *Intervju med Valjok Biras, 26. april 2019*
FK, *Intervju med Viktor Trosten,* 16. og 22. november 2023
FK, *Intervju med Yngve Johansen,* 19. mars 2021
FK, Intervju med Åse Helistø, 28. oktober og 2. november 2022
FK, *Møtebok for bevisopptak*, Tana kommune, melding nr. 30, 25. september 2023
FK, *Møtebok* for *høringsmøte* (innledende) i felt 7 Tana/Tanafjorden, 16. oktober 2018
FK, *Møtebok for høringsmøte*, 6. november 2019 (Tana kommune, melding nr. 30)
FK, *Møtebok for høringsmøte*, 2. november 2021 (Tana kommune, melding nr. 30)
FK, Notat – *Bygder i øvre Tana. Bosettings- og eiendomshistorikk*, 18. februar 2026
FK, Notat – *Byggingen av indre riksvei gjennom øvre Tana*, 30. mars 2026
FK, Notat – *Eiendomshistorikk for Karasjok 1550 til 1884*, 16. august 2019
FK, Notat – *Eiendomshistorikk frem til 1904 mellom Levajok og Sirma*, 2023
FK, Notat – *Eiendomshistorikk i Luftjok og Seida*, 25. september 2023
FK, Notat – *Eiendomshistorikk i Máskejohka/Masjok på 1800-tallet*, 29. juni 2023
FK, Notat – *Eiendomshistorikk i Tana*, 1. juni 2026
FK, Notat – *Eiendomshistorikk i Vestre Seida*, 3. oktober 2024
FK, Notat – *Felt 4 – Melding 11, Valjok biras,* 22. september 2016
FK, Notat – *Forpaktninger i Tana*, 24. februar 2026
FK, Notat – *Forpaktninger i Sirpmá gilisearvis kravsområde*, 22. april 2026
FK, Notat – *Internasjonal utvikling i forståelsen av ikke-diskriminering og retten til likestilling i relasjon til urfolks land og ressursrettigheter*, 2. juli 2017
FK, Notat – *Kilder som belyser rettshistorien i Karasjok før 1750*, 22. november 2016
FK, Notat – *Oversikt private eiendommer under gnr. 25 og gnr. 26 i Tana*, 13. mai 2026

FK, Notat – *Rettsprotokoller for Indre Finnmark etter 1751*, 20. juli 2017
FK, *Rapport Felt 1 Stjernøya/Seiland*, 2012
FK, *Rapport Felt 2 Nesseby*, 2013
FK, *Rapport Felt 3 Sørøya*, 2013
FK, *Rapport Felt 4 Karasjok,* Bind 1 og 2, 2019
FK, *Rapport Felt 4 Karasjok, Interne rettsforhold i reindriften*, Bind 1–3, 2022
FK, *Rapport Felt 5 Varangerhalvøya øst*, 2014
FK, Rapport Felt 6 *Varangerhalvøya vest*, 2015
FK, *Referat fra bevisopptak med Tana kommune*, 25. september 2023
FK, *Referat fra høringsmøte*, 11.–12. oktober 2016
FK, *Referat fra høringsmøte,* 16. oktober 2018
FK, *Referat fra høringsmøte om øvre Tana,* 13.–15. mars 2019
FK, *Referat fra høringsmøte om primært nedre Tana*, 6.–7. november 2019
FK, *Referat fra høringsmøte,* 2. november 2021
FK, *Referat fra høringsmøte*, 15.–16. mars 2023
Fiskeriinspektøren, *Erklæring om lakselovkommissionens udkast til lov om laks- og sjøørretfiskerierne*, 1902
Fiskerikonsulenten for Nord-Norge, *Rapport 1948*
Fylkesmannen i Finnmark, *Brev til Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk om Regulering av laksefisket etter 1985*, 14. mars 1985
Fylkesmannen i Finnmark, *Grunneiendomsregister Matrikkel, Tana kommune,* 1984
Fylkesmannen i Finnmark, *Kunngjøring til flyttsamer tilhørende reinsognene Karasjok og Polmak med sommerbeite i distrikt 9, 10 og 13,* 3. mars 1958
Fylkesmannen i Finnmark, *Referat fra møte i Sirma,* 31. januar 1958
Kgl.res. 2. november 2005 nr. 850
Kommunal- og Byggteknikk i Karasjok, *Bygdeutvikling i Váljohka – Forprosjekt*, 1998
Kronprinsregenten, *Foredraget til kronprinsregentens resolusjon 10. oktober 1980*, gjengitt i NOU 1984: 18
Landbruksdepartementet, *Indstilling fra den ved kongelig resolution af 8de Mai 1875 nedsatte finmarkske Fjeldfin-Kommission,* 1886
Landbruksdepartementet, *Oversigt. Finmarken. Kolonisation. Fornorskning*, 1914
Landbruksdirektoratet, *Ressursregnskap for reindriftsnæringen, 1. april 2023 – 31. mars 2024*
Landbruksdirektoratet, *Ressursregnskap for reindriftsnæringen, 1. april 2024 – 31. mars 2025*
Leavvajohka ja Rastigaissa Samesiida, *Kulturminneregistrering – Rapport 1. Leavvajoga ja Rástigáissá sámi kulturmuittut, 27.06 – 9.7.2007*
Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter (NIM), *Temarapport 2017 – Sjøsamenes rett til sjøfiske*
NOS (Norges Offisielle Statistikk), *Beretninger om Amternes Oeconomiske Tilstand i Aarene 1866–70, Finmarkens Amt* [Finmarken Amts femårsberetning 1866–70]
NOS (Norges Offisielle Statistikk), *Beretning om Kongeriget Norges Oeconomiske Tilstand i Aarene 1891–1895, Finmarkens Amt* [Femårsberetning for 1891–1895]
NOS (Norges Offisielle Statistikk), *Beretning om Kongeriget Norges Oeconomiske Tilstand i Aarene 1896–1900, Finmarkens Amt* [Femårsberetning for 1896–1900]
Politimester Ulve, *Skriv til Amtmanden i Finmarkens Amt,* 26. november 1903
Reinbeitedistrikt 7 Rákkonjárga, *Distriktsplan 2012–2016*, vedtatt 27. oktober 2011
Reinbeitedistrikt 9 Čorgaš, *Distriktsplan*, vedtatt 27. juni 2023
Reinbeitedistrikt 13 Lágesduottar, *Distriktsplan 2020–2023*
Reinbeitedistrikt 17 Karasjok Øst, *Distriktsplan 2021–2024*
Reindriftsadministrasjonen, *Reindriften i Finnmark – Lovgivning og distriktsinndeling – Forslag til ny distriktsinndeling i Finnmark*, 1994
Robberstad, Knut, *Utredning, historisk del – fiskerigrensesaken,* 1951
Sagai Muittalægje (tidligere avis/tidsskrift) 15. desember 1909
Sagát, *Friluftsglede ved Smalfjorvann*, 17. oktober 2006, s. 14
Statens kartverk, *Matrikkelenheter og nymatrikuleringer i Tana kommune*, oversikter laget til FK i november 2022
Statistisk sentralbyrå, *Folketellingen 1825, bind 19*
Statistisk sentralbyrå, *Folketellingen 1835*, bind 9
Statistisk sentralbyrå, *Folketellingen 1845*, bind 9 C
Statistisk sentralbyrå, *Folketellingen 1855*, bind 6B
Statistisk sentralbyrå, *Folketelling 1865, Tana prestegjeld*
Statistisk sentralbyrå, *Folketelling 1875, Tana prestegjeld*
Statistisk sentralbyrå, *Folketelling 1900 for Nesseby herred*
Statistisk sentralbyrå, *Folketelling 1900 for Tana herred*
Statistisk sentralbyrå, *Folketelling 1910 for Polmak herred*
Statistisk sentralbyrå, *Folketelling 1920 for Polmak herred*
Statistisk Sentralbyrå*, Folke- og boligtelling 1980, 2025 Tana, 1980*
Statistisk sentralbyrå, *Folke- og boligtelling 2001, Deatnu – Tana,* 2003
Statistisk sentralbyrå, *Folke- og boligtelling 2001, Kárášjohka – Karasjok*
Statistisk sentralbyrå, *Jordbrukstellingen i Norge 1949, første hefte*, 1950
Statstisk sentralbyrå, *Jordbruksteljnga i Noreg 20. juni 1959, første hefte,* 1961
Statstisk sentralbyrå*, Jordbruksteljinga i Noreg 20. juni 1969, Finnmark,* 1971
Statistisk Sentralbyrå*, Jordbrukstelling i Norge 1999 Finnmark,* 2001
Statistisk Sentralbyrå*, Landbruksteljing 1979, hefte V, 1979*

Statsforvalteren i Troms og Finnmark, *Finnmarksskogbruket 2022*
Stene, Per, *Utvisning og bortforpaktning av kilenotplasser i Finnmark, Notat nr. 1,* januar
Tana fogderi/sorenskriveri, *Pantebok nr. 1, 1817–1862*
Tana fogderi/sorenskriveri, *Pantebok nr. 6, 1896–1901*
Tana kommune, *Melding om vedtak, Retten til og forvaltningen av naturressurser innenfor Tana kommunes grenser,* 22. april 2020
Tana kommune, *Planprogram, Landbruksplan Tana kommune 2021–2030*, 2020
Tana kommune v/jordbrukssjefen, *Opplysninger om jordbruk i Tana kommune,* 2. april 2025
Tana kommune og Karasjok kommune, *Flerbruksplan for Tanavassdraget 2007–2016,* 28. juni 2007
Tana sorenskriveri, *Pantebok 1888–1896*
Tana sorenskriveri, *Pantebok 1896–1901*
Tanavassdragets fiskeforvaltning, *Fangstrapport for Tanavassdraget, sesong 2015*, Rapport 2016-01
Tanavassdragets fiskeforvaltning, *Fangstrapport for Tanavassdraget, sesong* 2020, Rapport 2021-02
Utenriksdepartementet, Rettsavdelingen, *Vurdering av den folkerettslige utredningen til professorene*
Graver og Ulfstein, mars 2004
Vitenskapelig råd for lakseforvaltning, *Beskatningsråd for sjølaksefisket i Finnmark*, Rapport 20/2025\

Nettsteder[2]

Alta bibliotek, www.altabibliotek.net/finnmark/Keilhau/Reise.php
Brønnøysundregistrene, https://virksomhet.brreg.no/nb/oppslag/enheter/823250312
Brønnøysundregistrene, https://virksomhet.brreg.no/nb/oppslag/enheter/912005313
Brønnøysundregistrene, https://virksomhet.brreg.no/nb/oppslag/enheter/917874581
Brønnøysundregistrene, https://virksomhet.brreg.no/nb/oppslag/enheter/922542368
Brønnøysundregistrene, https://virksomhet.brreg.no/nb/oppslag/enheter/988448729
Brønnøysundregistrene, https://virksomhet.brreg.no/nb/oppslag/enheter/992876875
Brønnøysundregistrene, https://virksomhet.brreg.no/nb/oppslag/enheter/993850055
Brønnøysundregistrene, https://virksomhet.brreg.no/nb/oppslag/enheter/995441160
Brønnøysundregistrene, https://virksomhet.brreg.no/nb/oppslag/enheter/996942260
Danmarks Nationalleksikon, https://lex.dk/terra_nullius
Det norske akademis ordbok (NAOB), https://naob.no/ordbok/med_1
Digitalarkivet, https://www.digitalarkivet.no
Digitala samlingar, https://digital.ub.umu.se/node/945767?fulltext-query=&page=3&preview=945767%2F130%2Fsimple%2F0
DigitaltMuseum.no, https://digitaltmuseum.no/0210211952136/oks
DigitaltMuseum.no, https://digitaltmuseum.no/0210211953912/stykke
Finnmarkseiendommen, https://www.fefo.no/08092022-forpaktede-vann.pdf
Finnmarkseiendommen, https://www.fefo.no/aktuelt-nyheter/begrensning-i-utlendingers-fiske.4986.aspx
Finnmarkseiendommen, https:/www.fefo.no/fiske/
Finnmarkseiendommen, https:/www.fefo.no/jakt/elg
Finnmarkseiendommen, https://www.fefo.no/om-fefo/retningslinjer-for-fefo/eiendom-retningslinjer/retningslinjer-kontraktlose-byggverk-i-utmark.2935.aspx
Finnmarkseiendommen, https://www.fefo.no/_f/i1f2187ba-73da-4d98-8b84-3b30ae0a54d5/2016-06-20-protokoll-lakselv.pdf
Fiskeridirektoratet, https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Tall-og-analyse
Geni, https://www.geni.com
Heimskringla.no, https://heimskringla.no/wiki/Finmarkens_Beskrivelse
Kartverket, https://eiendomsregisteret.kartverket.no/
Kartverkets karttjeneste, https://norgeskart.no
Manndalen.no, http://www.manndalen.no/bruksregler.47984.no.html
MDZ digitale bibliotehk, https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb10451959?page=166,167&q=finmark
Miljødirektoratet, https:// www.miljodirektoratet.no/tjenester/naturbase/enkelt-sok/
Nasjonalarkivet, https://www.nasjonalarkivet.no
National Museum of Australia, https://nma.gov.au/defining-moments/resources/cook-claims-australia
Natureit.no, https://www.natureit.no/nb/map/hunting/53?language=nb
Norges banks priskalkulator, www.norges-bank.no/tema/statistikk/Priskalkulator
Norgeskart, www.norgeskart.no.
NRK Sápmi, https://www.nrk.no/sapmi/elkem-og-reindriftainngar-avtale-1.16673553
Samiske veivisere, https://samiskeveivisere.no
Sivilombudet, https://www.sivilombudet.no/kap-v-referat-av-saker-nb/88-reindriftsamers-rett-til-laksefiske-i-sjoen-betaling-til-finnmarkseiendommen-2/?highlight=-sjølaksefiske
Statistisk sentralbyrå (SSB), https://www.ssb.no

2 De oppførte nettstedene er sist besøkt 17. juni 2026.

SSB, https://www.ssb.no/a/kortnavn/fobhoved/tab-2012-06-21-01.html
SSB, https://www.ssb.no/kommunefakta/deatnu-tana
SSB, https://www.ssb.no/kommunefakta/karasjohka-karasjok
SSB, https://www.ssb.no/statbank/table/04317/
SSB, https://www.ssb.no/statbank/table/04861/
SSB, https://www.ssb.no/statbank/table/08991
SSB, https://www.ssb.no/statbank/table/09280/
SSB, http://www.ssb.no/statbank/table/11950
Store Norske leksikon, https://snl.no/de_samiske_%C3%A5rstidene
Store Norske leksikon, https://snl.no/Norge_under_dansk_styre_-_1537-1814
Store Norske leksikon, https://snl.no/okkupasjon_av_fast_eiendom
Store Norske leksikon, https://snl.no/Tana
Stortinget, https://stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Historikk/svalbardtraktaten-100-ar/
United Nations, https://www.un.org/development/desa/indigenouspeoples/declaration-on-the-rights-of-indigenous-peoples.html.
Web.archive.org, https://web.archive.org/web/20130812062251/http://janmon.priv.no/olehsommerfelt.html
Wikipedia, https://no.wikipedia.org/wiki/Freden_i_Teusina
Wikipedia, https://no.wikipedia.org/wiki/Lemminkäinen_Group
Wikipedia, https://no.wikipedia.org/wiki/Mal:Norges_st%C3%B8rste_kommuner_etter_areal

FINNMÁRKO-
KOMIŠUVDNA

FINNMARKS-
KOMMISJONEN

Besøksadresse:
Diggevisti – Tinghuset
9845 Tana

Postadresse:
Finnmarkskommisjonen
Postboks 24
9846 Tana

Telefon: 78 92 64 40
E-post: finnmarkskommisjonen@domstol.no

www.domstol.no/finnmarkskommisjonen

BJØRKMANNS